İVAN SERGEYEVİÇ

TURGENYEV

Gereksiz Bir Adamın Güncesi

Öyküler / CİLT 1

ÇEVİREN
Ergin Altay

RICHARD FREEBORN'UN ÖNSÖZÜ VE
JUDITH ARMSTRONG'UN SONSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

© Önsöz: Richard Freeborn, "A Centenary Tribute to Turgenev", *Journal of European Studies*, 1 Eylül 1984, cilt 14, sayı 55
Önsöz'ün hakları Copyright Clearence Center aracılığıyla SAGE Publications, Ltd.'den alınmıştır.
© Sonsöz: Judith Armstrong, "Thurgenev's novella 'Drevnik lishnego cheloveka (The Diary of a Superfluous Man)"

İletişim Yayınları 2706 • İletişim Klasikleri 124
ISBN-13: 978-975-05-2554-4
© 2018 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2018, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Barış Özkul, Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Konstantin Korovin, "Teknede", 1888
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Merve Tüylü
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

Gereksiz Bir Adamın Güncesi

ÖYKÜLER • CİLT 1

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

RICHARD FREEBORN'UN ÖNSÖZÜ
VE JUDITH ARMSTRONG'UN SONSÖZÜYLE

iletişim

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV 28 Ekim 1818'de, Rusya'nın Oryol şehrinde doğdu. 1833 yılında Moskova Üniversitesi'ne girdi. Ertesi yıl babasını kaybetti ve kaydını St. Petersburg Üniversitesi'ne aldırdı. 1838-1841 yılları arasında Berlin Üniversitesi'nde eğitim gördüğü dönemde birçok araştırmacı, filozof ve edebiyatçıyla arkadaş oldu. 1842 yılında gayri meşru bir çocuğu olan Turgenyev, aynı yıl yüksek lisans tezini tamamladıysa da üniversitede bir kürsü edinemedi. Ertesi sene İçişleri Bakanlığı'nda işe başladı, "Paraşa" adlı şiiri yazdı ve bu sayede Belinski gibi edebiyatçılarla tanışıp, edebiyat çevrelerine girmeye başladı. 1844'te ilk öyküsü "Andrey Kolosov" yayımlandı. Ertesi yıl bakanlıktaki görevinden istifa etti. "Hor ve Kaliniç" adlı öyküsü 1847 yılında *Sovremennik*'te (Çağdaş) yayımlandı. 1850'de annesini kaybetti, "Gereksiz Bir Adamın Güncesi" ve *Taşrada Bir Ay* eserlerini kaleme aldı. 16 Nisan 1850'de Gogol'ün ölümü üzerine yazdığı bir yazıdan sonra aynı yıl yayımlanan *Avcının Notları* eserinin de etkisiyle tutuklandı ve bir ay hapiste kaldıktan sonra Spasskoe'ye sürüldü. 1856'da ilk romanı *Rudin*, *Sovremennik*'te yayımlandı. Bu dönemde yurt dışına seyahat etmeye başlayan Turgenyev, Paris, Berlin, Londra gibi şehirleri dolaştı. 1859'da *Asilzade Yuvası* yayımlandıktan sonra ertesi yıl *Arefesinde* ve *İlk Aşk*'ı kaleme aldı. *Babalar ve Oğullar*'ın baş karakteri olan Bazarov'u bu dönemde düşünmeye başlasa da, roman 1862'de yayımlandı. Bu dönem Rusya'dan uzaklaşıp sırasıyla Baden-Baden, Londra ve Bougival'de yaşadı. 1867'de *Duman*'ı, 1870'te *Bozkırda Bir Kral Lear*'ı, 1872'de *Bahar Seli*'ni, 1877'de ise *Ham Toprak*'ı yazdı. Fransa'da yaşadığı dönemde Gustave Flaubert, George Sand, Émile Zola, Alphonse Daudet, Edmond de Goncourt ve Henry James'le arkadaşlık etti. 1879'da Rusya'yı ziyaret etti ve coşkuyla karşılandı. Aynı yıl Oxford Üniversitesi'nden fahri doktora aldı. Ertesi sene Moskova'daki Puşkin Anıtı'nın açılışında bir konuşma yapan Turgenyev, 3 Eylül 1883 günü Bougival'de öldü.

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER ... 7

KRONOLOJİ ... 13

ÖNSÖZ
TURGENYEV'İN YÜZÜNCÜ YILINDA / RICHARD FREEBORN ... 25

Gereksiz Bir Adamın Güncesi

Andrey Kolosov ... 43

Üç Portre ... 73

Yahudi ... 103

Düellocu ... 123

Petuşkov ... 173

Gereksiz Bir Adamın Güncesi ... 219

Üç Karşılaşma ... 271

Hanımefendinin Kendi Bürosu ... 301

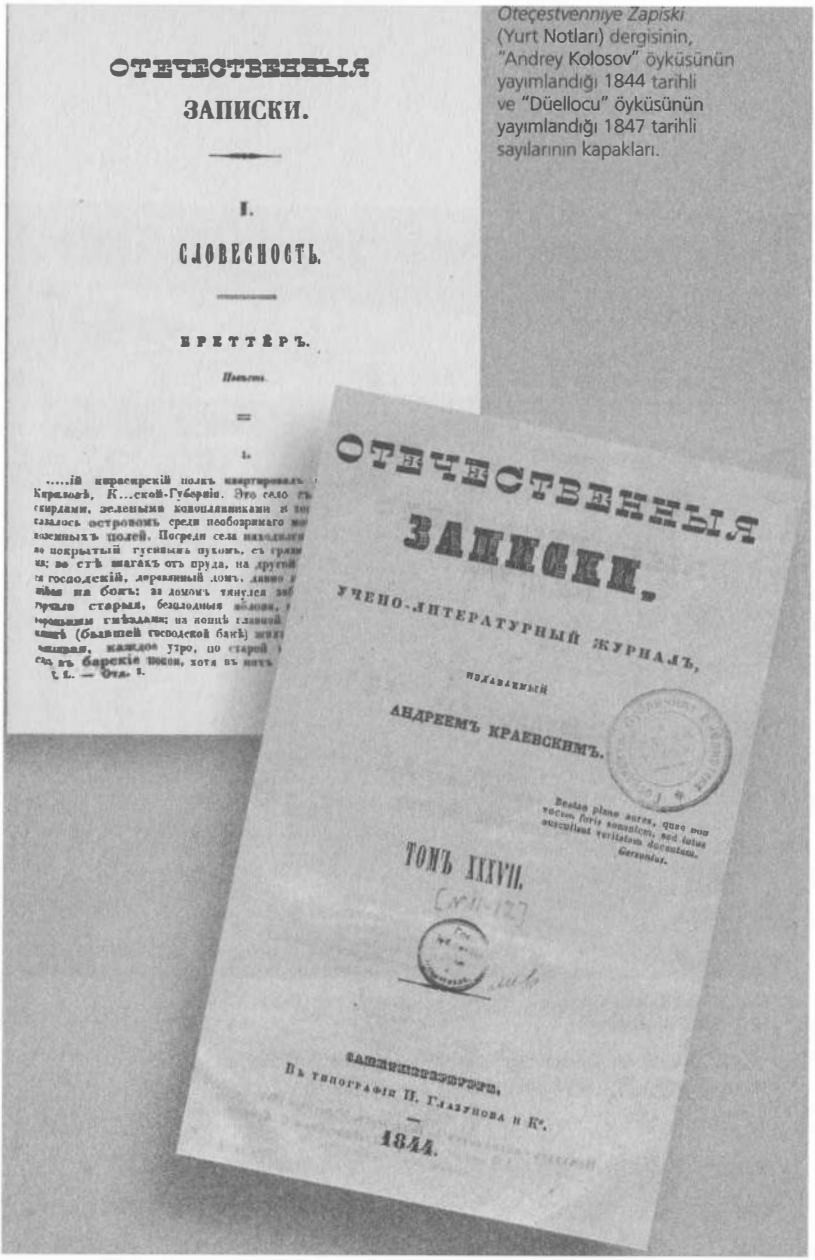
İki Arkadaş *313*

Mumu *375*

Faust *405*

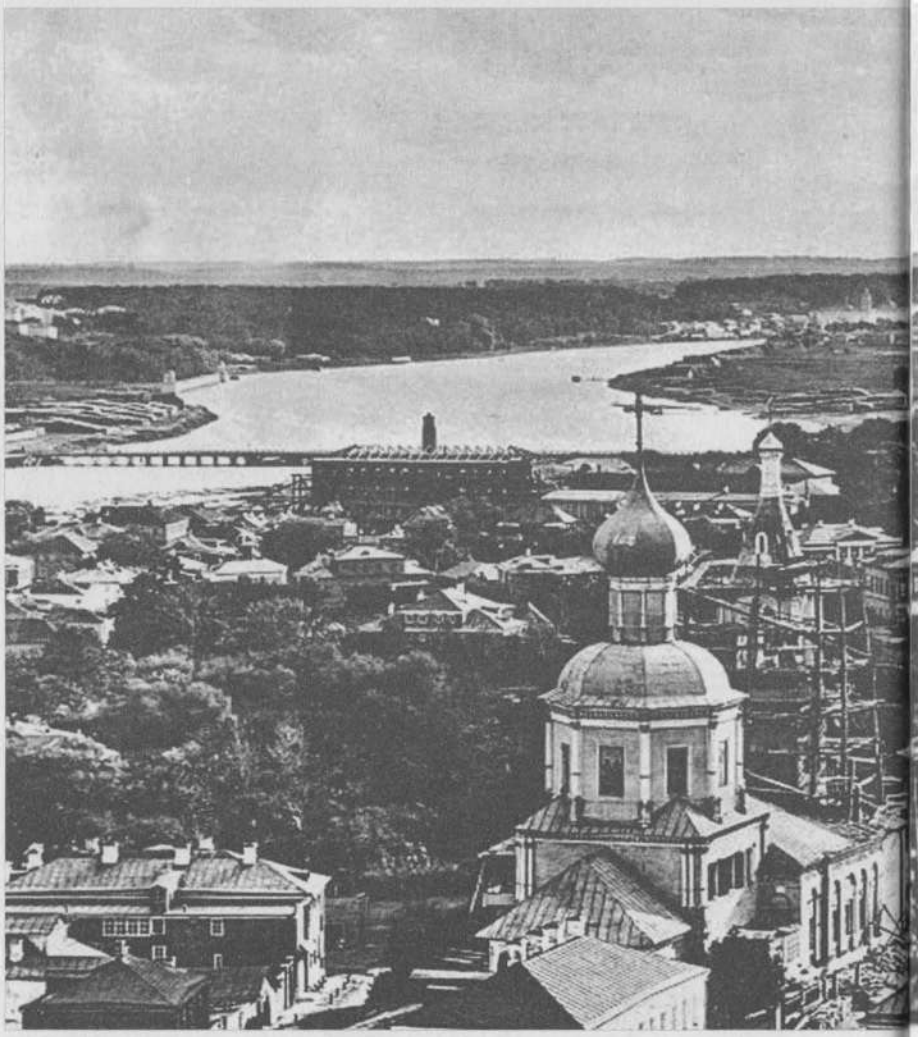
Han *451*

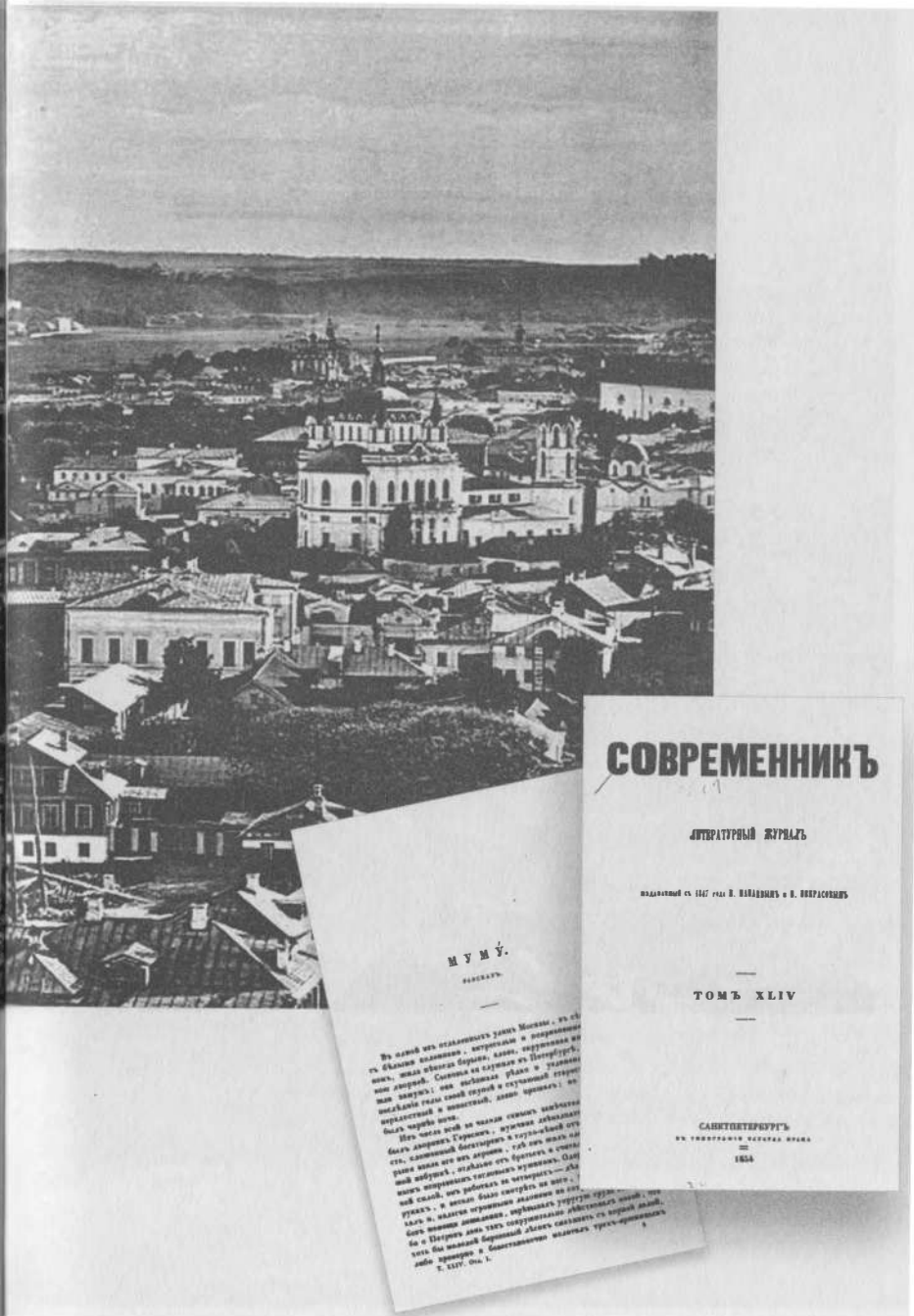
SONSÖZ
TURGENYEV'İN *GEREKSİZ BİR ADAMIN GÜNCESİ* NOVELLASINA DAİR / JUDITH ARMSTRONG *503*

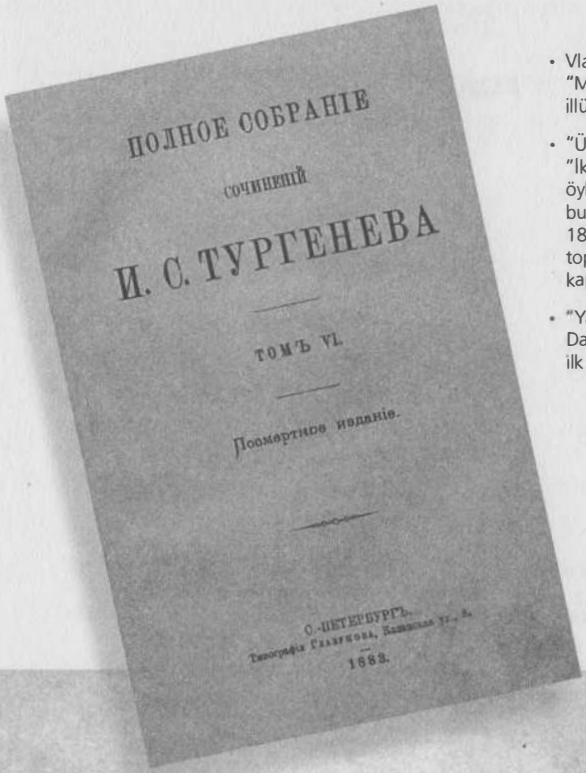
Oteçestvenniye Zapiski (Yurt Notları) dergisinin, "Andrey Kolosov" öyküsünün yayımlandığı 1844 tarihli ve "Düellocu" öyküsünün yayımlandığı 1847 tarihli sayılarının kapakları.

- "Mumu" öyküsünde Gerasim'in Mumu'yu bulduğu Kırım Geçidi, Moskova (19. yüzyılın ikinci yarısı).
- "Mumu" öyküsünün yayımlandığı 1854 tarihli *Sovremennik* (Çağdaş) dergisinin kapağı ve ilgili sayfası.

- Vladimir Taburine tarafından "Mumu" öyküsü için yapılan illüstrasyon (sol sayfada).
- "Üç Portre", "Yahudi", "Iki Arkadaş" ve "Petruşkov" öykülerinin de içinde bulunduğu, Turgenyev'in 1883 yılında yayımlanan toplu eserlerinin 6. cildinin kapağı (solda).
- "Yahudi" öyküsünde geçen Danzig Kalesi, 19. yüzyılın ilk yarısı (altta).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1818	28 Ekim günü Rusya'nın Oryol şehrinde Varvara Petrovna Lutovinova ve Sergey Nikolayeviç Turgenyev'in ikinci oğulları olarak dünyaya geldi.	– Mary Shelley, *Frankenstein*'ı yayımladı. – Noel şarkısı "Stille Nacht" bestelendi.
1821		– Napoléon Bonaparte, Saint Helena Adası'nda elli bir yaşında mide kanserinden öldü. John Keats yirmi altı yaşında tüberkülozdan öldü. Bir demircinin oğlu olan Michael Faraday, soyluların tüm önyargısına rağmen Royal Institution'ın başına getirildi. – Thomas De Quincey, *Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafları*. Dostoyevski'nin doğumu. – John Constable, *The Hay Wain*.
1822-23	Turgenyevler ailecek Avrupa seyahatine çıktılar. Bern'de gittikleri hayvanat bahçesindeki ayı kafesinde kalan küçük İvan'ı babası kurtardı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1823		– Fransa, İspanya'yı işgal etti ve üç yıl iktidarda kalan liberal hükümeti (El Trienio Liberal) devirerek tekrar monarşiyi getirdi.
1824		– Lord Byron, Yunanistan'a savaşmaya gitti ve sıtmadan öldü. – Ludwig van Beethoven'ın "9. Senfoni"sinin galası, Viyana'da Theater am Kärntnertor'da yapıldı. – Eugène Delacroix, "Sakız Katliamı" tablosunu yaptı.
1825		– Aydınlanma fikirlerini benimseyen Ruslar, temsili demokrasi getirmek üzere ayaklandı. Aralıkçılar Başkaldırısı olarak bilinen bu isyan, kanlı bir şekilde bastırıldı. I. Nikolay tahta çıktı. XVIII. Louis'nin ölümüyle, gerici kardeşi X. Charles Fransa'da kral oldu. İlk kamuya açık demiryolu olan Stockton ve Darlington Demiryolu kullanıma açıldı. – Samuel Pepys'in günlükleri ilk kez yayımlandı.
1827		– William Blake ve Ludwig van Beethoven'ın ölümü. Viyana'da Beethoven'ın cenazesine binlerce seveni katıldı.
1828		– Tolstoy'un doğumu.
1829		– Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş, Edirne Antlaşması ile sona erdi. Yunanistan bağımsızlığını kazandı. Sir Robert Peel, ilk modern polis teşkilâtı olan Metropolitan Polis Servisi'ni kurdu. – Goethe'nin "Faust" oyunu ilk kez sahnelendi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1830		– X. Charles'ın sürgüne gitmesiyle Fransa'da Temmuz Devrimi oldu ve yeniden kurulan parlamento, Louis-Philippe'i başa getirdi. Hollanda Birleşik Krallığı'nda ayaklanma sonrası bağımsız Belçika devleti kuruldu. – Stendhal, *Kırmızı ve Siyah*.
1831		– Osmanlı İmparatorluğu'nun Hersek Sancağı'nda ayaklanma oldu. İki yıl sürecek Osmanlı-Mısır Savaşları başladı. 22 yaşındaki Charles Darwin, gönüllü bir doğabilimci olarak HMS Beagle gemisinde Güney Amerika, Yeni Zelanda ve Avustralya'ya gitti. I. Leopold, Belçika kralı oldu.
1832		– Mısır bağımsızlığını ilan etti. – Aleksandr Puşkin, *Evgeni Onegin*; Goethe, *Faust II. Bölüm*; Nikolay Gogol, *Dikanka Yakınlarında Bir Köyde Akşamlar*.
1833	Yazı Moskova yakınlarında bir kır evinde geçirdikten sonra Moskova Üniversitesi'ne girdi. Burayı, daha sonra *İlk Aşk* romanında kullanacaktı.	
1834	Kaydını Petersburg Üniversitesi'ne aldı. Ekim ayı sonunda babasını kaybetti.	– İspanya'da VII. Ferdinand'ın eşi Ana Kraliçe Maria Christina, Engizisyon'u resmen sona erdirdi. – Puşkin, *Maça Kızı* ve *Bronz Süvari*.
1835		– Britanya'da aşı zorunlu hale getirildi. Fırat ve Dicle nehirlerinde buhar gemileri seyahat etmeye başladı. "Balzac, *Goriot Baba*.
1836		– Papa XVI. Gregorius, papalık devletlerinde demiryolunu yasakladı. Connecticut eyaletinde Samuel Colt, altıpatlar tabancayı icat etti. – Gogol, *Müfettiş*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1837		– Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışıyla Britanya İmparatorluğu'nun yükselişiyle birlikte anılan Victoria Dönemi başladı. Amerika Birleşik Devletleri, Teksas'ı bağımsız bir devlet olarak kabul etti. Sam Morse, telgrafın patentini aldı. – Puşkin'in ölümü. Charles Dickens, *Oliver Twist*.
1838-41	Berlin Üniversitesi'nde okudu, Almanya ve İtalya'ya seyahatler yaptı. Ortaçağ incelemeleri uzmanı Timofey Granovski, filozof ve şair Nikolay Stankeviç, "Rus sosyalizminin babası" olarak bilinen Aleksandr Herzen ve anarşizm kuramcısı Mihail Bakunin ile arkadaş oldu.	
1839		– Belçika Krallığı resmen kuruldu. Mısır, Osmanlı'yı Nusaybin'de yendi. – Stendhal, *Parma Manastırı*; Dickens, *Nicholas Nickleby*.
1840		– Justus Liebig'in bilimi çiftçiliğe uygulama yöntemleriyle Sanayi Devrimi tarım alanında resmen başladı. – Mihail Lermontov, *Zamanımızın Bir Kahramanı*.
1842	26 Nisan'da gayri meşru çocuğu Paulinette dünyaya geldi. Yüksek lisans tezini yazdı ama Petersburg Üniversitesi'nde kürsü alamadı.	– Nanking Antlaşması'yla Hong Kong, İngiltere'ye devredildi. Ruslar, Kuzey California'da Fort Ross'tan, İngilizler Afganistan'dan çekildiler. – Nikolay Gogol, *Ölü Canlar* ve *Palto*. – Avrupa'yı kasıp kavuran "Lisztomania" dönemi başladı.
1843	İçişleri Bakanlığı'na girdi. Yazdığı uzun şiiri "Paraşa" sayesinde edebiyat çevrelerinde üne kavuştu; Belinski ve Pauline Viardot ile bu yıl tanıştı.	– Amerikalı Charles Thurber, daktiloyu icat etti. – Charles Dickens, *Bir Noel Şarkısı*; Edgar Allan Poe, *Başboğaz Yürek*. – Richard Wagner'ın "Uçan Hollandalı" operası ilk kez Dresden'de sahnelendi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1844	İlk öyküsü "Andrey Kolosov" yayımlandı.	– Charles Dickens, *Martin Chuzzlewit*; Alexandre Dumas, *Üç Silahşörler*.
1845	İçişleri Bakanlığı'ndaki mevkiinden istifa etti. Fyodor Dostoyevski'yle bu yıl tanıştı.	– İrlanda'da Büyük Patates Kıtlığı patlak verdi. – Alexandre Dumas, *Monte Kristo Kontu*.
1846		– Rus yönetimi altındaki Lehler, Krakov'da ayaklandılar. Avusturya ve Rus askerleri şehre girdiler ve Avusturya, şehri topraklarına kattı. – Honoré de Balzac, *Bette Abla*; Dostoyevski, *İnsancıklar* ve *Öteki*.
1847	*Avcının Notları* öykülerinin ilki "Hor ve Kaliniç" yeniden çıkarılan *Sovremennik* (Çağdaş) dergisinde yayımlandı.	– Almanya ve Fransa'da monarşinin baskısından kaçan işçi sınıfı temsilcileri Londra'da toplandılar ve 2 Haziran'da isimlerini "Komünist" olarak değiştirdiler, sloganlarını "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" olarak belirlediler. – Emily Brontë, *Uğultulu Tepeler*; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*.
1847-50	Paris'te ve Viardotların Kuzey Fransa'daki malikânesi olan Courtavenel'de yaşadı.	
1848		– Avrupa'da 1848 Devrimleri patlak verdi. İsviçre'de iç savaş sona erdi ve federal devlet kuruldu. Orta California'da "altına hücum" başladı. Belinski'nin ölümü.
1848		– Karl Marx, *Komünist Manifesto*; William Makepeace Thackeray, *Gurur Dünyası*; Dostoyevski, *Netoçka Nezvanova*.
1849		– Rusya'nın Macaristan'ı işgali. Karl Marx, Paris'ten kovuldu ve Londra'ya yerleşti. – Charles Dickens, *David Copperfield*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1850	"Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ni yazdı. Tek oyunu olacak *Taşrada Bir Ay*'ı tamamladı. 16 Kasım'da annesini kaybetti ve ailesine ait Spasskoe-Lutovinovo mülkünü devraldı.	– Prusya'da köylülerin kazandığı özgürlükler muhafaza edildi, verilen kararla 640 bin çiftçi özgür tarıma başladı. Çin'de Taiping Ayaklanması yüzyılın en kanlı isyanı oldu; 20 milyon kişi bu olaylar sonucu öldü. Küçük Buz Çağı sona erdi. – Nathaniel Hawthorne, *Kızıl Harf*.
1851		– Londra'da Hyde Park'ta inşa edilen dev Kristal Saray'da ilk dünya fuarı yapıldı. Bonaparte'ın yeğeni Louis Napoléon, bir darbeyle Fransa'da hükümeti devirdi. – Herman Melville, *Moby Dick*.
1852	*Avcının Notları* bütün olarak yayımlandı. 16 Nisan'da Gogol'ün ölümüne dair yazmış olduğu yazıdan dolayı tutuklandı ve hapiste bir ay geçirdi. Hapsedilmesinin asıl sebebi *Avcının Notları*'ydı. 1853 Kasımı'na kadar Spasskoe'ye sürüldü.	– Louis Napoléon muhafazakârların desteğini toplayarak parlamentoyu lağvetti ve diktatörlüğünü ilan etti. – Gogol'ün ölümü; Leo Tolstoy, *Çocukluk*.
1853		– ABD Deniz Kuvvetleri Tuğamirali Matthew C. Perry, Japon başkenti Edo'yu gemileriyle topa tutmakla tehdit ederek, şehri ticarete açmalarını emretti. – Çar I. Nikolay, Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Hıristiyanların haklarının korunması gerekçesiyle Osmanlı'ya savaş açtı. Kırım Harbi patlak verdi; Fransa ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldılar.
1853		– Louis Napoléon, kendini İmparator III. Napoléon olarak ilan etti. Fransa, İkinci İmparatorluk adını aldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1854		– Londra'da, bugün Big Ben adıyla bilinen saat kulesinin yapımı tamamlandı. Şehirleşmede ve sanayileşmede yeni bir çağa girildi. Balaklava Muharebesi yapıldı. Sivastopol Kuşatması sonucu şehir İngilizlerin eline geçti.
1855	Lev Tolstoy'la tanıştı.	– Chicago'da, Birleşik Devletler'deki en kapsamlı kanalizasyon sisteminin yapımına başlandı.
1856	İlk romanı *Rudin*, *Sovremennik*'te yayımlandı. Paris, Berlin ve Londra gibi şehirleri dolaştı. Altı yıl boyunca her yaz tatilinde yurt dışına seyahatler yaptı.	– Çar I. Nikolay'ın ölümünden sonra II. Aleksandr İngiltere ve Fransa'yla ateşkes yaptı. Kırım Harbi'nde hezimete uğrayan Rusya'da şiddetli bir reform başladı. – Gustave Flaubert, *Madam Bovary*. – Louis Pasteur, pastörizasyonu icat etti.
1857		– Beş yıldır New York'ta yaşayan Giuseppe Garibaldi, İtalya'nın birleşmesini savunan İtalyan Ulusal Birliği'ni kurdu. Hint Ayaklanması sonucu Britanya İmparatorluğu, yönetimi Doğu Hindistan Şirketi'nden devraldı. – Aleksandr Ivanov, yirmi yıl boyunca üzerinde çalıştığı "İsa'nın Halka Görünmesi" adlı başyapıtını tamamladı. Resim, Rus sanatında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.
1859	*Asilzade Yuvası*'nı yayımladı.	– Süveyş Kanalı'nın yapımına başlandı. Birleşik Devletler'de, kuzey Pensilvanya'da ilk petrol kuyusu kazıldı. – Charles Dickens, *İki Şehrin Hikâyesi*; İvan Gonçarov, *Oblomov*, Charles Darwin, *Türlerin Kökeni*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	*Arefe* ve *İlk Aşk*'ı yazdı. Ağustos ayının ortasında iki hafta boyunca Wight Adası kıyısındaki Ventnor ve İngiltere'nin güneyindeki Bournemouth'da kaldı. *Babalar ve Oğullar*'ın Bazarov'unu ilk kez bu yolculuğu sırasında düşündü.	– Rus entelektüellerinden, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen *narodniçestvo* akımını benimseyenler oldu. Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı.
1861	Kavgalarından sonra on yedi yıl boyunca Tolstoy'la konuşmadı.	– II. Aleksandr serfliği feshetti. Abraham Lincoln, ABD Başkanı oldu. Dolaylı ya da dolaysız olarak köleliğe dokunmayacağını söylese de güney eyaletler ayrılıkçı bir siyaset izledi. Bunun sonucu olarak 1865'e kadar sürecek İç Savaş başladı.
1862	*Babalar ve Oğullar* yayımlandı.	– Alman devletlerinin en büyüğü olan Prusya'da Otto von Bismarck başbakan olarak atandıktan sonra meclisi dağıttı ve kralın yetkisinin üstünde bir güç tanımadığını açıkladı. – Fransız romancı Victor Hugo *Sefiller*'i yayımladı. Kitap on cilt halinde yayımlandı, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da çok satan bir kitap oldu. – St. Petersburg ve Moskova'da konservatuarlar açıldı. – Birleşik Devletler'de ilk banknot basıldı.
1863	Rusya'dan uzaklaşıp Viardotların yakınında, Baden-Baden'e yerleşti.	– İç Savaş yüzünden pamuğa ulaşımı kopan Rusya, ordularını pamuk yetiştirilmeye müsait toprakların olduğu Orta Asya'ya gönderdi. Başkan Lincoln Özgürlük Bildirgesi'ni kanun haline getirdi. Londra metrosunun ilk kısmı halka açıldı. Hollanda yönetimindeki Endonezya'da kölelik sona erdi.
1864		– ABD'de İç Savaş, General Robert E. Lee ve subaylarının kılıçlarını teslim etmesiyle sona erdi. Başkan Lincoln suikaste uğradı. Rusya, Taşkent'i işgal etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1865		– ABD'de İç Savaş, General Robert E. Lee ve subaylarının kılıçlarını teslim etmesiyle sona erdi. Başkan Lincoln suikaste uğradı. Rusya, Taşkent'i işgal etti.
1866		– Bir Rus öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. Devlet tüm öğrencilere karşı baskıcı bir politika uygulamaya başladı; Eğitim Bakanlığı üniversitelerin kontrolünü üstlenerek sıkı yönetime başladı. – Dostoyevski, *Suç ve Ceza*. – İlk okyanuslararası telgraf başarıyla çekildi.
1867	*Duman*'ı yazdı. Dostoyevski'yle anlaşmazlıklar yaşadı.	– Çar II. Aleksandr, Alaska'yı Birleşik Devletler'e sattı. Jesse James'in çetesi Savannah, Missouri'de bir banka soygunu yaptı, bir kişiyi öldürdü. – İsveç'te Alfred Nobel dinamiti keşfetti. – Viyana'da Johann Strauss'un – Güzel Mavi Tuna" eseri ilk defa seslendirildi.
1868		– Küba ve İspanya arasında On Yıl Savaşları başladı.
1869		– Akdeniz'le Kızıldeniz'i bağlayan Süveyş Kanalı açıldı. – Dostoyevski, *Budala*; Flaubert, *Duygusal Eğitim*.
1870	*Bozkırda Bir Kral Lear*'ı yazdı. Fransız-Prusya Savaşı yüzünden Baden-Baden'den uzaklaşmak zorunda kaldı; bir süre Londra'da yaşadı.	– Fransa-Prusya Savaşı sonucu Almanya, arkasından İtalya birleşti.
1871	Bugün Paris'in banliyölerinden olan Bougival'e taşındı. Gustave Flaubert, George Sand, Émile Zola, Alphonse Daudet, Edmond de Goncourt ve Henry James arkadaşları arasındaydı.	– Bessemer ve Thomas Çeliği'nin icadıyla İkinci Sanayi Devrimi başladı. Fransız güçleri Paris Komünü'ne girdi ve sayıları 30 bini bulan "komüncü" ve Paris vatandaşını idam etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1871		– Henry Morton Stanley, Tanganika Gölü kıyılarında Dr. David Livingstone'u buldu.
1872	*Bahar Seli*'ni yazdı.	– Dostoyevski, *Cinler*.
1873		– Rus devleti İsviçre'ye gönderdiği öğrencilerini geri çağırdı. Geri dönen öğrenciler, toplumda devrim yaratacağını düşündükleri *Narodnik* (Halkın Dostları) hareketini kurdular. – İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri" tablosunu yaptı.
1874		– *Société Anonyme Coopérative des Artistes Peintres, Sculpteurs, et Graveurs* ya da bugün bildiğimiz adıyla Empresyonistler, fotoğrafçı Nadar'ın stüdyosunda ilk sergilerini düzenlediler. – Doğu Hindistan Şirketi lağvedildi. – Modest Musorgski'nin operası – Boris Godunov" ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi.
1875		– Kanada'da ampul icat edildi. Thomas Edison patentini satın aldı.
1876		– Osmanlı topraklarındaki ayaklanma Bulgaristan'a sıçradı. Sultan Abdülaziz, Genç Osmanlılarca tahttan indirildi. Yerine geçen V. Murat'ın akli dengesi bozulunca, Mithat Paşa'ya Kanun-i Esasî'yi ilan edeceğini taahhüt eden II. Abdülhamit tahta geçti. Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi oldu. – Richard Wagner'in *Nibelung Yüzüğü* ilk defa eksiksiz sahnelendi.
1877	*Ham Toprak*'ı yazdı.	– Rus ordusu, İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı. – Thomas Edison gramofonu icat etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1878	Tolstoy'la barıştılar.	– 93 Harbi'nin ardından Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Avrupa devletleriyle imzalanan Berlin Antlaşması'yla Sırbistan, Karadağ ve Romanya imtiyazlı vilayet haline getirildi. Bulgaristan prensliği kuruldu.
1879	Rusya'ya olan ziyaretinde merasimlerle karşılandı. Haziran ayında, Oxford Üniversitesi'nden fahri doktora payesi takdim edildi.	– St. Petersburg'da sanayi işçileri ilk büyük grevi düzenledi.
1880	Haziran ayında, Moskova'da dikilecek olan Puşkin anıtının açılışı için yaptığı konuşma dinleyenler tarafından beğenilmedi. Dostoyevski'nin yaptığı konuşma, iki yazarın barışmasına sebep oldu.	– II. Aleksandr'a gerçekleştirilen bir diğer suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarın sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu, on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Çar yemeğe geç kalmıştı. Polis, *Narodnaya Volya* (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*.
1881		– Çar II. Aleksandr, *Narodnaya Volya* mensubu Grinevistski isimli bir öğrencinin bombalı suikasti sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr şiddet yanlısı olmayan siyasi eylemcilerle teröristleri bir tuttu, liberal fikirleri savunan yazarları ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – İlk elektrik santralı Godalming, İngiltere'de kuruldu.
1882		– III. Aleksandr, Yahudilerin İsa'yı öldürdüğüne inanıyordu. Rusya İmparatorluğu'nda Yahudileri hedef alan pogromlar başladı. Moskova'dan kovulan Yahudiler, imparatorluktan kaçtılar. Mısır, İngilizler tarafından işgal edildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1883	3 Eylül günü, uzun süren bir hastalığın ardından omurilik kanserinden Bougival'de öldü. Naaşı St. Petersburg'a götürüldü ve Volkovskoye Mezarlığı'na defnedildi. Mezarı "Literatorskiye Motskiy" kısmındadır.	– Karakatau Yanardağı'nda modern tarihin en büyük patlamalarından biri gerçekleşti. Osmanlı sultanı II. Abdülhamit eski sadrazamı Mithat Paşa'yı muhafızlarına boğdurttu. İstanbul'dan Bağdat'a uzanan Şark Ekspresi demiryolu açıldı. – Robert Louis Stevenson, *Define Adası*. – Karl Marx öldü; John Maynard Keynes ve Benito Mussolini doğdu.

ÖNSÖZ

TURGENYEV'İN YÜZÜNCÜ YILINDA

RICHARD FREEBORN

İvan Sergeyeviç Turgenyev 1818 yılında doğdu ve 1883 yılında öldü. Rus soylular sınıfının ayrıcalıklı, serf-sahibi dünyasında dünyaya gelmiş; Moskova, Saint Petersburg üniversitelerinde, yurtdışında ise Berlin'de öğrenim görmüştü. Batı Avrupa'daki deneyimleri sonrası Avrupa medeniyetine hayran olmuş, bu sayede Batıcı ya da bir *zapadnik* olarak anılmaya başlamıştı. Hayatının kırk yılı boyunca, yani 1843'ten ölümüne kadar, şarkıcı Pauline Viardot'nun hayranı ve âşığıydı. Bu yıllar boyunca hiç uzağında yaşamamış (Rusya'daki toprağında ev hapsinde olduğu 1850'lerdeki bir dönem dışında), Viardot'ların arasına girmiş, ailenin bir ferdi gibi olmuştu. Hayatının son yirmi yılında neredeyse hep Rusya dışında yaşamış, bir süre Almanya'da kalmış, sonraları, hayatının son on yılını Paris'te ve Bougival'de geçirmişti; dolayısıyla Henry James onu *French Poets and Novelists* (Fransız Şairler ve Romancılar) kitabına eklemekte tamamen haksız sayılmaz. Ancak tüm Avrupa bağlantılarına rağmen bir Rus yazarı ve Rus taşra hayatından eskizlerin olduğu meşhur *Avcının Notları*'nın müellifi olarak kalmıştır; *Rudin*, *Asilzade Yuvası*, *Arefesinde* ve romanlarının en ünlüsü *Babalar ve Oğullar* ile Avrupa'da şöhret kazanan ilk Rus romancı olmuştur. Bugün İvan Turgenyev'e baktığımızda isminin Rus çağdaşları Dostoyevski ve Tolstoy'un dev eserlerinin gölgesinde kaldığını hissedebiliriz. Onlarınki kadar önemli olmadığını inkâr edemesek de eserlerinin bazı özellikleri ölümünden yüz yıl sonra hâlâ ilgimizi çekmeye de-

vam ediyor; ben de Turgenyev'in başarısını farklı bir açıdan gösterecek bir olayı anlatmak istiyorum.

Turgenyev'i okuyanlar, hikâyelerin arka planında, sanki uzakta atan bir kalp ya da çalan bir saat gibi, siyasi çalkantıların ve değişimlerin yazarın ömrü sırasında kapıda olduğunu işitebilirler. Bu çalkantılar ve değişimler Rus hayatında 1905 ve 1917 devrimleri olarak netice verecekti. Turgenyev'in bu çalkantılara karşı tutumu ne miydi? Leonard Schapiro'nun biyografisinin önsözünden alıntı yapacak olursak:

> Turgenyev'i özünde bir radikal olarak göstermeye çalışanlar oldu. Bu teşebbüsler beni ikna etmiş değil; gerçi hayatının kısa bir dönemi boyunca bu iddia neredeyse doğru sayılırdı. Ruslar arasında onu istisnai ve dikkate değer kılan şey, herhangi bir etiketi kabul etmemesi: özgürlüğe, iyiliğe ve tüm insanlara duyulan sevgiye bir "etiket" denemezse elbette. Rusya'da tüm şartlar insanları belli türlere ayırır... Turgenyev Rusların bu tür ve etiket zulmünü reddeden ender 19. yüzyıl Rus kişilerinden biriydi; bu yüzdendir ki siyasi görüşleri Batı Avrupalı bir liberal için Dostoyevski ya da Tolstoy'unkinden daha kabul edilebilirdir. Yine de Turgenyev bildiğimiz anlamıyla bir Batı Avrupalı liberal kesinlikle sayılmazdı.[1]

Bu düşünce benim gözümde kuşkusuz doğrudur. Yine de bir adım daha ilerlemekten yanayım. Turgenyev'in dönemindeki siyasi çalkantılara karşı tutumuna bakarken, devrimi kendi gözleriyle görmüş olan tek 19. yüzyıl Rus romancısı olduğunu belirtmemiz önemlidir. Paris'te 1848 devriminin yaşandığı haziran günlerinde gördükleri –kendi anlatışıyla "korkunç, ıstırap dolu bir dönem"–,[2] 1905'te Moskova'da, 1917'de Petrograd'da yaşananlara benzer sahneleri çağrıştırıyordu; bu ister isyancıların barikatlarının yıkılması, ister şehir ayaklanmalarıyla özdeşleştirilen rastgele cinayetler olsun. Turgenyev'in "Halkım Beni Gönderdi"deki ("Naşi poslali") tasvirleri (bu yazıyı daha sonra anılarına eklemiştir) olay yerinden yazılmış bir haberin gerçekçiliğine ve vuruculuğuna sahiptir. Bu satırlarda yakaladığı hakikatten Turgenyev hayat boyu vazgeçmemiş, bir yazar olarak eserlerinde sürekli yer verdiği, artık fark etmediğimiz, neredeyse ayırt edemediğimiz bir konuya dönüşmüştür; Turgenyev'in özgün dünya tem-

1 Leonard Schapiro, *Turgenev: His Life and Times*, Oxford, 1978, s. xii.

2 I.S. Turgenyev, *Soçineniya*, cilt XIV, Moskova ve Leningrad, 1967, s. 142.

silinin özü olan da bu hakikattir ve bana kalırsa, onun gerçekçiliğini çağdaşı büyük edebiyatçılarınkinden ayırır.

Drujinin'e 1856 yılında: "Tarafsızlık ve yalnız Hakikati elde etme arzusu, doğanın bana verdiği için müteşekkir olduğum iki özelliğimdir," diye yazmıştı.[3] Bu iddia sofuluk gibi gelebilir ama satır arasında bile olsa, ayırt edici ve önemli bir özelliği bize işaret eder: Turgenyev tarafsızlığını savunurken bu özelliğini herhangi bir kutsal makama dayandırmaz. Turgenyev'in tarafsızlığı bir ideal olarak Tanrı'nın olmadığı bir dünyada mevcuttu. Dolayısıyla tanrısal olduğu söylenemez tarafsızlığının: çünkü nesneldir, mesafelidir, gerçekçidir. Hayatının son on yılında, küstahça kişisel felsefesini öğrenmek isteyenlere edindiği başarıyı özetlerken şöyle söylemişti: "Her şeyden önce realistim ve her şeyden çok insan fizyonomisinin yaşayan gerçekliğiyle ilgiliyim. Doğaüstü hiçbir şey ilgimi çekmiyor; hiçbir mutlak doğruya ya da sisteme inanmıyorum; özgürlüğü her şeyden çok seviyorum." Kaçamaklı olacağı zaman, yine tok sözlü bir şekilde karşısındakinin hakkını teslim ederdi: "Ben bir yazarım, çar hazretlerine de böyle söyledim; ancak bağımsız, vicdan sahibi ve ılımlı bir yazarım; hepsi bu." Vicdan, Turgenyev örneğinde yazardan ayrılamaz durumdadır. Düşüncelerinin ılımlı olduğu her zaman belli olmaz. Özgürlük sevgisi nedeniyle siyaseten liberalizme kaysa da, altını çizdiği gibi, "*tepeden inme* olanlar haricinde hiçbir reformun mümkün olmadığına inanan bir hanedan liberali" idi ve şöyle ekliyordu: "Bu reformlar gerçekleşmezse genç dostlarıma tavsiyem beklemeleri, beklemeleri ve beklemeleridir; zira Rusyamız, tarihî geleneğimiz düşünüldüğünde devrim kaçınılmaz değil midir?" Bu soruyu lafın gelişi de sormuyordu; aksine, devrimin ne kadar "korkunç", ne kadar "ıstırap dolu" olabileceğini biliyordu. Her ne kadar hanedanlığa ait olursa olsun, liberalizminin kökeni Avrupa'ydı ve Batıcılığının bir göstergesiydi; bu açıdan da 1789 ruhundan, Avrupa'nın kendi ömründe 1848'in Haziran günlerinde Paris barikatlarında tezahür etmiş demokratik çalkantılarından tam olarak ayrılamazdı.

Kendi Batıcılık düşüncesinin siyaseten merkezinde olan devrimci ruha ihanet ettiği için Herzen'i yarı yolda bırakmış olsa da, serflerin bağımsızlığını kazanmasının ardından yaşanan, yetmişlerin popülizminin çürüyerek

3 *Turgenev's Letters*, derleyen, yayına hazırlayan ve çeviren A.V. Knowles, Londra, 1983, s. 57.

terörizme dönüşmesiyle gelen şiddeti daha kesin bir dille kınıyordu. *Ham Toprak*'ta oklarını devrimcilere yönelttiğinde toyluklarını, Rus hayatının toplumsal ve tarihî inceliklerine olan saygısızlıklarını eleştirir. Her ne kadar kaba bir şekilde resmedilmiş olsalar da, romandaki sözde liberal makam sahiplerinin ayrıntılı ve kötücül portreleri ile karşılaştırıldığında gösterdikleri bağlılık hem kabul edilmiş hem de bütünüyle temsil edilmiş olur. Dolayısıyla mühim olan dengedir. Edebiyatında bu görüşleri ya da tutumları eşit şekilde temsil etmekte başarılı olmadıysa da hakikati arayışının, dünyaya gerçekçi bakışının, özgürlük sevgisinin ve bir yazar olarak vicdanının onu kuvvetler ayrılığına zorladığı, dönemin pek çok çalkantısının belli bir tavizi mecbur kıldığı bir gerçektir. Turgenyev'i, Sir Isaiah Berlin'in dile getirdiği gibi "kendi suretinde yaratılmış (...) iyi niyetli, dertli, kendini sorgulayan, tüm karmaşıklığıyla hakikatin tanığı olan bir liberal"[4] olarak temsil etme derdinde değilim. Zira örneğin "Taşrada Bir Ay"daki Rakitin'den Rudin ve Lavretski'ye kendini sorgulayan lüzumsuz Hamlet'leri siyasi olarak liberalizmle özdeşleştirilemezler; üstelik bu karakterler içinde bulundukları durumun, sahip oldukları doğanın ve ilişkilerin karmaşık gerçekliğine tanık olamadıkları gibi, etraflarındaki hiçbir şeyi anlamadıklarından, kusurlu karakter incelemeleridirler. Buna rağmen Sir Isaiah, Turgenyev'in Batı'ya olan bağlılığına ve tanık olduğu siyasi çalkantılara dair düşüncelerine dair sözlerinde haklı ve âdildir:

> Medeniyet, insan kültürü gibi şeyler, Hegel'in ruh şölenine sonradan konuk olmuş Ruslar için, Batı'nın kayıtsız yerlileri için olduğundan daha fazla anlam taşımaktaydı. Turgenyev dostları Flaubert ve Renan'dan farklı bir tutkuyla bu değerlere sarılıyordu, yok olabileceğinin çok daha farkındaydı. Ama onların aksine, kültürsüz burjuvazinin ardında daha öfkeli bir düşman görüyordu: Bunlar, tek derdi mevcut dünyayı tamamen yok etmek olan ve ardından yeni ve daha âdil bir dünyanın ortaya çıkacağına inanan genç ikonoklastlardı. Bu Robespierreleri Tolstoy'un, hatta Dostoyevski'nin anlamadığı gibi anlamıştı. Yöntemlerini reddediyor, hedeflerini naif ve çocukça buluyordu ama karşılık vermesi için yapması gereken generallere ve bürokratlara yardım etmek ve arka çıkmak olacaksa, elini dahi kaldırmayacaktı. Kesin bir çıkış yoktu bu durumdan: tek çare tedricilik ve eğitimdi, tek çare akıldı.[5]

---

4 Isaiah Berlin, *Fathers and Children: The Romanes Lecture*, Oxford, 1972, s. 58.

5 *A.g.e.*, s. 59.

Turgenyev'in bu "genç ikonoklastlar"ı daha iyi anlamaya dair verdiği en önemli eser, *Babalar ve Oğullar*'daki Bazarov portresiydi. Turgenyev'e dair en bilinen incelemelerde en iyi bilinen karakteri, bir yazar olarak şöhretinin dayanak noktası Bazarov'dur; aynı zamanda en çok tartışılan, en etkili olmuş portresi de ona aittir. Yevgeniy Bazarov'u nasıl yorumlayabiliriz? Altmışlar neslini temsil eden, doktorluk eğitimi alan, en büyük ilkesi doğa bilimlerini esas almayan tüm düşünceleri ve makamları reddetmek olan bir genç adam. Bir tip olarak Bazarov'un yeni olduğuna şüphe yoktur. Estetizmi ve romantizmi reddetmesi eski nesle katı, akılcı ve gaddar geliyordu. Daha yaşlı nesil, yani Rus soylular sınıfının ekşimiş kaymak tabakası, Bazarov'un meydan okumasına bir ihtimal yanıt veremediyse de, Bazarov'un ikonoklazmının *anlamı* daha önemlidir; bu ikonoklazm yankılanmaya devam etmiş, burjuva Batılı toplumun liberal değerlerine teknokratik Jakobenizmin yönelttiği bir tehdide dönüşmüştür. Meselenin kalbi, Bazarov'un nihilizmini nasıl yorumlayacağımızdır. Laf olsun diye muhalefet etmenin, bir kuşağın diğer kuşakla çatışmasının, yeni ve daha âdil bir dünya namına egemen olanlara başkaldırmanın bilhassa aşırı bir örneğinden mi ibarettir? Tüm bunlar, aynı soru işaretinin ardında toplanan farklı sorular olsalar da, bir başka konunun, devrimin sancağına doğru ilerlerler. "Kendine nihilist diyeni siz devrimci olarak anlayın," diye yazar Turgenyev Sluçevski'ye, Nisan 1862 tarihli meşhur mektubunda.[6] Romanda, Bazarov'un bir devrimci olarak düşünülebileceğine dair bir delil bulunmasa da ve Bazarov'un tahripkâr, medeniyete karşıt nihilizminin ne anlama geldiğinin Turgenyev çağdaşlarından çok daha fazla farkında olsa da, Turgenyev'in bizzat tanık olduğu bir diğer şey devrimin kendisiydi. Bazarov bu arka planın ve altmışlardaki polemiklerin, dolayısıyla iki devrimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Turgenyev için Paris'te şahit olduğu devrim yıkıcıydı. "Naşi poslali"de şöyle yazar:

> Korkunç, ıstırap dolu bir dönem başladı; yaşamamış olanlar tahmin dahi edemezler. Fransızlar elbette dehşet içindelerdi, ülkelerinin, yaşadıkları toplumun yok olduğunu ve toza dönüştüğünü düşünüyorlardı; ancak bir yabancının tedirginliği, istemeden yapmak zorunda kaldıkları, onların öfkesi ve çaresizliği kadar, belki onlarınkinden de kötüydü. Yakıcı bir hava vardı, insan dışarı çıkamıyordu; açık pencerelerden ateş do-

6 *Letters*, s. 105.

lu bir hava giriyor ve güneş göz alıyordu; okumak, yazmak, her türlü faaliyet zordu... Dakikada beş, on defa top patlaması duyuluyordu; bazen atılan silahların ve kargaşa içinde kavga edenlerin sesi duyuluyordu... Sokaklarda hareket yoktu; kavrulan kaldırımlar sararmıştı, kavrulan hava güneşin altında parlıyordu; yollarda ulusal muhafızların utanç dolu yüzleri ve hareketsiz bedenleri uzanıyordu; tek bir sıradan ses yoktu sokakta! Her yerde hiçlik ve boşluk vardı ama insan nefes alamıyordu, sanki bir tabutta ya da zindandaymış gibi.[7]

Bu sahneye bir trajedi hissi hâkimdir, tıpkı Bazarov'un kurgusal hayatının trajik olması gibi. Sonunda çok şey vaat ederken hasbelkader tifüsten ölen Bazarov'u da trajik kahraman olarak düşünebiliriz. Fakat Turgenyev'in söylediğine inanacak olursak, trajik unsur Bazarov'un yaratılmasının ilk aşamasından itibaren mevcuttu. Eğer bir devrimciyse, benzediği kem talihli Pugaçyov'du, her ne kadar yazgısı Turgenyev'in diğer kahramanlarınınki gibi lüzumsuzluk olsa da. Karşısına aldığı şey, değiştirmekten ziyade iyileştirmeyi, devirmekten ziyade canlandırmayı isteyen bir şifacının meselesi olabilir; ne eksik ne de fazla. Bir başka ülkede meydana gelen bir devrimi gözlemleyen, ıstırap dolu etkisini o ülkenin yerlilerinden daha fazla fark eden, onların öfkesini ve çaresizliğini paylaşmasa da, devrimde bir şeylerin eritilip kalıba dökülmesi esnasında mahsur ve hapis kaldığı yerden sokaklarda yaşananları seyreden ve her şeyin ilk kurbanının özgürlük olacağını bilen bir yabancı olarak o bastırılmış ama son derece gerçek değişim gücünü bizzat görmüştür.

Turgenyev bir tarihçiydi ama portrelerin, fizyonomilerin tarihini yazardı ve devrim her ne kadar sokaklarda yaşansa da bizim için onun eserlerinde önemli olan, ilk öyküsü "Andrey Kolosov"da Byron'dan alıntı yaparak dile getirdiği "yüzün müziği" idi. Siyaset onun için çok da önemli değildi. "Hiç siyasi faaliyetlerde bulunmadım, bulunacağımı da sanmam. Bu meseleleri yadırgarım ve ilginç bulmam; onlarla yalnız, çağdaş hayatı anlatan bir yazar olarak ilgilenebilirim," diye yazmıştı Kontes Lambert'e.[8] Ama *fikirlerden* çok *karakterlere* verdiği önemin altını her zaman çizmiştir ("Bir yazar olarak edebiyat hayatım boyunca *fikirlerden* değil, *karakterlerden* yo-

7 *Soçineniya*, cilt XIV, s. 140.

8 *Letters*, s. 113.

la çıktım", Polonski'ye mektubundan, 1869),[9] bu yüzden insanın hem fikirlerini gerçekleştirilebilir ideallere dönüştüren rasyonel bir varlık hem de doğanın ve sonsuzluğun merhametine muhtaç tek günlük önemsiz bir canlı olarak karşılaştığı sınırlarını tanıyan, bir yandan da hayatta gerçekleşen değişimleri yorumlamayı seçen bir yazar olarak anılmalıdır. Resmettiği şeylere trajik bir gölge katan bu felsefi çerçeve içinde, Turgenyev'in yazınında dikkatimizi çeken şey incelenen karakterlerdir. Bu resmi yaşayan bir varlığınki olarak görmemiz; her ne kadar lüzumsuz adamın nihilizmini ya da Hamletizmini ve dünyaya meydan okuyan genç kadın kahramanlarının amansız, müdanasız erdemliliğini reddetsek de, kendimizi onlarla özdeşleştirebilmemiz ve hatta onları kendimize yakın görmemiz, Turgenyev'in resmettiği dünyadaki gerçeği oluşturur. Ama bu gerçek, resmedilene hareket kazandırır; kişinin hayatının temelini sarsan bir zorlukla karşılaştığı anı anlatır. Örneğin "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ndeki Çulkaturin'e bakalım. Betimlenmesi iki aşamalıdır ve ikisi de, kendi farkındalığında devrim niteliğinde bir değişim içerir. Bu değişimlerden ilki geri dönülmez ve mutlaktır. İlk aşama coşku doludur ve Turgenyev'in eserlerinde var olan en göz kamaştırıcı doğa tasvirlerinden bir tanesine sahiptir. Liza'ya âşık olmuş olan Çulkaturin, onda da benzer bir coşkunun uyanmış olduğunu fark eder. Beraber bir akşam yürüyüşüne çıkmışlardır:

> O zamanlar on yedi yaşındaydı... O akşam benim yanımda ise içinde çocukluktan kadınlığa geçişin habercisi o köpürme başlamıştı... Ondaki bu değişikliğin, masum şaşkınlığın, endişeli dalgınlığın tanığıydım. Bakışının o ani yumuşaklığı, sesindeki çınlamalı kararsızlığı ilk kez fark ediyordum... Ve aptal! Gereksiz adam! Ondaki bu değişikliğin nedeninin kendim, *ben* olduğumu bütün bir hafta düşünmeye cesaret edememiştim.
>
> Öyle oldu işte
>
> (...) Korunun yamaç olan kenarına önce Liza ile ben çıktık; Bizmyonkov geride, yaşlı kadının yanında kalmıştı. Yamacın başına varınca durduk, elimizde olmadan ikimiz de gözlerimizi kısıp baktık: Tam karşımızda kızgın sisin içinde kocaman güneş kıpkırmızıydı. Gökyüzünün yarısı kızarmış, alev alevdi; kızıllığı çukurların gölge yanlarına bile yansıyarak çayırlara dağılıyordu; nehrin yüzeyi ise, ağaçların gölgesine saklan-

9 *A.g.e.*, s. 159.

> dığında, yamacın dibine ya da koruya yaslandığında ateş gibi parlak bir kurşun rengi alıyordu. Parlak güneşin altında ayakta duruyorduk. O ortamın görkemini anlatabilecek durumda değilim. Kör bir insanın kırmızı rengi boru sesi gibi hayal ettiğini söylerler; bu benzetmenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum ama gün batımının alev alev altın rengi gökyüzünde de, toprakta da gerçekten insanı çeken bir şey vardı. Heyecanla haykırdım, Liza'ya döndüm. Liza dosdoğru güneşe bakıyordu. Hatırlıyorum, gün batımının yangını onun gözlerinde küçük, ateşten noktalar gibi yansıyordu. Şaşkındı, derinden etkilenmişti.

Liza'nın yüzünde yansıyan günbatımı, bir şeyi paylaştıklarını varsayan –aslında bu yanlış bir varsayımdır, kendini kandırmaktan ibarettir– anlatıcıda gerçekleşen coşku dolu bir değişimi ironik, üstü kapalı bir şekilde yansıtmaktadır. Nasıl Turgenyev devrimin bir tanığı olmuşsa, anlatıcı da Liza'nın karmaşık duygularına tanık olmuştur; gerçi, sonunda en çok etkilenen yine gereksiz adam olur, bu temelde hem Liza için hem de dışarıdaki dünya için gereksiz olduğunu fark etmesinden ibaret olsa da. Asıl mesele, elbette, Gereksiz Adam'ın bu gereksizliğinin ıstırap dolu, hareketsiz bir hal içinde değerlendirilmesidir. Ama hayatının merkezindeki en önemli olay olarak bize anlattığı dönem, Liza'ya delicesine âşık olduğu üç haftadır, ne eksik ne de fazla.

Turgenyev'in duygular hakkında en çok altını çizdiği nitelik, duyguların beklenmedikliği ve geri dönülmez bir şekilde değişime uğrayabilmeleridir. Bu özelliklerden ikincisi bize, insanın ölümlülüğünü vurgulayan bir hastalığı andırır. Turgenyev'in sevgiyi neredeyse klişeye varacak derecede ölümle özdeşleştirdiğine şüphe yoktur; onun için biri, insan deneyiminde diğerinin tam zıddıdır. Kendi hayatını en çok andıran, coşkulu mutluluğun tutarsızlığını, tuhaflığını ve bulaşıcı, dönüştürücü gücünü vurguladığı eserlerden biri "Asâ"dır. Kahramanın Asâ'ya olan aşkı pek ifade edilmez, yaşanan mutluluğun bir anda fark edildiği an dışında. Aniliği ve etkisi en önemli olan tarafıdır. Kasabaya tepeden bakan bir kır evinde Asâ'yla dans ettikten sonra Ren Nehri üzerinden tekneyle dönmekte olan kahramanı birden mutluluk, adeta doğaüstü bir coşku gibi yutuverir:

> Çevreme bakarken, sesleri dinlerken, hayaller kurarken birden gizli bir endişe hissettim içimde... gökyüzüne baktım, sakin değildi gökyüzü:

> Yıldızlarla kaplı, kıpırdıyor, titriyordu. Nehre doğru eğildim... ama orada, o karanlık, soğuk derinlikte de titreşiyordu yıldızlar. Her yerde titrek, canlı görüyordum onları ve içimdeki endişe giderek büyüyordu. Dirseğimi kayığın kenarına dayadım... Rüzgârın fısıltısı, kayığın bordasına çarpan suyun sakin hışırtısı endişemi arttırıyor, dalgaların taze esintisi beni ferahlatmıyordu. Kıyıda bir bülbül şakıyor, sesinin tatlı zehri ile zehirliyordu beni. Gözlerimden yaşlar boşalmıştı, ama nedensiz bir coşkunun gözyaşları değildi bunlar. Duygularım, biraz önceki, ruhun alabildiğine genişlediğini, her şeyi anladığını, sevdiğini hissettiğinde olduğu gibi büyük bir tutkunun belirgin olmayan duygularıydı. Hayır! İçimde mutluluğun ateşi vardı. Henüz adlandıramadığım bir duyguydu bu... ama mutluluk, doyasıya bir mutluluktu.

Asâ'yla son kez karşılaştığında bu aşkın sözünü dahi etmez. "Kabiliyetsizliğe yönelik zalim yeteneğim" adını verdiği şeyi bir an yenebilmiş olsa, Asâ'yı, onun kendisini sevmeye hazır olduğu kadar sevdiğine ikna edebilir. Ama olgunluk her şeydir, böyle anlarda yinelenmesi gereken budur; kahramanın da kendisine hatırlattığı gibi: "Mutluluğun yarını yoktur; dünü de yoktur; geçmişi hatırlamaz mutluluk, geleceği düşünmez, mutluluk için yalnızca şimdi vardır ve o şimdi bir gün değil, bir andır." Turgenyev incelemelerinin sonsuz abidesini bir melankoli tortusu kaplamış olsa da; aşkın gelip geçiciliği hüzünle karışık bir keyifle anlatılıyor, deneyimin coşkusunun bile üstünde tutuluyor olsa da, dönüştürücü olan şey aslında coşkudur; bir anlığına her şeyin ideal yüzünü gösterir, insanlığın gerçek potansiyelini gördüğü bir mutluluk anını canlandırır.

Turgenyev'de her şey nostaljiyle kaplıdır. Nostaljinin yüzü de gençlik dönemine dönüktür. Edebi gerçekçilik bir anlamda hep bir hatırlama biçimidir. Öznellik bu biçimin gerekli, zenginleştirici bir özelliğidir ama gerçekçilik, anlatıcının, deneyimini nesneleştirmede ne kadar başarılı olduğuyla ölçülür. Turgenyev'in yeteneği bu anlamda Tolstoy'unkine denktir ve Dostoyevski'nin üstündedir. Geçmiş ya da yaşadığımız yüzyıldan hiçbir yazar, belki Çehov haricinde, Turgenyev'in gençliğe dair nostaljiyi uyandırmaktaki ustalığını aşamaz. Samimi bir dille hatıralarını anlattığı eserler arasında başyapıt şüphesiz *İlk Aşk*'tır ki merkezindeki iki karakter üzerinden ilk aşkın nasıl değiştirici olduğunu anlatır; bunu yalnız cinsler arasındaki karşılaşma ile değil, gençlerin büyüklere olan ihtiyacı, anlatıcının Zinaida'ya, Zi-

naida'nın babaya olan bağlılığı üzerinden de yapar. Böylelikle aşkın kendi kendini nasıl yuttuğunu ve feda ettiğini gösterir; bir avantaj olmasına rağmen, gençliğin yaşlılık, iktidarsızlık ve ölüm uğruna nasıl feda edildiğini de gösterir. Bu olağanüstü öykü Turgenyev'in aşka dair incelemeleri arasında muhtemelen en karmaşık olandır. Bu karmaşıklık kısmen anlatıcı delikanlıya atfettiğimiz dolaysızlık ve duygusal açıklık nedeniyle bakışının basit ve kapsayıcı olduğuna inanmamızdan, aslında bu bakışın sınırlı olmasından gelir. Bir diğer sebebi de Zinaida'nın erkek karakterin gözünden anlatılan bir kadın karakterden çok daha fazlası olmasıdır; büyük ölçüde Rudin'in gözünden anlatılan Natalya ya da Lavretski'nin anlattığı Liza'dan çok farklıdır. Zinaida, anlatıcının hatırasından kurtularak bağımsızlığını ilan eder ve hatırlandığı hali aşmayı başarır; bu saydam bağımsızlığa sahip olmasının nedeni de, çelişkili bir biçimde, delikanlının kısmi ve toy bakışını olgun anlatıcının istismar etmesidir. Yoksul annesinin dehşet verici bir komiklikte anlatılmasıyla neredeyse bir parodiye dönüşen şaibeli geçmişi; bir despot gibi parmağında oynattığı talipleri; delikanlının kendini feda etmeye hazır aşkında muadilini bulan, bir Wagner karakterini andıran Romantik fedakârlık hayalleri ve aslında delikanlının babasına duyduğu aşk; bu özellikler delikanlının coşku dolu, kendisini idealize eden aşkını da toplayarak, elde edilemezliğin merak dolu acayipliğiyle birleşir. Bu portre, anlatıcının da eksik olduğunu itiraf ettiği hatıralar içinde geliştiği müddetçe kusursuzdur. Elbette onda meydana gelen muazzam değişim ya da bu deneyimin hayatını nasıl bütünüyle değiştirdiği yalnızca birkaç lafla anlatılır. Olgun, her şeyi erteleyen anlatıcı, Puşkin'in taklit edilemez derecede alaycı, buruk dizelerini yineleyerek bu "ilk aşk" bahsini kapatır:

Iz ravnoduşnih ust ia slışal smerti vest'
I ravnoduşno ey vnimal ia.

Ölüm haberini kayıtsız bir ağızdan duydum
Haberi ben de kayıtsız dinledim.[10]

"İlk aşk" dolayısıyla sevilen kişinin ölümüyle değil, Turgenyev'in gençliğe hitaben yaptığı konuşmaların en görkemlisiyle sona erer. Nostalji ile, geçip giden kibir duygusu ile neyi kastettiğini özetler: "Ah gençlik! Genç-

10 Bu dizeler Aleksandr S. Puşkin'in 1825 tarihli "Pod nebom golubım stranı svoey rodnoy" ("Memleketimin Mavi Gökgünün Altında") şiirinden alıntıdır (çev. Ergin Altay).

lik! Hiçbir şey umrunda değil, sanki tüm evrenin hazineleri senin, hüzün bile teselli eder seni, acı bile yakışır sana, kendine güvenli, küstah şöyle dersin: 'Yalnız ben varım, bakın!' Ama günler akıp gider, tek bir iz bırakmadan kaybolur, sen de güneşte mum gibi, kar gibi erir gidersin..." – bu gelip geçici deneyimin içinde gizli olansa o coşku anıdır, hızla görünüp kaybolan, Turgenyev'in "tek bir kederli solukta, [içi] sızlayarak" veda ettiği "ilk aşk"ın hayaletidir:

> Ve şimdi artık yaşamına akşam gölgeleri düşmeye başlarken bende çabucak geçen o ilkbahar sabahının fırtınasının anısında daha taze, daha değerli ne kaldı?[11]

Gerçekten de ne umuyordu Turgenyev? Öyküsünü 1860'ın başlarında yazdığı sırada belki geleceğin de ümit dolu olduğunu ya da en azından yeni gelecek olan çocukların Vladimir Petroviç'inkine benzer hikâyeler anlatması gerekmediğini anlatmak için geçmişi anımsıyordu. Turgenyev, *İlk Aşk*'ın 1863'te yayımlanan Fransızca ve Almanca çevirilerine eklediği sonsözde okurları kendisinin, yani Turgenyev'in, kuşağının içinde büyüdüğü şartları anlamaya, "neredeyse bir kötülük yapmışız gibi üzerimize yapışmış ulusal bir suçluluk duygusu"nu hissetmeye ve "Danimarka krallığında kokuşmuş bir şeyler var" diye düşünmeye çağırmıştır. Bu sözlerin kâğıt üzerinde siyasi anlam taşımayan bir ilk aşk anlatısı için uygunsuz derecede ağır ve ciddi bir yargı olduğuna şüphe yoktur. Zaten bu nedenle de Turgenyev, *İlk Aşk*'ın Rusçasında bu yazıyı kullanmamıştır. Gelgelelim bu yazıyla eserlerinin büyük çoğunluğunda, özellikle de kurgusal portrelerinin ve seçtiği mekânların ardında gizli olan bir şeyi bize göstermiş olur: İlk aşk dönüştürücü gücünü Turgenyev'in resmettiği haliyle ahlâken bozulmuş olan dünyadan olduğu kadar, gelişinin beklenmedik oluşundan, tuhaflığından ve uyandırdığı hastalıklı halden de almaktadır.

Turgenyev'in büyüklüğü de bu gerçeğin ıstırabını anlamak ama asla dile dökmemektir. Turgenyev dördüncü kattaki odasından devrimi izleyebilir ve olan bitenlerin acısını sokakta olanlardan daha iyi anlayabilir. Ancak bu devrimin parçası değildir, kelimenin tam anlamıyla yaşanan devrime yabancıdır. Bir yazar olarak vicdanı hem nasıl korkunç, ıstırap dolu bir dönem olduğunu fark etmesini hem de hissettiği şekliyle gerçeği tarafsız bir şekilde iletebilmesini sağlar. Devrim tıpkı ilk aşk gibi bu devrim

11 İ. Turgenyev, *İlk Aşk*, çev. Beyza Altay.

manzarasında değişimi doğuran asıl etkendir ve yalnız bu etkenler işler durumdayken Turgenyev'in bir yazar olarak becerileri olaylarla tam olarak ilişki içine girer; kendi değişimlerini yaratırlar. Yozlaşmaya dair manevi bir duygu, manevi unsurlar ne kadar üstü kapalı olsa da, bu sürece dâhil edilmelidir.

Bu farkındalığı anlamadan "Bejin Çayırlığı"ndaki Hor ya da Kalinıç'ı, Pavluşa'yı ya da diğer delikanlıları, örneğin Kasyan ya da Lukerya'yı, aslında *Avcının Notları*'ndaki hiç kimseyi anlamamız mümkün değildir. Okur olarak Turgenyev'in Rus kırsal hayatına dair eskizlerini okuduktan sonra "Danimarka krallığında kokuşmuş bir şeyler var" diye düşünmüyorsak, o halde eserlerin manevi anlamını kaçırmışızdır ve bu bizim kaybımızdır. Portrelerin her biri, panorama oluşturma konusunda birer başyapıttır. Kelimelerin fırça darbesi olduğu bu portreler, fizyonomik olarak resmedilen köylülere aittir ve arka plandaki doğa ile bir araya gelirler; adeta insanın ölümlülüğüne ve sonsuzluğuna meydan okuyan bir yaz sahnesinde yakalanmışlardır. Canlılıkları tek bir ana aittir, tek bir karşılaşmanın ürünüdür. Serfliğin anonimliğinden geçici olarak kurtarılmış bu resimler, Repin'in portreleri gibi değişmez ve capcanlıdır. Efendilerinin, yani serf sahiplerinin hayatları da benzer bir hapsedilmişliğe, hareketsizliğe sahiptir, hem sosyal hem de zamansal olarak ki, bu da onların neden öyle olduklarını açıklar, parodi edecek bir mesafe bırakır ve gerekli olduğu yerlerde, ahlâken yanıldıkları yerleri de vurgular. Ancak hiçbir suretle değiştikleri söylenemez, çünkü hayatlarında onları değiştirebilecek bir coşku ya da devrim yoktur.

İhtimal dışı ve fazla basit kaçacak olsa da, ancak 1848'deki devrim olaylarının anlamını içselleştirdikten sonra Turgenyev'in insan deneyiminde yalnız aşkın, coşkusunun ve cinnetinin devrim ve değişiklik yaratabileceğini düşünmeye başladığını iddia edebiliriz. Pauline Viardot'ya olan aşkı, "Taşrada Bir Ay"da Rakitin ve Natalya Petrovna arasındaki gibi aşk hikâyelerine yansımış olabilir; diğer yansımaların, olgunluk dönemi eserlerindeki zayıf erkek - güçlü kadın ilişkilerinde görüldüğünü de söyleyebiliriz. Ancak bu biyografik olgular ne *Rudin*'de, ne de muhtemelen *Duman* hariç herhangi bir romanında gördüğümüz ilk aşk eskizini açıklayamazlar. Rudin'e olan "ilk aşk"ı muhtemelen ömrü boyunca Natalya'da iz bırakacaktır. Ne var ki bu deneyimin Rudin'de yarattığı şok da onu manen sınar ve kendisine bakmaya zorlar; Gereksiz Adam'ın aynaya bakması, her

şeyden çok sevdiği kişinin gözünde gereksiz olduğunu dehşetle fark etmesi gibi. Kendine kafa yorarken, değişir: burada solipsizm, gerçeklerin baskısı altında çöker. Turgenyev, yazdığı sondeyişte Rudin'e, Don Quijote'nin faydasız ancak gözüpek bir şekilde kendisini feda etmesine benzer bir fedakârlık bahşeder. Bir "Don Quijote" olmasa da Lavretski kendisine açık olan tek ahlâki seçeneğin kendini feda etmek olduğunu anlamasına sebep olan bir değişimden geçer. En açıkça "Don Quijote"ye benzeyen portrelerinde, yani *Arefesinde*'deki Elena ve Bazarov'da, bu esas değişimin devrimle bağlantısı vardır – geçmiş, eski nesil ve eskimiş fikirlerin sebep olduğu manen yozlaşmaya karşı bir başkaldırı vardır; buna rağmen değişimin lokomotifi aşktır. Turgenyev'in "kültürlü sınıflara mensup Ruslarda yaşanan hızlı fizyonomik değişim"[12] adını verdiği konudaki incelemeleri hep aşkın yarattığı değişimi konu etse de, örneklerin her birinde erkeğin kadına ya da kadının erkeğe manen meydan okuması, yaşadıkları dünyanın yozlaşmış haline yapılan bir vurgudur. Turgenyev'in Hannibal'in Serfliğe Karşı Yemini,[13] tıpkı Batı'ya olan bağlılığı ve liberal inançları gibi, manen iflas etmiş bir sosyal sisteme bir meydan okumaydı; tüm tedriciliğine rağmen despotluğun değişmesini istese de, tek isteği yerine genç devrimci nihilistlerin başta olduğu bir Jakoben despotluk rejiminin geçmemesiydi. Şunun altını çizmeliyiz ki, Turgenyev böyle bir devrimin ne anlama geleceğini biliyordu ve böyle bir devrimin Rusya'da yaşanmasını asla istemiyordu.

Turgenyev'in mirası nedir o halde? Uluslararası isim kazanan ilk Rus romancısı, Rus entelijansiyasının tarihçisi, Rus köylülerinin yılmaz savunucusu, Bazarov'un yaratıcısı, Rus kırsalına dair sözcükleriyle çizdiği resimlerin hepsi birer başyapıt olmuş bir Rus ustası olarak başarılarını sayabiliriz. Kültür alanında Rus Batıcılığının temsilcisi olarak sahip olduğu rolden, Rusya ile Avrupa arasında kendi kendisini atadığı elçilik rolünden ve yetişkinlik hayatı boyunca şarkıcı Pauline Viardot'nun dostu ve hayranı olarak rolünden bahsedebiliriz. Gelgelelim dönemine bu kadar yakın yaşamasıyla, bize onu böylesine açık ve gerçekçi bir şekilde tasvir etmesiyle birlikte, Turgenyev çok da yaratıcı bir yazar sayılmazdı. Formüller, tesadüfler, anlatım oyunları, basmakalıp karakterler ve klişe tabirler eserlerini lekeler ve bozar; öyle ki, günümüzde tekrar okunduklarında bu eserler gözümüze

12 *Soçineniya*, cilt XII, Moskova ve Leningrad, 1966, s. 303.

13 Turgenyev'in serflik karşıtı risalesi, manifestosu.

yalnız modası geçmiş değil, hafiften sakar gözükür. Elimizde bolca bulunan mektuplarından göründüğü kadarıyla Turgenyev istisnasız herkesçe sevilen, düşünceli, seviyeli bir adamdı; ağzının nasıl laf yaptığını, zekâsını, gözlem yeteneğini ve toksözlülüğünü en iyi mektuplarında görürüz. Her zaman bir mizah duygusuyla yazsa da, hicvi bazen kindarlığa ya da acı bir alaycılığa kaçabiliyordu. Mizahı çoğu zaman kısa ve özdü; en başarılı olduğu yerlerde okuyanın yüzünde bir kahkaha değil de tebessüm uyandırıyordu. Mizahı onun keskin, gerçekçi gözlemlerini zenginleştirmesi içindi. Turgenyev'in doğadaki değişimlere karşı son derece hassas, dış dünyanın canlı tüm yüzeylerinde gördükleri konusunda son derece duyarlı olan gözleri, insan yanılgılarını gözlemlediğinde ve bir kişinin diğeriyle ilişkisini anlattığı anlarda en keskin halini alır, bu duygusal etkileşimi adeta bir şiire dönüştürürdü.

İlişkilerin şiirselliğini bizim için dokunaklı ve hatırlanmaya değer hale getiren şey, kısalığıdır. Bu şiirin göklere çıkardığı mutluluk öyle kısa ömürlüdür ki, bir ömür boyu deneyimde bir andan fazla yer kaplamaz. Ancak Turgenyev'in hayat resminde asıl değişikliğin aracısı da odur; Turgenyev de, ıstırabını çok iyi bilmesine rağmen, nesnelliği yüzünden yabancı bir ülkede devrimi izleyen zeki bir gözlemciden daha fazla yaklaşamaz. Devrim anı, Shelley'nin deyimiyle şiirin "gizli simyası" gibi, "dünya ile aramızda tanıdıklık kuran örtüyü kaldırır";[14] bu yüzden Turgenyev'in kahramanları için dünya artık tanıdık bir yer değildir. Her iki tarafın da benliği bir anlığına değişime uğradığı için, dünya onlar için tanıdık değildir. Turgenyev'in insanlık haline dair karamsar görüşü nedeniyle yazgıları olan ömür boyu kabul duygusunun tezahürü evlenip sonsuza dek mutlu yaşamalarından ibaret geleneksel, tanıdık bir son olabilir; ya da yalnız gezginler olarak lüzumsuz ömürlerini beyhude bir şekilde kendilerini tahlil ederek, mutsuz bir başarısızlık içinde tamamlayabilirler; ya da stoik bir şekilde her şeyden vazgeçmeyi öğrenmeleri gerekir; *Faust* epigrafında Goethe'nin yazdığı gibi, "Entbehren sollst du, sollst entbehren" ("Vazgeçeceksin, onsuz yapacaksın"): Turgenyev'in ölümlülüğüyle yüz yüze gelen insana tanıdığı tek duygu budur.

Turgenyev'in sınırlı bir felsefesi vardı. Hayatının son yirmi senesinde çokça karamsarlığa kapıldığı ve hayata doğaüstü güçlerin musallat oldu-

14 Percy Bysshe Shelley, "A Defence of Poetry", *Revolutions, 1775-1830*, Merryn Williams (ed.), Penguin Books, Harmondsworth 1977, s. 591.

ğuna inandığı olmuştur. Gerçekliğe nüfuz etmeye dair bu denemeler insanı simgeciliğe götürse de, aslında Turgenyev'in başarıları arasında üst sırada değildirler. Turgenyev, Shakespeare ya da Dostoyevski gibi bir yazar olarak yüzyılları aşabilen, sesi bir kehanet gibi kendi zamanında olduğu kadar gelecekte de duyulan türden bir yazar değildi. Turgenyev Rus nihilizminin taşıdığı tehlikeleri çağdaşlarından çok daha iyi görebilmiş olsa da, demagog despotların yükselişini Dostoyevski gibi gördüğü söylenemez; derin bir düşünür ya da psikolog da değildir. Kifayetsizliğine dair tüm yakınmalarına rağmen varlıklı, hali vakti yerinde oluşu nedeniyle rahattı. Hayatının son yılları yanlış teşhis konulmuş bir kanserin ıstırabı içinde geçti; bu durumu büyük bir cesaretle, olabildiği kadar neşeyle ve saygınlıkla taşıdı. Ama bir yazar olarak duyarlılığı asla Dostoyevski'ninki kadar çıplak değildi.

Mirasının bir parçası bu olmasa da, ölümünün yüzüncü yılında bize sunduğu bir başka örnek var ki, onun da tümüyle değersiz olduğu söylenemez. Tüm hayatı boyunca özgürlüğe inanmıştır Turgenyev. Bu şekilde dile getirince kulak tırmaladığı şüphesiz; Turgenyev'in hayatının, zihnen özgürleşmeye hasret olan ve her zaman coşkular içinde olan insanın sonsuz çelişkisini yansıttığı da düşünülebilir; Pauline Viardot'ya olan tutkulu bağlılığı onu zincirlemiş olsa da. Gelgelelim Turgenyev'i döneminin diğer tüm Rus yazarlarından ayıran, hem duygusal hem zihinsel, hem kültürel hem de siyasal olarak Avrupa'ya ve Avrupa medeniyetine olan düşkünlüğüydü. Bu düşkünlük, hatıralarında "arzuladığım o özgürlük ve farkındalık" adını verdiği şeye bağlanıyordu ki, bahsettiği o özgürlük ve farkındalık vatanı Rusya'da bulunmuyordu:

> Düşmanımdan uzaklaştım ki, ona uzaktan tüm gücümle yüklenebileyim. Gözümde düşmanın bir şekli vardı ve belli bir isim taşıyordu: Bu düşmanın adı "serflik" idi. Asla sineye çekmemeye yemin ettiğim, canım pahasına savaşmaya karar verdiğim her şeyi bu başlık altında topladım ve yoğurdum... Hannibal'in yeminiydi bu; o dönemde bu yemini eden tek kişi de değildim. Daha iyi gerçekleştirebilmek için Batı'ya gittim.[15]

Batı'nın sağladığı özgürlük, yalnız meşhur *Avcının Notları*'nı yazmasını mümkün kılarak değil, 1840'lardan 1960'lara Rus entelijansiyasın-

15 *Soçineniya*, cilt XIV, s. 9.

da meydana gelen değişimlere 1848'de Paris'te yaşanan devrim olaylarına baktığı eleştirel, nesnel mesafeyle tanıklık etmesini ve ülkesine farklı bir açıdan bakmasını sağlayarak da Hannibal'in yeminini gerçekleştirmesini sağlamıştır. Özgürlük onun için birkaç açıdan kişisel bir meseleydi ve bunların kimi olumsuzdu; örneğin evini idare etmeye dair herhangi bir sorumluluktan özgürdü; sansürden de öyle; yazdıkları için geçerli olmasa da Moskova ve Saint Petersburg'un edebi çevrelerinde uygulanan sansürden şahsen özgürdü; döneminin en olağanüstü şahsiyetleriyle arkadaşlıklar kurmakta da özgürdü, bu yüzden mektuplaşmaları hem Avrupalı ünlüler hem de Rus çağdaşlarıyla doluydu. Çağdaşı herhangi bir Rus'tan farklı olarak Avrupalı olma, Avrupa'da yuvasında hissetme özgürlüğüne sahipti; yaşadığı tek sürgün dönemini, Spasskoye'deki malikânesinde ev hapsinde tutulduğunda yaşamıştı. Kısacası, varlıklı bir 19. yüzyıl Avrupalısının özgürlüklerinin bir timsali olsa da, Rus olmayı asla bırakmadı.

Ancak hepsinden yüce tuttuğu bir özgürlüğü daha vardı ki bu bana kalırsa miras bıraktıklarının en önemlisidir. O da bir yazar olarak yeteneğini istediği gibi kullanabilme özgürlüğüydü. 1880'deki romanlarına yazdığı önsözünü, çağdaş eleştirinin hapsedici ve tahripkâr etkisini konu ederek bitiriyordu. Son cümleleri çok serttir. Bahsettiği özgürlüğün ne çabuk tehlikeye girebileceği ve kaybedilebileceğini de bize hatırlatır:

> İnanın ki gerçek bir yetenek asla dışarıda bir şeyi hedef almaz; tüm tatmini kendi içinde arar. Bir yazarı çevreleyen hayat ona malzemesini sunar; *yoğun düşüncelerin* nesnesi kendisidir; ama bir yergi yazarken de, övgü yazarken de basireti bağlanır. Son çare, bu işlerin kendisine layık olmamasıdır. Verilen bir konuya boyun eğmek ya da belli bir programa uymak, daha iyi bir iş çıkaramayanlar içindir.[16]

Birden fazla defa alıntıladığı üzere, bu konularda Puşkin'in 1830 tarihli şiiri "Poetu"dan (Şaire) bir buçuk mısrayı kendine düstur edinmişti. *Babalar ve Oğullar* hakkında yazdığı makalede bu dizeleri şöyle anlatıyordu:

> İnsanı hiçbir şey eğitim gibi özgürleştiremez; özgürlük de en çok sanatta, şiirde şarttır: Bürokratik dilde bile sanatlara "liberal", yani serbest denmesi sebepsiz değildir. Bir insan engellendiğini hissediyorsa etrafın-

16 *A.g.e.*, cilt XII, s. 310.

dakini nasıl "zapteder", nasıl "yakalar"? Puşkin buna derinden inanıyordu; yazarlığa başlayan herkesin ezberlemesi ve bir emirmiş gibi hatırlaması gereken o ölümsüz sonesinde boşuna şu sözleri söylememiştir:

...dorogoiu *svobodnoyi*
Idi, kuda vleçet tebiya *svobodnıyi* um...

... *Özgür* bir yolda ilerleyin,
Özgür aklınızın sizi götürdüğü yere.

Puşkin'in "hür aklı" ve "hür zekâsı" Turgenyev'in en değer verdiği şeylerdi. 1880 tarihli Puşkin konuşmasında, bu konuşma bugün Dostoyevski'nin konuşmasından daha az ünlü olsa da, Rusya'nın ulusal şairinin "Rus toprağına şiirin sancağını diken" ilk kişi olduğunu söylemiş ve şöyle eklemişti:

> Nasıl okumayı öğrenen her insanın bir Shakespeare okuru olduğu söyleniyorsa, o halde bizim ümidimiz de bu Puşkin anıtının huzuruna sevgiyle çıkan her evladımızın bu sevgiyi anlaması ve Puşkin gibi daha Rus, daha eğitimli ve daha hür olmasıdır! Hanımlar beyler, bu son söylediğim sizi şaşırtmasın! Şiir özgürleştirir, çünkü şiir coşku dolu, ahlâki bir gücü barındırır.[17]

Çağının tanığı, devrimin şahidi, döneminin en Avrupalı Rus'u olan Turgenyev, bir yazar olarak sanatının ahlâki gücünü bilse de, yalnız serbest olduğu müddetçe insanları yukarılara taşıyabileceğini fark ediyordu. Bir yazar olarak onun için söyleyebileceğimiz en güzel söz Puşkin'e dair övgü dolu sözlerini uyarlamak ve ölümünden bu yana geçen yüz yıl içinde eserlerini ister kendi dilinde ister çeviride okuyan herkesin daha Rus, daha eğitimli ve daha hür olduğunu dile getirmektir.[18]

Çeviren EMRAH SERDAN

---

17 *A.g.e.*, cilt XV, Moskova ve Leningrad, 1968, s. 76.

18 Bu yazı, Ekim 1983'te Liverpool Üniversitesi'nde düzenlenmiş bir Turgenev'in yüzüncü yılı konferansında verilen tebliğin değiştirilmiş halidir.

Andrey Kolosov

(Андрей Колосов)

Güzel döşeli küçük bir odada şöminenin önünde birkaç genç oturuyordu. Kış akşamı yeni başlamıştı; masada semaver kaynıyordu, sohbet uzadıkça uzuyor, konudan konuya geçiyordu. Olağanüstü insanlardan, onların olağan insanlardan farklarının neler olduğundan söz ediyorlardı. Herkes elinden geldiğince kendi düşüncesini anlatıyordu; sesler yükseliyor, birbirine karışıyordu. Arkadaşlarının gürültülü konuşmalarını uzun süredir çay içerek, sigarasını tüttürerek sessizce dinleyen soluk benizli, ufak tefek biri birden ayağa kalktı, hepimize (tartışanlar arasında ben de vardım) şöyle dedi:

"Baylar! Bu derin düşüncelerinizin hepsi bir bakıma çok doğrudur ama işe yaramazdır. Genelde olduğu gibi, her biriniz karşısındakinin düşüncesini öğreniyor ve yine de kendi düşüncesine bağlı kalıyor. Ancak, bizler ilk kez bir araya gelmiyoruz, ilk kez tartışmıyoruz; bu nedenle düşüncelerimizi ifade edebiliyor, birbirimizin düşüncesini biliyor olmalıyız. Öyleyse ne için çabalıyorsunuz?"

Ufak tefek arkadaşımız böyle dedikten sonra hafifser bir tavırla sigarasının külünü şöminenin içine silkeledi, gözlerini kıstı, pek sakin gülümsedi.

Hepimiz susmuştuk. İçimizden biri, "Öyleyse, ne yapmamızı önerirsin?" dedi. "Kâğıt falan mı oynayalım? Ya da evlerimize gidip uyuyalım mı?"

Ufak tefek arkadaşımız itiraz etti:

"Kâğıt oynamak güzeldir, uyumak da yararlı... Ama şu anda evlerimize gitmemiz için vakit çok erken. Benim ne demek istediğimi anlamadınız. Dinleyin: Konu olağanüstü insanlardan açılmışken her birinize şöyle bir önerim olacak: Tanıdığınız olağanüstü bir insanı anlatın bize; ilginç herhangi bir insanla karşılaşmanızın öyküsünü anlatın... Şuna inanın, anlatacağınız en kötü bir öykü bile en güzel fikir yürütmenizden daha çok işe yarayacaktır."

Düşünmeye başladık.

Çok şakacı bir arkadaşımız şöyle dedi:

"Çok tuhaf, kendimden daha olağanüstü bir insan tanımıyorum ben ama hayatımı hepiniz biliyorsunuz. Bununla birlikte, emrederseniz..."

Bir başkası sesini yükseltti:

"Hayır, hiç gereği yok!" Ufak tefek arkadaşımıza dönüp ekledi: "O zaman önce sen anlat. Hepimizin kafasını karıştırdın. Ayrıca, sen çok kitap okuyan birisin. Ama dikkat et, anlattıkların hoşumuza gitmezse ıslıklarız seni."

"Olabilir," dedi ufak tefek arkadaşımız.

Şöminenin önünde ayağa kalktı. Bizler çevresine oturduk, sustuk. Ufak tefek arkadaşımız tek tek her birimizin yüzüne, sonra tavana baktı ve şöyle başladı:

"Sevgili arkadaşlarım, bundan on yıl önce Moskova'da üniversitede öğrenciydim. Bozkır bölgesinde dürüst çiftçilik yapan babam beni yedirip içirmek, bana Almanca öğretmek, her şeyimle ilgilenmek karşılığında ayda yüz rubleye emekli bir profesörün evine vermişti. Bu Alman çok ağırbaşlı, ciddi biriydi; önceleri çok çekiniyordum kendisinden. Ama çok güzel bir akşam eve döndüğümde, anlatılamaz bir şaşkınlıkla eğitmenimi, yanında üç ya da dört arkadaşıyla, çok sayıda boş şişe ve henüz tamamı içilmemiş bardaklar olan yuvarlak bir masanın çevresinde oturuyor gördüm. Beni görünce saygıdeğer eğitmenim ayağa kalktı ve elini kolunu sallayarak, kekeleyerek, beni önemli kişiler olan arkadaşlarına tanıttı. Arkadaşları hemen bir bardak punç önerdiler bana. Bu hoş manzara ruhumu okşadı; geleceğim çok güzel, çok hoş göründü bana. Gerçekten de öyle: O unutulmaz günden sonra sınırsız bir özgür-

lükten yararlanmaya başladım, neredeyse bir dövmediğim kalıyordu eğitmenimi. Eğitmenimin her zaman sigara ve salamura salatalık kokan bir karısı vardı. Kadın oldukça gençti ama bir tek olsun, ön dişi yoktu. Bilindiği gibi, Alman kadınların hepsi, insan bedeninin bu gerekli süsünden çok erken yoksun kalırlar. Eğitmenimin karısından burada sırf, bana fena halde âşık olduğu ve beni tıka basa yedirdiği için söz etmekteyim."

Hep bir ağızdan haykırdık:

"Konuya gel, konuya gel!.. Yoksa çapkınlık maceralarını mı anlatmak niyetindesin bize?"

Ufak tefek arkadaşımız gayet sakin, "Hayır baylar!" dedi. "Ben sıradan bir ölümlüyüm. Eğitmenim Alman'ın evinde de, nasıl derler, paşalar gibi yaşayıp gidiyordum. Üniversiteye düzenli devam etmiyordum, evde de kesinlikle bir şey yapmıyordum. Kısa zamanda birçok arkadaş edinmiştim ve hepsiyle 'senli benli' idim. Yeni arkadaşlarımın arasında emekli vali oğlu, hayli düzgün, iyi niyetli biri vardı. Adı Bobov'du. Bu Bobov çok yakındı bana ve sanırım seviyordu beni. Bana gelince... Biliyor musunuz, sanki hem seviyordum onu, hem sevmiyordum, öyle işte... Şunu da söylemeliyim size, arada sırada benden para isteyen amcamın dışında, koca Moskova'da tek akrabam yoktu. Hiçbir zaman kadınlara gitmiyordum ve özellikle korkuyordum onlardan. Ayrıca, üniversite arkadaşlarımın anne babalarıyla tanışmaktan da, (bu babalardan birinin, arkadaşımın, resmi giysisinin düğmelerinden biri kopuk olduğu için benim yanımda saçına asılmasından sonra) uzak duruyordum oysa aynı gün benim redingotumun düğmelerinin altı tanesinden fazlası eksikti. Arkadaşlarımın arasında zengin olarak biliniyordum. Babam arada bir solmuş mavi banknotlar dolu küçük paketler yolluyordu bana; bu yüzdendir, yalnızca başıma buyruk yaşamıyordum, ayrıca yanımda her zaman dalkavuklarım, yardakçılarım da oluyordu... Hem yalnızca benim mi! Kuyruğu kesik köpeğim Armişki'nin de pohpohlayıcıları çoktu. Armişki iyi cins bir köpek olmasına karşın, silah sesinden çok korkardı, o kadar ki bir silah görse inanılmaz derecede korkuya kapılır, sinerdi. Öte yandan, her genç gibi benim içimde de şiirlerle kabaran, sonunda genel olarak durulan, sakinleşen bir kaynama vardı. Bir şeyi arzulu-

yordum, bir şeye yöneliyordum; ne yalan söyleyeyim, neyi arzuladığımı, neyi hayal ettiğimi doğru dürüst bilmiyordum... O zamanlar neyimin eksik olduğunu şimdi anlıyorum: Yalnızlığımı hissediyordum; hayat dolu dedikleri insanlara yakın olmayı çok *arzu ediyordum*. Hayat sözcüğü haykırıyordu ruhumda ve ben belirgin olmayan bir hüzünle kulak veriyordum bu sese...Valerian Nikitiç, pahitos tütünü lütfeder misiniz bana."

Ufak tefek arkadaşımız pahitos tütününü yaktıktan sonra devam etti:

"Pek güzel bir sabah Bobov soluk soluğa daldı bu odama: 'Biliyor musun, kardeşim, haber büyük!.. Kolosov geldi.' – 'Kolosov mu? Kimin nesidir Kolosov dediğin adam?' – 'Bilmiyor musun? Bizim Andrey Kolosov'u tanımıyor musun sen? Hadi kardeşim, hemen gidip görelim onu. Dün gece *şartlı* döndü.' – 'Neyin nesidir bu Kolosov dediğin?' – 'Olağanüstü biri!' – 'Demek olağanüstü biri...' dedim. 'Sen yalnız git. Ben gelmeyeceğim, evde kalacağım. Sizin olağanüstü adamlarınızı bilirim ben! Kesin, sürekli hayran hayran sırıtan yarı sarhoşun tekidir!..' – 'Yo, hayır! Kolosov öyle biri değil.' Bobov'a aslında Bay Kolosov'un kendisinin beni görmeye gelmesinin gerektiğini söyleyecektim ama nedendir bilmiyorum, Bobov'la gittim. Bobov, Moskova'nın en çamurlu, eğri büğrü, dar sokaklarından birine götürdü beni... Kolosov'un kaldığı evin eski bir mimarisi, değişik, tuhaf bir görümü vardı. Avluya girdik; şişman bir kadın evle çit arasına gerili ipe çamaşır asıyordu... Tahta merdivende çocuklar bağrışıyorlardı..."

Kadına seslendik:

"Kolay gelsin! Kolay gelsin!"

"Farkındayım beyler, iyi şeylerden hoşlanmazsınız sizler, yalnızca faydalı olana varsınızdır. Belki öyledir!"

Dar, karanlık bir koridordan geçip Kolosov'un odasının önüne geldik, içeri girdik. Yoksul bir üniversite öğrencisinin odasının nasıl olduğu konusunda belki yaklaşık bir bilginiz vardır. Kolosov kapının tam karşısındaki komodinin üzerinde oturuyordu. Bobov'a dostça uzattı elini, kibarca öne eğilerek bana selam verdi. Kolosov'un yüzüne baktım ve o anda ona karşı içten bir şeyler hissettim. Evet, beyler! Bobov yanılmamıştı: Kolosov gerçekten de

olağanüstü bir insandı. İzin verin, onu biraz daha ayrıntılı anlatayım size... Oldukça uzun boylu, yapılı, rahat ve hayli yakışıklıydı. Yüzü... Beyler, ben bir insanın yüzünü tarif etmenin çok zor olduğunu düşünenlerdenim! Yüzün her çizgisini tek tek kolayca anlatabilirsiniz ama *bu* yüzün hatlarının oluşturduğu bütünü bir başkasına nasıl anlatırsınız?

Ağırbaşlı, soluk yüzlü biri araya girdi:

"Byron'un dediği gibi: *'the music of the face'*."[1]

"Evet, öyle... İşte bunun için yalnızca şu kadarını söylemekle yetineceğim: Şimdi sözünü ettiğim bu 'şey' Kolosov'un yüzünde ve gülümseyişinde olağanüstü büyüleyici, kayıtsız bir neşe, gözü pek bir ifadeydi. Anne babasını hatırlamıyordu. Rüşvet aldığı için meslekten atılan uzak bir akrabasının evinde ilk eğitimini ufak paralarla tamamlamıştı. On beş yaşına kadar köyde kalmıştı; sonra Moskova'ya, yaşlı, sağır bir papaz karısının evine gelip yerleşmiş, kadının evinde iki yıl kalmış, üniversiteye girmiş ve ders vererek geçinmeye başlamıştı. Bu konularda bilgisi zayıf olsa da, tarih, coğrafya, Rus grameri dersleri veriyordu; ancak, önce, bizim Rusya'da ders verenler için 'eğitim' aşırı derecede değerli bir hizmet sayılır ama bunun yanında, çocuklarının eğitimini Kolosov'a teslim eden sayın tüccarlar fazlasıyla cahildirler. Kolosov ne nükteci, ne de mizah ustası biriydi ama hepimizin bu insana nasıl gönülden bağlandığımızı tahmin edemezsiniz baylar. Elimizde olmadan hayrandık ona. Her söylediğinde, her bakışında, her hareketinde gençlere özgü öylesine bir hoşluk vardı ki bütün arkadaşlar sırılsıklam âşıktık ona. Profesörler zeki ama 'büyük yetenekleri olmayan', tembel biri olduğunu düşünüyorlardı. Kolosov'un varlığı akşam toplantılarımıza büyük bir canlılık kazandırıyordu: Neşemiz asla taşkınlığa varmıyordu; hüzünleniyor muyduk... yarı çocuksu bir hüzün onun yanında sakin, kimi zaman oldukça yararlı bir sohbetle devam ediyor ama hiçbir zaman iç sıkıntısına dönüşmüyordu. Bakıyorum, gülümsüyorsunuz baylar. Tebessümünüzü anlıyorum; daha sonrası hepimizin yaptığı gibiydi! Ama gençlik... gençlik..."

Aynı soluk benizli arkadaşımız şöyle dedi:

---

1 (İng.) Yüzün müziği.

Oh talk not to me of a name great in story!
The days of our youth are the days of our glory...[2]

Öyküyü anlatan arkadaşımız, "Tüh be, hayret, nasıl bir belleğiniz var sizin!" dedi. "Hep de Byron'dan! Sözün kısası, baylar, Kolosov ruhsal olarak toplumumuzun tam adamıydı. Daha sonra hiçbir kadına bağlanmadığım kadar bağlanmıştım ona. Bununla birlikte, bu tuhaf aşk... (özellikle aşkı diyorum, çünkü tutkumun bütün acılarını, sözgelimi, kıskançlığımı hatırlıyorum.) Kolosov hepimizi aynı ölçüde seviyordu ama özellikle ilgi gösterdiği Gavrilov adında sessiz, sakin, sarışın bir arkadaşımızdı. Gavrilov'dan hemen hiç ayrılmıyordu, aralarında çoğu zaman fısıltıyla konuşuyorlardı ve nereye gittiklerini Tanrı bilir, iki üç günlüğüne birlikte Moskova'dan bir yerlere kayboluyorlardı... Kolosov kendisine soru sorulmasından pek hoşlanmıyordu ve ben bilinmezler içinde ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilemiyordum. Beni heyecanlandıran sıradan bir merak değildi. Kolosov'un arkadaşı, silahşoru olmak istiyordum; Gavrilov'u kıskanıyordum, evet kıskanıyordum... Kolosov'un tuhaf ortadan kaybolmalarının nedenini kendime bir türlü açıklayamıyordum. Öte yandan, mağrur tavırlarıyla, soluk benizleriyle, siyah saçlarıyla ve 'anlamlı bakışları'yla caka satan gençlerin takındıkları o gizemli tavırlar da, altında sözde çok büyük güçler gizliymiş gibi yapmacık umursamaz tavırlar da yoktu onda. Hayır, 'dedikleri gibi' içi dışı birdi ama kendini bir tutkuya kaptırdığı anda bedenini coşkulu bir çeviklik, heyecan kaplıyordu ama gücünü boşa harcamıyordu ve hiçbir zaman, asla boşa kürek sallamıyordu. Aklıma gelmişken, baylar... doğru söyleyin: Biraz önce çok büyük bir şey yapmışsınız ve kendinize ne renk bir pantolon diktirmeniz gerektiğini düşünüyormuş gibi oturup pek hüzünlü mağrur bir tavırla piponuzu tüttürdüğünüz olmadı mı hiç? Ama önemli olan, Kolosov'un bu istem dışı, tuhaf, coşkulu heyecanını ilk kez görüyor olmamdı. Aşk sezgisinin güçlü olduğunu boşuna söylememişler... Ne pahasına olursa olsun, Kolosov'un güvenini kazanmaya kararlıydım. Kolosov'un çevresinde dolaşmama hiç

2 (İng.) Oh, o büyük isimden söz etmeyin bana!
Gençlik günlerinin... şanlı günlerimizin...

gerek yoktu; ona karşı öylesine saygılı, içtendim ki benden, sadakatimden kuşkusu olamazdı... Gelgelelim, bir süre sonra büyük bir hayal kırıklığıyla anladım ki Kolosov benimle yakın olmaktan kaçıyordu, hiç istekli olmadığı bağlılığım sanki sıkıyordu onu. Bir gün apaçık bir memnuniyetsizlikle borç para istedi benden ve ertesi gün alaylı bir minnettarlıkla getirip parayı iade etti. Bütün bir kış süresinde Kolosov'a karşı ilişkimde bir arpa boyu ilerleme olmadı. Sık sık Gavrilov'la kıyaslıyordum kendimi ve onun benden ne üstünlüğü olduğunu anlayamıyordum... Ama ansızın her şey değişti. Nisanın ortalarında hastalandı Gavrilov ve hastalığı süresince odasından bir an ayrılmayan, ölümünden sonra da tam bir hafta evinden çıkmayan Kolosov'un kucağında öldü. Zavallı Gavrilov'un arkasından hepimiz çok üzüldük. Bu yoksul, sessiz genç sonunu hissediyor gibiydi. Ben de gerçekten çok üzüldüm onun için ama yüreğim sıkışıyordu, ısrarla bir şey bekliyordu..."

Hâlâ unutamadığım bir akşam... kanepede uzanmış, bir şey düşünmeden tavana bakıyordum... biri hızla açtı odamın kapısını ve eşikte dikildi; başımı kaldırıp baktım: Karşımda Kolosov ayakta duruyordu. Yavaşça geldi, yanıma oturdu. Çok boğuk bir sesle "Sana geldim," dedi. "Çünkü ötekilerden çok seviyorsun sen beni... En iyi dostumu kaybettim," sesi hafiften titriyordu, "ve kendimi çok yalnız hissediyorum... Gavrilov'un nasıl bir insan olduğunu hiçbiriniz bilmiyordunuz... bilmiyordunuz..." Ayağa kalkıp odanın içinde aşağı yukarı bir süre dolaştı, sonra birden yanıma geldi... "Yanımda onun yerini almak ister misin?" dedi, elini uzattı bana. Birden ayağa fırladım, sarıldım ona. İçten sevincim duygulandırdı Kolosov'u... Ne diyeceğimi bilemedim, sık sık solumaya başlamıştım... Kolosov yüzüme bakıyor, gülümsüyordu. Çay getirdiler. Çaylarımızı içerken Kolosov, Gavrilov'dan söz etmeye başladı; o ürkek, yumuşak huylu çocuğun Kolosov'un hayatını kurtardığını öğrendim. Ne yalan söyleyeyim, Gavrilov'un yerinde ben olsaydım, bu yaptığımla övünmeden edemezdim oysa Gavrilov bu büyük mutluluğundan kimseye söz etmemişti. Saat sekizi vurdu. Kolosov kalktı, pencerenin önüne gitti, parmaklarıyla camı bir süre tıklattıktan sonra birden bana döndü, bir şey söylemek istedi... ve yavaşça oturdu sandalyeye. Elini tuttum, şöyle dedim: "Kolo-

sov! Ciddi söylüyorum, çok ciddi söylüyorum, inan, senin güvenini hak ediyorum!" Doğrudan gözlerimin içine baktı, neden sonra şöyle dedi: "Pekala, öyleyse şapkanı al, gidelim."

"Nereye?"

"Gavrilov bunu sormazdı bana." Hemen sustum. "Kâğıt oynamayı biliyor musun?"

"Biliyorum."

Çıktık, bir paytona binip kentin K... karakol kapısına gittik. Orada paytondan indik. Kolosov önden çok çabuk adımlarla yürüdü; onu izledim. Şosede yürüyorduk. Bir versta gittikten sonra Kolosov yan yola saptı. Bu arada gece olmuştu. Sağda, sisin içinde koca kentin sayısız kiliselerinin ışıklarıydı bunlar; solda, ormanın kenarında çayırda beyaz iki at otluyordu; önümüzde grimsi buharla kaplı tarlalar uzanıyordu. Bir şey söylemeden Kolosov'un arkası sıra yürüyordum. Birden durdu Kolosov, kolunu ileri doğru uzatıp şöyle dedi: "İşte oraya gideceğiz." İleride, sisin içinde, küçük iki penceresinden birinde zayıf bir ışık olan karanlık, küçük bir ev gördüm. Kolosov devam etti: "Bu evde Sidorenko adında emekli bir teğmen hiç evlenmemiş yaşlı kız kardeşi ve kızıyla yaşıyor. Onlara benim akrabam olduğunu söyleyeceğim. Oturup Sidorenko ile kâğıt oynayacaksın." Bir şey demeden evet anlamına başımı eğdim. Kolosov'a Gavrilov kadar benim de susmasını bileceğimi göstermek istiyordum... Ama ne yalan söyleyeyim, merak içimi kemiriyordu. Küçük evin kapısına geldiğimizde ışık olan pencerede uzun boylu bir kız gördüm... Bizi bekliyor olmalıydı, hemen kaybolmuştu çünkü. Karanlık, dar antreye girdik. İki büklüm yaşlı bir kadın odadan çıkıp karşıladı bizi, şaşırmış gibi baktı yüzüme. Kolosov sordu yaşlı kadına: "İvan Semyonıç evde mi?" – "Evde, efendim." Odanın kapalı kapısının arkasından tok bir erkek sesi geldi: "Evde!" Salona (uzun, hayli pis bir odaya salon demek mümkünse) salona geçtik. Köşede, sobanın yanına küçük bir piyano pek uslu sokulmuştu, duvarlar boyunca, bir zamanlar sarı olan birkaç iskemle vardı. Odanın orta yerinde uzun boylu, hafif kambur, robdöşambrı yağlı, elli yaşlarında biri ayakta duruyordu. Dikkatle baktım ona: Asık yüzlüydü, saçları fırça gibi, alnı dar, gözleri gri, bıyığı iri, dudakları kalındı... "İyi bir kaz!" diye geçirdim içimden.

Adam biçimsiz, kırmızı elini Kolosov'a uzatarak, "Uzun zamandır uğramıyorsunuz Andrey Nikolaiç!" dedi. Peki Sevastyan Sevastyanoviç nerede?" Kolosov üzgün, cevap verdi: "Gavrilov öldü."

"Öldü mü? Çok üzüldüm! Peki bu kim?"

"Akrabam, tanıştırayım sizi: Nikolay Aleks..." İvan Semyonıç, Kolosov'un sözünü kesti: "Tamam, tamam, memnun oldum. Kâğıt oynuyor mu?"

"Oynamaz olur mu!"

"Pekala, öyleyse hemen masaya oturalım. Hey! Matryona Semyonovna, neredesin? Hemen hazırla oyun masasını, çabuk ol!.. Çay da gelsin!" Sidorenko böyle diyerek yan odaya yürüdü. Kolosov bana baktı. "Bak ne diyeceğim," dedi, ne kadar üzgün olduğumu bilemezsiniz!.." Elimle ağzını kapadım. İvan Semyonıç seslendi bana: "Adınız neydi sizin, anam babam, böyle buyurun." Konuk odasına geçtim. Konuk odası yemek odasından da küçüktü. Duvarlarda iğrenç birtakım portreler asılıydı. Birkaç yerinden yünleri dışarı çıkmış divanın önünde yeşil bir masa vardı; İvan Semyonıç divanda dimdik oturuyor, desteyi karıyordu. Yanında, koltuğun ucuna ilişmiş, başında bağcıklı beyaz bir takke, siyah entarili, uçuk benizli, yüzü buruşuk, gözleri iyi görmeyen, dudakları kedi dudağı gibi ince, sıska bir kadın oturuyordu. "İşte," dedi İvan Semyonıç, "tanıştırayım sizi, eski oyun arkadaşım öldü, Andrey Nikolaiç bir başkasını getirdi; bakalım bu nasıl oynuyor!" Yaşlı kadın öne eğilerek selam verdi bana, öksürdü. Bakındım; Kolosov odada yoktu. Sidorenko "Artık öksürme Matryona Semyonovna, koyunlar gibi öksürüyorsun", dedi. Oturdum, oyun başladı. En küçük bir hata yaptığımda Sidorenko çok heyecanlanıyor, kızıyor; kız kardeşine bağırıp çağırıyordu ama yaşlı kadının kardeşinin bu sitemlerine alışık olduğu belliydi, o ne derse desin, yalnızca gözlerini kırpıştırmakla yetiniyordu. Ancak, kardeşi ona "dinsiz" deyince parladı kadıncağız; canı sıkkın, şöyle dedi: "İvan Semyonıç, laflarınızla karınız Anfisa Karpovna'yı öldürdünüz ama beni öldüremeyeceksiniz!"

"Öyle mi dersin?"

"Hayır, öldüremeyeceksiniz."

"Öyle mi dersin?"

"Hayır! Öldüremeyeceksiniz!" Uzun süre böyle atıştılar. Anlayacağınız, durumum gıpta edilecek gibi değil, hatta düpedüz aptalcaydı. Kolosov'un beni buraya neden getirdiğini anlayamıyordum... Hiçbir zaman iyi bir kâğıt oyuncusu olmamıştım; ayrıca, burada da hiç iyi oynayamadığımın farkındaydım. Emekli teğmen sürekli aynı şeyi tekrarlıyordu: "Hayır! Sevastyanoviç'in eline su dökemezsiniz siz! Hayır! Çok dalgın oynuyorsunuz!" Elbette, içimden söylenip duruyordum. Bu işkence iki saat sürdü. Oyunda hiçbir varlık gösterememiştim. Son partinin sonunda hemen arkamda bir ses duydum... dönüp baktım, Kolosov'u gördüm. Yanında on yedi yaşında bir kız vardı ve bana bakarak gülümsüyordu. İvan Semyonıç, "Pipomu hazırla, Varya," dedi. Kız hemen yan odaya koştu. Pek güzel bir kız değildi, çok zayıftı, yüzü soluktu ama o güne kadar da, o günden sonra da öyle gözler, öyle saçlar görmedim. Oyunu şöyle böyle bitirdik, borcumu ödedim. Sidorenko piposunu yaktı, yüksek sesle "Evet, şimdi akşam yemeğimizi yememizin zamanı!" dedi. Kolosov, İvan Semyonıç'ın kızı Varya, yani Varvara İvanovna ile tanıştırdı beni. Varya mahcup gibiydi. Ama Kolosov her zaman olduğu gibi, birkaç dakikada durumu düzeltti: Varya'yı piyanonun başına oturttu, bir dans parçası çalmasını rica etti ve İvan Semyonıç'la kazakça dansı oynamaya başladı. Teğmen haykırıyor, ayaklarını yere vuruyor, bacaklarıyla öylesine zor hareketler yapıyordu ki Matryona Semyonovna bile kahkahalar atmaya, öksürmeye başladı, üst kata, odasına çıktı. Kambur kadın masayı hazırladı; yemeğe oturduk. Yemek süresinde Kolosov saçma sapan şeyler anlattı; onun anlattıklarına teğmen kahkahalarla gülüyordu. Ben kaşlarımın altından Varya'ya bakıyordum. Kız Kolosov'dan gözlerini ayırmıyordu... ve ben onun yüzündeki bir ifadeden, Kolosov'u sevdiğini, Kolosov'un da onu sevdiğini bildiğini anlamıştım. Dudakları aralıktı, başı hafif öne eğikti, yüzünde hafif bir kızarıklık dolaşıyordu; arada bir derinden içini çekiyor, bakışını birden önüne indiriyor, belli belirsiz gülümsüyordu... Kolosov'un adına seviniyordum... Ama bu arada, kahretsin, kıskanıyordum da...

Yemekten kalkıldıktan sonra Kolosov'la şapkalarımızı aldık. Esneyerek: "Geç kaldınız beyler; yola çıkmanızın zamanı geldi," diyen teğmenin buna hiç itirazı olmadı. Varya dış kapıya kadar ge-

çirdi Kolosov'u. Fısıldayarak "Bir daha ne zaman geleceksiniz Andrey Nikolaiç?" diye sordu. Kolosov "Kesinlikle, birkaç gün sonra," dedi. Genç kız bana bakıp sinsi sinsi gülümseyerek ekledi: "Onu da getirin..."

"Elbette, elbette..."

"Çok teşekkür ederim!" diye geçirdim içimden...

Dönüş yolunda şunları öğrendim: Kolosov altı ay önce Sidorenko ile çok tuhaf bir biçimde tanışmıştı. Yağmurlu bir akşam avdan eve dönüyordu ve K... kapı karakoluna gelmişti ki birden yolun biraz uzağından lanetlerle karışık birtakım iniltiler geldiğini duydu. Tüfeği omzundaydı; uzun düşünmeden dosdoğru seslerin geldiği yere yürüdü ve orada, bacağı çıkık, yerde yatan bir adam buldu. Sidorenko idi bu. Zar zor evine kadar taşıdı onu, korkuya kapılan kız kardeşiyle kızına bıraktı ve kendisi doktor getirmeye koştu... Bu arada sabah olmuştu; Kolosov yorgunluktan zor ayakta duruyordu. Matryona Semyonovna'dan izin alıp konuk odasındaki divana attı kendini ve saat sekize kadar uyudu. Uyanınca hemen eve gitmek istedi ama bırakmadılar onu, çay ikram ettiler. Gece Varvara İvanovna'nın soluk yüzünü birkaç kez şöyle bir görmüştü; dikkat etmemişti ona ama sabahleyin çok hoşlanmıştı ondan. Matryona Semyonovna uzun uzun övüyordu Kolosov'u, ona teşekkürler ediyordu. Varya sessiz oturuyor, çay servisi yapıyordu; arada bir Kolosov'a bakıyor, ürkek, utangaç tavırlarla ona kâh çay fincanını, kâh kaymak tabağını, kâh şeker kabını getiriyordu. Bu arada teğmen de uyanmış ve gür sesiyle piposunu istemiş, kısa bir süre sustuktan sonra bağırmıştı: "Kız kardeşim! Kız kardeşim!" Matryona Semyonovna teğmenin odasına koşmuştu. "O adam, şu... adı neydi? Gitti mi?" Kolosov yatak odasının kapısına gelip cevap verdi: "Hayır, buradayım. Şimdi daha iyi misiniz?" Teğmen, "Daha iyiyim," dedi. "İçeri girin, dostum." Kolosov teğmenin yatak odasına girdi. Sidorenko şöyle bir baktı Kolosov'un yüzüne, isteksiz şöyle dedi: "Neyse, teşekkür ederim; başka bir zaman uğrayın... adınız neydi, bilmiyorum."

"Kolosov," diye karşılık verdi Andrey. "Tamam, çok güzel, güzel, uğrayın, beklerim; şimdilik burada kalmanıza gerek yok; belki de evinizde bekliyorlardır sizi." Kolosov çıktı, Matryona Sem-

yonovna ile vedalaştı, Varvara İvanovna'ya öne eğilerek selam verdi, evine döndü. Kolosov o günden sonra İvan Semyonıç'a önceleri seyrek, sonra giderek daha sık uğramaya başladı. Yaz geldi; tüfeğini alıyor, sırtına av çantasını asıyor, sözde ava çıkıyor; emekli teğmenin evine uğruyor, akşama kadar orada oturuyordu. Varvara İvanovna'nın babası yirmi beş yıl orduda hizmet etmiş, çok para biriktirmiş, Moskova'nın iki versta dışında kendine birkaç desyatinalık[3] arazi almıştı. Okuma yazması neredeyse yoktu ama hantal ve akılsız görünümüne karşın, çoğu Ukraynalılar gibi kafası çalışan, kurnaz, hatta biraz hinoğluhin biriydi. Müthiş bencil, öküz gibi inatçı, genelde (özellikle yabancılara karşı) soğuktu; ben bile kimi zaman onda bütün insanlara karşı bir küçümseme fark ettiğim olmuştur. Hiçbir konuda şımarık bir çocuk gibi davranmaktan çekinmiyor, bazen kimseyi tanımak istemiyor, "nasıl hoşuna gidiyorsa" öyle davranıyordu. Bir gün genelde evlilikten konuşuyorduk onunla. Şöyle diyordu:

"Evlilikmiş... evlilik... Peki ben kızımı nasıl bir şeytana vereceğim? Hem ne için? Benim, toprağı bol olsun karımı ezdiğim gibi, kocasının onu ezmesi için mi? Hem sonra, hayatta yalnız kalmam için mi?" Emekli teğmen İvan Semyonıç böyle biriydi işte. Kolosov onun evine sık sık elbette onun için değil, kızı için gidiyordu. Güzel bir akşam Andrey kızla bahçede oturmuş, sohbet ediyordu. İvan Semyonıç yanlarına geldi, ters ters baktı Varya'ya, Andrey'i kenara çekti. "Bak dostum," dedi, "farkındayım, benim tek arkadaşım kızımla sohbet etmekten hoşlanıyorsun ama yalnız kalınca bu ihtiyarın canı sıkılıyor; öyleyse, buraya gelirken yanında kâğıt oynayabileceğim birini getirmen gerekiyor; duydun mu beni? Yoksa kızımla baş başa kalmana izin vermem." Ertesi gün Kolosov, Gavrilov'la geldi ve zavallı Sevastyan Sevastyanoviç bütün sonbahar ve kış akşamlarını emekli teğmenin yanında geçirmek zorunda kaldı. Pek mağrur emekli teğmen ona çok kaba davranıyordu. Gavrilov'un ölümünden sonra Kolosov'un, İvan Semyonıç'ın evine giderken beni neden yanında götürdüğünü şimdi anlamışsınızdır baylar. Kolosov bana bütün bu ayrıntıları anlattıktan sonra şöyle ekledi:

"Varya'yı seviyorum, çok iyi bir kız; senden de hoşlandı."

3 Desyatina: 1,09 hektar karşılığı eski bir Rus yüzölçümü birimi – ç.n.

Değerli arkadaşlar, galiba, o güne kadar kadınlardan çekindiğimi, yalnız kaldığımda saatlerce onları, aşkı, karşılıklı aşkı vb. hayal etmeme karşın, onlara yakın olmaktan kaçtığımı söylemeyi unuttum size. Varvara İvanovna bir gerekçeyle (özellikle bir gerekçeyle) konuşmak zorunda olduğum ilk kızdı. Varya son derece olağan bir kızdı; bununla birlikte, kutsal Rusya'mızda böyle kızlar çoktur. Soracaksınızdır bana:

"Neden?" Çünkü Varya'da hiçbir zaman en küçük bir gergin, doğal olmayan bir şey, cilve görmedim: İşte bunun için sade, içten, biraz hüzünlü bir kızdı; bunun için bir "küçük hanım" olduğunu söyleyemezdiniz. Sakin gülümsemesi çok hoşuma gidiyordu; içten, sade-çınlayan sesini, yumuşak, neşeli gülüşünü, hiç de "derin olmayan" zeki bakışını seviyordum. Hiçbir şey vaat etmiyordu bu bebek ama uzun akağaçların olduğu karanlık bir koruda akşam vakti serçelerin birden yumuşacık şakımaya başladığını duyduğunuzda hissettiğiniz hazın aynısını ister istemez ona bakarken de hissediyordunuz. İtiraf etmek zorundayım, başka bir ortamda olsa böyle bir kızla hiç ilgilenmez, yüzüne bakmadan yanından geçer giderdim. Ama akşamları yalnız dolaşmalarım da, serçelerin şakımaları da umurumda değildi artık ama o zaman...

Beyler, sanırım hepiniz aklı başında insanlarsınız, hayatınızda en azından bir kez âşık olmuşsunuzdur ve kendi yaşamışlıklarınızla, insanın kalbinde sevginin nasıl doğduğunu, büyüdüğünü biliyorsunuzdur; bunun için, o zaman içimde olup bitenlerin fazla ayrıntısına girmeyeceğim... Kolosov'la çok sık gidiyorduk İvan Semyonıç'ın evine ve kahrolası kâğıtlar beni her seferinde umutsuz duruma düşürüyor olsa da, sevdiğimin yakınında olmak (Varya'ya âşık olmuştum) tuhaf, tatlı, içimi acıtan bir sevinç veriyordu bana. Yüreğimdeki bu duyguyu bastırmaya çalışmıyordum; üstelik, bu duyguyu sonunda gerçek ismiyle adlandırmaya karar verdiğimde o duygu artık çok güçlüydü... Sessiz duruyor, aşkımı kıskançlıkla, çekingenlikle saklıyordum. Bana acı veren bu suskun tutkumun içimde kabarması hoşuma gidiyordu. Acılarım uyumama, yemeğimi yememe engel olmuyordu. Ama aşkın orada olduğunun işareti o fiziksel duyguyu göğsümde her an hissediyordum. Sözgelimi, Kolosov bahçeden yanında aşırı sadakat ve yorgunlu-

ğun verdiği mutlulukla yüzü ışıl ışıl Varya ile döndüğünde içimde kopan fırtınaları size açıklayabilecek durumda değilim... Varya öylesine benimsemişti Kolosov'u, onunla öylesine aynı hayatı yaşıyordu ki farkına varmadan Kolosov'un alışkanlıklarını edinmişti, onun gibi bakıyor, onun gibi gülüyordu, onun gibi... Varya'nın Andrey'le nasıl dakikalar geçirdiğini, ona nasıl sevgiyle sarıldığını hayal ediyordum... Ama o... Kolosov çok rahattı; Varya yanında değilken hiç hatırlamıyordu onu; bildiğimiz her zamanki tasasız, neşeli, mutlu Kolosov oluyordu.

Ve size daha önce söylediğim gibi, Kolosov'la ben İvan Semyonıç'ın evine sık gidiyorduk. Emekli teğmen bazen (keyfi yerinde değilse) oyun masasına oturtmuyordu beni; öyle günlerde sessizce bir köşeye çekiliyor, kaşlarını çatıyor, herkese ters ters bakıyordu. Onun bu hoşgörüsüne ilk önceleri seviniyordum ama sonraları kendisiyle kâğıt oynamayı ben ister olmuştum: Üçüncü kişi olmak dayanılmaz bir şeydir! Benim yanlarında olmamdan hiç rahatsız olmadıklarını söylüyorlardı ama Kolosov'u da, Varya'yı da, çok sıkıyordum...

Bu arada zaman hızla geçiyordu... İkisi de mutluydu... Başkalarının mutluluğunu anlatmak meraklısı değilim. Ama fark etmeye başlamıştım: Varya'nın çocuksu heyecanın yerini yavaş yavaş daha kadınsı, daha endişeli bir duygu almaktaydı. Yeni bir şeylerin olduğunu, yani Kolosov'un... yavaş yavaş... soğuduğunu hissediyordum. Ne yalan söyleyeyim, seviniyordum da buna; yine ne yalan söyleyeyim, Andrey'e karşı en küçük bir nefret yoktu içimde.

Ziyaret aralıklarımız giderek uzamaktaydı... Varya ağlamaktan şişmiş gözlerle karşılıyordu bizi. Sitemler ediyordu... Kimi zaman yapmacık bir kayıtsızlıkla sorduğum oluyordu Kolosov'a: "Ne dersin? Bugün İvan Semyonıç'a gitsek mi?.." Soğuk soğuk bakıyordu yüzüme Kolosov, pek sakin cevap veriyordu: "Gerek yok, gitmeyelim." Bana Varya'dan söz ederken bazen kurnaz kurnaz gülümsediği gözümden kaçmıyordu... Genelde onun gözünde Gavrilov'un yerini dolduramıyordum... Gavrilov benden bin kez daha iyi niyetli ve daha saftı.

Şimdi izin verin, konudan biraz ayrılayım. Üniversite arkadaşlarımı anlatırken size Şçitov diye birinden söz etmemiştim. Otuz

beş yaşındaydı bu Şçitov; on yıldır üniversitede öğrenciydi. Oldukça uzun, soluk yüzü de, ufak kahverengi gözleri de, ucu eğik uzun, kartal burnu da, ince, alaycı dudakları da, gösterişli perçemi de, kartal kanadı rengi soluk boyunbağının arasına gömülü alt çenesi de, bronz düğmeli kol manşeti de, önü ardına kadar açık frakı da, alacalı yeleği de hâlâ gözümün önündedir; itici titrek kahkahası hâlâ kulağımdadır... Her yerde karşınıza çıkardı, her "danslı toplantı"da ön plandaydı... Hatırlıyorum, onun açık saçık hikâyelerini dinlerken iğrenirdim... Kolosov bir gün onu Rus meyhanelerinin buz gibi odalarına benzetmişti... Çok tuhaf bir benzetme! Öte yandan, çok akıllı biriydi de bu Şçitov, kafası çok çalışırdı, gözlem yeteneği güçlüydü, keskin zekâlıydı... Bizleri bazen öylesine işe yarar, öylesine sağlam, yerinde, zekice bir sözcükle şaşırtırdı ki ister istemez hepimiz susar, şaşkın şaşkın yüzüne bakardık. Evet Rus insanı için aptalca bir şey mi yoksa zekice bir şey mi söylendiği hiç fark etmez. Şçitov'dan en çok korkanlar, çekinenler, günlerce büyük sıkıntılarla, beş para etmez, iğrenç birtakım şiirleri ezberleyip onları "arkadaşlarına" şarkı söyler gibi uzata uzata okuyan ama bilimi küçümseyen kendini beğenmiş, hayalperest, yeteneksiz çocuklardı. Şöyle şiirlerdi okudukları:

İnsan...
Soyulmuş o iskelet...

"İskelet" ile "insan" kafiye oluşturuyordu.[4] Bu arada Şçitov bir şey yapmıyordu, derslere de girmiyordu... Ama bütün bunların bir şeyi değiştirdiği yoktu. Gelgelelim, aynı Şçitov, Tanrı bilir niçin, benim Kolosov'a olan romantik bağlılığımla alay ediyordu. Önceleri efendice bir öfkeyle savıyordum onu başımdan; daha sonra soğuk bir tavırla, bizim dostluğumuzu yargılayacak durumda olmadığını söyledim kendisine ama ilişkimi kesmedim ve bir gün benimle vedalaşırken bana Kolosov'un izni olmadan bir adım atamayacağını söylemesi canımı çok sıktı; Şçitov'un bu son söylediği içime işlemişti. İki haftadan fazlaydı, Varya'yı göremiyordum... Gururum, aşkım, sonu belli olmayan bekleme... İçim değişik duygu-

4 "Человек" (*çelovek*: insan) sözcüğüyle "скелет" (*skelet*: iskelet) sözcüklerinin kafiyesinden söz ediliyor – ç.n.

larla doluydu... Sonunda her şeye boş verip, kalbim korkunç biçimde çarparak İvan Semyonıç'ın evine gittim.

Tanıdık o küçük eve kadar nasıl yürüdüğümü bilmiyorum; yolda (yorgunluktan değil, heyecandan) birkaç kez oturup dinlendiğimi hatırlıyorum. Henüz antreye girmiş, daha bir sözcük söylememiştim ki salonun kapısı birden açıldı, Varya koşarak karşıladı beni. Titrek bir sesle, "Nihayet," dedi, "Andrey Nikolaiç nerede?" Kendimi zorlayarak, "Kolosov gelmedi..." diye mırıldandım. Varya "Gelmedi mi?" diye tekrarladı. "Evet... size, meşgul olduğu için gelemediğini... söylememi rica etti..." Ne dediğimin kesinlikle farkında değildim, bakışımı önümden kaldırmaya da cesaret edemiyordum. Varya kıpırdamadan, bir şey söylemeden karşımda dikiliyordu. Sonra baktım ona: Başını öte yana çevirdi; iri iki gözyaşı damlası yavaş yavaş süzüldü yanaklarından. Yüzünün ifadesinde öylesine ani, acı dolu bir hüzün; utangaçlığın, kederin, bana güvenin mücadelesi vardı, bunlar küçük, zavallı başının istem dışı hareketinde öylesine içten, öylesine duygulu kendini belli etmişti ki kalbim parçalandı. Biraz ona doğru yürüdüm... Ansızın ürperdi, koşarak uzaklaştı. Salonda İvan Semyonıç karşıladı beni. Sol gözünü tuhaf bir biçimde kısarak "Ne o, anam babam, yalnız mı geldiniz?" diye sordu. Ne cevap vereceğimi bilemeden, "Yalnız", dedim. Sidorenko birden kahkahalarla gülmeye başladı ve öteki odaya geçti. Hayatımda hiç bu kadar aptal bir duruma düşmemiştim. Ne biçim bir şeydi bu! Ama yapabileceğim bir şey yoktu. Salonda aşağı yukarı dolaşmaya başladım. Düşünüyordum: "Şu şişko domuz neye güldü öyle?" Matryova Semyonovna elinde bir çorapla girdi salona, pencerenin önüne oturdu. Onunla konuşmaya başladım. Bu arada çay getirdiler. Varya üst kattan yüzü soluk, üzgün indi. Emekli teğmen Kolosov'la bir espri yaptı: "Onun ne kaz olduğunu biliyorum ben," dedi, "şimdi kurabiye göstererek bile getiremezsiniz onu buraya!" Varya hemen ayağa kalktı, salondan çıktı. İvan Semyonıç baktı arkasından ve pek manalı, ıslık çaldı. Şaşkınlıkla baktım emekli teğmenin yüzüne. "Her şeyden haberi var mı yoksa?" diye düşündüm. Ne düşündüğümü anlamıştı sanki, onaylar gibi salladı başını. Çaydan sonra hemen kalktım, vedalaşacak oldum. Teğmen "Gene görüşeceğiz," dedi. Bir şey söylemedim...

bu adamdan düpedüz korkmaya başlamıştım. Dış kapıda titrek bir el tuttu elimi; dönüp baktım: Varya. Fısıldayarak "Sizinle konuşmalıyım," dedi. "Yarın daha erken saatte doğrudan bahçeye gelin. Yemekten sonra babam uyuyor; orada rahat konuşuruz." Sessizce sıktım elini, ayrıldık.

Ertesi gün öğleden sonra saat üçte İvan Semyonıç'ın bahçesindeydim. Sabahleyin bana uğramıştı ama görüşmemiştim Kolosov'la. Kapalı bir sonbahar günüydü ama hava ılık, sakindi. Solmuş otların ince sapları hüzünlü sallanıyordu; cevizlerin koyu kahverengi çıplak dallarında atik iskete kuşları uçuşuyordu; geç kalmış çayır kuşları koşturuyorlardı dar yollarda; bir yerde, yeşillikler içinden bir tavşan çıkıp koşarak uzaklaştı; çayırda bir koyun sürüsü tembel tembel dolaşıyordu. Varya'yı bahçede bir elma ağacının dibinde bankta buldum. Üzerinde koyu renk, biraz buruşuk bir giysi vardı; yorgun yüzünde, gelişigüzel toplanmış saçında yapmacıksız, derin bir elem vardı.

Yanına oturdum. İkimiz de susuyorduk. Varya elindeki küçük dal parçasıyla uzun süre oynadıktan sonra başını kaldırıp, "Andrey Nikolayeviç..." diye mırıldandı. Dudaklarının kıpırdayışından ağlamak üzere olduğunu anladım, onu sakinleştirmeye, Andrey'in ona bağlılığından söz etmeye başladım... Dinliyordu beni, pek üzgün, başını sallıyor, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyor, hemen susuyor ama ağlamıyordu. En çok korktuğum ilk dakikalar oldukça iyi geçti. Yavaş yavaş Andrey'den söz etmeye başladı. Sık sık "Onun beni artık sevmediğini biliyorum," diye tekrarlıyordu. "Olsun varsın! Onsuz ne yapacağımı, nasıl yaşayacağımı bilmiyorum... Geceleri uyuyamıyorum, hep ağlıyorum... Ne yapabilirim? Ne yapabilirim? (Gözleri dolu dolu olmuştu.) Çok iyi biri olduğunu sanıyordum... İşte böyle oldu..." Varya gözyaşlarını sildi, öksürdü, şöyle bir doğruldu. Devam etti: "Daha birkaç gün önce burada oturuyor, bana Puşkin'den şiirler okuyordu..." Varya'nın içten, saf konuşması duygulandırdı beni; sessiz dinliyordum onu: İçime yavaş yavaş hüzünlü, acılı bir mutluluk dolmuştu. Gözümü alamıyordum bu soluk yüzden, bu yaşlı, uzun kirpiklerden, yarı aralık, hafif kuru dudaklardan... Bu arada bir şeyler hissediyordum... O andaki duygularımın kısa bir psikolojik çözümleme-

sini dinlemek ister misiniz? Birincisi, sevilmediğim, Varya'nın benim için acı çekmediği düşüncesi acı veriyordu bana; ikincisi, bana güvenmesine seviniyordum; ona duygularını açmak olanağını sağladığım için bana minnettar olduğunu biliyordum; üçüncüsü, içimden söz vermiştim kendime, Kolosov'la Varya'yı tekrar bir araya getirecektim; bu yüce gönüllülüğüm teselli ediyordu beni... dördüncüsü, bu özverimle Varya'nın gönlünü kazanacağımı umuyordum ve... Görüyorsunuz, kendime hiç acımıyordum; Tanrı'ya şükür ki tam zamanıydı! Ama işte X... manastırının çanı saat beşi vurdu; çabucak akşam olmuştu. Varya aceleyle kalktı, elime bir not kâğıdı sıkıştırdı ve eve doğru yürüdü. Arkasından koşup yetiştim, Andrey'i ona getireceğime söz verdim kendisine ve usulca, mutlu bir âşık gibi bahçe kapısından koşarak çıktım. Kapalı kâğıdın üzerinde karışık bir el yazısıyla şöyle yazıyordu: "Sayın beyefendi Andrey Nikolaiç'e."

Ertesi gün sabah erken Kolosov'a gitmek üzere evden çıktım. İtiraf ediyorum, her ne kadar niyetimin yalnızca asil değil, ayrıca yüce gönüllü bir fedakârlıkla da dolu olduğuna inanıyor olsam da, içimde gene de bir rahatsızlık, hatta korku vardı. Kolosov'un evine gittiğimde yanında, üniversiteyi bitirmemiş, "Moskovalılar" veya "Cahiller" adıyla bilinen romanların yazarlarından Puzıritsın diye biri vardı. Puzıritsın oldukça iyi niyetli ve çekingen biriydi; otuz üç yaşında olduğuna bakmadan, sürekli muhafız alayına girmeye çalışırdı. Günün büyük bölümünde "iyi niyetli arkadaş grubunda" bir kat daha hoş tavırlarla piposunu tüttürmeleri için kendilerine her gün kesinlikle şöyle bir cümle söylenmesi gereken değişik insanlardan biriydi: "Bu güzel dünyada güzel olan her şey yok oluyor." Bunun için onun bir idealist olduğunu söylüyorlardı. İşte bu Puzıritsın vardı Kolosov'un yanında, ona "bir parça" okuyordu. Onun okuduğunu dinlemeye başladım. Konu âşık olduğu kızı öldüren vb. bir gencin öyküsüydü. Sonunda Puzıritsın'ın okuması bitti ve gitti. Yazmış olduğu aptal öykü, şamatacı sesi, genel olarak, onun varlığı Kolosov'da alaycı bir sinirliliğe sebep olmuştu. Hiç de uygun bir zamanda gelmediğimin farkındaydım ama yapabileceğim başka bir şey yoktu; herhangi bir şey söylemeden notu Andrey'e verdim.

Kolosov şaşkın şaşkın baktı bana, notu açtı, çabucak şöyle bir göz gezdirdi, bir şey söylemedi, pek sakin gülümsedi. Neden sonra "Demek öyle!" dedi. Demek İvan Semyonıç'a gittin?" Kısaca, kararlılıkla cevap verdim: "Evet, dün yalnız gittim oraya." Kolosov alaylı, "Ya!.." dedi, piposunu yaktı. "Andrey," dedim, "o kızcağıza hiç acımıyor musun? Nasıl gözyaşı döktüğünü görseydin..." Ve heyecanla, dünkü ziyaretimi anlatmaya koyuldum. Gerçekten duygulanmıştım. Kolosov susuyor, piposunu tüttürüyordu. Bir süre sonra sordu bana:

"Elma ağacının altındaki bankta mı oturuyordunuz? Hatırlıyorum, mayısta ben de aynı bankta oturuyordum onunla... Ağaç yeni çiçek açmıştı, arada bir beyaz çiçekleri düşüyordu üzerimize, Varya'nın iki eli avuçlarımdaydı... O zamanlar çok mutluyduk... Ama elma ağacının çiçekleri soldu artık, dallarındaki elmalar da ekşidi..." İçim soylu bir öfkeyle kavruluyordu; bende değişik duygular uyandıran soğukluğu, acımasızlığı yüzünden Andrey'e sitem etmeye başladım; hiç değilse gidip Varya'yla vedalaşmasını rica ettim. Kolosov sonuna kadar dinledi beni. Nihayet kendimi yorgun, heyecanlı, kanepeye attığımda şöyle dedi: "Tutalım ki... tutalım ki arkadaşım olarak sana her şeyi açıklamış olmasını hoş görelim... ama en azından benim kendimi savunmamı da dinle..." Burada bir süre sustu Kolosov, bir şey söylemedi, tuhaf tuhaf gülümsedikten sonra devam etti: "Varya harika bir kızdır ve bana karşı hiçbir şekilde suçlu değildir... Tersine, çok şey borçluyum ona, çok şey... Çok basit bir nedenle gitmiyorum onu görmeye, artık sevmiyorum onu çünkü..." Kolosov'un sözünü kestim: "Peki ama neden? Neden?"

"Nedenini bilmiyorum. Onu severken her şeyimle onundum; onsuz bir hayat düşünemiyordum, her şeyimi onunla paylaşıyordum... Ancak, o tutku yok oldu içimde ... Elden ne gelir? Benim numara yapmamı, onu seviyormuşum gibi davranmamı mı istiyorsun? Peki ama niçin? Ona acımış olmak için mi? Varya aklı başında bir kızsa, kendisi de böyle bir sadakayı istemeyecektir benden; eğer ona göstereceğim yakınlıkla avunacaksa... zaten buna değmeyen bir kız olduğunu göstermez mi bu?.." Kolosov'un bu önemsemez sözleri gururuma dokundu; bunun nedeni belki de daha çok, söz konusu olan insanın benim yürekten sevdiğin kız olmasıydı...

Birden sesimi yükselttim: "Yeter! Yeter artık! Varya'yı görmeye neden gitmediğini biliyorum senin."

"Neden gitmiyormuşum?"

"Tanyacığın yasakladı oraya gitmeni de ondan." Böyle söylemekle Andrey'i derinden yaraladığımı düşünüyordum. Bu Tanya kara gözlü, esmer, yirmi beş yaşlarında, fazla havalı, şeytan gibi zeki, yani bir çeşit kadın giysili Şçitov, oldukça "hafif" bir kızdı... Kolosov ayda beş kez bozuşup barışırdı onunla. Tanya, Kolosov'u deli gibi seviyor olsa da, araları bozuk olduğu zamanlar yeminler ederek, onun ölmesini çok istediğini söylerdi... Öte yandan, Andrey de onsuz yapamıyordu. Kolosov yüzüme baktı, gayet sakin, şöyle dedi: "Muhtemeldir." – "Hayır, muhtemel değil, kesinlikle öyledir!" diye haykırdım. Sitemlerim sonunda dokunmuştu Kolosov'a... Kalkıp şapkasını aldı. "Nereye gidiyorsun?" – "Biraz dolaşacağım; Puzıritsın'la sen kafamı şişirdiniz." – "Bana kızgın mısın?" Her zamanki munis gülümsemesiyle gülümsedi, "Hayır", dedi ve elini uzattı bana. "Peki, en azından, Varya'ya ne dememi istiyorsun?" Bir an düşündü Kolosov, "Ne mi?.." dedi. "Birlikte Puşkin okuduğumuzu söylemiş sana... Puşkin'in bir şiirini hatırlat ona." Sabırsızca sordum: "Hangisini, hangisini?" – "Şunu:

Olanlar bir kez daha olmayacak."

Kolosov böyle diyerek çıktı odadan. Arkasından gittim; merdivende durdu. Şapkasını gözlerinin üzerine indirip sordu: "Çok mu üzgün?"

"Çok, çok fazla..."

"Zavallı kız! Teselli et onu Nikolay; öyle ya, seviyorsun onu."

"Evet, çok bağlandım ona, anlayacağın..." Kolosov gözlerimin içine bakarak "Seviyorsun onu," diye tekrarladı. Bir şey söylemeden döndüm; ayrıldık.

Eve geldiğimde sıtma nöbeti geçiriyor gibi titriyordum.

Düşünüyordum: "Görevimi yaptım, gururumu kurtardım; Varya ile tekrar görüşmesini tavsiye ettim Kolosov'a! Artık haklıyım: Yapılması gerekeni yaptım, Tanrı yardım etti bana!" Bu arada Andrey'in kayıtsızlığı gururuma dokunmuştu. Kıskanmamıştı beni, Varya'yı *teselli* etmemi istemişti... Varya o kadar sıradan

bir kız mıydı yani? Üzülmeye bile mi değmezdi? Düşünüyordum: "Andrey Nikolayeviç, sizin küçümsediğiniz insanların değerini bilecekler de vardır!.. Ama neye yarar? Öyle ya, sevmiyor Varya beni... Evet, şimdilik, Kolosov'un ona döneceği umudunu bütünüyle yitirmediği için sevmiyor beni... Ama sonra... Kim bilir? Bakarsın, kendisine bağlılığım duygulandırır onu; bu konuda herhangi bir iddiam yok... Bir daha geri istememek üzere her şeyimi vereceğim ona... Varya! Acaba hiçbir zaman sevmeyecek misin beni... Hiçbir zaman?... Hiçbir zaman?.."

Bin sekiz yüz otuz üç yılında Moskova'da, saygıdeğer eğitmeninin evinde bu köleniz işte böyle şeyler düşünüyordu. Ağlıyordum... Kendimde değildim sanki... Hava iğrençti... Yağmur damlaları pencere camlarını inatla, ince bir cızırtıyla dövüyordu; koyu gri yağmur bulutları kıpırtısız asılı duruyordu kentin üzerinde. Yemeğimi çabucak yedim, kızarmış, şişmiş gözlerimi görünce ağlamaklı olan iyi niyetli Alman kadının (bilindiği gibi, Alman kadınlar her an ağlamaya hazırdırlar) sorularına cevap vermeden, eğitmenimin yüzüne bile bakmadan... yemekten sonra hemen İvan Semyonıç'ın evine gitmek üzere çıktım... Daracık bir paytonda iki büklüm, sarsıla sarsıla giderken soruyordum kendime:

"Ne yapacağım? Her şeyi olduğu gibi mi anlatmalıyım Varya'ya ya da kurnazlığa devam edip onu Andrey'den soğutmaya mı çalışmalıyım?.." İvan Semyonıç'in evine vardığımda hâlâ bir karar vermiş değildim... Herkesi salonda buldum. Beni görünce Varya'nın yüzü bembeyaz kesildi ama yerinden kıpırdamadı; Sidorenko sanki biraz alaylı konuşmaya başladı benimle... Arada bir Varya'ya bakarak, elimden geldiğince cevaplar veriyordum ona... ve bilerek, yüzüme üzgün, düşünceli bir ifade takınmaya çalışıyordum. Emekli teğmen tekrar oyuna oturdu. Varya pencerenin önünde oturuyor, yerinden hiç kıpırdamıyordu. İvan Semyonıç belki yirmi kez sordu ona: "Senin canın sıkılıyor galiba?" Sonunda uygun bir anı yakalayıp Varya'nın yanına gittim. Fısıldadı bana Varya: "Gene yalnız geldiniz", Pek üzgün cevap verdim: "Evet, gene yalnız geldim ve sanırım uzun süre öyle olacak." Varya hemen başını önüne eğdi. Zor duyulur bir sesle sordu bana: "Mektubumu verdiniz mi ona?"

"Verdim."

"E?.." Derin bir iç çekti Varya. Yüzüne baktım... O anda öfkeli bir sevinç doldu içime. Tane tane konuşarak şöyle dedim: "Size, olanlar bir daha olmayacak... dememi istedi." Varya sol elini kalbine götürdü, sağ elini öne uzattı, bedeni sallandı, kalkıp hızla çıktı odadan. Arkasından gitmek istedim... İvan Semyonıç durdurdu beni. İki saat daha kaldım odada ama Varya geri gelmedi. Dönüş yolunda Varya'ya karşı da, Andrey'e karşı da, kendime karşı da vicdanım sızlıyordu. Gerçi, uzun süre acı çekmektense, sana ıstırap veren şeyi bir anda kesip atacaksın derler, peki ama zavallı bir kızın kalbini hiç acımadan parçalamak hakkını kim vermişti bana? O gece uzun süre uyuyamadım... ama nihayet uyudum. "Aşk"ın beni genelde hiçbir zaman uykusuz bırakmadığını söylemek zorundayım.

İvan Semyonıç'ın evine oldukça sık gitmeye başlamıştım; Kolosov'la eskiden olduğu gibi görüşüyorduk ama Varya'dan ben de o da hiç söz etmiyorduk. Varya ile ilişkimiz hayli tuhaf bir ilişkiydi. Her türlü aşk olasılığını dışarıda bırakan bir bağlılıkla bağlanmıştı bana. Ona karşı duygularımı fark etmiyor olamazdı ve seve seve muhabbet ediyordu benimle... Neden dersiniz? Kolosov'dan, yalnızca Kolosov'dan söz etmek için! Bu adam öylesine etkilemişti onu, öyle ki artık kendine değil, Kolosov'a aitti. Boşuna gururunu uyandırmak istiyordum... Ya susuyor, ya bir şeyler söylüyordu ama nasıl! Kolosov'la ilgili uzun uzun konuşuyordu. O zamanlar insanı böyle çok konuşturan bir kederin aslında sessiz acılar kadar gerçek, derin olduğunu düşünmüyordum. Ne yalan söyleyeyim, o ara büyük acılar çektim. Kolosov'un yerini doldurabileceğimi hiç sanmıyordum. Varya'nın geçmişinin çok dolu, çok güzel olduğunu hissediyordum... gelgelelim, şimdi çok fena, zavallıydı... Sonunda öylesi bir duruma gelmiştim ki Varya'nın hemen her cümlesinin başladığı "Hatırlıyor musunuz..." gibi sözcüklerini duyduğumda elimde olmadan titriyordum... Tanışmamızın ilk günlerinde Varya biraz zayıflamıştı... ama sonra düzeldi, hatta neşelendi; o sıralar onu yaralanmış ama sonra tamamen düzelmiş bir kuşa benzetmek mümkündü. Buna karşılık benim durumum dayanılmazdı. Ruhumu en aşağılık tutkular yavaş yavaş doldurmaktaydı. Varya'nın yanında Kolosov'u kötülemeye, ona iftiralar atmaya başlamıştım. Böylesine doğal olmayan bu ilişkimize bir son vermeye ka-

rarlıydım. Ama nasıl yapacaktım bunu? Varya'dan ayrılmakla mı? Bunu yapamazdım... Ona aşkımı itiraf etmek mi? Buna da cesaretim yoktu; sevgime karşılık almak olasılığım olduğu sürece bunu yapamayacağımı hissediyordum. Varya ile evlenmek... Bu düşünce korkutuyordu beni, henüz on sekiz yaşındaydım; bütün geleceğimi "boyunduruğa sokmak" düşüncesi korkutuyordu beni. Babamı hatırlıyordum, arkadaşlarımın, Kolosov'un... alaylı sözlerini duyar gibi oluyorum. Ama ne derler: Her düşünce hamur gibidir, iyice yoğrulması gerekir, o zaman her istediğini yapabilirsin ondan. Günlerce evliliği düşünmeye başlamıştım... Kolosov'un samimi bir arkadaşı olarak benim, Kolosov'u umutsuz bir aşkla sevdiğini bile bile, Varya'ya evlenme teklifinde bulunduğumda kızcağızın yüreğinin nasıl bir minnettarlıkla dolacağını hayal ediyordum. Hatırlıyorum, hayat deneyimi olan insanlar aşk evliliğinin saçmalıktan başka bir şey olmadığını söylüyorlardı. Hayaller kuruyordum: Rusya'nın güneyinde ılık bir köşede ikimizin sakin, mutlu yaşayacağımızı hayal ediyordum; Varya'nın yüreğindeki minnettarlık duygusunun yavaş yavaş dostluğa, dostluktan da sevgiye dönüşeceği hayalini kuruyordum... Hemen Moskova'dan, üniversiteden ayrılmaya, her şeyi, herkesi unutmaya kararlıydım. Kolosov'la görüşmekten kaçınmaya başlamıştım. Nihayet güneşli bir kış sabahı (bir gün önce Varya büyülemişti beni) her zamankinden daha bir güzel giyindim, ağır adımlarla, pek mağrur çıktım odamdan, çok şık bir paytona binip İvan Semyonıç'ın evine gittim. Varya salonda oturuyor, Karamzin'in bir kitabını okuyordu. Beni görünce elindeki kitabı yavaşça kenara koydu, endişeli bir merakla yüzüme baktı: Sabahları hiç gitmemiştim onlara... Onun yanına oturdum; kalbim duracak gibi çarpıyordu. Neden sonra sordum ona: "Nedir bu okuduğunuz?"

"Karamzin."

"Ne? Rus yazarlarını mı..." Birden kesti sözümü: "Bakın ne diyeceğim, Andrey mi yolladı sizi?" Bu titrek, soran ses, Varya'nın yüzündeki o yarı sevinçli, yarı ürkek ifade, canlı bir aşkın bütün bu kuşku götürmez belirtileri oklar gibi saplandı ruhuma. O anda verdim kararımı, ya ayrılacaktım Varya'dan ya da ona Andrey'in nefret ettiğim adını yanımda bir daha ettirmemek hakkına sahip ola-

caktım. O anda neler söylediğimi hatırlamıyorum. Sanırım önce hayli anlaşılmaz şeyler söylemiş olmalıyım; çünkü uzun süre ne dediğimi anlayamadı. Sonunda dayanamadım, haykırdım:

"Sizi seviyorum, sizinle evlenmek istiyorum!" Varya büyük bir şaşkınlık içinde sordu:

"Beni seviyor musunuz?" Kalkıp gitmek, bana olumsuz cevap vermek istiyor gibi geldi bana. Soluk soluğa fısıldadım:

"Tanrı aşkına... şimdi bir cevap vermeyin bana, evet veya hayır demeyin: Biraz düşünün; yarın kesin cevabınızı almak için tekrar geleceğim... Uzun süredir seviyorum sizi. Beni sevmenizi istemiyorum sizden; koruyucunuz, dostunuz olmak istiyorum, şu anda bir cevap vermeyin bana, vermeyin... Yarın görüşmek üzere!" Böyle diyerek salondan dışarı attım kendimi. Antrede İvan Semyonıç'la karşılaştım. O saatte gelmiş olmamı yadırgaması bir yana, içtenlikle gülümseyerek bir elma bile verdi bana. Bu beklemedik yakın ilgi beni öylesine şaşırtmıştı ki donup kalmıştım. Şöyle söylemişti İvan Semyonıç: "Buyurun size küçük bir elma, tatlı bir elmadır, inanın bana!" Bir şey düşünmeden aldım elmayı ve onunla eve kadar gittim.

Bütün o günü de, ertesi sabahı da nasıl geçirdiğimi tahmin edersiniz. O gece doğru dürüst uyuyamadım. Düşünüyordum: "Tanrım! Tanrım! Ya olumsuz cevap verirse!.. (Sürekli kendi kendime tekrarlıyordum.) Mahvolurum ben... mahvolurum!.. Evet, kesinlikle olumsuz cevap verecektir bana... Neden bu kadar acele ettim ki!!" Kendimi biraz olsun oyalamış olmak için oturup babama umutsuzluk, kararlılık dolu bir mektup yazmaya başladım. Mektupta kendimden söz ederken "oğlunuz" sözcüğünü kullanıyordum. Bobov uğradı bana. Başımı onun göğsüne dayayıp ağlamaya başladım. Zavallı Bobov buna çok şaşmış olacak... Sonra öğrendiğime göre, benden borç para istemeye gelmişti... Ev sahibi evden çıkarmakla tehdit etmiş onu. Benim ağlamam üzerine, üniversitelilerin deyimiyle "gerisingeri dönmek" zorunda kalmıştı... Nihayet o büyük an geldi çattı. Odamdan çıkarken kapıda durdum. "Bugün dönüşte bu eşiği nasıl duygularla geçeceğim!.." diye geçirdim içimden. İvan Semyonıç'ın evini uzaktan gördüğümde heyecanım öylesine büyüktü ki paytondan indim, bir avuç kar aldım,

yüzümü büyük bir istekle üzerine bastırdım. "Tanrım!" diye düşünüyordum, "Varya'yı yalnız görürsem mahvoldum demektir!" Bacaklarım titriyordu; zar zor taşlığın merdivenini çıktım. İstediğim oldu. Varya konuk salonunda Matryona Semyonovna ile oturuyordu. Hafifçe öne eğilip selam verdikten sonra yaşlı kadının yanına iliştim. Varya'nın yüzü her zaman olduğundan daha soluktu... Bakışlarını benden kaçırmaya çalışıyor gibi geliyordu bana... Ama Matryona Semyonovna birden kalkıp öteki odaya geçince ben nasıl oldum, bilemezsiniz!.. Pencereden dışarı bakmaya başladım; içim titrek kavak yaprağı gibi titriyordu. Varya bir şey söylemiyordu... Sonunda korkumu yendim, Varya'nın yanına gittim, başımı eğdim... İçim titreyerek sordum ona: "Ne diyeceksiniz bana?" Varya başını öte yana çevirdi, kirpiklerinde gözyaşları parlıyordu. Ben devam ettim: "Görüyorum, umabileceğim bir şey yok..." Varya utangaç bir tavırla çevresine bakındı ve bir şey söylemeden elini uzattı bana. Elimde olmadan "Varya!" dedim... Umutlanmaktan korkuyormuşum gibi sustum. Bir süre sonra şöyle dedi Varya:

"Babamla konuşun."

"İvan Semyonıç'la konuşmama izin veriyor musunuz?.."

"Evet." Varya'nın ellerini öpmeye başladım. Fısıldıyordu Varya: "Yeter, yeter." Ve birden ağlamaya başladı. Yanına oturdum, yatıştırmaya çalıştım onu, gözyaşlarını sildim... Şansıma, İvan Semyonıç evde değildi, Matryona Semyonovna da odasına çıkmıştı. Varya'ya onu sevdiğime, ona sadık olacağıma yeminler ediyordum... Son hıçkırıklarını tutmaya çalışarak, gözyaşlarını silerek, "Evet," dedi, "sizin dürüst bir insan olduğunuzu biliyorum; Kolosov gibi değilsiniz..." – "Gene onun adı!.." diye geçirdim içimden. Ama o sıcak, ıslak elleri ne büyük bir hazla öpüyordum! O sevimli yüze nasıl sakin bir sevinçle bakıyordum!.. Geleceğimizden söz ediyordum ona, bir süre salonun içinde dolaştım, geçip önünde döşemeye oturdum, ellerimle gözlerimi kapadım, titriyordum... İvan Semyonıç'ın ağır ayak sesi konuşmamızı kesti. Varya hemen kalkıp (elimi bile sıkmadan, yüzüme bakmadan) odasına gitti. Bay Sidorenko dünkünden de sevecendi: Gülüyor, göbeğini kaşıyor, Matryona Semyonovna için komik şeylcr söylüyordu vb... Varya konusunu açmak, onun "onayı"nı almak istiyordum ama vaz-

geçtim, bunu yarına erteledim. Ağır şakaları canımı sıkmıştı, üstelik yorgun da hissediyordum kendimi... Vedalaştım İvan Semyonıç'la, çıktım.

Öyle insanlardan hiç hazzetmesem de, kendi duyguları üzerine düşünen insanlardanım ben. Ve işte bu yüzdendir ki yüreğimde taşan ilk sevinçten sonra düşünmeye başladım. Emekli teğmenin evinden yarım versta uzaklaştığımda sevinçten şapkamı havaya fırlatmış, "Yaşasın!" diye haykırmıştım oysa paytonum Moskova'nın uzun, kıvrımlı sokaklarında ilerlerken düşüncelerim değişmeye başlamıştı. Oldukça kirli, değişik kuşkular doluyordu içime. İvan Semyonıç'la genelde evlilikler üzerine konuşmalarımızı hatırlıyordum... ve elimde olmadan mırıldanıyordum:

"Nasıl numara yapıyordu yaşlı hinoğluhin!.." Gerçi kendi kendime sürekli "Ama benim Varya'm, benim Varyam!.." diye tekrarlıyor olsam da, önce bu "ama" oh, evet bu *ama*!.. sonra da "Benim Varya'm!" sözcükleri yüreğimi derin bir sevinçle sarsıyordu, öte yandan güçlü, bencil bir heyecan... Varya beni kesin reddetmiş olsaydı içim dayanılmaz bir tutkunun ateşiyle kavrulurdu oysa Varya'nın "oluru"nu aldıktan sonra, konuğuna "evinizdeymişsiniz gibi rahat olun" diyen ve konuğunun onun odasında istediği gibi yerleştiği bir ev sahibi gibiydim. Düşünüyordum: "Kolosov'u seviyor olsaydı nasıl bu kadar çabuk kabul edebilirdi beni? Demek karşısına çıkan kim olursa olsun, evlenmeye hazırdı... Ne yapabilirdi? Ben çıkmıştım karşısına..." İşte bu duygularla girdim evimin kapısından. Baylar, belki de bu anlattıklarımın gerçek olmadığını düşünüyorsunuzdur ... Gerçeğe benzeyip benzemediklerini bilmiyorum ama size anlattıklarımın hepsinin tam anlamıyla doğru olduğunu biliyorum. Bununla birlikte, o gün neşem yerindeydi, kendi kendime bu büyük mutluluğu hak etmediğimi söylüyordum; gelgelelim, ertesi sabah...

Çok tuhaftır... Şu uyku dedikleri şey! Yalnızca bedeni canlandırmakla kalmaz, bir bakıma ruhu da yeniler, onu ilk sadeliğine, gerçekliğine götürür. Gün boyunca kendinizi *düzenlemeyi*, yalanın, sahte düşüncelerin bilincine varmayı başarmışsınızdır... Uyku bütün bu anlamsız çekişmeleri soğuk bir dalgayla siler süpürür ve uyandığınızda en azından birkaç dakika gerçeği anlamak, sevmek

yeteneğiniz olur. Uyandım ve dünü hatırlayınca içimde tuhaf bir sıkıntı duydum... Yaptıklarımdan utanıyor gibiydim. Bugün oraya gideceğimi, İvan Semyonıç'la görüşeceğimi düşündükçe elimde olmadan huzursuz oluyordum... Bu huzursuzluk bana acı, kasvet veriyordu. Benim bu huzursuzluğum, av köpeklerinin havlamasını duyan ve sevdiği ormandan çıkıp şimdi çayırlarda koşmak... zorunda olduğunu... orada da onu kocaman atların beklediğini hisseden bir tavşanın hissettiklerine benziyordu... Dün olduğu gibi yine soruyordum kendime: "Neden o kadar acele ettim?" Ama bu sorumun şimdi bambaşka bir anlamı vardı. Hatırlıyorum, dünkü ve bugünkü sorumun arasındaki fark hayrete düşürüyordu beni. İlk kez o gün insan hayatında sırların olduğunu, tuhaf sırların olduğunu düşünüyordum... Bu yeni, hiç de hayali olmayan, gerçek dünyaya çocuksu bir şaşkınlıkla bakıyordum. "Gerçeklik" sözcüğünden çoğu kimse "sıradanlık" anlar. Belki bazen öyledir ama itiraf etmek zorundayım, *gerçekliğin* ilk kez karşıma çıkması derinden sarsmıştı beni, korkutmuştu, şaşırtmıştı...

Gogol'ün deyişiyle, *yürümeyen bir aşk* üzerine ne büyük sözler edilir!.. Şimdi öyküme dönüyorum. O gün öğlene kadar tekrar ölümlülerin en mutlusu olduğuma inandırmaya çalıştım kendimi. Paytona binip kent dışına, İvan Semyonıç'ın evine gittim. Yaşlı adam güler yüzle karşıladı beni; komşuya gitmek istedi ama sonra vazgeçti, gitmedi. Varya ile yalnız kalmaktan korkuyordum. O akşam neşeli ama biraz tuhaf geçti. Varya'nın nasıl (neşeli mi üzgün mü olduğu, kendini iyi mi kötü mü hissettiği...) belli değildi. Filozofların deyimiyle, nesnel gözle, yani karnı tok birinin yemeklere baktığı gibi bakıyordum ona. Ellerinin biraz kırmızı olduğunu fark etmiştim. Bununla birlikte arada bir kanım kaynıyordu ve ona bakarken değişik düşünceler, fikirler geliyordu aklıma. Varya'ya o öneride bulunmam çok eskilerde mi kalmıştı ki işte şimdi onunla evliydik... Ruhlarımız birlikte artık *hoş bir bütün* oluşturmuştu, birbirine aitti ve dolayısıyla, her biri kendine özgü bir yol bulmaya çalışıyordu...

Yalnız kaldığımızda sordu bana Varya: "Nasıl? Babamla konuştunuz mu?" Bu sorudan hiç hoşlanmadım... Şöyle düşündüm: "Pek acele ediyorsunuz Varvara İvanovna!" Hayli soğuk cevap verdim:

"Henüz hayır ama konuşacağım." Genelde biraz özensiz davranıyordum ona karşı. Söz vermiş olmama karşın, İvan Semyonıç'la herhangi bir şey konuşmadım. Ayrılırken anlamlı bir tavırla elini sıktım, kendisiyle konuşmam gerektiğini söyledim... O kadar... Varya "Güle güle," dedi. "Görüşmek üzere", dedim.

"Daha fazla kafanızı şişirmeyeceğim beyler; sabrınızı taşırmaktan korkuyorum... Ama o görüşme olmadı. Bir daha gitmedim İvan Semyonıç'ın evine. Evet, Varya'dan kendi isteğimle ayrılmamın ilk günleri çok gözyaşlarıyla, sitemlerle, heyecanlarla geçti; aşkımın böyle çabuk solmasından korkmuştum; yirmi kez gidip görmek istedim onu; beni görünce nasıl sevineceğini, üzüntüsünü belirteceğini, bana sitemler edeceğini çok düşündüm ama yine de gitmedim İvan Semyonıç'ın evine. Arkasından özürler diledim Varya'dan, gene arkasından önünde diz çöktüm, çok pişman olduğuma onu inandırmaya çalıştım... ve bir gün sokakta ona biraz benzeyen bir kız gördüğümde arkama bakmadan oradan kaçmaya başladım ve ancak bir pastanede beş katlı bir böreğin arkasında soluklandım. "Yarın" sözcüğü kararsız insanlar ve çocuklar için düşünülmüştür; ben de bir bebek gibi, bu büyülü sözcükle oyalıyordum kendimi. Şöyle diyordum kendime: "Yarın kesin gideceğim onu görmeye" ve bugün yemeğimi çok güzel yiyor, çok güzel uyuyordum. Varya'dan çok daha fazla Kolosov'u düşünmeye başlamıştım; her yerde sürekli onun aydınlık, dinç, kayıtsız yüzünü görür gibi oluyordum. Tekrar ona gidip gelmeye başlamıştım. Eskiden nasıl karşılıyorduysa yine öyle karşılıyordu beni. Ama benden ne çok üstündü! Her şeyimle ne kadar gülünçtüm; Kolosov'un Varya ile ilişkisi olduğu günlerdeki hüzünlü dalgınlığımla da, onları tekrar bir araya getirmek yüce gönüllü kararlılığımla da, beklentilerimle de, heyecanlarımla da, pişmanlığımla da!.. Kötü, çığırtkan, dağınık bir komedi oynuyordum. Oysa Kolosov o günlerini rahat, ne tasasız geçirmişti... Şöyle diyeceksinizdir bana: "Sizin Kolosovunuzun bir kızı sevmesinde, sonra sevgisinin bitmesinde, onu terk etmesinde ne olağanüstülük var? Herkesin yaşayabileceği bir şey bu..." Kabul; peki ama hangimiz geçmişimizi zamanı geldiğinde unutmuşuzdur? Kim, söyleyin, kim sitemlerden korkmaz, bir kadının sitemlerinden korkmaz demek istiyo-

rum... yani aptalın önde geleni bir kadının sitemlerinden... Hangimiz sadık bir kalbin sevgisiyle oynamak hazzını tatmak hevesine kaptırmamıştır kendini? Ve nihayet, hangimiz küçük bir gurura (*küçük, güzel duygulara*) ve ne yazık ki pişmanlığa karşı duracak gücü göstermişizdir? Ah, baylar! Bir erkek, bir zamanlar sevdiği kadından ayrılırken, kalbinin o kadınla dolu olmadığını anladığı o acı, korkunç anda, inanın bana, elinde olmadan, aşkın kutsallığını (zayıflıklarından, can sıkıntısından, kalplerinin bezgin, duygusal tellerini tıngırdatmayı sürdüren insanlardan) çok daha derinden, çok daha iyi anlar! Öykümün başında bizlerin Aleksey Kolosov'u olağanüstü bir insan olarak gördüğümüzü söylemiştim. Eğer hayata aydınlık, sade bir bakış, eğer genç bir insanda her türlü deyişin yokluğu olağanüstülük olarak adlandırılacaksa, bu ismi Kolosov hak ediyordu. O yıllar doğal olmak gerçekten de olağanüstülük olarak biliniyordu... Artık öykümü bitirmem gerekiyor. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkürler... Evet! Bu arada söylemeyi unuttum: Yaşlı İvan Semyonıç'ın evine son gidişimden üç ay sonra sokakta karşılaştım onunla. Anlaşılacağı üzere, görünmeden, çabucak geçip gitmek istedim yanından ama gene de arkamdan can sıkıntısıyla şöyle dediğini duydum:

"Bu kafada insanlar da var işte!"

Dinleyenlerden biri sordu:

"Peki, Varya ne oldu?

Öyküyü anlatan cevap verdi:

"Bilmiyorum.

Hepimiz kalktık, dağıldık.

Üç Portre

(Три Портрета)

"Komşuluk", köy hayatının en önemli tatsızlıklarından biridir. Her fırsatta "Tanrı'ya şükürler olsun ki hiç komşum yok," diyen Vologodlu bir çiftlik sahibini hatırlıyorum... ve ne yalan söyleyeyim, bu mutlu ölümlüye gıpta etmekten de alamıyordum kendimi. Benim köyüm Rusya'nın kalabalık kentlerinden birine çok yakındır. İyi niyetlisinden, saygılısından tutun da, sırmalı asker ceketlerinin uzun yenleriyle, sırtlarında "*Fin*" usulü dedikleri bohçalarıyla ortalarda dolaşan fermanlı aylaklarına varana kadar her çeşidinden büyük bir komşular, komşucuklar kalabalığıyla kuşatılmıştım. Bütün bu asilzadeler arasında tesadüfen, hayli sevimli biri vardı: Daha önce ordudaymış, sonra emekliye ayrılmış, temelli köye yerleşmişti. Anlattığına göre, iki yıl P... alayında görev yapmış ama onun gibi bir adamın böylesine önemli bir görevi değil iki yıl, iki gün bile nasıl sürdürebildiğine inanamıyordum. "Sakin bir hayat, bir köy sessizliği için", yani tembel, tasasız, anlamsız bir hayat (parantez içinde belirteyim, bitmez tükenmez bir zevkin, güzelliklerin olduğu bir hayat) sürmek için dünyaya gelmiş biriydi. Maddi durumu çok iyiydi: Çiftliğiyle pek ilgilenmeden, eline yılda yaklaşık on bin ruble geçiyordu. İşinin ehli bir aşçısı vardı (arkadaşım boğazına çok düşkündü); ayrıca, Moskova'dan en yeni Fransız kitaplarını, dergilerini getirtiyordu. Rusça olarak yalnızca kâhyası-

nın raporlarını, o da pek zorlanarak, okuyordu. (Ava gitmemişse) sabahtan öğlen yemeğine kadar da, yemekten sonra bir süre de üzerinden robdöşambrını çıkarmıyordu; birtakım aile resimlerini, belgelerini düzenliyor, at ahırına veya harman ambarına kesinlikle uğramıyor, onunla (nasıl derler) oynaşan kadınlarla gülüp eğleniyordu. Arkadaşım akşam yemeğinden sonra aynanın karşısına geçip oldukça özenle giyiniyor, güzel iki üç kızı olan bir komşusuna gidiyor; kızlardan birine kur yapıyor, onlarla körebe oynuyor, eve gece geç vakit dönüyor ve hemen yatıp mışıl mışıl uyuyordu. Canı sıkılamazdı, çünkü hiçbir zaman tam anlamıyla boş durmuyordu; kendine iş bulma konusunda fazla titiz değildi ve bebek gibi, en küçük bir uğraşla yetiniyordu. Öte yandan, hayata özel bir bağlılığı da yoktu, öyle ki avda bir tilkiye veya kurda yetişmek için atını "dörtnala" kaldırıp hendeklerin üzerinden öyle atlatıyordu ki nasıl oldu da bir gün boynunu kırmadı hâlâ şaşarım. Kendi değerini bilmeyen; kayıtsız dış görünüşlerinin altında güçlü ve büyük tutkular gizleyen insanlardan olduğu izlenimi bırakırdı sizde; kendisi için böyle düşündüğünüzü fark edince burnundan gülmezdi; ayrıca, itiraf etmem gerekirse, arkadaşımın gençliğinde, belirgin olmasa da, pek hoş bir biçimde "yüce" dedikleri böyle birtakım davranışlarıyla avunduğu olmuştu. Oldukça şişmandı, sağlık durumu harikaydı. Kendini pek fazla önemsemeyen insanları sevmemek günümüzde olanaksızdır, zira sayıları yok denecek kadar azdır...benim arkadaşım ise kendini önemsemeyi bütünüyle unutmuş gibiydi. Ne var ki galiba biraz fazla söz ettim ondan; ayrıca, öykümüz kendisiyle ilgili olduğu için, bu gevezeliğim biraz yersiz de kaçmış olabilir. Adı Pyotr Fyodoroviç Luçinov'du arkadaşımın.

Güzel bir sonbahar günü ava çıkmak üzere Pyotr Fyodoroviç'in evinde buluştuk. Akşama kadar zamanı kırlarda geçirdik; iki kurt ve çok sayıda tavşan vurduk ve başarılı bir avdan sonra, her avcının yaptığı gibi eve döndük. Hava kararmak üzereydi. Rüzgâr güneş ışığının çekildiği tarlalarda estiriyor, Luçinov'un evini kuşatan akağaçların, ıhlamurların çıplak dallarında uğulduyordu. Avluda atlardan indik... Kapının önündeki merdivenin başında durup bakındım: Gri gökyüzünde uzun bulutlar ağır ağır süzülüyordu; koyu kahverengi çalılar rüzgârda sallanıyor, acıklı sesler çıkarıyorlar-

dı; sararmış otlar güçsüz, hüzünlü, yere eğilmişlerdi; karatavuk sürüleri koyu kırmızı salkımlarla kaplı üvez ağaçları üzerinde uçuşuyorlardı; akağaçların ince, kırılgan dallarında iskete kuşları ıslıklar çalarak daldan dala uçuyorlardı; kısık sesli köpekler havlıyorlardı köyde. İçime bir kasvet çökmüştü... ama yine de istekli girdim yemek odasına. Pencerelerde panjurlar kapalıydı; göz kamaştırıcı beyaz bir örtüyle kaplı yuvarlak masada kırmızı şarap dolu kristal sürahilerin aralarında gümüş şamdanlarda sekiz mum yanıyordu; şöminede ateş alev alevdi ve İngiliz uşakları gibi giyimli, başı dazlak, oldukça yakışıklı, yaşlı uşak, üzerinde hoş kokulu buharın yükseldiği kocaman bir çorba kâsesinin olduğu öteki masanın önünde saygılı, kıpırdamadan bekliyordu. Holde, elinde buz gibi şampanya şişesiyle bekleyen başka bir saygılı uşağın önünden geçmiştik. Yemek, bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi çok güzel geçti; kahkahalarla gülüyor, avda olanlardan, özellikle iki avı nasıl kovaladığımızdan söz ediyorduk. Karnımızı iyice doyurduktan sonra şöminenin önünde kanepelere oturduk. Masaya kocaman bir gümüş kâse geldi ve birkaç saniye sonra kâseden ev sahibinin evine özgü, bildiğimiz beyaz rom alevleri yükseldi. Pyotr Fyodoroviç zevk sahibi bir insandı; sözgelimi, lambaların durağan, soğuk, samimiyetsiz ışığının hayal gücünü nasıl öldürdüğünü bilirdi, bu yüzden odada yalnızca iki mumun yakılmasını emretmişti. Şömine ateşinin oynak ışığının, kâseden yükselen alevlerin oluşturduğu tuhaf gölgeler dolaşıyordu duvarlarda... Yemeğin yüreklerimizde yarattığı hafiften coşkulu neşenin yerini şimdi sakin, aşırı hoş bir gönül rahatlığı almıştı.

Dünyanın her yerinde sohbetlerin... (bir Latin atasözü, kitapların olduğunu söyler) de bir kaderi vardır. O akşamki sohbetimiz özellikle çok yönlü, canlıydı. Kişisel konulardan oldukça önemli toplumsal sorunlara yönelmiş; kolayca, serbestçe günlük yaşama dönmüştü... Hayli uzun süre konuştuktan sonra birden sustuk. Öyle anlarda sakin havadan bir meleğin geçtiği söylenir.

Arkadaşlarımın neden sustuğunu bilmiyordum ama ben, gözüm bir anda duvarda asılı siyahlaşmış tahta çerçevelerin içindeki tozlu üç portreye takıldığı için susmuştum. Portrelerin boyası solmuş, yer yer kabarmıştı. Ortadaki portre dantelli beyaz giysili, saç

tuvaleti seksenli yılların modası kabarık, genç bir kadının portresiydi. Onun sağında, tamamen siyah bir fonda yuvarlak yüzlü, alnı dar ve basık, yassı burunlu, pek saf gülümseyen yirmi yaşlarında şişman biri vardı. Fransız usulü taralı pudralı saçı Slav yüz ifadesine hiç yakışmamıştı. Ressam onun resmini iri düğmeleri gerçek olmayan değerli taştan kırmızı bir kaftanla yapmıştı; elinde çok değişik, küçük bir çiçek tutuyordu. Başka, çok daha usta bir ressamın yaptığı belli üçüncü portrede Katerina devrinin kol kapakları kırmızı, yeşil üniformasıyla, beyaz kamzoluyla,[1] ince patiska kravatıyla, otuz yaşlarında biri vardı. Bir eliyle altın saplı bastonuna yaslanmıştı, öteki eli kamzolunun cebindeydi. Yağız, zayıf yüzünde nezaketsiz bir kibirlilik vardı. Simsiyah gözlerinin üzerinde uzun kaşları neredeyse birbirine bitişikti; belli belirsiz, soluk dudaklarında tatsız bir gülümseme dolaşmaktaydı.

Pyotr Fyodoroviç sordu bana:

"Ne o, daldınız bakıyorsunuz o yüzlere?"

Dönüp baktım ona, "Evet!" dedim.

"Bu üç kişinin hikâyelerini anlatmamı ister misiniz size?"

Hep bir ağızdan karşılık verdik:

"Lütfen!"

Pyotr Fyodoroviç ayağa kalktı, mumlardan birini aldı, portrelerin önün geçti ve vahşi bir hayvanı gösteren bir insanın ses tonuyla, "Baylar!" diye başladı. "Büyük dedemin evlatlığı Luçinova lakaplı bu kadın, Olga İvanovna N.N. bundan kırk yıl önce evlenemeden öldü." Üniformalı erkeği göstererek ekledi: "Süvari çavuşu Vasiliy İvanovoviç Luçinov bin yedi yüz doksanda öldü; hiçbir akrabalık bağımın olmadığı bu bay ise, bildiğim kadarıyla, hayatında bir yerde çalışmamış Pavel Afanasyeviç Rogaçev diye biridir. İzninizle, göğsünde tam kalbinin olduğu yerdeki şu deliğe dikkatinizi çekmek isterim. Gördüğünüz gibi, üçlük ve buraya tesadüfen gelmiş olamayacak gerçek bir deliktir... "Şimdi," olağan sesiyle devam etti:

"İzninizle oturayım, siz de sabırlı olabilmeye hazırlayın kendinizi ve dinleyin... Baylar! Ben hayli tuhaf bir aileden geliyorum. Ailemin geçmişiyle övünmüyorum, çünkü atalarımın hepsi tam

1 Devrin ceket üzerine giyilen kolsuz bir çeşit pardösüsü – ç.n.

anlamıyla kazma gibi insanlardı. Bununla birlikte büyük dedem İvan Andreyeviç Luçinov bu sitemimin dışındadır; tersine, o olağanüstü tutumlu, hatta (en azından hayatının son yıllarında) cimri biriydi. Gençliğini Petersburg'ta geçirdi ve Elizabet'in çariçeliğine tanık oldu. Petersburg'da evlendi, karısı büyük babaannemle dört çocukları oldu: Üç erkek Vasiliy, İvan, Pavel (öz babam) ve bir kız. İvan Andreyeviç bunun yanında, ailesine ayrıca, akrabası olan kimsesiz bir kızı, daha önce size sözünü ettiğim Olga İvanovna'yı da evine almıştı. Dedemin köylüleri onun Petersburg'daki varlığından haberdar olmalıydılar, çünkü (ekinin çok kötü olmadığı yıllar) az da olsa, bir miktar para gönderiyorlardı ona ama hiç görmemişlerdi kendisini. Sahibinin uğramadığı küçük Luçinovka köyünün durumu iyiydi ama güzel bir sabah kocaman, külüstür bir araba geldi köye ve muhtarın evinin önünde durdu. Böyle görülmemiş bir olay karşısında köylüler koşup geldiler, muhtarın evinin önünde toplandılar ve efendilerini, hanımefendilerini, Petersburg'da kalan büyük oğlu Vasiliy'in dışında, kalabalık hizmetçilerini, uşaklarını gördüler. İvan Andreyeviç o günden sonra ölene kadar bir daha çıkmadı Luçinovka'dan. Kendine bir ev, şu anda sizleri ağırlamak hazzını tattığım bu evi yaptırdı; ayrıca bir de kilise. Bir çiftlik sahibi olarak yaşamaya başladı. İvan Andreyeviç çok uzun boylu, zayıftı, konuşmayı pek sevmezdi, her davranışında oldukça ağırdı; hiçbir zaman robdöşambr giymezdi ve oda hizmetçisinin dışında hiç kimse pudra sürünmemiş görmemişti onu. İvan Andreyeviç genelde elleri arkasında, her adımda başını ağır ağır sağa sola çevirerek dolaşırdı. Her gün, iki yanında kendi elleriyle diktiği ıhlamur ağaçları olan uzun yolda yürürdü, son günlerinde de o ıhlamurların gölgesinde oturmayı çok seviyordu. Hiç konuşkan biri değildi İvan Andreyeviç; suskunluğunun kanıtı, yirmi yıl süresince karısı Anna Pavlovna ile tek sözcük etmemiş olmasıydı. Anna Pavlovna'ya karşı davranışı da hayli tuhaftı. Karısı ev işlerinin tek hakimiydi, yemekte kocasının yanında otururdu. Anna Pavlovna'ya saygısızca en küçük bir sözcük söylemeye cesaret edecek insanı acımasızca cezalandırırdı, bunun yanında kendisi hiçbir zaman tek sözcük konuşmazdı onunla, eline dokunmazdı. Anna Pavlovna ürkek yaradılışlı, soluk yüzlü, ezik bir kadınca-

ğızdı; her gün kilisede diz çöküp dua eder ve hiç gülümsemezdi. Daha önce, yani köye gelmeden önce karı kocanın arasının çok iyi olduğunu söylüyorlardı. Ayrıca, Anna Pavlovna'nın kocasına ihanet ettiği, İvan Andreyeviç'in bunu öğrendiğide anlatıyorlardı. Ne olduysa olmuştu ama İvan Andreyeviç ölüm döşeğinde bile barışmamıştı karısıyla. Anna Pavlovna bir gece İvan Andreyeviç'in yatak odasında oturuyormuş; kocası uyuyamadığı için büyük sıkıntı çekiyormuş. Tasvirin önünde kandil yanıyormuş; dedemin uşağı, daha sonra kendisiyle ilgili iki sözcük söyleyeceğim uşağı Yudiç bir ara odadan çıkmış. Anna Pavlovna hemen kalkmış oturduğu köşeden, odayı boydan boya geçmiş ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak kocasının ayaklarına kapanmış, ona bir şey söylemek istemiş, kollarını uzatmış... İvan Andreyeviç şöyle bir bakmış karısının yüzüne ve güçsüz ama kararlı bir tavırla seslenmiş: 'Uşak!..' Uşak hemen girmiş odaya, Anna Pavlovna ayağa kalkmış, sendeleyerek yerine geçip oturmuş.

İvan Andreyeviç'in çocukları, babalarından çok korkuyorlardı. Çocuk geldikleri köyde büyümüşlerdi ve İvan Andreyeviç'in karısına karşı tuhaf tutumunun farkındaydılar. Hepsi Anna Pavlovna'yı çok seviyordu ama bu sevgilerini ona göstermekten çekiniyorlardı. Kadıncağız kendi de onlara karşı bir yabancı gibiydi... Dedemi hatırlıyorsunuz, arkadaşlar: Öldüğü güne kadar her zaman parmaklarının ucuna basarak yürür, fısıldayarak konuşurdu... Bir alışkanlıktı onda bu! Dedem de, onun kardeşi İvan İvanoviç de, bildiğiniz gibi, sade, iyi niyetli, sakin, mahzun insanlardı; benim *grand-tante'm*[2] Natalya, bildiğiniz gibi, kaba, aptal bir adamla evliydi ve ölünceye kadar kocasına suskun, aşırı, koyun gibi bir sevgiyle bağlıydı. Oysa kardeşi Vasiliy öyle değildi. İvan Andreyeviç'in onu Petersburg'da bıraktığını söylemiştim size. Vasiliy o zamanlar on iki yaşındaydı. Babası onu, gençlik yıllarını artık geride bırakmış bekâr, korkunç derecede özgür düşünceli uzak bir akrabasının yanına bırakmıştı.

Vasiliy büyüdü, devlet hizmetine girdi. Kısa boylu, sağlam yapılı ve olağanüstü becerikliydi. Çok güzel Fransızca konuşuyordu, kılıç dövüşünde ustalığıyla ünlüydü. Katerina devrinin ilk za-

2 (Fr.) Büyük hala.

manlarının en parlak gençlerinden biri olarak tanınıyordu. Babam bana sık sık, Vasiliy İvanoviç Luçinov adını her hatırladığında duygulanan yaşlı birçok kadın tanıdığını söylerdi. Olağanüstü irade gücü olan, tutkulu, hesabını iyi bilen, sabırlı, yürekli, ne düşündüğünü kimsenin bilmediği, (kendisini tanıyan herkesin dediği gibi) göz kamaştırıcı, büyüleyici sevimli bir insanı getirin gözünüzün önüne. Kimse onun kötü biri olduğunu söyleyemeyecekse de, ne vicdan diye bir şey vardı onda, ne iyi niyet, ne dürüstlük... Bencildi ama bencilliğini gizlemesini iyi becerirdi, kimseye bağımlı olmamaya karşı da büyük bir tutkusu vardı. Vasiliy İvanoviç gülümsediğinde, simsiyah gözlerini pek sevimli süzdüğünde; karşısındakini kendine yaklaştırmak istediğinde, dediklerine göre, ona karşı durmak olanaksızmış ve hatta, onun katı yürekliliğini, ruhunun soğukluğunu bilenler bile birçok kez onun büyüleyici büyük gücüne kaptırmışlardı kendilerini. Israrla kendi çıkarına çalışıyor, başkalarını da onun çıkarları için çalışmaya zorluyor ve bunda her zaman da başarılı oluyordu; çünkü ne yapması gerektiğini her zaman iyi biliyor, gerekirse yaranmaktan, pohpohlamaktan çekinmiyordu.

İvan Andreyeviç'in köye yerleşmesinden on yıl sonra parlak bir süvari subayı olarak dört aylığına geldi Luçinovka'ya ve bu dört ay içinde asık yüzlü, yaşlı babasının başını döndürmeyi bile başardı. Çok tuhaftır! İvan Andreyeviç oğlunun birtakım *başarılarıyla* ilgili anlattıklarını büyük bir hazla dinliyordu. Onun karşısında kardeşlerinin dili tutulmuştu, yüce biriymiş gibi hayretle bakıyorlardı ona. Evet, Anna Pavlovna bile, ona öylesine yürekten bağlı öteki çocuklarından daha çok onu seviyordu sanki...

Vasiliy İvanoviç köye önce, ailesiyle görüşmek, sonra, babasından mümkün olduğunca fazla para almak için gelmişti. Petersburg'da lüks bir hayat sürüyordu ve çok borcu vardı. Babasının cimriliği yüzünden ondan istediği kadar para alamıyordu, oysa İvan Andreyeviç ona her seferinde, belki de, kendisiyle aynı evde yaşayan öteki çocuklarına yirmi yılda verdiğinden daha fazla para gönderiyordu ama Vasiliy, ünlü Rus atasözünün dediği gibi, 'kardeşse, kardeş!' diye düşünüyordu. İvan Andreyeviç'in Yudiç adında bir hizmetçisi vardı. Yudiç de efendisi gibi uzun boylu,

sıska, konuşmayı sevmeyen biriydi. Dediklerine göre, İvan Andreyeviç'in karısı Anna Pavlovna'ya karşı tuhaf tutumunun nedeni bir bakıma bu Yudiç'miş: Büyük dedemin en iyi arkadaşlarından biriyle büyük babaannemin yasak ilişkisini onun ortaya çıkardığını söylüyorlardı. Yudiç bu yaptığından çok derinden pişmanlık duyuyor olmalıydı, çünkü onun kadar temiz yürekli bir insan az bulunurdu. Şu andaki uşaklarımın hepsi hâlâ saygıyla anarlar kendisini. Büyük dedemin Yudiç'e sınırsız bir güveni vardı. O zamanlar çiftçilerde para çoktu ama paralarını borçlanma kurumlarına yatırmıyorlardı, evlerinde sandıklarda, samanlıklarda vb. saklıyorlardı. İvan Andreyeviç'in bütün parası karyolasının başucundaki demir kuşaklı büyük sandıktaydı. Bu sandığın anahtarı Yudiç'te duruyordu. İvan Andreyeviç her akşam yatarken Yudiç'e sandığı açtırıyor, tıka basa para dolu torbaları bastonuyla tek tek yokluyor, cumartesi günleri ise Yudiç'le birlikte torbaları açıyor, bütün parasını dikkatle sayıyordu. Vasiliy bütün bunları öğrenmişti ve içi o sandığı şöyle bir yoklamak arzusuyla yanıyordu. Beş altı gün süresince Yudiç'i yumuşatmaya uğraştı, yani yaşlı adamı öyle bir duruma getirdi ki Yudiç sonunda genç efendisinin gözünün içine bakar oldu. Vasiliy, onu yeterince hazırladıktan sonra yaşlı adama pek endişeli, karamsar numarası yapmaya başladı, onun sorularına cevap vermiyordu, sonunda Yudiç'e, kumarda çok para kaybettiğini, bir yerden para bulamazsa hayatına son vereceğini söyledi. Yudiç hüngür hüngür ağlamaya başladı, Vasiliy'in ayaklarına kapandı, Tanrı'yı düşünmesi, kendini mahvetmemesi için yalvarmaya başladı. Vasiliy başka bir şey söylemeden odasına kapandı. Bir süre sonra odasının kapısını birinin usulca tıklattığını duydu; kapıyı açınca karşısında yüzü bembeyaz, tir tir titreyen Yudiç'i, elinde anahtarla gördü. Vasiliy bir anda her şeyi anladı. Önce böyle bir şeyi yapmayı uzun süre kabul etmedi. Yudiç yaşlı gözlerle ısrar ediyordu:

'Lütfen, efendim! Alın şu anahtarı..' Nihayet aldı anahtarı Vasiliy. Günlerden pazartesiydi. Vasiliy'in aklına torbalardan aldığı paraların yerine çanak çömlek parçaları koymak geldi. İvan Andreyeviç'in torbaları bastonuyla kontrol ettiğini, seslerdeki belli belirsiz değişikliği fark edemeyeceğini düşünüyordu; cumartesiye kadar da bir yerlerden bulup paraları yerine koymayı umuyordu. Düşün-

düğü gibi de yaptı. Babası gerçekten de bir şey fark etmedi. Gelgelelim, cumartesi gününe kadar Vasiliy para bulamadı. Sandıktan aldığı parayla zengin bir komşudan kumarda para kazanacağına güveniyordu, oysa kaybeden kendi olmuştu. Bu arada cumartesi geldi çattı; sıra çanak çömlek parçaları dolu torbalardaydı. Düşünün, arkadaşlar, İvan Andreyeviç'in şaşkınlığını, öfkesini getirin gözünüzün önüne! 'Bu ne demek oluyor?' diye gürledi yaşlı adam.

Yudiç susuyordu.

'Sen mi çaldın paraları?'

'Hayır efendim!'

'Peki, anahtarı kimseye verdin mi?'

'Anahtarı da hiç kimseye vermedim.'

'Hiç kimseye mi? Kimseye vermediysen, o zaman sensin hırsız. İtiraf et!

'Hırsız değilim ben, İvan Andreyeviç.'

'Bu çanak çömlek parçaları nasıl girdi buraya, kahretsin! Yalan mı söylüyorsun sen bana? Son kez soruyorum, ne olduğunu söyle bana!'

Yudiç başını önüne eğdi ve ellerini arkasına götürdü.

Çıldırmış gibi bağırdı İvan Andreyeviç:

'Uşaklar! Sopa!'

'Nasıl?' diye fısıldadı Yudiç. 'Beni... cezalandıracak mısınız?'

'Şimdi görürsün! Senin ötekilerden ne farkın var? Sen de bir hırsızsın! Evet, Yudiç, senden böyle bir şey beklemezdim!'

Yudiç konuşmakta zorlanarak mırıldandı:

'Ben sizin yanınızda bu yaşa geldim, İvan Andreyeviç, saçlarım ağardı...'

'Senin saçlarının ağardığından bana ne? Görevinle cehennemin dibine kadar yolun var!'

Uşaklar geldiler.

'Güzelce okşayın şunu!'

İvan Andreyeviç'in yüzü bembeyazdı, dudakları titriyordu. Odanın içinde, dar bir kafeste vahşi bir hayvan gibi dolaşıyordu.

Uşaklar onun emrini yerine getirmeye cesaret edemiyorlardı.

'Ne bekliyorsunuz, aptallar? Ben mi başlayayım istiyorsunuz?'

Yudiç kapıya yürüyecek oldu... 'Dur Yudiç!' diye bağırdı İvan

Andreyeviç, 'son kez söylüyorum sana, rica ediyorum, Yudiç, itiraf et.' 'Yapamam,' diye inledi Yudiç.

'Öyleyse hakkından gelin alçağın!.. Öldüresiye dövün!' Çok öfkelenen ihtiyar sesini yükseltti:

'Kırın kafasını!'

Dayak faslı başladı...

O sırada birden kapı açıldı, odaya Vasiliy girdi. Yüzü babasınınkinden bile beyazdı, elleri titriyordu, üst dudağı yukarı kalkmış, bir dizi beyaz, düzgün dişini ortaya çıkarmıştı.

Boğuk ama kararlı bir sesle, 'Suçlu olan benim,' dedi. 'Sandıktan paraları ben aldım.'

Uşaklar birden durdu.

'Sen ha! Sen mi, oğlum? Yudiç'ten gizli mi?'

'Hayır,' dedi Yudiç, 'bana söyledi. Vasiliy İvanoviç'e anahtarı ben kendim verdim... Babacığım Vasiliy İvanoviç, neden araya girdiniz?'

İvan Andreyeviç haykırdı:

'Meğer kimmiş hırsız! Teşekkürler Vasiliy, teşekkürler! Ama sana gelince, Yudiç, gene de affetmeyeceğim seni. Neden ilk sorduğumda her şeyi itiraf etmedin? Hey, sizler! Neden durdunuz? Yoksa siz de mi tınmıyorsunuz beni?' Vasiliy'e dönüp ekledi: 'Seninle de görüşeceğiz, canım!'

Uşaklar tekrar Yudiç'i sopalamaya başladılar.

Vasiliy dişlerinin arasından fısıldadı uşaklara:

'Dokunmayın ona!' Uşaklar onun uyarısını dikkate almadılar. Vasiliy haykırarak onların üzerine yürüdü...

'Geri çekilin!'

Ve uşaklar geri çekildiler, Yudiç'in yanından uzaklaştılar.

'Ah! Bana karşı geliyor!' diye homurdandı İvan Andreyeviç.

Ve sopayı alıp oğlunun üzerine yürüdü.

Vasiliy kendini geriye attı, kılıcının kabzasını tutup kınından yarısına kadar çıkardı. Herkes ürperdi. Anna Pavlovna gürültüyü duyunca gelmiş, korku içinde, yüzü bembeyaz, kapıda dikiliyordu.

İvan Andreyeviç'in yüzü korkunç değişmişti. Ayakta sallanıyordu, elinden sopayı düşürmüş, kendini koltuğa bırakmış, ellerini yüzüne kapamıştı. Vasiliy'in dışında kimse kıpırdamıyordu, mıh-

lanmış gibi oldu yerde duruyordu. Kılıcının çelik kabzasını hırsla sıkıyordu, gözlerinde bezgin, kindar bir ışık vardı...

İvan Andreyeviç ellerini yüzünden çekmeden, sakin bir sesle, 'Çıkın odamdan... hepiniz defolun,' diye mırıldandı.

Herkes çıktı. Vasiliy kapının eşiğinde durdu, sonra birden silkeledi başını, Yudiç'e sarıldı, annesinin elini öptü... ve iki saat sonra köyde değildi. Yoldaydı, Petersburg'a gidiyordu.

Aynı günün akşamı Yudiç avludaki küçük evinin sundurmasının altında oturuyordu. Hizmetçilerin, uşakların hepsi yanındaydı, onun için üzülüyor, İvan Andreyeviç'i bu yaptığı için acı acı eleştiriyorlardı.

Sonunda şöyle dedi Yudiç:

'Yeter artık, çocuklar, yeter... Ne diye onu suçluyorsunuz? Öyle ya, babamızdır o bizim, bu olana o da sevinmemiştir...'

Vasiliy o günden sonra ailesini görmek için bir daha gelmedi köye. İvan Andreyeviç onu görmeden öldü. Herhalde yüreğinde, umarım Tanrı hiçbirimize vermez, büyük bir üzüntü vardı. Bu arada Vasiliy istediği gibi yaşıyor, bildiği gibi eğleniyor, bol para harcıyordu. O kadar parayı nereden bulduğunu elbette size söyleyecek durumda değilim. Bursyö adında uyanık, kafası çalışan bir uşak bulmuştu kendine. Bu uşak çok bağlanmıştı ona, yaptığı bütün numaralarda kendisine yardımcı oluyordu. *Grand-oncle*'umun[3] numaralarını size ayrıntılarıyla anlatacak değilim; öylesine sınırsız bir cesarete, öylesine bir yılan becerikliliğine, öylesine olmayacak bir soğukkanlılığına, öylesine cevval bir zekâya sahipti ki ne yalan söyleyeyim, bu ahlâksız insanın soylu ruhlar üzerindeki sınırsız hakimiyetini hâlâ anlayabilmiş değilim...

Vasiliy İvanoviç babasının ölümünden kısa bir süre sonra, bütün becerikliliğine rağmen, gizli sürdüremediği ilişkisi yüzünden bir koca tarafından düelloya davet edildi. Düelloda rakibini ağır yaraladı ve Moskova'yı terk etmek zorunda kaldı. Köyüne gitmesi ve bir daha çıkmamak üzere orada yaşaması emredildi kendisine. Vasiliy İvanoviç otuz yaşındaydı. Başkentin parlak yaşamına alışmış bir insanın köyüne gönderilmesinin nasıl bir şey olduğunu tahmin etmeniz çok kolaydır, baylar. Dediklerine göre, yolda sık

3 (Fr.) Büyük amca.

sık iniyormuş arabadan, yüzükoyun karların içine atıyormuş kendini, ağlıyormuş. Neşeli, sevimli eski Vasiliy İvanoviç'i Luçinonka'da kimse tanıyamamış. Kimseyle konuşmuyor, sabahtan akşama kadar bütün zamanını avda geçiriyormuş; ancak, annesinin ürkek okşamalarına besbelli bir can sıkıntısıyla katlanıyor, kardeşleriyle, onların karılarıyla acımasızca alay ediyormuş.

Şu ana kadar sanırım, Olga İvanovna'dan hiç söz etmedim size. Luçinovka'ya getirildiğinde sütten yeni kesilmiş bir bebekti; yolda neredeyse ölecekmiş. Olga İvanovna (nasıl derler) Tanrı ve aile korkusuyla yetiştirildi... Şunun da söylenmesi gerekir, İvan Andreyeviç de, Anna Pavlovna da gerçek kızlarıymış gibi bakıyorlardı ona. Ne var ki Vasiliy İvanoviç'in içindeki öylesine alevli ateşin zayıf bir kıvılcımı gizli olarak onun içinde de vardı. Bununla birlikte, İvan Andreyeviç'in gerçek çocuklarının anne babaları aralarındaki geçimsizliğin nedenlerinin üzerinde hiç durmamalarına karşın, Anna Pavlovna'nın bu durumu Olga'yı çocukluğunda çok üzüyordu. Vasiliy gibi o da bağımsız olmaya düşkündü, her türlü baskıya isyan ediyordu. Ruhunun bütün güçleriyle velinimeti Anna Pavlovna'ya bağlanmıştı, yaşlı Luçinov'dan nefret ediyordu ve yemek masasına oturulduğunda birçok kez ona öylesine kötü bakmıştı ki yemek servisi yapan uşak şaşırıp kalmıştı. İvan Andreyeviç, genelde ailesiyle pek ilgilenmediği için, Olga'nın bütün bu bakışlarını fark etmiyordu.

Anna Pavlovna önceleri ondaki bu nefreti yok etmeye çalışmış ama Olga'nın cesurca verdiği birkaç cevap sonunda onu tam anlamıyla sessiz kalmak zorunda bırakmıştı. İvan Andreyeviç'in çocukları Olga'ya büyük sevgi, saygı gösteriyorlardı, yaşlı kadın ise, biraz soğuk olsa da, seviyordu onu.

Çektiği sürekli acı bu zavallı kadında her türlü neşeyi, güçlü duyguyu yok etmişti. Vasiliy'in büyüleyici sevimliliğinin ne denli etkili olduğunu, annesini bile onu çok sevmek zorunda bırakmasından daha açık seçik hiçbir şey kanıtlayamazdı. Çocuksu sevginin gösterilmesi o zamanların anlayışında yoktu; dolayısıyla, Olga yatmaya giderken her zaman Anna Pavlovna'nın elini özellikle büyük bir saygıyla öpüyor olsa da, ona sevgisini gösterememesinde şaşılacak bir yan yoktu. Okuma yazmayı zar zor beceriyordu. Yir-

mi yıl sonra Rus kızları, Markiz Glagol'ün aşk serüvenleri, *Fanfana* ve *Lolita*, *Aleksey* veya *Ormanda Bir Kulübe* gibi romanları okumaya başlayacaklar; piyano çalmayı, bir zamanlar çok ünlü olan 'Erkekler dünyada sinekler gibi yapışıyorlar vb.'[4] gibi şarkıları söyleyeceklerdi... Ama yetmişli yıllarda (Olga İvanovna 1757'de doğmuştu) bizim köylü güzellerin bütün bu gelişmelerden henüz haberleri yoktu. Günümüzde o çağın genç kızlarını gözümüzün önüne getirebilmemiz çok zordur. Elbette, ninelerimize bakarak Katerina devrinin kadınlarının eğitim düzeyini tahmin edebiliriz ama şunu da unutmamalıyız, onlar da uzun yaşamları süresince bu gelişmelerden etkilenmiş, şimdi, gençliklerinde olduklarından farklı olmuş olamazlar mı?

Olga İvanovna biraz Fransızca konuşabiliyordu (ama güçlü bir Rusça telaffuzuyla): O zamanlar Rusya'ya yerleşmiş yabancılar yoktu. Kısacası, Olga İvanovna güzel bütün özelliklerinin yanında gene de oldukça *yabaniydi*... ve belki de yüreğinin temizliğinden, bahtsız bir oda hizmetçisi kızı birçok kez kendi eliyle cezalandırmıştı...

Vasiliy İvanoviç'in köye gelmesinden bir süre önce Olga İvanovna ile çok dürüst bir insan olan komşuları Pavel Afanasyeviç Rogaçev'in sözünü kesmişlerdi. Doğa Pavel Afanasyeviç'in alın yazısını kötü yazmıştı. Adamları sözünü dinlememiş, hepsi onu tek tek terk etmişti ve zavallı Rogaçev'i yiyecek ekmek bulamayacak bir durumda bırakmışlardı... Ancak, hiçbir şey ruhunun huzurunu bozamamıştı. Çocukluk yıllarından beri şişmanlığıyla, dürüstlüğüyle tanınmıştı, devlet görevinde hiç çalışmamıştı, kiliseye gitmeyi, korada ilahi okuyan koroya katılmayı seviyordu. Şu dürüst, yuvarlak yüze bakın, arkadaşlar; şu sakin, içten tebessüme bakın... Sizin de içiniz bir hoş oldu, değil mi? Babası çok eskiden gelmişti Luçinovka'ya; bayramlarda küçük Pavelciğini alıp arabayla, İvan Andreyeviç'in evine getiriyordu. Küçük Luçinovlar çok hırpalıyorlardı Pavelciği. Bir süre sonra büyüdü Pavelcik, İvan Andreyeviç'in evine kendi gelmeye başladı ve Olga İvanovna'ya âşık oldu, evlenme önerisinde bulundu ama Olga İvanovna'nın kendine değil

4 Krasnopolski'nin ünlü Alman operası *Das Donau-Weibchen*'den Rusçaya *Dinyeper Deniz Kızı Lesta* adıyla çevirdiği operadan bir arya – ç.n.

de, büyüklerine. Büyükler evlenmelerine onay verdiler. Olga İvanovna'ya Rogaçev'den hoşlanıp hoşlanmadığını sormamışlardı bile. Babaannemin dediğine göre, 'o kadar debdebe kimsenin evinde yokmuş.' Öte yandan, Olga kısa zamanda alışmış sözlüsüne; o kadar iyi niyetli, alçakgönüllü bir insana alışmamak olanaksızdı... Rogaçev herhangi bir eğitim almamıştı, Fransızca yalnızca *bonjour* demesini biliyordu... Aslında bu sözcüğü yakışıksız da buluyordu. Ayrıca, şakacı biri de şu şarkıyı öğretmişti ona:

'Sonyacığım, Sonyacığım! *Ke vule vu de mua...*[5] seviyorum sizi... *me je ne pō pa....*'[6] Neşesi yerinde olduğu zamanlar bu şarkıyı yüksek sesle söylüyordu. Pavel Afanasyeviç'in babası da görülmemiş derecede dürüst bir insandı; her zaman uzun, pamuklu bir setre giyerdi, kendisine ne derlerse desinler, gülümseyerek başını eğerek karşılık verirdi. Pavel Afanasyeviç ile Olga İvanovna'nın sözünün kesilmesinden sonra baba oğul Rogaçev'ler çok sıkı çalışmaya başladılar; evlerini onarıyorlar, ona çeşitli 'galeriler' ekliyorlardı. İşçilerle dostça sohbet ediyor, onlara votka ikram ediyorlardı. İnşaatı kışa kadar bitiremediler, düğünü yaza ertelediler. Yazın İvan Andreyeviç öldü, düğün bu kez gelecek ilkbahara ertelendi. Kışın köye Vasiliy İvanoviç geldi. Rogaçev'i tanıştırdılar onunla. Vasiliy çok soğuk, umursamaz karşıladı onu ve kibirli tavırlarıyla bir süre sonra onu öylesine korkutur oldu ki zavallı Rogaçev, onu görünce yaprak gibi titremeye, ağzını açamamaya, zoraki gülümsemeye başladı. Vasiliy bir gün ona bahse girmeyi önerince zavallı Rogaçev neredeyse bütünüyle tükendi, gülümsemesini bile kesemedi... Pavel Afanasyeviç şaşkınlığından ağladı, ağlayacaktı ama (gelgelelim!) çok aptal, gerilimli gülümsemesi terli yüzünden bir türlü gitmek bilmiyordu! Bu arada Vasiliy boyun atkısının ucuyla ağır ağır oynarken aşırı küçümser bir tavırla bakıyordu ona. Pavel Afanasyeviç'in babası da Vasiliy'in geldiğini öğrenmiş, birkaç gün sonra, 'büyük önem verip', 'sevgili konuğun baba evine gelişini kutlamak niyetiyle' Luçinovka'ya gelmişti. Afanasiy Luçik bütün çevrede güzel konuşmasıyla, yani hayli uzun edebi cümleleri hiç takılmadan söyleyebilmesiyle ünlüydü. Ama ne yazık ki bu kez ününün ge-

5 (Fr.) *Que voulez-vous de moi:* Benden ne istiyorsunuz?

6 (Fr.) *Mais je ne peux pas:* Ama yapamam...

rektirdiği gibi konuşamadı, Vasiliy İvanoviç'in karşısında oğlu Pavel Afasanyeviç'den bile kötü şaşırdı, sözcükleri birbirine karıştırdı; anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı ve hayatında hiç votka içmemiş olmasına karşın, burada 'kontenans için'[7] bir dublecik içip (Vasiliy kahvaltısını yapıyordu) hiç değilse kendini biraz toparlamak birkaç sözcüğü bir araya getirmek istedi ama yine de bir şey söyleyemedi. Eve dönerlerken Pavel Afanasyeviç babasına fısıldayarak şöyle diyordu:

'Ne oldu size babacığım?' Afanasiy Lukiç de fısıldayarak karşılık verdi oğluna:

'Hiç söyleme!'

Bunun üzerine Rogaçevler Luçinovka'ya seyrek gelmeye başladılar. Ne var ki Vasiliy yalnızca onları dehşete salmıyordu. Kardeşlerine, onların karılarına, hatta Anna Pavlovna'ya da bir kasvet, ellerinde olmayan bir sıkıntı veriyordu... onlar da bir ölçüde uzaklaşmaya başlamışlardı ondan. Vasiliy bunu fark etmiyor olamazdı ama anlaşıldığı kadarıyla, ailesine karşı tutumunu bile değiştirmek niyetinde değildi; ancak, ilkbaharın başında birden değişti, tekrar (herkesin onun için dediği gibi) sevimli, cana yakın bir insan oluverdi...

Vasiliy'deki bu ani değişiklik onun Rogaçevlere beklenmedik ziyaretinden sonra oldu. Luçinov'un arabasını görünce Afanasiy Lukiç büyük bir korkuya kapıldı ama korkusu çabuk geçti. Vasiliy hiç bu kadar cana yakın, neşeli olmamıştı. Genç Rogaçev'in koluna girdi, onunla birlikte inşaata bakmaya gitti, orada doğramacılarla sohbet etti, onlara tavsiyelerde bulundu, baltayı alıp tahtalarda birkaç çentik açtı, Afanasiy Lukiç'in atlarını görmek istedi, iple bağlı birkaçını çevresinde döndürerek koşturdu ve sonunda bu iyi yürekli bozkır insanlarını öylesine mutlu etti ki ikisi de ona birkaç kez sarılmadan edemediler. Vasiliy evde de birkaç gündür, önce olduğu gibi herkesin başını döndürüyordu: Komik, değişik oyunlar icat ediyor, müzisyenler getiriyor, komşuları kadınlı erkekli davet ediyor, yaşlı kadınlara son derece eğlenceli tavırlarla başkent dedikoduları anlatıyor, genç bayanlara hafiften kur yapıyor, olmadık eğlenceler, havai fişek gösterileri vb. düzenliyordu. Sözün kısası, her

7 (Fr.) *Contenance:* Nezaket için.

şeye, herkese bir canlılık, hayat getirmişti. Luçinovların hüzünlü, kasvetli evi birden çevrede herkesin sözünü ettiği gürültülü, parlak, göz kamaştıran bir mekâna dönüşmüştü. Bu ani değişiklik birçok insanı şaşırtıyor, herkesi sevindiriyordu. Ortalıkta değişik söylentiler dolaşmaya başlamıştı. Tanıdıklar Vasiliy İvanoviç'in şimdiye kadar kimsenin bilmediği bir sıkıntısının olduğunu, artık başkente dönmek olanağına kavuştuğunu söylüyorlardı... Ne var ki Vasiliy İvanoviç'deki bu değişikliğin gerçek nedenini bilen yoktu.

Baylar, Olga İvanovna oldukça güzel bir kızdı. Ancak, onun asıl güzelliği yüz hatlarının düzgünlüğünden, kibarlığından, cildinin tazeliğinden çok, davranışlarının hoşluğundandı. Doğa birtakım özelliklerle ödüllendirmişti onu. Yetim büyümüştü. Eğitimi sakınganlık, dikkat, kararlılık kazandırmıştı ona. Olga sakin sessiz, kendi halinde genç kızlardan değildi. Ama yalnızca bir duygu tam anlamıyla gelişmişti onda: Velinimetine nefret. Öte yandan, Olga İvanovna'nın ruhunda başka, çok daha kadınsı tutkular da olağanüstü, aşırı güçlü parlayabiliyordu... ama onda bilinen o mağrur soğukluk da, o kale gibi sıkılı ruh da, yokluğu her türlü tutkuyu çabucak söndüren o mağrur bencillik de yoktu... Yarı aktif, yarı edilgen ruhların ilk hamleleri kimi zaman olağanüstü hızlı olur ama kabul edilmiş kuralların acımasız uygulanması gerektiğinde çok çabuk kendilerine ihanet ederler; sonuçlarından korkarlar... Bu arada beyler, açık yüreklilikle itiraf edeceğim size:

"Benim üzerimde en büyük etkiyi bu tür kadınlar yapar..."

Pyotr Fyodoroviç böyle derken bir bardak su içti. Onun yuvarlak alt çenesine bakarak şöyle geçirdim içimden:

"Boş şeyler bunlar, boş!.. Sevgili dostum, dünyada hiç kimse 'en büyük etki'yi yapamaz..."

Pyotr Fyodoroviç anlatmayı sürdürdü:

"Beyler, ben kan bağına, soyaçekime inanırım. Olga İvanovna ailenin kanının özelliklerini kız kardeşi sayılan Natalya'dan çok taşıyordu. Bu 'kanın' onun neyinde olduğunu mu soracaksınız bana? Her şeyinde: Kollarında, dudaklarında, sesinde, bakışında, yürüyüşünde, saçlarında... nihayet giysisinin kıvrımlarında da... İtiraf etmem gerekir ki bütün bu küçük şeylerde özel bir şey gizliydi... onunla Petersburg'da karşılaşmış olsaydı, Olga'da olan o... na-

sıl desem... *distinction*,[8] hiç kuşkusuz, Vasiliy'in dikkatini çekerdi. Oysa köyde, bu ücra yerde Olga onun dikkatini çekmediği gibi, biraz önce sözünü ettiğim Vasiliy'deki değişikliğin de nedeni olmuştu.

Düşünün: Vasiliy İvanoviç hayatın tadını çıkarmayı seviyordu; köylük yerde canının sıkılacağı kesindi; kardeşleri aklı başında, dürüst ama oldukça dar kafalı insanlardı: Onlarla ortak bir yanı yoktu; Natalya evliydi, üç yılda dört çocuğu olmuştu: Onunla Vasiliy arasında tam bir uçurum vardı... Anna Pavlovna sürekli kiliseye gidiyor, dualar ediyor, oruç tutuyor, kendini ölüme hazırlıyordu. Geriye yalnızca hayat dolu, ürkek, sevimli bir kız, Olga kalıyordu... Vasiliy önce fark etmedi onu ... Öyle ya, eğitimi süren, yetim, eve evlatlık alınmış bir kıza kim dikkat ederdi? Vasiliy ilkbaharın hemen başlarında bir gün bahçede dolaşırken, elindeki sopayla vurarak hindibaların, o mevsimde yeni yeni yeşillenmekte olan çayırlarda, aptal görünümlü sarı çiçekleriyle her tarafı kaplayan hindibaların kafalarını koparıyordu. Evin önünden geçiyordu, bir ara başını kaldırdı, Olga İvanovna'yı gördü. Olga İvanovna pencerenin önünde yan oturmuş, kucağında yatan, henüz yeni yeni ısıtmaya başlamış ilkbahar güneşine gözlerini kısarak bakarak mırıl mırıl mırıldayan çizgili kediye dalgın dalgın bakıyordu. Üzerinde kısa kollu, beyaz bir sabahlık vardı; tam anlamıyla gelişmemiş soluk pembe, çıplak omuzları da, kolları da taptaze, sağlıklıydı. Küçük, bağcıklı gece takkesi yumuşak, ipeksi saçlarını sarmıştı; yüzü hafiften kırmızıydı: Uykudan yeni uyanmıştı. İnce, esnek boynu öylesine hoş öne doğru uzanmıştı; sakin bedeni öylesine büyüleyici kayıtsız ve ürkek soluyordu ki (bu konunun büyük ustası!) Vasiliy İvanoviç ister istemez durdu, ona bakmaya başladı. O anda aklına Olga İvanovna'yı cahil bırakmamak, bir zaman sonra ondan çok hoş, çok sevecen bir kadın yapılabileceği düşüncesi geldi. Usulca pencerenin dibine yürüdü, parmaklarının üzerinde yükseldi ve Olga İvanovna'nın beyaz, yumuşak kolunun dirseğinden biraz aşağısına sessiz bir öpücük kondurdu. Olga İvanovna bir çığlık atarak ayağa fırladı, kedi kuyruğunu kaldırdı, bahçeye atladı. Vasiliy İvanoviç gülümseyerek tuttu Olga İvanovna'nın

8 (Fr.) Davranış inceliği.

kolunu... Genç kız kulaklarına kadar kıpkırmızı olmuştu; Vasiliy İvanoviç onun bu korkusunu şakayla karşıladı... Ona birlikte dolaşmayı önerdi ama Olga İvanovna birden kıyafetinin uygunsuz olduğunu fark etti, 'hızlı bir alageyikten de hızlı'[9] adımlarla öteki odaya kaçtı.

Vasiliy o gün Rogaçevlere gitti. Birden neşelenmiş, canlanmıştı. Olga'yı sevmiyordu Vasiliy, hayır! 'aşk' sözcüğü şakaya gelmezdi... Vasiliy kendine bir meşgale bulmuş, bir görev edinmişti ve faal bir insan olmak mutluluk verirdi ona. Olga İvanovna'nın, annesinin evlatlığının başka biriyle nişanlı olduğunu bir an bile aklına getirdiği yoktu; bir an bile aldatmıyordu kendini; Olga'nın onun karısı olamayacağını çok iyi biliyordu... Belki yüce, dürüst olmayan ama gene de güçlü, acılı bir tutku aldatmaktaydı onu, ne dersiniz? Elbette, bir çocuk gibi âşık olamazdı, elbette kendini belirsiz heyecanlara kaptıramazdı; ne istediğini, neye yöneleceğini çok iyi bilen bir insandı.

Vasiliy İvanoviç çok kısa zamanda bambaşka, hatta kararlı veya ürkek bir insana dönüşme yeteneğine sahipti. Olga kısa zamanda ondan çekinmemeye başlamıştı. Vasiliy İvanoviç yepyeni bir dünyaya götürmüştü onu. Onun için bir piyano getirtmişti, müzik dersleri vermeye başlamıştı ona (kendisi oldukça iyi flüt çalardı), kitaplar okuyordu ona, uzun sohbetler ediyordu onunla... Zavallı bozkır kızının başı dönmeye başlamıştı. Vasiliy iyice kendine bağlamıştı onu. Olga'ya o zamana kadar yabancısı olduğu şeylerden söz edebiliyor, onunla anlayabileceği bir dille konuşuyordu. Olga yavaş yavaş ona duygularını açmaya başlamıştı. Vasiliy bunun için yardım ediyordu ona; bulamadığı sözcükleri söylüyordu, ürkütmüyordu onu; onun heyecanını kâh destekliyor, kâh teşvik ediyordu... Vasiliy Olga'nın eğitimiyle, yeteneklerini uyandırmak veya geliştirmek için kişisel bir çıkar güderek ilgilenmiyordu; istediği, onu kendine yaklaştırmaktı yalnızca ve bunun yanında, deneyimsiz, ürkek ama gururuna düşkün bir kızı kalbiyle değil, aklıyla kendine çekmenin daha kolay olacağını da biliyordu. Olga olağanüstü bir kız olsaydı da, Vasiliy bunu asla fark edemezdi, çünkü ona karşısındaki bir çocukmuş gibi davranıyordu ama artık bi-

9 Lermantov'un *Kaçak* eserinden değiştirilerek alınmış bir deyiş – ç.n.

liyorsunuz, baylar, Olga'nın olağanüstü herhangi bir özelliği yoktu. Vasiliy, onun hayal dünyasını olabildiğince etkilemeye çalışıyordu ve çoğu akşam Olga onun yanından kafasında yeni bir sürü kavramla, sözcükle, düşünceyle ayrılıyordu, öyle ki pek hüzünlü, derin derin soluyarak, ateş gibi yanan yanaklarını soğuk yastıklara bastırarak sabahlara kadar uyuyamıyor ya da kalkıyor, pencereye gidiyor ve ürkek, tutkulu bir durgunluk içinde karanlık uzaklara bakıyordu. Vasiliy her an bir canlılık katıyordu onun ruhuna; bu yüzden başka birini düşünemiyordu. Çok geçmeden Rogaçev'i fark etmez olmuştu. Uyanık, kurnaz Vasiliy Rogaçev'in yanında Olga ile hiç konuşmuyordu ama ya kahkahalarla güldürüyordu Rogaçev'i, ya gürültülü bir oyun veya atla gezinti ya da gece ırmakta meşalelerle, müzikli kayık gezisi düzenliyordu; kısacası, Pavel Afanasyeviç'in kendini toparlamasına fırsat vermiyordu. Ne var ki Rogaçev, Vasiliy İvanoviç'in bütün bu kurnazlıklarına karşın, gelecekte karısı olacak genç kızın ona soğuk durduğunun, ondan uzaklaştığının da sanki farkındaydı... ama sınırsız iyi niyetliliğiyle, gerçekten çok sevdiği, çok değer verdiği, çok bağlandığı Olga İvanovna'yı sitem ederek incitmek istemiyordu. Baş başa kaldıklarında söze nasıl başlayacağını bilemiyor, daha çok dinlemeyi tercih ediyordu. Aradan iki ay geçti. Sonunda Olga'nın kendine güveni, rahatlığı bütünüyle kayboldu. Güçsüz, ağzı var dili yok Rogaçev artık destek olamıyordu ona; Olga Vasiliy'in ona yakınlaşmasına karşı durmak bile istemiyordu artık ve kalbi çarparak Vasiliy'e bırakmıştı kendini...

Olga İvanovna o sıralar aşkın hazzını tatmış olmalıydı; ne var ki kısa süreliğine. Vasiliy, başka bir uğraşı olmadığı için, onu bırakmadığı gibi, ona iyice bağlandı, üzerine titremeye bile başladı. Ama Olga o kadar kendinde değildi ki sevgide mutluluk bulamamasına karşın, yine de kopamıyordu Vasiliy'den. Her şeyden korkmaya, bir şey düşünememeye başlamıştı. Hiçbir şeyden söz edemiyordu, okumayı da bırakmıştı; hüzün içini kemiriyordu. Vasiliy kimi zaman peşinde götürüyordu onu, herkesi, her şeyi unutturuyordu ona ama ertesi gün gene yüzü soluk, suskun, elleri buz gibi, dudaklarında anlamsız bir gülümsemeyle buluyordu onu... Vasiliy için oldukça zor günler başlamıştı ama hiçbir zorluk yıldırmıyor-

du onu. Tecrübeli bir oyuncu gibi her şeyiyle yoğunlaşmıştı. Olga İvanovna konusunda hiçbir beklentisi olamazdı; kızcağız sürekli değişiyor, sararıp soluyor, kızarıp bozarıyor, ağlıyordu... Gücü bu yeni durumuna yetmiyordu. Vasiliy iki şey için çalışıyordu; onun coşkulu, gürültülü neşesindeki aşırı gerginliği ancak tecrübeli bir göz görebilirdi; kardeşleriyle, kız kardeşleriyle, Rogaçevlerle, kadınlı erkekli koşularla piyonlar gibi oynuyordu; kayıtsız görünse de, her an tetikteydi, kimsenin en küçük bir bakışını, hareketini gözden kaçırmıyordu. Her sabah bir savaşa başlıyor ve her akşam bir zafer kazanıyordu. Böylesine yoğun bir meşguliyetten hiç şikâyetçi değildi. Günde dört saat uyuyor, çok az yiyordu ve sağlıklı, neşeli, hayat doluydu. Bu arada düğün günü de yaklaşmaktaydı. Vasiliy, Pavel Afanasyeviç'i tıraş olmaya ikna etti; sonra alışveriş için onu Moskova'ya yollamayı başardı ve kendisi de Petersburg'daki arkadaşlarıyla yazıştı. Böylesine bir uğraş içinde olmasının nedeni Olga İvanovna'ya acıdığı kadar, bir şeyler yapmayı, telaşı pek sevdiğiydi de... Öte yandan, Olga İvanovna'dan da bıkmaya başlamıştı; öyle ki birkaç kez, coşkulu tutku patlamasından sonra Olga'ya da Rogaçev'e baktığı gibi bakmıştı. Luçinov her zaman, herkes için bir bilmeceydi; acımasız ruhunun soğukluğunda tuhaf, neredeyse bir güneyli ateşi hissederdiniz; bu insanın en çılgın, ateşli tutkusunda bile bir soğukluk vardı. Başkalarının yanında, önceleri olduğu gibi yine Olga İvanovna'yı destekliyordu ama yalnız olduklarında onunla kedinin fare ile oynadığı gibi oynuyordu; ya safsatalarla korkutuyordu onu, ya ağır, zehirli tavırlarla canını sıkıyor, ya da, nihayet, tekrar ayaklarına kapanıyor, rüzgârın bir yonga parçası çektiği gibi, onu kendine çekiyordu... ve o anda âşık numarası yapmıyordu... gerçekten seviyordu...

Bir gün gecenin hayli geç bir saatinde Vasiliy odasında yalnız oturuyor, Petersburg'dan gelen son mektupları dikkatle yeniden okuyordu... Birden kapı gıcırdayarak yavaşça açıldı ve odaya Olga İvanovna'nın kız oda hizmetçisi Palaşa girdi.

Vasiliy oldukça soğuk bir tavırla sordu kıza:

'Ne var?'

'Hanımefendi sizi odasına rica ediyor.'

'Şimdi olmaz. Gidebilirsin...'

Palaşa'nın gitmediğini görünce sordu:

'Ne bekliyorsun?'

'Hanımefendi size çok önemli olduğunu söylememi emretti.'

'Peki, nedir?'

'Kendiniz göreceksiniz, efendim...'

Vasiliy kalktı, canı pek sıkkın, mektupları masanın gözüne attı ve Olga İvanovna'nın odasına gitti. Olga İvanovna odada yalnızdı, köşede oturuyordu... yüzü bembeyazdı, kıpırdamıyordu.

Vasiliy hiç de hoş olmayan bir tavırla sordu Olga İvanovna'ya:

'Ne istemiştiniz?'

Olga baktı ona, ürperdi, gözlerini kapadı.

'Ne istemiştiniz, neyin var, Olga?'

Olga'nın elini tuttu... eli buz gibiydi... bir şey söylemek istiyordu ama söyleyemiyordu, sesi çıkmıyordu. Kızcağızın durumundan kuşkusu kalmamıştı artık.

Vasiliy biraz şaşırmıştı. Anna Pavlovna'nın yatak odası iki adım ötedeydi. Vasiliy yavaşça oturdu Olga'nın yanına, öpüyordu onu, ellerini avuçlarında ısıtmaya, fısıldayarak onu yatıştırmaya çalışıyordu. Olga hafiften titreyerek dinliyordu onu. Palaşa kapıda dikiliyor, sessiz, gözyaşlarını siliyordu. Bitişik odada duvar saatinin sarkacı sakin, ağır ağır vuruyor, orada uyuyanın soluk alışı duyuluyordu. Olga İvanovna'nın kasılmışlığı yavaş yavaş açıldı, sonunda hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşları seller gibi akıyordu. Böyle gözyaşları döktükten sonra insan her zaman sakinleşir. Olga İvanovna biraz sakinleşince çocuk gibi sık sık hıçkırmaya başladı. Vasiliy onun önünde yere diz çöktü, okşayarak, güzel vaatlerde bulunarak tamamen sakinleştirdi onu, içecek bir şey verdi, yatağına yatırdıktan sonra odasına gitti. Bütün gece soyunmadı, iki üç mektup yazdı, iki üç kâğıt yaktı, üzerinde kara kaşlı, kara gözlü, yüzü tutkulu ve cesur bir kadının portresi olan altın bir madalyon çıkardı, kadının yüz hatlarına uzun uzun baktı ve odanın içinde dalgın, dolaşmaya başladı. Ertesi sabah kahvaltıda zavallı Olga'nın kıpkırmızı, şişmiş gözlerini, endişeli, soluk yüzünü görünce çok üzüldü. Kahvaltıdan sonra ona birlikte bahçede dolaşmayı önerdi. Olga sadık bir kuzu gibi yürüdü Vasiliy'in arkasından. İki saat sonra bahçeden eve döndüğünde yüzü çok kö-

tüydü; Anna Pavlovna'ya hasta olduğunu söyledi, odasına çekilip yattı. Bahçede dolaşırlarken Vasiliy, olması gerektiği gibi, çok pişmanmış gibi, kendisinin gizli nikâhlı olduğunu (oysa benim gibi bekârdı) söyledi; Olga bayılıp düşmedi (yalnızca sahnede bayılıp düşerler) ama, Vasiliy İvanoviçle evlenebileceğini hiç hayal etmemiş olsa, hatta böyle bir şeyi düşünmekten korksa da, bir anda donup kaldı. Vasiliy Olga'ya ondan ayrılmak, Rogaçev'le evlenmek zorunda olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Olga İvanovna suskun bir dehşet içinde bakıyordu onun yüzüne. Vasiliy soğuk, ciddi, anlamlı konuşuyordu; uzun uzun kendini suçladı, çok pişman olduğunu anlattı ve sözünü şöyle bitirdi: 'Geçmişi geri getiremezsin, gerekeni yapmalısın.' Olga tamamen kaybetti kendini; hem dehşet içindeydi, hem utanıyordu; hüzünlü, dayanılmaz bir umutsuzluğa kapılmıştı; ölmek istiyordu ve Vasiliy'in kararını büyük bir üzüntüyle bekliyordu.

Neden sonra Vasiliy şöyle dedi ona:

'Anneye her şeyi itiraf etmelisin.'

Olga ölüyor gibiydi, ayakta duramıyordu.

Vasiliy devam etti:

'Korkma, korkma, bana güven, yalnız bırakmayacağım seni... her şeyi ayarlayacağım, güven bana.'

Zavallı Olga sevgiyle baktı onun yüzüne... evet, sevgiyle, umutsuz olsa da, derin bir teslimiyetle...'

Ayrılırlarken Vasiliy, 'Ben her şeyi, her şeyi yoluna koyacağım,' dedi.

Ve Olga'nın soğuk ellerini son kez öptü...

Ertesi sabah Olga yataktan yeni kalkmıştı ki odasının kapısı açıldı... ve kapının eşiğinde Anna Pavlovna göründü. Vasiliy destek oluyordu ona. Yaşlı kadın güçlükle koltuğa kadar yürüdü, bir şey söylemeden oturdu. Vasiliy yanında ayakta duruyordu. Sakin görünüyordu; kaşları oynuyordu, dudakları hafif açıktı. Yüzünde renk yoktu, ne diyeceğini bilemiyordu, öfkeliydi, konuşmak istiyordu ama konuşamıyordu. Olga İvanovna velinimeti Anna Pavlovna'ya da, sevgilisine de dehşet içinde bakıyordu: Kalbi durmuş gibiydi... Bir çığlık atarak odanın ortasında yere diz çöktü, ellerini yüzüne kapadı...

Anna Pavlovna ona doğru eğilip fısıldadı:

'Doğru mu... doğru mu bu?' Olga'nın koluna yapışıp devam etti: 'Cevap verin, cevap verin!'

Vasiliy'in madeni sesi duyuldu: 'Anneciğin! Ona yumuşak davranacağınıza söz vermiştiniz bana.'

'Öğrenmek istiyorum... söyle... itiraf et... doğru mu bu? Doğru mu?'

Vasiliy tane tane, 'Anneciğim... hatırlayın...' dedi.

Bu sözcük sarstı Anna Pavlovna'yı, koltuğun arkalığına yaslandı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Olga İvanovna yavaşça kaldırdı başını, kendini yaşlı kadının ayaklarının dibine atmak istedi ama Vasiliy engel oldu ona, tutup ayağa kaldırdı onu, öteki koltuğa oturttu. Anna Pavlovna ağlamayı sürdürüyor, anlaşılmaz bir şeyler fısıldıyordu...

Vasiliy, 'Bakın, anneciğim...' dedi, 'Bu kadar üzmeyin kendinizi! Durumu kurtarmak hâlâ mümkün... Eğer Rogaçev...'

Olga İvanovna irkildi, doğruldu. Vasiliy Olga İvanovna'ya pek manalı bakarak devam etti:

'Eğer Rogaçev... birinin, masum bir aileyi küçük düşürdüğünü ve bunun cezasını çekmediğini anlayacak olursa...'

Olga İvanovna dehşete kapılmıştı..

Anna Pavlovna inledi:

'Benim evimde...'

'Sakin olun, anneciğim. Adam onun masumluğundan, gençliğinden yararlanmıştır ve bu adam...' Olga'nın ona doğru atılmak istediğini fark edince ekledi: 'Bir şey mi diyecektiniz?'

Olga İvanovna koltuğa bıraktı kendini.

'Şu anda Rogaçev'e gideceğim. Hemen bugün benimle evlenmesini isteyeceğim... Şuna inanın, ailemizi aşağılamasına izin vermeyeceğim...' Vasiliy'e döndü, fısıldadı:

'Ama... Vasiliy İvanoviç... siz...'

Vasiliy soğuk soğuk, uzun uzun baktı ona. Olga tekrar sustu. 'Anneciğim, söz verin bana, ben gelinceye kadar üzmeyeceksiniz Olga İvanovna'yı... Bakın,' yarı canlı gibiydi Anna Pavlovna. 'Evet, sizin de biraz istirahat etmeniz gerekiyor. Bana güvenin; her şeyi halledeceğim; ne olursa olsun, benim geri gelmemi bekleyin. Tekrar ediyo-

rum... onu da, kendinizi de perişan etmeyin ve bana güvenin.'

Kapıya yürüdü ve orada durdu. 'Anneciğim,' dedi, 'birlikte çıkalım, rica ediyorum, yalnız bırakın onu.'

Anna Pavlovna kalktı, ikonanın önüne gitti, karşısında yerlere kadar eğildi ve oğlunun arkasından sakin, yürüdü. Olga İvanovna sessiz, kıpırdamadan bakıyordu ona. Vasiliy çabuk adımlarla Olga'nın yanına döndü, elini tuttu, kulağına fısıldadı:

'Bana güvenin, ailemizi kötü duruma düşürmeyin,' Hemen çıktı odadan... merdivenden basamakları atlayarak alt kata inerken bağırarak seslendi: 'Burdyö!.. Burdyö!..'

On beş dakika sonra yanında uşağı Burdyö ile arabadaydı.

Baba Rogaçev o gün evde yoktu, hizmetçilerin kaftanları için aba kumaş almaya kente gitmişti. Pavel Afanasyeviç odasında oturuyor, solmuş kelebek koleksiyonunu gözden geçiriyor, inceliyordu. Kaşlarını kaldırmış, dudaklarını büzmüş, elindeki toplu iğneyle bir kelebeğin kurumuş kanadını düzeltiyordu ki birden küçük ama ağır bir el hissetti omzunda. Dönüp baktı, karşısında Vasiliy vardı. Biraz şaşırmış gibi,

'Selam, Vasiliy İvanoviç,' dedi.

Vasiliy baktı onun yüzüne ve karşısına, masaya oturdu.

Pavel Afanasyeviç şöyle bir gülümsedi... Vasiliy'in yüzüne baktı, oturdu, ağzını açtı, ellerini birleştirdi.

Vasiliy vakit geçirmeden söze başladı:

'Söylesenize, Pavel Afanasyeviç... düğün yakın mı?'

'Benim düğünüm mü? elbette... yakın, benim açımdan, elbette... Peki kız kardeşiniz açısından nasıl? Ben, kendi açımdan yarına bile hazırım.'

'Çok güzel, çok güzel... Çok sabırsızsınız, Pavel Afanasyeviç...'

'Nasıl yani?'

Vasiliy İvanoviç, 'Bakın,' dedi, ayağa kalkarak ekledi: 'Her şeyden haberim var; ne demek istediğimi anlıyorsunuz, değil mi? Ve ben de size şunu emrediyorum: Hiç ertelemeden, hemen yarın evleneceksiniz Olga'yla.'

Rogaçev oturduğu yerden kalkmadan itiraz edecek oldu:

'İzninizle, izninizle ama bana emir mi veriyorsunuz? Olga İvanovna ile evlenmeyi isteyen benim zaten, bunun için bana emir

vermenize gerek yok... Ne yalan söyleyeyim, Vasiliy İvanoviç, ne demek istediğinizi anlayabilmiş değilim.'

'Anlayabilmiş değil misin?'

'Evet, inanın, anlayabilmiş değilim, efendim...'

'Onunla yarın evleneceğine söz veriyor musun bana?'

'Rica ederim, Vasiliy İvanoviç... Düğünümüzü birçok kez erteleyen siz değil misiniz zaten? Siz olmasaydınız şimdiye kadar çoktan evlenmiş olurduk. Bu durumda ben hazırım, itiraz etmeyeceğim. Sizin itirazlarınız, sürekli talepleriniz ne olacak?'

Pavel Afanasyeviç yüzünün terini sildi.

Vasiliy tane tane tekrar etti:

'Söz veriyor musun bana? Söyle: evet mi, hayır mı?'

'Rica ederim... elbette söz veriyorum, evet, efendim ama...'

'Pekâlâ. Unutma... O her şeyi itiraf etti.'

'Kim itiraf etti?'

'Olga İvanovna.'

'Neyi itiraf etti?'

'Neden karşımda numara yapıyorsunuz, Pavel Afanasyeviç? Öyle ya, yabancınız değilim.'

'Ne numarası yapıyorum? Ne demek istediğinizi anlayamıyorum, anlamıyorum, kesinlikle anlamıyorum, Vasiliy İvanoviç. Olga İvanovna neyi itiraf etmiş olabilir size?'

'Neyi mi? Sıktınız artık! Neyi olduğunu biliyorsunuz.'

'Tanrı canımı alsın ki bilmiyorum...'

'Hayır, canını almayacağım senin ama onunla evlenmezsen... Beni anlıyorsun, değil mi?..'

Pavel Afanasyeviç birden ayağa kalktı ve gelip Vasiliy'in önüne dikildi.

'Nasıl? Olga İvanovna'nın... diyorsunuz ki...'

Vasiliy gülümseyerek omzunu okşadı Pavel Afanasyeviç'in.

'Doğrusu çok kurnazsın kardeşim, ne yalan söyleyeyim, çok kurnazsın... Bu kadar sakin görünebilmen ondan...'

'Tanrım, yüce Tanrım!.. Aklımı kaçıracağım... Ne demek istiyorsunuz, Tanrı aşkına açıkça söyleyin!'

Vasiliy Pavel'e doğru eğildi, kulağına bir şey fısıldadı.

Rogaçev, 'Nasıl? Ben mi?' diye haykırdı.

Vasiliy ayağını yere vurdu.

Sordu Rogaçev:

'Olga İvanovna, ha? Olga mı?..'

'Evet... nişanlınız...'

'Benim nişanlım... Vasiliy İvanoviç... o... o...' Rogaçev yükseltti sesini: 'Evet, bundan böyle görmek istemiyorum onu! Ne hali varsa görsün! Benden uzak olsun! Beni ne sanıyorsunuz siz? Beni kandırmak mı? Beni kandırmak... Hiç utanmıyor mu Olga İvanovna, Tanrı'dan korkmuyor mu...' Gözyaşları seller gibi akıyordu. 'Vicdanı sızlamıyor mu? Çok teşekkür ederim size, Vasiliy İvanoviç, çok teşekkür ederim... Bundan böyle gözüm görmesin onu! İstemiyorum! Bir şey söylemeyin... Ah babacığım! Bunu da görecektim! Güzel, çok güzel!'

Vasiliy İvanoviç soğukkanlı bir tavırla, 'Çocuk gibi konuşmayın,' dedi. 'Unutmayın, söz verdiniz bana: Yarın düğününüz var.'

'Hayır, böyle bir şey olamaz! Yeter artık, Vasiliy İvanoviç, tekrar söyleyeyim size:

Ne sanıyorsunuz siz beni? Çok teşekkür ederim efendim, onurlandırdınız beni... Affedersiniz, efendim...'

'Nasıl isterseniz!' dedi Vasiliy. 'Kılıcınızı hazırlayın.'

'Ne demek, kılıcınızı hazırlayın... ne yapacağım kılıcımı?..'

'Ne mi yapacaksınız? İşte bunun için...'

Vasiliy İvanoviç ince, esnek kılıcını çıkardı, ucunu döşemeye bastırarak hafifçe eğdi.

'Benimle... düello etmek... mi istiyorsunuz?..'

'Evet.'

'Ama, Vasiliy İvanoviç, rica ederim, benim yerime koyun kendinizi... düşünün, bu söylediğinizden sonra ben nasıl... Onur sahibi bir insanım ben, Vasiliy İvanoviç, bir asilzadeyim.'

'Evet, bir asilzadesiniz, onur sahibisiniz, öyleyse dövüşün benimle.'

'Vasiliy İvanoviç!'

'Galiba korkuyorsunuz, Bay Rogaçev?'

'Hayır, hiç de korkmuyorum, Vasiliy İvanoviç. Beni korkutmak istiyorsunuz galiba; "onu korkuturum, her şeyi hemen kabul eder..." diye düşünüyorsunuzdur. Hayır, Vasiliy İvanoviç; ger-

çi eğitimimi başkentte almadım ama ben de sizin gibi bir asilzadeyim, korkutamazsınız beni, kusura bakmayın.'

'Çok güzel,' dedi Vasiliy, 'kılıcınız nerede?'

'Yeroşka!' diye seslendi Pavel Afanasyeviç.

Uşak geldi.

'Kılıcımı getir bana, nerede olduğunu biliyorsun, tavan arasında... Çabuk ol...'

Yeroşka çıktı. Pavel Afanasyeviç'in yüzü bir anda çarşaf gibi bembeyaz olmuştu. Robdöşambrını çıkardı, iri düğmeli kırmızı kamzolunu giydi... Kravatını bağladı... Vasiliy sağ elinin parmaklarını hareket ettirerek ona bakıyordu.

Vasiliy, 'Evet, bu durumda dövüşeceğiz demektir, Pavel Afanasyeviç, öyle mi?' diye sordu.

'Dövüşmemiz gerekiyorsa, dövüşeceğiz,' dedi Rogaçev.

Aceleyle önünü ilikledi.

'Hey, Pavel Afanasyeviç, tavsiyeme uyun: Evlen... sana ne... Benden yana... inan...'

Rogaçev kesti Vasiliy'in sözünü:

'Hayır, Vasiliy İvanoviç, biliyorum, ya öldüreceksiniz beni ya da sakatlayacaksınız ama onurumu yitirmek niyetinde değilim, ölmem gerekiyorsa ölürüm...'

Yeroşka geldi, eli titreyerek Rogaçev'e kösele kını çatlak eski bir kılıç verdi. O zamanlar soylular pudralı kılıç kullanırlardı ama bozkır çiftlik sahipleri kılıçlarını yılda iki kez pudralarlardı. Yeroşka kapıya çekildi, eşikte dikilip ağlamaya başladı. Pavel Afanasyeviç iterek odanın dışına sürükledi onu. Vasiliy'e döndü, biraz üzgün:

'Ancak, Vasiliy İvanoviç,' dedi, 'şu anda dövüşemeyeceğim sizinle. İzninizle, dövüşümüzü yarına erteleyelim; babam evde değil, hazırlanmam kolay olmayacak.'

'Bakıyorum, yine korkmaya başladınız, sayın bayım.'

'Hayır, hayır, Vasiliy İvanoviç ama kabul edersiniz ki...'

Luçinov sesini yükseltti:

'Bakın, sabrımı zorluyorsunuz artık... şu anda ya evleneceğinizi söyleyin bana ya da dövüşün... yoksa ödlck biri diye sopayla döveceğim sizi, duyuyor musunuz beni?'

Rogaçev dişlerinin arasından mırıldandı:

'Bahçeye çıkalım.'

Ama o anda birden kapı açıldı, yaşlı dadı Yefimovna daldı odaya, Rogaçev'in ayaklarına kapandı, bacaklarına sarıldı... Haykırıyordu:

'Babacığım benim! Yavrucuğum... Ne yaptın öyle? Mahvetme bizi, bu çok çekmiş zavallıları... anam babam. Biliyorsun, öldürür seni o... yapma yavrucuğum! Emret bize, yalnızca emret, şapkalarımızla kovalayalım o şirret herifi... Pavel Afanasyeviç, yavrum benim, Tanrı'dan kork!'

Kapıda yüzlerinde renk kalmamış, endişeli bir sürü insan toplanmıştı... muhtarın boz sakalı da aralarındaydı.

Rogaçev mırıldandı:

'Bırak beni Yefimovna, sen karışma bu işe!'

'Hayır, bırakmayacağım, canımın içi, bırakmayacağım! Ne yaptığının farkında mısın sen, babacığım, farkında mısın? Peki Afanasiy Lukiç ne diyecek buna? Hepimizi öldürür, dünyada yaşatmaz... Peki sizler ne bekliyorsunuz? Kolundan tutun şu davetsiz misafiri, bir daha yüzünü görmememiz için kapı dışarı edin...'

Vasiliy gözdağı verircesine haykırdı:

'Rogaçev!'

Pavel Afanasyeviç mırıldandı:

'Aklını mı kaçırdın sen, Yefimovna. Beni küçük düşürüyorsun, lütfen... Hadi git sen, yapma, çık odadan. Sizler de gidin hadi, duydunuz mu beni?..'

Vasiliy İvanoviç çabuk adımlarla pencereye gitti, gümüş düdüğünü çıkarıp hafifçe çaldı... Yakın bir yerden Brusyö'nün ıslık cevabı geldi. Luçinov hemen Pavel Afanasyeviç'e döndü:

'Bu komedi nasıl bitecek?'

'Vasiliy İvanoviç, yarın size gelirim; bu deli kadınla ne yapacağımı bilemiyorum...'

Vasiliy, 'Eh!' dedi. 'Anlaşıldı, sizinle uzun uzun konuşmanın bir faydası olmayacak...'

Bastonunu alacak oldu.

Pavel Afanasyeviç atıldı, Yefimovna'yı itti, kılıcını kaptı ve bahçeye açılan kapıya koştu.

Vasiliy onu izledi, birlikte koşarak Çin stili pek güzel boyanmış

ahşap kameriyeye girdiler, kapıyı kapadılar, kılıçlarını çıkardılar. Rogaçev bir zamanlar eskrim dersi almıştı ama şimdi hamle yapmayı bile pek beceremiyordu. Kılıçlar birbirine çarptı. Vasiliy'in, hafife alıyormuş gibi, Rogaçev'in kılıcıyla oynadığı belliydi. Pavel Afanasyeviç soluk soluğaydı, yüzü bembeyaz olmuştu ve şaşkın şaşkın Luçinov'un yüzüne bakıyordu. Bu arada bahçede çığlıklar yükseldi; kalabalık bir grup kameriyeye doğru koşuyordu. Rogaçev birden, yüreğini parçalayan yaşlı bir ses duydu... babasının sesini tanımıştı. Kalabalığın en önünde şapkasız, saçı başı darmadağınık, elini kolunu sallayarak bağıran Afanasiy Lukiç vardı...

O anda Vasiliy kılıcının beklenmedik, kıvrak bir hareketiyle Pavel Afanasyeviç'in kılıcını elinden düşürmüştü.

'Evlen, kardeşim, aptallık etmeyi bırak artık...' dedi Pavel Afanasyeviç'e.

Rogaçev, 'Evlenmeyeceğim,' diye fısıldadı.

Ve gözlerini kapadı, sarsıldı.

Afanasiy Lukin kameriyenin kapısını zorluyordu.

Vasiliy, 'Evlenmeyecek misin?' diye haykırdı.

Rogaçev hayır anlamına salladı başını.

'Öyleyse, yolun açık olsun!'

Zavallı Pavel Afanasyeviç cansız yere yığıldı: Luçinov'un kılıcı tam kalbine saplanmıştı... Kapı çatırdadı, yaşlı Rogaçev kameriyeye daldı ama bu arada Vasiliy pencereden atlayıp gitmişti.

Vasiliy iki saat sonra Olga İvanovna'nın odasına girdi... Olga dehşet içinde koştu ona doğru... Vasiliy selam verdi Olga'ya, kılıcını çıkardı kınından, Pavel Afanasyeviç'in portresinde kalbinin olduğu yere dayadı. Olga bir çığlık attı ve kendini kaybedip yere yığıldı... Vasiliy, Anna Pavlovna'nın odasına gitti. Annesini tasvirin önünde ayakta buldu. 'Anneciğim,' dedi, 'öcümüz alındı...'

Yaşlı kadıncağız ürperdi, dua etmeyi sürdürdü.

Bir hafta sonra Petersburg'a gitti Vasiliy ve iki yıl sonra köye döndü. Felçliydi, konuşamıyordu. Anna Pavlovna da, Olga da ölmüşlerdi ve kısa bir süre sonra, onu bebek gibi yedirip içiren, anlaşılmaz kekeleyerek konuşmasını tek anlayan Yudiç'in kollarında o da öldü."

Yahudi

(Жид)[1]

Sonunda şöyle dedik Nikolay İlyiç'e:

"... Hadi bir şey anlatın bize, albay."

Albay gülümsedi, bıyığının arasından sigara dumanını dışarı üfledi, elini ak saçlarında şöyle bir gezdirdi, bize baktı, düşündü. İyi yürekliliği, sağduyusu ve biz gençlere hoşgörüsü nedeniyle Nikolay İlyiç'i inanılmaz sever, sayardık. Uzun boylu, geniş omuzlu, iriyarıydı; her şeyiyle, "Rus insanın ünlü esmer yüzüyle",[2] içten ve zeki bakışıyla, munis gülümsemesiyle, erkeksi ve gür sesiyle çok seviyorduk onu.

"Dinleyin öyleyse..." diye başladı. "Olay 1813 yılında Danzig'de[3] oldu. O zamanlar E...'de Kirasirsk alayındaydım, hatırlıyorum, süvari asteğmenliğine yeni yükselmiştim. Savaşmak eğlenceliydi, seferler de öyle ama kuşatmalarda canımız çok sıkılıyordu; bazen bütün gün bir hendekte, çadırda, çamurun içinde veya samanlıkta boş boş oturuyor, düşünüyorduk ya da kâğıt oynuyorduk. O da olmazsa, can sıkıntısından bombaların, yanan güllelerin uçuştuk-

1 Rus dilinde "**жид**" sözcüğü "Pis Yahudi, cimri Yahudi, pinti, haris tüccar" anlamlarında kullanılıyordu. Ancak, hakaret içerdiği için siyasi gerekçelerle 1955 yılında Rus dilinden (her türlü sözlükten olmak üzere) çıkarılmıştır. Artık yalnızca "**Еврей**", (Yahudi) sözcüğü kullanılmaktadır – ç.n.

2 Lermantov'un "Tombovlu Hazinedar" şiirinden – yazarın notu.

3 1812'nin sonunda, 1813'ün başında general Rapp "büyük Rus ordusundan" kalan yaklaşık kırk bin askeri Danzig kalesi önlerine toplamıştı – ç.n.

larını seyretmeye çıkıyorduk. Başlangıçta Fransızlar kentten çıkışlarıyla eğlendiriyorlardı bizleri ama kısa süre sonra bunu da yapmaz olmuşlardı. Atları otlatmaya götürmekten de bıkmıştık; anlayacağınız, can sıkıntısından bağırmak geliyordu içimizden. O sıralar on dokuzundaydım; sapasağlam bir delikanlıydım, Fransızlarla bir de... anlıyorsunuz işte... eğlenmek istiyordum... ve öyle oldu ki... can sıkıntısından kumara dadandım. Bir gün, korkunç paralar kaybettikten sonra sabaha karşı (geceleri oynuyorduk) büyük paralar kazandım. Yorgun argın, uykulu, temiz havaya çıktım ve bir siperin önünde tümseğe oturdum. Çok güzel, sakin bir sabahtı; sabahın sisinde uzun istihkâm hattımızın sonu görünmüyordu; bakınırken oturduğum yerde uykuya dalmıştım. Alçak sesli bir öksürük uyandırdı beni; gözlerimi açtım, karşımda kırk yaşlarında, uzun, gri kaftanlı, postallı, takkeli bir Yahudi'yi gördüm. Lakabı Girşel olan bu Yahudi bizim ordugâhta dolaşır durur, askerlerin ufak tefek işlerini yapardı; şarap, yiyecek falan getirirdi bize, önemsiz başka şeyler... Kısa boylu, sıska biriydi; yüzü çilli, saçları koyu sarıydı, gene koyu sarı, ufak gözlerini sürekli kırpıştırırdı, yamuk, uzun bir burnu vardı ve sürekli öksürürdü."

Karşımda dönüp durmaya, hık mık etmeye, yerlere kadar eğilmeye başladı.

Nihayet sordum ona:

"Peki, istediğin nedir senin?"

"Beyefendi hazretleri için bir şey yapıp yapamayacağımı öğrenmek için gelmiştim de, efendim..."

"Bir şeye ihtiyacım yok benim, hadi çek arabanı."

"Nasıl emrederseniz, efendim, nasıl uygun görürseniz, efendim... Belki bir yararım dokunabileceğini düşünmüştüm de, efendim..."

"Can sıkıyorsun, defol, diyorum sana."

"Müsaade ediniz, müsaade ediniz, efendim; kumarda kazandığı için, izin verin, beyefendiyi tebrik edeyim..."

"Kazandığımı nereden biliyorsun?"

"Bilmez olur muyum, efendim... Büyük para kazandınız... çok büyük para... Uf! Çok büyük..."

Girşel avucunu açtı, başını salladı.

Can sıkıntısıyla, "Ne saçmalıyorsun?" diye söylendim. "Kahret-

sin, paranın ne önemi vardır ki?"

"Oh! Öyle söylemeyin muhterem efendim; ay, ay, böyle şeyler söylemeyin. Para iyi şeydir; her zaman lazım olur insana... parayla her şey alınabilir, efendim, her şey! Her şey! İstediğiniz her şeyi alır size para, muhterem efendim, her şeyi! Her şeyi!"

"Saçmalamayı kes artık, pis Yahudi."

Girşel, Yahudi perçemlerini sallayarak tekrar etti:

"Ay! Ay! Muhterem efendim bana inanmıyorlar... ay... ay...ay..." Yahudi gözlerini kapadı, başını ağır ağır iki yana salladı. "Ama subay efendi için neyin uygun olacağını biliyorum ben... biliyorum... evet, biliyorum!"

Yahudi'nin yüzünde çok hilekâr, düzenbaz bir ifade vardı...

"Gerçekten biliyor musun?" dedim.

Yahudi ürkek ürkek baktı yüzüme, sonra bana doğru eğildi.

"Öyle bir dilber ki muhterem efendim, öyle ki!.." Girşel yine kapadı gözlerini, dudaklarını öne çıkardı. "Emredin, muhterem efendim... kendiniz göreceksiniz... şimdi size ne söylersem söyleyeyim... benden duyduklarınıza inanmayacaksınızdır... ama emredin, göstereyim size... o zaman göreceksiniz!.."

Bir şey söylemeden bakıyordum Yahudi'nin yüzüne. O devam ediyordu:

"Tamam, çok güzel; evet, çok güzel; tamam, göstereceğim size..."

Girşel gülmeye başladı, hafifçe omzuma dokundu ama dokunur dokunmaz eli yanmış gibi geriye sıçradı.

"Ne diyorsunuz, muhterem beyefendim?"

"Evet, sen ya aldatacaksın beni ya da bana acayip bir şey göstereceksin."

Yahudi elini kolunu pek heyecanlı, ateşli sallayarak karşılık verdi:

"Ah! Neler söylüyorsunuz? Öyle şey olur mu? Evet siz... muhterem efendim, emir verirsiniz beş yüz..." hemen ekledi... "dört yüz elli değnek vururlar bana; evet, emir verirsiniz..."

Tam o sırada arkadaşlarımdan biri çadırın eteğini kaldırdı, ismimle seslendi bana. Hemen kalktım, Yahudi'nin önüne bir çervonets[4] attım.

4 Çervonets: Genelde 5 veya 10 rublelik altın, eski bir Rus para birimi – ç.n.

Arkamdan mırıldandı:

"Akşama, akşama..."

İtiraf edeceğim size, baylar, akşamı merakla bekledim. O gün Fransızlar kaleden bir birlik çıkardılar; alayımız atağa kalktı. Akşam oldu; hepimiz ateşlerin çevresinde toplandık... Erler pirinç lapası pişirdiler. Sohbetler başladı. Ben keçe pelerinimin üzerine uzandım, çay içiyor, arkadaşlarımın anlattıklarını dinliyordum. Kâğıt oynamayı önermişlerdi, kabul etmemiştim. Heyecanlıydım. Bir süre sonra subaylar çadırlarına dağıldılar; ateşler sönmeye başladı; askerler de dağıldı ya da uyuyordu; her şey susmuştu... Ben yattığım yerden kalkmıyordum. Emir erim ateşin önünde çömelmiş, (nasıl derler), uyukluyordu. Onu yerine yolladım. Çok geçmeden ordugâhta derin bir sessizlik çöktü. Akşam devriyesi bitti. Nöbet değişimi yapıldı. Ben hâlâ olduğum yerde yatmayı sürdürüyordum, bir şey bekliyordum. Yıldızlar çıktı, gece oldu. Yavaş yavaş sönmekte olan ateşe bakıyordum... bir süre sonra son korlar da karardı. Canım sıkkın, şöyle düşünüyordum: "Adi Yahudi kandırdı beni" ve kalkmak istedim.

Hemen kulağımın dibinde cılız bir ses duydum:

"Muhterem efendim..."

Baktım: Girşel'di bu. Yüzünde renk yoktu, kekeleyerek fısıldıyordu:

"Çadırınıza buyurunuz, efendim..."

Kalkıp arkası sıra yürüdüm. Yahudi iki büklüm büzülmüş, ıslak çimenlerin üzerinde sessiz, yürüyordu. Bir kenarda mantosuna sarınmış, kıpırdamadan bekleyen bir kız gördüm. Yahudi el salladı ona, kız Yahudi'nin yanına geldi. Yahudi fısıltıyla bir şeyler söyledi ona, sonra bana döndü, başını "evet" anlamına birkaç kez eğdi. Üçümüz birlikte çadıra girdik. Çok komik ama heyecanlıydım.

Yahudi pek işgüzar bir tavırla fısıldadı:

"İşte, muhterem efendim, işte... Şu anda biraz korkuyor, evet korkuyor ama subay beyefendinin iyi, çok iyi biri olduğunu söyledim kendisine... 'Korkma, korkma,' dedim," diye devam etti. "Korkma..."

Mantosuna sarınmış kız kıpırdamadan, öylece duruyordu. Ben de şaşkındım, ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Girşel olduğu yerde kıpır kıpırdı, kollarını tuhaf bir biçimde sallıyordu...

"Hadi sen dışarı çık... dedim ona."

Girşel sanki biraz isteksiz," dediğimi yaptı. Mantosuna sarınmış kızın yanına gittim, siyah kukuletasını yavaşça aldım başından. Danzig ateşler içindeydi: Uzak yangının azalıp çoğalan cılız, kızıl ışığında genç bir Yahudi kızın yüzünü gördüm. Güzelliği karşısında şaşırdım. Karşısında ayakta duruyor, bir şey söylemeden yüzüne bakıyordum. Gözlerini önünden kaldırmıyordu. Hafif bir hışırtı duyunca dönüp arkama baktım. Girşel çadırın eteğini kaldırmış, aradan başını uzatmış, bize bakıyordu. Öfkeyle kolumu salladım ona... gözden kayboldu.

Neden sonra sordum kıza:

"Adın ne senin?"

"Sara," diye cevap verdi.

Ve o anda karanlıkta iri, çekik gözlerinin akı ile küçük, düzgün, parlak dişleri göründü.

Meşin iki yastık alıp yere attım ve oturmasını rica ettim, mantosunu çıkarıp oturdu. Üzerinde, oymalı gümüş düğmeli önü açık, kolları geniş, kısa bir kazak ceket vardı. Siyah, gür saç örgüsü küçük başını iki kez dolanıyordu; yanına oturup esmer, yumuşak elini tuttum. Bu yaptığıma biraz karşı durur gibi yaptı, yüzüme bakmaktan korkuyormuş gibi düzensiz soluyordu. Onun doğulu profilini haz duyarak seyrederken bir yandan da titreyen soğuk parmaklarını çekingen, sıkıyordum.

"Rusça biliyor musun?"

"Biraz... biliyorum."

"Peki Rusları seviyor musun?"

"Evet, seviyorum."

"Öyleyse beni de seviyorsundur?"

"Sizi de seviyorum."

Sarılmak istedim ona ama çevik bir hareketle geri çekildi...

"Hayır, hayır, lütfen, beyefendi, lütfen."

"Öyleyse, bari yüzüme bak."

Simsiyah, keskin bakışlı gözlerini yüzüme doğrulttu ve o anda gülümsedi, yüzü kıpkırmızı oldu, başını öte yana çevirdi.

Tutkuyla öptüm elini. Kaşlarının altından baktı bana, hafiften güldü.

"Neden güldün?"

Koluyla yüzünü kapadı, bu kez daha çok güldü. Girşel çadırın kapısında göründü, sitem edercesine parmağını salladı ona. Beriki sustu.

Dişlerimin arasından fısıldadım Girşel'e:

"Defol! Bıktım senden."

Girşel gitmedi.

Cebimden bir avuç çervonets çıkarıp avucuna koydum ve iterek dışarı attım onu. "Bana da ver..." diye mırıldandı kız.

Birkaç çervonets attım kucağına; kedi gibi hemen kaptı onları.

"Peki, şimdi öpebilir miyim seni?"

Ürkek, yalvarır bir ses tonuyla mırıldandı:

"Olmaz, hayır, hayır..."

"Ne o, korkuyor musun?"

"Evet, korkuyorum."

"Peki ama, yeter artık..."

"Olmaz, lütfen."

Ürkek ürkek baktı yüzüme, başını hafif yana eğdi, ellerini birleştirdi. Rahat bıraktım onu.

Bir süre bir şey demedikten sonra, "Eğer çok istiyorsan... peki," dedi.

Ve elini dudağıma koydu.

Büyük bir istekle öptüm elini. Tekrar güldü Sara.

Ruhum sıkışıyordu. Kendime kızıyor, ne yapacağımı bilmiyordum. Ama sonunda "Aptal mıyım?" diye sordum kendime.

Ve tekrar döndüm ona.

"Sara, bak ne diyeceğim, sana âşık oldum ben."

"Biliyorum."

"Biliyor musun? Ve kızmıyorsun? Ve sen de beni seviyorsun, öyle mi?"

Sara evet anlamında salladı başını.

"Hayır, doğru dürüst cevap ver bana."

"O zaman, gösterin bana nasıl biri olduğunuzu," dedi.

Ona doğru eğildim. Sara ellerini omuzlarıma koydu, yüzüme baktı, somurttu, gülümsedi... Tutamadım kendimi, çabucak yanağından öptüm. Sara ayağa fırladı, bir sıçrayışta çadırın girişine gitti.

"Çok yabanisin!" dedim.

Sara susuyor, olduğu yerde duruyor, kıpırdamıyordu.

"Yanıma gel, Sara..."

"Hayır, beyefendi, hoşça kalın. Görüşmek üzere."

Girşel tekrar uzattı kıvırcık saçlı, küçük başını, Sara'ya iki sözcük söyledi; kız öne eğilerek karşılık verdi ona ve yılan gibi kıvrılarak çıktı.

Arkasından koşarak çıktım çadırdan ama ne onu görebildim, ne de Girşel'i.

Bütün gece uyuyamadım. Ertesi sabah süvari yüzbaşımızın çadırında oturuyorduk; oyun oynuyorduk ama ben çok isteksizdim. Emir erim girdi çadıra.

"Sizi soruyorlar, komutanım."

"Kim soruyor?"

"Bir Yahudi."

"Herhalde Girşel'dir!" diye düşündüm. Bankonun kalkmasını bekledim, kalkıp çıktım.

Gerçekten de, Girşel'di.

Tatlı tatlı gülümseyerek sordu bana:

"Nasıl, muhterem efendimiz memnun kaldılar mı?"

"Ah, gene mi sen?.." Bu arada albay dönüp bakmıştı bana. "Kızı getirmedin galiba... Neyse, fark etmez. Ah, dostum... Benimle alay mı ediyorsun sen?"

"Ne oldu, efendim?"

"Ne demek, ne oldu? Bir de soruyorsun!"

Girşel sitemli ama gülümsemeyi sürdürerek karşılık verdi:

"Ay, ay, bay subay, neler söylüyorsunuz öyle... Kız daha çok genç, acemi... Korkuttunuz onu, evet korkuttunuz."

"Evet, çok acemi! Peki öyleyse parayı neden aldı?"

"Nasıl almasın, efendim? Kendisine para veriliyor, almazsa olur mu, efendim?"

"Bak, Girşel, tekrar gelsin, seni memnun ederim... Yalnız bir koşulla, çadırımda o sersem suratını görmeyeceğim, rahat bırakacaksın bizi, anladın mı?"

Girşel'in ufak gözleri parladı.

"Bakın ne diyeceğim, efendim? Kızdan hoşlandınız mı?"

"Eh, evet."

"Çok güzel kız! Dünyada böylesi yoktur. Peki, gene para verecek misiniz bana?"

"Al bakalım ama unutma: Anlaşma paradan değerlidir. Kızı getir, sonra defol... Sonra evine ben getiririm onu."

Yahudi telaşlandı, itiraz etti:

"Ama olmaz, olmaz, kesinlikle olmaz, efendim. Ah, ah, bu imkânsız, efendim. Belki çadırın çevresinde dolaşırım, muhterem efendim; ben, ben, muhterem efendim, belki biraz uzaklaşırım... Ben, muhterem efendim, her dediğinizi yapmaya hazırım, belki biraz uzağa gidebilirim... Ne dersiniz? Tamam, uzağa gideceğim..."

"Ama bak... Aynı kızı getireceksin, duydun mu?"

"Çok güzel kız, değil mi, subay beyefendi? Çok güzel bir kız, değil mi? Ne dersiniz, muhterem efendim? Güzel, değil mi?"

Girşel öne eğilip gözlerimin içine baktı.

"Evet, güzel," dedim.

"O zaman, bir çervonetscik daha verin bana..."

Bir çervonets daha attım ona; ayrıldık.

Nihayet akşam oldu, hava kararadı. Çadırımda yalnız oturuyordum. Dışarısı karanlıktı. Kentte saat gecenin ikisini vurdu. Yahudi'ye küfürler etmeye başlamıştım ki birden Sara girdi çadıra, yalnızdı. Ayağa fırladım, sarıldım ona... Dudaklarımı yüzünde dolaştırdım... Yüzü buz gibiydi. Yüz hatlarını seçmekte zorlanıyordum... Oturttum onu ve önünde yere diz çöktüm, ellerini tuttum, beline dokundum... Bir şey söylemiyor, kıpırdamıyordu, birden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Boşuna yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalışıyordum... Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu... Gözyaşlarını silerken okşuyordum onu, daha önce olduğu gibi geri çekmiyordu kendini, sorularıma cevap vermiyordu ve ağlıyordu, seller gibi gözyaşı dökerek ağlıyordu. Kalbime bir şey saplandı, kalkıp dışarı çıktım.

Girşel yerden biter gibi çıktı karşıma.

"Girşel," dedim, "Al sana söz verdiğim şu parayı. Sara'yı da götür buradan."

Yahudi hemen Sara'nın yanına koştu. Sara ağlamıyordu artık, Girşel'le çıktı çadırdan..

"Hoşça kal, Sara," dedim. "Tanrı yardımcın olsun, güle güle. Belki bir gün gene görüşürüz."

Girşel bir şey söylemiyor, öne eğilerek bana selam veriyordu. Sara yerlere kadar eğildi, elimi tuttu, dudaklarına götürdü; ben çektim elimi...

Evet, baylar, beş altı gün sürekli benim Yahudi kızı düşündüm. Girşel'in uğradığı yoktu, ordugâhta gören de olmamıştı onu. Geceleri gözüme uyku girmiyordu: Sara'nın simsiyah, buğulu gözleri, uzun kirpikleri gözümün önünden gitmiyordu; dudaklarım onun erik zarı gibi pürüzsüz, taze yanaklarına dokunuşunu unutamıyordu. Atlara yem almak için uzak bir köye yollamışlardı beni. Askerlerim evleri araştırırlarken sokakta bekliyor, attan inmiyordum. Birden, biri ayağıma yapıştı..

"Aman Tanrım, Sara'ydı bu!"

Heyecanlıydı, yüzü bembeyazdı.

"Sayın subay, efendim... yardım edin, kurtarın: Askerler eziyet ediyorlar bize... Efendim subay..."

Beni tanıyınca yüzü birden kıpkırmızı oldu.

Sordum ona:

"Sen bu köyden miydin?"

"Evet."

"Evin nerede?"

Sara küçük, eski bir evi gösterdi. Atımı mahmuzladım, dörtnala oraya sürdüm. Evin avlusunda biçimsiz, üstü başı yırtık Yahudi bir kadın uzun boylu başçavuşum Silyavka'dan üç tavukla bir kazı geri almaya çalışıyordu. Başçavuş ele geçirdiği tavuklarla kazı kaptırmamak için onları başının üzerinde havada tutuyordu. Tavuklar gıdaklıyor, kaz vakvaklıyordu... Diğer iki asker atlarına kuru ot, saman, un çuvalları yüklüyorlardı. Evden Ukraynaca haykırışlar, küfürler geliyordu... Adamlarıma Yahudilere ilişmemeleri, hiçbir şeylerini almamalarını emrettim. Askerler emrime uydular; başçavuş doru kısrağı Prozerpina'ya ya da atına kendisinin verdiği isimle "Projerpıla"ya bindi, benim arkamdan çıktı avludan.

Sara'ya sordum:

"Tamam mı, artık memnun musun benden?"

Sara gülümseyerek baktı bana.

Yine sordum:

"Bu arada neden hiç görünmedin?"

Başını önüne eğdi.

"Yarın geleceğim size," dedi.

"Gece mi?"

"Hayır, efendim, sabahleyin."

"Ama bak, atlatma beni."

"Hayır... hayır, atlatmayacağım."

Gözlerinin içine tutkuyla baktım. Gündüz gözüyle daha da güzel görünmüştü bana. Hatırlıyorum, özellikle yüzünün mat kehribar rengi ile saçlarının maviye çalan karalığı etkilemişti beni... Atın üzerinde eğildim ve küçük elini kuvvetli sıktım.

"Hoşça kal, Sara... bak, geleceksin, değil mi?"

"Geleceğim."

Böyle dedikten sonra eve gitti. Başçavuşa, arkamdan gelmesini söyleyip atımı dörtnala kaldırdım.

Ertesi sabah çok erken kalktım, giyindim ve çadırımdan çıktım. Harika bir sabahtı; güneş yeni yeni doğuyordu, her otun sapı erguvan rengi parlıyordu. Yüksekçe bir siperin üzerine çıkıp mazgalın kenarına oturdum. Önümde altta, simsiyah namlusunu ovaya doğru uzatmış dökme demir kocaman bir top vardı. Dalgın, bakınıyordum... Birden yüz adım ilerde gri kaftanına sarınmış birini gördüm. Hemen tanıdım Girşel'i. Olduğu yerde kıpırdamadan dikiliyordu ve sonra birden biraz kenara sıçradı; telaşlı, ürkek, bakındı... Ohlayarak yere çömeldi, dikkatlice kaldırdı başını, tekrar bakınmaya başladı, kulak kesildi... Her yaptığını gayet rahat görüyordum. Elini kuşağının arasına soktu, küçük bir kâğıt parçasıyla bir kurşunkalem çıkardı, kâğıda bir şeyler yazmaya veya karalamaya başladı. Arada bir duruyor, tavşan gibi irkiliyor, çevresine dikkatli dikkatli bakınıyor ve sanki karargâhın resmini çiziyordu. Arada kâğıt parçasını saklıyor, gözlerini kısıyor, havayı kokluyor, tekrar çizmeye başlıyordu. Nihayet çimenlerin üzerine oturdu Yahudi, postalını çıkardı, kâğıdı içine soktu ama daha oturduğu yerden doğrulmamıştı ki on adım ötesindeki çukurdan birden başçavuş Silyavka'nın kocaman bıyığı ve başı göründü, sonra

uzun, biçimsiz bedeni hatifçe yükseldi. Yahudi'nin arkası ona dönüktü. Silyavka çabuk adımlarla arkadan yaklaştı Yahudi'ye ağır, kocaman elini omzuna koydu. Girşel irkilerek döndü. Yaprak gibi titremeye başladı, tavşan gibi acı bir çığlık attı. Silyavka öfkeli bir şeyler söylemeye başladı ona, yakasına yapıştı. Ne dediğini duymuyordum ama Yahudi'nin umutsuzca ezilip büzülmesinden, yalvarırcasına hareketler yapmasından olayın ne olduğunu anlamaya başlamıştım. Yahudi iki kez başçavuşun ayaklarına kapandı, elini cebine soktu, yırtık, ekoseli bir mendil çıkardı, mendilin düğümünü çözdü, bir çervonets aldı... Silyavka mağrur bir tavırla aldı parayı ama Yahudi'yi yakasından sürükleyerek götürmeye başladı. Girşel çırpınıp yakasını kurtardı, kaçmaya başladı; başçavuş arkasından koştu. Yahudi çok hızlı koşuyordu; mavi çoraplı ayakları gerçekten de hayli hızlıydı ama Silyavka onu elinden iki veya üç kez "kaçırdıktan" sonra sonunda yakaladı, yere çömelen Yahudi'yi, kaldırdı, kucağında, dosdoğru karargâha doğru taşımaya başladı. Ben ayağa kalktım, ona doğru yürüdüm.

Silyavka beni görünce haykırdı:

"A! Efendim! Bir casus getiriyorum size, efendim, casus!.." İriyarı Ukraynalı kan ter içindeydi. "Tepinmeyi kes, Tanrı'nın belası Yahudi! Dur hele... Rahat durmazsan ezeceğim seni, göreceksin!"

Zavallı Girşel pek güçsüz, dirseklerini Silyavka'nın göğsüne dayıyor, bacaklarını sallıyordu... gözleri dehşet içinde kayıyordu...

"Ne oluyor?" diye sordum Silyavka'ya.

"Bakın efendim, sağ ayağındaki postalı çıkarırsanız göreceksiniz, ben çıkaramıyorum da..."

Yahudi'yi hâlâ kucağından indirmiyordu.

Yahudi'nin postalını çıkardım, katlı kâğıdı dikkatlice aldım, açıp bakınca karargâhımızın ayrıntılı çizilmiş planını gördüm. Planın üzerinde Yahudi dilinde küçük birçok notlar vardı.

Bu arada Silyavka Girşel'i yere indirdi. Yahudi gözlerini açtı, beni görür görmez ayaklarıma kapandı.

Bir şey söylemeden kâğıdı gösterdim ona.

"Nedir bu?"

"Bir şey değil... efendim subay. Onu öylesine... İşte öylesine..."

Sesi kesildi.

"Bir casus musun sen?"

Ne dediğimi anlamadı, karmakarışık bir şeyler mırıldandı. Elleri titreyerek dizlerime sarıldı...

"Bir hain, casus musun sen?"

Yahudi, "Ah!" diye cılız bir çığlık attı. Başını sertçe iki yana salladı. "Olur mu, efendim? Hiçbir zaman öyle bir şey yapmadım ben. İmkânsız!.. Olacak şey değildir! Hazırım. Şimdi hazırım. Para vereceğim..." Fısıldadı:

"Öderim..."

Ve tekrar kapadı gözlerini.

Takkesi ensesine kaymıştı; koyu sarı, soğuk terden sırılsıklam saçları parça parça sarkıyordu, dudakları morarmış, sımsıkı kapalıydı, kaşları oynayıp duruyordu, yanakları çökmüştü...

Askerler toplandılar. Başlangıçta Girşel'i iyi bir korkutmak, Silyavka'ya sesini çıkarmamasını emretmek niyetindeydim ama olaydan herkesin haberi olmuştu artık, durumu "komutanlığa bildirmemek" olmazdı.

Başçavuşa, "Generale götür onu," dedim.

Yahudi umutsuzca bağırmaya başladı:

"Subay beyefendi, muhterem efendim! Bir suçum yok benim; hiçbir suçum yok... Emredin, bıraksınlar... beni, bıraksınlar..."

Silyavka, "Muhterem efendim emrini verdi!" dedi. "Yürü."

Yahudi arkamdan bağırmaya başladı:

"Muhterem efendim! Emredin! Lütfen emredin efendim!"

Böyle bağırması canımı sıktı. Adımlarımı sıklaştırdım.

Alman kökenli generalimiz dürüst, yumuşak yürekli ama görevinin gereğini yapmakta titiz biriydi. Çabucak inşa edilmiş küçük evine girdim ve gelişimin nedenini kendisine kısaca anlattım. Askerliğin sert kurallarını biliyordum, onun için "casus" sözcüğünü bir kez bile kullanmamış, bütün olayı önemsiz, üzerinde durmaya değmez gibi anlatmaya çalışmıştım. Ancak, Girşel'in şanssızlığı, generalin her konuda görevini yerine getirmeyi her türlü acıma duygusunun üzerinde tutan biri olmasıydı.

Şöyle dedi bana:

"Çok tecrübesizsiniz, delikanlı. Askerlik konusunda deneyiminiz henüz çok az. Sözünü ettiğiniz (general "sözünü ettiğiniz" de-

yimini kullanmayı çok severdi) olay önemli, hem de çok önemli... Sözünü ettiğiniz o Yahudi[5] nerede şu anda?"

Dışarı çıkıp Yahudi'yi içeri almalarını söyledim.

Yahudi'yi generalin odasına getirdiler.

General bana döndü.

"Peki, bu adamın üzerinde bulunan, sözünü ettiğiniz o plan nerede?"

Kâğıdı generale verdim. General açıp baktıktan sonra kâğıdı bana geri verdi, gözlerini kıstı, kaşlarını çattı.

Bir süre düşündükten sonra, "Bu i-na-nıl-maz... bir şey," diye mırıldandı. Kim yakaladı onu.

Silyavka pat diye atıldı:

"Ben, sayın komutanım!"

"Ya! Güzel! Güzel!.. Peki, dostum, bu konuda kendini temize çıkarmak için sen ne diyeceksin bakalım?"

"Muh... muh... Muhterem efendim," diye kekeledi Girşel, "ben... merhamet eyleyin bana, muhterem efendim... Bir suçum yok benim... isterseniz çok değerli subayıma sorun... Dürüst bir iş takipçisiyim ben, efendim..."

General, başını pek ciddi sallayarak, "Onun sorguya alınması gerekir," dedi. "Peki, kardeşim, neden yaptın bunu?"

"Bir suçum yok benim, muhterem efendim, suçsuzum."

"Ama bir işler çevirdiğin de ortada... Rusların dediği gibi, yakayı ele verdin, hem de iş üzerindeyken!"

"İzninizle anlatayım, muhterem efendim: Bir suçum yok benim."

"Plan çizmiyor muydun? Düşman adına casusluk yapan biri değil misin?"

Birden haykırdı Girşel:

"Değilim! Değilim, muhterem efendim!"

General Silyavka'ya baktı.

Silyavka, "Yalan söylüyor, efendim. Sayın subayım postalından kendileri aldılar kâğıdı."

General bana baktı. Evet anlamına başımı eğmek zorunda kaldım.

General Yahudi'ye döndü.

---

5 General burada aşağılayıcı "жид" sözcüğünü değil, olağan "Еврей" (Yahudi) sözcüğünü kullanıyor – ç.n.

"Düşman adına casusluk yapan birisin sen, dostum," dedi... "sevgili dostum..."

Yahudi şaşkın bir durumdaydı.

"Değilim... değilim..." diye fısıldadı.

"Düşmanımıza daha önce de böyle bilgiler verdiğin oldu mu? İtiraf et..."

"Olmadı, efendim! İmkânı var mı?"

"Bak dostum, yalan söyleme bana. Bir casussun sen, öyle değil mi?"

Yahudi gözlerini kapadı, başını silkeledi ve kaftanının eteklerini kaldırdı.

Belli bir süre devam eden sessizlikten sonra General pek ciddi bir tavırla, "İlgili yasa uyarınca asalım onu," dedi. "Bay Fyodor Şlikelman nerededir?"

Generalin yaveri Şlikelman'ı çağırmaya koştular. Girşel'in yüzü yemyeşildi, ağzı apaçıktı; gözlerini fal taşı gibi açmıştı. Yaver geldi. General gereken emirleri verdi ona. Yazıcı çopur yüzünü bir an gösterdi kapıdan. Meraklı iki üç subay merakla baktılar.

Generale Almanca, dilim döndüğü kadar, şöyle dedim:

"Merhamet edin ona, sayın komutanım, salıverin gitsin..."

General bana Rusça karşılık verdi:

"Söyledim size, delikanlı, henüz çok deneyimsizsiniz, bu yüzden de, rica ediyorum, susun ve durumu daha da zorlaştırmayın."

Girşel bir çığlık atarak generalin ayaklarına kapandı.

"Ekselansları, bağışlayın beni, bir daha yapmayacağım, yapmayacağım, muhterem efendim, bir karım var, muhterem efendim, bir kızım var... Affedin..."

"Yapabileceğim bir şey yok!"

"Suçluyum, ekselansları, evet suçluyum... İlk kez böyle bir şey yaptım, muhterem efendim, ilk kez, inanın bana!"

"Böyle başka kâğıt götürmedin mi Fransızlara?"

"Bu ilk olacaktı, ekselansları... karım... çocuklarım... affedin, efendim..."

"Ama gene de bir casussun sen."

"Karım... muhterem efendim... çocuklarım... Acıyın bize, bağışlayın..."

General duygulanmıştı ama yapabileceği bir şey yoktu. En güzel duygularını acımasız bir görev uğruna feda etmek zorunda kaldığı için vicdan azabı çeken çaresiz bir insan tavrıyla, sözcükleri uzatarak şöyle mırıldandı:

"Yasaların dediğine göre, asılması gerekiyor Yahudi'nin. Asın onu! Fyodor Karlıç, rica ediyorum, sözünü ettiğimiz olayla ilgili bir rapor hazırlayın..."

Girşel'de ansızın müthiş bir değişiklik oldu. Yüzünde, Yahudilere özgü endişeli korkunun yerini dehşetli bir ölüm hüznü almıştı. Yakalanmış bir kuş gibi titriyor, ağzını açıyor, boğuk boğuk hırlıyor, hatta elini kolunu sallayarak olduğu yerde zıplıyordu. Tek ayağında postal vardı; ötekini vermeyi unutmuşlardı ona... Kaftanının önü açıktı... Takkesi başından düşmüştü...

Hepimiz ürpermiştik; general susmuştu.

Tekrar şöyle dedim generale:

"Affedin bu zavallıyı, komutanım."

General sert bir sesle ve son derece sakin karşılık verdi:

"İmkânsız! Yasa öyle diyor. Başkalarına örnek olur sonra..."

"Tanrı aşkına..."

General, eliyle bana kapıyı göstererek emir verir bir tavırla şöyle dedi:

"Asteğmenim, lütfen görevinizin başına..."

Selam verip çıktım odadan. Ama o anda herhangi bir görevim olmadığı için, generalin evinin yakınında bir yerde durup beklemeye başladım.

Girşel üç dakika sonra Silyavka ve üç askerle birlikte çıktı. Zavallı Yahudi kendinde değildi, zor adım atıyordu. Silyavka yanımdan geçip karargâha gitti, çok geçmeden elinde iple döndü. Kaba ama öfkesiz yüzünde tuhaf, katı bir hüzün vardı. İpi görünce Yahudi elini kolunu sallamaya, oturup hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Askerler yanında ayakta dikiliyor, sessiz, önlerine, yere bakıyorlardı. Grişel'in yanına gittim, onunla konuşmaya başladım. Çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyordu, bana bakmıyordu bile. "Boş ver" anlamında kolumu sallayıp çadırıma gittim, kendimi halının üzerine atıp gözlerimi kapadım...

Biri pek telaşlı, gürültülü daldı çadıra. Başımı kaldırıp baktım...

ve Sara'yı gördüm. Yüzü allak bullaktı. Yanıma koştu, ellerime yapıştı.

Soluk soluğa, "Gidelim, gidelim, gidelim," diyordu.

"Nereye gideceğiz? Neden? Burada kalalım..."

"Babamın yanına gidelim, babamın yanına, hemen gidelim... kurtar onu... kurtar!"

"Babanın yanına mı? Kimdir senin baban?.."

"Benim babamın yanına; asmak istiyorlar onu..."

"Nasıl?! Girşel baban mı senin?.."

Sara umutsuzca elini kolunu sallayarak ekledi:

"Babamdır... sonra anlatırım sana... şimdi gidelim... hemen gidelim..."

Koşarak çıktık çadırdan. Yolun kenarındaki tek akağacın altında bir grup asker toplanmıştı... Sara bir şey söylemeden parmağıyla onları gösterdi bana...

Birden, "Dur..." dedim, "Nereye gidiyoruz? Askerler emrimi dinlemezler."

Sara beni arkasından oraya doğru kolumdan çekerek sürüklemeyi sürdürüyordu... Ne yalan söyleyeyim, başım dönmeye başlamıştı.

"Dinle beni, Sara," dedim, "Oraya gitmemizin bir yararı olmaz. İyisi mi ben tekrar generalin yanına gideyim; gel, birlikte gidelim; belki yalvarmamızın bir faydası olur."

Birden durdu Sara, aklını yitirmiş gibi baktı yüzüme.

"Lütfen anla beni, Sara, Tanrı aşkına anla... Babanı affedemem ben, bunu ancak general yapabilir. Onun yanına gidelim."

"Ama bu arada asarlar onu," diye inledi Sara.

Baktım, yazıcı yakınımızdaydı. Seslendim ona:

"İvanov! Askerlerin yanına koş lütfen: Beklemelerini emret, benim bağışlanmasını rica etmek üzere generalin yanına gittiğimi söyle."

"Başüstüne, efendim..."

İvanov koşarak gitti.

Nöbetçiler bizi generalin yanına sokmadılar. Boşuna rica ettim, anlatmaya çalıştım, hatta sonunda ağzımı bozdum... Zavallı Sara boşuna saçlarını yoluyor, nöbetçilerin üzerine yürüyordu: İçeri al-

mıyorlardı bizi.

Sara tuhaf tuhaf baktı çevresine, başını ellerinin arasına aldı ve birden babasının olduğu yere doğru koşmaya başladı. Ben de arkasından koştum. Herkes şaşırmıştı, bize bakıyordu...

Askerlerin yanına kadar koştuk. Bir çember yapmışlardı ve düşünün, baylar, gülüyorlardı, zavallı Girşem'le alay ediyorlardı! Birden patladım, bağırdım onlara. Yahudi bizi gördü, koşup kızının boynuna atıldı. Sara sıkı sıkı sarıldı babasına.

Zavallı Yahudi bağışlandığını sanmıştı... Bana teşekkürler ediyordu... Başımı öte yana çevirdim.

Yumruklarını sıkarak bağırdı Girşel:

"Muhterem efendim! Bağışlanmadım mı yoksa?"

Cevap veremedim ona.

"Hayır mı?"

"Hayır."

"Muhterem efendim," diye mırıldandı Yahudi. "Bakın, muhterem efendim, bakın... İşte bu kız, biliyorsunuz, benim kızımdır."

"Evet, biliyorum," dedim, yine çevirdim başımı.

"Muhterem efendim," diye haykırdı Girşel, "Sizin çadırınızın yanından ayrılmadım! Asla..." Durdu, bir an gözlerini kapadı... "Sizin paranızın peşindeydim, muhterem efendim, doğrusunu isterseniz, paranızın peşindeydim ama asla..."

Ben susuyordum. İğrenmiştim Girşel'den, onunla işbirliği yapan kızından da...

Yahudi fısıldayarak devam etti:

"Ama şimdi, beni kurtarırsanız, söyleyeceğim... anlarsınız ya... her şeyi, artık her şeyi kabul edeceğim..."

Girşel yaprak gibi titriyor, telaşla dönüp dönüp arkasına bakıyordu. Sara bir şey söylemeden sarıldı ona.

Yaver yanımıza geldi.

"Asteğmenim," dedi, "General tutuklanmanızı emretti." Bir şey söylemeden askerlere Yahudi'yi gösterdi... "Siz de... Hemen bitirin onun işini ..."

Silyavka Yahudi'nin yanına geldi. Yavere, "Fyodor Karlıç," dedi. Silyavka'nın yanında beş asker vardı. "Hiç değilse şu zavallı kızın salıverilmesini emredin..."

"Olur. Gidebilir."

Kızcağızın soluk alıp almadığı belli değildi. Girşel kızının kulağına Yahudice bir şeyler fısıldadı...

Askerler Sara'yı babasının kollarının arasından zorlanarak çıkarıp aldılar, yumuşak tavırlarla yirmi adım öteye götürdüler. Ama Sara birden kurtuldu onların elinden, Girşel'e doğru koştu... Silyavka durdurmaya çalıştı onu. Sara itti Silyavka'yı, yüzü kıpkırmızıydı, gözleri çakmak çakmaktı, ellerini uzattı Silyavka'ya, Almanca haykırdı:

"Dafan'ın, Aviron'un laneti üzerinize olsun, üç kez üzerinize olsun Dafan'ın da, Aviron'un da laneti!.. Aç, susuz kalasınız, soyunuz tükensin, rezillik içinde geberesiniz! Ayaklarınızın altında toprak yarılsın, içine alsın siz tanrıtanımaz, merhametsiz, kan emici köpekleri..."[6] Başını geriye attı Sara... yere düştü... Kaldırıp uzaklaştırdılar onu.

Askerler iki yandan Girşel'in koluna girdiler. Ben Sara ile birlikte karargâhtan koşarak uzaklaştım. Onların Girşel'le neden alay ettiklerini ancak o zaman anladım. Gerçekten de, büyük bir dehşet içinde olmasına karşın, Girşel'in durumu çok komikti. Hayattan, kızından, ailesinden ayrılacak olmasının acısı, hüznü zavallı Yahudi'nin yüzünde de, hareketlerinde de, haykırışlarında da, olduğu yerde zıplayıp duruşunda da öylesine garip, çirkindi ki dehşet içinde, büyük bir dehşet içinde olmamıza karşın, elimizde olmadan hepimiz gülümsüyorduk. Kendinde değildi zavallı... Bağırıyordu:

"Oy, oy, oy! Durun!.. Anlatacağım size, çok şey anlatacağım size. Efendim başçavuş, siz tanıyorsunuz beni. Alışveriş işleriyle ilgilenirim, dürüst bir aracıyım. Kollarımı bırakın, bir dakika bekleyin, bir dakikacık, küçücük bir dakikacık durun! Bırakın beni: Zavallı bir Yahudi'yim ben, Sara... Sara nerede? Ah! Biliyorum, şu anda asteğmenin yanında, asteğmenin beni neden bu duruma düşürdüğünü biliyorum... Asteğmen! Çadırından uzaklaşmadım." As-

---

6 Dafan'ın, Avion'un laneti: Bu beddua Kutsal Kitap'ta Yahudilerin Mısır'dan ayrılmalarıyla ilgili efsanede geçer. Dafan ile Aviron çölde, halkı Mısır'a geri dönmeye çağırarak Musa'ya başkaldırır, Musa onları lanetler ve yer yarılır, aileleriyle, bütün mallarıyla birlikte hepsini içine alır – ç.n.

kerler daha sıkı tutacak oldular Girşel'i... ama o kulakları tırmalayan bir çığlık atarak kurtuldu onların elinden. "Muhterem efendim, zavallı bir aile babasına acıyın! On çervonets veririm size, on beş çervonets veririm, muhterem efendim!.." Askerler akağaca doğru götürüyordu onu. "Merhamet edin! Acıyın! Başçavuşum! Asteğmenim! Muhterem efendim! Generalim! Başkomutanım!.."

Yahudi'nin boynuna ilmiği geçirdiler... Ben gözlerimi kapayıp koşarak uzaklaştım oradan.

İki hafta nezarethanede yattım. Zavallı Girşel'in dul karısının, kocasının giysilerini almaya geldiğini anlattılar bana. General ona yüz ruble verilmesini emretmiş. Sara'yı bir daha görmedim. Sonra yaralandım; hastaneye gönderdiler beni, iyileştiğimde Danzig düşmüştü, alayıma Ren Nehri boyunda katıldım.

Düellocu

(Бретёр)

I

... Krasirsk piyade alayı 1829'da K... ilinin Kirillovo köyünde konuşlanmıştı. Bu köy kulübeleriyle, saman balyalarıyla, yeşil kenevir tarlalarıyla, uzun ince söğütleriyle uzaktan, sürülmüş uçsuz bucaksız bir kara toprak denizinin ortasında bir ada gibi görünüyordu. Köyün orta yerinde üzeri her zaman kaz tüyleriyle kaplı, çamurlu kıyıları delik deşik küçük bir gölet vardı. Yolun karşısında, göletten yüz adım ötede köy sahibinin uzun zamandır boş, pek hüzünlü, yana yatmış ahşap bey evi yükseliyordu. Evin arkasındaki bahçe terk edilmiş, bakımsızdı; bahçede yaşlı, artık meyve vermeyen elma ağaçları, serçe yuvaları dolu yüksek akağaçlar, iki yanı ağaçlı ana yolun sonundaki (bir zamanlar beyefendinin banyosu olan) küçük bir kulübe vardı. Bu kulübede kalan artık iyice çökmüş ihtiyar kapıcı geçmişten kalma alışkanlığıyla her sabah erken kalkar, aksıra tıksıra, (bu arada öksürerek de), bahçeyi geçerek bey evine, (orada artık soluk bezler örtülü bir düzine beyaz koltuktan, ayakları yamuk, şiş karınlı, kapaklarının kolları bakır iki komodinden, delik deşik dört tablodan ve tepesi kırık, sapı su mermeri bir kamçıdan başka bir şey yoktur) yürürdü. Bu bey evinin dünyayı umursamayan genç sahibi bazen Petersburg'da,

bazen de yurtdışında oluyordu ve buradaki mülkünü bütünüyle unutmuştu. Köy ona sekiz yıl önce, yaptırdığı kaliteli likörlerle bütün çevrede bir zamanlar çok ünlü, aşırı yaşlı amcasından kalmıştı. Koyu yeşil boş şişeler kilerde hâlâ birçok eski püskü eşyayla, gri ciltli, hiç boş bırakılmadan ince yazıyla doldurulmuş defterlerle, eski cam avizelerle, Katerina zamanının asilzade resmî giysileriyle, çelik kabzalı paslı bir kılıçla vb. yerlerde sürünmekteydi. Evin ek bölümüne pek duygulu, sürekli parfüm sürünen, çiçekleri ve kelebekleri pek seven alay yaveri yerleşmişti. Alayın subayları herhangi bir alayın subaylardan farklı değildi. Aralarında iyileri ve kötüleri de, zeki olanları, boş kafalıları da vardı... Onların arasında düelloya düşkünlüğüyle bilinen Avdey İvanoviç Luçkov adında bir süvari yüzbaşısı vardı. Luçkov kısa boylu, gösterişsiz biriydi; yüzü küçük, hafif sarı, kuruydu, siyah saçları seyrekti, yüz hatları sıradan, gözleri siyahtı. Küçük yaşta yetim kalmış, yokluk içinde, bakımsız, büyümüştü. Haftalarca sessiz durur... ve birden bir şeytan dürtmüş gibi herkese sataşmaya, önüne gelenle didişmeye başlar, herkesin gözünün içine küstah tavırlarla bakar, sanki kavga ararmış... Ne var ki Avdey İvanoviç arkadaşlarına uzak değildi ama dost olarak yalnızca parfüm kokan yaverle dosttu, o kadar... Kâğıt oynamaz, şarap içmezdi.

1829'un mayısında, eğitimlerin başlamasından kısa bir süre önce alaya, Fyodor Fyodoroviç Kister adında, Alman kökenli Rus asilzadesi, çok sarışın, çok alçakgönüllü ve kültürlü, bilgili bir süvari asteğmeni geldi. Yirmi yaşına kadar baba evinde, annesinin, büyükannesinin, iki teyzesinin kanatları altında yetişmiş ve yaşlılık yıllarında bile beyaz bir sorguç gördüğünde hâlâ heyecanlanan büyükannesinin isteği üzerine orduya girmişti... Görevini yapmakta pek istekli değildi ama işini hakkını vererek, iyi niyetle yaptığı belliydi. Pek şık giyinmese de temiz, gerektiği gibi giyiniyordu. Fyodor Fyodoroviç geldiği ilk gün komutanların karşısına çıktı; sonra evinin düzeniyle ilgilenmeye başladı. Gelirken yanında ucuz duvar kâğıtları, halılar, küçük raflar vb. getirmişti; bütün duvarları, kapıları kâğıt kaplattı, evin içinde paravanlarla birtakım bölmeler yaptırdı, avluyu temizletti, at ahırının, mutfağın onarımını yaptırttı, hamam için yeni bir yer bile ayırdı... Bütün bir hafta uğraş-

tı. Odası çok güzel olmuştu. Penceresinin önünde, üzeri ufak tefek şeylerle dolu çok hoş bir masa vardı; köşede de kitaplarla birlikte Schiller ve Goethe'in büstlerinin olduğu küçük bir kitap rafı... Duvarlarda manzara resimleri, Grevedon'un[1] portreleri ve bir av tüfeği asılıydı. Masanın bir ucunda ağızlıkları pek güzel pipolar diziliydi; antrede yerde bir halı seriliydi; bütün kapılar kilitlenebiliyordu; her pencerenin perdesi takılıydı. Fyodor Fyodoroviç'in odası düzenli, temizdi. Öteki subayların odaları hiç öyle değildi! Bazılarının evine çamur bir avludan geçerek girebiliyordunuz, yelken beziyle bölünmüş antrelerinde emir eri horluyordu; yerler çürümüş saman kaplıydı; ocağın üzerinde çizmelerin yanında, dibinde kundura boyası kalmış bir teneke kutu; odada ise, üzerinde tebeşirle yazılı notlarla dolu çuha kaplı bir oyun masası; masada, yarısına kadar soğumuş simsiyah çay dolu bir bardak; duvarın dibinde geniş, yağlı, kırık bir divan; pencere içlerinde sigara külleri... Biçimsiz, yumuşak koltukta ev sahibi, başında Asya stili takkesi, üzerinde koyu kırmızı pliseli, ot yeşili robdöşambrıyla yayılmış oturur, ev sahibinin yanında ise çirkin kaçacak biçimde şişman, hiçbir işe yaramayan bir köpek, boynunda iğrenç kokan tasması, horul horul uyurdu... Bütün kapılar her zaman ardına kadar açık olurdu...

Bütün arkadaşları çok sevmişlerdi Fyodor Fyodoroviç'i. İçtenliği, alçakgönüllülüğü, yumuşak yürekliliği ve "güzel her şeye" doğuştan yatkınlığı, yani herhangi bir subayda belki de aşırı bulabileceğiniz her şeyi yüzünden, seviyorlardı onu. Kibarca, sevgiyle "Güzel kız" diyorlardı Kister için. Yalnızca Avdey İvanoviç pek hoş bakmıyordu ona. Bir gün, eğitimden sonra Luçkov onun yanına gitti, dudaklarını hafiften bükerek, burun deliklerini genişleterek, "Selam, Bay Knaster," dedi.

Kister şaşırmış gibi baktı onun yüzüne.

Luçkov tekrarladı:

"Saygılarımı sunarım size, Bay Knaster."

"Muhterem beyefendi, benim adım Kister'dir."

"Demek öyle, Bay Knaster."

Fyodor Fyodoroviç arkasını dönüp evine doğru yürüdü. Luçkov alaylı alaylı baktı arkasından.

1 Henri Grevedon (1776-1860): Fransız ressam – ç.n.

Ertesi gün eğitimden hemen sonra yine sokuldu Kister'in yanına.

"Bugün nasılsınız bakalım, Bay Kinderbaltsev?"

Kister'in yüzü kıpkırmızı oldu, dosdoğru onun yüzüne baktı. Avdey İvanoviç'in ufak, kin dolu gözleri öfkeli bir sevinçle parladı.

"Size söylüyorum, Bay Kinderbaltsev!"

Fyodor Fyodoroviç karşılık verdi:

"Muhterem beyefendi, yaptığınız bu şakayı aptalca, çirkin buluyorum... Duydunuz mu? Aptalca ve çirkin..."

Luçkov çok sakin, "Ne zaman kozumuzu paylaşacağız?" diye sordu.

"Sizin için ne zaman uygunsa... Yarın bile olabilir."

Ertesi gün düello ettiler. Luçkov hafif yaraladı Kister'i ve düello tanıklarının şaşkın bakışları arasında, yaralı Kister'in yanına gitti, elini tuttu, ondan özür diledi. Kister iki hafta evden çıkamadı; Avdey İvanoviç birkaç kez yaralıyı ziyaret etti ve Fyodor Fyodoroviç iyileşince de onunla iyi arkadaş oldu. Genç subayın sağlam kişililiğini mi sevmişti, pişmanlığa benzer bir duygu mu uyanmıştı içinde, bilinmez... ama Kister'le düellosundan sonra hemen hiç ayrılmaz olmuştu genç subaydan ve önce Fyodor demeye başlamıştı ona, daha sonra da Fyodorcuğum... Onun yanında bambaşka bir insan oluyordu ve (çok tuhaftır!) kendine bir şey de kazandırmıyordu bu. Munis, duyarlı olmak hiç gitmiyordu ona. Ama ondaki bu değişiklik gene de kimseyi duygulandırmıyordu: Kaderiydi onun bu! Başkalarının üzerinde hakimiyeti olması gereken insanlardandı. Ama doğa bu çeşit zorunlu bir hakkı kullanma yeteneğini esirgemişti ondan. Bir eğitim almamış olması, parlak bir zekâya sahip olmaması öne çıkmasını engelliyordu. Katılığının, sertliğinin nedeni belki de eğitiminin eksikliğiydi, içindeki değişmez ateşin altına gizlenmek istiyordu. Avdey İvanoviç kendini önce çevresindeki insanları küçümsemeye zorluyordu; sonra onları korkutmanın hiç de zor olmadığını fark etmiş, onları gerçekten küçümsemeye başlamıştı. Luçkov kendisinin odaya girmesiyle, hiç de basit olmayan bir sohbetin hemen kesilmesinden pek hoşlanıyordu. Şöyle düşünüyordu: "Bilgisiz biriyim, bir eğitim almadım, bazı yeteneklerim de yok, öyleyse siz de bir şey bilmeyin, yanımda yete-

neklerinizi göstermeyin..." Kister, Luçkov'u belki de, (düellocu onunla tanışmasından önce "gerçekten ideal", yani kişisel çıkarları peşinde olmayan, temiz yürekli, alçakgönüllü, haysiyetli bir insanla karşılaşmamış olduğu için), sonunda bu rolünden vazgeçmek zorunda bırakmıştı.

Avdey İvanoviç pipo içmek, sessizce kanepede oturmak için kimi zaman sabahtan geliyordu Kister'in evine. Kister'in yanında cahilliğinden utanmıyordu, onun Alman alçakgönüllülüğüne güveniyordu, Haklıydı da bunda.

"Evet, ne haber?" diye soruyordu ona. "Dün ne yaptın, bakalım? Gene kitap okumuşsundur, değil mi?"

"Evet, okudum..."

"Nasıl bir şeydi okuduğun? Hadi, anlatsana bana, kardeşim, anlat."

Avdey İvanoviç her zaman şakacı bir tavırla konuşuyordu Kister'le.

"Kleyst'in[2] *İdil*'ini okudum kardeşim. Ah, çok güzeldi! Gel, birkaç dizesini çevireyim sana."

Kister dizeleri heyecanla çeviriyordu, Luçkov alnını kırıştırarak, dudaklarını sıkarak dikkatle dinliyordu...

Aceleci ve hoşnutsuz bir gülümsemeyle, kararlı, "Evet, evet, diyordu, çok güzel... Bu şiiri okuduğumu hatırlıyorum... Çok güzeldir."

Bazen uzatarak, sanki isteksiz, şöyle ekliyordu:

"Söyler misin bana lütfen, XIV. Louis hakkında ne düşünüyorsun?"

Kister XIV. Louis'yi anlatmaya koyuluyordu. Luçkov dinliyordu, çoğu şeyi tam anlamıyordu, bazılarını da yarım yamalak anlayabiliyordu... Sonra birtakım şeyler daha soruyordu... Ter basıyordu onu; "Saçmalıyorum mu acaba?" diye geçiriyordu içinden. Evet, sık sık gerçekten saçmaladığı da oluyordu ama Kister hiçbir zaman terslemiyordu onu: İyi niyetli genç, karşısındakinin bir şeyler öğrenmek hevesinin olduğunu görünce yürekten seviniyordu. Ne yazık ki! Avdey İvanoviç'in Kister'e sorular sormasının nedeninin bir şey öğrenmek hevesinden mi, başka bir şeyden mi olduğu

2 Heinrich von Kleist (1777-1811): Alman şair – ç.n.

bilinmiyordu. İstediği belki de, kendisinin ne ölçüde akıllı olduğunu anlamaktı: Aptal mıydı, yoksa yeterince işlenmemiş miydi beyni? Çoğu kez acı acı gülümseyerek kendi kendine "Evet, gerçekten aptalım ben!" diyerek birden ayağa kalkıyor, mağrur, haddini bilmez bir tavırla bakınıyor, arkadaşlarından birinin onun bakışı karşısında bakışını önüne indirdiğini fark edince öfkeli gülümsüyordu. Dişlerinin arasından mırıldanıyordu:

"İşte böyle, bilgili, okumuş kardeşim benim... Bir şey mi söylemek istemiştin?"

Subaylar Kister'le Luçkov'un bu ani dostluğunu aralarında uzun süre konuşmadılar: Düellocunun tuhaflıklarına alışıktılar. "İblis şimdi de delikanlıya musallat oldu!" diyorlardı... Kister yeni arkadaşını her yerde öve öve bitiremiyordu: Kimse itiraz etmiyordu ona, Luçkov'dan korkuyorlardı çünkü; Luçkov ise başkalarının yanında Kister'in adını ağzına almıyordu, öte yandan, parfüm kokan yaverle de pek dost değildi artık.

II

Rusya'nın güney bölgelerinin toprak sahipleri balo vermeyi, subayları evlerine davet etmeyi, kızlarını onlarla evlendirmeyi pek severler. Kirillovo köyüne on versta uzaktaki çiftliğinde yaşayan, toprağa bağlı dört yüz kölesi ve oldukça geniş bir evi olan Perekatov adında böyle bir toprak sahibi vardı. Bay Perekatov'un evinde Maşacık dedikleri on sekiz yaşında bir kızı ile karısı, (Nenila Makaryevna) vardı. Bay Perekatov bir zamanlar süvari subayıydı ve köy hayatını sevdiği için, aynı zamanda tembelliğinden emekliye ayrılmış, orta halli her toprak sahibi gibi, sakin bir hayat sürmeye başlamıştı. Nenila Makaryevna Moskova'nın önemli kişilerinden birinin pek de yasal olmayan kızıydı.

Hamisi Nenilacığı'na evinde (nasıl derler) hayli itina ile iyi bir eğitim verdirmiş ama kızcağızı gereksiz bir eşya gibi, ilk talibine hemen vermiş, onu elden çıkarmıştı. Nenila Makaryevda güzel değildi; önemli kişi drahoma olarak ona topu topu on bin ruble ayırmış; kızcağızı da Bay Perekatov'a yamamıştı. Eğitimli, zeki... ve nihayet önemli devlet adamının soyadını taşıyan bir kızla evlenmek Bay Pe-

rekatov'a cazip gelmişti... Devlet adamı nikâhtan sonra da karı kocayı himaye etmeyi sürdürüyor, yani onların getirdikleri tuzlu bıldırcınları kabul ediyor ve Perekatov'a "sen, kardeşim", bazen de sadece "sen," diye hitap ediyordu. Nenila Makaryevna kocasına tam anlamıyla hakimdi ve evi de, çiftliği de kendi yönetiyor, ayrıca bunu hayli akıllıca (her bakımdan, Perekatov'dan çok daha iyi de) yapıyordu. Kocasını fazla sıkmıyordu ama onu elinde de tutuyordu, giysilerini kendi ısmarlıyor, onu bir toprak sahibine yakışır biçimde, İngiliz usulü giydirip kuşandırıyordu. Karısının talimatıyla Bay Perekatov, çok olgun bir ahududunu andıran siğilini gizlemek için İspanyol sakal bırakmıştı. Kendi açısından Nenila Makaryevna da konuklarına kocasının flüt çaldığını, flüt çalan herkesin alt dudağının altında böyle sivri sakal bıraktığını söylüyordu: Flütü böyle daha rahat tutabiliyorlarmış. Bay Perekatov sabahları elini yüzünü güzelce yıkayıp, saçlarını tarayıp temiz, geniş bir kravat takıyordu. Bununla birlikte, hayatından çok memnundu: Yemeğini her zaman iştahla yiyor, her istediğini yapabiliyordu; uyuyabildiği kadar uyuyordu. Komşularının dediğine göre, Nenila Makaryevna evde "yabancılara özgü bir düzen" kurmuştu: Az sayıda hizmetçi bulunduruyormuş, onları güzel, temiz giyindiriyormuş. Önemsenmemek üzüyormuş onu, en azından bölgenin soylu başkan karısı olmak istiyormuş; gelgelelim, S... bölgesi soyluları evinde bol bol yiyip içtikleri halde; gene de seçimlerde oylarını onun kocasına değil, emekli binbaşı Burkolts'a veriyorlarmış. Bay Perekatov'u pek başkentli buluyorlarmış...

Perekatov'un kızı Maşacık yüzden babasına benziyordu. Nenila Makaryevna kızının eğitimi için büyük uğraş vermişti. Maşa çok güzel Fransızca konuşuyordu, piyano çalması da oldukça iyiydi. Orta boyluydu, yeterince şişmandı ve cildi beyazdı; biraz tombul yüzü içten, neşeli bir gülümsemeyle aydınlanırdı; pek gür olmayan kumral saçları, kahverengi gözleri, hoş bir sesi vardı. Sakin bir kızdı Maşa. Kendisinde naz da, cilve de, boş inançlar da, çokbilmişlik de yoktu; bozkırda yetişmiş bir kızda hiç de olağan olmayan, duygularını özgürce anlatabilmesini, konuşmasını, görüşlerini açıklama rahatlığını herkes pek beğeniyordu. Özgür bir ortamda yetiştirilmişti; Nenila Makaryevna hiç sıkmamıştı onu.

Bir gün sabah saat on ikide bütün Perekatov ailesi konuk salonunda toplanmıştı. Babanın üzerinde yeşil, bol bir frak, boynunda ekoseli geniş bir kravat, ayağında boz bir pantolon ve potinler, pencerenin önünde dikiliyor, büyük bir dikkatle camdaki sinekleri yakalamaya çalışıyordu. Kızı gergefin önünde oturuyordu; siyah eldivenli küçük, tombul eli kanaviçenin üzerinde ağır ağır inip kalkıyordu. Nenila Makaryevna kanepede oturuyor, sessiz, önüne, döşemeye bakıyordu.

Sordu kocasına:

"..ski alayına davet yolladınız mı, Sergey Sergeyeviç?"

"Bu akşamki balo için mi? Elbette yolladım, 'ma şer'. Karısına anacığım demesi yasaktı. "Yollamaz olur muyum hiç!.."

Nenila Makaryevna devam etti:

"Ama süvarilerden hiç haber gelmedi... Genç kızların dans edebileceği kimse yok."

Kocası, süvari subaylarından haber gelmemesine çok üzülüyormuş gibi, derinden şöyle bir göğüs geçirdi.

Maşa birden araya girdi:

"Anneciğim, mösyö Luçkov davet edildi mi?"

"Kimdir Luçkov?"

"Bir subay. Çok ilginç biri olduğunu söylüyorlar."

"Nasıl yani?"

"Öyle işte; hiç yakışıklı da, genç de değilmiş ve herkes çekiniyormuş ondan. Korkunç bir düellocuymuş." Annesi hafiften çattı kaşlarını. "Çok isterdim onu görmeyi."

Sergey Sergeyeviç kızının sözünü kesti:

"Göreceksin de ne olacak, yavrucuğum? Lord Byron gibi biri olduğunu mu sanıyorsun?" O sıralar bizde Lord Byron'dan yeni yeni söz etmeye başlamışlardı. "Boş şeyler bunlar, kızım! Bir zamanlar ben de kavgacı diye tanınıyordum."

Maşa şaşkın şaşkın baktı babasının yüzüne, gülümsedi, sonra yerinden fırlayıp koştu, yanağından öptü. Annesi hafiften gülümsedi... Evet, yalan değildi Sergey Sergeyeviç'in dediği.

Nenila Makaryevna, "O beyefendinin gelip gelmeyeceğini bilmiyorum," dedi. "Belki o da gelir."

Kızı içini çekti.

Sergey Sergeyeviç, "Dikkat et, âşık olmayasın ona," dedi. "Farkındayım, bu aralar siz pek... sanki... heyecanlısınız, küçük hanım..."

Maşa saf bir tavırla itiraz etti:

"Hiç de değil..."

Nenila Makaryevna soğuk soğuk baktı kocasına. Sergey Sergeyeviç ne diyeceğini bilemedi, bir süre saatinin kösteğiyle oynadı, masanın üzerinden geniş kenarlı İngiliz şapkasını aldı, çiftliği dolaşmaya çıktı. Köpeği çekingen, uysal, koştu arkasından. Akıllı bir hayvan olan köpek, sahibinin evde pek söz sahibi olmadığını hissediyor ve bunun için ona karşı mütevazı, hassas davranıyordu.

Nenila Makaryevna kızının yanına gitti, yavaşça tutup başını kaldırdı, sevecen baktı gözlerinin içine.

"Âşık olduğun zaman bunu bana söyleyeceksin, değil mi?" diye sordu.

Maşa gülümseyerek öptü annesinin elini ve "evet" anlamında başını birkaç kez salladı.

Nenila Makaryevna onun yanağını okşadı, kocasının arkasından çıktı. Maşa koltuğun arkalığına yaslandı, başını göğsünün üzerine indirdi, parmaklarını kenetledi ve gözlerini kısıp uzun uzun baktı pencereden dışarı...Tazecik yanaklarında hafif bir pembelik dolaştı; göğüs geçirerek doğruldu, örmeye devam edecek oldu ama tığ düştü elinden, elini yüzüne kapadı, tırnaklarının ucunu hafifçe ısırdı, düşünmeye başladı... Sonra omzuna, öne uzattığı eline baktı, ayağa kalktı, aynanın önüne yürüdü, gülümsedi, şapkasını giyinip bahçeye çıktı.

O akşam saat sekizde konuklar gelmeye başladı. Bayan Perekatova hanımefendileri pek güler yüzle karşılıyor, "kabul ediyordu", Maşacık da kızları öyle karşılıyordu; Sergey Sergeyeviç konuk toprak sahipleriyle çiftlik işlerinden konuşurken arada bir dönüp karısına bakıyordu. Özellikle subaylardan biraz sonra gelmeyi yeğleyen şık giyimli gençler de gelmeye başlamıştı ve nihayet albay da yaveriyle, Kister ve Luçkov'la geldi. Alay komutanı evin hanımefendisiyle tanıştırdı onları. Luçkov bir şey söylemeden öne eğilerek selam verdi; Kister gerektiği gibi, "Çok memnun oldum..." dedi. Bay Perekatov albayın yanına geldi, samimiyetle sıktı eli-

ni ve duygulanarak baktı gözlerinin içine. Albay hemen ciddileşti. Danslar başladı. Kister Maşa'yı dansa kaldırdı. O anda çok daha *ecoses* (İskoçlu) görünüyordu.

Maşa, dansta salonu birkaç kez bir uçtan bir uca gidip geldikten sonra ön sıraya geçtiklerinde sordu Kister'e:

"Söyler misiniz, lütfen, arkadaşınız neden dans etmiyor?"

"Hangi arkadaşım?"

Maşa yelpazesinin ucuyla Luçkov'u gösterdi.

Kister, "O dans etmez," dedi.

"Peki, öyleyse neden geldi buraya?"

Kister ne diyeceğini bilemedi. Neden sonra cevap verdi:

"Eğlenmek için..."

Maşa sözünü kesti Kister'in:

"Sanırım, siz bizim alaya yeni geldiniz?"

Kister gülümsedi.

"Sizin alaya... evet, yeni geldim."

"Canınız sıkılmıyor mu burada?"

"Hayır efendim... Burada çok güzel bir arkadaş çevresi edindim... Ayrıca doğa da..."

Kister doğanın güzelliklerini anlatmaya koyuldu. Maşa başını kaldırmadan dinliyordu onu. Avdey İvanoviç köşede oturuyor, kayıtsız bir tavırla dans edenlere bakıyordu.

Birden sordu Maşa:

"Bay Luçkov kaç yaşındadır?"

"Kaç yaşında?.." dedi Kister. "Sanırım otuz beş."

"Tehlikeli bir insan olduğunu söylüyorlar..." Hemen arkasından ekledi Maşa: "Asabi..."

"Biraz çabuk öfkelenir... ama aslında çok iyidir."

"Ondan herkesin korktuğunu söylüyorlar, doğru mu bu?"

Kister gülümsedi.

Maşa sordu:

"Siz de korkuyor musunuz ondan?"

"Biz iyi arkadaşız."

"Gerçekten mi?"

Salonun her yanından onlara seslenenler oldu:

"Hadi sıra sizde, sizde, sizde..."

Hemen toparlandılar, tekrar yan yan koşturarak salonda gidip gelmeye başladılar.

Luçkov danstan sonra Kister'in yanına geldi.

"Kutlarım seni."

Kister, "Ev sahibinin kızı hep seni sordu," dedi.

Luçkov önemsemez bir tavırla,

"Gerçekten mi?" dedi.

"Temiz bir kız! Çok da güzel; baksana.."

"Oradaki kızlardan hangisi?"

Kister Maşa'yı gösterdi.

"O!.. Fena değilmiş!"

Ve esnedi Luçkov.

"Soğuk adam!" diye mırıldandı Kister.

Ve koşarak başka bir kızı dansa kaldırmaya gitti.

Kister'in verdiği haber, esnemiş (hatta yeterince yüksek sesle eslemiş olsa da), Avdey İvanoviç'in çok hoşuna gitmişti. İlgi çekmek gururunu çok okşamıştı; aşkı sözcüklerde küçümserdi... ama insanın kendini sevdirmesinin çok çaba gerektirdiğini de için için hissederdi. Kendini sevdirmek zordu ve çaba gerektiriyordu oysa kayıtsız, suskun mağrur görünmek çok kolaydı. Avdey İvanoviç yakışıklı değildi, genç değildi ama korkunç bir ün sahibiydi ve dolayısıyla gösteriş yapmaya, kendini öyle satmaya hakkı vardı. Kasvetli bir yalnızlığın acı, suskun hazzına alışkındı; kadınların ilgisini ilk kez çekmiyordu; bazıları ona yaklaşmaya bile çalışmışlardı; o acımasızca uzaklaştırmıştı onları kendinden; kadınların ona sevgiyle yaklaşmadıklarını biliyordu... (Onlarla ilk görüşmelerinde, duyguların karşılıklı açıklanmasında önce rahatsız hissediyordu kendini, daha sonra canı sıkılmaya başlıyordu, hakarete varan kaba davranışlarda bulunuyordu); bir zamanlar tanıştığı iki-üç kadını hatırlıyordu, yakınlaştıkları ilk anda ondan soğumuşlardı ve hemen kendileri uzaklaşmışlardı... İşte bunun için sonunda esrarengiz kalmaya, kaderin karşısına çıkaracağı kadınlara karşı küçümser olmaya, onları hor görmeye karar vermişti... İnsanlar genelde başka türlü bir küçümsemeden habersiz olmalıdır... Açık yürekli, içten, yani dürüst her çeşit tutku ters geliyordu Luçkov'a; öfkeli olduğu zamanlar bile sürekli kendine hakim olması gerekiyor-

du. Luçkov kahkahalar atmaya başladığında yalnızca Kister iğrenmiyordu ondan; Avdey'e Schiller'den pek sevdiği dizeleri okurken iyi niyetli Alman'ın gözleri içtenliğin sevinçli, soylu ışığıyla aydınlanıyordu; düellocu başını önüne eğip bir kurt gibi oturuyordu karşısında...

Kister bitkin düşene kadar dans etti. Luçkov oturduğu köşesinden hiç kalkmadı, kaşları çatık, arada bir belli etmeden Maşa'ya bakarak oturuyordu orada ve Maşa ile göz göze geldiğinde hemen kayıtsız bir tavır takınıyordu. Maşa üç kez dans etti Kister'le. Coşkulu genç güven vermişti ona. Maşa hayli neşeli konuşuyordu onunla ama içinde bir rahatsızlık hissediyordu. Aklında sürekli Luçkov vardı.

Müzik değişti, hareketli parçalar çalmaya başladı. Subaylar zıplayarak, topuklarını yere vurarak, omuzlarında apoletlerini sallayarak oynuyorlardı; siviller de onlar gibi topuklarını yere vuruyorlardı. Luçkov hâlâ yerinden kalkmamıştı, zıplayarak dans edenleri sakince izliyordu. Biri omzuna dokundu... Dönüp baktı, yanında oturan subay, Maşa'yı gösterdi ona. Maşa karşıda ayakta duruyordu; önüne yere bakarak elini uzatmıştı ona. Luçkov önce anlayamamış gibi baktı Maşa'ya, sonra umursamaz bir tavırla kılıcını çıkardı, kasketini yere attı, koltukların arasından beceriksizce geçti, Maşa'yı kolundan tutup, tatsız bir görevi yerine getiriyormuş gibi isteksiz, zıplayarak dans edenlerin arasından geçirdi... Maşa'nın kalbi duracakmış gibi hızlı çarpıyordu.

Nihayet sordu ona Maşa:

"Siz neden dans etmiyorsunuz?"

"Dans etmeye pek düşkün değilimdir," dedi Luçkov. "Sizin yeriniz neresi?"

"İşte, şurası."

Luçkov sandalyesine kadar götürdü Maşa'yı, sakin bir tavırla eğildi önünde ve gene sakin, köşesine döndü... Ama içinde bir neşe kıpırtısı vardı.

Kister, Maşa'yı bir kez daha dansa kaldırdı.

"Arkadaşınız çok tuhaf biri!" dedi Maşa.

Fyodor Fyodoroviç mavi, içten bakışlı gözlerini anlamlı kısarak karşılık verdi:

"Onunla nedense pek ilgileniyorsunuz..."
"Evet... Çok mutsuz biri galiba."
"Mutsuz mu? Nereden çıkardınız bunu?"
Güldü Fyodor Fyodoroviç.
Maşa mağrur bir tavırla salladı başını:
"Siz bilmiyorsunuz... Bilmiyorsunuz..."
"Nasıl bilmem?.."
Maşa tekrar salladı başını, Luçkov'a baktı. Onun bu bakışını fark etti Avdey İvanoviç, belli belirsiz omuz silkti, öteki odaya geçti.

III

O akşamdan sonda aradan birkaç ay geçti. Luçkov bir kez bile gitmedi Perekatovlar'ın evine. Ama Kister oldukça sık gidiyordu. Nenila Makaryevna seviyordu onu ama Fyodor Fyodoroviç'i oraya çeken o değildi: Maşa'dan hoşlanıyordu. Tecrübesiz ve pek konuşkan olmadığı için, daha çok karşılıklı duygu ve fikir alışverişinden haz duyuyor, genç bir erkekle genç bir kızın arasında soylu, sakin bir dostluğun mümkün olabileceğine içtenlikle inanıyordu.

Bir gün besili, çevik üç at koşulu bir arabayla Perekatov'un evine geldi. Güneşli, boğucu sıcak bir gündü. Gökyüzünde tek bulut yoktu. Gökyüzü ufukta öylesine yoğun maviydi ki göz aldanıyor, orada fırtına bulutları var gibi algılıyordu. Bay Perekatov'un yazlık olarak yaptırdığı evinin, (bozkır alışkanlığıyla) pencerelerinin hepsi doğrudan güneşe bakıyordu. Nenila Makaryevna pencerelerin panjurlarını sabahtan kapattırmıştı. Kister serin, yarı karanlık konuk salonuna girdi. Aralardan süzülen güneş ışınları döşemede, duvarlarda kısa, sık çizgiler oluşturuyordu. Perekatovlar ailesi güler yüzle karşıladı Fyodor Fyodoroviç'i. Yemekten sonra Nenila Makaryevna istirahat etmek için yatak odasına çekildi; Bay Perekatov konuk salonunda kanepeye yerleşti; Maşa pencerenin dibinde gergefin başına oturdu; Kister de onun karşısına... Maşa gergefi açmadı, göğsünü hafifçe kenarına dayayıp, elini başına destek yaptı. Kister bir şeyler anlatmaya başladı ona; Maşa, bir şey bekliyormuş gibi dikkatsiz dinliyordu onu, arada bir babasına bakıyordu; birden elini uzattı Kister'e.

"Bakın, Fyodor Fyodoroviç..." dedi. "Biraz alçak sesle konuşun... babam uyudu da..."

Gerçekten de uyumuştu Bay Perekatov, her zaman olduğu gibi, başını kanepenin arkalığına dayamış, ağzı açık, otururken öylece uykuya dalmıştı.

Kister merakla sordu:

"Size ne anlatmamı istersiniz?"

"Güleceksiniz bana."

"Rica ederim!.."

Maşa başını önüne eğdi, öyle ki yüzünün yalnızca elleriyle kapalı olmayan üst bölümü görünüyordu; alçak sesle, gayet sakin sordu Kister'e:

"Buraya gelirken neden hiç Bay Luçkov'u getirmiyorsunuz?"

Maşa balodan sonra birçok kez Luçkov'dan söz etmişti ona ... Kister susuyordu. Maşa parmaklarının arasından korkuyla bakıyordu ona.

Kister bir süre sonra sordu:

"Ne düşündüğümü açık yüreklilikle söyleyebilir miyim size?"

"Neden söylemeyesiniz ki? Elbette söyleyebilirsiniz."

"Bana öyle geliyor ki Luçkov çok etkiledi sizi!"

"Hayır!" dedi Maşa. Nakışa daha yakından bakmak istiyor gibi öne eğildi; o anda altın sarısı ince bir ışık düştü saçına. "Yo... hayır... ama..."

Kister gülümseyerek sordu:

"Ama... ne?"

"Bakın," dedi Maşa. Birden başını kaldırdı, öyle ki güneş ışını o anda tam gözüne geldi. "Bakın, görüyor musunuz... o..."

"Çok düşünüyorsunuz onu..."

Maşa bir an düşündü, yüzü kızardı, başını biraz yana çevirdi, o durumda karşılık verdi:

"Eh işte... evet... Değişik bir şey var onda..." Birden Fyodor Fyodoroviç'in yüzüne bakarak ekledi: "Gördünüz mü, gülüyorsunuz bana."

Fyodor Fyodoroviç içtenlikle, sevecen gülümsedi.

Maşa devam etti:

"Şu anda aklıma gelen her şeyi anlatacağım size. Biliyorum ki

benim..." "Dostumsunuz," demek istedi ama şöyle ekledi: "İyi bir arkadaşımsınız."

Kister "evet" anlamına başını eğdi. Maşa bir süre sustuktan sonra çekinerek elini uzattı ona; Fyodor Fyodoroviç saygıyla sıktı onun parmaklarının ucunu.

Maşa, "Tuhaf bir insan galiba," dedi.

Ve tekrar gergefe yaslandı.

"Tuhaf mı?"

"Öyle ya..." "Pek kurnaz," diye ekledi Maşa: "Tuhaf biri olarak çekiyor ilgimi!"

Kister mağrur bir tavırla itiraz etti:

"Luçkov iyi, mükemmel bir insandır. Bizim alayda kimse anlamıyor onu, değerini bilmiyorlar, yalnızca dıştan görüyorlar onu. Kuşkusuz, sert bir kişiliği var, biraz değişiktir, sabırsızdır ama kalbi çok temizdir."

Maşa büyük bir dikkatle dinliyordu Fyodor Fyodoroviç'i.

"Size getireceğim onu. Sizden çekinmesinin yersiz olduğunu, yabanilik yapmasına gerek olmadığını söyleyeceğim kendisine... Evet, söyleyeceğim ona... Ah! Başka neler söyleyeceğimi de biliyorum... Yani, aklınıza gelmesin ki ben..." Kister ne diyeceğini bilemedi; Maşa da bir şey söyleyemiyordu... "Evet, nihayet, yalnızca siz... hoşlanıyorsunuz ondan..."

"Kuşkusuz, birçok insandan hoşlandığım gibi, ondan da hoşlandım..."

Kister pek anlamlı baktı Maşa'nın yüzüne. Buna sevinmiş gibi mırıldandı:

"Güzel, çok güzel. Size getireceğim onu..."

"Yo, olmaz..."

"Pekalâ, söylüyorum size, çok güzel olacak... Her şeyi ben ayarlayacağım."

Maşa gülümseyerek, "Çok kötüsünüz!..." dedi.

Sitemli salladı parmağını Kister'e.

Bay Perekatov esnedi, gözlerini açtı. Şaşırmış gibi mırıldandı:

"Galiba uyumuşum."

Onun bu şaşkınlığı her gün tekrarlanan bir şeydi.

Maşa ile Kister Schiller'den söz etmeye başladılar.

Ancak, Fyodor Fyodoroviç kendini pek rahat hissetmiyordu; içinde bir kıskançlık kıpırtısı varmış gibi geliyordu ona... ve soylu bir öfke hissediyordu kendine. Nenila Makaryevna indi konuk salonuna. Çay getirdiler. Bay Perekatov köpeğini birkaç kez sopanın üzerinden atlattı, sonra ona zamanla her şeyi öğreteceğini söyledi; bu arada köpek uysal uysal kuyruğunu sallıyor, yalanıyor, gözlerini kırpıştırıyordu. Nihayet hava biraz serinleyince, akşam esintisi çıkınca Perekatovlar ailesi hep birlikte akağaç koruluğunda dolaşmaya gitti. Fyodor Fyodoroviç sürekli Maşa'ya bakıyordu; ona, kendisine verdiği görevi yerine getireceğini anlatmak istiyor gibiydi. Maşa aynı anda hem sıkılıyordu, hem neşeliydi, hem kendine öfkeli... Kister durup dururken birden büyük bir heyecanla aşktan, dostluktan söz etmeye başladı... Ama Nenila Makaryevna'nın soru dolu dikkatli bakışını fark edince konuyu hemen değiştirdi.

Ufukta görkemli bir gün sonu kızıllığı vardı. Akağaç koruluğunun ötesinde dümdüz, geniş bir çayır uzanıyordu. Maşa'nın canı "elim sende" oynamak istedi. Hizmetçi kızlar, uşaklar geldi; Bay Perekatov kendi karısıyla eşleşti, Kister Maşa ile. Hizmetçi kızlar, uşaklar bağrışarak koşmaya başladılar; Bay Perekatov'un odacısı Nenila Makaryevna'yı kocasının yanında ayırdı; hizmetçi kızlardan biri hemen beyefendinin yanına geçti. Fyodor Fyodoroviç Maşa'nın yanından ayrılmıyordu. Kendi yerine her geldiğinde Maşa'ya iki sözcük söylüyordu; koşmaktan kıpkırmızıydı Maşa'nın yüzü, saçlarını toplarken gülümseyerek dinliyordu onu. Akşam yemeğinden sonra Kister arabasına binip gitti.

Yıldızlı, sakin bir geceydi. Kasketini çıkarmıştı Kister. Heyecanlıydı; vicdanı hafiften sızlıyordu. Neden sonra neredeyse yüksek sesle şöyle dedi: "Evet, Luçkov'u seviyor... aralarını yapacağım, güvenini hak ettiğimi göstereceğim Maşa'ya." Henüz ortada Maşa'nın Luçkov'u sevdiğini kanıtlayan bir şey olmasa; Maşa'nın konuşmasından onun için yalnızca bir merakın söz konusu olduğu izlenimini almış olsa da, Kister kafasında bir aşk hikâyesi yaratmış, kendine bir görev bile üstlenmişti. Duygularını feda etmeye hazırdı; üstelik şöyle de düşünüyordu: "Hazır, ona henüz içten bir bağlılıktan başka bir şey hissetmiyorken..." Kister, arkadaş uğruna fedakârlık edebilecek yapıda biriydi. Çok kitap okumuştu, kendini

tecrübeli, hatta anlayışlı buluyordu. Tahmininin doğruluğundan kuşkusu yoktu; hayatta çeşitliliğin sınırsız olduğuna, herhangi bir şeyin şeyin hiçbir zaman tekrar etmediğine inanıyordu. Biraz heyecanlanmıştı Fyodor Fyodoroviç, duygulanmıştı, yapması gerekeni, görevini düşünüyordu. Seven ürkek bir genç kızla, belki de hayatında hiç sevmediği ve sevilmediği için ruhu katılaşmış bir erkeğin arasında aracılık etmek; onları birbirine yakınlaştırmak, onlara gerçek duygularını anlatmak ve sonra fedakârlığının büyüklüğünü kimsenin fark etmesine fırsat vermeden aradan çekilmek... Ne güzel bir şeydi bu! Gecenin serinliğine karşın, genç hayalperestin yüzü alev alev yanıyordu...

Ertesi sabah erken saatte gitti Luçkov'a. Avdey İvanoviç her zaman olduğu gibi kanepeye uzanmış, piposunu tüttürüyordu. Kister selam verdi ona. Neşeli bir tavırla, "Dün Perekatovlar'daydım," dedi.

Luçkov esneyerek, kayıtsız, karşılık verdi:

"Ya!"

"Evet. Çok iyi insanlar."

"Gerçekten mi?"

"Senden söz ettik."

"Benim için büyük onur; kiminle benden söz ettiniz?"

"Yaşlılarla... ve kızlarıyla."

"Ya! Şu... şişko kızla mı?"

"Harika bir kız o, Luçkov."

"Evet, onların hepsi harikadır."

"Hayır, Luçkov, bilmiyorsun sen o kızı. Onun kadar akıllı, iyi niyetli, hassas bir kız hayatımda tanımadım ben."

Luçkov burnundan şarkı söyler gibi söylendi:

"Önceki yıl *Hamburg* gazetesinde Münih'in nasıl galip geldiğini okuyan sen değil miydin..."

"Söylüyorum sana."

Luçkov alaylı, "Sen âşıksın o kıza, Fyodorcuğum," dedi.

"Hiç de! Aklımdan bile geçmedi."

"Fyodorcuğum, âşıksın sen o kıza!"

"Saçmalama! Olacak şey değil..."

Avdey İvanoviç gene şarkı söyler gibi ekledi:

"Âşıksın, sevgili, akılsız dostum, âşık..."

Kister, canı sıkkın, "Ah, Avdey, hiç utanmıyorsun!" diye mırıldandı.

Bunu söyleyen başka biri olsaydı Luçkov şimdi çok daha ters karşılık verirdi: Kister'e pek kızamıyordu. Alçak sesle mırıldandı:

"Tamam, tamam, *şprehen zi deyn*, İvan Andreiç, kızma."

Kister heyecanlı,

"Beni dinle, Avdey," dedi. Luçkov'un yanına oturdu. "Biliyorsun, seni severim." Luçkov yüzünü buruşturdu. "Ama ne yalan söyleyeyim, bir huyundan hoşlanmıyorum... özellikle, hiç kimseyle arkadaş olmak istememenden, hep evde oturmandan, iyi insanlarla yakınlaşmaktan kaçmandan! Tamam, tutalım ki hayatta çok aldatıldın, bu yüzden sert bir kişiliğin oldu... olabilir... önüne çıkan herkesin boynuna atılmana gerek yok zaten, peki ama, herkesi de itmenin ne gereği var? Bu durumda belki bir gün beni de uzaklaştıracaksın kendinden." Luçkov soğukkanlılıkla piposunu tüttürmeyi sürdürüyordu. "İşte bunun içindir ki benden başka... arkadaşın yok. Tanrı bilir, neler düşünüyorlardır senin için..." Kister kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

"Avdey! Erdeme, fazilete inanmıyor musun sen Avdey?"

"İnanmaz olur muyum..." dedi Luçkov, "inanıyorum..."

Kister samimiyetle sıktı onun kolunu. Duygulu bir tavırla sürdürdü konuşmayı:

"Seni hayatla barıştırmak istiyorum Avdey. Benim yanımda neşeleniyorsun, yüzün gülüyor... özellikle, yüzün gülüyor. O zaman ben de çok mutlu oluyorum. İzin ver, bazen seninle, zamanını nasıl geçireceğinle ilgilenebileyim. Bugün ne işimiz var? Günlerden pazartesi... yarın salı... çarşamba günü birlikte Perekatovlar'a gidelim. Seni gördüklerine çok sevinecekler... ve orada birlikte çok güzel vakit geçireceğiz... Şimdi izninle ben de bir pipo yakacağım..."

Avdey İvanoviç kanepeye uzanmış, kıpırdamadan tavana bakıyordu. Kister piposunu yaktı, pencerenin önüne gitti, parmaklarıyla camda trampet çalmaya başladı.

Birden sordu ona Avdey:

"Demek benden söz ediyorlardı?"

Kister pek anlamlı, "Evet," dedi.

"Neler söylüyorlardı?"
"Konuşuyorlardı işte... Anlayacağın, seninle tanışmak istiyorlar."
"Özellikle kim?"
"Bakıyorum çok merak ediyorsun!"
Avdey uşağa seslendi, atını eyerlemesini söyledi.
"Nereye gideceksin?"
"At eğitim sahasına."
"Tamam, hoşça kal. Peki, Perekatovlar'a gidiyor muyuz?"
Luçkov tembel, "Belki gideriz," dedi.
Gerindi.
Kister, "Aferin!" diye haykırdı.
Sokağa çıktığında dalgındı, derin bir soluk aldı.

IV

Maşa, kendisine Bay Kister'le Bay Luçkov'un geldiğini haber verdiklerinde konuk salonunun kapısına gelince birden durdu. Hemen odasına çıktı, aynanın karşısına geçti... Kalbi çok hızlı çarpıyordu. Hizmetçi kız gelip kendisini konuk salonunda beklediklerini söyledi. Maşa biraz su içti, merdiveni inerken iki kez durdu, sonunda alt kata indi. Bay Perekatov evde değildi. Nenila Makaryevna kanepede oturuyordu; Luçkov sandalyede üniformasıyla, kasketi dizlerinin üzerinde, oturuyordu; Kister onun yanındaydı. Maşa konuk salonuna girince ikisi de ayağa kalktı; Kister'in yüzünde her zamanki dostça gülümsemesi vardı, Luçkov'un tavrı ise mağrur, gergindi. Maşa mahcup, öne eğilerek selamladı onları, annesinin yanına gidip oturdu. İlk on dakika her şey olağandı. Maşa oturuyor, hafiften Luçkov'u inceliyordu. Luçkov evin hanımefendisinin sorularına kısa ama huzursuz cevaplar veriyordu. Gururuna düşkün her insan gibi çekingendi. Nenila Makaryevna konuklara bahçeye çıkıp dolaşmalarını önerdi ama kendisi balkona çıktı. Bozkır hanımefendilerinin çoğu gibi, kızını gözünün önünden ayırmamayı, her an onu izlemeyi, içi dolu çantasıyla her yerde düşe kalka peşinden koşturmayı gereksiz bulurdu. Bahçede dolaşmaları hayli uzun sürdü. Maşa daha çok Kister'le konuşuyordu ama ona da, Luçkov'a da bakmaya cesaret edemiyordu. Avdey İvanoviç hiç konuşmuyor-

du; Kister'in sesinden, heyecanlı olduğu belliydi. Nedense çok gülüyor, durmadan konuşuyordu... Irmağa kadar yürüdüler. Irmağın kıyısından bir sajen[3] uzakta yuvarlak, geniş yaprakları suyun durgun yüzeyine uyuyormuş gibi yayılmış bir nilüfer vardı.

"Ne güzel bir çiçek," dedi Maşa.

Maşa sözünü daha bitirmemişti ki Luçkov süvari kılıcını çıkardı, bir eliyle, hemen oradaki söğüt ağacının dalına tutunarak bütün bedeniyle suyun üzerine uzandı, nilüferin çiçeğini kesti.

Maşa korkuyla haykırdı:

"Burası derindir, dikkat edin!"

Luçkov kılıcının ucuyla çiçeği kıyıya, Maşa'nın ayaklarının dibine kadar çekti. Maşa eğilip aldı çiçeği ve kibar, sevinçli bir şaşkınlıkla baktı Avdey'in yüzüne.

"Bravo!" diye haykırdı Kister.

Luçkov kesik kesik, "Oysa yüzmeyi de bilmiyorum ben..." dedi.

Onun bu sözü Maşa'nın pek hoşuna gitmedi. "Neden bunu söylemek ihtiyacını duydu acaba?" diye geçirdi içinden.

Luçkov'la Kister Perekatovlar'da akşama kadar kaldılar. Maşa'nın ruhunda alışılmadık, yepyeni bir değişiklik olmuştu. Yüzünde birkaç kez dalgın bir şaşkınlık belirmişti. Hareketleri sanki daha bir yavaştı, annesinin düşüncelerine karşı çıkmıyor, tersine, onun ne düşündüğünü öğrenmek, kendisine sorular sormasını istiyordu. Akşam süresince Luçkov değişik bir ilgi göstermişti ona; bu değişik ilgi bile onun masum kibrini okşamıştı. İki arkadaş birkaç güne kadar tekrar geleceklerini söyleyip gittiklerinde Maşa sessizce odasına çıktı ve şaşkın şaşkın uzun süre çevresine bakındı. Nenila Makaryevna yanına geldi, her zaman olduğu gibi öptü onu, kucakladı. Maşa ağzını açtı, annesiyle konuşmak istiyordu ama tek sözcük söylemedi. İtirafta bulunmak istiyordu ama neyi itiraf edeceğini bilemiyordu. İçinde bir kıpırtı vardı. Luçkov'un kesip aldığı çiçek gece masasının üzerindeki su dolu temiz bardaktaydı. Maşa yatağına yattıktan bir süre sonra dikkatlice doğruldu yatağının içinde, dirseğine dayandı... ve bakir dudakları çiçeğin beyaz, taze taç yapraklarına dokundu...

Ertesi gün Kister sordu arkadaşına:

3 2,13 m. karşılığı eski bir uzunluk ölçü birimi – ç.n.

"Evet, ne diyorsun? Perekatovlar'dan hoşlandın mı? Haklı değil miymişim? Evet? Söyle bakalım!"

Luçkov cevap vermedi.

"Hadi, söyle, hoşlandın, değil mi, söyle!"

"Doğrusu, bilmiyorum."

"Kes artık!"

"Şu kız... adı neydi... Maşacık fena değil, güzel..."

"Öyle işte..." dedi Kister.

Başka bir şey söylemedi. Beş gün sonra Luçkov, Perekatovlar'a gitmeyi önerdi Kister'e. Yalnız gidemezdi onlara. Fyodor Fyodoroviç'in yokluğunda sohbeti kendisinin yönetmesi gerekirdi ama yapamazdı bunu, böyle bir şeyden kaçıyordu da.

İkinci gelişlerinde Maşa iki arkadaşın yanında çok daha rahattı. Şimdi, annesine, istemediği bir itirafta bulunup onu huzursuz etmediğine için için seviniyordu. Yemekten önce Avdey henüz ehlileştirilmemiş bir ata binmek istedi ve atın deli gibi sıçrayışlarına rağmen, hayvanı tamamen uysallaştırdı. Akşam Luçkov artık iyice açılmıştı, şakalar ediyor, kahkahalar atıyordu. Ama çok geçmeden kendini toparlamış olsa da, Maşa'nın üzerinde tatsız bir izlenim bırakmayı gene de başarmıştı. Maşa, Luçkov'un onun üzerinde bıraktığı izlenimin nasıl bir şey olduğunu henüz bilemiyordu. Ama onda hoşlanmadığı şeyleri Luçkov'un mutsuzluğuna, yalnızlığına veriyordu.

V

İki arkadaş Perekatovlar'ı sık ziyaret etmeye başlamıştı. Kister'in durumu giderek daha çekilmez oluyordu. Pişman değildi... hayır ama bu görevini hiç değilse bir an önce sona erdirmek istiyordu. Maşa'ya bağlılığı gün geçtikçe artmaktaydı; Maşa da giderek daha bir yakınlaşıyordu ona ama yalnızca aracı, sırdaş, hatta dost olmak Kister için... çok ağır, nankör bir meslekti! Coşkulu insanlar ıstırapların kutsallığından, ıstırapların mutluluğundan çok söz ederler... Ne var ki Kister'in sıcak, sade yüreğine hiçbir mutluluk vermiyorlardı. Nihayet bir gün Luçkov giyinip kuşanmış, Perekatovlar'a birlikte gitmek üzere arabasıyla kapısına geldiğinde Fyodor Fyodoroviç arka-

daşını çok şaşırttı. Ona açıkça, Perekatovlar'a gelmeyeceğini, evde kalacağını söyledi. Luçkov rica etti, üzüldü, kızdı... Kister başı ağrıdığı için evde kalacağını söyledi. Luçkov yalnız gitti Perekatovlar'a.

Son zamanlarda düellocu çok değişmişti. Artık arkadaşlarını rahatsız etmiyordu, alaya yeni gelenlere sataşmıyordu; Kister'in dediği gibi, ruhu henüz çiçek açmamış olsa da, gerçekten, hayli sakinlemişti. Daha önce de onun umutsuz, hayal kırıklıkları yaşamış biri olduğu söylenemezdi, (hemen hiçbir şey görmemiş, yaşamamıştı) ve bu yüzden Maşa'yı çok düşünmesi şaşılacak bir şey değildi. Bununla birlikte, yüreği yumuşamamıştı, yalnızca öfkesi biraz dinmişti, o kadar. Maşa'nın ona olan duyguları tuhaftı. Hemen hiçbir zaman onun doğrudan yüzüne bakmıyordu; konuşamıyordu onunla... Baş başa kaldıklarında Maşa kendini aşırı rahatsız hissediyordu. Onu olağanüstü biri olarak görüyor ve ondan korkuyordu, karşısında heyecanlanıyordu; onu anlayamadığını, onun güvenini hak etmediğini sanıyor; onu düşünmek ona çok zor, ağır geliyordu. Öte yandan, Kister'in varlığı onu sevindirmese, heyecanlandırmasa da, rahatlatıyor, neşelendiriyordu. Kister'le, kardeşi gibi koluna girip, saatlerce sohbet edebiliyor, dostça gözlerinin içine bakıyor, onunla birlikte gülebiliyordu ama onu çok seyrek düşünüyordu. Genç kız için gizemli bir şey vardı Luçkov'da: Onun ruhunun "bir orman gibi" karanlık olduğunu hissediyor, bu esrarengiz karanlığa girmek istiyordu. Çocuklar da derin bir kuyuya, dibindeki durgun suyu görene kadar uzun uzun öyle bakarlar...

Luçkov konuk salonuna yalnız girince Maşa önce korktu... ama sonra sevindi buna. Birkaç kez, Luçkov'la arasında bir yanlış anlama var gibi gelmişti ona ve o güne kadar bunu onunla konuşma fırsatını bulamamıştı. Luçkov, Kister'in gelmemesinin nedenini açıkladı; yaşlılar üzüntülerini belirttiler ama Maşa kuşkulu baktı Avdey'in yüzüne ve konuşma fırsatını beklemeye başladı. Yemekten sonra baş başa kaldılar; Maşa ne diyeceğini, nasıl başlayacağını bilemiyordu, geçip piyanonun başına oturdu. Parmakları tuşların üzerinde telaşlı, titreyerek dolaşıyordu; sık sık duruyor ve ilk sözcüğü bekliyordu... Luçkov müziği anlamıyor, hatta sevmiyordu. Maşa ona Rusya'dan (o sıralar Rusya'yı konuşmak yeni moda olmuştu) ve Mozart'tan söz etmeye başladı... Avdey yalnızca "evet

efendim, hayır efendim, tabii efendim, çok güzel" gibi cevaplar veriyordu, hepsi o kadar. Maşa, Rossini'den çok güzel parçalar çalıyordu. Luçkov dinliyordu, yalnızca dinliyordu... ve nihayet Maşa ona dönüp baktığında Luçkov'un yüzünde öylesine içten bir sıkıntı ifadesi vardı ki Maşa hemen ayağa kalktı, piyanonun kapağını kapadı. Pencerenin önüne gitti, uzun süre bahçeye baktı; Luçkov yerinden kıpırdamıyor, sürekli susuyordu. Maşa'nın içinde sabırsızlığın yerini korku almaya başlamıştı. "Öyle mi?" diye geçirdi içinden, istemiyor musun, yoksa konuşamıyor musun?" Korkmak sırası şimdi Luçkov'daydı. Gene o can sıkıcı güvensizliği hissetmeye başlamıştı: Artık öfkeleniyordu!.. Kendi kendine mırıldandı: "Bir kızla ilişki kurmaya hangi şeytan dürttü beni!.." Oysa o anda Maşa'nın yüreği çok rahatlamıştı! Tuhaf olsa da, böylesine değişik biri olarak hayal ettiği Luçkov ona ne derse desin, anlayabilirdi, her şeyini bağışlayabilirdi, her dediğine inanabilirdi... Ama bu dayanılmaz, aptal suskunluk! Gözleri can sıkıntısından dolu dolu olmuştu. "Benimle konuşmak istemiyorsa, beni güvenilmeye değer bulmuyorsa neden geliyor bize? Ama belki de onu konuşturmayı beceremiyorum?" Ve birden döndü, Luçkov'un yüzüne öylesine sorar gibi, öylesine ısrarlı baktı ki Luçkov anlayamadı onun bu bakışını, daha fazla susamadı... Kekeleyerek, gayet resmî, "Mariya Sergeyevna," diye başladı, "ben... ben de... size şunu söylemek zorundayım..."

Hemen karşılık verdi Maşa:

"Söyleyin..."

Luçkov kararsız bakındı çevresine.

"Şimdi yapamam..."

"Neden?"

"Sizinle yalnızken... konuşmak isterdim..."

"Şu anda yalnızız işte..."

"Evet... ama... burada, evde..."

Maşa şaşırdı... "Bu isteğini reddedersem," diye geçirdi içinden, "her şey bitecek..." Merak Havva'yı da mahvetmişti!.. Bir an düşündükten sonra, "Tamam," dedi.

"Ne zaman? Nerede?"

Maşa sık ve düzensiz soluk almaya başlamıştı.

"Yarın... akşam. Uzun Çayır ötesindeki koruluğu biliyor musunuz?"

"Değirmenin arkasındakini mi?"

Maşa "evet" anlamına salladı başını.

"Saat kaçta?" diye sordu Luçkov.

"Bekleyin..."

Başka bir şey söyleyemedi Maşa; sesi kesilmişti... Yüzü bembeyaz, çabuk adımlarla çıktı konuk salonundan.

On beş dakika sonra Bay Perekatov her zamanki kibarlığıyla Luçkov'u antreye kadar geçirdi, kendilerinin "unutulmamasını" dileyerek samimiyetle sıktı elini; konuğu yolcu ettikten sonra uşağa pek ciddi bir tavırla, saçlarını kestirse daha iyi olmaz mıydı," diye sordu, cevap beklemeden, kaygılı bir yüz ifadesiyle odasına gitti, aynı yüz ifadesiyle kanepeye bıraktı kendini ve hemen uykuya daldı.

Aynı günün akşamı Nenila Makaryevna sordu kızına:

"Ne o, Maşa, bugün yüzün pek solgun. Hasta mısın?"

"İyiyim, anneciğim."

Nenila Makaryevna kızının başörtüsünü boynunda düzeltti. Ebeveyn otoritesinin gene de hissedildiği bir anne şefkatiyle devam etti:

"Ama yüzün bembeyaz, aynaya baksana... Ayrıca gözlerin de hiç iyi bakmıyor. Hastasın sen, Maşa."

Maşa, bir türlü kurtulmak için,

"Biraz başım ağrıyor," dedi.

"Tahmin etmiştim." Nenila Makaryevna elini Maşa'nın alnına koydu. "Ama ateşin yok, Maşa."

Maşa eğilip yerdeki iplik parçasını aldı. Nenila Makaryevna kolunu Maşa'nın ince beline doladı. Kolunu açmadan, şefkatli, "Sanki bana bir şey söylemek istiyor gibisin..." dedi.

Maşa'nın içi titredi.

"Ben mi? Hayır, anneciğim."

Maşa'nın bir anlık tereddüdü anne dikkatinden kaçmamıştı.

"Evet, istiyorsun... İyi düşün."

Ama bir anda toparladı kendini Maşa, cevap yerine, gülerek öptü annesinin elini.

"Yani, bana söyleyeceğin hiçbir şey yok mu?"

"Evet, hiçbir şey yok."

Uzun sürmeyen bir sessizlikten sonra karşılık verdi Nenila Makaryevna:

"İnanıyorum sana. Benden gizli bir şeyinin olmadığını biliyorum... Öyle değil mi?"

"Elbette, anneciğim."

Ama bunu söylerken yüzünün biraz kızarmasına engel olamamıştı.

"İyi ediyorsun. Benden bir şeyini gizleseydin günah işlemiş olurdun... Öyle ya, seni ne kadar çok sevdiğimi biliyorsun, Maşa."

"Evet, biliyorum, anneciğim!"

Ve sarıldı annesine.

"Neyse, yeter, kes artık." Nenila Makaryevna odada aşağı yukarı dolaşıyordu. Sorduğu sorunun hiçbir anlamı olmadığını düşünen bir insanın ses tonuyla devam etti: "Evet, söyle bana, bugün Avdey İvanoviç'le ne konuştun?"

Maşa gayet sakin, "Avdey İvanoviç'le mi?" dedi. Şundan bundan...

"Peki, hoşlanıyor musun ondan?"

"Nasıl yani, elbette hoşlanıyorum."

"Onunla tanışmayı ne çok istediğini, nasıl heyecanlandığını hatırlıyor musun?

Maşa başını öte yana çevirdi, güldü.

Nenila Makaryevna içtenlikle, "Çok tuhaf biri!" dedi.

Maşa savunacak oldu Luçkov'u ama dilini ısırdı. Oldukça kayıtsız bir tavırla, "Evet, öyle," dedi. "Tuhaftır ama iyi biridir de!"

"Evet!.. Peki Fyodor Fyodoroviç neden gelmemiş bugün?"

"Galiba hastaymış. Ah, evet! Şimdi aklıma geldi, anneciğim: Fyodor Fyodoroviç bana bir köpek hediye etmek istiyordu... Buna izin verecek misin?"

"Ne? Ondan hediye mi alacaksın?"

"Evet."

"Anlaşılıyor."

"Hadi izin ver," dedi Maşa, "izin ver!"

Nenila Makaryevna kapıya yürüdü, birden geri döndü.

"Bana verdiğin sözü hatırlıyor musun, Maşa?"

"Hangi sözü?"

"Birine âşık olduğunda bana söyleyeceğini..."

"Hatırlıyorum."

"Öyleyse? Zamanı gelmedi mi?" Maşa bir kahkaha attı. "Gözlerime bak, Maşa."

Maşa açıkça, cesaretle baktı annesine.

Nenila Makaryevna rahatlamıştı. "Olamaz!" diye geçirdi içinden. "Bana yalan söyleyemez!.. Ben de nereden çıkardım bunu? Daha çocuk, benim kızım..."

Ve odadan çıktı.

Maşa "Doğrusu, günah benim bu yaptığım," diye geçirdi içinden.

VI

Luçkov odasına girdiğinde Kister yatmıştı. Düellocunun yüzünde hiçbir zaman tek ifade olmazdı. Şimdi de hoş bir kayıtsızlıkla kaba bir sevinç, kendini üstün görme ifadeleri bir aradaydı...

Hemen sordu Kister:

"Evet, ne oldu? Ne oldu?"

"Ne olacak! İşte öyle. Sana selamları var."

"Nasıl? Hepsi iyiler mi?"

"İyiler!"

"Benim neden gelmediğimi sordular mı?"

"Elbette sordular."

Luçkov tavana baktı, bir şarkı mırıldanmaya başladı. Kister bakışını önüne indirdi, dalgınlaştı.

Bir süre sonra Luçkov hırıltılı, kaba bir sesle, "Evet, çok doğru, sen kafası çalışan, okumuş birisin ama bazen de, kusura bakma ama, aptallaşıyorsun."

"Ne demek istiyorsun?"

"Şöyle ki mesela, kadınlar konusunda. Evet, çok yüceltiyorsun onları! Onlarla ilgili şiirler okuyorsun! Senin gözünde hepsi birer melek... İyilik melekleri!"

"Ben kadınları seviyorum, onlara saygı duyuyorum, ancak..."

Avdey Kister'in sözünü kesti:

"Tabii, elbette, kuşkusuz... Bu konuda tartışmam seninle. Bunu yapabilecek biri değilim! Anlayacağın, sade bir adamım."

"Ben şunu söylemek istemiştim... Ancak sen özellikle bugün... özellikle şu anda neden kadınlardan söz etmeye başladın?"

Avdey pek anlamlı gülümsedi.

"Öylesine! Öylesine işte!"

Kister arkadaşının yüzüne ısrarlı baktı. Maşa'nın Avdey'e ters davrandığını düşünüyordu! (iyi niyetli, saf genç...) Belki acı çektirmişti ona, bazı kadınlar erkeklere acı çektirmeyi iyi bilirlerdi.

"Üzgünsün sen, sevgili Avdey; itiraf et..."

Luçkov bir kahkaha attı. Bir süre sustuktan sonra keyifli bir biçimde bıyığını sıvazlayarak, "Doğrusu, sanırım üzülmemi gerektirecek bir şey yok ortada," dedi. Akıl hocası tavrıyla devam etti: "Hayır ama biliyor musun, Fyodorcuğum, sana kadınlar konusunda yanıldığını söylemek istiyorum, dostum. İnan bana Fyodorcuğum, hepsi aynıdır. Biraz ilgi göster kendilerine, etraflarında dolaşıver, hemen kucağına düşerler. Maşa Perekatova da öyle..."

"Ya!"

Luçkov ayağını döşemeye vurdu, başını salladı.

"Ben öyle çekici, özel biri miyim, ne dersin? Sanırım, hiç de öyle değilim, değil mi yani? Ama gene de yarına bir randevu verildi bana."

Kister yatağın içinde doğruldu, dirseğine dayandı ve şaşkın şaşkın baktı Luçkov'a.

Avdey İvanoviç sakin, devam ediyordu:

"Akşam, korulukta... Ama sakın aklına kötü bir şey gelmesin. Öylesine söyledim... Anlarsın ya, can sıkıntısı. İyi bir kızcağız... ama sanırım, ne sakıncası var? Evlenmesine, evlenirim... yaşım geçti çünkü... kadınların dizinin dibinde oturmaktan hoşlanmam, bu kızla bir gün eğlenirim, biter... Birlikte bülbülleri dinleriz. Aslında bu senin işindir; sen hoşlanıyorsun kadınlardan. Ben senin gibi değilim."

Luçkov uzun uzun konuştu. Ama Kister dinlemiyordu onu. Başı dönüyordu. Yüzü sararmıştı, alnını ovuşturuyordu. Luçkov koltukta ileri geri sallanıyor, gözlerini süzüyor, geriniyor ve Kister'in heyecanını onun kıskançlığına vererek zevkten neredeyse nefesi kesiliyordu. Oysa Kister'e acı veren kıskançlık duygusu değildi; Gururuna dokunan Avdey'in sözleri değil, kaba kayıtsızlığı, umur-

samazlığı, Maşa'dan küçümser bir tavırla söz etmesiydi. Düellocunun yüzüne gözlerini kırpmadan bakmayı sürdürüyordu. Onun yüz hatlarını sanki ilk kez açıkça görebiliyordu. İşte bu yüz için öylesine uğraşmıştı! Kendi duygularını feda etmişti! Aşkın hoş etkisi buydu işte!

Neden sonra sordu:

"Avdey... onu sevmiyor musun yoksa?"

Avdey alaylı bir kahkaha attı:

"Ah masumiyet! Ah ütopik ideal!"

İyi niyetli Kister bundan da alınmadı: "Avdey belki de eskiden kalma alışkanlığıyla huysuzluk ediyor, 'numara yapıyordur'..." diye düşünüyordu. "Yeni duyguları için kullanacağı sözcükleri bulmakta güçlük çekiyordur... Ben de hiddetlendiğim zamanlar bazı sözcükleri hatırlamakta güçlük çekmiyor muyum? Luçkov'un sözlerinin bana ağır gelmesinin nedeni, onun Maşa'dan söz ediyor olması değil midir? Kim bilebilir, belki de öyleydi. Luçkov gerçekten âşıktır Maşa'ya... Ama hayır! Hayır! Bin kez hayır! Bu adam âşık mıydı? İğrençtir bu adam, huysuzluğuyla, çirkin yüzüyle, öfkesiyle, sinirliliğiyle, kedi gibi hareketleriyle, neşelendiğinde diktiği boynuyla... iğrençtir! Hayır, ben aşkımın sırrını arkadaşıma bu sözcüklerle açıklayamazdım... Mutsuz, suskun bir coşkuyla, gözlerimde ışıl ışıl, dolu dolu gözyaşlarıyla başımı göğsüne dayardım..."

"Ne o, arkadaşım?" dedi Avdey, "Benden böyle şeyler söyleyeceğimi beklemiyordun, değil mi? İtiraf et. Şimdi senin de canın sıkıldı, değil mi? Hı? Kıskandın mı? İtiraf et Fyodorcuğum! Evet? Öyle mi? Evet, kızı elinden kaçırdın!"

Kister içini dökmek istiyordu ama yüzünü duvara döndü. Kendi kendine mırıldadı:

"Neyi açıklayacağım... ona? Asla! Anlayamaz beni... boş ver! İçimde kötü duyguların olduğunu düşünüyor... Ne düşünürse düşünsün!.."

Avdey ayağa kalktı. Yapmacık bir dostane tavırla, "Farkındayım, uyumak istiyorsun sen," dedi. "Sana engel olmak istemiyorum. Rahat rahat uyu, dostum... uyu!"

Ve Luçkov kendinden pek memnun, gitti.

Kister şafak vaktine kadar uyuyamadı. Hummalı bir inatla kafa-

sında aynı fikri evirip çeviriyor, tekrar tekrar düşünüyordu. Mutsuz âşıklar için çok bildik bir uğraştır bu; tütmekte olan bir kor için körük neyse, âşık için de bu aynı şeydir.

Düşünüyordu Kister:

"Luçkov bu kıza kayıtsızsa, kız kendi onun boynuna atıldıysa bile, Luçkov gene de bana, bir arkadaşına ondan böyle saygısızca, hor görürcesine, aşağılarcasına söz etmemeliydi! Suçu ne Maşa'nın? Zavallı, saf kıza acıması gerekmez miydi?

Gerçekten de randevu mu vermiş ona. Verdi, demek verdi... Avdey yalan söylemiyordur; biliyorum, hiç yalan söylemez. Belki Maşa öylesine, fantezi olsun diye vermiştir ona bu randevuyu...

Ama tanımıyor onu Maşa... Bakarsın küçük düşürür kızcağızı... Bugünden sonra sorumluluk alamam üzerime... Yoksa siz mi, Bay Kister, yücelttiniz onu kızın gözünde, methettiniz... Kızcağızda ona karşı merakı siz mi uyandırdınız? Kim onun nasıl biri olduğunu biliyordu ki? Kim öngörebilirdi ki böyle bir şeyi?..

Ne öngörmesi? Uzun zamandır mı arkadaşımdır? Hem, tam olarak arkadaşım, dostum mudur? Ne büyük bir hayal kırıklığı! Nasıl bir ders!"

Bütün olanlar Kister'in gözünün önünde burgaç gibi dönüp duruyordu. Sonunda şöyle fısıldadı:

"Evet, seviyordum bu adamı... Peki neden sevmiyorum artık? Sevgim neden bu kadar çabuk bitti? Evet, artık sevmiyor muyum onu? Hayır, neden sevmiştim ki onu? Yalnız ben mi?"

Kister'in sevecen yüreğinin Avdey'e bağlanmasının asıl nedeni, onu hiç kimsenin sevmemesiydi. Ne var ki iyi niyetli gencin kendi de ne denli iyi biri olduğunun farkında değildi.

Düşünmeyi sürdürüyordu: "Şimdi benim görevim, Mariya Sergeyevna'yı uyarmaktır. Ama nasıl? Başkalarının işine, aşkına karışmaya ne hakkım var? Bu aşkın nasıl bir aşk olduğunu nereden biliyorum? Belki de Luçkov...", Canı sıkkın, neredeyse gözleri yaşlı, yastığını düzelterek, yüksek sesle şöyle dedi:

"Hayır! Hayır! Sağlam biri bu adam... Suç bende... bir dostumu kaybettim... İyi bir dostumu! Kız da çok iyi!.. Ne iğrenç, bencil bir insanım ben! Hayır, hayır!! Bütün ruhumla mutluluk diliyorum onlara... Mutluluk! Evet, alay ediyor kızcağızla!.. Neden bıyıkla-

rını boyatıyor? Evet, gerçekten de, anlaşılıyor..." Uykuya dalarken mırıldandı: "Ah, ne acayip biriyim ben!"

VII

Ertesi sabah Kister Perekatovlar'a gitti. Maşa'yı gördüğünde ondaki büyük değişikliği fark etti; Maşa da onu değişmiş bulmuştu. Ve ikisi de susuyordu. Öğlene kadar, her zaman olduğunun tersine, ikisi de rahat değildi. Kister evde Maşa'ya söyleyeceği iki anlama çekilebilecek, imalı çok sayıda sözcük, dostça öğütler hazırlamıştı... ama bütün bu hazırlıklarının tamamen işe yaramaz olduğu anlaşılmıştı. Maşa belli belirsiz, Kister'in onu gözlemlediğini hissediyordu; Kister'in bazı sözcükleri amaçlı kullandığını fark ediyordu; ayrıca, Maşa kendi de heyecanlı olduğunu hissediyor ve gözlemlerine inanmıyordu. Kister'e, onun evde gereksiz olduğunu belli etmeye çalışarak, sürekli şöyle geçiriyordu içinden: "Umarım akşama kadar kalmak esmez aklına!" Öte yandan Kister Maşa'nın rahatsızlığını, telaşını aşkının açıkça görünen huzursuzluğuna veriyor, Maşa'nın adına ne kadar endişeleniyorsa, Luçkov'dan söz etmek konusunda da o kadar kararsızlık duyuyordu; bu arada Maşa da Luçkov'dan ısrarla söz etmiyordu. Zavallı Fyodor Fyodoroviç'in durumu çok kötüydü. Nihayet, gerçek duygularını anlamaya başlamıştı. Maşa ona şimdiye kadar hiç böylesine sevimli, güzel görünmemişti. Bütün gece uyuyamadığı belliydi. Benzi uçuk yüzünde yer yer kırmızı lekeler vardı; bedeni hafif eğikti; istem dışı elemli bir gülümseme eksik olmuyordu dudaklarından; bembeyaz omuzları arada bir titriyordu; bakışları sakin bir ışıkla aydınlanıyor, bu ışık hemen sönüyordu... Nenila Makaryevna onların yanında oturuyor, belki de amaçlı, Avdey İvanoviç'ten söz ediyordu. Ama Maşa annesinin yanında, Fransızların dediği gibi, *jusqu'aux dents*[4] silahlanmıştı ve hiç açık vermiyordu. Öğlene kadar zaman böyle geçti.

Nenila Makaryevna Kister'e sordu:

"Yemeğe kalacak mısınız?"

Maşa başını öte yana çevirdi.

4 (Fr.) Dişlerine kadar.

"Hayır... dedi Kister." Maşa'ya baktı. "Bağışlayın... Görevim gereği..."

Nenila Makaryevna, olması gerektiği gibi, üzüntüsünü belirtti; onun arkasından Bay Perekatov bir şeyler söyledi. Kister, Maşa'nın yanından geçerken ona şöyle demek istedi:

"Kimseye engel olmak istemem," ama onun yerine öne eğilerek selam verdi, fısıldadı: "Mutluluklar dilerim... hoşça kalın... dikkatli olun..." Ve gitti.

Maşa derin bir soluk aldı, sonra Kister'in gittiğine üzüldü. Neydi ona acı veren? Aşk mı, merak mı? Bunu Tanrı bilirdi... Ama tekrar edelim, merak Havva'nın mahvolmasına yetmişti.

VIII

Uzun Çayır diye adlandırılan geniş açıklık yer Perekatovlar çiftliğine bir versta mesafedeki Snejniki Irmağı'nın sağ tarafındaydı. Irmağın sol tarafında ise genç, gür bir meşe ormanı yükseliyordu. Irmağın kıyısı, yabani ördeklerin mekân tuttuğu küçük koyların dışında, boydan boya söğüt ağaçlarıyla kaplıydı. Irmaktan yarım versta ötede, Uzun Çayır'ın sağ yanında, yer yer akağaçlarının, ceviz ve kartopu ağaçlarının göründüğü meyilli tepecikler uzanıyordu.

Güneş batmak üzereydi. Değirmenin sesi uzaktan, rüzgârın esmesine bağlı olarak kâh gürültülü, kâh sakin geliyordu. Toprak sahibinin sürüsü çayırda tembel tembel dolaşıyordu. Çoban doymak bilmeyen, ürkek koyunların arkasında şarkı söyleyerek dolaşıyordu. Çoban köpekleri can sıkıntısından, kargaları kovalıyordu. Koruda Luçkov, kollarını önünde kavuşturmuş, aşağı yukarı dolaşıyordu. Bağlı atı kısrakların, tayların çın çın öten kişnemelerine sabırsız karşılıklar veriyordu. Avdey her zamanki alışkanlığıyla gene kızıyor, endişeleniyordu. Maşa'nın sevgisinden henüz emin olmadığı için, ona kızıyor, kendine öfkeleniyordu... Ne var ki heyecanı can sıkıntısını bastırıyordu. Sonunda bir ceviz fidanının önünde durdu, kırbacıyla fidanın öndeki yapraklarını kırbaçlayarak koparmaya başladı...

Hafif bir ses duydu... Başını kaldırıp baktı... On adım ötesinde

Maşa, hızlı yürümekten yüzü kıpkırmızı, başında şapkası ama eldivensiz, üzerinde beyaz bir elbise, boynunda acele bağlandığı belli eşarbıyla ayakta duruyordu. Hemen başını önüne eğdi, hafiften sendeledi...

Avdey beceriksiz ve zoraki bir gülümsemeyle ona doğru yürüdü. Neredeyse ne dediği anlaşılmayan bir ses tonuyla, "Çok mutluyum..." dedi.

Maşa, soluyarak kesti onun sözünü:

"Çok sevindim... sizinle görüştüğüme... Ben akşamları genelde buraya dolaşmaya çıkarım... ve siz..."

Ne var ki Luçkov Maşa'nın utangaçlığını bile bağışlayamamış, onun masum yalanını hoş görmemişti.

Mağrur bir tavırla, "Sanırım, Mariya Sergeyevna, sizin istediğiniz..."

Maşa Luçkov'un sözünü telaşlıca kesti:

"Evet... evet... Benimle görüşmeyi arzu etmiştiniz..."

Sesi kesildi Maşa'nın. Luçkov susuyordu. Maşa ürkek ürkek kaldırdı bakışını.

Luçkov Maşa'ya bakmadan, "Bağışlayın," diye başladı; "sade bir insanım ben, kadınlarla... konuşmasını pek beceremem... Ben... size bir şey söylemek istiyordum... ama anladığım kadarıyla... beni dinleyecek durumda değilsiniz ..."

"Söyleyin..."

"Söylememi istiyorsunuz... ama şunu açık yüreklilikle söyleyeyim ki size, uzun süredir, sizinle tanışmak mutluluğuna erdiğim günden beri..."

Avdey sustu. Maşa onun konuşmasının sonunu bekliyordu.

"Gelgelelim, bütün bunları size neden söylediğimi bilemiyorum... İnsan kaderini değiştiremez..."

"Nereden biliyorsunuz..."

Avdey somurtkan, kesti Maşa'nın sözünü:

"Biliyorum! Kaderin darbelerini yemeye alışmış biriyim ben!"

Maşa, Luçkov'un en azından şimdi kaderinden şikâyet etmemesi gerektiğini düşünüyordu. Gülümseyerek, "Dünyada iyi çok insan var," dedi, "hatta fazlasıyla iyi..."

"Anlıyorum sizi, Mariya Sergeyevna ve inanın bana, kayıtsızlı-

ğınızın değerini de biliyorum... Ben... ben... Kızmıyorsunuz bana, değil mi?"

"Hayır... Bana ne söylemek istiyordunuz?"

"Şunu söylemek istiyordum ki... sizden hoşlanıyorum... Mariya Sergeyevna, çok hoşlanıyorum..."

Maşa mahcup, kesti Luçkov'un sözünü:

"Çok teşekkür ederim." Beklediği şeyden, korkudan yüreği sıkışıyordu. "Bakın, Bay Luçkov," diye devam etti... "Şu manzaraya baksanıza, ne güzel!"

Akşamın uzun gölgeleriyle benek benek örtülü, güneşin kızıl ışığıyla kaplı çayırı gösteriyordu Luçkov'a.

Konuşmanın bir anda yön değiştirmesine çok sevinen Luçkov manzarayı "seyretmeye" başladı. Maşa'nın yanında ayakta duruyordu...

Maşa başını çevirdi, yalnızca genç kızların, kalbinin çın çın sesini duyduklarında baktıkları o dostça, meraklı ve yumuşak bakışla baktı Luçkov'un yüzüne, birden sordu:

"Doğayı seviyor musunuz siz?"

"Evet..." diye mırıldandı Avdey, "doğa... elbette seviyorum... elbette... Gerçi, itiraf etmem gerekirse, bir askerim ben, bu hassasiyet bana göre değildir ama akşam vakti doğada dolaşmak çok güzeldir."

Luçkov kendisinin "bir asker" olduğunu sıkça tekrarlardı. Kısa bir sessizlik oldu. Maşa çayıra bakmayı sürdürüyordu.

Avdey "Artık gitsem mi?" diye geçirdi içinden. "Saçma! Cesur ol!.." Oldukça sert bir ses tonuyla,

"Mariya Sergeyevna..." diye başladı.

Maşa dönüp baktı ona.

Luçkov şakadan söylüyormuş gibi, "Affedersiniz," diye başladı, "ama izin verin, benim hakkımda ne düşündüğünüzü öğrenebilir miyim? Bana karşı bir şeyler hissediyor musunuz?.."

Maşa "Tanrım, ne biçim bir adam bu!" diye geçirdi içinden. Gülümseyerek karşılık verdi:

"Biliyor musunuz, Bay Luçkov, kesin sorulara kesin cevap vermek her zaman kolay değildir."

"Ancak..."

"İstediğiniz nedir?"

"Evet, rica ederim, bilmek istiyorum..."

"Ama... sizin büyük bir düellocu olduğunuz doğru mu? Söyleyin, doğru mu?" Maşa ürkek bir merakla soruyordu. "Ama şimdiye kadar birkaç kişiyi öldürdüğünüzü söylüyorlar, doğru mu bu?"

Avdey umursamaz bir tavırla, "Olabilir," dedi.

Bıyığını sıvazladı.

Maşa uzun uzun baktı onun yüzüne.

"Demek bu elle..." diye mırıldandı.

Bu arada Luçkov heyecanlanmaya başlamıştı. On beş dakikadan uzun süredir genç, güzel bir kız vardı karşısında, dolanıp duruyordu...

Tekrar kararlı, tuhaf bir sesle, "Mariya Sergeyevna," dedi. "Duygularımı biliyorsunuz, şu anda sizi neden görmek istediğimi biliyorsunuz... O kadar iyi yürekliydiniz ki... Nihayet, açıkça şunu söyleyin bana, ne umabilirim..."

Maşa elinde bir karanfil çiçeğini çeviriyordu... Yandan şöyle bir baktı Luçkov'a, yüzü kızardı, gülümsedi, "Ne boş şeyler söylüyorsunuz," dedi.

Çiçeği Luçkov'a uzattı.

Avdey sıkıca tuttu Maşa'nın elini. Yüksek sesle,

"Demek seviyorsunuz beni!" dedi.

Korkudan Maşa'nın eli ayağı buz kesti. Avdey'e onu sevdiğini söylemeyi düşünmüyordu; onu sevip sevmediğini kendi de bilmiyordu çünkü ama Avdey uyarıyordu onu, sevdiğini söylemesi için zorluyordu... demek Luçkov anlamıyordu onu... Bu düşünce şimşekten de hızlı çakmıştı kafasında. Böyle bir sonuç beklemiyordu... Maşa, meraklı bir çocuk gibi bütün gün sormuştu kendine: "Yoksa Luçkov seviyor mu beni?" Güzel bir akşam gezintisinin, saygılı, kibar bir sohbetin hayalini kurmuş; aklında kendini beğenmiş, vahşi bir insanı ehlileştirmiş, kendine bağlamıştı, ayrılırken elinin öpülmesine bile izin verebilirdi... oysa onun yerine...

Gelgelelim, bütün bunların yerine, yanağında Avdey'in sert bıyığını hissetmişti...

"Birlikte mutlu olalım," diye fısıldadı Luçkov, "çünkü yeryüzünde yalnızca bir mutluluk var!"

Maşa ürperdi, dehşet içinde, yüzü bembeyaz, yana doğru koştu,

kolunu bir kayın ağacına dayayıp durdu. Avdey çok bozulmuştu. Maşa'ya doğru yürürken, "Affedersiniz..." diye mırıldandı. "İnanın, aklımda öyle bir şey yoktu..."

Maşa bir şey söylemeden, gözleri iri iri açık, ona bakıyordu... Hoş olmayan bir gülümseme vardı dudaklarında... Yüzünde kırmızı lekeler belirmişti...

Luçkov, "Neden korkuyorsunuz?" diye devam etti. "O kadar önemli miydi? Öyle ya artık aramızda her şey... nasıl desem..."

Maşa susuyordu. Luçkov elini uzattı ona.

"Hadi, yeter artık!.. Ne saçmalık? Bu öyle bir şey ki..."

Maşa Kister'in dediğini hatırladı:

"Dikkatli olun..." O anda korkudan donup kaldı, bağırdı:

"Tanyuşa!"

Bir ceviz ağacının arkasından oda hizmetçisi kızın yuvarlak yüzü göründü... Avdey iyice bozuldu. Hizmetçisinin varlığı Maşa'yı rahatlatmıştı. Yerinden kıpırdamıyordu. Düellocu öfkesinden titriyordu; gözleri büzüldü; yumruklarını sıktı, kahkahalarla gülmeye başladı. Bağırdı:

"Bravo! bravo! Çok zekice!"

Maşa donakalmıştı.

"Bakıyorum da, Mariya Sergeyevna her türlü önlemi almışsınız, öyle mi? Dikkatli olmak her zaman işe yarar. Ne dersiniz? Günümüzün kızları ilerisini yaşlılardan çok daha iyi görüyorlar. Al sana aşk işte!"

"Aşktan söz etmek hakkını kim verdi size, bilmiyorum, Bay Luçkov... hem nasıl bir aşktan söz ediyorsunuz siz?"

Luçkov Maşa'nın sözünü kesti:

"Nasıl, kim? Siz, kendiniz verdiniz! Daha neler!.."

Bütün işi mahvettiğinin farkındaydı ama tutamıyordu kendini.

"Yanlış yaptım," dedi Maşa. "Dileğinizi kabul ettim, çünkü güvendim *la politesse*'nize... sahi, Fransızca bilmiyorsunuz... nezaketinize..."

Avdey'in yüzü bembeyaz oldu. Maşa onun en hassas noktasına dokundurmuştu.

"Fransızca bilmiyorum... belki ama anlıyorum... benimle alay ettiğinizi anlıyorum..."

"Hayır, Avdey İvanoviç... hiç de alay etmiyorum sizinle... hatta sizin adınıza üzülüyorum..."

Avdey meydan okurcasına kesti Maşa'nın sözünü:

"Yo, lütfen, üzüldüğünüzden falan söz etmeyin bana. İstemez, üzülmeyin benim için!"

"Bay Luçkov..."

"Bir düşesmişsiniz gibi hava da atmayın bana... İşe yaramaz! Korkutamazsınız beni."

Maşa bir adım geri çekildi, birden dönüp yürüdü.

Avdey haykırdı arkasından:

"Sevgili arkadaşınız, çobanınız, pek hassas dostunuz Kister'i yollamamı ister misiniz size?" Daha ne diyeceğini bilemiyordu. "Sizin can dostunuz değil midir o?.."

Maşa cevap vermedi, aceleyle, durumdan memnun, uzaklaşıyordu. Korkusuna, heyecanına karşın, rahatlamıştı. Kötü bir rüyadan uyanmış, karanlık bir odadan temiz havaya, güneşe çıkmış gibiydi... Avdey çıldırmış gibi bakınıyor, önündeki fidanın dallarını bir şey söylemeden, büyük bir öfkeyle kırıyordu. Atına atladı ve mahmuzları hayvanın böğrüne öylesine kudurmuşçasına, acımasızca bastırdı, dizginlere öylesine asıldı ki zavallı hayvan sekiz versta yolu on beş dakikada koştuktan sonra o gece az kaldı ölecekti...

Kister gece yarısına kadar boşuna bekledi Luçkov'u ve ertesi sabah kendi gitti onun evine. Emir eri komutanının uyanık olduğunu ve kimseyle görüşmek istemediğini emrettiğini söyledi.

"Benimle de mi?" diye sordu Kister.

"Evet, sizinle de, efendim."

Kister sıkıntılı bir huzursuzluk içinde sokakta iki kez aşağı yukarı gidip geldikten sonra eve döndü. Uşağı bir pusula uzattı ona.

"Kimden?"

"Perekatovlar'dan, efendim. At bakıcısı Artem getirdi."

Kister'in elleri titremeye başladı.

"Selamlarını yolladılar size, cevap bekliyorlarmış, efendim. Artem'e votka götürmemi emreder misiniz?"

Kister acele etmeden açtı kâğıdı ve okudu:

Sevgili, iyi yürekli Fyodor Fyodoroviç!
Sizinle çok, çok acil görüşmeliyim. Mümkünse bugün geliniz. Bu ricamı lütfen geri çevirmeyiniz, eski dostluğumuzun hatırına rica ediyorum bunu sizden. Bilseydiniz... evet, her şeyi öğreneceksiniz. Hoşça kalın... Öyle değil mi?

Mariya.

P. S. Bugün muhakkak gelin.

"Artem'e votka götürmemi emrediyor musunuz, efendim?"

Kister uzun süre şaşkın şaşkın baktı uşağının yüzüne ve bir şey söylemeden çıktı.

Uşak şöyle dedi Artem'e:

"Efendim sana votka getirmemi ve seninle birlikte içmemi emretti."

IX

Kister konuk salonuna girdiğinde Maşa öylesine aydınlık, minnettar bir yüz ifadesiyle onu karşılamaya yürüdü, elini öylesine dostça, kuvvetli sıktı ki Kister'in kalbi sevinçle çarpmaya başladı, üzerinden büyük bir ağırlık kalkmış gibi oldu. Ama Maşa bir şey söylemedi ona, hemen çıktı konuk salonundan. Sergey Sergeyeviç kanepede oturuyor, iskambil falı açıyordu. Konuşmaya başladılar. Sergey Sergeyeviç, her zaman yaptığı gibi, konuyu henüz köpeğine getirmemişti ki Maşa kemeri ekoseli (Kister bu kemeri çok beğeniyordu) ipek giysisiyle döndü. Nenila Makaryevna geldi, dostça selam verdi Fyodor Fyodoroviç'e. Yemekte herkes gülüyor, şakalaşıyordu. Bir ara Sergey Sergeyeviç coştu, gençliğinin en neşeli yaramazlıklarından birini anlattı ama bu arada devekuşunun başını kuma soktuğu gibi, karısına görünmemeye çalışmıyor da değildi!

Yemekten sonra Maşa, Kister'in sanki severek boyun eğeceğini bildiği otoriter bir ses tonuyla, "Dolaşmaya çıkalım Fyodor Fyodoroviç," dedi. İsveç eldivenlerini giyinirken zarif bir neşeyle ekledi: "Sizinle önemli, çok önemli bir şey konuşacağım. Anneciğim, sen de geliyor musun bizimle?"

"Hayır," dedi Nenila Makaryevna.

"Zaten biz bahçeye gitmiyoruz."

"Peki nereye gidiyorsunuz?"

"Uzun Çayır'a, koruya."

"Tanyuşa'yı da yanına al."

"Tanyuşa, Tanyuşa!" diye seslendi Maşa.

On beş dakika sonra Maşa Kister'le Uzun Çayır'da yürüyordu. Sürünün yanından geçerlerken sevdiği ineğe ekmek verdi, başını okşadı, Kister'e de okşatırdı hayvanı. Maşa'nın neşesi yerindeydi, durmadan konuşuyordu. Kister de severek katılıyordu ona, sabırsızlıkla da onun yapacağı açıklamayı bekliyordu... Tanyuşa arkadan saygılı bir uzaklıkta izliyordu onları, ancak arada bir de pek kurnaz, Maşa'ya bakıyordu.

"Bana kızmıyorsunuz, değil mi Fyodor Fyodorovç?" dedi Maşa.

"Size mi, Mariya Sergeyevna? Rica ederim, neler söylüyorsunuz öyle?"

"Ama önceki günü... hatırlıyorsunuz, değil mi?"

"Canınız sıkkındı... hepsi o kadar."

"Neden birbirimize uzak yürüyoruz? Elinizi verin bana. İşte böyle... Ama sizin de canınız sıkkındı."

"Evet, benim de sıkkındı."

"Ama bugün neşem yerinde, öyle değil mi?"

"Evet, sanırım bugün..."

Maşa pek ciddi, başını salladı.

"Neden, biliyor musunuz? Çünkü... nedenini biliyorum..." Kister'e bakmadan devam etti: "Siz yanımdasınız da, ondan."

Kister hafifçe sıktı Maşa'nın elini.

Maşa alçak sesle, "Peki, neden sormuyorsunuz?" dedi.

"Neyi?"

"Numara yapmayın... Mektubumu neden sormuyorsunuz?"

"Bekliyordum..."

Maşa heyecanla kesti Kister'in sözünü:

"Yanınızda neşeli olmamın nedeni de bu işte. Siz iyi yürekli, nazik bir insansınız, çünkü öylesiniz... *Parce que vous êtes polis.*[5] Bunu söyleyebilirim size: Fransızca anlıyorsunuz..."

5 (Fr.) Çünkü naziksiniz.

Kister Fransızca anlamasına anlıyordu ama Maşa'yı kesinlikle anlayamıyordu.

"Şu çiçeği koparıp verin bana, işte şunu... Ne güzel bir çiçek!"

Maşa çiçeği sevdi. Birden, çabucak Kister'in elinden çekti elini; içtenlikle gülümseyerek, özenle, çiçeğin esnek sapını onun redingotunun ilmeğine sokmaya çalışıyordu. Zarif parmakları neredeyse Kister'in dudaklarına değecekti. Kister önce onun parmaklarına, sonra yüzüne baktı. Maşa "olabilir..." der gibi başını salladı. Kister eğildi, onun eldiveninin içinde parmaklarının ucunu öptü.

Bu arada korunun o yerine yaklaşmışlardı. Maşa birden durgunlaştı, sonra bütünüyle sustu. Luçkov'un Maşa'yı beklediği yere geldiler. Ezilen otlar henüz düzelmemişti; fidanın kırık dalları solmuş, yaprakları boru gibi bükülmeye, kurumaya başlamıştı. Maşa çevresine şöyle bir bakındıktan sonra Kister'e döndü.

"Sizi buraya neden getirdiğimi biliyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır, bilmiyorum."

"Bilmiyor musunuz? Bugün neden arkadaşınız Bay Luçkov'dan hiç söz etmiyorsunuz bana? Oysa her zaman çok överdiniz onu..."

Kister bakışını önüne indirdi, sustu.

"Dün... ona... burada randevu verdiğimi biliyor musunuz?"

Konuşurken zorlanıyordu Maşa.

Kister boğuk bir sesle, "Biliyorum," dedi.

"Biliyor muydunuz? Demek biliyordunuz! Şimdi anlıyorum, önceki gün ... Bay Luçkov bu zaferiyle övünmekte acele etmiş olmalı size."

Kister cevap vermek istedi...

"Bir şey söylemeyin, itiraz etmeyin... Biliyorum, sizin arkadaşınızdır... Onu savunmak durumundasınız. Biliyordunuz, Kister, biliyordunuz... Böylesine bir aptallık yapmama nasıl engel olmadınız? Neden, bir çocuk gibi kulağımı çekmediniz? Biliyordunuz... ve umurunuzda değildi, öyle mi?"

"Ama ne hakkım vardı..."

"Ne hakkınız mı vardı? Arkadaş hakkınız! Ama o da arkadaşınızdı... Üzgünüm, Kister... Sizin arkadaşınızdır o... Ve o adam dün bana öyle bir tavır takındı ki..."

Maşa öte yana döndü. Kister gözlerini belertti, yüzü bembeyaz oldu.

"Neyse," dedi Maşa, "gereği yok, kızmayın... Beni duyuyor musunuz, Bay Fyodor Fyodoroviç, kızmayın. Çok iyi oldu. Onunla dünkü görüşmem iyi oldu, buna çok sevindim..." Ekledi Maşa: "Özellikle de görüşmem çok iyi oldu. Bu konuyu sizinle neden konuştuğumu biliyor musunuz? Bay Luçkov'dan yakınmam için mi? Hayır! Onu unuttum bile. Ama size karşı suçluyum, iyi yürekli dostum benim... Size her şeyi açıklamak ve sizden özür dilemek istiyorum, bana akıl vermenizi istiyorum... Açık yürekli olmayı siz öğrettiniz bana; sizin yanınızda çok rahat hissediyorum kendimi... Bay Luçkov gibi değilsiniz siz!.."

Kister kendini zorlayarak, "Luçkov ukala, saygısız, kaba biridir," dedi "ama..."

"Ama, ne? Ama demeye utanmıyor musunuz? Kaba, saygısız, üstelik küstah ve kendini beğenmiş... Duyuyor musunuz beni: Aması yok bunun..."

Kister üzgün, "Öfkenizden böyle söylüyorsunuz, Mariya Sergeyevna," dedi.

"Öfkemden mi? Ne öfkesinden? Yüzüme bakın bakalım: Öfkeli olan insanın yüzü böyle mi olur?" Maşa devam etti: "Bakın ne diyeceğim size, benimle ilgili ne düşünürseniz düşünün... ama bugün intikam duygusuyla size cilve yaptığımı düşünüyorsanız, o zaman, o zaman..." Gözleri dolu dulu olmuştu. ".. çok kırılırım size."

"Benimle açık konuşun, Mariya Sergeyevna..."

"Ah, aptal adam! Ah anlayışsız insan! Yüzüme bakın, sizinle açık konuştuğumun farkında değil misiniz? İçimi okumuyor musunuz yoksa?"

Kister, Maşa'nın onun bakışını nasıl duyarlı bir dikkatle yakaladığını fark edince gülümseyerek ekledi:

"Pekâlâ, güzel... evet, inanıyorum size ama söyler misiniz, Luçkov'a randevu vermek nereden esti aklınıza?"

"Nereden mi? Bilmiyorum. Baş başa konuşmak istedi benimle. Bana açılmak fırsatını hâlâ yakalayamamış olduğunu düşündüm. Açıldı işte! Bakın ne diyeceğim: Belki olağanüstü biridir ama apta-

lın da tekidir, evet... İki kelimeyi bir araya getiremiyor. Düpedüz cahilin teki... ne var ki suçlamıyorum onu... benim hoppa, deli bir kız olduğumu düşünmüş olabilir. Onunla hiç konuşmamıştık... Yalnızca merakımı çekmişti, o kadar ama düşünmüştüm ki sizin dostunuz olan bir insan..."

Kister Maşa'nın sözünü kesti:

"Lütfen, benim dostummuş gibi bahsetmeyin bana ondan."

"Hayır! hayır, onunla aranızın bozulmasını istemiyorum."

"Aman Tanrım, ben sizin için yalnızca herhangi bir arkadaşımı feda etmeye hazır olmamdan öte..." Aceleyle ekledi Kister:

"Bunun yanında, Bay Lukuviç'le de aramda her şey bitmiştir artık!"

Maşa uzun uzun baktı Kister'in yüzüne.

"Neyse, boş verin onu!" dedi. "Ondan söz etmeyelim artık. Benim için bir dersti bu olay. Suç bende. Birkaç aydır hemen her gün iyi yürekli, zeki, neşeli, sevecen bir insanla görüşüyorum ve o..." Maşa nasıl devam edeceğini bilemedi, duraladı, "ve o da bana öyle geliyor ki... bana... biraz...yakınlık duyuyor ve ben..." Çabuk getirdi sözünün sonunu: "Aptallığımdan ona tercih ettim... hayır, hayır, tercih etmedim ama..."

Maşa başını önüne eğdi, mahcup, sustu. Kister dehşete kapılmıştı. "Olamaz!" diye geçirdi içinden.

Neden sonra, "Mariya Sergeyevna!" dedi.

Maşa başını kaldırdı, yaşlı gözleriyle Kister'in yüzüne baktı.

"Kimden söz ettiğimi bilmiyorsunuz, değil mi?" dedi.

Kister soluk almakta zorlanarak elini uzattı, Maşa heyecanla hemen tuttu onun elini.

"Şimdiye kadar olduğu gibi gene dostum, arkadaşımsınız, değil mi? Neden cevap vermiyorsunuz?"

"Arkadaşınızım," diye mırıldandı Kister.

"Beni suçlamıyorsunuz, değil mi? Bağışladınız beni, değil mi? Anlıyorsunuz beni, değil mi? Daha dün birine randevu vermiş, bugün de başka biriyle, yani sizinle... konuşan bir kızı hor görmüyorsunuz, değil mi? Gerçekten aşağılamıyorsunuz beni, hor görmüyorsunuz, değil mi?"

Maşa'nın yüzü kıpkırmızıydı, Kister'in elini iki eliyle tutuyordu...

"Sizi hor görmek mi?" dedi Kister. "Ben... ben... evet, seviyorum ben sizi..." Haykırdı Kister:

"Sizi seviyorum!"

Maşa ellerini yüzüne kapadı. Fyodor Fyodoroviç tekrar haykırdı:

"Sizi uzun zamandır sevdiğimin farkında değil miydiniz, Mariya Sergeyevna?

X

Bu görüşmeden üç hafta sonra Kister odasında yalnızdı ve annesine şu mektubu yazıyordu:

> Sevgili anneciğim!
> Büyük bir sevinçle bir haber vermek istiyorum size: Evleniyorum. Sanırım, bu haber çok şaşırtacak sizi, çünkü hayatımda çok önemli değişiklik yapacak böyle bir şeyden şimdiye kadar mektuplarımda ima yollu bile olsa, hiç söz etmemiştim size. Ayrıca, biliyorsunuz ki her türlü duygumu, sevincimi, üzüntümü sizinle paylaşmaya alışığım. Size bu konuda suskunluğumun nedenini anlatmam çok kolay: Önce, sevildiğimi yeni öğrendim; sonra, kendi açımdan bağlılığımın ne denli güçlü olduğunun da yeni farkına vardım. Buradan yazdığım ilk mektuplardan birinde size komşumuz Perekatovlar'dan söz etmiştim; onların tek kızı Mariya ile evleniyorum. Mutlu olacağımızdan en küçük bir kuşkum yok. Onun bende uyandırdığı geçici bir tutku değildir, dostluğumuzu sevgiyle güçlendiren derin, yürekten bir dostluk duygusudur. Onun neşeli, hoş kişiliği tam bana göre. Kültürlü, zeki bir kız, çok güzel piyano çalıyor... Eğer görseydiniz onu!!! Onun benimle yan yana yapılmış bir portresini gönderiyorum size. Sanırım, kendisinin, resimde olduğundan yüz kez daha güzel olduğunu söylemeye gerek yok. Maşa şimdiden bir kızınız gibi seviyor sizi ve sizinle görüşeceği günü sabırsızlıkla bekliyor. Ben ordudan ayrılıp köye yerleşmek, çiftçilikle ilgilenmek niyetindeyim. Baba Perekatov'un iyi durumda dört yüz köylüsü var. Görüyorsunuz ki bu kararı vermemde maddi bir çıkarım söz konusu değil. İzin alıp

Moskova'ya, sizi görmeye geleceğim. İki haftaya kadar bekleyin beni, daha geç kalmam. Biricik, sevgili anneciğim... Öyle mutluyum ki!.. Kucaklıyorum sizi...

Kister mektubu zarfa koyup ağzını kapadı, ayağa kalktı, pencerenin önüne gitti, piposunu yaktı, biraz düşündükten sonra tekrar masaya döndü. Bir dosya kâğıdı daha aldı, mürekkep kaleminin ucunu özenerek daldırdı mürekkebe ama uzun süre bir şey yazmadı, kaşlarını çattı, bakışını tavana kaldırdı, mürekkep kaleminin ucunu ısırdı... Sonunda verdi kararını ve on beş dakika süresince şunları yazdı:

Muhterem beyefendi Avdey İvanoviç!

Beni son ziyaretinizden bu yana (yani, üç haftadır), selam vermiyorsunuz bana, benimle konuşmuyorsunuz, benimle karşılaşmaktan kaçar gibisiniz. Elbette, herkes istediği gibi davranmakta özgürdür; sizin için arkadaşlığımızı bitirmek uygundu demek ve şuna inanın, bu mektubu size yalvarmak için yazmıyorum. Kime olursa olsun, hiç kimseye yalvarmak niyetim de yoktur, alışkanlığım da... Haklı olduğumu bilmek yeterlidir benim için. Bir görev bildiğim için yazıyorum size bu mektubu. Mariya Sergeyevna Perekatova'ya evlenme önerisinde bulundum ve kendisinden de, anne babasından da olumlu cevap aldım. Aramızda herhangi bir yanlış anlamanın, kuşkunun ortaya çıkmaması için bu haberi size kendim vermek istedim. Açık yüreklilikle itiraf ediyorum, başkalarının duygu ve düşüncelerini hiç önemsemeyen birinin düşünce ve duygularını kendime pek dert edecek değilim, bu mektubu size sadece, bu konuda gizli bir davranışımın olmadığını, olmayacağını bildirmek için yazıyorum. Şunu söylüyorum size: Beni tanıyorsunuz; bu davranışıma değişik herhangi bir anlam vermeyecek, başka bir duyguyla hareket ettiğimi düşünmeyeceksinizdir. Sizinle bu son konuşmamda, eski dostluğumuzun anısına, size mutluluklar dilemeden edemeyeceğim.

Size yürekten saygılarımı sunuyorum. Sadık dostunuz,
Fyodor Kister.

Fyodor Fyodoroviç bu mektubu elden, adresine gönderdi, giyindi, arabasını hazırlamalarını söyledi. Neşesi yerinde, endişesiz, tasasız, aşağı yukarı dolaşıyordu odasında, iki kez havaya bile sıçramıştı, romans notalarını rulo yapıp mavi bir kurdeleyle bağlıyordu... Kapı açıldı, Luçkov apoletsiz redingotuyla, başında kasketiyle girdi. Şaşıran Kister ruloyu bağlamayı bıraktı, odanın ortasında, ayakta kalakaldı.

Avdey sakin bir sesle sordu:

"Perekatova ile evleniyormuşsunuz?"

Kister'in yüzü kıpkırmızı oldu.

"Muhterem beyefendi," dedi, "efendi insanlar bir odaya girdiklerinde kasketlerini çıkarırlar ve selam verirler."

Düellocu kesik kesik, "Affedersiniz, efendim," dedi. Kasketini çıkardı. "Merhabalar."

"Merhabalar, Bay Luçkov. Bayan Perekatova ile evlenip evlenmediğimi mi sormuştunuz? Mektubumu okumadınız mı yoksa?"

"Mektubunuzu okudum. Evleniyormuşsunuz. Kutluyorum sizi."

"Kutlamanızı memnuniyetle kabul ediyor ve size teşekkürlerimi sunuyorum. Ama hemen çıkmak zorundayım."

"Sizinle konuşmak istiyordum, Fyodor Fyodoroviç."

İyi niyetli Kister, "Elbette, seve seve," dedi. "Doğrusu, benimle konuşmak isteyeceğinizi tahmin etmiştim. Bana karşı tutumunuz öylesine tuhaftı ki... ve sanırım ben böyle bir şeyi hak etmedim... en azından, böyle bir şeyi sizden beklemiyordum... Hem, neden oturmuyorsunuz? Pipo ister miydiniz?"

Luçkov oturdu. Hareketlerinde bir yorgunluk hissediliyordu. Bıyığını düzeltti, kaşlarını kaldırdı. Neden sonra, "Söyleseniz, Fyodor Fyodoroviç," dedi, "neden bunca zaman numara yaptınız bana?"

"Nasıl, yani?"

"Neden siz de bizler gibi günahkâr biriyken... öyle dürüst, iyi niyetli biri gibi tanıttınız kendinizi?"

"Ne demek istediğinizi anlayamadım; yoksa bir hareketimle küçük mü düşürdüm sizi?.."

"Tutalım ki... ne demek istediğimi anlayamadınız. Daha açık konuşmaya çalışacağım. Mesela, açıkça söyleyin bana: Mariya Pere-

katova'ya karşı uzun zamandan beri mi ilgi duyuyordunuz, yoksa bu tutkunuz aniden mi alevlendi?"

Kister soğuk, cevap verdi:

"Mariya Sergeyevna'ya karşı duygularım hakkında sizinle konuşmak istemiyorum, Avdey İvanoviç."

"Demek öyle. Nasıl isterseniz. Ancak, şimdi lütfedin, beni aptal yerine koyduğunuzu düşünmeme izin verin."

Avdey yavaş, tane tane konuşuyordu.

"Böyle düşünemezsiniz, Avdey İvanoviç, beni tanıyorsunuz çünkü..."

"Ben mi tanıyorum sizi? Kim tanıyabiliyor ki sizi? Yabancı bir ruh... karanlık bir orman, yüzünüz ne mal olduğunuzu gösteriyor... Alman şiirlerini pek duygulu, hatta gözlerinizde yaşlarla okuduğunuzu biliyorum; odanızın duvarlarına değişik doğa resimleri astığınızı da biliyorum; uşaklarınızı pek güzel, temiz giydirdiğinizi bile biliyorum; hepsini biliyorum... hakkınızda başkaca bir şey de bilmiyorum..."

Kister sinirlenmeye başlamıştı. En sonunda sordu:

"Bu ziyaretinizin nedenini öğrenebilir miyim, Bay Luçkov? Üç haftadır selam bile vermiyorsunuz bana ve şimdi geldiniz, niyetiniz benimle alay etmek olmalı... Çocuk değilim ben, beyefendi ve izin vermem kimsenin..."

Luçkov onun sözünü kesti:

"Rica ederim, rica ederim, Fyodor Fyodoroviç, kim sizinle alay etmeyi göze alabilir? Aksine, buraya sizden saygılarımla bir ricada bulunmak için geldim, özellikle şöyle ki: Bir incelik yapın, bana karşı bu davranışınızın nedenini açıklayın... İzin verin bir soru, bir soru sorayım size: Perekatovlar ailesiyle beni zorla tanıştıran siz değil miydiniz? Bu sadık uşağınızın çok temiz ruhlu biri olduğunu söyleyen siz değil miydiniz? Nihayet, beni o pek erdemli Mariya Sergeyevna ile tanıştıran siz değil miydiniz? Size, belki de bekliyor olduğunuz bu son dostça açıklamayı yapmam gerektiğini neden düşünmemiş olayım? Evet, gelin adayı evleneceği erkeğe her şeyi anlatır, özellikle de masum yaramazlıklarını. Bana böylesine büyük bir suçun sizin sayenizde yüklenmiş olduğunu neden düşünmüş olmayayım? 'Ruhumun temizliği' konusunda çok katkınız oldu çünkü!"

Kister odada şöyle bir gidip geldi. Neden sonra, "Bakın, Luçkov," dedi, "gerçekten şaka etmiyorsanız, ne söylediğinizin farkındaysanız (gerçi itiraf edeyim, inanmıyorum buna) izninizle şunu söyleyeyim size: Yaptıklarımdan, sizinle ilgili niyetlerimden böyle aşağılayıcı bir biçimde söz etmeniz ayıptır, doğru değildir... Kendimi temize çıkarmaya çalışmayacağım... Her şeyi sizin vicdanınıza, düşüncenize bırakıyorum..."

"Evet; Mariya Sergeyevna ile sürekli fısıldaştığınızı hatırlıyorum; ayrıca, tekrar sormama izin verin: O meşhur konuşmamızdan sonra Perekatov'lara gitmediniz mi? En iyi dostum bildiğim size, aptal gibi, aldığım randevudan söz ettiğim o akşamdan sonra?"

"Nasıl! Nasıl kuşkulanabilirsiniz benim böyle..."

Avdey ölümcül bir soğuklukla kesti Kister'in sözünü:

"Kendimin yapmayacağı bir şeyi başkalarının yaptığından kuşkulanmam ben ama başkalarının benden iyi olmadığını düşünmek gibi bir zayıflığım vardır."

Kister canı sıkkın, öfkeli, karşılık verdi:

"Yanılıyorsunuz, başkaları sizden iyidir."

Luçkov gayet sakin, "Kutlarım onları," dedi. "Ama..."

Bu kez canı çok sıkkın Kister kesti onun sözünü:

"Ama, o... randevudan bana nasıl söz ettiğinizi hatırlayın. Ancak, bu tür açıklamalar bizi bir yere götürmez, görüyorum ki... Benimle ilgili ne düşünürseniz düşünün ve ne isterseniz yapın."

"En iyisi de bu işte," dedi Avdey. "Açık konuşuyoruz."

Kister, "Ne isterseniz yapın!" diye tekrarladı.

Avdey yapmacık bir ilgiyle devam etti:

"Durumunuzu anlıyorum, Fyodor Fyodoroviç... Durumunuz iyi değil, hiç iyi değil. Rol yaptınız, rol yaptınız ama asıl aktörün kim olduğunu gören olmadı ve birden..."

Kister dişlerini sıkarak kesti onun sözünü:

"İçinizde aşkta kaybetmiş birinin sıkıntısı olduğunu düşünebilseydim, şu anda üzülebilirdim sizin için; bağışlardım sizi... Ama sitemlerinizde, iftiralarınızda incinmiş bir gururun çığlığını duyuyorum ve hiç üzülmüyorum sizin için... Kendiniz hak ettiniz bunu..."

Avdey alçak sesle, "Vay!" dedi, "Tanrım, adamın konuşmasına bak!" Devam etti: "Belki de gururdur; evet, evet, dediğiniz gibi,

gururum incindi benim, çok derinden incindi, dayanılamaz derinden... Ama kimin gururu yoktur ki? Sizin mi? Evet, gururum vardır benim ve hiç kimsenin benim için üzülmesine izin vermem..."

Kister mağrur bir tavırla sordu:

"İzin vermez misiniz? Ne biçim bir laf bu, beyefendi! Şunu unutmayın: Aramızdaki bağı siz kopardınız. Rica ediyorum, tanımadığınız biriymişim gibi konuşun benimle."

"Kopardınız! Bağı kopardınız!" diye tekrarladı Avdey. "Hatırlayın, size selam vermiyordum, sizin adınıza üzgün olduğum için evinize uğramıyordum; siz benim için üzülüyorsanız, izin verin ben de sizin için üzüleyim!.. Yalancı durumuna düşmenizi, vicdanınızın sızlamasını istemedim... Aramızdaki bağdan bahsediyorsunuz; evlenmenizden sonra benimle arkadaş, dost kalabilecekmişsiniz gibi... Yeter! Daha önce de, bana olan üstünlüğünüzün tadını çıkarmak için dostluğunuzu sürdürüyordunuz benimle..."

Avdey'in kötü niyetliliği Kister'i sıkmaya, kızdırmaya başlamıştı. Birden yükseltti sesini:

"Bu tatsız konuşmayı keselim artık! Ne yalan söyleyeyim, buraya neden geldiğinizi anlayabilmiş değilim."

Meraklı, sordu Avdey:

"Buraya neden geldiğimi mi anlayamıyorsunuz?"

"Kesinlikle anlayamıyorum."

"Anlayamıyorsunuz, ha?"

"Anlayamıyorum, diyorum ya..."

"Hayret!.. Çok tuhaf! Sizin kadar akıllı biri nasıl olur da anlayamaz!"

"Hadi, açıkça söyleyin niyetinizi..."

"Buraya, Bay Kister," Avdey ayağa kalkıp tane tane konuşarak ekledi: "Sizi düelloya davet etmek için geldim, şimdi anladınız mı? Sizinle kozumuzu paylaşmak istiyorum. Evet! Nasıl olsa kurtulmak istiyordunuz benden! Nasıl bir insanla karşı karşıya olduğunuzun farkında değil miydiniz yoksa? İzin verir miydim size..."

Kister soğuk, sert bir ses tonuyla kesti Avdey'in sözünü:

"Çok güzel, efendim. Bu davetinizi kabul ediyorum. Lütfen tanığınızı gönderin..."

Avdey, kurbanından öyle çabuk ayrılmak zorunda kaldığı için üzülen bir kedi tavrıyla sürdürdü sözünü:

"Evet, evet, ne yalan söyleyeyim, yarın tabancamın namlusunu o ideal, beyaz yüzünüze doğrultmak büyük haz verecek bana."

Kister küçümser bir tavırla karşılık verdi:

"Bakıyorum, düello çağrınızı yaptıktan sonra bile hakaretlerinize devam ediyorsunuz. Lütfen gidin artık. Sizi karşımda görmek rahatsız ediyor beni."

"Doğru, pek kibar bir beyefendisinizdir!.." Kasketini giyerken mırıldandı Avdey: "Mariya Sergeyevna'ya gelince! Fransızca anlamıyorum ben! Ama randevumuz çok güzel geçmişti, Fyodor Fyodoroviç!"

Selam vererek çıktı kapıdan.

Kister odanın içinde birkaç kez aşağı yukarı gidip geldi. Yüzü ateş gibi yanıyor, göğsü inip kalkıyordu. Korkmuyordu, öfkeli de değildi ama bir zamanlar nasıl bir insanı dostu bellediğini düşündükçe tiksiniyordu. Luçkov'la düello edecek olduğuna neredeyse seviniyordu. Geçmişinden bir anda kopacak, bu taşın üzerinden atladıktan sonra durgun bir nehirde yüzmeye başlayacaktı... "Çok güzel," diye düşünüyordu, mutluluğumu savaşarak kazanacağım... (Maşa'nın hayali sanki gülümsüyordu ona, zaferini müjdeliyordu.) Ölmeyeceğim! Hayır ölmeyeceğim!" Sakince gülümseyerek böyle tekrarlıyordu. Annesine yazdığı mektup masanın üzerinde duruyordu... Bir an yüreği sızladı. Her ihtimale karşı, mektubu postaya vermemeye kararlıydı. Kendini tehlikede hisseden her insan gibi, Kister de içinde yükselen bir yaşam gücü hissediyordu. Düellonun her türlü sonucunu sakin, etraflıca düşünüyor, kafasında kendisinin de, Maşa'nın da mutsuzluklar, ayrılıklar yaşayacağını düşünüyor ama geleceğe umutla bakıyordu. Kendine söz vermişti: Luçkov'u öldürmeyecekti... Güçlü bir şey Maşa'ya çekiyordu onu. Kendine bir düello tanığı aradı buldu, işlerini çabucak halletti ve yemekten sonra hemen Perekatovlar'a gitti. Orada akşam süresince neşeliydi, belki de çok neşeli.

Maşa uzun süre piyano çaldı, kötü bir şey hissetmedi, Kister'e çok yakınlık gösteriyordu. Maşa'nın kaygısızlığı önce üzmüştü Kister'i, sonra Maşa'nın bu kayıtsızlığını iyiye bir işaret ola-

rak yorumlamaya başladı, sevindi, rahatladı. Maşa günden güne daha çok bağlanıyordu Kister'e. Mutluluk arzusu onda tutkudan da fazlaydı. Ayrıca, Avdey büyük arzulardan uzaklaştırmıştı onu ve artık böyle arzulardan isteyerek ve temelli uzak hissediyordu kendini. Nenila Makaryevna, Kister'i oğlu gibi seviyordu. Sergey Sergeyeviç de her zamanki alışkanlığıyla, karısının yaptığını yapıyordu.

Maşa, Kister'i ön kapıya kadar geçirirken, Kister'in onun elini pek kibar, uzun uzun öpmesi karşısında, evleneceği erkeğin yüzüne sakin, gülümseyerek bakıp, "Güle güle," dedi.

Fyodor Fyodoroviç kendinden emin bir tavırla karşılık verdi:

"Hoşça kalın, görüşmek üzere."

Ama Perekatovlar'ın evinden yarım versta ayrılınca arabada doğruldu, içinde belli belirsiz bir huzursuzlukla, evin ışıklı pencerelerini görmeye çalıştı... Ama evin pencereleri, mezar karanlığı gibi kapkaranlıktı.

XI

Ertesi gün saat on birden sonra Kister'in düello tanığı emekli binbaşı onun evine geldi. İyi yürekli ihtiyar, aklaşmış bıyığını çiğneyerek homurdanmaya başladı, Avdey İvanoviç için çok ağır sözler söyledi... Arabayı getirdiler. Kister iki mektup verdi binbaşıya: Biri annesineydi, biri Maşa'ya.

"Ne olacak bunlar?"

"Bilemeyiz..."

"Saçma! Keklik gibi vurup indireceğiz onu."

"Çok iyi olurdu..."

Binbaşı pek üzgün, iki mektubu redingotunun yan cebine koydu.

"Gidelim."

Arabaya binip yola çıktılar. Kirillovo köyünün iki versta uzağındaki küçük ormanda onları Luçkov'la, eski arkadaşı, alay yaveri tanığı bekliyordu. Hava çok güzeldi; kuşlar sakin cıvıldıyorlardı; ormanın hemen dışında bir köylü tarlayı sürüyordu. Tanıklar mesafeyi ölçerlerken, bariyerleri yerleştirirlerken, tabancaları inceler, doldururlarken düşmanlar birbirlerine bakmıyorlardı bile. Kis-

ter, kopardığı bir dal parçasını elinde sallayarak, kayıtsız bir tavırla aşağı yukarı dolaşıyordu; Avdey kollarını kavuşturmuş, kaşları çatık, kıpırdamadan olduğu yerde duruyordu. Kesin bir sessizlik oldu. "Başlayın, baylar!" Kister hemen bariyere doğru yürüdü ama daha beş adım atmamıştı ki Avdey ateş etti. Kister sarsıldı, bir adım daha attı, sendeledi, başı önüne düştü... Dizleri büküldü... Çimenlerin üzerine çuval gibi yığıldı. Binbaşı ona doğru koştu... Can çekişirken fısıldadı Kister:

"Gerçekten mi?..

Ölmek üzere olan Kister'in yanına geldi Avdey. Kararmış, zayıflamış yüzünde azgın, acımasız bir ifade vardı... Önce yavere, sonra binbaşıya baktı, kendini suçlu hissediyormuş gibi başını eğdi, bir şey söylemeden atına bindi, ağır ağır, doğrudan albayın dairesine sürdü.

Maşa... hâlâ hayatta.

Petuşkov

(Петушков)

I

Teğmen İvan Afanasyeviç Petuşkov 182... yılında O... ilindeydi. Yoksul bir aile çocuğuydu İvan Afanasyeviç Petuşkov, beş yaşında kimsesiz kalmış, varis eline düşmüştü. Varisinin sayesinde malını mülkünü kaybetmiş, yaşamını kıt kanaat sürdürebiliyordu. Orta boylu, sırtı hafif kamburdu; zayıf yüzü çillerle kaplı olsa da, hayli hoştu; saçları koyu kumral, gözleri külrengi, bakışı ürkekti; dar alnı kırış kırıştı. Petuşkov'un hayatı aşırı tekdüze geçmişti; kırkına yaklaştığında bile hâlâ bir çocuk gibi dinç ve deneyimsizdi. Tanıdıklarından uzak durur; yaşamlarında etkili olabileceklere ise oldukça yakınlık gösterirdi...

Kaderin tekdüze ve neşesiz bir hayata mahkûm ettiği insanlarda genelde değişik alışkanlıklar, gereksinimler oluşur. Petuşkov sabah çayından sonra taze beyaz francala yemeyi çok severdi. Bu hazzı tatmadan yapamazdı. Ve işte bir sabah uşağı Onisim ona tabakta mavi çiçekler ve francala getirmesi gerekirken, koyu sarı üç peksimet getirince Petuşkov biraz öfkeli, uşağına bunun ne anlama geldiğini sordu.

Doğuştan Petersburglu olan ama kaderin tuhaf bir cilvesi sonucu kendini Güney Rusya'nın bu ücra taşra kentinde bulan Onisim,

"Francala bitmiş efendim," diye cevap verdi.

İvan Afanasyeviç haykırdı:

"Olamaz!"

"Bitmiş," diye tekrarladı Onisim. "Başkanın evinde bugün kahvaltı varmış, anlayacağınız, bütün francalalar oraya gitmiş."

Onisim kolunu havaya kaldırıp savurdu, sağ ayağını öne attı.

İvan Afanasyeviç odanın içinde bir süre dolaştı, sonra giyindi, çıkıp kendi gitti fırına. Bu fırın O... kentinin tek fırınıydı; on yıl önce kente gelmiş bir Alman açmıştı onu ve fırın zamanla gelişmişti, şimdi ise ölen Alman'ın şişman dul karısının yönetiminde çok daha iyi işliyordu.

Petuşkov fırının camını tıklattı, şişman kadın aşırı tombul, uykulu yüzünü uzattı camdan.

Petuşkov kibarca, "Bir francala verir misiniz?" dedi.

Şişko kadın ince sesiyle karşılık verdi:

"Francalamız kalmadı."

"Hiç mi kalmadı?"

"Hiç kalmadı."

"Ama nasıl olur? Rica ederim... Her gün francala aldırıyorum ben sizden ve parasını düzenli ödüyorum."

Kadın bir şey söylemeden baktı Petuşkov'un yüzüne. Neden sonra esneyerek, "O zaman şimdi de açma veya poğaça alın," dedi.

"Başka bir şey istemiyorum," dedi Petuşkov.

Gücenmişti bile.

Kadın, "Siz bilirsiniz," diye mırıldandı.

Pencereyi kapattı.

Buna canı çok sıkıldı İvan Afanasyeviç'in. Ne yapacağını bilemeden karşı kaldırıma geçti, bir çocuk gibi üzgündü.

Oldukça hoş bir kadın sesi geldi kulağına:

"Beyefendi!.. Beyefendi!"

İvan Afanasyeviç bakışını kaldırdı. Fırının penceresinden on yedi yaşında bir kız başını uzatmıştı, elinde bir francala vardı. Kızın yüzü tombul, yuvarlak, yanakları al al, küçücük gözleri kahverengi, burnu biraz kalkık, saçları kumral, omuzları çok güzeldi. Yüz ifadesi içten, durgun, kaygısızdı. Gülümseyerek, "Buyurun size bir francala efendim," dedi. "Bunu kendim için ayırmıştım ama size veriyorum onu."

"Çok teşekkür ederim. İzninizle..."

Petuşkov elini cebine soktu.

"Para gerekmez efendim. Afiyetle yiyin."

Ve pencereyi kapadı kız.

Petuşkov tam anlamıyla mutlu döndü eve. Şöyle dedi Onisim'e,

"Sen bir francala alamadın ama işte ben aldım, görüyor musun?.."

Onisim acı acı gülümsedi.

İvan Afanasyeviç o gece soyunurken sordu uşağı Onisim'e:

"Lütfen söylesene kardeşim, fırındaki o kız kimin nesidir?"

Onisim başını çevirip yan tarafa bakarak hayli somurtkan, cevap verdi:

"Neden sordunuz?"

Petuşkov çizmelerini kendi çıkarırken,

"Öylesine sordum işte," dedi.

Onisim hoşgörülü bir tavırla, "Evet, güzel bir kızdır!" diye karşılık verdi.

İvan Afanasyeviç de Onisim'in baktığı yana bakarak mırıldandı:

"Evet... Fena değil... Peki, adını biliyor musun?"

"Vasilisa."

"Peki, tanışıyor musun onunla?"

"Tanışıyorum."

Petuşkov ağzını açıp bir şey söyleyecek oldu ama yatağında öte yana dönüp uyudu. Onisim antreye çıktı, enfiyesini çekti, başını iki yana salladı.

İvan Afanasyeviç ertesi gün sabah erken, Onisim'den giyinmesine yardım etmesini söyledi. Onisim her gün giydiği eski, saman rengi, kocaman apoletleri solmuş redingotunu getirdi İvan Afanasyeviç'e. Petuşkov bir şey söylemeden uzun uzun baktı Onisim'in yüzüne, sonra yeni redingotunu getirmesini söyledi. Onisim biraz da şaşkın, getirdi Petuşkov'un istediği redingotunu. Petuşkov giyindi, güderi eldivenlerini özenerek geçirdi ellerine. Biraz telaşlı, "Bugün fırına sen gitme, kardeşim," dedi, "ben oradan geçeceğim... uğrar bir francala alırım."

Onisim, biri onu arkasından dürtmüş gibi birden cevap verdi:

"Başüstüne efendim."

Petuşkov evden çıktı, fırına kadar yürüdü, pencerenin camını

tıklattı. Şişko kadın açtı pencereyi. İvan Afanasyeviç yavaşça, "Bir francala lütfen," dedi.

Şişko kadın koldan çok bir budu andıran, neredeyse omzuna kadar çıplak kolunu uzatıp, sıcak ekmeği İvan Afanasyeviç'in burnuna doğru uzattı.

İvan Afanasyeviç bir süre bekledi pencerenin önünde, sokakta iki kez aşağı yukarı dolaştı, fırının avlusuna baktı ve nihayet yaptığı bu çocukça hareketten utanıp, elinde francalayla eve döndü. Bütün gün bir sıkıntı vardı içinde, hatta akşam, her zamanki alışkanlığının tersine, Onisim'le hiç konuşmadı.

Ertesi sabah francala almaya tekrar Onisim gitmişti.

II

Aradan birkaç hafta geçti. İvan Afanasyeviç bütünüyle unutmuştu Vasilisa'yı ve uşağıyla eskiden olduğu gibi yine dostça sohbet ediyordu. Güzel bir sabah Bay Bublitsın uğradı ona. Tavırları çok rahat, senli benli, sevimli bir gençti Bublitsın. Gerçi ağzından çıkanı bazen kulağı duymadığı olurdu, (nasıl derler) pek havalı konuşurdu ama yine de hoş bir sohbet arkadaşı olarak bilinirdi. Piposunu kaşlarını kaldırarak, içine çekerek, hırslı, sık, aynı zamanda telaşlı ya da daha doğrusu, (son bir nefes daha çekmesine izin verecek olursanız size hiç beklemediğiniz bir haber verecekmiş gibi istekli) içerdi. Piposunu içerken homurdandığı, elini kolunu salladığı bile olurdu; pipoyu telaşlı, peş peşe çekerken sanki birden çok komik, önemli bir şeyi hatırlamış gibi açıp dumanı daire şeklinde dışarı verir, son derece olağan birkaç sözcük söyler ya da ağzından tek sözcük çıkmazdı. Bublitsın, İvan Afanasyeviç'le bir süre komşulardan, atlardan, çiftçilerin kızlarından, daha başka ibret verici şeylerden söz ettikten sonra birden gözlerini iri iri açtı, saçlarını karıştırdı ve kurnazca gülümseyerek, İvan Afanasyeviç'in odasının tek lüksü olan fazlasıyla isli aynanın karşısına geçti.

Simsiyah favorilerini düzeltirken mırıldandı:

"Evet, doğrusunu söylemek gerekirse, bizim burada esnaf takımının o kadar güzel kızları var ki senin Venüs'ün adı olmaz yanlarında... Mesela fırıncının kızı şu Vasilisa'yı gördünüz mü?.."

Bublitsın şöyle bir gerindikten sonra piposunun dumanının içinde kaybolmuş gibi devam etti:

"Benim de sorduğum şu soruya bakın! Böyle şeylerle ilgilenecek biri değilsiniz siz, İvan Afanasyeviç! Sizin nelerle ilgilendiğinizi ancak Tanrı bilir."

Petuşkov canı biraz sıkkın, hemen karşılık verdi:

"Ben de sizin ilgilendiğiniz şeylerle ilgileniyorum."

"Hayır, hayır İvan Afanasyeviç, hayır... Doğru değil bu!"

"Öyle mi?"

"Evet, öyle, İvan Afanasyeviç!"

"Gerçekten öyle mi? Gerçekten mi?"

Bublitsın piposunu bir kenara bıraktı, pek güzel olmayan çizmelerini incelemeye başladı. Petuşkov ne diyeceğini bilemedi.

Bublitsın onun adına üzülüyor gibi, devam etti:

"Evet, İvan Afanasteviç... Şunu size söyleyeyim ki fırıncının kızı Vasilisa çok, pek çok güzel... bir kız..."

Bublitsın burun deliklerini genişletti, ellerini yavaşça ceplerine soktu.

Çok tuhaftır! İvan Afanasyeviç kıskançlığa benzer bir şey hissetti içinde. Oturduğu sandalyenin üzerinde kıpırdanmaya, yersiz kahkahalar atmaya başladı; birden kıpkırmızı oldu yüzü, esnedi, esnerken alt çenesini biraz sağa sola çevirdi. Bublitsın üç kez daha piposunu tüttürdü ve çıktı. İvan Afanasyeviç pencereye gitti, derin bir soluk aldı, uşağına içecek bir şey getirmesini söyledi.

Onisim bir bardak kvas getirip koydu masaya, asık yüzle şöyle bir baktı efendisine, kapıya yaslandı, başını önüne eğdi.

İvan Afanasyeviç pek yumuşak ama biraz da çekinerek sordu ona:

"Öyle kara kara ne düşünüyorsun?"

"Ne mi düşünüyorum?" dedi Onisim. "Hep sizi... düşünüyorum."

"Beni ha!"

"Elbette sizi."

"Peki benimle ilgili ne düşünüyorsun?"

"Şunu düşünüyorum ki..." Bu arada enfiyesini çekti Onisim. "Bu yaptığınız ayıp, efendim, çok ayıp."

"Neymiş ayıp olan?"

"Ne mi ayıpmış... Evet, Bay Bublitsın'a bakın, İvan Afanasyeviç. Çok iyi bir genç değil mi? Görüyorsunuz..."

"Ne demek istediğini anlayamıyorum, kardeşim."

"Anlayamıyorsunuz ha... Hayır, çok iyi anlıyorsunuz."

Onisim bir süre sustuktan sonra devam etti:

"Bay Bublitsın... tam bir beyefendi, bir beyefendinin olması gerektiği gibi bir beyefendi ama siz, İvan Afanasyeviç, siz ne yapıyorsunuz? İnsaf yani..."

"Evet, ben de bir beyefendiyim."

Onisim sesini yükseltip, "Beyefendi olmasına beyefendisiniz..." dedi. "Ama nasıl bir beyefendi? Siz, efendim, düpedüz yağmurda ıslanmış bir tavuk gibisiniz, İvan Afanasyeviç, evet, öyle... Bütün gün evde oturuyorsunuz... oturmaktan başka bir şey yaptığınız yok. Kâğıt oynamıyorsunuz, arkadaşlarınızla dolaşmaya çıkmıyorsunuz, ayrıca da..."

Onisim "adam sen de" der gibi kolunu salladı.

İvan Afanasyeviç telaşla piposunu çıkarırken mırıldandı:

"Tamam, ancak... sanırım fazla ileri gittin sen, Onisim..."

"Nasıl, fazla ileri gittim, İvan Afanasyeviç, nasıl fazla ileri!.. Kendiniz söyleyin. Evet, tekrar Vasilisa konusuna gelelim... Peki ama neden siz..."

Petuşkov canı sıkkın, kesti Onisim'in sözünü:

"Sen bu konuda ne düşünüyorsun, Onisim?"

"Ne düşündüğümü biliyorum. Neyse, boş verin! Size göre bir şey değil bu, İvan Afanasyeviç, boş verin, kendiniz verin kararınızı... Öyle ya, siz..."

İvan Afanasyeviç ayağa kalktı. Birden, bakışlarıyla Onisim'i arıyormuş gibi, "Hadi, hadi, her neyse, kimseye bir şey söyleme. Sen de biliyorsun ki... ben... aslında ne demek istiyorsun sen? İyisi mi, giyindir beni."

Onisim İvan Afanasyeviç'in üzerinden yağlı Tatar redingotunu çıkardı, bir baba gibi hüzünlü baktı efendisinin yüzüne, başını salladı, yeni redingotunu giydirdi ve sırtını fırçaladı.

Petuşkov evden çıktı, kentin dolambaçlı sokaklarında uzun süre dolaştıktan sonra kendini fırının önünde buldu. Tuhaf bir gülümseme belirdi dudaklarında.

Çok iyi bildiği fırına daha iki üç kez bakmıştı ki birden avlu kapısı açıldı ve Vasilisa, başında sarı bir başörtüsüyle, omuzlarına Rus usulü atmış olduğu bir atkıyla koşarak çıktı kapıdan, sokakta yürüdü. İvan Afanasyeviç hemen arkasından koşup yetişti.

"Nereye gidiyorsun canım?"

Vasilisa çabucak şöyle bir baktı onun yüzüne ve eliyle ağzını kapadı.

İvan Afanasyeviç adımlarını küçük küçük atarak ayak uydurdu Vasilisa'ya, sordu ona:

"Galiba alışverişe, değil mi?"

"Çok meraklısınız!" dedi Vasilisa.

Petuşkov kollarını çabuk sallayarak karşılık verdi:

"Neden meraklı diyorsunuz? Böyle bir şeye karşıyım ben..." Bu üç sözcük düşüncesini tam olarak anlatmış gibi, hemen arkasından ekledi:

"Evet, bildiğiniz gibi..."

"Peki, size verdiğim o francalayı yediniz mi?"

"Elbette yedim," dedi İvan Afanasyeviç, "hem de büyük bir zevkle."

Vasilisa yürürken bir yandan da gülümsemeyi sürdürüyordu.

İvan Afanasyeviç, "Bugün hava çok güzel," dedi. "Sık dolaşmaya çıkıyor musunuz siz?"

"Evet."

"Ah, ne çok isterdim..."

"Neyi çok isterdiniz?"

Kızlarımız "neyi" sözcüğünü çok tuhaf bir biçimde, pek sert ve çabuk söyleyiverirler... Şafak vakti kekliklerin bağırdıkları gibi...

"Biliyor musunuz, sizinle dolaşmak... kent dışında veya..."

"Olamaz!"

"Neden olamaz?"

"Ah, doğrusu siz çok tuhafsınız!"

"Ama izin verin..."

O sırada keçi sakallı, uzun, mavi, kaftanının kolları aşağı kaymaması için parmaklarını genişçe açmış, başında olgun karpuzu andıran kalın kasketiyle bir oyuncak satıcısının önünden geçiyorlardı. Petuşkov kibarlık olsun diye Vasilisa'dan biraz geride kaldı

ama biraz sonra yetişti ona.

"Evet, ne diyorsunuz? Yani dolaşma konusunda?"

Vasilisa pek işveli baktı Petuşkov'un yüzüne, tekrar gülümsedi.

"Buralı mısınız siz?"

"Evet, buralıyım."

Vasilisa elini saçlarında dolaştırdı, adımlarını yavaşlattı. İvan Afanasyeviç gülümsedi ve heyecandan içi titreyerek hafifçe eğildi, kolunu güzel kızın beline doladı.

Vasilisa bir çığlık attı:

"Yeter be! Sokak yüzsüzü adam!"

İvan Afanacyeviç, "Tamam, tamam, peki," diye mırıldandı.

"Ne diyorum size, sokakta... rahatsız etmeyin beni!"

Petuşkov (bu arada kulaklarına kadar kıpkırmızı olmuştu) sitemli, karşılık verdi:

"A... a... ah, nedir sizin bu yaptığınız?"

Vasilisa durdu.

"Hadi yolunuza gidin beyefendi, yürüyün..."

Petuşkov geride kaldı. Eve döndü, tam bir saat kıpırdamadan oturdu sandalyede, piposunu bile yakmadı. Neden sonra gri bir sayfa kâğıt aldı, kaleminin ucunu açtı ve uzun süre düşündükten sonra şöyle yazdı:

> Sayın hanımefendi
> Vasilisa Timofeyevna!
> Doğuştan hassas bir insan olan ben nasıl oldu da üzdüm sizi... Size karşı gerçekten kabahatliysem, özellikle şunu söyleyeceğim size: Bay Bublitsın'ın sizin hakkınızda söyledikleri, benden hiç beklenmeyen bu davranışta bulunmama sebep olmuştur. Bununla birlikte, yine de sizden bana kızmamanızı diliyorum. Hassas bir insanım, her türlü yakın, sevecen ilgi, duygulandırır beni, karşımdakine minnettar olurum: Kızmayın bana Vasilisa Timofeyevna, bunu bütün içtenliğimle rica ediyorum sizden. Ayrıca, en derin saygılarımla, her içten duygularımla her zaman emrinizdeyim.
>
> *İvan Petuşkov.*

Onisim bu mektubu adresine götürdü.

III

Aradan iki hafta geçti... Onisim eskiden olduğu gibi gene her sabah fırına gidiyordu. Ve bir gittiğinde Vasilisa koşarak onu karşılamaya çıktı.

"Merhabalar, Onisim Sergeiç."

Onisim yüzünü buruşturdu, öfkeli karşılık verdi:

"Merhaba."

"Neden hiç içeri girmiyorsunuz, Onisim Sergeiç?"

Onisim canı sıkkın baktı Vasilisa'nın yüzüne.

"Neden gireyim? Çay falan vermiyorsun ki."

"Vereceğim, Onisim Sergeiç, vereceğim. Yeter ki gelin. Hem de romlu çay vereceğim size."

Onisim hafifçe gülümsedi.

"Pekala, öyleyse belki uğrarım."

"Ne zaman, anam babam, ne zaman?"

"Ne zaman... Ah, sen..."

"Sizin için bu akşam uygunsa... Uğrayın..."

"Belki uğrarım," dedi Onisim.

Ve tembel, dağınık adımlarla eve yürüdü.

Aynı günün akşamı Onisim çizgili, tüylü battaniye örtülü bir karyolanın olduğu küçük bir odada biçimsiz, küçük bir masada Vasilisa'nın karşısında oturuyordu. Masanın üzerinde kül rengi kocaman semaver kaynamaktaydı; pencerenin önünde saksıda bir sardunya vardı, karşı köşede, kapının yanında küçücük asma kilidi sarkmış biçimsiz bir sandık yan duruyordu; sandığın üstünde bir sürü eski püskü yığılıydı; duvarlarda kararmış yağlıboya tablolar asılıydı. Onisim'le Vasilisa hiç konuşmadan, birbirinin yüzüne bakarak çay içiyorlardı. Şeker parçalarını ellerinde uzun süre evirip çevirerek, sanki isteksizce ısırıyor, göz süzüyor, kırpıyor ve sıcak çayı höpürdeterek yudumluyorlardı. Sonunda semaverin çayını bitirdiler, üzerlerinde yazılar olan (birinin üzerinde "afiyet olsun", ötekinin üzerinde "ağzınızı yaktıysa kabahat bende değil" yazılıydı) yuvarlak fincanları ters çevirdiler, derinden soluk aldılar, terlerini sildiler, yavaştan konuşmaya başladılar.

Vasilisa, "Onisim Sergeiç, senin efendin..." diye başladı.

Ama sözünü bitirmedi.

Onisim kolunu masaya dayayıp, "Ne olmuş efendime?.." dedi. "Ne olabilir? Neden sordunuz?"

"Öylesine sordum," diye karşılık verdi Vasilisa.

"Evet, o size," bunu söylerken sırıttı Onisim, "evet, sanırım o bir mektup yazmıştı size?"

"Yazmıştı."

Onisim pek mağrur bir tavırla başını salladı. Kısık bir sesle, gülümseyerek şöyle dedi:

"Demek öyle, mektup yazdı size... peki ne yazdı?"

"Çeşitli şeyler. Sayın hanımefendi Vasilisa Timofeyevna falan... bu konuda ne dersiniz; gücenmeyin bana ama hanımefendi... böyle daha bir sürü şey işte..." Vasilisa bir süre sustuktan sonra ekledi: "Peki, kendisi nasıl biridir?"

Onisim kayıtsız, karşılık verdi:

"Kendi halinde yaşayıp gidiyor."

"Sinirli midir?"

"Hiç öyle biri değildir! Sinirlenmez. Ne o, hoşlanıyor musunuz ondan yoksa?"

Vasilisa başını önüne eğdi, gülümsedi.

"Evet?" diye mırıldandı Onisim.

"Evet, siz ne diyorsunuz Onisim Sergeiç?"

"Evet mi diyorsun?"

Vasilisa sonunda yarım ağız, şöyle dedi:

"Yani... ama kendileri... bir beydir. Tabii... ben... siz de biliyorsunuz ki..."

Onisim pek mağrur bir tavırla, "Bilmez olur muyum..." dedi.

"Nihayet, bilirsiniz ki Onisim Sergeiç..."

Vasilisa'nın heyecanlandığı belliydi.

"Ona, efendinize söyleyin, ben kendisine kızmıyorum, ancak şu da var..."

Vasilisa sözünün sonunu getiremedi, sustu.

Onisim sandalyesinden yavaşça kalkarken, "Anladım," dedi, "tamam anladım. Çay için teşekkürler."

"Gene çaya beklerim."

"Tamam, tamam, teşekkürler."

Onisim kapıya yürüdü. Kapıda şişko kadınla karşılaştı. Kadın uzatarak mırıldandı:

"Merhabalar Onisim Sergeiç..."

Onizim de uzatarak karşılık verdi:

"Merhabalar Praskovya İvanovna."

Bir süre birbirinin karşısında öylece durdular. Onisim yine uzatarak, mırıldandı:

"Hoşça kalın, Praskovya İvanovna."

Praskovya İvanovna da yine uzatarak karşılık verdi:

"Eh, güle güle Onisim Sergeiç."

Onisim eve geldi. Efendisi yatağında yatıyor, tavana bakıyordu.

"Neredeydin?"

"Nerede miydim?.." Onisim'in, her sorunun son sözcüğünü sitemli bir tavırla tekrarlamak gibi bir alışkanlığı vardı. "Sizin işinizi halletmeye çalışıyordum."

"Hangi işimi?"

"Bilmiyor musunuz yani? Vasilisa'ya gittim."

Petuşkov gözlerini kırpıştırdı, yatağın içinde şöyle bir döndü.

Onisim, "Öyle oldu," dedi. Soğukkanlılıkla enfiyesini çekti. "Böyle oluyor işte. Her zaman böylesiniz siz. Vasilisa'nın selamı var size."

"Gerçekten mi?"

"Gerçekten mi? Evet, gerçekten. Gerçekten miymiş!.. 'Onu neden hiç göremiyorum? Neden hiç gelmiyor buraya?' diye sordu bana."

"Peki sen ne dedin?"

"Ne mi dedim? Ona 'Aptalsın sen,' dedim. 'Onun gibi bir beyefendi gelir mi sana hiç!' dedim. 'Sen gelsene bize,' dedim."

"Peki, ne dedi?"

"Ne mi dedi? O... bir şey demedi."

"Yani, nasıl bir şey demedi?"

"Basbayağı, bir şey demedi."

Petuşkov bir süre sustu.

"Peki, gelecek mi?"

Onisim başını salladı.

"Gelecek!.. Çok istekli, efendim. Gelecektir!.. Merak etmeyin, efendim, gelecektir."

"Ama sen diyorsun ki..."

"Elbette!"

Petuşkov tekrar bir süre sustu.

"Peki ama nasıl olacak bu, kardeşim?"

"Nasıl mı olacak? Siz daha iyi bilirsiniz: Bir beyefendisiniz çünkü."

"Hayır, bu durumda..."

Onisim isteyerek ileri geri birkaç kez sallandı. Neden sonra sordu:

"Praskovya İvanovna'yı tanıyor musunuz siz?"

"Hayır, tanımıyorum. Kimdir Praskovya İvanovna dediğin bu kadın?"

"Peki, fırıncı kadını?"

"A, evet, fırıncı kadını tanıyorum. Görmüştüm onu; şişko bir kadın."

"Çok havalı bir kadın. Sizinkinin öz teyzesi oluyor."

"Teyzesi mi?"

"Bilmiyor muydunuz?"

"Hayır, bilmiyordum."

"Eh..."

Onisim efendisine saygısından, aklından geçeni söylemedi.

"İşte önce onunla tanışmalısınız."

"Olabilir, galiba buna bir itirazım olmaz."

Onisim hoşnut bir tavırla baktı İvan Afanasyeviç'in yüzüne.

Sordu Petuşkov:

"Peki ama neden önce o kadınla tanışmalıyım?"

Onisim gayet sakin, "Her zaman aynı şey!" dedi.

İvan Afanasyeviç yatağından kalktı, odanın içinde biraz dolaştı, pencerenin önünde durdu ve başını çevirip, ne diyeceğini pek bilemeden şöyle dedi:

"Onisim!"

"Ne oldu?"

"Bir şey olmadı. Ama ne dersin, o kadınla görüşmem biraz tuhaf kaçmayacak mı?"

"Nasıl isterseniz öyle yapın."

"Neyse, öylesine sormuştum zaten. Arkadaşlarım fark edebilir-

ler; kadın her zaman için... Neyse, düşüneceğim bunu... Pipomu ver bana..." Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: "Peki, Vasilisa ne diyor bu konuda?"

Ama Onisim konuşmayı daha sürdürmek istemedi, her zaman olduğu gibi yüzünü astı.

IV

İvan Afanasyeviç'in Praskovya İvanovna ile tanışıklığı şöyle başladı. Onisim'le konuşmasından beş gün sonra Petuşkov akşam üzeri fırına gitti. Gıcırdayan avlu kapısını açarken düşünüyordu: "Evet, ne olacağını bilemiyorum..."

Kapı önündeki üstü kapalı taşlığa çıktı, kapıyı açtı. Sorguçlu kocaman bir tavuk kulakları sağır edercesine bağırarak doğrudan onun ayaklarına atıldı, sonra aşırı bir telaş içinde uzun süre koşarak dolaştı avluda. Yan odanın penceresinden şişman kadının endişeli yüzü uzandı. İvan Afanasyeviç gülümsedi, başını eğerek selam verdi. Selamına kadın öne eğilerek karşılık verdi. Petuşkov şapkasını elinde sıkıca tutarak kadının odasına girdi. Praskovya İvanovna'nın önemli bir ziyaretçi beklediği belliydi: Entarisinin önü yukardan aşağı ilikliydi. Petuşkov bir iskemleye oturdu; Praskovya İvanovna onun karşısına oturdu.

İvan Afanasyevinç uzun bir süre sessiz durduktan sonra sonunda şöyle başladı:

"Sizi ziyarete geldim, Praskovya İvanovna amacım daha çok..."

Ve sustu. Dudakları kasılmıştı...

Praskovya İvanovna öne eğilerek, sözcükleri uzatarak, "Teşekkür ederim efendim," dedi, "her konuğa kapımız her zaman açıktır, çok mutlu oluruz."

Petuşkov biraz sakinleşmişti.

"Biliyor musunuz, uzun zamandır sizinle tanışmak sevincini yaşamak istiyordum Praskovya İvanovna."

"Çok teşekkür ederim, İvan Afanasyeviç."

Bir sessizlik oldu. Praskovya İvanovna alacalı mendiliyle yüzünü sildi; İvan Afanasyeviç büyük bir dikkatle yan tarafta bir yerlere bakıyordu. İkisi de kendini oldukça rahatsız hissediyordu. Bununla

birlikte tüccar ve esnaf kısmının bir alışkanlığı vardır; çok eski arkadaşların bile birbirlerine karşı davranışları yapmacıktır; ev sahibiyle konuk arasındaki bu bir ölçüde gerginliği iki taraf da yadırgamaz ve tersine, özellikle ilk karşılaşmaları için tam anlamıyla olağan olduğunu düşünür. Praskovya İvanovna sevmişti Petuşkov'u. Kibar, düzgün bir gence benziyordu, üstelik rütbeli bir devlet görevlisiydi!

Şöyle dedi Petuşkov:

"Anacığım Praskovya İvanovna, ben sizin francalalarınızı çok seviyorum."

"Ya... demek öyle."

"Çok lezzetli oluyor francalalarınız, inanın, hatta çok lezzetli..."

"Afiyet olsun, babacığım, sağlıkla yiyin. Bu bizleri mutlu eder."

"Moskova'da bile böyle güzel francala yememiştim."

"Ya... demek öyle."

Tekrar bir sessizlik oldu. Sessizliği bozan yine İvan Afanasyeviç oldu:

"Söyler misiniz Praskovya İvanovna, sanırım kız yeğeniniz de sizin yanınızda kalıyor?"

"Efendim, öz yeğenimdir o benim."

"Devamlı sizin... yanınızda mıdır?"

"Kendisi kimsesizdir, yanımıza aldık onu."

"Nasıl, işçi olarak mı?"

"Evet, işçi olarak, anam babam, işçi olarak. Öyle işçi işte... ve... ve...ve!.. Bir şeyler yapıyor işte."

İvan Afanasyeviç yeğen konusunun üzerinde daha fazla durmanın yakışık almayacağını düşündü.

"Anlaşılan, kafeste bir kuşunuz var, Praskovya İvanovna?"

"Ne olduğunu Tanrı bilir. Kuş işte."

"Hım! Neyse, hoşça kalın Praskovya İvanovna."

"Size iyi günler diliyorum efendim. Tekrar beklerim. Çay içeriz."

"Büyük bir memnuniyetle, Praskovya İvanovna."

Petuşkov çıktı. Kapıda Vasilisa ile karşılaştı. Vasilisa gülümsedi.

İvan Afanasyeviç cesaretini toplayıp sordu ona:

"Nerelerdeydin, güvercinim?"

"Yeter, şaka ettiğiniz yeter, ne çok seviyorsunuz siz şakayı!"

"He-he. Peki, size yazdığım mektubu aldınız mı?"

Vasilisa yüzünün alt bölümünü yeniyle kapadı, cevap vermedi.

"Bana kızmıyorsunuz ya?"

O anda teyzenin çın çın sesi duyuldu:

"Vasilisa! Hey, Vasilisa!"

Vasilisa koşarak içeri girdi. Petuşkov evine döndü. Ama o günden sonra sık sık fırıncı kadını ziyaret etmeye başladı, bunun faydası da oldu. İvan Afanasyeviç pek kibar konuşarak amacına ulaştı. Amaca ulaşmak genelde insanı kayıtsız yapar ama Petuşkov tersine, günden güne daha ateşli oluyordu. Aşk rastlantısal bir şeydir; sanat gibi onun da kendine özgü bir özelliği vardır ve hayatında hiç âşık olmamış ama aşkı çok iyi incelemiş büyük bir bilim adamının söylediği gibi, doğruluğunun kanıtlanmasına ihtiyacı yoktur. Petuşkov büyük bir tutkuyla bağlanmıştı Vasilisa'ya. Tam anlamıyla mutluydu. Ruhu ısınmıştı. Yavaş yavaş öteberisini, en azından pipolarını Praskovya İvanovna'nın evine taşımıştı, günlerce onun arka odasında oturuyordu. Praskovya İvanovna ondan yemek parasını alıyor, onun çayını içiyor, dolayısıyla, onun orada oturmasına ses çıkarmıyordu. Vasilisa alışmıştı ona, onun yanında işini yapıyor, şarkı söylüyor, iplik büküyor, kimi zaman da onunla birkaç sözcük konuşuyordu. Petuşkov bakıyordu Vasilisa'ya, piposunu içiyor, oturduğu iskemlede öne arkaya sallanıyor, gülümsüyor, Vasilisa'nın işi olmadığı zamanlar da onunla, Praskovya İvanovna'yla kâğıt oynuyordu. İvan Afanasyeviç çok mutluydu... Gelgelelim, dünyada kusursuz bir şey yoktur ve insanın istekleri ne denli küçük olursa olsun, kader her şeyi eksiksiz vermez ona, hatta elinden gelirse işini bozar... Bir kaşık katran bir fıçı balı berbat eder! İvan Afanasyeviç de yaşadı bunu. Bir kere, Vasilisa'nın yanına taşınmasından sonra arkadaşlarından uzaklaştı. Onlarla yalnızca zorunlu olduğu durumlarda görüşüyordu ve imalı sözlerden, alaya alınmaktan kaçınmak için de (ki bunu her zaman başarabildiği de söylenemezdi) telaşlanıyor, sertleşiyor, patlayan havai fişekler arasında kalmış tavşan gibi titremeye başlıyordu. İkincisi, Onisim rahat bırakmıyordu Petuşkov'u, ona olan bütün saygısını yitirmişti, acımasızca izliyor, eleştiriyor, utandırıyordu onu... Üçüncüsü de, nihayet... Çok yazık! Okumaya devam edin, değerli okur.

V

Yukarıda anlatılan nedenlerden ötürü Praskovya İvanovna'nın evinin dışında kendini iyi hissetmeyen Petuşkov bir gün Vasilisa'nın odasında oturuyordu, reçelle de, likörle de değil ama ev işi bir şeyle meşguldü. Praskovya İvanovna evde yoktu. Vasilisa fırında oturuyor, şarkılar söylüyordu. Biri yavaşça tıklattı pencereyi. Vasilisa yerinden kalktı, pencereye gitti ve hafiften bir çığlık attı, güldü, birisiyle fısıldayarak konuşmaya başladı. Yerine döndükten sonra derin bir soluk aldı, öncekinden daha yüksek sesle şarkı söylemeye başladı.

Petuşkov sordu ona:

"Demin konuştuğun kimdi?"

Vasilisa şarkı söylemeyi sürdürüyordu. İvan Afanasyeviç yükseltti sesini:

"Vasilisa! Duymuyor musun? Hey, Vasilisa?"

"Ne istemiştiniz?"

"Demin konuştuğun kimdi?"

"Neden sordunuz?"

"Sordum işte."

Petuşkov yenlerini sıvadığı alacalı, kısa redingotuyla, elinde bir pipetle çıktı arka odadan.

Vasilisa, "İyi bir arkadaşımdır kendisi," diye cevap verdi.

"Arkadaşının adı nedir?"

"Pyotr Petroviç."

"Pyotr Petroviç mi? Hangi Pyotr Petroviç oluyor bu?"

"Kendisi de sizdendir. Tuhaf bir lakabı var."

"Bublitsın mı?"

"Evet, evet, Pyotr Petroviç Bublitsın."

"Peki, arkadaş mısın onunla?"

Vasilisa başını sallayarak, "Daha neler!" dedi.

Petuşkov sessizce on kez aşağı yukarı gidip geldi odanın içinde. Neden sonra sordu:

"Bak ne diyeceğim sana Vasilisa, yani ne kadar yakın arkadaşsınız onunla?"

"Ne kadar mı? Arkadaşız işte... Kendisi çok iyi bir beyefendidir."

"Nasıl çok iyi yani? Ne kadar iyi? Ne kadar iyi?"

Vasilisa şöyle bir baktı İvan Afanasyeviç'in yüzüne. Ne diyeceğini bilemiyormuş gibi, tane tane konuşarak mırıldandı:

"İyi işte. Nasıl iyi olduğu belli."

Petuşkov dudaklarını ısırdı, tekrar odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Demin ne konuştun onunla? Hı?"

Vasilisa gülümsedi, başını önüne eğdi.

"Söylesene, hadi söyle, sana soruyorum, söyle, ne konuştun onunla?"

"Bugün çok sinirlisiniz," dedi Vasilisa.

Petuşkov bir şey söylemedi, sustu. Neden sonra sordu:

"Tamam Vasilisa, tamam, kızmayacağım... ama söyle bana, ne konuştunuz onunla?"

Vasilisa güldü.

"Çok komik biri şu Pyotr Petroviç!"

"Nasıl?"

"Öyle işte!"

Petuşkov tekrar bir süre sustu, bir şey söylemedi. Sonra sordu:

"Vasilisa, sen beni seviyor musun?"

"Gene aynı şey!"

Zavallı Petuşkov'un yüreğine bir sızı saplandı. Praskovya İvanovna girdi odaya. Yemeğe oturdular. Yemekten sonra Praskovya İvanovna sobanın arkasındaki yatağına yattı. İvan Afanasyeviç büyük Rus sobasının üzerine kıvrılıp uyudu. Yavaş bir kapı gıcırtısına uyandı. Dirseğine dayanıp doğruldu ve baktı: Kapı açıktı. Sobanın üzerinden indi, baktı, Vasilisa yoktu. Avluya baktı, orada da değildi Vasilisa; sokağa çıkıp sağa sola baktı, Vasilisa hiçbir yerde yoktu. Başında şapkası olmadan pazar yerine kadar koştu. Hayır, hiçbir yerde yoktu Vasilisa. Yavaş adımlarla fırına döndü, sobanın üzerine çıkıp yattı, yüzünü duvara döndü. Canı çok sıkkındı. Kulaklarında aynı isim çınlıyordu: Bublitsın... Bublitsın....

Praskovya İvanovna uykulu bir sesle sordu ona:

"Neyiniz var babacığım? Oflayıp pufluyorsunuz?"

"Bir şeyim yok, anacığım, iyiyim. Bir şeyim yok. Yalnız, midemde bir ağırlık var, hepsi o kadar."

Praskovya İvanovna ince sesiyle, "Mantardandır," dedi, "mantar her zaman böyle yapar insanı. Tanrım yardım etsin biz günahkârlara!"

Aradan bir saat, bir saat daha geçti... Vasilisa hâlâ ortalarda yoktu. Petuşkov yirmi kez kalkacak olmuş, yirmi kez de can sıkıntısıyla tekrar gocuğunun altına girmişti ... Ama sonunda indi sobanın üzerinden, eve gitmeye karar vermişti, avluya çıkmıştı ki geri döndü. Praskovya İvanovna kalktı. Fırıncı olsa da, hamam böceği gibi simsiyah isli Luka ekmekleri fırına attı. Petuşkov tekrar çıktı kapıya ve düşünmeye başladı. Avluda besledikleri keçi yanına geldi ve boynuzlarıyla dostça sürtündü bacaklarına. Petuşkov baktı keçiye ve kimbilir niçin, "kış... kış..." dedi. Tam o anda avlunun alçak kapısı yavaşça açıldı, Vasilisa girdi avluya. İvan Afanasyeviç ona doğru yürüdü, kolundan tuttu, hayli soğukkanlı ama kararlı bir tavırla şöyle dedi:

"Benimle gel."

"Bir dakika, İvan Afanasyeviç... ben..."

"Benimle gel," diye tekrarladı Petuşkov.

Vasilisa sesini çıkarmadan yürüdü.

Petuşkov onu kendi evine götürdü. Onisim her zaman olduğu gibi boylu boyunca uzanmış, uyuyordu. İvan Afanasyeviç uyandırdı onu, bir mum yakmasını söyledi. Vasilisa pencerenin önüne gitti, sessizce oturdu. Onisim antrede ışık yakmakla meşgulken Petuşkov öteki pencerenin önünde kıpırdamadan ayakta duruyor, sokağa bakıyordu. Onisim elinde mumla geldi, homurdanmaya başlamıştı ki... İvan Afanasyeviç hızla döndü ona.

"Dışarı çık," dedi.

Onisim odanın orta yerinde durdu...

Petuşkov sert bir tavırla, "Dışarı çık," diye tekrarladı.

Onisim şöyle bir baktı İvan Afanasyeviç'in yüzüne ve çıktı. İvan Afanasyeviç seslendi arkasından:

"Evden de çık git. İki saat sonra gel."

Onisim gitti.

Petuşkov avlu kapısının çarparak kapanmasına kadar bekledi, sonra hemen Vasilisa'nın yanına geldi.

"Neredeydin?"

Vasilisa bir şey söyleyemedi. Petuşkov tekrarladı sorusunu:

"Neredeydin? Sana soruyorum."

Vasilisa sağına soluna baktı...

"Sana söylüyorum... Neredeydin?"

Ve Petuşkov elini kaldıracak oldu.

Vasilisa korkuyla mırıldandı:

"Vurmayın bana, İvan Afanasyeviç, vurmayın..."

Petuşkov başını öte yana çevirdi.

"Sana vurmak mı? Hayır! Vurmayacağım sana. Sana vurmak mı? Affedersin, affedersin güvercinim. Sana vuramam ben; beni sevdiğini biliyorken, ben... o zaman..."

Sustu Petuşkov. Sık sık solumaya başladı. Neden sonra,

"Bak ne diyeceğim sana Vasilisa," dedi, biliyorsun, "iyi biriyim ben; bunu biliyorsun, değil mi Vasilisa, biliyorsun?"

Vasilisa kekeleyerek mırıldandı:

"Biliyorum."

"Kimseye bir kötülüğüm dokunmaz, hiç kimseye, dünyada hiç kimseye. Kimseyi aldatmam. Peki sen neden aldatıyorsun beni?"

"Sizi aldatmıyorum İvan Afanasyeviç."

"Aldatmıyor musun? Tamam, güzel. Tamam, güzel. Öyleyse nereye gittiğini söyle bana."

"Matryona'ya gitmiştim."

"Yalan söylüyorsun!"

"Yemin ediyorum, Matryona'ya gitmiştim. Bana inanmıyorsanız, ona sorun."

"Peki, Bub... adı neydi... o şeytanı gördün mü?"

"Gördüm."

"Gördün mü? Demek gördün? Ya... gördün ha?"

Petuşkov'un yüzü bembeyaz oldu.

"Sabahleyin de pencerede konuşmuştun onunla, değil mi? Değil mi?"

"Benim Maryona'ya gelmemi söylemişti."

"Sen de gittin... Teşekkür ederim canım, çok teşekkür ederim canım!"

Petuşkov yerlere kadar eğilerek selam verdi Vasilisa'ya.

"Evet, İvan Afanasyeviç, belki aklınıza geliyordur ki..."

"Bunu bana söylemeseydin daha iyi olurdu! Evet, çok aptalmışım! Neden öyle yaygara kopardım ki? Öyle ya, kimle istersen konuşabilirsin. Beni ne ilgilendirir... Ayrıca şu da var! Artık görmek istemiyorum seni."

Vasilisa ayağa kalktı.

"Nasıl isterseniz, İvan Afanasyeviç."

"Nereye gidiyorsun?"

"Söyleyeceğinizi söylediniz ya..."

Petuşkov kesti Vasilisa'nın sözünü:

"Kovmuyorum ben seni."

"Olmaz, İvan Afanasyeviç... Yanınızda kalmamın ne gereği var artık?.."

Vasilisa kapıya gidinceye kadar Petuşkov sesini çıkarmadı.

"Yani gidiyor musun, Vasilisa?"

"Hep azarlıyorsunuz beni..."

"Seni azarlıyorum ha! Tanrı'dan kork, Vasilisa! Ne zaman azarladım seni? Evet, evet, söyle, ne zaman azarladım ben seni?"

"Azarlamadınız mı? Biraz önce az kaldı dövecektiniz beni."

"Günahımı alıyorsun Vasilisa. Gerçekten, günahımı alıyorsun!"

"Ayrıca, beni görmek istemediğinizi söyleyerek serzenişte de bulundunuz... Siz bir beysiniz."

İvan Afanasyeviç bir şey söylemeden elini kolunu sallamaya başladı. Vasilisa odanın orta yerine kadar geldi.

"Elden ne gelir?" dedi. "Siz nasıl derseniz öyle olsun, İvan Afanasyeviç. Siz yolunuza, ben yoluma..."

Petuşkov onun sözünü kesti:

"Yeter artık, Vasilisa, yeter... İyisi mi, aklını başına topla, bana bak. Evet, çok değiştim ben, kendime hiç benzemiyorum. Doğrusu, ne dediğimin farkında değilim... Bana biraz acısaydın."

"Hep azarlıyorsunuz beni, İvan Afanasyeviç..."

"Eh, Vasilisa! Aklı geçmişte kalanın bu günü bir şeye yaramaz. Öyle değil mi, Vasilisa? Evet, kızmıyorsun bana, değil mi?"

"Hep azarlıyorsunuz beni," diye tekrarladı Vasilisa.

"Bir daha azarlamayacağım canım. Affet bu yaşlı adamı. Bir daha hiç üzmeyeceğim seni. Tamam mı, affettin beni, değil mi?"

"Öyle olsun, İvan Afanasyeviç."

"Tamam, gülme, gülme..."

Vasilisa başını öte yana çevirdi.

Petuşkov çocuk gibi olduğu yerde zıplayarak haykırdı:

"Gülüyorsun, canım, gülüyorsun!"

VI

Ertesi gün Petuşkov her zaman olduğu gibi, fırına gitti. Durumda bir değişiklik yoktu. Ama Petuşkov'un yüreğinde ince bir sızı vardı. Artık öyle ikide bir gülmüyordu, kimi zaman dalgın da oluyordu. Pazar günü geldi. Praskovya İvanov'nın beli ağrıyordu; yatağından çıkmıyordu ama zorlanarak indi yatağından, ayine katıldı. Ayinden sonra Petuşkov Vasilisa'yı arka odaya götürdü. Vasilisa sabahtan beri canının sıkıldığından yakınıyordu. İvan Afanasyeviç'in yüzünden ise, kafasında alışılmadık, kendisi için bile umulmadık birtakım düşüncelerin döndüğü belliydi.

"Şuraya otur bakalım Vasilisa," dedi, "ben de şuraya oturacağım. Biraz konuşacağım seninle."

Vasilisa oturdu.

"Söylesene bana, Vasilisa, yazmayı biliyor musun sen?"

"Yazmayı mı?"

"Evet, yazmayı."

"Hayır, bilmiyorum."

"Okumayı?"

"Okumayı da bilmiyorum."

"Peki, benim mektubumu kim okudu sana?"

"Zangoç."

Petuşkov bir an sustu.

"Peki, okuma yazmayı öğrenmek ister misin?"

"Bizim gibilerin okuma yazma ne işine yarayacak, İvan Afanasyeviç?"

"Ne demek, ne işine yarayacak? Kitaplar okuyabilirsin."

"Kitaplarda ne var ki?"

"Güzel şeyler... Beni dinle, ister misin, iyi bir kitap getireyim sana?"

"Ama okumayı bilmiyorum ki İvan Afanasyeviç."

"Ben öğreteceğim sana."

"Bu sıkıcı olmayacak mı sizin için?"

"Olur mu hiç! Sıkıcı mı? Tersine, hoşuma gider."

"Öyküler falan da okuyacak mısınız bana?"

"Yarın görürsün."

Petuşkov akşam eve döndü ve sandıklarını karıştırmaya başladı. "Okuma kitaplığı" serisinden birkaç kitap, Gri Moskova romanlarından beş kitap, Nazarov'un *Aritmetik*'ini, ilk sayfasında yerkürenin resmi olan bir çocuk coğrafya kitabını, Kaydanov'un tarihinin ikinci cildini, iki rüya tabiri, 1819 yılının kutsal günler rehberini, *Galatei* dergisinin iki sayısını, Kozlov'un *Natalya Dolgorukaya*'sı ile *Roslavlev*'inin birinci bölümünü buldu. Hangisini seçeceğini uzun süre düşündü, sonunda yazarın epik manzum eseri *Roslavlev*'i seçti.

Petuşkov ertesi sabah acele giyindi, iki kitabı redingotunun koynuna soktu, fırına geldi, fırsatını ilk bulduğu anda Vasilisa'yı oturttu, ona Zagoskin'in romanını okumaya başladı. Vasilisa kıpırdamadan oturuyordu. Önce gülümsüyordu, daha sonra sanki düşüncelere daldı... daha sonra biraz öne eğildi; gözleri kapanır gibi oldu, dudakları aralandı, elleri dizlerinin üzerine düştü: Uyuklamaya başlamıştı. Petuşkov pek çabuk, anlaşılamayacak biçimde boğuk bir sesle okuyordu. Kitaptan kaldırdı gözlerini...

"Vasilisa, beni dinliyor musun?"

Silkinerek uyandı Vasilisa, yüzünü ovuşturdu, gerindi. Petuşkov ona da, kendine de kızdı...

Vasilisa pek tembel, "Canım sıkıldı," dedi.

"Bak ne diyeceğim, sana şiir okumamı ister misin?"

"Nasıl şiir?"

"Şiir işte... iyi şiir."

"Ne diyeyim, tamam."

Petuşkov hemen Kozlov'un epik şiirini çıkardı, ayağa kalkıp odanın içinde bir süre dolaştı, Vasilisa'nın karşısına gelip okumaya başladı. Vasilisa başını arkaya attı, kollarını iki yana açtı, Petuşkov'un yüzüne bakarak birden katılırcasına... kahkahalarla gülmeye başladı.

İvan Afanasyeviç can sıkıntısıyla kitabı yere fırlattı. Vasilisa kahkahalarla gülmeyi sürdürüyordu.

"Neye gülüyorsun, aptal şey?"

Vasilisa bu kez daha yüksek sesle gülmeye başladı.

Petuşkov dişlerinin arasından homurdandı:

"Gül bakalım, gül!"

Vasilisa ellerini karnına bastırmış, kahkahalar atıyordu.

"Neye gülüyorsun?"

Ama Vasilisa bir şey söyleyemiyordu, yalnızca kollarını sallıyordu. İvan Afanasyeviç şapkasını aldı, koşarak çıktı fırından. Düzensiz adımlarla bir süre yürüdü kentin sokaklarında; gitti, gitti, kentin çıkış karakolunun önünde buldu kendini. Sokakta bir anda tekerlek, nal sesleri duyuldu... Biri ismiyle seslendi ona. İvan Afanasyeviç başını kaldırıp bakınca üstü açık, büyük bir araba gördü. Arabada Bublitsın iki kızın, (bay Tyutyurov'un iki kızının) arasında, yüzü ona dönük oturuyordu. İki kızın üzerinde, ayrılmaz birlikteliklerinin işareti gibi, aynı kıyafet vardı. İkisi de dalgın ama çok hoş gülümsüyordu, ikisi de küçücük başını pek dalgın, yana eğmişti. Arabanın karşı koltuğunda sayın Tyutyurov'un hasır, geniş şapkası, biraz da kalın, yuvarlak ensesi görünüyordu. Onun şapkasının hemen yanında ise biraz yüksekte, eşinin süslü şapkası vardı. Karı kocanın oturuşu ikisinin de genç Bublitsın'ı pek beğendiklerini, ona yürekten güvendiklerini gösteriyordu. Genç Bublitsın'ın da onların bu güvenini hissettiği, değerini bildiği belliydi. Elbette rahat oturuyordu, rahat konuşuyor, gülümsüyordu. Ama davranışlarının bu rahatlığında hassas bir kibarlık ve saygı da dikkati çekmiyor değildi. Peki ya Tyutyurovlar'ın kızları? Dikkatli bir gözlemcinin iki kızın yüz hatlarında göreceği şeyi sözcüklerle anlatmak kolay değildi. Dürüstlük, munislik, alçakgönüllü bir neşe, hüzünlü bir hayat anlayışına ve kendine, insanoğlunun yeryüzündeki yüce görevine sarsılmaz bir güven, sohbet arkadaşları genç erkeğin belki de onlarınkine tam denk olmayan zekâsına ama onların hoşgörüsünü tam anlamıyla hak eden kalbinin duygusal yeteneğine kibar bir saygı... Tyutyurovlar'ın kızlarının yüzünde işte bunlar, bu duygular vardı. Bublitsın İvan Afanasyeviç'e ortada herhangi bir neden olmadan, sırf çok mutlu olduğu için ismiyle seslenmişti. Öne eğilerek son derece dostça, içtenlikle selam verdi ona. Tyutyurovlar'ın kızları da

tanışmaktan bile kaçınmayacakları birine bakar gibi gülümseyerek, sevimli, hoş baktılar Petuşkov'a... Besili uysal, safkan atlar yumuşak bir tırısla geçtiler İvan Afanasyeviç'in yanından. Araba, hoş bir genç kız kahkahasını götürerek geniş sokakta süzülürcesine uzaklaşırken Bay Tyutyurov'un şapkası son bir kez daha göründü; iki yandaki atlar başlarını arkaya attılar, yeşil çimenler hafiften sallandı... Arabacı iyi niyetli, sakınarak ıslık çaldı; araba söğütlerin arasında gözden kayboldu.

Üzgün Petuşkov olduğu yerde uzun süre öylece durdu. Neden sonra mırıldandı:

"Kimsesizim ben, Kazan'lı bir kimsesiz."

Üstü başı yırtık bir çocuk gelip durdu karşısında, ürkek ürkek baktı yüzüne, elini uzattı...

"İsa için bir sadaka, iyi yürekli beyefendi."

Petuşkov bir yarım kapiklik çıkarıp verdi çocuğa. Kendini zorlayarak mırıldandı:

"Al bakalım, kimsesiz çocuk..."

Ve dönüp fırına doğru yürüdü.

İvan Afanasyeviç Vasilisa'nın odasının kapısında durdu.

"İşte," diye geçirdi içinden, "benim yerim burası! Ailem bu benim! İşte bu!.. Bublitsın'lar ise hem burada, hem orada!"

Vasilisa arkası İvan Afanasyeviç'e dönük oturuyor, iplik çözerken pek kayıtsız, şarkı söylüyordu. Üzerinde solmuş bir basma entari vardı; saçlarını gelişigüzel toplamıştı... Dayanılmaz derecede sıcak odada kuştüyü döşeğin, eski püskü şeylerin kokusu vardı; duvarlarda yer yer boz renkli pek çalımlı hamam böcekleri koşturuyorlardı. Kilit yerlerinde delikler olan kırık dökük bir komodinin üzerinde, kırık bir kavanozun yanında çarpık bir kadın potini duruyordu... Kozlov'un kitabı hâlâ yerlerde sürünüyordu... Petuşkov başını salladı, kollarını göğsünün üzerinde çapraz kavuşturup geri döndü. Gururu incinmişti.

Evde üstünün değiştirilmesini istedi. Onisim tembel tembel redingotu almaya gitti. Petuşkov'un istediği, Onisim'in onunla konuşmasıydı ama Onisim yüzü asık, susuyordu. Sonunda daha fazla tutamadı kendini İvan Afanasyeviç:

"Nereye gideceğimi neden sormuyorsun?"

"Nereye gideceğiniz beni neden ilgilendirsin?"

"Neden mi? Ya iş için biri gelir, İvan Afanasyeviç'in nerede olduğunu sorarsa? İvan Afanasyeviç'in falan yere gittiğini söyleyebilmen için."

"İş için... Peki ama iş için kim gelir size?"

"Gene kabalaşıyorsun... Tekrar..."

Onisim arkasını döndü, İvan Afanasyeviç'in redingotunu temizlemeye başladı.

"Evet, Onisim, gerçekten, çok kaba bir insansın sen."

Onisim kaşlarının altından şöyle bir baktı efendisinin yüzüne. Sustu. İvan Afanasyeviç, "Sen her zaman böylesin," dedi. "Özellikle söylüyorum bunu sana, her zaman böylesin sen."

Onisim gülümsedi.

"Ama nereye gideceğinizi neden sorayım size İvan Afanasyeviç? Sanki nereye gideceğinizi bilmiyor muyum. Fırıncı kıza gideceksiniz."

Onisim gözlerini kıstı, redingotu fırçalamayı sürdürdü. Petuşkov Onisim'in onu onaylamasını bekliyordu ama uşağı susuyordu.

Petuşkov sert bir ses tonuyla, "Bu yaptığın yanlış senin, yakışıksız..." dedi. "Peki, söyle bakalım, bu konuda ne düşünüyorsun?"

"Ne mi düşünüyorum? Sizin bileceğiniz bir şey bu. Ne düşünmemi isterdiniz?"

Petuşkov redingotunu giydi. "Şeytan herif inanmıyor bana," diye geçirdi içinden.

Evden çıktı ama bir yere gitmedi. Sokaklarda dolaştı. Batmak üzere olan güneşe baktı. Nihayet, saat sekizden sonra eve döndü. Gülümsüyordu. Yaptığı aptallığa şaşıyormuş gibi, sürekli omuz silkiyordu. Şöyle düşünüyordu: "Kararlı irade dedikleri bu olsa gerek..."

Petuşkov ertesi gün hayli geç kalktı. Geceyi hiç iyi geçirmemişti. Akşama kadar çıkmadı evden, canı müthiş sıkılıyordu. Bütün kitaplarını gözden geçirdi "Okuma kitaplığı" serisinden bir öyküyü yüksek sesle övdü. Yatmadan önce Onisim'e piposunu getirmesini söyledi. Onisim eski bir pipo getirdi ona. Petuşkov pipoyu çekmeye başladı. Pipo uzun süre dörtnala koşmuş bir at gibi hırıldamaya başladı.

"Ne iğrenç bir şey bu!" diye bağırdı İvan Afanasyeviç. "Nerede benim kiraz ağacından pipom?"

Onisim çok sakin, cevap verdi:

"Fırında."

Petuşkov'un gözkapakları seğirmeye başladı.

"Emreder misiniz, gidip getireyim?" diye sordu Onisim.

"İstemez; gitmene gerek yok... istemez; gitme, duydun mu dediğimi?"

"Duydum."

Gece öyle böyle geçti. Sabahleyin Onisim her zaman olduğu gibi, tabakta mavi çiçeklerle taze bir francala getirdi ona.

İvan Afanasyeviç pencereden dışarı baktı, sordu Onisim'e:

"Fırına mı gittin sen?"

"Başka kim gidecekti?"

"Tamam!"

Petuşkov bir an düşündü.

"Peki, söylesene lütfen, kimseyi gördün mü orada?"

"Elbette gördüm."

"Mesela kimi?"

"Kimi gördüğüm belli: Vasilisa'yı gördüm."

İvan Afanasyeviç bir şey söylemedi. Onisim masanın üzerini topladı, odadan çıkıyordu ki... seslendi ona Petuşkov:

"Onisim!"

"Ne buyurmuştunuz efendim?"

"Peki... o sormadı mı beni?"

"Elbette sormadı."

İvan Afanasyeviç dişlerini sıktı. "İşte sana aşk!" diye geçirdi içinden. "İşte..." Başını önüne eğdi. Düşünmeyi sürdürdü: "Gerçekten gülünç bir duruma düştüm... Şiir okumaya kalkıştım kıza! Hayret! Kafasızın tekiymiş! Onun istediği yalnızca sobanın üzerinde uzanmak, francala yemekmiş! Odun gibi ruhsuz biriymiş, tam odun, kara cahil bir fırıncı!"

İki saat sonra aynı yerde otururken mırıldanıyordu:

"Gelmedi... gelmedi! Nasıl olur? Yanından canım sıkkın ayrıldığımı fark etmiş olmalı, gücendiğimi fark etmemiş olamaz! İşte sana aşk! Nasıl olduğumu bile sormamış! Sözgelimi, 'İvan Afanasye-

viç nasıl?' diye sorabilirdi. İki gündür görmüyor beni ve ses seda yok!.. Belki tekrar Bublitsın denen şu gençle görüşmeye bile başlamıştır... Şanslı gençle! Tüh, ne aptalmışım!"

Petuşkov ayağa kalktı, konuşmadan bir süre dolaştı odanın içinde, sonra durdu, hafitten çattı kaşlarını, ensesini kaşıdı.

Yüksek sesle, "Ne olursa olsun, gideceğim oraya," dedi. "Öyleyken yine de, ne yaptığını görmem gerekiyor. Utandırmalıyım onu. Kesin, gideceğim." Seslendi: "Onisimciğim! Giyinmeme yardım et!"

Giyinirken düşünüyordu: "Evet, bakalım şimdi ne olacak? İster misin, o da bana kızıyor olsun? Aslında adam dolaştı, dolaştı, tekrar dolaştı, dolaştı ve sonra durup dururken birden vazgeçti dolaşmaktan! Neyse, göreceğiz."

İvan Afanasyeviç evden çıktı, fırına kadar yürüdü. Avlu kapısının önünde durdu: Üstüne başına bir çekidüzen vermesi gerekiyordu... Petuşkov arkadan redingotunun eteğine asıldı, neredeyse koparacaktı onu... Boynunu hızla sağa sola çevirdi, yakasının ilk düğmesini iliklediği, derin bir soluk aldı...

Pencereden seslendi ona Praskovya İvanovna:

"Neden orada duruyorsunuz, içeri girsenize."

Petuşkov ürperdi, avluya girdi. Fırının kapısında Praskovya İvanovna karşıladı onu.

"Dün neden uğramadınız, babacığım? Hasta mıydınız yoksa?"

"Evet, biraz başım ağrıyordu..."

"Şakaklarınıza dilimletip salatalık koysaydınız babacığım. Elinizle koymuş gibi hemen keserdi ağrınızı. Artık ağrımıyor değil mi?"

"Ağrımıyor, geçti."

"Neyse, Tanrı'ya şükürler olsun!"

İvan Afanasyeviç arka odaya yürüdü. Vasilisa gördü onu.

"A! Hoş geldiniz İvan Afanasyeviç!"

"Hoş bulduk, Vasilisa Timofeyevna."

"Pipeti nereye sakladınız, İvan Afanasyeviç?"

"Pipeti mi? Hangi pipeti?"

"Pipeti işte... bizim pipeti. Belki evinize götürmüşsünüzdür onu. Affedersiniz ama, beyefendi, öyle birisiniz siz!.."

Petuşkov ciddi, soğuk bir tavır takındı, Pek manalı, mırıldandı:

"Adamıma söylerim, bakar," dedi. "Çünkü ben dün buraya gelmedim."

"Ah, evet, dün buraya gelmemiştiniz." Vasilisa çömeldi, sandığın içini karıştırmaya başladı... "Teyze! Hey, teyze!"

"Ne oldu?"

"Benim başörtümü sen mi aldın?"

"Hangi başörtünü?"

"Sarı olanı."

"Sarı olanı mı?"

"Evet, sarı, püsküllü olanı."

"Hayır, ben almadım."

Petuşkov Vasilisa'ya doğru eğildi.

"Bak ne diyeceğim sana, Vasilisa... Şimdi konu pipet veya başörtüsü değil; böyle saçma şeylerle sonra ilgilenirsin."

Vasilisa yerinden kıpırdamadı, yalnızca başını kaldırdı.

"Açıkça söyle bana Vasilisa, beni seviyor musun, sevmiyor musun? Şu anda öğrenmek istediğim budur!"

"Ah, ne tuhafsınız İvan Afanasyeviç!.. Elbette evet."

"Seviyorsan, dün niçin gelmedin bana? Zamanın mı olmadı? Hiç değilse bir haber gönderseydin, merak etseydin, hasta olup olmadığımı sorsaydın! Umurunda değil tabii! Orada ölüyor olsam, aklına gelip de sormazsın."

"Ah, İvan Afanasyeviç, sürekli aynı şeyi düşünemem ki... iş yapmam da gerekiyor."

"Orası öyle," dedi Petuşkov, "herkesin işi gücü var... Ama yaşlıları alaya almak da gerekmez... Yakışık almaz! Ayrıca, bazı durumlarda... Peki, pipom nerede benim?"

"İşte şurada piponuz."

Petuşkov piposunu yaktı.

VII

Görünüşte oldukça sakin birkaç gün daha geçti. Ne var ki fırtına yaklaşmaktaydı. Petuşkov ıstırap çekiyor, kıskanıyordu, Vasilisa'nın üzerinden gözünü bir an ayırmıyordu, endişeyle izliyordu onu, korkunç derecede nefret ediyordu ondan. İşte bir akşam Va-

silisa her zaman olduğundan daha bir özenerek giyinmiş ve uygun bir anı yakalayınca, bir tanıdığına konuk gitmişti. Gece olmuştu ama Vasilisa hâlâ fırına dönmemişti. Petuşkov sabaha karşı evine döndü, sabahın saat sekizinde koşarak tekrar fırına geldi... Vasilisa hâlâ gelmemişti. İvan Afanasyeviç anlatılamaz bir sıkıntı içinde yemek saatine kadar beklemişti onu... Ve masaya Vasilisasız oturmuşlardı...

Praskovya İvanovna kayıtsız bir tavırla sordu ona:

"Nerede kaldı bu kız?"

Petuşkov umutsuzca yükseltti sesini:

"Çok şımartıyorsunuz siz bu kızı, düpedüz çok fazla şımartıyorsunuz..."

Praskovya İvanovna karşılık verdi:

"Haklısınız! Babacığım! Ama kız kısmını fazla sıkıştırmaya da gelmez! Ne hali varsa görsün! İşini yapıyor ya... Neden biraz dolaşmasın..."

İvan Afanasyeviç soğuk soğuk terledi. Nihayet akşamdan sonra geldi Vasilisa. İvan Afanasyeviç'in beklediği de buydu. Gösterişli bir tavırla ayağa kalktı, ellerini birleştirdi, öfkeyle kaşlarını çattı... Ama Vasilisa çok rahat baktı onun gözlerinin içine, kayıtsız bir tavırla güldü ve İvan Afanasyeviç'in bir şey söylemesine fırsat vermeden dosdoğru yürüyüp odasına girdi, kapıyı kapadı. İvan Afanasyeviç'in ağzı açık kaldı, şaşkın şaşkın Praskovya İvanovna'nın yüzüne baktı. Praskovya İvanovna başını önüne eğdi. İvan Afanasyeviç bir süre ayakta öylece durdu, el yordamıyla şapkasını buldu, başına yan koydu ve ağzını kapamadan çıktı.

Evine geldi, deri bir yastık aldı ve yastıkla birlikte kendini yüzü duvara dönük, kanepeye attı. Onisim antreden baktı ona, odaya girdi, sırtını kapıya dayadı, enfiyesini çekti, bacaklarını çapraz yaptı. Sordu efendisine:

"Hasta mısınız İvan Afanasyeviç?"

Petuşkov cevap vermedi.

Bir süre sonra devam etti Onisim:

"Tohtur çağırmamı ister misiniz?"

İvan Afanasyeviç boğuk bir sesle, "Ben iyiyim..." dedi. "Doktor çağırmana gerek yok. Çekil başımdan."

"İyi misiniz? Hayır, iyi değilsiniz İvan Afanasyeviç... İyi olmadığınız belli!"

Petuşkov bir şey söylemedi.

"Kendinize bir baksanıza. Çok zayıfladınız, kendinize benzemiyorsunuz.... Ve ne için? Yemin ederim, aklıma geldikçe ne yapacağımı bilemiyorum. Üstelik soylu bir insansınız siz!"

Onisim sustu... Petuşkov kıpırdamadan yatıyordu.

"Soylu insanlar böyle mi yaparlar? Hiç değilse biraz eğlenseydiniz onunla... Neden bunu bile yapmadınız? Biraz eğlenseydiniz bari... Oysa o ne yaptı? Kedinin fareyle oynadığı gibi oynadı sizinle."

İvan Afanasyeviç yattığı yerde dönüp duruyordu.

"Evet, öyle oldu, İvan Afanasyeviç. Biri sizin için bazı şeyler söyledi bana... Şöyle karşılık verdim kendisine: 'Aptal herif, çekil başımdan. Ne sandın sen beni?' İnanacak mıydım yani onun dediklerine? Şimdi de gördüğüme inanmıyorum. Evet, bundan kötüsü olamaz... Aşk iksiri mi içirdi size o kız? Neyi var ki onun? Düşünecek olursanız, hiçbir şeyi yok, tükürüğünüze değmez. Doğru dürüst konuşmayı bile beceremiyor... Bir kız, sadece o kadar! Başkaca bir şeyi yok!"

İvan Afanasyeviç ağzını yastığa dayayıp inledi:

"Rahat bırak beni..."

"Hayır, bırakmayacağım, İvan Afanasyeviç. Sizinle ben değil de başka kim konuşacak? Öyle değil mi? Bakın, şimdi üzülüyorsunuz... Ama ne için? Neden? Söyler misiniz lütfen..."

Tekrar inledi Petuşkov:

"Rahat bırak beni Onisim."

Onisim kırıcı olmamak için bir an sustuktan sonra tekrar başladı:

"Şunu da söylemeliyim size, hiç kıymet bilmiyormuş. Onun yerinde başka bir kız olsaydı nasıl minnettar olurdu size ama o ne yaptı!.. Sizi düşündüğü bile yok. Çok kötü, rezalet! Peki ya sizin için söylenenler... Anlatmaya dilim varmıyor. Beni bile ayıplıyorlar. Böyle olacağını tahmin etmeliydim ve o kızı..."

Petuşkov yattığı yerden kalkmadan, yastıktan başını bile kaldırmadan bağırdı:

"Artık git başımdan be herif!"

Acımasız Onisim devam etti:

"Biraz sakin olun İvan Afanasyeviç. Sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Boş verin, tükürün gitsin İvan Afanasyeviç, tükürüp atın başınızdan o kızı, beni dinleyin. Yoksa büyücü bir kadın getireceğim, hemen vazgeçirecek sizi ondan. Sonra da güleceksiniz; şöyle diyeceksiniz bana: 'Onisim, gerçekten, bazen nasıl şeyler yapıyor insan!' Göreceksiniz: Bizim burada öyle kızlar köpek sürüsüyledir... Yeter ki bir ıslık çal..."

Petuşkov çıldırmış gibi fırladı kanepeden... onun ellerini yüzünün hizasına kaldırdıktan sonra, ayakları yerden kesilmiş gibi tekrar oturduğunu görünce Onisim şaşırdı... İvan Afanasyeviç'in yanaklarından gözyaşları süzülüyordu, başının tepesinde saçları dimdik olmuştu, gözleri bulanık bakıyordu... büzülmüş dudakları titriyordu... başı göğsünün üzerine düştü.

Onisim Petuşkov'a baktı, birden koşup onun ayaklarına kapandı.

"Babacığım İvan Afanasyeviç!" diye haykırdı. "Efendim! İzin verin, yaptığım aptallık için kendimi cezalandırayım! Huzursuz ettim sizi İvan Afanasyeviç... Nasıl yaptım böyle bir şeyi! Cezalandırın beni, efendim... Söylediğim saçma sapan şeylerle nasıl ağlatırım ben sizi... babacığım İvan Afanasyeviç..."

Ama Petuşkov'un baktığı yoktu uşağına; dönüp tekrar kanepenin köşesine attı kendini.

Onisim ayağa kalktı, gidip efendisinin üzerine eğildi, kendi başını ellerinin arasına aldı, saçlarına iki kez asıldı.

"Soyunmak ister miydiniz efendim... yatağınıza yatsaydınız... ahududu yeseydiniz... Üzülmeyin... sadece küçük bir üzüntü sizinki, geçecektir...Her şey iyi olacak..."

Onisim, İvan Afanasyeviç'e her iki dakikada bir böyle diyordu ...

Ama Petuşkov kanepeden kalkmıyor, yalnızca arada bir omuz silkiyor, dizlerini karnına çekiyordu...

Onisim bütün gece hiç ayrılmadı onun başucundan. Sabaha karşı uyudu Petuşkov ama biraz sonra uyandı. Saat yedide kanepeden yüzü sapsarı, saçı başı karmakarışık, bitkin bir durumda kalktı... çay içmek istedi.

Onisim seve seve, çabucak yaktı semaveri.

Sonra ürkek bir sesle sordu:

"İvan Afanasyeviç, bana kızmadınız, değil mi?"

Bitkin Petuşkov karşılık verdi:

"Neden kızacağım sana Onisim? Dün gece çok haklıydın ve her konuda hak veriyorum sana."

"Sizi düşündüğüm için, İvan Afanasyeviç..."

"Biliyorum."

Petuşkov sustu, başını önüne eğdi.

Onisim durumun iyi olmadığını fark etti. Birden,

"İvan Afanasyeviç," dedi.

"Ne var?"

"İster misiniz, Vasilisa'ya söyleyeyim, buraya gelsin?"

Petuşkov'un yüzü kıpkırmızı kesildi.

"Hayır, Onisim, istemiyorum." "Evet! Gelir mi hiç? Nasıl olur?" diye geçirdi içinden. "Kararlılığımı göstermeliyim. Saçma olur bu. Dün ben... Bir yüz karası bu... Haklısın Onisim. Dedikleri gibi, bir anda kesip atmalıyım bunu. Öyle değil mi?"

"Çok doğru söylüyorsunuz, İvan Afanasyeviç."

Petuşkov tekrar düşüncelere daldı. Kendine şaşıyordu, sanki tanıyamıyordu kendini. Kıpırdamadan oturuyor, önüne, döşemeye bakıyordu. Düşünceleri kafasında duman veya sis içindeymiş gibi dalgalanıyordu ama göğsü aynı anda hem boş, hem ağırdı.

Arada bir "Ne biçim şeydir bu?" diye düşünüyor ve tekrar sakinleşiyordu. Elini yüzünde dolaştırarak yüksek sesle şöyle diyordu: "Boş şeyler bütün bunlar, saçmalık..."

Ve kolu tekrar dizinin üzerine düşüyor, bakışı tekrar döşemeye takılı kalıyordu.

Onisim dikkatle, üzgün bakıyordu efendisine.

Petuşkov başını kaldırdı.

"Söylesene Onisim, gerçekten var mıdır insanı büyüleyen öyle iksirler?"

Onisim bir ayağını öne atarak cevap verdi:

"Olmaz olur mu, efendim, elbette var. En azından, erbaş Kropavotov'u hatırlamıyorsunuzdur... Kardeşi iksirden öldü. Yaşlı bir aşçı kadın aşk iksiri verdi ona, düşünebiliyor musunuz? Anlaşılan kızarmış ekmekle birlikte vermiş... ve Kropavotov'un kardeşi kör kütük âşık olmuş yaşlı aşçı kadına. Kadın nereye giderse arkasından koşuyormuş, ayrılamıyormuş ondan, yüzüne bakmaya doyamıyormuş.

Kadın bir şey derse, hemen yapıyormuş dediğini. Herkesin, yabancıların yanında bile övünüyormuş, göklere çıkarıyormuş kadını, dibinden ayrılmıyormuş. Ve nihayet verem olmuş Kropavotov'un kardeşi. Daha sonra da ölmüş. Aşçı kadın ise daha uzun yıllar yaşamış." Onisim enfiyesini çekti. "Gebersin böyle kızlar da, kadınlar da!"

İvan Afanasyeviç bir yandan başını, kollarını, konuyla hiç ilgisi olmayan birine tamamen ilgisiz bir şey açıklamaya çalışıyor gibi sallayarak, alçak sesle mırıldadı:

"O hiç sevmiyor beni, nihayet anlaşıldı bu, nihayet kuşkuya yer kalmadı..."

"Evet," dedi Onisim, "böyle kadınlar oluyor işte."

Petuşkov üzgün, soruyor gibi de, aklı almıyor gibi de değil, tekrar etti:

"Oluyor mu?"

Onisim dikkatle baktı efendisinin yüzüne.

"İvan Afanasyeviç," diye başladı, bir şeyler yeseydiniz...

"Yese miydim?" diye tekrarladı Petuşkov.

"Belki pipo içmek isterdiniz?"

Petuşkov tekrarladı:

"Pipo mu?"

Onisim, "Nerededir piponuz?" diye mırıldandı.

VIII

Antreden çizmeli birinin ayak sesi geldi... Gelenin çekingen biri olduğunu belli eden tutuk, ağırbaşlı bir öksürük duyuldu. Odadan çıktı Onisim ve çok geçmeden yanında yüzü buruş buruş, yamalı kaputunun rengi eskilikten atmış, pantolonu çok eski, kravatsız, ufak tefek bir garnizondan bir erle döndü. Petuşkov şöyle bir silkindi... Er hazırola geçti, selam verdi ve İvan Afanasyeviç'e resmi damgalı büyükçe bir zarf uzattı. Zarfta garnizon komutanı binbaşının bir notu vardı: Petuşkov'un derhal evine gelmesini istiyordu.

İvan Afanasyeviç kâğıdı elinde bir süre evirip çevirdi; bunu sormasının herhangi bir faydası olmayacağını çok iyi bilmesine karşın ere, "Binbaşının onu acil olarak neden görmek istediğini bilip bilmediğini" sormadan edemedi.

Er, üzerine basarak ama zor duyulur bir sesle, uykudaymış gibi cevap verdi:

"Bilmiyorum efendim!"

"Peki başka subayların gelmesini de istedi mi?"

Er gene aynı ses tonuyla cevap verdi:

"Bilmiyorum efendim!"

"Pekâlâ, gidebilirsin," dedi Petuşkov.

Er topuklarını vurarak soldan geri döndü, ellerini belinin arkasına attı (yirmili yıllarda böyle bir moda vardı) ve çıktı.

Petuşkov birden endişeli bir tavır takınan Onisim'le sessizce bakıştı ve binbaşının yanına gitti.

Binbaşı ensesi kısa, fazla votka içmekten parmakları sürekli titreyen, kıpkırmızı yüzü şiş, hantal yapılı, şişman, altmış yaşında biriydi. "Ayyaş" denen tiplerden, otuz yılında okuma yazmayı öğrenip subay olmak hakkını kazanan erlerden biriydi; nefes darlığı olduğu ve çoğu zaman da söylenenin özünü tam anlayamadığı için konuşmakta zorlanırdı. Mizacının bilimdeki bilinen özellikleri şunlardı: Sabahleyin, votkaya başlayana kadar bir melankolikti, gün ortasında ateşli, akşam ise umursamaz, kayıtsız; yani yalnızca akşamları yatağına yatarken fosurdar, mırıldanırdı. İvan Afanasyeviç binbaşının ateşli olduğu devrede çıkmıştı karşısına. Kanepede robdöşambrının önü açık, piposu dişlerinin arasında, oturuyordu.

Binbaşı yerinden kalkmadan, fersiz gözleriyle Petuşkov'a yandan şöyle bir bakıp homurdandı:

"Oho! Sonunda lütfettin! Neyse, oturun bakalım; peki, iyi misiniz? Uzun süredir ulaşamıyorum size... evet, evet, ulaşamıyorum."

Petuşkov sandalyeye oturdu.

Binbaşı bedeninin beklenmedik sert bir hareketiyle, "Çünkü," dedi, "öyle ya, bir subaysınız; nasıl hareket etmeniz emredilmişse öyle yapmalısınız. Ama bir er olsaydınız, düpedüz kırbaçlardım sizi, sonra da salıverirdim ama bir subaysınız siz. Nasıl bir şeydir bu? Kendini rezil etmek nasıl bir şeydir?"

Petuşkov, "Öğrenebilir miyim, bu imalar neyedir?" diye başlayacak oldu...

"Benim aklım almıyor! Hiç sevmem böyle şeyleri. Söylüyorum işte: Sevmem, hepsi o kadar! Birtakım yanlışlarınız var; çok ayıp

bir şey bu! Adam bütün gün fırında oturuyor, üstelik de soylu biriyken... Kadın çalışıyor ama o oturuyor. Dönüp bakmaması gerekir kadına! Yoksa o da mı fırıncılık yapıyor diye sorarlar insana. Üniformasını kirletiyor... evet."

Yüreği soğuyan Petuşkov, "İzninizle şunu söyleyeceğim size," dedi, "bütün bu söylediklerniz, bana öyle geliyor ki nasıl desem, özel hayatla ilgili şeyler..."

"Aklım almıyor, diyorum! Hâlâ özel hayattan bahsediyorsunuz! Görevinizle ilgili bir şey olsaydı doğrudan komutanlığa gönderirdim sizi! Dosdoğru komutanlığa! Görevim benim çünkü bu! Yoksa başıma bir sürü iş açılır. Görevimin bilincindeyim. Yasaları çok iyi bilirim. Üniformamın hakkını veririm. Adam üniformasını kirletiyor. Ve ben bir baba gibi... evet. Çünkü benim görevimdir bu! Cevap vermek zorunda kalırım!" Binbaşının yüzü birden kıpkırmızı oldu, dudaklarında köpükler belirdi, birden çıldırmış gibi yükseltti sesini: "Oysa siz hâlâ fikir yürütüyorsunuz!" Binbaşının yanındaki kedi kuyruğunu dikip kanepeden yere atladı. "Evet, biliyorsunuz ki... Evet biliyorsunuz ki istersem ben... çok şey yapabilirim... Çok şey, çok şey! Ayrıca, karşınızdaki kimdir, farkında mısınız? Amiriniz emrediyor, siz hâlâ fikir yürütüyorsunuz! Amiriniz... Amiriniz!.."

Binbaşı öksürmeye, boğuk sesler çıkarmaya başlamıştı... Zavallı Petuşkov sandalyenin ucuna ilişmiş otururken yalnızca biraz doğruldu, yüzü bembeyaz olmuştu.

Binbaşı titreyen kolunu emreder bir tavırla savurarak devam etti:

"Benim için... benim için her şeyin gerektiği gibi olması önemlidir!.. En başta disiplin! Karışıklığa tahammülüm yoktur! Kimle istersen arkadaşlık edebilirsin, benim için bunun bir anlamı yoktur! Soylu biriysen, soylu biri gibi hareket edeceksin! Benim emrimde olan biri fırında ekmek pişiremez! Etekleri ıslak bir kadına teyze diyemez! Üniformasını kirletemez! Komutanının karşısında susar! Fikir yürütemez!"

Binbaşının sesi kısıldı. Derin bir soluk aldı ve avluya açılan kapıya dönüp bağırdı:

"Frolka, aşağılık herif! Ringa balığım!"

Petuşkov hızla ayağa kalktı, çabuk adımlarla kapıya yürüdü,

tam çıkarken sac tepside dilimli bir ringa balığı ve kocaman bir sürahi votkayla odaya girmekte olan emir eriyle neredeyse çarpışacaktı.

Petuşkov'un arkasından öfkeli komutanın tiz haykırışı geliyordu:

"Susacaksın! Fikir yürütmeyeceksin!"

IX

Sokağa çıkınca birden tuhaf bir duyguya kapıldı İvan Afanasyeviç.

"Rüya mı görüyorum yoksa?" diye geçirdi içinden. "Aklımı mı yitirdim ben? Öyle ya, inanılacak gibi değil. Evet, kahretsin, sevmiyor beni bu kız ve ben de sevmiyorum onu artık... Olağan bir şey değil mi bu?"

Petuşkov kaşlarını çattı. Neredeyse yüksek sesle şöyle dedi:

"Nihayetinde bitirmek gerekiyor... Bu konunun bundan böyle sözünün edilmemesi için gidip son bir kez daha kararlıca konuşmalıyım onunla."

Petuşkov çabuk adımlarla fırına doğru yürüdü. Fırın işçisinin avludaki keçi kulübesinde kalan yeğeni, İvan Afanasyeviç'in sırdaşı küçük çocuk Luka uzaktan onun avlu kapısından girdiğini görünce koşarak geldi yanına.

Praskovya İvanovna karşılamaya çıktı İvan Afanasyeviç'i. İvan Afanasyeviç sordu ona:

"Yeğeniniz evde yok mu?"

"Yok."

Petuşkov Vasilisa'nın fırında olmadığına için için sevindi.

"Sizinle konuşmaya geldim Praskovya İvanovna."

"Neyi, babacığım?"

"Şunu... Çok iyi biliyorsunuz ki bütün olanlardan sonra... bu yapılanın," Petuşkov ne diyeceğini pek bilemiyordu... "Sözün kısası.. ancak, lütfen kızmayın bana."

"Tamam efendim."

"Ayrıca, kendinizi benim yerime koyun Praskovya İvanovna."

"Tamam efendim."

"Siz aklı başında bir kadınsınız, sanırım bundan böyle size... gelemeyecek olmamı anlayışla karşılayacaksınızdır."

Praskovya İvanovna uzatarak, "Tamam efendim," diye tekrarladı.

"İnanın, çok üzgünüm; ne yalan söyleyeyim, acı çekiyorum, gerçekten, çok acı çekiyorum..."

Praskovya İvanovna pek sakin, "Siz daha doğru karar verirsiniz," dedi. "Nasıl uygun görürseniz, öyle olsun efendim. Bu durumda izin verin, hesabınızı çıkarayım efendim."

Petuşkov durumun bu kadar çabuk kabullenileceğini hiç düşünmemişti. Aslında "kabullenilmesini" istemiyordu da. İstediği yalnızca, Praskovya İvanovna'yı, özellikle de Vasilisa'yı biraz korkutmaktı. Canı sıkıldı.

"Biliyorum," dedi, "Vasilisa buna pek üzülmeyecektir, üstelik sevinecektir bile."

Praskovya İvanovna hesabın toplamasını yapıyordu.

Giderek daha çok heyecanlanan İvan Afanasyeviç devam etti:

"Öte yandan, Vasilisa bu yaptığının açıklamasını bana yapacak olursa... belki... ben... kuşkusuz, her ne kadar şu anda bilmiyor olsam da, belki onun bir suçunun olmadığını görürsem..."

Praskovya İvanovna şöyle dedi:

"Borcunuz, efendim, banknot olarak otuz yedi ruble kırk kapik... Kontrol etmek ister miydiniz?"

İvan Afanasyeviç cevap vermedi.

"Yetmiş kapikten on sekiz yemek: On iki ruble altmış kapik."

"Bu durumda ayrılıyoruz, Praskovya İvanovna, öyle mi?"

"Başka nasıl yapabiliriz babacığım? Bazen de böyle olur. Yetmiş kapikten on iki semaver..."

"Bu arada söyler misiniz Praskovya İvanovna, nereye gitti Vasilisa? Neden evde değil?.."

"Nereye gideceğini sormadım ona, babacığım... Gümüş para olarak bir ruble yirmi kapik."

İvan Afanasyeviç düşüyordu.

Praskovya İvanovna hesaplamayı sürdürerek devam etti:

"Kvas ve ekşi çorba yarım gümüş ruble. Çayın yanına şeker ve francala yarım gümüş ruble. Terzi Kupriyan Apollonov'a..."

İvan Afanasyeviç birden kaldırdı başını, elini uzatıp hesapları karıştırdı.

"Ne yapıyorsunuz babacığım!" dedi Praskovna İvanovna. "Bana inanmıyor musunuz yoksa?"

Petuşkov aceleci bir tavırla gülümseyerek, "Praskovya İvanovna, ben vazgeçtim," dedi. "Anlayacağınız, küçük bir şaka yaptım size. İyisi mi, şimdiye kadar olduğu gibi dost kalmaya devam edelim! Böyle ufak tefek şeyleri bırakın! Birbirimizden hiç ayrılabilir miyiz biz? Söylesenize..."

Praskovya İvanovna başını önüne eğdi, cevap vermedi.

İvan Afanasyeviç burada eski haklarını tekrar kazanmış gibi, ellerini ovuşturarak odanın içinde dolaşarak konuşmasını sürdürdü:

"Elbette yersiz bir şakaydı... Neyse! Hadi pipomu şöyle bir tüttüreyim."

Praskovya İvanovna hâlâ yerinden kıpırdamıyordu...

Petuşkov, "Farkındayım, kızgınsınız bana," dedi. "Belki de gücendirmişimdir sizi. Öyle mi? Bir yüce gönüllülük gösterin, affedin..."

"Ne gücendirmesi, babacığım! Öyle şey olur mu?.." Öne eğilerek ekledi Praskovya İvanovna:

"Rica ederim, babacığım... Artık gelmeyin bize."

"Nasıl?!"

"Sizinle tanışık olabilecek insanlar değiliz biz, efendim. Lütfen bir büyüklük gösterin..."

Praskovra İvanovna öne eğilerek selam vermeyi sürdürüyordu.

Petuşkov şaşırmıştı.

"Neden?" diye mırıldandı.

"İşte öyle, babacığım, lütfedin..."

"Ama olmaz, Praskovya İvanovna, bana bir açıklama yapmalısınız ..."

"Vasilisa'nın ricası bu sizden, babacığım. Şöyle diyor: Kendisine minnettarım, çok minnettarım, bunu hissediyorum ancak, bundan böyle görüşmek istemiyorum sizinle..."

Praskovya İvanovna İvan Afanasyeviç'in karşısında neredeyse yerlere kadar eğildi.

"Vasilisa benim artık buraya gelmemi istemediğini mi söylüyorsunuz?"

"Tamamen öyle babacığım, efendim. Bugün gelip artık... bizi zi-

yarete gelmek istemediğinizi söylediğinizde çok sevindim babacığım, şöyle düşündüm: Tanrı'ya şükürler olsun, ne iyi oldu... Yoksa dilim varıp da ben bir türlü söyleyemeyecektim size... Lütfedin babacığım..."

Petuşkov'un yüzü kıpkırmızı ve aynı anda bembeyaz kesildi. Praskovya İvanovna yerlere kadar eğilmeyi sürdürüyordu...

Sert bir sesle haykırdı İvan Afanasyeviç:

"Çok güzel! Hoşça kalın!"

Sonra arkasına döndü, şapkasını başına geçirdi.

"Hesabınız ne olacak babacığım?"

"Bana gönderirsiniz... Adamım öder."

İvan Afanasyeviç kararlı adımlarla çıktı fırından, arkasına bile bakmadan uzaklaştı.

X

Aradan iki hafta geçti. Petuşkov ilk günler kendi kendini pek cesaretlendiriyor, renk vermiyordu; sık sık evden çıkıyordu, arkadaşlarını (elbette Bublitsın dışında) ziyaret ediyordu; ne var ki Onisim'in aşırı övgülerine karşın, sonunda üzüntüden, kıskançlıktan, can sıkıntısından neredeyse aklını yitirecek gibi oldu. Ancak Onisim'le konuşurken Vasilisa'dan söz ettiklerinde biraz rahatlıyor, seviniyordu. Konuşmaya başladıklarında Petuşkov, sohbeti "zorluyordu"; Onisim ise ona isteksiz cevaplar veriyordu.

Mesela, bir gün İvan Afanasyeviç kanepeye uzanmış yatarken (bu arada Onisim kapıya yaslanmış, elleri arkasında, ayakta duruyordu) şöyle dedi:

"Çok tuhaf değil mi, Onisim, ne dersin: Ne bulmuştum ben o kızda? Aslında bir özelliği yoktu, değil mi? Evet, iyi bir kızdı. Bunun aksini hiç kimse söyleyemez."

Onisim pek keyifsiz cevap verdi:

"Ne iyisiymiş!"

Petuşkov devam etti:

"Yo, hayır Onisim, gerçeği söylemek gerekir. Artık geçmişte kalmış bir şey bu; şu anda benim için hiç fark etmez... ama her zaman bir doğru vardır. Onun nasıl biri olduğunu bilmiyorsun sen. Çok iyi niyetli bir kızdır. Hiçbir dilenciyi boş geçirmez: Bir ka-

buk ekmek olsun, verir... Hem doğrusunu söyleyeyim, güler yüzlüdür de."

"Daha neler! Güler yüzlü olduğunu da nereden çıkardınız?"

"Söylüyorum sana... Onun nasıl bir kız olduğunu bilmiyorsun sen. Hiç bencil değildir... evet, bencil değildir. Doğrusu, kendi çıkarını hiç düşünmez. Evet bir şey verdiğim olmuyordu ona, sen de biliyorsun."

"İşte bunun için de bıraktı seni."

Petuşkov içini çekerek karşılık verdi:

"Hayır, onun için değil!"

Onisim pek manalı, "Evet, hâlâ âşıksınız siz o kıza," dedi. "Seve seve tekrar eskiye dönersiniz siz..."

"Saçmalıyorsun. Evet kardeşim, anlaşılan beni de tanımıyorsun sen. Beni kovdular ve tekrar gideceğim oraya, öyle mi dersin? Hayır canım, kusura bakma! Söylüyorum sana, bana inan, artık her şey geride kaldı."

"Umarım öyledir! Umarım!"

"Peki, bu durumda nihayet, neden onun hakkını teslim etmemek? Onun güzel bir kız olmadığını söylesem kim inanır bana?"

"Hayret, tam da güzel kızı buldunuz!"

"O zaman daha güzelini bul da görelim..."

"Öyleyse, tekrar gidin ona!.."

"Hoppala! Bunun için mi böyle söylediğimi sanıyorsun? Beni anlamaya çalış..."

Onisim derinden bir soluk aldıktan sonra, "Oh! Anlıyorum sizi," diye karşılık verdi.

Aradan bir hafta geçti. Petuşkov Onisim'le tek sözcük bile konuşmuyordu, evden dışarı da çıkmıyordu. Elleri başının altında, kanepede sabahtan akşama kadar yatıyordu. Zayıflıyordu, rengi solmuştu, isteksiz ve çabuk yemek yiyor, pipo hemen hiç içmiyordu. Onisim ona bakarak sadece başını sallıyordu. Birçok kez şöyle demişti:

"Sanırım iyi değilsiniz İvan Afanasyeviç..."

"Hayır, iyiyim, bir şeyim yok."

Nihayet çok güzel bir günde (Onisim evde yoktu), Petuşkov kalktı, komodininin gözlerini karıştırdı, güneşin iyi ısıtmasına

rağmen, kaputunu giydi, gizlice sokağa çıktı, on beş dakika sonra tekrar döndü... Kaputunun altında büyükçe bir şey vardı...

Onisim evde değildi. Öğlene kadar küçük odasından çıkmamış, kendi kendine bir şeyler düşünmüş, mırıldanmış, dişlerinin arasından küfürler etmiş ve nihayet Vasilisa'ya gitmek için evden çıkmıştı.

Vasilisa'yı fırında buldu. Praskovya İvanovna sobanın üzerinde sakin, baygın baygın horlayarak uyuyordu.

Vasilisa gülümseyerek, "Ah, hoş geldiniz Onisim Sergeiç," dedi. "Uzun zamandır uğramıyordunuz."

"Hoş buldum."

"Ne o, bir sıkıntınız var gibi? Çay içer miydiniz?"

Onisim canı sıkkın, "Beni boş ver şimdi," dedi.

"Peki nedir?"

"Nedir! Ne demek istediğimi anlamadın mı? Nedir diyorsun! Benim efendime ne yaptın, işte onu söyle bana."

"Ne mi yaptım?"

"Ne mi yaptın... Git de gör ne yaptığını. Adam hastalandı, belki de ölecek."

"Bunda benim ne suçum var, Onisim Sergeiç?"

"Ne suçun mu var? Ne suçun olduğunu Tanrı bilir. Seni unutamıyor. Kardeşinmiş gibi, Tanrı affetsin beni... davrandın ona karşı. Sıktı seni galiba, bıktın... Ama önemli biri olmasa da, bir beyefendidir kendisi. Soylu bir ailedendir... Anlıyor musun beni?"

"Evet, çok sıkıcı biri o, Onisim Sergeiç..."

"Sıkıcıymış! Hep neşeli erkekler lazım sana, biliyorum!"

"Ayrıca, sıkıcı olmasından başka, çok sert, sinirli, çok kıskanç biri."

"Ah Astrahanlı Çariçe Milikitrisa seni!"

"Ama hatırlıyorum, Onisim Sergeiç, buraya geldiği, bizimle görüştüğü için siz de kızıyordunuz ona, öyle değil mi?"

"Ne yani, bunun için övecek miydim onu?"

"Peki, öyleyse şimdi neden bana kızıyorsunuz? İşte gelmiyor artık."

Onisim öfkesinden ayağını yere bile vurdu. Sesini alçaltıp ekledi:

"O bu kadar çılgınsa ne yapabilirdim?"

"Peki, bunda benim suçum nedir? Nasıl bir yardımım dokunabilir size? Ne yapabilirim?"

"Şunu yapabilirsin: Birlikte ona gidelim."

"Tanrı korusun!"

"Neden gelmiyorsun?"

"Neden gidecekmişim? İnsaf edin..."

"Neden mi? Senin iyi bir kız olduğunu söylediği için... Ne kadar iyi bir kız olduğunu ben de göreceğim."

"Ona ne gibi bir iyiliğim olabilir?"

"Göreceğim... Sana gelmekle iyi etmedim demektir. Yapabileceğim başka bir şey de gelmedi aklıma."

Bir süre sustu Onisim.

"Hadi gidelim Vasilisa, lütfen gidelim."

"Evet ama Onisim Sergeiç, onunla tekrar görüşmeye başlamak istemiyorum ben...

"Tamam, gerekmez zaten... Kim onunla tekrar görüşmeye başla diyor ki sana? İki sözcük söyle kendisine, yeter. Mesela, "Neden üzülüyorsunuz... Üzülmeyin artık...' Hepsi o kadar."

"Peki, Onisim Sergeiç...."

"Önünde eğilmemi mi istiyorsun? Olur, buyur, önünde eğiliyorum... İşte eğiliyorum önünde..."

"Haklısın Onisim Sergeiç..."

"İşte bu kadar! Gururu incinmemiş olur!.."

Sonunda razı oldu Vasilisa, atkısını başına aldı ve Onisim'le birlikte çıktı fırından.

Petuşkov'un dairesine geldiklerinde antrede Onisim durdurdu Vasilisa'yı.

"Sen biraz bekle burada, ben gidip beyefendiye senin geldiğini haber vereceğim..."

Onisim İvan Afanayeviç'in odasına girdi.

Petuşkov odanın ortasında, elleri cebinde, ayaklarını mağrur bir tavırla iki yana açmış, hafifçe öne arkaya sallanarak ayakta duruyordu. Yüzü alev alev yanıyordu, gözleri ışıl ışıldı.

Sesli harfleri çok kötü ve gevşek mırıldanarak, dostça şöyle dedi Onisim'e:

"Merhaba Onisim, merhaba kardeşim." Petuşkov güldü, burnunu öne uzattı. "Bu arada, sen yokken ben... he-he-he...İşte, doğrusu, he-he-he..." Ciddi bir tavır takınarak ekledi: "Bununla birlikte..." Söyleyeceklerinin etkili olması için ayağını kaldıracak oldu ama az kaldı düşecekti. "Ben çok iyiyim... Pipomu ver bana!"

Onisim şaşkın şaşkın baktı efendisine, odanın içine göz gezdirdi... Pencerenin önünde bir şişe vardı, üzerinde "En kaliteli Yamay romu" yazıyordu.

Petuşkov devam etti:

"Bunu aldım işte kardeşim. Gidip aldım. Gidip aldım işte. Peki sen neredeydin? Söyle bana... çekinme... anlat. Güzel konuşursun sen."

"İvan Afanasyeviç, affedersiniz!" diye mırıldandı Onisim.

Petuşkov elini kolunu sallayarak karşılık verdi:

"Neyse, önemli değil. Bu da önemli değil. Affediyorum seni, her şeyi bağışlıyorum, seni de affediyorum, Vasilisa'yı da affediyorum, herkesi, herkesi affediyorum. Tamam, kardeşim... Tamam..." Antreye açılan kapıyı göstererek birden haykırdı: "Kim var orada? Kim var?"

Onisim aceleyle kekeledi:

"Kimse yok... kim olabilir... Ne diyorsunuz siz?"

İvan Afanasyeviç Onisim'den kurtulmaya çalışarak, "Hayır, hayır," diye tekrarladı. "Bırak beni, bir şey söyleme, gördüm, bırak... gördüm onu..." Birden bağırmaya başladı: "Vasilisa!"

Petuşkov'un yüzü bembeyaz olmuştu. Neden sonra şöyle dedi:

"Tamam... tamam, neden içeri girmiyorsun? İçeri gel Vasilisa, gel. Seni gördüğüme çok sevindim Vasilisa."

Vasilisa Onisim'e baktı ve odaya girdi. Petuşkov onun yanına gitti... Seyrek, derin derin soluyordu İvan Afanasyeviç. Onisim ona bakıyordu. Vasilisa ise ürkek, ikisine bakıyordu.

İvan Afanasyeviç tekrar konuşmaya başladı:

"Otur Vasilisa. Geldiğin için çok teşekkür ederim. Bağışla... Nasıl desem? Seni bu uygunsuz kıyafetle karşıladığım için bağışla beni. Hiç beklemiyordum, hiç bekleyemezdim... Sen de kabul edersin ki... Neyse, otur, hiç değilse şuraya, kanepeye otur... Nasıl desem?"

Vasilisa kanepeye oturdu.

"Neyse, hoş geldin," diye devam etti Petuşkov. "Peki, görüşmeyeli nasılsın? İşler iyi mi?"

"Ben çok iyiyim İvan Afanasyeviç, Tanrı'ya şükürler olsun. Siz nasılsınız?"

"Ben mi? Gördüğün gibi! Perişan. Hem kim perişan etti beni, biliyor musun, sen, Vasilisa. Ama kızgın değilim sana. Yalnızca perişanım, o kadar. İnanmazsan..." Onisim'i gösterdi Petuşkov, "...ona sor. Sarhoş olduğuma bakma. Evet, sarhoşum ve perişanım. Perişan olduğum için de sarhoşum."

"Tanrı yardımcınız olsun İvan Afanasyeviç!"

"Perişanım ben Vasilisa, söylüyorum sana. İnan... Hiç aldatmadım ben seni. Peki, teyzen nasıl, sağlığı iyi mi?"

"İyi, İvan Afanasyeviç! Size minnettar."

Petuşkov şimdi daha çok ileri geri sallanmaya başlamıştı.

"Bugün iyi değilsiniz siz İvan Afanasyeviç. Yatsaydınız."

"Hayır, iyiyim Vasilisa. Hayır, hasta olduğumu söyleme, iyisi mi, kendimi içkiye verdiğimi, ahlâkımın bozulduğunu söyle. İşte o zaman doğru söylemiş olursun. Buna itirazım olamaz."

İvan Afanasyeviç kendini geriye attı. Onisim koşup tuttu efendisini.

"Peki suç kimde? İster misin, suçun kimde olduğunu söyleyeyim mi sana? Bende, önce benim suçlu olan. Ne yapmam mı gerekiyordu? Sana şöyle demeliydim: 'Vasilisa, seni seviyorum. Evet, öyle. Benimle evlenir misin? Benimle evlenmek istiyor musun?' Sen bir esnaf kızısın, tamam, hiç önemli değil... Olabilir. Bir tanıdığım vardı, Petersburg çevresine yerleşmiş Finlandiyalı bir ailenin kızını aldı ve onunla evlendi. Ben de rahatlıkla evlenebilirdim seninle. İyi bir insanım ben. İnan iyi bir insanım! Şu anda sarhoş olduğuma bakma, yüreğime bak sen. Bana inanmıyorsan şu... adamıma sor. Bu durumda suçlu olan ben oluyorum. Anlayacağın, bittim ben!"

İvan Afanasyeviç, Onisim'in desteğine giderek daha çok ihtiyaç duyuyordu.

"Ne var ki sen de suçsuz değilsin, evet çok suçlusun. Seni seviyordum, saygı duyuyordum sana ve ben... neyse! Ben şu anda bile olsa, seninle evlenmeye hazırım. İstiyor musun? Yalnızca söyle,

hemen evleneyim seninle. Ama çok kötü küçük düşürdün beni... Çok kötü. Hiç değilse kendin söyleyebilirdin bana... Oysa teyzene, o şişko kadına söylettin. Benim için yalnızca sen varsın. Evsiz barksız, kimsesiz bir insanım ben! Artık kim sevecek beni, okşayacak? Kim tatlı sözler söyleyecek bana? Öyle ya, kimsesiz bir insanım ben. Yapayalnızım! İnanmazsan şuna sor.." (Ağlamaya başladı İvan Afanasyeviç.) Biraz sonra devam etti: "Vasilisa, bak ne diyeceğim sana... İzin ver, eskiden olduğu gibi gelip gideyim sana. Korkma... Çok sakin, uysal olacağım. Kime istersen git, sesimi çıkarmayacağım. Biliyor musun, hiçbir yaptığına karşı çıkmayacağım. Kabul ediyor musun? Ve istersen ayaklarına kapanayım..." İvan Afanasyeviç yere diz çökecek oldu ama Onisim koltukaltlarından tutup kaldırdı onu. "Bırak beni! Seni ilgilendirmez bu! Burada söz konusu olan benim mutluluğum ve sen engel olmaya kalkıyorsun buna..."

Vasilisa ne diyeceğini bilemiyor, susuyordu...

"İstemiyor musun... Pekala, nasıl istersen! Gerisi beni ilgilendirmez. Öyleyse elveda! Hoşça kal Vasilisa! Sana mutluluklar ve güzel günler diliyorum... ben de... ben de..."

Hüngür hüngür ağlamaya başladı Petuşkov. Onisim arkadan yapışmış var gücüyle tutuyordu onu... Önce yüzü değişti Onisim'in, sonra o da ağlamaya başladı... Ve Vasilisa da ağlıyordu.

XI

On yıl sonra O... kentinin sokaklarında kırmızı burunlu, yeşil, eski redingotlu, pliseli kravatı yağlı, çok zayıf biriyle karşılaşmak mümkündü. Bildiğimiz o fırında kiler gibi küçük bir odada kalıyordu. Praskovya İvanovna ölmüştü. Fırını onun yeğeni Vasilisa, kocası kumral saçlı, gözleri pek iyi görmeyen esnaftan, Demofont adında biriyle işletiyordu. Yeşil redingotlu adamın ise herkes zayıflığından söz ediyordu: İçkiye çok düşkündü ama sakin, sessiz biriydi. Okurlar onun İvan Afanasyeviç olduğunu anlamış olmalılar.

Gereksiz Bir Adamın Güncesi

(Дневник Лишнего Человека)

Koyun Suyu köyü. 20 Mart 18..

Şimdi gitti doktor. Sonunda amacıma ulaştım! Ne kadar kurnazlık etmeye çalıştıysa da, sonunda ağzından baklayı çıkarmak zorunda kaldı. Evet, yakında, çok yakında öleceğim. Nehirlerin akıntısı hızlanacak ve son karların erimesiyle birlikte belki ben de o akıntıyla gideceğim... Nereye? Nereye olduğunu Tanrı bilir! Yine denize! Ne yaparsın! Öleceksen ilkbaharda öl. Evet ama bu durumda kendi güncemi yazmaya başlamam komik kaçmayacak mı? Öyle ya, ölümüme belki iki hafta kaldı... Ne fark eder? Hem bu on dört gün neden on dört yıldan kısa olacakmış? On dört yıl da on dört yüzyıldan kısa? Sonsuzluğun dışında her şeyin anlamsız olduğunu söylüyorlar... Evet, öyle; bu durumda sonsuzluğun karşısında ben de anlamsızım. O zaman sonsuzluk da anlamsızdır. Sanırım gülünç oluyorum: Kötüye işaret bu... Korkuyor muyum yoksa? İyisi mi, bir şeyler anlatayım. Dışarıda yağmur, rüzgâr var... evden çıkmam yasak. Ne anlatabilirim? Aklı başında bir insan hastalıklarından söz etmez; bir hikâye mi uydursam... yapabileceğim bir şey değil bu; yüce şeyler üzerine fikir yürütsem... buna da gücüm yetmez; içinde bulunduğum ortamı anlatsam... anlatacaklarımla ilgilenen çıkmaz; hiçbir şey yapmamak... o da sıkıcı; okumak...

üşeniyorum. Eh! O zaman ben de kendi hayatımı kendime anlatayım. Çok güzel bir fikir bu! Ölmeden önce iyi bir şey yapmış olurum, kimseye de dokunmaz. Başlıyorum.

Bundan otuz yıl önce doğdum. Ailem toprak sahibi, oldukça varlıklı bir aileydi. Babam kumar düşkünü, annem kişilik sahibi... erdemli bir kadındı. Ancak, erdemli olmanın anneme olduğundan daha az haz verdiği başka bir kadın tanımadım. Kendi erdeminin boyunduruğu altına girmişti ve kendinden başlamak üzere herkese acı çektiriyordu. Elli yıllık ömrü boyunca bir kez bile dinlenmemiş, boş durmamıştı; karınca gibi (ama karıncalar için söyleyemeyeceğimiz biçimde) herhangi bir yarar söz konusu olmaksızın, sürekli uğraşmış, çabalamış, koşturmuştu... Durmak dinlenmek bilmeyen bir kurt gece gündüz kemirmişti içini. Yalnızca bir kez sakin görmüştüm onu: Öldüğünün ertesi günü, tabutunda... Gerçi ona bakarken yüzünde sakin bir şaşkınlık varmış gibi de gelmemiş değildi bana; yarı açık dudakları, çökük yanakları, munis-kıpırtısız gözleri sanki şöyle diyordu:

"Kıpırdamadan durmak meğer ne kadar güzelmiş!" Evet, insanın, sonunda hayatın yorucu ağırlığını da, bir türlü kurtulamadığı, ona huzursuzluk veren var olma duygusunu da üzerinden atması güzeldir, çok güzeldir! Ama benim anlatmak istediğim bu değil.

Çocukluğum kötü, neşesiz geçti. Annem de, babam da seviyorlardı beni ama bu kendimi daha iyi hissetmeme yetmiyordu. Evde babamın hiçbir otoritesi yoktu; ayrıca ayıp, yüz kızartıcı bir rezalete bulaşmış biri gibi, silikti de. Kendi düşüşünü kendi yaratmıştı ve pek sevdiği bir tutkusunu bırakabilecek gücü olmadığı için, her zamanki yumuşaklığıyla, alçakgönüllülüğüyle, kaçamak boyun eğmesiyle, örnek karısının gönlünü hoş etmeye çalışırdı. Anneciğim bu mutsuzluğa gururla, yüreğinin büyük, görkemli sabrıyla, katlanıyordu. Babama hiçbir zaman sitem etmiyor, istediği anda en son parasını bir şey söylemeden çıkarıp ona veriyordu, onun borçlarını ödüyordu. Babam yüzüne karşı da, arkasından da öve öve bitiremiyordu annemi ama evde oturmayı sevmiyor, beni de, varlığıyla sıkmak-

tan çekiniyormuş gibi, kaçamak okşuyordu. Yüzünün bozulmuş hatlarında o anda çok içten bir ifade oluyordu, dudaklarının sinirsel alaylı gülümsemesinin yerini pek duygusal bir gülümseme alıyor, ince kırışıklıklarla çevrili kahverengi gözleri öylesine bir sevgiyle parlıyordu ki elimde olmadan yanağımı onun gözyaşlarıyla ıslak, sıcak yanağına dayıyordum. Mendilimle siliyordum onun gözyaşlarını ama tepeleme dolu bir bardaktan suyun taştığı gibi, kendiliğinden tekrar akıyordu gözyaşları. Kendim de ağlamaya başlıyordum, babam yatıştırmaya çalışıyordu beni, sırtımı okşuyordu, titreyen dudaklarıyla yüzümü gözümü öpüyordu. Şimdi bile, ölümünün üzerinden yirmi yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın, zavallı babamı hatırladığımda sessiz hıçkırıklar düğümlenir boğazımda; kalbim hızlı, acılı, uzun süre sakinleşemeyecek gibi, üzülmemi gerektiren hüzünlü başka bir şeyler varmış gibi çarpmaya başlar.

Bununla birlikte annem her zaman aynı şekilde, sevecen ama soğuk davranıyordu bana. Çoğu çocuk kitabında ahlâk dersleri veren, adil davranan annelerin öyküleri vardır. Seviyordu beni annem ama ben onu sevmiyordum. Evet! Erdemli anneme karşı soğuktum ve ayıplı babamı çok seviyordum.

Ama neyse, bugünlük bu kadar yeter. Başlangıç tamam, sonunun nasıl olacağını ise merak etmiyorum. Benim hastalığımın belirleyeceği bir şey bu.

21 mart

Bugün hava harika. Ilık, açık... güneş eriyen karların üzerinde neşeyle oynuyor; ışıl ışıl her şeyin buharı tütüyor, suları damlıyor; serçeler ıslak çitlerin üzerinde çılgınlar gibi bağırıyor; rutubetli hava göğsümü pek hoş, sıktıkça sıkıyor. İlkbahar, ilkbahar geldi! Pencerenin önünde oturuyor, nehrin ötesindeki tarlalara bakıyorum. Doğa! Doğa! Öyle seviyorum ki seni, oysa yaşama yeteneği olmayan bu adam senin bağrından çıktı. İşte, erkek bir serçe kanat çırparak havalanıyor; çığlıklar atıyor... Sesinin her notasından, küçücük bedeninin kabarmış her tüyünden sağlık, güç, enerji fışkırıyor...

Bunun sonunda ne olacak? Hiçbir şey. Sağlıklıdır bu serçe, çığlıklar atmaya, kabarmaya hakkı vardır ama ben hastayım, öleceğim... Hepsi o kadar. Bunun üzerinde daha fazla durmanın gereği yok. Doğaya karşı ağlamaklı olmak fazlasıyla gülünç bir davranıştır. Öykümüze dönelim.

Daha önce söylediğim gibi, çocukluğum çok kötü ve neşesiz geçti. Hiç kardeşim yoktu. Eğitimimi evde aldım. Öyle ya, beni yatılı okula ya da bir devlet okuluna verselerdi annem kendine bir uğraş bulmakta zorlanırdı! Çocuklar anne babaların canı sıkılmaması için vardırlar. Daha çok köyde kalıyorduk, arada bir Moskova'ya gittiğimiz de oluyordu. Doğal olarak, mürebbilerim, öğretmenlerim vardı. Sıska, uzaktaki vatanının hasretini faydasız, yana yana çeken, her zaman kederli, kaderin sillesini yemiş, gözleri yaşlı Rikman adında Alman öğretmenimi hâlâ hatırlarım. Lakabı kaz olan, sakalları uzamış amcam Vasiliy korkunç havasız, bayatlamış ekşi kvas kokan daracık holde kimi zaman mavi aba kumaştan gocuğuyla küçük sobanın dibinde oturur, koyun postundan yeni gocuğu, çizmeleri güzelce cilalı arabacı Potapov'la kâğıt oynardı... Rikman paravanın arkasında şarkı söylerdi:

Herz, mein Herz, warum so taurig?
Was bekümmert dich so sehr?

S'ist ja schön im fremden Lande,
Herz, mein Herz, was willst du mehr?[1]

Babamın ölümünden sonra Moskova'ya temelli taşındık. O zamanlar on iki yaşındaydım. Babam bir gece kalpten öldü. O geceyi hiç unutmayacağım. Bütün çocuklar gibi, derin bir uykuya dalmış, uyuyordum ama hatırlıyorum, uyku arasında bile ağır, tekdüze hırıltılar duyuyor gibiydim. Ansızın birinin be-

1 (Alm.) Kalbim, kalbim benim, neden bu kadar kederlisin?
Nedir seni bu kadar üzen?
Yabancı bu ülke de güzel çünkü
Kalbim, kalbim benim, daha ne istiyorsun?

ni omzumdan dürttüğünü hissettim. Gözlerimi açtım: Amcamı gördüm. "Ne var amca?.." – "Kalk, kalk, Aleksey Mihaylıç ölüyor..." Deli gibi fırladım yataktan, babamın yatak odasına koştum. Baktım: Babam yatağında başını arkaya atmış, yüzü kıpkırmızı, acı içinde hırlıyordu. Yatak odasının kapısında toplanmış hizmetçilerin yüzlerinde büyük bir korku vardı; koridorda biri kısık sesle soruyordu: "Doktora haber verdiniz mi?" Avluda ahırdan at çıkarıyorlardı, kapılar gıcırdıyordu, odanın ortasında döşemede bir mum yanıyordu. Annem (bu arada ciddiyetini de, kişiliğinin ağırlığını da yitirmeden) sağa sola koşturuyordu. Babamın göğsüne attım kendimi, kucakladım onu, "Babacığım, babacığım..." diye ağlamaya başladım. Babam kıpırdamadan yatıyordu, gözleri tuhaf bir biçimde kısıktı. Yüzüne baktım; dayanılmaz bir dehşet soluk almama engel oldu; kabaca yakalanmış bir kuş gibi, korkudan ince sesler çıkarmaya başladım. Odadan çıkardılar beni. Daha bir gün önce, yakında öleceğini hissetmiş gibi nasıl candan, hüzünlü okşuyordu beni. Üstü başı dökülen, uykulu, ağır votka kokan bir doktor getirdiler. Babam onun neşteri altında öldü ve ertesi gün ben, üzüntümden tamamen aptallaşmış, elimde bir mumla, babamı uzattıkları masanın önünde ayakta duruyor, zangocun boğuk bir sesle okuduğu, arada bir papazın zayıf sesiyle kesilen duasını dinliyordum. Gözyaşlarım yanaklarımdan, dudaklarımdan, yakamdan, gömleğimin manşetinden süzülüyordu; sürekli ağlıyordum, gözlerimi babamdan ayıramıyordum, onun bir şey yapmasını bekliyor gibi kıpırtısız yüzüne bakıyordum. Bu arada annem gelenleri pek ağırbaşlı, yerlere kadar eğilerek, haçlar çıkararak, parmaklarını önce alnına, sonra omuzlarına ve karnına götürerek karşılıyordu. Kafamda bir düşünce yoktu; tam anlamıyla ağırlaşmıştım, bana korkunç bir şeyin olmakta olduğunu hissediyordum... Ölüm o gün bakmıştı yüzüme ve fark etmişti beni.

Babamın ölümünden sonra bilinen bir nedenle Moskova'ya taşındık: Çiftliğimiz, bütün arazimiz, şu anda görkemli yaşamımı sürdürmekte olduğum küçük köyün dışında her şeyimiz borçlarımıza karşılık açık arttırmayla satılmıştı. Ne yalan

söyleyeyim, yazık ki çok gençtim o zamanlar, yuvamızın satılmasına üzülüyordum, yani aslında yalnızca bahçemiz içindi üzüntüm. Parlak, güzel anılarımın hepsinde yalnızca o bahçe vardı; güzel bir ilkbahar günü en iyi dostum, kesik kuyruklu, ayakları yamuk, yaşlı köpeğim Triska'yı orada toprağa vermiştim; çaldığım kırmızı, tatlı Novgorod elmalarını uzun otların arasına gizlenip yine orada yerdim ve nihayet, oda hizmetçisi kız Klavdiya'yı olgunlaşmış ahududu çalılarının arasında ilk kez gene orada görmüştüm. Klavdiya karga burunlu olmasına, gülerken mendiliyle ağzını kapamasına karşın, onun yanında soluk almakta zorlanırdım, bir şey söyleyemezdim; bir keresinde, sabahleyin beni giydirmek sırası ona geldiğinde az kaldı keçi köselesi potinlerini öpecektim. Tanrım! Yirmi yıl mı geçti aradan? Tüylü, kır atımla bahçemizin eski çitinin dibinden geçerken üzengilerin üzerinde yükselip kavak ağacının iki renkli yapraklarından sanki daha dün koparıyordum. İnsan neler yaşadığını o anda hissedemiyor; ses gibi, yaşadıklarının bilincine de ancak bir süre sonra varıyor.

Ah, benim bahçem, ah, küçük göletin yanındaki otların kapladığı o yol! Ah, eski bendin dibindeki kaya balığı, sazan tuttuğum o kumluk! Ve siz uzun, sarkan dallarının arasından, daha ötedeki yoldan kimi zaman bir köylünün, arabasının gıcırtısıyla arada bir kesilen yanık türküsünün geldiği akağaçlar... Son selamlarımı yolluyorum sizlere!.. Hayattan ayrılırken, yalnızca sizlere uzatıyorum kollarımı. Anayurdumun kırlarında akpelinlerin taze kokusunu, biçilmiş Arnavut darısının tatlı kokusunu bir kez daha içime çekmeyi çok isterdim; köyümüzün kilisesinin çatlak çanının sesini bir kez daha işitmeyi isterdim; çok iyi bildiğim o vadide meşe ağacının altında serin gölgede bir kez daha yatmayı; çayırımızın altın rengi otlarını yatırarak esen rüzgâra bir kez daha bakmayı isterdim...

Eh, neye yarar bütün bunlar? Ama bugün daha devam edemeyeceğim. Yarın görüşmek üzere.

22 mart

Bugün hava gene soğuk, bozuk. Böyle havaların olması daha iyi. Çalışmama yarıyor. Dünkü hava hiç gereği yokken, gereksiz yere çok duygular uyandırıyordu bende, birçok şeyi hatırlamama yardımcı oluyordu. Bir daha olmayacak. Duygusallık, meyan kökü gibidir: Önce emersin, fena değil gibi gelir sana ama sonra ağzın iğrenç olur. Sakin, sade bir şekilde anlatacağım hayatımı.

Evet, Moskova'ya taşındık...

Ama şu anda bir şey geldi aklıma: Gerçekten gerekiyor mu hayatımı anlatmam?

Hayır, kesinlikle gerekmiyor... Benim hayatım çoğu insanın hayatından hiç de farklı değildir. Baba evi, üniversite, alt rütbelerde memurluk, emeklilik, dar bir arkadaş çevresi, sıkı bir yoksulluk, mütevazı hazlar, sakin meşgaleler, ölçülü istekler... Söyler misiniz lütfen, kim bilmez bütün bunları? Bu nedenle, hayatımı anlatmayacağım, daha çok kendi zevkim için yazacağım. Kendi geçmişim bana bile pek hoş da, hüzünlü de gelmediğine göre, demek içinde anlatmaya değecek bir şey yoktur. En iyisi, kendimi kendime anlatmaya çalışmam.

Nasıl biriyim ben? Bana bunu kimsenin sormadığını söyleyecekler çıkacaktır... Kabul ediyorum. Ama ölüyorum ben, inanın ölüyorum, oysa sanırım, insanın ölmeden önce nasıl biri olduğunu öğrenmek istemesi bağışlanabilir bir istektir.

Bu önemli soruyu enine boyuna düşündükten sonra, kendi hesabıma aşırı üzücü şeyler düşünmenin gerekmediğine karar verip, kişisel üstünlüklerinin olduğuna kesinlikle inanan çoğu kimsenin yaptığı gibi, ben de bir şeyi itiraf etmek zorundayım: Bu dünyanın en gereksiz insanı, belki de en gereksiz kuşuyum ben. Ve yarın bunu size kanıtlamak niyetindeyim; çünkü bugün yaşlı bir koyun gibi öksürüyorum ve sevgili dadım Terentyevna rahat vermiyor bana: "Yatın anam babam benim, şu çayı içip yatın..." diyor. Dadımın benim üzerime neden bu kadar düştüğünü biliyorum: Kendi de çay içmek istiyordur... Kimbilir! Belki de öyledir! Zavallı, yaşlı bir kadının sonunda efendisinin olanaklarından elinden geldiğince yararlanmak istemesinde yadırganacak ne var? Henüz vakit varken...

23 mart

Tekrar kış bastırdı. Lapa lapa kar yağıyor.

Gereksiz, gereksiz... Bu sözcüğü çok güzel düşündüm. Kendimi daha derinden anladıkça geçmiş hayatımın tümünü daha dikkatli inceleyebiliyorum, bu sözcüğün kesin doğruluğundan daha da emin oluyorum. Gereksiz... evet, özellikle gereksiz... Başka birileri için uygun değildir bu sözcük... Kötü, iyi, aptal, sevimli ve sevimsiz insanlar olur ama gereksiz... hayır. Yani, anlamaya çalışın beni: Bu tür insanlar olmasa da dünya varlığını sürdürebilir... elbette öyle; ancak, bu insanların önemli niteliği, belirleyici özelliği yararsızlıkları değildir. Onlardan söz etmeye başladığınızda aklınıza gelen ilk sözcük "gereksiz" sözcüğü değildir. Oysa ben... benim için başka bir sözcük kullanamazsınız. Kullanabileceğiniz tek sözcük "gereksiz"dir, o kadar. Sıra dışı bir insan... işte hepsi o kadar. Dünya benim ortaya çıkacağımı hesaba katmamış olmalıydı ve dolayısıyla davetsiz, beklenmedik bir konuk gibi davrandı bana. Şakacı, kâğıt oyununda usta biri, annemin beni boşuna doğurmakla partiyi kaybettiğini söylemişti bana. Şu anda gayet sakin, hiçbir kin, öfke duymadan söz ediyorum kendimden... Her şey geride kaldı! Hayatım boyunca yerimi her zaman dolu buldum; bunun nedeni belki de gitmem gereken yeri her zaman başka yerlerde aramamdı. Hasta her insan gibi kuşkucu, utangaçtım ve belki de onuruma aşırı düşkünlüğümden ya da duygularımla düşüncelerimi uzlaştıramadığımdan veya bu duygu ve düşüncelerimi ifade edemediğimden olacak, karşıma her zaman anlamsız, anlaşılmaz, belirsiz bir engel çıkıyordu ve bu engeli zorla yenmeye, kırmaya karar verdiğimde hareketlerim, yüzümün ifadesi, her şeyim acılı bir gergin görünüm alıyordu: Yalnızca anormal, gergin görünmekle kalmıyorum, öyle de oluyorum. Kendim de fark ediyordum bunu, kendime gelmek için acele ediyordum. O zaman korkunç bir endişe doluyordu içime. En ince ipliğine varana dek kendimi inceliyor, kendimi başkalarıyla kıyaslıyor, açılmak istediğim insanların en küçük bir bakışına, gülümsemesine, sözcüğüne dikkat ediyor, her şeyi kötü yanından alıyor, "herkes gibi olmak" iddiama alay edercesine gülüyordum... ve

gülerken birden kederleniyor, kendimi hüzne kaptırıyor, tekrar başa dönüyordum; anlayacağınız, sincap gibi dönüp duruyordum. Günlerce bu sıkıcı, bir şeye yaramayan işlerle uğraşıyordum. Peki, şimdi siz söyleyin lütfen, böyle bir adam kime gerekli olabilir? Neden kendi kendimle böylesi amansız bir çatışma içindeydim... Kim söyleyebilir? Kim söyleyebilir?

Hatırlıyorum, bir gün posta arabasıyla Moskova'dan köye geliyordum. Yol çok güzeldi, arabacı dört atın yanına bir at daha bağlamıştı. Arabanın önüne kalın, kısa bir iple bağlı olan bu ip bir işe yaramayan zavallı beşinci atın sağrısını acımasızca kesiyor, kuyruğunu eziyor, hayvanı anormal bir biçimde yürümek, bedenini eğip bükmek zorunda bırakıyordu; bu yüzden çok acıyordum hayvana. Arabacıya bu yolculukta beşinci ata gerek olmadığını söylediğimde arabacı bir süre susmuş, başını sallamış, atın ipini çekmiş, zayıf sırtının üzerinden kalın karnına on kırbaç indirdikten sonra asık yüzle şöyle demişti: "Bakın, şimdi düzgün gider! Ne şeytandır o!"

Sustum, bir şey söylemedim... Neyse ki posta menzili pek uzak değildi.

Gereksiz... Size fikrimin haklılığını kanıtlayacağıma söz verdim ve sözümü yerine getireceğim. Düşünen her insanın gözünde beni, yani görüşlerimi kesinlikle doğrulayabilecek günlük olayların, rastlantıların ufak tefek binlercesinden söz etmeyi gerekli görmüyorum. İyisi mi, "gereksiz" sözcüğü konusunda hiçbir tereddüdün kalmasına belki de yer bırakmayacak çok önemli bir olaydan başlayayım. Tekrar ediyorum: Ayrıntılara girmek niyetinde değilim; ancak, oldukça ilginç ve dikkate değer bir durumdan söz etmeden geçemeyeceğim; özellikle de şundan: Çok tuhaftır, arkadaşlarımın (benim de arkadaşlarım vardı), onlarla bir yerde karşılaştığımda, hatta onlara uğradığımda bana karşı tavırları çok tuhaftı. Sanki rahatsız oluyorlardı; karşıdan bana doğru gelirlerken hiç de doğal gülümsemiyorlardı; bazı kimselerin yaptığı gibi gözlerime de, ayaklarıma da bakmıyor, daha çok yanaklarıma bakıyor, aceleyle elimi sıkıyor, hemen "A! Merhaba Çulkaturin!" (kader işte böyle de bir ad kısmet etmiş bana) veya "A, işte Çulkaturin," deyip ke-

nara çekiliyor, hatta sonra orada, bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi, bir süre hareketsiz, öylece duruyorlardı. Bütün bunları fark ediyordum, çünkü sezgi ve gözlem yeteneğinden yoksun biri değilim; genelde aptal sayılmam, hatta kimi zaman oldukça komik, hiç de olağan olmayan fikirler gelir aklıma ama gereksiz, dışa kapalı biri olduğum için, fikirlerimi birilerine açmaktan çekinirim oysa bunu çok güzel yapabileceğimi de bilmekteyim. İnsanların nasıl sade, rahat konuştuklarına kimi zaman şaştığım bile oluyor... Ne büyük bir yetenek," diye düşünüyorum... Yani, doğrusu, içime kapalı olmama karşın, bazen dilimin kaşındığı da olmuyor değil; ne var ki yalnızca gençliğimde sözcükleri tam söyleyebiliyordum, ileri yaşlarda ise hemen her seferinde kendi kendimin sözünü kesiyordum. Yüksek sesle şöyle dediğim oluyordu: "Neyse, şimdi biraz susalım" ve sakinleşiyordum. Hepimiz susmaya düşkünüzdür; özellikle de kadınlarımız... Akıllı uslu bir Rus genç kızı öylesine güçlü susar ki buna hazırlıklı bir beyefendi titremeye, soğuk terler dökmeye başlayabilir. Ama bırakalım bu konuyu, başkalarını eleştirecek konumda biri değilim. Size söz verdiğim hikâyeye geliyorum.

Bundan birkaç yıl önce, hayli önemsiz ama benim için çok önemli nedenlerden ötürü taşra kenti O...'da altı yıl kalmam gerekti. Kent bir dağın yamacında, çok uygunsuz bir biçimde kurulmuştu. Nüfusu yaklaşık sekiz yüzdü; insanlar yoksuldu, evler bir şeye benzemiyordu; ana caddesinde kaldırım taşı yerine, arabaların bile yanından dolaşarak geçtikleri yontulmamış moloz taşlar vardı; inanılmaz derecede berbat kent meydanının orta yerinde karanlık deliklerin olduğu kirli sarı, ufak bir yapı vardı ve bu deliklerde sözde bir şeyler satan kocaman şapkalı birileri oturuyordu. Kenarda çok yüksek bir direk vardı; direğin dibinde, kent yönetiminin emriyle, düzen için, saman yüklü bir araba duruyordu ve ortalarda bir tavuk dolaşıyordu. Kısacası, O... kentinde hayat bir şeye benzemiyordu. Kente geldiğimin ilk günleri sıkıntıdan neredeyse aklımı yitirecektim. Kendim için şunu da söylemeliyim, her ne kadar, elbette gereksiz biri olsam da, kendim öyle olmasını istediğimden değildi bu; gerçi kendim de hastayım ama hasta her şeyden nef-

ret ediyorum... Mutluluğu seviyorum, hatta nasıl olursa olsun, mutluluğa sağından solundan, yaklaşmak istiyorum... Bu yüzdendir ki her ölümlü gibi benim de canımın sıkılmasına hakkım vardır. O... kentinde görevim gereği bulunuyordum...

Terentyevna beni öldürmeye yemin etmişti sanki. İşte size onunla konuşmamızdan küçük bir örnek:

Terentyevna: O-oh, anam babam! Nedir, durmadan yazıyorsunuz? Yazmak sağlığınıza iyi gelmez.

Ben: Ama canım sıkılıyor, Terentyevna!

Terentyevna: Neyse, bir bardak çay için de yatağınıza uzanın. Belki terlersiniz, uyursunuz.

Ben: Uyumak istemiyorum.

Terentyevna: Ah, anam babam benim! Ne diyorsunuz siz? Tanrı yardım eder size! Yatın, yatın, uyumak iyi gelecektir size.

Ben: Nasıl olsa öleceğim Terenrtevna!

Terentyevna: Tanrım korusun, öyle şeyler söylemeyin... Evet, çay içecek misiniz?

Ben: Bir hafta içinde öleceğim Terentyevna!

Terentyevna: Tanrım korusun! Ne diyorsunuz siz? Şimdi gidip semaveri koyuyorum.

Ah, çökmüş, içi geçmiş yaşlı, dişsiz kadın! Ne yani, senin gözünde de mi bir insan değilim!

24 Mart dondurucu soğuk

O... kentine geldiğim gün, yukarıda sözünü ettiğim görevimle ilgili işlerim nedeniyle bölgenin önemli devlet memurlarından Kirilla Matveiç Ojogin adında birini görmem gerekiyordu ama onunla tanışmam ya da başka bir deyişle bir araya gelmem iki hafta sonra gerçekleşebildi. Evi ana cadde üzerindeydi ve büyüklüğüyle de, boyalı çatısıyla da, kapısında anavatanı Moskova olan işe yaramaz köpeklere aşırı derecede benzeyen cinsinden iki aslanla da öteki evlerden çok farklıydı. Bu iki aslandan Ojogin'in hali vakti yerinde biri olduğu belliydi. Ve gerçekten de toprağa bağlı dört yüz köle sahibiydi; kentin yüksek

tabakasından herkesi evinde ağırlıyordu ve konuksever bir insan olarak biliniyordu. Aşırı şişman vali bile besili bir çift kır at koşulu arabasıyla geliyordu evine. Değişik memurlar da geliyordu: Uçuk benizli, hafif huysuz bir avukat da, Alman kökenli, nüktedan, Tatar yüzlü kadastrocu da; iyi niyetli, şarkı söylemeyi pek seven ama kuşkucu bir ulaştırma subayı da; saçları boyalı, kol manşeti yırtık, pantolonu askılı, yüzünde mahkemede çalışmış insanların yüzündeki o pek asil ifade olan eski il mahkeme başkanı da; ayrıca, yakın dostları, ikisi de yaşlı, hatta hayli yaşlı ama genç olanın yaşlı olana sürekli "Yeter artık Sergey Sergeiç, sus artık! Çenen gene düştü, sus! (Odada bulunanlara dönüp heyecanla devam ediyordu) Evet baylar, gene çenesi düştü Sergey Sergeiç'in," diye sitem ettiği çiftlik sahibi iki yaşlı konuk da... Çiftlik sahibinin bu söylediklerine herkes kahkahalarla gülüyordu; çaresiz Sergey Sergeiç susuyor, dudaklarında donup kalmış bir gülümsemeyle başını önüne eğiyordu. Ama zamanımın kısıtlı olduğunu unutup çok ince ayrıntılara girdim.

Ogojin sağlam yapılı, kötü de, iyi de olmayan biriydi; karısı büyümüş bir civcivi andırıyordu ama kızları annesine de, babasına da hiç benzemiyordu. Hareketli, hoş, munis, çok güzel bir kızdı; gri, aydınlık gözleri çocuksu kalkık kaşlarının altından yumuşak, dosdoğru bakıyordu; neredeyse sürekli gülümsüyor ve hayli sık da sesli gülüyordu. Berrak sesi çok hoştu; çok rahat, çabuk hareket ediyor, yüzü kızardığında pek tatlı oluyordu. Kıyafeti aşırı şık değildi; sade elbiseler de çok yakışıyordu ona. Genelde insanlara çabuk ısınmam ben ve birisiyle karşılaştığımda ilk anda kendimi rahat hissedersem (ki bu neredeyse hiç olmaz) itiraf edeyim, o kişiyle tanışmaya güçlü bir istek duyarım. Genelde kadınlara karşı nasıl davranacağımı hiç bilemiyordum ve onların yanında ya somurtuyor, sert bir tavır takınıyordum ya da aptal aptal dişlerimi göstererek sırıtıyor, ne diyeceğimi bilemeden bir şeyler mırıldanıyordum. Yelizaveta Kirillovna'nın yanında ise tersine, ilk andan başlamak üzere kendimi evimdeymişim gibi rahat hissetmiştim. Şöyle olmuştu. Bir gün yemekten önce Ojogin'in evine gittim, beyefendi-

nin evde olup olmadığını sordum. "Evdeler, giyiniyorlar, lütfen bekleyiniz," dediler. Salona aldılar beni; pencerenin önünde beyaz elbiseli genç bir kız arkası bana dönük, elinde bir kafesle ayakta duruyordu. Her zaman olduğu gibi, hafiften bozuldum ama üzerinde durmadım, kibarca iki kez öksürdüm. Kız birden döndü, öyle hızlı dönmüştü ki saç örgüleri yüzüne çarpmıştı; beni görünce başıyla selam verdikten sonra gülümseyerek, yarısına kadar kuşyemi dolu kutuyu gösterdi bana. "Şunu bana uzatabilir misiniz lütfen?" Ben, elbette, bu durumlarda yapılması gerekeni yaptım; önce başımı öne eğdim, aynı anda dizlerimi (biri arkadan biri vurmuş gibi) çabucak büküp doğruldum. Bilindiği gibi, bu hareket iyi eğitim görmüş olmanın, hoş bir rahatlığın belirtisidir; sonra gülümsedim, kolumu kaldırıp havada dikkatli ve yumuşakça iki kez salladım. Genç kız hemen öte yana döndü, kafesin tahtasını çıkardı, elindeki bıçağı tellerine hızla sürtmeye başladı ve duruşunu bozmadan şöyle dedi: "Babamın şakrak kuşudur bu... Şakrak kuşlarını sever misiniz?" Kendimi hiç zorlamadan cevap verdim: "Ben kanaryayı tercih ederim." – "Ya! Ben de kanaryayı severim ama şuna bakın, ne güzel! Görüyor musunuz, sesten hiç korkmuyor. (Ben de korkmamış olmama şaşıyordum.) Yaklaşın. Adı Popka." Yaklaştım, eğilip kuşa baktım: "Gerçekten, çok güzel değil mi?" Genç kız yüzünü bana döndü ama birbirimize o kadar yakındık ki kız aydınlık gözleriyle beni görebilmesi için başını biraz geri çekmek durumunda kalmıştı. Onun yüzüne baktım: Genç, pembe yüzü öylesine dostça gülümsüyordu ki ben de gülümsedim, duyduğum hazdan gülmeye bile başladım. Kapı açıldı: Salona Bay Ojogin girdi. Hemen onun yanına gittim, onunla çok rahat konuşmaya başladım, yemeğe nasıl kaldığımı bilmiyorum, gece geç vakte kadar oturdum; Ojogin'in uzun boylu, gözleri pek iyi görmeyen uşağı ertesi gün tekrar geldiğimde paltomu alırken evin bir dostu olarak gülümsüyordu bana.

Kendine bir sığınak bulmak, belli bir süre için de olsa kendine bir yuva yapabilmek gibi hazları o güne kadar tatmamış, ailesiyle, günlük yaşamıyla ilgili hatıraları içi sızlayarak hatır-

lamaktan yoksun biriydim. İçimde çiçeği andıran tek bir şey açacak olsa ve bu benzetme fazlasıyla çarpık kaçacak olsa bile, o günden sonra içimde çiçekler açtığını söyleyecek kararlılığı gösterebilirdim. İçimde her şey altüst olmuştu, bir anda öylesine değişmiştim! Hayatımda her şey, özellikle her şey, uzun zamandır kimsenin uğramadığı bir odaya mumla girildiğinde olduğu gibi, en küçük ayrıntısına kadar her şey aşkla aydınlanmıştı. O güne kadar olduğundan çok değişik yatıyor, kalkıyor, giyiniyor, kahvaltımı yapıyor, pipomu içiyordum; hatta, sanki omuzlarımda birden kanatlar çıkmış gibi, yürürken sıçrayarak adım atıyordum. Hatırlıyorum, Yelizaveta Krillovna'nın bende yarattığı duygular konusunda bir an bile kuşku duymuyordum: İlk gün deli gibi âşık olmuştum ona ve o ilk gün âşık olduğumu da biliyordum. Üç hafta süresince her gün gördüm onu. Bu üç hafta hayatımın en mutlu günleriydi ama o günleri hatırlayınca şimdi içim acıyor, hüzünleniyorum. Yalnızca o ilk günleri düşünemiyorum. Elimde olmadan sonraki günler geliyor aklıma ve yeni yumuşamaya başlamış yüreğime yavaş yavaş katı, zehirli bir keder doluyor.

İnsan kendini çok iyi hissediyorken, bilindiği gibi, beyni pek az çalışır. Huzur ve mutluluk duygusu, hoşnutluğun duygusu bütün varlığını sarar; içi bu duygularla doludur; bireylik bilinci kaybolur onda... dili bozuk şairlerin ifadesiyle, kendilerini çok "ferah" hissederler. Ama sonunda bu "büyü" sona erince insan o mutlu günlerde kendisiyle hiç ilgilenmediği, düşüncelerini, anılarını bir o kadar arttırmadığı, haz duymayı sürdürmediği için bazen üzülmeye, acı duymaya başlar... sanki bu "ferahlık" duyan insanın kendi duygularını düşünecek zamanı varmış gibi!.. Mutlu insan güneşte bir sinek gibidir. İşte bu yüzdendir ki o üç haftayı hatırladığımda belleğimde tam, belirli bir izlenim bulamıyorum, üstelik bütün o üç hafta içinde aramızda özel, dikkate değer bir şey de geçmemişti... O sıcak, genç, hoş kokulu yirmi gün benim karanlık, renksiz hayatımda aydınlık bir çeşit çizgi gibidir. Belleğim ancak o anda, dili kötü şairlerin sözcükleriyle söyleyecek olursam, "acımasız darbelerle üzerime yükleniyordu."

Evet, o iki hafta... Bununla birlikte, o günler bende hiçbir şey bırakmamış da değil. Kimi zaman, o günleri uzun uzun düşündüğümde bazı anılar geçmişin karanlığından ansızın çıkıyor... akşam vakti gökyüzünde bazı yıldızların dikkatli bakan gözlere ansızın göründükleri gibi... Özellikle, kent dışında koruda bir yürüyüşümüzün anısı kalmış aklımda. Dört kişiydik: Ojogin'in yaşlı karısı, Liza (Yelizaveta), ben ve Bizmyonkov diye biri. Bizmyonkov O... kentinin küçük memurlarından sarışın, iyi niyetli, sakin biriydi. İleride ondan söz edeceğim. Bay Ojogin evde kalmıştı: Fazla uyumaktan başı ağrıyordu. Güzel, ılık, sakin bir gündü. Burada şunu söylemem gerekir: Eğlence bahçeleri, topluca geziler Rus insanına göre değildir. İl merkezi kentlerde "halk bahçesi" denen yerlerde yılın herhangi bir mevsiminde genç insanlara rastlayamazsınız; çok yaşlı bir kadın, kapının önünde yağlı tahta bir sıra yoksa gider, yaprakları dökülmüş küçük bir ağacın altında, güneşin kızdırdığı yeşil bir banka öksürüp aksırarak oturur. Ama kentin yakınlarında cılız bir akağaç korusu varsa tüccarlar, bazen de memurlar pazar ve bayram günleri semaverlerini, böreklerini, karpuzlarını alır oraya giderler, getirdiklerini yolun hemen kenarında tozlu çimenlerin üzerine yayarlar, hep birlikte oturur, yüzleri terli, akşam hava kararana kadar yerler, çay içerler. O... kentinin dışında da aynı böyle bir koru vardı. Öğlen yemeğinden sonra gittik oraya, gerektiği gibi, çay içtik, sonra dördümüz birlikte koruda dolaştık. Bizmyonkov yaşlı bayan Ojogina'nın koluna girdi, ben de Liza'nın. Akşam olmak üzereydi. O anda ilk aşkımın en yoğun heyecanını yaşıyordum (tanışmamızın üzerinden iki hafta geçmemişti). Bir âşığın ruhunun, bütün ruhunun suçsuz olduğu, sevdiğinin her hareketini elinde olmadan izlediği, sevdiğinin yanında bulunmaya, sesini duymaya doyamadığı, hastalığından kurtulmuş bir bebek gibi gülümsediği, biraz tecrübe sahibi bir insanın yüz adımdan ilk bakışta onun içinde nelerin olup bittiğini anladığı tutkulu, dikkatli, çılgın bir sevgi yaşıyordum. O güne kadar Liza'nın koluna hiç girmemiştim. Yeşil çimenlerin üzerinde sakin adımlarla, yan yana yürüyorduk. Çevremizde, akağaçların beyaz bedenlerinde zaman zaman do-

laşan hafif esinti Liza'nın şapkasının kurdelesini arada bir yüzüme savuruyordu. Gülümseyerek bana bakıncaya kadar gözlerimi ayırmıyordum yüzünden ve sonunda gülümseyerek bakışıyorduk. Kuşlar başlarımızın üzerinde bizi onaylarcasına cıvıldıyorlardı, masmavi gökyüzü küçük yaprakların arasından sevecen bakıyordu. Fazla mutluluktan başım dönüyordu. Hemen şunu da söyleyeyim: Liza bana âşık falan değildi. Hoşlanıyordu benden; aslında o herkese yakındı ancak, onun çocuksu huzurunu dalgalandırmak benim kaderimde yoktu. Kardeşiyle kol kola yürüyormuş gibi yürüyordu yanımda. O zamanlar on yedi yaşındaydı... O akşam benim yanımda ise içinde çocukluktan kadınlığa geçişin habercisi o köpürme başlamıştı... Ondaki bu değişikliğin, masum şaşkınlığın, endişeli dalgınlığın tanığıydım. Bakışının o ani yumuşaklığı, sesindeki çınlamalı kararsızlığı ilk kez fark ediyordum... Ve aptal! Gereksiz adam! Ondaki bu değişikliğin nedeninin kendim, *ben* olduğumu bütün bir hafta düşünmeye cesaret edememiştim.

Öyle oldu işte.

Oldukça uzun süre, hava kararana kadar dolaştık ama çok az konuştuk. Ben bütün acemi âşıklar gibi susuyordum, Liza'nın ise galiba söyleyecek bir şeyi yoktu ama bir şeyler düşünüyor olmalıydı, çünkü kopardığı bir yaprağı pek dalgın ısırırken başını tuhaf bir biçimde sallıyordu. Bazen kararlı adımlarla önden yürüyor... sonra birden duruyor, beni bekliyor, kaşlarını kaldırıp bana bakınıyor, dalgın gülümsüyordu. Bir gün önce birlikte *Kafkas Tutsağı*'nı okumuştuk. Yüzü iki elinin arasında, göğsünü masaya dayamış, büyük bir dikkatle nasıl dinliyordu beni! Dün okuduğumuz kitaptan söz açacak oldum; yüzü kıpkırmızı oldu, evden çıkarken şakrak kuşuna kendir tohumu verip vermediğimi sordu, yüksek sesle şarkı söylemeye başladı ve birden sustu. Korunun bir yanında hayli derin, dik bir yamaç vardı; aşağıda bir nehir kıvrılarak akıyordu, nehrin ötesinde ise yer yer, dalgaları andıran hafif yükseltilerle, çarşaf gibi dümdüz, geniş, arada çukurlarla kesilen çayırlarla kaplı uçsuz bucaksız bir düzlük uzanıyordu. Korunun yamaç olan kenarına önce Liza ile ben çıktık; Bizmyonkov geride, yaşlı kadının yanında kal-

mıştı. Yamacın başına varınca durduk, elimizde olmadan ikimiz de gözlerimizi kısıp baktık: Tam karşımızda kızgın sisin içinde kocaman güneş kıpkırmızıydı. Gökyüzünün yarısı kızarmış, alev alevdi; kızıllığı çukurların gölge yanlarına bile yansıyarak çayırlara dağılıyordu; nehrin yüzeyi ise, ağaçların gölgesine saklandığında, yamacın dibine ya da koruya yaslandığında ateş gibi parlak bir kurşun rengi alıyordu. Parlak güneşin altında ayakta duruyorduk. O ortamın görkemini anlatabilecek durumda değilim. Kör bir insanın kırmızı rengi boru sesi gibi hayal ettiğini söylerler; bu benzetmenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum ama gün batımının alev alev altın rengi gökyüzünde de, toprakta da gerçekten insanı çeken bir şey vardı. Heyecanla haykırdım, Liza'ya döndüm. Liza dosdoğru güneşe bakıyordu. Hatırlıyorum, gün batımının yangını onun gözlerinde küçük, ateşten noktalar gibi yansıyordu. Şaşkındı, derinden etkilenmişti. Haykırışıma herhangi bir tepki vermedi, olduğu yerde uzun süre kıpırdamadı, bakışını önüne eğdi... Elimi uzattım ona; bana arkasını döndü ve birden ağlamaya başladı. Gizli, neredeyse mutlu bir şaşkınlık içinde bakıyordum ona... İki adım ötemizden Bizmyonkov'un sesi geldi. Liza çabucak sildi gözyaşlarını, kararsız gülümseyerek baktı bana. Yaşlı kadın sarışın yol arkadaşının koluna yaslanarak korudan çıktı; ikisi de manzaraya bakakaldılar. Yaşlı kadın bir şey sordu Liza'ya; kızının çatlayan bir cam sesi gibi çıkan ezik sesiyle verdiği cevabı duyunca, hatırlıyorum, elimde olmadan ürperdim. Bu arada güneş batmış, günbatımının kızıllığı kaybolmaya başlamıştı. Geri döndük. Tekrar Liza'nın koluna girdim. Koru hâlâ aydınlıktı, Liza'nın yüz hatlarını açık seçik görebiliyordum. Mahcup gibiydi, bakışını önünden kaldırmıyordu. Yüzündeki kızarıklık kaybolmamıştı: Yüzüne hâlâ günbatımının kızıllığı vuruyordu sanki... Kolu koluma belli belirsiz dokunuyordu. Uzun süre bir şey söyleyemedim: Kalbim öylesine hızlı çarpıyordu... Ağaçların arasından uzakta arabamız göründü; arabacı arabayı yolun yumuşak kumunda ağır ağır bize doğru getiriyordu.

Neden sonra şöyle dedim:

"Lizaveta Kirillovna, demin neden öyle ağladınız?"

Liza kısa bir sessizlikten sonra, "Bilmiyorum," dedi.

Pek hoş, hâlâ yaşlı gözleriyle baktı bana. Bakışı değişik gibiydi... Vè tekrar sustu.

Ben devam ettim:

"Sanırım, doğayı çok seviyorsunuz..."

Aslında söylemek istediğim hiç de bu değildi; ayrıca, bu cümlemin sonunu da zor getirmiştim. Liza başını salladı. Başka tek sözcük söyleyemedim... Bir şey bekliyordum... Bir itiraf mı? ... Nerde! Güven dolu bir bakış bekliyordum, bir soru... Liza ise önüne yere bakıyor, susuyordu. Alçak sesle bir kez daha sordum:

"Neden?"

Ama cevap alamadım. Farkındaydım, rahatsız olmuştu Liza, neredeyse utanıyordu.

On beş dakika sonra arabadaydık, kente doğru gidiyorduk. Atlar uyumlu bir tırısla götürüyorlardı bizi. Kararmakta olan rutubetli, ağır havadan çabuk çıktık. Ben birden konuşmaya başladım, Liza'ya bakmadan, sürekli kâh Bizmyonkov'a, kâh yaşlı bayan Ojogina'ya bakarak konuşuyordum ama arabada onun oturduğu köşeden bakışının birkaç kez benim üzerimde durduğunu fark etmiştim. Evde silkinip canlandı ama benimle kitap okumak istemedi ve biraz sonra yatmak için odasına çekildi. Değişiklik, sözünü ettiğim öyle bir değişiklik olmuştu onda. O on yedi yaşında bir kız değildi artık, benim gibi... O da bir şey beklemeye başlamıştı. Ve uzun süre de beklemedi.

O gece evime tam anlamıyla büyülenmiş döndüm. İçimdeki bir önsezi de, o belirsiz duygu da kaybolmuştu: Liza'nın bana karşı davranışında ansızın ortaya çıkan bu zorlamayı onun kız utangaçlığına, çekingenliğine veriyordum... Birçok kitapta aşkın ilk ortaya çıkışının genç bir kızı her zaman heyecanlandırdığını, ürküttüğünü binlerce kez okuyan ben değil miydim? Kendimi çok mutlu hissediyordum, kafamda değişik planlar kurmaya başlamıştım...

O zaman biri kulağıma şöyle fısıldasaydı: "Saçmalıyorsun dostum! Senin için böyle bir şans söz konusu olamaz: Öleceksin sen, hem de berbat bir evde, değersiz çizmelerini satmak

için ölmeni sabırsızlıkla bekleyen bir kocakarının çekilmez homurtuları arasında..."

Evet, ister istemez, bir Rus filozofunun sözünü tekrarlıyordum: "Bilmediğin şeyi nasıl bileceksin?"

25 mart. Beyaz bir kış günü.

Dün yazdıklarımı bir kez daha okudum ve az kaldı bütün defteri yırtacaktım. Bana öyle geliyor ki pek safça ve fazlasıyla tatlı anlatıyorum. Bununla birlikte, o günlerle ilgili daha sonraki hatıralarım hiç de iyi şeyler içermiyor olsa da, Lermantov'un dediği gibi, eski yaralardan söz etmek hem hoş hem de acı ise, neden kendimi biraz şımartmayayım? Ama ağırbaşlılığı da bırakmamak gerekir. İşte bu nedenle, fazla tatlılığa kaçmadan devam edeceğim.

Kent dışına yaptığımız o geziden sonra tam bir hafta Liza'daki değişiklik giderek belirginleşmekte olmasına karşın, benim durumumda herhangi bir değişiklik yoktu. Daha önce de söylediğim gibi, Liza'daki bu değişikliği kendi yararıma yoruyordum... Yalnız ve ürkek (gururları yüzünden ürkek) insanlar mutsuzluğu, gözleri olsa da, onları alabildiğine açsalar da, tıpkı boyalı gözlükle bakanların bir şey göremedikleri gibi, onlar da mutsuzluğu göremezler ya da dünyada her şeyi olduğundan değişik görürler. Kişisel düşünceleri ve gözlemleri adım başı engel olur onlara. Tanışmamızın ilk günlerinde Liza'nın bana karşı davranışlarında çocuklara özgü bir güven ve rahatlık söz konusuydu; hatta bana gösterdiği yakınlıkta belki çok daha sade, çocuksu bir bağlılık da vardı... Ama onda o tuhaf, neredeyse ani değişikliğin olmasından sonra benim yanımda kendini sıkıntılı hissetmeye başlamıştı; istemeyerek uzaklaşıyordu yanımdan ama aynı anda hüzünleniyor, derin düşüncelere dalıyordu... Bekliyordu... ama neyi? Kendi de bilmiyordu neyi beklediğini... ama ben... ben, söylediğim gibi, bu değişikliğe seviniyordum... Yemin ederim, nasıl derler, heyecandan kendimde değildim. Evet, benim yerimde başka biri olsaydı yanılabileceğini kabul etmeye hazırım... Gururu olmayan insan var mıdır? Kabul ediyorum, bütün bunları açık olarak ancak son za-

manlarda, sarkmış, üstelik güçsüz kanatlarım düştükten sonra görebilmiştim.

Liza ile aramda ortaya çıkan yanlış anlama tam bir hafta sürdü ve bunda şaşılacak bir şey yoktu: Yıllarca süren yanlış anlamalara çok tanık oldum. Hem kim demiş ki gerçek olan yalnızca doğru olandır? Doğru olan kadar yalan da gerçektir. Evet, hatırlıyorum, bu hafta süresince içimde zaman zaman bir kurt kıpırdıyordu... Ama benim gibi yapayalnız insanlar gözlerinin önünde olup biteni olduğu gibi, içlerinde olanları da anlayacak durumda olamazlar. Hem, sonra: Aşk gerçek bir duygu mudur? Yani insanın sevmek yeteneği var mıdır? Aşk bir hastalıktır oysa hastalığın yasası yazılmış değildir. Tutalım ki arada bir hiç de hoş olmayan bir biçimde sıkışıyordu kalbim; öyle ya, içimde her şey altüsttü zaten... Peki, o durumda neyin iyi, neyin kötü olduğuna, değişik her duygunun anlamının, nedeninin ne olduğuna nasıl karar verirsiniz?

Ama nasıl olduysa oldu, bütün bu yanlış anlamalar, önseziler, umutlar şöyle çözüldü:

Bir gün (sabah saat on ikiydi) Bay Ojogin'in antresine yeni girmiştim ki salondan yabancı, gür bir ses geldi, kapı açıldı, kapının eşiğinde ev sahibiyle birlikte boylu boslu, yirmi beş yaşlarında bir erkek göründü, masanın üzerindeki kaputunu çabucak giydi, Kirilla Matveiç'le dostça vedalaştı, yanımdan geçerken önemsemez bir tavırla elini kasketine götürdü ve mahmuzlarını şakırdatarak gitti.

Sordum Ojogin'e:

"Kimdi o?"

Ojogin kayıtsız cevap verdi:

"Prens N*. Asker alımı için buraya Petersburg'dan görevli geldi." Canı sıkkın, ekledi: "Adamlar nerede? Kaputunu giymesine kimse yardım etmedi..."

Salona girdik.

"Ne zaman geldi?"

"Dün sabah. Evimde bir oda teklif ettim kendisine, kabul etmedi. Ama çok iyi bir insan olduğu belli."

"Sizi ziyarete ne zaman geldi?"

"Bir saat önce. Benden kendisini Olimpiada Nikitiçna ile tanıştırmamı rica etti."

"Tanıştırdınız mı?"

"Tanıştırmaz olur muyum."

"Peki, Lizaveta Kirillovna ile..."

"Onunla da tanıştı kuşkusuz."

Bir süre bir şey söylemedim.

"Peki, ne kadar kalacak burada, biliyor musunuz?"

"Evet, sanırım iki haftadan fazla kalması gerekecek."

Ve Kirilla Matveiç giyinmek için odasına çıktı.

Salonda birkaç kez aşağı yukarı gidip geldim. Prens N*'nin gelişinin bende, aile çevremizde yabancı birini gördüğümüzde hissettiğimiz soğukluğun dışında başka nasıl bir izlenim uyandırdığını hatırlamıyorum. Belki bu duyguda cahil, ürkek bir Moskovalı'nın parlak bir Petersburglu subaya duyduğu kıskançlık da vardı. Düşünüyordum: "Prens başkentli bir insan, bize yukarıdan bakacaktır..." Ancak bir an görmüştüm onu ama yakışıklı olduğunu, zeki, rahat biri olduğunu fark etmiştim. Salonda bir süre dolaştıktan sonra aynanın karşısında durdum, cebimden tarağımı çıkardım, saçlarıma gösterişli, kayıtsız bir biçim verdim ve kimi zaman olduğu gibi, yüzüme dikkatle bakmaya başladım. Hatırlıyorum, özellikle burnuma takıldı gözüm; bu organımın yumuşak ve belirsiz çizgileri özel bir haz vermedi bana... ve eğik duran camın, salonun hemen hemen bütününü yansıtan karanlık derinliğinde birden kapı açıldı, Liza'nın zarif bedeni göründü. Neden hiç kıpırdamadığımı, yüzümdeki ifadeyi değiştirmediğimi bilmiyorum. Liza başını uzattı, dikkatle baktı yüzüme ve kendisinin fark edilmediğine sevinen biri gibi kaşlarını kaldırıp, dudaklarını ısırdı, sessizce geri çekildi ve arkasından kapıyı usulca çekti. Kapı hafiften gıcırdadı. Liza ürperdi, olduğu yerde kalakaldı... Ben hâlâ kıpırdamıyordum... Liza arkaya uzanıp tekrar tuttu kapının kolunu ve salondan çıktı. Kuşku etmek olanaksızdı: Beni görünce Liza'nın yüzündeki ifade, kazasız belasız oradan gitmek isteğinden, hiç hoş olmayan bir görüşmeden kaçmak isteğinden başka bir şey olmayan o ifade, gözlerinde yakaladığım,

görünmeden sıvışabildiği için o çabuk sevinç parıltısı... bütün bunların tek açıklaması vardı: Bu kız beni sevmiyordu. Aynada, tekrar beyaz görünmeye başlamış kıpırtısız, sessiz kapıdan çok uzun süre gözümü ayıramadım. Kendime bakarak gülümsemek geldi içimden... başımı önüme eğdim, evime döndüm, kendimi kanepeye attım. Çok kötü hissediyordum kendimi, o kadar ki ağlayamıyordum... hem ağlayacak ne vardı ortada? Sırtüstü, ellerim göğsümün üzerinde, ölü gibi yatarken kendi kendime sürekli şöyle diyordum:

"Yoksa? Yoksa?.." Nasıl, hoşunuza gitti mi bu "Yoksa"?

26 mart. Buzların çözülmesi.

Uzun süre kararsızlıklar yaşadıktan, acılar çektikten sonra ertesi gün Ojoginler'in bildik salonuna girdiğimde ben artık o ben, üç haftadır tanıdıkları ben değildim. Bu yeni duygunun etkisi altındayken yavaş yavaş bıraktığım eski tavırlarımın hepsi bir anda tekrar ortaya çıkmıştı; bu duygu evine dönen bir ev kadınının evine hakim olduğu gibi hakim olmuştu bana. Benim gibi insanları olumlu gerçeklerden çok kişisel izlenimleri yönlendirir: Daha düne kadar "karşılıklı aşk heyecanı" duyan ben şimdi "mutsuzluğumdan" en küçük bir kuşku duymuyordum ve umutsuzluğuma mantıklı bir neden bulamıyor olsam da, tam anlamıyla umutsuzdum. Prens N*'yi kıskanamazdım; onun herhangi bir özelliği olmasaydı, yalnızca Ojoginler'e gelip gitmesi Liza'nın bana olan meylinin bir anda yok olması için yeterli olmazdı... Evet, tamam, böyle bir meyil var mıydı ortada? Önceki günleri hatırlamaya çalışıyordum. Soruyordum kendime: "Ya koruya gezmeye gitmemiz? Ya aynada gördüğüm yüzündeki o ifade?" Devam ediyordum: "Ama korudaki o gezimiz, sanırım..." Sonunda haykırdım: "Tüh, kahretsin! Ne aptal bir insanım!" İşte bu çeşit açıklanmayan, düşünülmeyen fikirler binlerce kez geri geliyor, tekdüze bir fırtına gibi kafamın içinde dönüp duruyordu. Tekrar ediyorum, Ojoginler'e çocukluğumdan beri olduğum gibi kuruntulu, kuşkucu, gergin biri olarak dönmüştüm...

Bütün aileyi konuk salonunda buldum. Bizmyonkov da oradaydı, köşede oturuyordu. Görünüşte herkesin keyfi yerin-

deydi; özellikle Ojogin'in yüzü ışıl ışıldı ve bana ilk söylediği, prens N*'nin dün akşam gece geç saatlere kadar onlarda oturduğuydu. Liza pek sakin selam verdi bana. Şöyle geçirdim içimden: "Evet, neden bu kadar neşeli olduğunuzu anlıyorum." İtiraf edeyim, prensin bu ikinci ziyareti endişelendirmişti beni. Bunu hiç beklemiyordum. Bizim gibi insanlar genelde, doğal, olması gerekenden başka her şeyin olmasını bekler. Suratımı astım, aşağılanmış ama yüce gönüllü bir insan tavrı takındım. Liza'yı artık ona yakınlık duymamakla cezalandırmak istiyordum. Ancak, bundan bile umudumu tam yitirmediğim anlamı çıkarılabilirdi. Bazı durumlarda, özellikle gerçekten sevildiğinizi biliyorsanız, sizi seven insana az da olsa acı çektirmenizin işe yarayacağını söylerler ama benim durumumda bu tam anlamıyla aptalcaydı: Liza son derece masum tavırlarla hiç ilgilenmiyordu benimle. Yalnızca yaşlı bayan Ojogina benim mağrur suskunluğumu fark etmiş, endişeli bir sesle sağlığımın nasıl olduğunu sormuştu. Anlaşılacağı üzere, acı acı gülümseyerek, Tanrı'ya şükür, iyi olduğum cevabını vermiştim kendisine. Ojogin konuğuyla ilgili bilgiler vermeyi sürdürüyordu ama benim isteksiz cevaplar verdiğimi görünce daha çok, kendisini büyük bir dikkatle dinleyen Bizmyonkov'a bakarak konuşmaya başlamıştı. O anda birden kapı açıldı, uşak prens N*'nin geldiğini haber verdi. Ojogin hemen ayağa kalktı, prensi karşılamaya koştu. Kartal bakışımı o anda yönelttiğim Liza duyduğu sevinçten kıpkırmızı olmuş, sandalyesinde şöyle bir kıpırdamıştı. Prens neşeli, mutlu, sevecen, girdi kapıdan...

Öykümü değerli okurlar için değil de doğrudan kendim için yazdığımdan, edebiyatçı beyefendilerin alışılmış kurnazlıklarına başvurmama hiç gerek yok. Şimdi hiç uzatmadan açıkça söyleyeceğim: İlk gün âşık olmuştu Liza prense; prens de (bir bakıma yapacak başka bir işi olmadığından, bir bakıma da kadınların başını döndürmek alışkanlığından ama bir yandan da Liza çok sevimli, güzel bir kız olduğundan) ona âşık olmuştu... Onların birbirlerine âşık olmalarında şaşılacak bir şey yoktu. Prens böylesine iğrenç bir kentte (Tanrı'nın lanetlediği O... kentinden söz ediyorum) böyle bir inci bulabileceğini hiç bek-

lemiyor olmalıydı; öte yandan Liza da hayatında böyle parlak, zeki, büyüleyici bir aristokrata biraz olsun benzeyen birini rüyasında bile görmezdi.

İlk selamlaşmalardan sonra Ojogin prensle tanıştırdı beni. Prens bana karşı çok kibar davrandı. Genelde, kendisiyle bizler, taşralı sıradan insanlar arasındaki orantısız benzemezliğe rağmen, herkese karşı kibardı ve bundan hiç gocunmuyor, hatta bizlerle aynı düzeydeymiş, yalnızca tesadüfler sonucu Petersburg'da yaşıyormuş gibi davranıyordu.

O ilk akşam... Ah, o ilk akşam! Mutlu çocukluk yıllarımızda öğretmenlerimiz bizlere çaldığı tilkiyi paltosunun altına saklayan, tilkinin onun iç organlarını yemesine sesini çıkaramayan, böylece yüzkarasını ödemeyi yeğleyen Lakedemon'u anlatırdı, örnek verirdi... Liza'nın yanında prensi ilk kez gördüğüm o akşam çektiğim acıları anlatabileceğim sözcükler bulamıyorum. Sürekli gergin gülümsemem, ıstıraplı gözlemlemem, aptal suskunluğum, kasvetli ve çaresiz gitme isteğim... bütün bunlar belli şekilde görünüyor olmalıydı. Benim içimi kemiren yalnızca tilki değildi: Kıskançlık, çekemezlik, kendimi aşağılanmış hissetmek duygusu ve güçsüz bir hırs ıstırap veriyordu bana. Prensin gerçekten yakışıklı bir genç olduğunu kabul etmemek elimde değildi... Bakışlarımla yiyordum onu; ona bakarken gözlerimi kırpıştırmayı unutmuş gibiydim. Prens yalnız Liza ile değil, herkesle konuşuyordu ama yalnızca onun için konuştuğu belliydi. Doğal olarak prensten nefret ediyordum... Sanırım, ortada kenara atılmış bir âşık olduğunun farkındaydı ama bana acıdığı için, ayrıca kendisi için herhangi bir tehlikenin söz konusu olmadığını bildiği için bana karşı olağanüstü yumuşaktı. Bunun gururuma ne kadar dokunduğunu tahmin edersiniz! Hatırlıyorum, akşam süresince hatamı düzeltmeye çalıştım; ben (gülmeyin bana, kim olursanız olun, bu satırlar kimin eline geçmiş olursa olsun, aslında benim son istediğim şeydir bu)... inanın, ben çektiğim değişik ıstıraplar arasında Liza'nın salona girdiğim andaki kibirli, soğuk tavrımdan ötürü beni cezalandırmak istediğini, bana kızdığını ve öfkesinden birden prensle cilveleşmeye başladığını düşünüyordum. Bir fırsatını bulunca sa-

kin, yumuşak gülümseyerek Liza'nın yanına gittim, mırıldandım: "Tamam, bağışlayın beni... Bir şeyden korktuğum için öyle yapmadım." Ve birden, onun vereceği cevabı beklemeden yüzüme olağanüstü canlı, senlibenli bir ifade takındım, yapmacık gülümsedim, kolumu başımın üzerinde tavana doğru kaldırdım (hatırlıyorum, boyun atkımı düzeltmek istemiştim) ve "Her şey bitti artık, benim neşem yerinde, ikimizin de neşesi yerinde olsun" demek istiyor gibi, bir ayağımın üzerinde dönmeye bile hazırlanmıştım. Bu arada dizlerim uyuşuk olduğu için korkmuştum da... Liza kesinlikle anlamadı beni, şaşkın şaşkın baktı yüzüme, bir an önce benden kurtulmak istiyor gibi hemen gülümsedi ve tekrar prensin yanına gitti. Ne kadar kör ve sağır olsam da, içimden Liza'nın o anda bana hiç de kızgın olmadığını, benim için üzülmediğini kabul etmemek elimde değildi: Beni düşündüğü falan yoktu. Ağır bir darbeydi bu benim için: Son umudum da ilkbahar güneşi altında parçalanan, küçük parçaları etrafa dağılan bir buz kütlesi gibi çatırdayarak parçalanmıştı. Başıma aldığım ilk darbeyle yıkılmıştım, bir günde her şeyimi yitirmiştim. Hayır, bana kızgın değildi Liza...

Yazık, tersine! Liza'yı dalgalar alıp götürmüştü sanki... Sahilden pek uzaklaşamamış genç bir fidan gibi kendini dalgalara bırakmıştı, fidan ilkbaharının ilk renklerini, hayatını tutkuyla bırakmıştı dalgalara... Böylesi bir tutkuya tanık olan insan, kendisi de sevmiş ama sevilmemişse, acı dakikalar yaşar. Hayatımın sonuna kadar unutmayacağım o yakıcı dikkati, o zarif neşeyi, o saf kendinden geçişi, yarı çocuksu yarı kadınsı bakışı, yarı açık dudaklardan, kırmızı yanaklardan eksik olmayan o mutlu, yeni açmış gibi gülümsemeyi... Koruda hep birlikte dolaşırken Liza'nın belli belirsiz hissettiği şey şimdi gerçekleşmişti... kendini sevgiye bırakmıştı ve yeni şarabın zamanı geldiği için artık mayalanmayı kestiği gibi, Liza da o anda sakinleşmişti, ruhu aydınlanmıştı...

O ilk akşam da, daha sonraki akşamlar da... sonuna kadar sabrettim! Hiçbir umudum yoktu. Liza ile prens her gün biraz daha bağlanıyorlardı birbirlerine... Ama benim, gururumu düşündüğüm kesinlikle yoktu artık ve mutsuzluğumu sey-

retmekten kendimi alamıyordum. Hatırlıyorum, bir gün oraya gitmemeye, çalışmayı denemeye, evde kalmaya kendime söz vermiştim... ve akşam saat sekizde (genelde saat yedide çıkıyordum evden) deli gibi birden fırladım yerimden, şapkamı giydim ve koşarak gittim, soluk soluğa Kirilla Matveiç'in konuk salonuna girdim. Durumum son derece aptalcaydı: Sürekli susuyordum, bazen günlerce hiç sesim çıkmıyordu zaten; daha önce söylediğim gibi, hiç de güzel konuşabilen biri değildim; şimdi ise prensin yanında kafamda olan her şey sanki uçup gitmiş, kafamın içi bomboş kalmıştı. Öte yandan yalnızken bir gün önce olanları, yaşadıklarımı ağırdan düşünmek için zavallı beynimi öyle zorluyordum ki Ojoginler'e döndüğümde tekrar gözlem yapacak gücüm kalmıyordu. Hastaymışım gibi acıyorlardı bana: Fark ediyordum bunu. Çoğunlukla ıstıraplar içinde oturarak geçirdiğim gecelerin sabahında yeni, kesin bir karar alıyordum: Kâh Liza ile konuşmaya, ona dostça akıl vermeye hazırlanıyordum... ama onunla yalnız kaldığımda dilim birden donup kalmış gibi dönmemeye başlıyordu; can sıkıntısı içinde yanımıza üçüncü bir kişinin gelmesini bekliyordum. Kâh temelli kaçmak (elbette sitemlerle dolu bir mektup bırakarak) istiyordum; bir keresinde böyle bir mektup yazmaya bile başlamıştım ama adalet duygum bütünüyle henüz yok olmamıştı: Kimseye sitem etmek hakkım olmadığını anlamış, mektubumu ateşe atmıştım. Hemen yüce gönüllükle her şeyi feda ettim, içimden Liza'yı mutlu aşkı için kutsadım, köşemden prense tatlı tatlı, dostça gülümsemeye başladım. Ne var ki katı kalpli âşıklar bu fedakârlığım için bana teşekkür etmeleri bir yana, onu fark etmediler bile ve anlaşılan, benim kutsamam, gülümsemem umurlarında bile olmadı... O zaman can sıkıntımdan birden tam tersi bir ruhsal durum içine girdim. Bir İspanyol gibi pardösüme sarınıp, mutlu rakibimin boğazını bir köşede kesmeye karar verdim ve vahşi bir hazla, o zaman Liza'nın kapılacağı umutsuzluğun hayalini kurmaya başladım... Ama önce, O... kentinde böyle köşeler çok azdı; sonra, uzaklarda bir tahta perde, bir fener, bir demiryolu bekçisi kulübesi... Hayır! Böyle köşelerde insan kanı dökmektense simit

satmak daha uygun olurdu... İtiraf etmek zorundayım: Kendi kendime konuşurken kurtuluşum için üstü hayli kapalı olarak belirttiğim öteki yolların arasında Bay Ojogin'le konuşmak düşüncem de vardı... Bu beyefendiyi, kızının karşı karşıya olduğu tehlike ve kızının düşüncesizliğinin kötü sonuçları konusunda uyarmak... Hatta bir gün hassas bir şeylerden söz etmeye başlamıştım ona ve konuyu öylesine ustalıkla çevirmiştim ki yaşlı adam beni dinlemiş, dinlemiş ve birden uykusu gelmiş gibi eliyle yüzünü kuvvetlice, çabuk (burnunun acımasını umursamadan) ovuşturmuş, fosurdayarak yanımdan uzaklaşmıştı. Bu kararı almış olmakla kendimi iyi niyetle hareket ettiğime, evin bir dostu olarak yapmam gerekeni yaptığıma inandırmaya çalışıyordum... Ama şöyle düşünüyordum: Kirilla Matveiç sözümü kesmeseydi bile cesaretim monologumu sonuna kadar sürdürmeme yetmeyecekti. Bazen eski bir bilge kişinin ciddiyetiyle prensin meziyetlerini tartmaya koyuluyordum; bazen de Liza'nın sonunda kendine geleceği, aşkının gerçek bir aşk olmadığını anlayacağı umuduyla teselli etmeye çalışıyordum kendimi... Yo, hayır! Anlayacağınız, o günler kafamda hangi düşüncelerin olduğunu tam bilemiyorum. Açıkça itiraf ediyorum, yalnızca bir şey hiç gelmiyordu aklıma, özellikle şu: Canıma kıymayı bir an bile düşünmüyordum. Bu fikir neden gelmiyordu aklıma, bilmiyorum... Belki, uzun bir hayatımın olmayacağını daha o zamanlar hissediyordum.

Şurası açıktır ki böylesi elverişsiz koşullarda insanlara karşı davranışlarım kimi zaman doğallıktan uzak, gergin oluyordu. Kafası pek çalışmayan yaşlı bayan Ojogina bile benden uzaklaşmaya başlamıştı, bazen bana hangi yandan yaklaşacağını bilemiyordu. Her zaman kibar, yardımsever Bizmyonkov kaçmaya başlamıştı benden. Onunla aynı durumda olduğumuzu, onun da Liza'yı sevdiğini düşünüyordum. Ama benim imalarıma asla karşılık vermiyor, genelde benimle isteksiz konuşuyordu. Prens ona karşı çok dostça davranıyordu; prensin ona saygı duyduğunu söyleyebilirim. Bizmyonkov'un da, benim de prensle Liza'ya engel olduğumuz yoktu. Ben onlara bir kurt veya bir kurban gibi bakıyor olsam da, Bizmyonkov ikisine de ya-

kındı. Gerçi bu konuda şaka yaptığı yoktu ama neşesinde ciddi bir şey de vardı.

Böyle aradan iki hafta geçti. Prens yalnızca yakışıklı ve zeki değildi: Piyano çalıyordu, şarkı söylüyordu, oldukça güzel resim yapıyordu, anlattıkları dinleniyordu. Başkentin yüksek sosyetesinden devşirilmiş anlattığı hikâyeler dinleyicileri çok etkiliyordu. Üstelik, anlattıklarına sanki özel bir anlam da katıyordu ...

Bunun sonucu olarak, bilmek istiyorsanız, prensin asıl başarısı, O... kentinde bulunduğu kısa süre içinde kentte hemen herkesi kendine kesinlikle hayran bırakmış olmasıydı. Yüksek çevreden bir insanın bizim bozkır insanını kendine hayran bırakması her zaman için çok kolaydır. Prensin Ojoginler'i sık ziyaret etmesi (akşamları onlarda geçiriyordu) elbette, kentin öteki asilzadelerinin, memurlarının kıskanmalarına sebep oluyordu ama prens sosyeteden ve zeki biri olduğu için, onları da boş geçmiyordu, herkesi, hanımefendileri de, küçükhanımları da ziyaret ediyor, her birine en azından gönül alıcı birkaç iltifatta bulunuyor, kendisini pek güzel yemeklerle, kendi berbat, adı pek gösterişli şaraplarla ağırlamalarına fırsat veriyordu... sözün kısası, her şeyi çok güzel, dikkatli ve ustaca yapıyordu. Prens N* genelde neşeli, cana yakın, sevimli biriydi, ayrıca gerektiğinde hesabını da biliyordu: Böyle biri her şeyde neden tam başarılı olmayacaktı?

Onun gelmesinden sonra evde herkes zamanın inanılmaz hızlı geçtiğini düşünür olmuştu. Her şey çok iyi gidiyordu. Yaşlı Ojogin, bir şeyin farkında değilmiş gibi yapıyor olsa da, böyle bir damada sahip olacağını düşünerek herhalde, ellerini ovuşturuyor olmalıydı. Prens her şeyi çok sakin, iyi idare ediyordu ki birden o beklenmedik olay...

Yarın görüşmek üzere. Bugün yoruldum. Ölümüm yakın olmasına karşın, bu hatıralar gene de sinirlerimi bozuyor.

Terentyevna bugün burnumun sivrildiğini fark etti; bunun kötüye işaret olduğunu söylüyorlar.

27 mart. Buzların çözülmesi devam ediyor.

Durum yukarıda anlatıldığı gibiydi. Liza ile prens birbirini seviyorlardı, karı koca Ojoginler merakla ne olacağını bekliyordu; Bizmyonkov da oradaydı (onunla ilgili başka bir şey söylemeye gerek yok, ben ise buz üzerinde çırpınan bir balık gibiydim ve elimden geldiğince ne olup bittiğini gözlemliyordum), hatırlıyorum, o sıralar kendime bir görev edinmiştim: Elimden geldiğince, Liza'nın onu büyüleyen prensin ağında mahvolmasına engel olmaya çalışacaktım; bu nedenle de özellikle hizmetçilere, kapının "dışındaki" uğursuzlara dikkat etmeye başlamıştım oysa öte yandan bazen sabahlara kadar da aldatılmış kurban Liza'ya bir zaman sonra elimi duygulu bir yüce gönüllülükle nasıl uzatacağımı, ona şöyle diyeceğimi hayal ediyordum: "Hain, aşağılık herif aldattı seni ama ben senin sadık dostunum... olanları unutacağız, mutlu olacağız!" Ve o sırada kentte herkesi çok sevindiren bir haber duyuldu: İl valisi, saygın konuk prensin onuruna kendi çiftliği Gornostayev'de ve Gubnyakov'da balo vermek niyetindeydi. O... kentinin her rütbeden memur ve yöneticisiyle çok temiz bir Rusçayla konuşmaya gayret ederken (bazı deyimleri üzerine fazla basarak kullandığı için), Tatarlar gibi çok tuhaf Rusça konuşan Alman kökenli eczacıya bile davetiye gönderilmişti. Olağan olarak kentte büyük hazırlıklar başladı. Kozmetik dükkânı olan biri etiketinde *a la jesmin* yazan koyu mavi on altı şişe krem sattı. Genç kızlar bellerini acıtırcasına sıkan giysiler edindiler; anneler şapka diye başlarına süslü kocaman şeyler kondurdular; heyecana kapılan babalar ne yapacaklarını bilemediler... Sonunda geldi beklenen gün. Davetliler arasında ben de vardım. Kentten Gornostayev'e dokuz versta yol vardı. Kirilla Matveiç bana arabasında yer önerdi ama ben önerisini reddettim... Ceza verilen çocuklar da masada önlerine konan çok sevdikleri yemeği yemeyi öyle reddederler. Bir yandan da Liza'nın benim varlığımdan rahatsız olacağının farkındaydım. Bizmyonkov anlamıştı beni. Prens kendi kupa arabasıyla gitti; ben, bu görkemli olay için büyük paraya kiraladığım eski püskü bir faytonla... Bu baloyu anlatmayacağım. Herhangi bir balodan farkı yoktu: Koroda olağanüstü yapmacık tavırlı

müzikçiler, eski kafalı aileleriyle şaşkın çiftlik sahipleri, pembe dondurma, sümük gibi bademli şurup, çizmeleri çarpık ve pamuklu örme eldivenleriyle uşaklar, çirkin yüzlü taşra aslanları vb., vb., vb. Ve bütün bu küçük dünya kendi güneşi etrafında, prensin etrafında dönüyordu. Kalabalığın arasında kaybolmuş, alınlarında kırmızı sivilcelerle, tepelerinde mavi çiçeklerle kırk sekizini geçmiş kızların bile dönüp bakmadığı ben sürekli kâh prense, kâh Liza'ya bakıyordum. Liza çok hoş, güzel giyinmişti ve o akşam çok güzeldi. Birlikte yalnızca iki kez dans etmişlerdi (evet, prens iki kez mazurka oynamıştı Liza'yla!) ama en azından *bana* aralarında gizli, kesintisiz bir iletişim var gibi geliyordu. Prens Liza'ya bakmadan, onunla konuşmadan sanki devamlı onunla, yalnızca onunla ilgiliydi. Liza'nın, kendisinin balonun kraliçesi, en sevilen genç kızı olduğunu bildiği belliydi: Yüzü aynı anda hem çocuksu bir sevinçle, hem masum bir gururla ışıl ışıldı ve arada bambaşka, çok daha derin bir duyguyla aydınlanıyordu. Mutluluk saçıyordu her yana. Bütün bunların farkındaydım... Birçok kez onları izleme fırsatım oldu... Başlangıçta bu çok üzülüyordu beni, sonra sanki dokunmaya başladı bana, sonunda tepemi attırdı. Bir anda çok fazla öfkeli hissettim kendimi ve hatırlıyorum, bu duygu aşırı derecede sevindirdi beni, hatta kendime bir ölçüde saygı bile duydum. Kendime şöyle dedim: "Henüz ölmediğimi göstereceğim onlara!" Mazurkanın dansa davet eden ilk notaları duyulunca pek sakin, çevreme şöyle bir bakındım; uzun yüzlü, burnu kırmızı, cilalı parlayan ağzı düğmeleri çözük gibi açık, kuru boynu kontrbas sapını andıran bir kızın yanına soğuk ve teklifsiz bir tavırla yürüdüm, topuklarımı sertçe birbirine vurarak kızı dansa davet ettim. Üzerinde, yeni sağlığına kavuşmuş ama henüz tam iyileşememiş gibi koyu kırmızı bir elbise vardı; başının üzerinde çok kalın bakır yay üzerinde solmuş, hüzünlü bir sinek sallanıyordu. Bu kız, şöyle demek mümkün, ekşi, bezgin can sıkıntıları olan, çok başarısızlıklar yaşamış biriydi. Balonun başından beri yerinden hiç kalkmamıştı: Onu dansa davet etmek kimsenin aklının ucundan geçmemişti. On yedi yaşında sarışın bir çocuk, dans etmeyen başka kız olmadığı için bu kızı davet etmek ama-

cıyla ona doğru yürüyecek olmuş, tam bir adım atmıştı ki durup düşünmüş, birden dönüp kalabalığın arasına dalmıştı. Kızın davetimi nasıl sevinçli bir şaşkınlıkla kabul ettiğini düşünebiliyor musunuz! Mağrur bir tavırla salonun öteki ucuna götürdüm onu, iki sandalye buldum ve onunla birlikte, elbette ilk yerin kendisine verildiği prensin neredeyse tam karşısında, onuncu çift olarak mazurka çemberine katıldık. Daha önce söylediğim gibi, prens mazurkayı Liza ile oynuyordu. Beni de, damımı da herhangi bir davetle rahatsız eden yoktu, bunun için konuşacak yeterli zamanımız vardı. Şurasını da belirtmem gerekir: Damım pek konuşkan değildi; ağzını daha çok, tuhaf, daha önce hiç görmediğim biçimde aşağıya doğru gülümsemek için kullanıyordu; bunu yaparken de görünmeyen bir güç yüzünü geriyormuş gibi, gözlerini yukarı kaldırıyordu. Oysa benim onun güzel konuşmasına ihtiyacım yoktu. Öfkeli olduğumu biliyordum ve yanımdaki beni korkutmuyordu. Dünyada her şeyi, herkesi eleştirmeye başlamıştım, özellikle de Petersburglu kadın düşmanının üzerinde duruyordum. Sonunda o kadar ileri gittim ki yanımdaki bayan gülümsemeyi kesti, gözlerini yukarı kaldıracak yerde, şaşkınlığından olsa gerek, birden, yüzünde bir burnunun olduğunu ilk kez fark etmiş gibi şaşı bakmaya başladı. Yukarıda sözünü ettiğim aslanlardan biri olan komşum ise birçok kez bakmıştı bana, hatta sahnede yabancı bir yerde uyanmış "Peki ama nereden geldim ben buraya?" diyen bir aktörün baktığı gibi bakmıştı. Bununla birlikte, nasıl derler, bülbül gibi şakıyarak, prens ve Liza'yı gözetlemeyi yine de sürdürüyordum. Durmadan davetler alıyorlardı ama ikisi birlikte dans ederlerken çok daha az acı çekiyordum; hatta yan yana otururlar, birbirleriyle konuşuyorlarken, mutlu âşıkların yüzünden gitmek bilmeyen o tatlı gülümsemeyle gülümserlerken bile o kadar acı çekmiyordum ama ne zaman ki Liza ortaya çıkıp coşkulu, heyecanlı dönmeye başladı, ne zaman ki prens, Liza'nın mavi tül eşarbını dizlerine bağlayıp, zaferiyle gurur duyuyormuş gibi onu izlemeye koyuldu... o zaman dayanılmaz acılar çekmeye başladım, can sıkıntımdan ağzımdan öyle kötü şeyler çıktı ki yanımdaki damımın gözbebekleri iki

yandan burnuna döndü! Bu arada mazurka bitmek üzereydi... *La confidente*[2] denen figürü yapmaya başladılar. Bu figürde bir kadın çemberin ortasına oturur, yanına güvenilir başka bir kadın alır ve kulağına birlikte dans etmek istediği bir erkeğin ismini fısıldar, güvenilir kadının yanına bir kavalye yalnız gelir, kadın uzaklaştırır onu, kavalyeler tek tek gelirler, uzaklaştırılırlar, nihayet daha önce kararlaştırılan şanslı kavalye gelir. Ortada Liza oturuyordu ve güvenilir olarak herkesin "iyidirler" dediği ev sahibinin kızlarından birini seçti. Prens seçilen kavalyenin kim olduğunu bulmaya çalışıyordu. Öne sürdüğü yaklaşık on genci ev sahibinin kızı tatlı tatlı gülümseyerek geri çevirince prens sonunda bana döndü. O anda tuhaf bir şeyler oldu içimde: Sanki sarsıldım, reddetmek istedim ama yine de kalktım. Prens Liza'nın yanına götürdü beni... Liza yüzüme bakmadı; ev sahibinin kızı olumsuz anlamda salladı başını, prens bana döndü ve yüzümdeki aptal ifadeden etkilenmiş olacak, önümde yerlere kadar eğildi. Bu alaylı öne eğilişi, mağrur rakibimin beni bu reddedişi, onun küçümser gülümseyişi, Liza'nın kayıtsız ilgisizliği, hepsi içimi parçalamıştı... Prensin yanına gittim büyük bir öfkeyle fısıldadım ona: "Yanılmıyorsam alay ediyordunuz benimle?"

Prens küçümser bir şaşkınlıkla baktı yüzüme, tekrar kolumdan tuttu, beni yerime götürüyormuş gibi yapıp soğuk bir tavırla cevap verdi: "Ben mi?"

Fısıldayarak ekledim:

"Evet siz!" Ama bu arada ona itaat ediyor, yani onunla yerime doğru gidiyordum: "Evet, siz... ancak, bir Petersburg zıpçıktısının bana böyle bir şey yapmasına izim vermem ben..."

Prens sakin, neredeyse hoşgörüyle gülümsedi, kuvvetlice kolumu sıktı, fısıldadı: "Sizi anlıyorum ama burası yeri değil. Sonra konuşuruz" ve dönüp Bizmyonkov'un yanına gitti, onu Liza'ya götürdü. Seçilen kavalye meğer soluk yüzlü bu küçük memurmuş. Liza ayağa kalkarak karşıladı onu.

Tepesinde hüzünlü sinek olan damımın yanına otururken kendimi neredeyse bir kahraman hissediyordum. Kalbim hız-

2 (Fr.) Güvenilir.

lı çarpıyordu, kolalı yakalığımın altında göğsüm pek soylu inip kalkıyordu, derin derin soluyordum ve biraz sonra birden mağrur bir tavırla yanımdaki aslana baktım, elindeki bıçağı bilmeden bana doğru sallıyordu. Onu bırakıp dans edenleri izlemeye başladım... Erkeklerden birkaçının şaşırmış gibi bana baktığını fark ettim; prensle konuşmamız aslında kimsenin dikkatini çekmemişe benziyordu... Bu arada rakibim kendi masasında son derece sakin, yüzünde biraz önceki gülümsemesiyle oturuyordu. Bizmyonkov, Liza'yı yerine götürüp bıraktı. Liza dostça selam verdi ona ve hemen, bana geldiği kadarıyla, biraz endişeli, prense döndü. Prens gülümseyerek karşılık verdi ona, kibarca kolunu salladı ve herhalde ona çok hoş bir şey söylemiş olacak, Liza'nın yüzü duyduğu hazdan kıpkırmızı oldu, bakışını önüne indirdi ve sonra sevecen bir sitemle tekrar baktı prense.

Üzerimde hissettiğim kahramanlık duygusu mazurkanın sonuna kadar kaybolmadı ama artık sivri sözler söylemiyor, "eleştirmiyordum" ancak, benden korkmaya başladığı belli, kendisini doğal koruyucusu çok şişman, tepesinde kocaman, kırmızı bir şapka olan annesinin yanına götürdüğümde artık kekelemeye, gözlerini kırpıştırmaya başlamış damıma arada bir soğuk, sert bakıyordum, o kadar... Ürkmüş kızı yerine teslim ettikten sonra pencerenin önüne gittim, kollarımı göğsümün üzerinde kavuşturup neler olacağını beklemeye başladım. Uzun süre bekledim. Prensin çevresi, İngiltere'nin denizle olduğu gibi, ev sahibinin, kent yöneticisinin aile üyeleriyle, öteki konuklarla sürekli kuşatılmıştı; çevresini almış olanlar bu arada onun benim gibi önemsiz bir kişinin yanına gidip onunla konuşmuş olmasına şaşırmıyorlar da değillerdi. Hatırlıyorum, bu önemsizliğime seviniyordum da. Prensin kibar tavırlarla bir önemli kişiye, sonra, şairlerin dediği gibi bir "an" için bile olsun onun önem verdiği biri olmaktan mutlu olan başka bir önemli kişiye dönüp bir şeyler söylediğine bakarken düşünüyordum: "Şımarıyorsun! Şımarma dostum!.. Nasıl olsa sonunda bana geleceksin, öyle ya, hakaret ettim sana." Prens kendisini kuşatanların yanından bir süre sonra ayrıldı, yanım-

dan geçerken pencereye de, benim saçlarıma da bakmamış gibi baktı bana, tam öte yana dönecekken bir şey hatırlamış gibi birden durdu. Gülümseyerek şöyle bir baktı bana, "Ah, evet!" dedi, "sizinle küçük bir işim vardı."

Prensin peşinden bir an ayrılmayan çiftlik sahibi iki konuk "küçük işin" göreviyle ilgili olduğunu düşünmüş olacaklar, saygılı bir şekilde geriye çekildiler. Prens kolumdan tuttu, beni kenara çekti. Kalbim göğsümde küt küt vuruyordu.

Yüzünde aşağılayıcı bir ifadeyle (çok tuhaftır, taze, güzel yüzüne bu ifade çok yakışmıştı) çeneme bakarak şöyle dedi:

"Yanılmıyorsam siz," *siz* sözcüğünü pek uzatarak söylemişti, "bana nezaketsiz bir şey söylemiştiniz."

Sesimi yükselterek karşılık verdim:

"Ne düşünüyorduysam, onu söyledim."

"Şşş... alçak sesle konuşun, efendi insanlar bağırmazlar. Sanırım benimle düello etmek istiyorsunuz?"

Diklenerek, "Bu sizin bileceğiniz bir şey," dedim.

Prens kayıtsız bir tavırla, "Mecburen sizi," dedi, "söylediklerinizi geri almazsanız..."

Mağrur bir tavırla karşılık verdim:

"Söylediğim bir şeyi geri almak niyetinde değilim."

Prens hafif alaylı bir gülümsemeyle, "Gerçekten mi?" dedi. Bir an sustuktan sonra devam etti: "Bu durumda yarın size düello tanığımı göndermekten mutlu olacağım."

Elimden geldiğince kayıtsız bir ses tonuyla cevap verdim:

"Çok güzel, efendim."

Prens öne hafif eğilip selam verdi. Gözlerini pek kibirli kısarak ekledi:

"Beni boş bir insan olarak görmenize izin veremem, ayrıca prens N*ler soyu zıpçıktı olamazlar. Görüşmek üzere, beyefendi.. Bay Ştukaturin."

Birden arkasını bana döndü, tekrar, artık merak etmeye başlayan ev sahibinin yanına gitti.

Bay Ştukaturin!.. Benim adım Çulkaturin'dir... Bu son hakaretine verebileceğim bir cevap bulamamıştım, yalnızca öfkeyle bakmıştım arkasından. Dişlerimi sıkarak "yarın görüşmek üze-

re" diye fısıldadım ve hemen tanıdığım yakışıklı, eğlence düşkünü hafif süvari bölük komutanı Koloberdyayev'i buldum, birkaç sözcükle ona prensle aramızda geçenleri anlattım, düello tanığım olmasını rica ettim. Kuşkusuz, hemen kabul etti. Eve gittim.

Bütün gece, korkudan değil, heyecandan uyuyamadım. Korkak biri değilimdir. Yarın belki de ölebileceğim düşüncesinin üzerinde bile pek durmuyordum; Almanların dediği gibi, yeryüzünde en büyük mutluluk buydu... Ben yalnızca Liza'yı, yok olan umutlarımı, ne yapmam gerektiğini düşünüyordum. Kendime soruyordum: "Prensi öldürmeye çalışmalı mıyım?" Ve elbette, intikam almak için değil, Liza'ya iyilik yapmış olmak için öldürmek istiyordum onu. Düşünmeyi sürdürüyordum: "Ama Liza bu darbeyi kaldıramaz. Evet, varsın prens beni öldürsün!" Ne yalan söyleyeyim, taşralı sıradan bir insan olarak, böyle önemli bir kişiyi benimle düello etmek zorunda bırakmış olduğum için gurur bile duyuyordum.

Sabah olduğunda böyle düşünüyordum; biraz sonra Koloberdyayev geldi.

Kapıyı tıklatıp yatak odama girince sordu:

"Evet, prensin tanığı nerede?"

Canım sıkkın, cevap verdim:

"Aceleniz ne? Saat sabahın yedisi, prens daha çayını içecek, şu anda uyuyordur."

Heyecanlı bölük komutanı, "O zaman söyleyin, çay getirsinler bana," dedi. "Dün akşamdan beri başım ağrıyor... Yatağa bile soyunmadan girdim." Esneyerek ekledi: "Aslında çok seyrek soyunurum ben."

Koloberdyayev'e çay getirdiler. Romlu altı bardak çay, üç pipo içti, dün arabacıların istemediği bir atı çok ucuza aldığını, onu arabanın en önüne bağlayacağını anlattı ve soyunmadan, piposu ağzında kanepeye uzanıp uyudu. Ben kalktım, kâğıtlarımı düzene koydum. Liza'dan aldığım tek davet notunu göğsüme koymak istedim ama düşündüm, kutuya attım onu. Koloberdyayev başını deri yastığa dayamış, hafiften horluyordu... Hatırlıyorum uzun uzun baktım onun dağınık saçlarına, mert-

lik, iyi niyetlilik okunan kayıtsız yüzüne. Saat onda uşak Bizmyonkov'un geldiğini haber verdi. Düello tanığı olarak prens onu göndermişti!

Derin uykuya dalmış olan bölük komutanını uyandırdık. Ayağa kalktı Koloberdyayev, uykulu gözlerle baktı bize, hırıltılı bir sesle votka istedi, kendini toparladı, Bizmyonkov'a selam verip, konuşmak için onunla yan odaya geçti. Düello tanıklarının görüşmesi çok sürmedi. On beş dakika sonra birlikte yatak odama döndüler; Koloberdyayev "bugün saat üçte tabancalarla düello edeceksiniz," dedi. Bir şey söylemeden başımı öne eğerek onayladığımı belirttim. Bizmyonkov hemen vedalaşıp gitti. Yüzü biraz soluktu ve bu çeşit şeylere alışık olmayan ama çok kibar ve soğuk her insan gibi heyecanlıydı. Onun adına üzgündüm, gözlerine bakamamıştım. Koloberdyayev tekrar yeni aldığı attan söz etmeye başladı. Onun konuşması canımı çok sıkıyordu. Liza'dan bahsedeceğinden korkuyordum. Ancak, benim iyi kalpli bölük komutanım dedikoducu biri değildi ama kadınların hepsini küçümser, Tanrı bilir neden, onların salata olduğunu söylerdi. Saat ikide bir şeyler atıştırdık ve üçte düellonun olacağı yerde, bir zamanlar Liza ile dolaştığım o akağaç korusunda, yamacın başındaydık. İlk gelen bizdik. Ama prens ve Bizmyonkov uzun süre beklettiler bizi. Prens abartısız, gonca gül gibi taptazeydi: Kahverengi gözleri kasketinin siperinin altından olağanüstü samimi bakıyordu. Puro içiyordu, Koloberdyayev'i görünce dostça elini sıktı. Bana bile öne eğilerek çok sevimli selam verdi. Ben ise tersine yüzümün soluk olduğunu hissediyordum, ellerim hafiften titriyordu... gırtlağım kuruydu... canım fena halde sıkılıyordu. Daha önce hiç düello etmemiştim. "Tanrım!" diye düşünüyordum, umarım bu alaycı adam heyecanımı korkaklığıma vermiyordur!" Sinirlerimin bozuk olmasına boş veriyordum ama sonunda prens doğrudan yüzüne bakınca, onun dudaklarında belli belirsiz alaylı bir gülümseme yakalayınca tekrar hiddetleniyor, arkasından hemen sakinleşiyordum. Bu arada düello tanıklarımız duracağımız yerleri belirlediler, aradaki mesafeyi adımlayarak ölçtüler, tabancaları doldurdular. Daha çok Koloberdyayev bir şey-

ler yapıyordu, Bizmyonkov onu seyrediyordu. Güzel bir gündü; unutulmaz o gezinin olduğu gün kadar güzel... Gökyüzünün yoğun maviliği o gün olduğu gibi altın yeşili yaprakların arasından gösteriyordu kendini. Yaprakların hışırtısı canımı sıkıyordu sanki. Prens sırtını genç bir ıhlamur ağacının bedenine dayamış, purosunu içmeyi sürdürüyordu...

Koloberdyayev sonunda, tabancaları bize verirken, "Buyurunuz baylar," dedi, "her şey hazır."

Prens birkaç adım uzaklaşıp durdu, başını geri çevirip omzunun üzerinden sordu bana:

"Sözünüzü hâlâ geri almıyor musunuz?"

Cevap vermek istedim ama sesim çıkmadı, ancak kolumu küçümser bir tavırla sallamakla yetindim. Prens tekrar gülümsedi, yerine geçti. Hazırlanmaya başladık. Ben tabancamı kaldırdım, düşmanımın göğsüne nişan aldım (o anda gerçek düşmanım gibiydi) ama alttan dirseğimi bir şey dürttü gibi oldu, namluyu kaldırıp ateş ettim. Prens sallandı, sol elini sol şakağına götürdü, beyaz güderi eldiveninden kan damlıyordu. Bizmyonkov onun yanına koştu.

Prens merminin deldiği kasketini çıkarırken,

"Bir şey yok, düşmediğime göre başıma gelmedi, hafif bir sıyrıktır," dedi.

Gayet sakin, cebinden patiska mendilini çıkardı, kanlı saçlarının üzerine bastırdı. Ben donup kalmıştım, kıpırdamadan ona bakıyordum.

Koloberdyayev sert bir tavırla, "Lütfen yerinize geçin!" dedi.

Dediğini yaptım. Koloberdyayev Bizmyonkov'a döndü:

"Düello devam ediyor mu?"

Bizmyonkov cevap vermedi ama prens mendilini yaranın üzerinden kaldırmadan, benim durmam gereken yerde acı çekmemden haz duymaya devam ederek, gülümseyerek cevap verdi: "Düello bitmiştir" ve havaya ateş etti. Can sıkıntımdan, öfkemden neredeyse ağlayacaktım. Bu adam yüce gönüllülüğüyle beni çamura batırmış, öldürmüştü. İtiraz edecek, bana ateş etmesini isteyecek oldum ama o yanıma geldi, elini uzattı bana.

Yumuşak bir ses tonuyla, "Aramızda geçenler unutuldu, değil mi?" dedi.

Onun bembeyaz kesilmiş yüzüne, kanlı mendiline baktım ve kendimi bütünüyle kaybettim, ezilmiş, yok olmuş olmanın duygusuyla sıktım elini...

Prens tanıklara dönüp, "Baylar!" dedi, "umarım burada olanlar gizli kalacaktır?"

Koloberdyayev, "Elbette!" dedi. "Ama, prens, izin verin..."

Ve prensin yarasını sardı.

Giderken prens bir kez daha selam verdi bana ama Bizmyonkov dönüp bakmamıştı bile bana. Koloberdyayev'le ölü gibi (manen ölü gibi) eve döndüm.

Sordu bana bölük komutanı:

"Neyiniz var? Sakin olun. Yara tehlikeli değil. İsterse yarın dans bile edebilir. Onu öldüremediğiniz için mi üzgünsünüz yoksa? O durumda da üzüntünüz boşuna. Çok iyi bir çocukmuş."

Neden sonra mırıldandım:

"Niçin bağışladı beni?"

Bölük komutanı pek sakin itiraz etti:

"Amma da yaptınız!.. Neler gelir şu sanatçıların aklına!"

Benim sanatçı olduğumu söylemek nereden esmişti aklına, bilmiyorum.

Kesinlikle kararlıyım, o uğursuz düello sonrası akşam çektiğim acıları burada anlatmayacağım. Gururum çok kırılmıştı. Vicdanım değildi bana ıstırap veren: Üzüldüğüm, aptallık etmiş olmamdı... Odamda geniş adımlarla aşağı yukarı dolaşırken düşünüyordum: "Son, bitirici darbeyi kendim indirdim kendime! Yaraladığım ve beni affeden prens... evet, Liza onundur artık, hiçbir şey kurtaramaz kızı, uçurumun kenarından hiç kimse geri alamaz onu." Prensin sözüne karşın, düellomuzun gizli kalamayacağını çok iyi biliyordum. En azından Liza için gizli kalmayacaktı." Çılgın bir öfke içinde mırıldanıyordum: "Bundan yararlanmayacak kadar aptal değildir prens..." Ama yanılmıştım: Elbette ertesi gün düello ve gerçek nedenini kentte bilmeyen kalmamıştı. Ama prens değildi olayı duyuran. Tersine, başının sarı-

lı olduğuna önceden uydurduğu bir bahaneyle Liza'nın karşısına çıktığında Liza her şeyi çoktan öğrenmişti... Bizmyonkov mu ele vermişti beni, yoksa haber başka yollardan mı Liza'ya ulaşmıştı, orasını söyleyemeyeceğim. Hem zaten küçük bir kentte bir şeyin gizli kalması ne kadar mümkündür? Liza'nın ve Ojoginler ailesinin prensi nasıl karşıladığını düşünebiliyor musunuz! Bana gelince, bir anda herkesin gözünde nefret edilen, iğrenilen, canavar ruhlu, kaçık bir kıskanç ve bir can düşmanı oluvermiştim. Tanıdığım birçok kişi cüzzamlıymışım gibi kaçıyordu benden. Kent yönetimi zaman geçirmeden, benim örnek olacak biçimde ağır cezaya çarptırılmam önerisiyle prense başvurdu. Yöneticilerin yalnızca bu ısrarlı istekleri başımdaki tehlikeleri daha da arttırdı. Bu adamın kaderinde ne olursa olsun, beni mahvetmek vardı. Büyük bir yüce gönüllülük edip tabutumun kapağını kapamıştı. Ojoginler'in evinin kapısının bana hemen kapandığını söylemeye gerek yok kuşkusuz. Kirilla Matveiç onda unuttuğum basit bir kurşun kalemi bile göndermişti bana. Aslında kızması hiç gerekmezdi. Kentte benim için dedikleri gibi "kaçık bir kıskanç" olmam prensin Liza'ya yakınlaşmasının yolunu açmış, aydınlatmıştı. Bu yüzden karı koca Ojoginler de, ev halkı da prensi artık neredeyse damat adayı olarak görmeye başlamışlardı. Aslında bu durum prensin pek hoşuna gitmiyor olmalıydı ama Liza'dan çok hoşlanıyordu ancak henüz amacına ulaşabilmiş değildi... Zekâsının becerikliliğiyle, sosyeteden biri olmanın verdiği rahatlıkla bu yeni durumuna kendini alıştırmakta zorluk çekmemiş, (dedikleri gibi) bu yeni rolüne hemen girivermişti.

Ama ben!.. Ben kendi hesabıma, geleceğim adına kolumu sallayıp boş vermiştim. Acıların, içimizi çatırdatmaya, Petersburg'un kiralık arabaları gibi inletmeye başladığında, artık gülünç olmaktan çıkmaları gerekir... Ama hayır! Gülmek gözyaşlarına, yalnızca sonuna kadar, kuruyana, artık akamaz olana kadar eşlik etmez. Hiç de öyle değildir! Dilin durduğu, yakınmanın donup kaldığı zamana kadar hâlâ çın çın öterler... İşte bu yüzdendir ki önce, kendi kendime gülünç görünmemek, sonra da artık çok yorulduğum için, bu öykümün devamını anlatmayı, (Tanrı izin verirse) bir sonraki güne erteliyorum...

29 Mart hafif buzlanma; akşam hava ılıktı

Dün, güncemi yazmaya devam edecek gücüm yoktu: Poprişçin[3] gibi daha çok yatağımda yattım, Terentyevna ile sohbet ettim. Neler yaşamış kadın! Bundan altmış yıl önce ilk nişanlısını vebadan kaybetmiş, çocuklarının hepsini toprağa vermiş, şimdi kendisi çok yaşlı, canı istediği kadar çay içiyor, karnı tok, soğuk havalarda kalın giysiler giyebiliyor; peki dün bütün gün neler anlattı bana dersiniz? Onun gibi yaşlı, iyice çökmüş yaşlı bir kadına eski bir yeleğimi vermesini söylemiştim (yoksul kadın yeleği andıran göğüslük giyiyordu); kadıncağız güve yeniği eski püskü bir kaput yakalığından boyun atkısı yapmıştı kendine... Yeleği neden ona vermişim? Çıkışıyordu bana Terentyevna: "Yanılmıyorsam, sizin bakıcınız benim... Ah, anam babam, çok günah sizin bu yaptığınız... İstediğiniz gibi iyi bakmıyor muyum size acaba!.." vb. vb. Yaşlı kadın sitemleriyle bütün gün başımın etini yedi... Ama neyse, öykümüze dönelim.

Evet, bedeninin arka bölümü üzerinden tekerlek geçmiş bir köpek gibi ıstırap çekiyordum. Ancak o zaman, Ojoginler'in evinden kovulmamdan sonra kendi felaketimi görmekten ne kadar haz duyacağımı tam olarak anlayabilmiştim. Ah şu insanlar! Ne zavallı yaratıklarsınız!.. Ama filozofça düşünceleri bir kenara bırakalım şimdi... Günlerimi tam anlamıyla yapayalnız geçiriyordum ve Ojoginler ailesinde nelerin olup bittiğini, prensin neler yaptığını ancak dolaylı, değişik yollardan öğrenebiliyordum: Uşağım, prensin uşağının ikinci kuşak halasının kocasıyla tanışıyordu. Uşağımın bu tanışıklığı işimi büyük ölçüde kolaylaştırmıştı; uşağım uyarılarımla, küçük hediyelerimle prensin uşağından, akşamları çizmelerini çıkarırken efendisinin ona nelerden söz ettiğini sonunda öğrenebilmişti. Bazen sokakta Ojoginler ailesinden birileriyle, Bizmyonkov'la, prensle karşılaştığım oluyordu... Bizmyonkov ve prensle selamlaşıyordum ama konuşmuyordum. Liza'yı yalnızca üç kez gördüm: Bir kez annesiyle, moda giysiler satan bir mağazada; bir kez, babası, annesi ve prensin yanında üzeri açık bir kupa arabasında; bir kez de kilisede. Elbette yanına yaklaşmaya

3 Gogol'ün *Bir Delinin Hatıra Defteri* eserinin başkahramanı – ç.n.

cesaret edemedim, yalnızca uzaktan baktım ona. Giyim mağazasında pek heyecanlı, neşeliydi... Kendine bir giysiyi getirmelerini söylüyor, getirilen giysiyi telaşla giyiyordu; annesi ellerini karnının üzerinde kavuşturuyor, burnunu yukarı kaldırıp, yalnızca çok seven annelere bağışlanabilecek o aptal, yürekten, candan gülümsemeyle gülümsüyordu. Arabada Liza prensle yan yana oturuyordu... Onları o görüşümü hayatımın sonuna kadar unutmayacağım! Yaşlı karı koca Ogojinler arabanın arka bölümünde oturuyordu, prensle Liza ise önde. Liza'nın yüzü her zaman olduğundan soluktu; yanaklarında pembe iki şerit vardı. Prense yarım dönmüş, oturuyordu. Düz uzattığı sağ koluna yaslanıp (sol elinde şemsiyesi vardı), küçücük başını dalgın, eğmiş, anlamlı bakışlarla doğrudan prensin yüzüne bakıyordu. O anda kendini bütünüyle prense vermiş, ona güvenmiş gibiydi. Prensin yüzünü tam seçememiştim, araba hızla geçmişti yanımdan... ama üzgün gibi gelmişti bana prens.

Liza'yı üçüncü kez tiyatroda gördüm. Onu arabada prensin yanından görmemin üzerinden en çok on gün, düello etmemin üzerinden ise yaklaşık üç hafta geçmişti. Prensin O...'da işi bitmişti ama hâlâ gitmiyordu: Petersburg'a hasta olduğu haberini yollamıştı. Kentte her an onun Kirilla Matveiç'e resmi öneride bulunması bekleniyordu. Kentten temelli çıkıp gitmem için yalnızca bu son darbeyi bekliyordum. Bu O... kentinden nefret ediyordum. Evde duramıyordum, sabahtan akşama kadar sokaklarda dolaşıp duruyordum. Yağmur yağdığı için dolaşmayı yarıda kestiğim kapalı bir gün eve dönerken kiliseye uğramıştım. Akşam ayini yeni başlamıştı, içerisi çok kalabalıktı; bakınırken bir pencerenin önünde tanıdık bir profil gördüm. Önce fark etmemiştim onu: Bu soluk yüz, bu sönük bakışlar, bu çöküк yanaklar... En çok iki hafta önce gördüğüm aynı Liza değil miydi bu yoksa? Pardösüsüne sarınmış, yandan, geniş pencereden vuran soğuk ışığın altında kıpırdamadan, öylece duruyor, karşısındaki tasvire bakarak kendini sanki dua etmeye, üzerine çökmüş tuhaf bir uyuşukluktan kurtarmaya çalışıyordu. Yanında, al yanaklı, şişman bir Kazak uşak göğsünün üzerinde sarı fişeklerle, elleri arkasında ayakta kıpırdamadan du-

ruyor, uykulu bir şaşkınlık içinde hanımefendisine bakıyordu. Birden ürperdim, Liza'nın yanına gitmek istedim ama vazgeçtim, gitmedim. Acı bir önsezi sıkıştırmıştı göğsümü. Ayinin sonuna kadar olduğu yerden kıpırdamadı Liza. Halk dağıldı, bir zangoç yerleri temizliyordu ama Liza'nın hâlâ yerinden kıpırdadığı yoktu. Kazak uşak yanına gitti, bir şeyler söyledi ona, eteğine dokundu; Liza bakındı, eliyle ovuşturdu yüzünü ve kiliseden çıktı. Uzaktan evine kadar izledim onu, sonra eve döndüm.

Odama girerken yüksek sesle şöyle diyordum: "Mahvoldu Liza!"

Dürüst bir insan olarak, o zaman neler hissettiğimi şu ana kadar bilmiyorum; hatırlıyorum, dişlerimi sıkarak kendimi kanepeye attım, bakışımı tavana diktim ama, bilmiyorum, büyük üzüntü içinde olmama karşın, sanki bir şeyden hoşlanıyor gibiydim de... Anılarımı kendim için yazıyor olmasaydım kesinlikle itiraf etmezdim bunu... Korkunç, ıstırap dolu önseziler içinde kıvranıyordum... Hem kim bilebilir, bu önsezilerim gerçekleşmeseydi belki çok daha endişelenir, şaşırırdım. Şimdi orta yaşlarda herhangi bir Rus öğretmen gibi kırmızı akik bir yüzüğün süslediği kalın işaret parmağını kaldırarak yüksek sesle şöyle derdim: "İnsan kalbi böyledir işte!" Peki ama parmağında kırmızı akik yüzük olan Rus öğretmenden bize ne şimdi?

Öyle veya böyle, gerçekleşti önsezilerim. Bir anda bütün kentte prensin Petersburg'dan gelen bir emirle acele geri çağrıldığı; onun Kirilla Matveiç'e de, onun karısına da herhangi bir öneride bulunmadan kentten ayrıldığı ve Liza'ya da uğradığı ihanet için ağlamaktan başka bir şey kalmadığı haberi yayıldı. Prensin gitmesi hiç beklenmedik bir şeydi çünkü uşağımın daha dün dediğine göre, uşağı efendisinin niyetinden hiç şüphe etmiyormuş. Bu haber ateşlere attı beni; hemen giyinip Ojoginler'e gidecek oldum. Ama şöyle bir düşününce, ertesi güne kadar beklememin daha uygun olacağına karar verdim. Ayrıca, evde bulunmam da iyi oldu. O akşam evime tesadüfen, arabasıyla yakından geçerken O... kentine uğramış, aşırı dedikoducu, prensle düellom gibi şeylerden nefret eden Pandopipo-

pulo adında bir Yunan geldi. Geldiğini uşağımın bana bildirmesine bile fırsat vermeden odama daldı, elimi olanca gücüyle sıktı, benden binlerce kez özür diledi, yüce gönüllü, yürekli bir insan olduğumu söyledi, prensle ilgili yakışıksız şeyler anlattı bana; onun deyimiyle, kaderin hak ettikleri cezayı verdiği Ojoginler hakkında da acımasız konuştu; söz arasında omzumdan öpüp, Liza'dan da bahsetti. Bu arada prensin *en vrai Grand seigneur*[4] olduğunu, kentten ayrılacağı günün arifesinde Kirilla Matveiç'ın kibarca imasına karşılık, çok soğuk bir tavırla, kimseyi kandırmak niyetinde olmadığını, evlenmek gibi bir niyetinin bulunmadığını söyleyip ayağa kalktığını, vedalaşıp çıktığını anlattı...

Ertesi gün gittim Ojoginler'e. Gözleri pek görmeyen kapıcı beni görünce oturduğu yerden yıldırım hızıyla ayağa fırladı; içeriye geldiğimi haber vermesini söyledim; kapıcı koşup gitti, hemen döndü: Buyursunlar efendim, sizi bekliyorlar. Kirilla Matveiç'in odasına girdim... Yarın görüşmek üzere.

30 mart. Şiddetli soğuk.

Ve Kirilla Matveiç'in odasına girdim. Bu saygıdeğer devlet görevlisi Buhara robdöşambrını savurarak, kolları iki yana açık, bana doğru gelirken yüzümün nasıl olduğunu bana gösterebilecek insana neler vermezdim! Yüzümde mütevazı bir mağrur ifade, alçakgönüllü bir yakınlık ve sınırsız bir yüce gönüllülük olmalıydı... Kendimi Afrikalı Stsipian gibi hissediyordum. Ojogin canı sıkkın, hüzünlü görünüyordu ve bakışımdan gözlerini kaçırıyordu, olduğu yerde ileri geri küçük adımlar atıyordu. Biraz fazla yüksek sesle ve genelde belirsiz konuştuğunu fark etmiştim; üstü kapalı konuşuyor, benden heyecanla özür diliyor, giden konuğundan pek az söz ediyor, genel ve belirsiz birkaç düşüncesini, mutluluk konusunu üstü kapalı geçiyor ve birden gözlerinin yaşardığını hissedince (gözlerinin yaşarmasının nedenini benim fark etmemem için olsa gerek), hemen enfiyesine davranıyordu... Yeşil Rus tütünü kullanıyordu ve bu tütünün çok yaşlı insanların bile gözlerini yaşarttığı, göz-

4 (Fr.) Gerçek bir ne oldum budalası.

yaşları arasından karşısındakinin yüzüne birkaç dakika anlamsız, dağınık baktığı bilinir. Kuşkusuz, bunu pek önemsemiyor gibi, oldukça kayıtsız davrandım, eşinin, kızı Liza'nın sağlığını sordum ve konuyu ustalıkla gündelik olağan konulara getirdim. Olağan giyinmiştim; kibarlık, alçakgönüllülük adına sade kıyafetim beyaz yelek giymiş, beyaz kravat takmışım gibi haz veriyordu bana; yalnızca bir şey heyecanlandırıyordu beni: Liza ile karşılaşacağım düşüncesi... Ojogin nihayet eşinin yanına geçmemizi önerdi. Bu iyi niyetli ama saf kadın beni görünce önce çok bozuldu ancak beyni aynı duyguyu uzun süre tutmayı taşıyabilecek güçte olmadığı için çabuk sakinleşti. Sonunda Liza'yı da gördüm... Odaya girdi...

Onu mahcup, pişman bulacağımı düşünüyordum, bunun için yüzüme önceden çok okşayıcı, hoş bir ifade takınmıştım... Yalan söylemeyeceğim. Gerçekten seviyordum Liza'yı ve onun mutlu olmasını çok arzuluyor, ona elimi uzatmak istiyordum ama saygıyla öne eğilerek verdiğim selamıma soğuk gülümseyerek, "A! Siz miydiniz?" diye karşılık vermesine, hemen dönüp yürümesine çok şaşırdım.

Evet, zoraki gülümsedi gibi gelmişti bana ve bu gülümseme çok zayıflamış yüzüne hiç yakışmamıştı... Ne var ki ne olursa olsun, beni böyle karşılayacağını hiç düşünmemiştim... Şaşkın şaşkın baktım ona... Çok değişmişti! Ayrıca, önceki bebekle de, şimdiki bu kadınla da hiç ortak yan yoktu. Sanki boyu uzamış, bedeni dikleşmişti; yüz hatlarının hepsi, özellikle dudakları belirginleşmiş gibiydi... bakışı daha derin, daha sert, karanlıktı. Ojoginler'de akşam yemeğine kadar oturdum. Liza arada bir kalkıyor, odadan çıkıyor, biraz sonra dönüyor, sorulara sakin cevaplar veriyor ve benimle özellikle ilgilenmiyordu. Sevgilisini düelloda neredeyse öldürecek olsam bile, bana beni hiç umursamadığını, kendisinin öfkelenmesine bile değmediğimi hissettirmek istiyor gibi davranıyordu. Sonunda artık sabredemedim: Dudaklarımdan zehirli bir ima döküldü... Liza irkildi, çabuk şöyle bir baktı yüzüme, ayağa kalktı, pencerenin önüne gitti, titrek bir sesle mırıldandı:

"Ne isterseniz söyleyebilirsiniz ama şunu bilin ki ben o in-

sanı seviyorum ve her zaman seveceğim, kendisinin bana karşı suçlu olduğunu da hiç düşünmüyorum, tersine..."

Sesi inceldi, kesildi... Kendine hakim olmak istedi ama yapamadı, gözyaşları boşaldı ve hızla odadan çıktı... Yaşlı karı koca Ojoginler şaşırdılar... İkisinin elini sıktım, derinden bir iç çektim, bakışımı kaldırıp çıktım.

Artık gücüm fazlasıyla azaldı, çok az zamanım kaldı. Ojoginler'le yeniden görüşmeye başladığımda iç savaşı dedikleri yaşadığım o duyguları, ıstırap dolu düşünceleri, kesin niyetleri şimdiye kadar olduğu gibi ayrıntılı anlatamayacağım. Liza'nın prensi hâlâ sevdiğinden ve daha uzun süre de seveceğinden kuşkum yoktu... Ben, ortamın sakinleştirdiği, kendisinin de isteyerek sakinleştiği bir insan olarak, aşkı hayal bile etmiyordum: Liza'nın yalnızca dostluğuydu benim istediğim; onun güvenini, tecrübeli insanların dediği, evlilikte mutluluğun en sağlam direği olan saygısını kazanmayı hayal ediyordum... Ne yazık ki son derece önemli bir durumu, özellikle düellodan sonra benden nefret ettiğini gözden kaçırıyordum. Çok sonra fark ettim bunu. Eskiden olduğu gibi gidip gelmeye başlamıştım Ojoginler'e. Kirilla Matveiç eskiden olduğundan yakın davranıyordu bana. Parlak bir damat adayı olmasam da, kızını bana seve seve vereceğini düşünmemi sağlayan nedenlerim de vardı: Toplumun gözü onun ve Liza'nın üzerindeydi; ben ise göklerdeydim. Liza'nın bana karşı davranışlarında herhangi bir değişiklik yoktu: Çoğunlukla susuyor, ne derlerse onu yapıyor, yemeğe çağırdıklarında masaya oturuyor, üzüntüsünü belli etmiyor, bunun yanında günden güne de mum gibi eriyordu. Kirilla Matveiç'in hakkını da vermeliyim: Kızının üzerine titriyordu; yaşlı bayan Ojogina ise zavallı çocuğuna bakarken içini çekiyordu. Yalnızca bir kişiye karşı soğuk değildi Liza, onunla da pek konuşmuyor olsa da, Bizmyonkov'a yakındı. Karı koca Ojoginler ters, hatta kaba davranıyorlardı ona: Onun prensin düello tanığı olduğunu unutamıyorlardı ama Bizmyonkov yine de kendisine karşı soğuk davranmalarının farkında değilmiş gibi gelip gitmeyi sürdürüyordu. Bizmyonkov bana karşı pek soğuktu (çok tuhaftır!) ben de

sanki çekiniyordum ondan. Yaklaşık iki hafta bu böyle devam etti. En sonunda, uykusuz geçirdiğim bir gecenin sabahı kararımı verdim, Liza'yla konuşacaktım. Yüreğimdeki duygularımı açacaktım ona; geçmişte olanlara rağmen, bütün söylentilere, dedikodulara rağmen, beni kendine layık görürse, bana güvenirse kendimi çok mutlu hissedeceğimi söyleyecektim. Evet, ciddi ciddi işte böyle, okul kitaplarında anlatılan bir yüce gönüllülük örneği gibi, Liza'nın yalnızca şaşkınlıktan razı olacağını hayal ediyordum. Ne olursa olsun, Liza'ya açılmak, bilinmezliklerden kurtulmak istiyordum.

Ojoginler'in evinin arkasında bakımsız, yabani otlarla kaplı ıhlamur korusuna kadar uzanan hayli geniş bir bahçe vardı. Bu korunun orta yerinde Çin stili çok eski bir kameriye yükseliyordu; bahçeyi kimsenin geçmediği dar bir yoldan, kirişlerden yapılmış bir çit ayırıyordu. Liza kimi zaman saatlerce bu bahçede dolaşırdı. Kirilla Matveiç bunu bildiği için onun orada rahatsız edilmesini, izlenmesini yasaklamıştı: Varsın üzüntüsünü hafifletsindi... Onu evde bulamazlarsa, yemekten önce kapıdaki çıngırağı çalmaları Liza'nın hemen, elinde ezilmiş bir yaprakla, dudaklarında ve gözlerinde her zamanki ısrarlı suskunluğuyla gelmesine yetiyordu. Ve işte, bir gün onun evde olmadığını fark edince, gitmeye hazırlanıyormuşum gibi yapıp Kirilla Matveiç'le vedalaştım, şapkamı giydim, dış kapıdan avluya, avludan sokağa çıktım. Ama o anda olağanüstü bir çabuklukla avlu kapısından tekrar içeri girdim, mutfağın yanından bahçeye geçtim. Şansıma, gören olmadı beni. Fazla düşünmeden hızlı adımlarla koruya girdim. İleride, patikada Liza ayakta duruyordu. Kalbim çok hızlı, küt küt atmaya başladı. Durdum, derin bir soluk aldım, onun yanına gitmek istiyordum ki Liza birden kolunu kaldırdı, dinledi... Yola yakın ağaçların arkasından, biri çite iki kez vurmuş gibi tak tak sesler geldi. Liza el çırptı; zayıf bir tekerlek gıcırtısı duyuldu ve aradan Bizmyonkov göründü. Hemen bir ağacın arkasına saklandım. Liza sessizce Bizmyonkov'a doğru yürüdü... Bizmyonkov hemen onun koluna girdi, birlikte patikada yürüdüler. Şaşkınlık içinde arkalarından bakakaldım. Biraz sonra durdular, ba-

kındılar, bir ara çalılardan görünmez oldular, sonra tekrar göründüler, nihayet kameriyeye girdiler. Pek küçük olan bu kameriyenin bir kapısı ve küçük bir penceresi vardı. Orta yerinde hafif yeşil yosun kaplı, tek ayaklı eski bir masa görünüyordu; iki yanında rutubetten kararmış, duvarlardan uzak, rengi atmış iki tahta sıra vardı. Havaların fazla sıcak olduğu günler Ojoginler ailece burada çay içerlerdi. Kameriyenin kapısı kapanmadı, pencerenin çerçevesi de yerinden çıkmıştı, yalnızca bir köşesinden tutuyor, kanadı yaralı bir kuşun kanadı gibi, pek hüzünlü sarkıyordu. Sessizce yaklaştım kameriyeye, pencerenin aralığından içeri baktım. Liza tahta sıralardan birinde, başı önünde oturuyordu; sağ eli kucağındaydı, sol eli ise Bizmyonkov'un iki elinin arasında. Bizmyonkov gözünü ayırmadan bakıyordu ona.

Bizmyonkov alçak sesle sordu Liza'ya:

"Bugün nasılsınız?"

"Her günkü gibi," dedi Liza. Ne daha iyi, ne daha kötü." Başını pek hüzünlü kaldırıp ekledi:

"Boşluk, korkunç bir boşluk!.."

Bizmyonkov bir şey söylemedi. Liza devam etti:

"Siz ne dersiniz, bir mektup daha yazacak mıdır bana?"

"Sanmıyorum, Lizaveta Kirillovna!"

Liza susuyordu, neden sonra, "Öyle ya, aslında yazacak neyi var?" dedi. "İlk mektubunda her şeyi anlattı zaten. Onun karısı olamazdım. Onun karısı olamazdım ama çok mutluydum... bir süre için... mutluydum."

Bizmyonkov başını önüne indirdi.

Liza pek canlı, devam etti:

"Ah, şu Çulkaturin denen adamdan ne çok iğrendiğimi bilemezsiniz... Sürekli elinde o adamcağızın kanını görüyormuşum gibi geliyor bana. Öyle fena oluyorum ki..." Liza dalgın, devam etti:

"Bununla birlikte, kim bilir, belki de o düello olmasaydı... Ah, onu öyle yaralı görünce, bütün varlığımla onun olduğumu hissetmiştim."

"Çulkaturin size âşık," dedi Bizmyonkov.

"Bundan bana ne? Birilerinin sevgisine mi ihtiyacım var benim?.." Liza durdu, tane tane ekledi: "Sizinkinden başka... Evet dostum, yalnızca sizin sevginize ihtiyacım var benim: Siz olmasaydınız bitmiştim ben. Korkunç dakikalarımı geçirmeme siz yardım ettiniz..."

Sustu Liza... Bizmyonkov bir baba şefkatiyle okşadı onun kolunu. Peş peşe birkaç kez tekrarladı:

"Ne yaparsınız, ne yaparsınız Lizaveta Kirillovna!"

Liza boğuk bir sesle mırıldandı:

"Evet, siz olmasaydınız şu anda belki de ölmüştüm; yalnızca siz destek oluyorsunuz bana; ayrıca, onu hatırlatıyorsunuz bana... Öyle ya, her şeyi biliyordunuz. Onun o gün ne kadar yakışıklı olduğunu hatırlıyor musunuz? Ama affedin beni: Sanırım iyi değilsiniz..."

Bizmyonkov Liza'nın sözünü kesti:

"Devam edin, devam edin! Neyiniz var? Aman Tanrım!"

Liza Bizmyonkov'un koluna yapıştı. Devam etti:

"Siz çok iyisiniz Bizmyonkov, bir melek gibi iyi yüreklisiniz. Ne yaparsınız! Ölünceye kadar onu sevecekmişim gibi geliyor bana. Bağışladım bu yaptığını, müteşekkirim ona... Umarım mutlu olur! Umarın kalbine göre birisini bulur, evlenir!" Liza'nın gözleri dolu dolu olmuştu. "Yeter ki unutmasın beni, yeter ki arada bir hatırlasın Lizasını..." Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: "Gidelim..."

Bizmyonkov onun elini dudaklarına götürdü.

Liza yüksek sesle, heyecanlı konuşmaya başladı:

"Biliyorum, şimdi herkes beni suçluyor, herkes taşlıyor beni. Olsun varsın! Ben gene de kendi mutsuzluğumu onların mutluluğuyla değişmem... Hayır! Hayır!.. Uzun süre sevmedi beni ama bir ara sevdi!.. Hiçbir zaman aldatmadı beni: Benimle evleneceğini söylemedi; ben de hiçbir zaman düşünmedim böyle bir şeyi. Yalnızca zavallı babacığım öyle umuyordu. Ve şu anda hiç de mutsuz değilim ve sonuçları ne denli korkunç olursa olsun, hatıralar kaldı bana... Burada boğulacak gibi oluyorum, son kez burada görüşmüştük onunla... Açık havaya çıkalım."

Kalktılar. Kenara sıçrayıp bir ıhlamur ağacının kalın bedeninin arkasına saklanmayı başardım. Kameriyeden çıktılar, ayak seslerinden anladığım kadarıyla korudan çıktılar. Kendimi tuhaf, anlamsız bir şaşkınlığa kaptırmıştım, olduğum yerden kıpırdamadan öyle ne kadar durduğumu bilmiyorum, birden tekrar ayak sesleri duydum. Ürperdim, saklandığım yerden yavaşça uzanıp baktım. Bizmyonkov ile Liza aynı yoldan geri geliyorlardı. İkisi de (özellikle Bizmyonkov) heyecanlıydı. Sanki ağlıyordu. Liza durdu, onun yüzüne baktı, açık seçik duyulacak biçimde şöyle dedi: "Kabul ediyorum Bizmyonkov. Beni yalnızca kurtarmak, bu korkunç durumdan çıkarıp almak istemiş olsaydınız kabul etmezdim ama seviyorsunuz beni, herkesi seviyorsunuz, beni de seviyorsunuz: Daha güvenilir, daha sadık başka bir dost bulamazdım. Sizin karınız olacağım."

Bizmyonkov elini öptü Liza'nın. Liza pek hüzünlü gülümsedi ona ve eve doğru yürüdü. Bizmyonkov hemen koruya döndü, ben uzaklaştım oradan. Herhalde Bizmyonkov, Liza'ya benim ona söylemek niyetinde olduğum şeyi söylemiş olacak, Liza da ona benim duymak istediğim cevabı vermiş olacak ki artık endişelenmeme gerek kalmamıştı. İki hafta sonra Liza, Bizmyonkov'la evlendi. Yaşlı karı koca Ojoginler herhangi bir damat adayına razıydılar zaten.

Pekâlâ, söyleyin şimdi, gereksiz bir adam değil de neyim ben? Bütün bu olaylarda gereksiz bir adam rolü oynamadım da ne yaptım? Prensin rolü... Bu konuda söylenebilecek bir şey yok; Bizmyonkov'un rolü de anlaşılır... Peki ben? Benim ne işim vardı burada? Bir arabada beşinci tekerlek ne işe yarar!.. Ah, içim acıyor, içim!.. Volga'da tekne çekenler nasıl derler:

"Hadi bir daha, bir daha..." Bir güncük daha, bir güncük daha, acı da duymayacağım, haz da...

31 mart

Çok kötü. Bu satırları yatakta yazıyorum. Dün akşam hava birden değişti. Bugün çok sıcak, neredeyse bir yaz günü gibi sıcak. Her şey eriyor, dökülüyor, akıyor. Kazılmış toprak kokusu var havada. Ağır, yoğun, boğucu bir koku bu. Her yandan

buhar yükseliyor. Güneş çarpıyor. Ben çok kötüyüm. Dağılıyormuşum gibi hissediyorum.

Güncemi yazmaya devam etmek istiyordum ama onun yerine ne yaptım? Hayatımdan yalnızca bir olayı anlattım. Çenem düştü, içimde uyuyan anılar uyandı, alıp götürdü beni. Hiç acele etmeden, önümde daha uzun yıllar varmış gibi, ayrıntıları tek tek anlatmaya başladım ama işte şimdi anlatmayı sürdürmem imkânsız. Ölüm geliyor, ölüm! Onun korkunç "crescendo"su duyuluyor... Vakit tamam... Vakit tamam!..

Ama üzülmeye gerek yok! Ne kadar çok şey anlatmış olursam olayım, aynı değil mi? Ölümle birlikte yeryüzündeki son telaş da bitmiyor mu? Sakinleşmekte olduğumu hissediyorum; daha sade, daha belirgin oluyorum. Aklımı başıma çok geç topladım!.. Çok tuhaf! Sakinleşiyorum ve aynı anda... korkuya da kapılıyorum. Evet, korkuyorum. Sessiz bir boşluğun üzerine yarım eğilmiş olarak titriyorum, dönmeye çalışıyorum, büyük bir merakla bakınıyorum. Benim için her şey şimdi bir kat daha değerli. Yoksul, neşesiz odama bakmaya doyamıyorum; odamın duvarlarındaki her noktayla vedalaşıyorum! Son bir kez daha doya doya bakın gözlerim! Hayat uzaklaşıyor; sahilin bir denizcinin bakışından uzaklaştığı gibi yavaş yavaş uzaklaşıyor benden hayat. Dadımın siyah başörtü sarılı çökmüş, sarı yüzü, masada kaynayan semaver, pencerenin önünde ıtır çiçeği saksısı ve sen, benim zavallı köpeğim Trezor, bu satırları yazdığım kalemim, elim... şu anda hepinizi görüyorum... işte sizsiniz... Yoksa... belki bugün... bir daha hiç görmeyecek miyim sizi? Canlı bir yaratığın hayattan kopması çok zor! Neden sokulmaya uğraşıyorsun bana sevgili köpeğim? Kesik kuyruğunu sallayarak, hüzünlü, sevgi dolu gözlerinle bana bakarak neden göğsünü yatağıma dayıyorsun? Üzülüyor musun benim için yoksa? Ya da sahibinin yakında yok olacağını mı hissediyorsun? Ah, odamda her şeyi bakışlarımla görebildiğim gibi, düşüncelerimle de bütün hatıralarımın içine dalabilseydim! Bu hatıralarımın hepsinin neşesiz, sevinçsiz, değersiz olduğunu biliyorum; başka hatıralarım da yok. Liza'nın dediği gibi boşluk, korkunç bir boşluk!

Tanrım, Tanrım! İşte ölüyorum... Sevme yeteneği de olan, sevmeye de hazır kalbim kısa bir süre sonra duracak... Temelli mi duracak acaba, bir daha mutluluğu tadacak mı, hoş, güzel şeyleri bir kez daha olsun yaşayacak mı? Ne yazık ki böyle bir şey mümkün değil, bunu biliyorum... Eğer en azından şu anda, ölümle yüz yüze olduğum şu anda (öyle ya, ölüm yine de kutsal bir şeydir, her şeyi yüceltir) evet, en azından şu anda güzel, hüzünlü bir ses, bir veda şarkısı, hüznümün dostça şarkısını söyleseydi bana, belki barışırdım onunla. Ama ölmek çok kötü, aptalca...

Sayıklamaya başladım galiba.

Elveda hayat, elveda bahçem, elveda ıhlamur ağaçlarım! Yaz gelince dikkat edin, yukarıdan aşağı çiçek açmayı unutmayın... Bırakın, insanlar nefis kokan serin gölgenizde taze çimenlerin üzerine, rüzgârın hafiften hışırdattığı yapraklarınızın altında uzanıp zevkle dinlensinler. Elveda, elveda! Her şeye sonsuza dek elveda!

Elveda Liza! Bu iki sözcüğü neredeyse gülümseyerek yazdım. Bu ifade pek edebi gibi geldi bana. Sanki duygulu bir kitap yazıyor ya da umutsuz bir mektubu bitiriyormuşum gibi geliyor bana....

Yarın 1 nisan. Yarın ölecek miyim acaba? Bu pek uygunsuz kaçardı. Ama bana yakışırdı...

Doktor bugün çok geç geldi!..

Elbette... Hayat bitti. Kesin bugün öleceğim. Dışarısı çok sıcak... Neredeyse boğucu bir hava var... Yoksa göğsüm soluk almayı mı kesecek? Benim küçük komedim bitti mi artık? Perde kapanıyor.

Öldüğümde gereksiz olmayacağım...

Ah, güneş ne parlak! Bu güçlü ışıklar sonsuzluğu soluyorlar...

Hoşça kal Terentyevna!.. Bu sabah pencerenin önünde oturmuş, ağlıyordu kadıncağız... Belki benim için ağlıyordu... Ama belki yakında kendisinin de öleceğine... Ondan söz aldım: Trezoru "öldürmeyecek."

Yazmakta zorlanıyorum... Kalemi bırakıyorum... Vakit tamam! Karanlıkta bir kupa arabasının kaldırımda büyüyerek

yaklaştığı gibi gelmiyor artık ölüm. Burada o, ölüm burada! Peygamberin saçlarını dalgalandıran o esinti gibi hafif bir esinti sarıyor beni...

Ölüyorum... Sizler yaşayın, yaşayın!

Varsın, tabuta girerken
Genç ruh yaşasın,
Ve kayıtsız doğa
Sonsuzluğun rengiyle parlasın!

Yayıncının notu. Bu son satırın altında saçları kabarık, bıyıklı, bir gözü *en face*, kaşları ışıl ışıl birinin portresi vardı ve portrenin altına biri şunları yazmıştı:

Bu el yazısı notları okudum
İçeriğini beğenmedim.

Pyotr Zodoteşin
MMMM

Muhterem beyefendi
Pyotr Zudoteşin.
Çok saygıdeğer efendim.

Ancak, bu satırların el yazısı ile defterin bütününün el yazısı çok farklıydı; bu nedenle yayıncı, yukarıdaki son satırların defteri yazan kişiden başka biri tarafından eklendiğine karar vermiştir. Ayrıca, kendine (yayıncının kendine) Bay Çulkaturin'in 18.. yılı 1 nisanı 2 nisana bağlayan gece kendi köyü Koyun Suyu köyünde öldüğü bilgisi de ulaşmıştır.

Üç Karşılaşma

(Три встречи)

Passa que'colli e vieni allegramente;
Non ti curar di tanta compania–
Vieni pensando a me segretamente–
Ch'io t'accompagnia per tutta la via.[1]

I

Yaz boyunca avlanmaya köyümden yirmi versta ötedeki Glinnoye köyüne gittiğim kadar sık hiçbir yere gitmemiştim. İlimizde bu köyün çevresinde olduğu kadar çok av hayvanı belki hiçbir yerde yoktu. Bölgedeki çalılıkları, tarlaları geride bıraktıktan sonra gün batarken çevredeki neredeyse tek yakın bataklığa sapıyor, oradan da her zaman, Glinnoye köyünün çok sevdiğim dostum muhtarına uğruyordum. Bataklıktan Glinnoye köyü yaklaşık iki verstaydı; yol dümdüzdü, yalnız, yolun yarısında küçük bir tepeyi aşmak gerekiyordu. O tepede kimsenin yaşamadığı bir çiftlik, küçük bir bey eviyle bahçesi vardı. Oradan genelde günbatımı kızıllığının en yoğun olduğu anda geçiyordum; hatırlıyorum, her geçişimde, boydan boya tahta çakılı pencereleriyle o evi ve ısınmak için güneşe çıkmış yaşlı bir adamı görüyordum. Yaşlı adam yolun kenarında pek masum oturuyordu; şimdilerde onun için güneş ışığının yerini çoktan sonsuz bir karanlık almıştır artık ama onu en azın-

1 (İt.) O tepeleri geç, neşeli gel bana;
Yanına kimseyi alma.
Yalnız gel, yolda hep beni düşün,
Yol arkadaşın ben olayım.

dan kalkık, öne çıkmış yüzünde, ısınmış yanaklarında hissetmektedir. Bu evde sanki uzun zamandır kimse yaşamıyordu ama avlusundaki küçük kulübede uzun boylu, sırtı hafif kambur, ak saçlı, yüz hatları kıpırtısız ve anlamlı, çok yaşlı biri vardı. Kimi zaman sürekli kulübenin tek penceresinin altındaki tahta sırada oturuyor, dalgın dalgın uzaklara bakıyor, beni görünce hafiften doğrulup, babalarımızın değil, dedelerimizin yaşlı uşaklarına özgü o yavaş ciddiyetiyle bana selam veriyordu. Konuşmayı deniyordum onunla ama konuşmayı pek sevmiyordu; ondan yalnızca şunu öğrenmiştim: Yaşadığı bu yer eski beyinin dul kadın torununa aitti; hanımının küçük bir kız kardeşi vardı; ikisi de denizin ötesinde kentlerde yaşıyor, eve hiç uğramıyorlardı oysa kendisinin yakında öleceğini düşünüyordu, "çünkü bunca yıldır ekmek yiyorum, yiyorum, yiyorum, bıktım, yeter artık..." diyordu. Bu ihtiyarın adı Lukyanıç'dı.

Bir gün avda nasılsa çok oyalanmıştım. Av çok iyiydi. Sabahtan akşama kadar hava da sakin, akşam vakti gibi kapalıydı. Çok uzaklara gitmiştim ve tanıdık eve geldiğimde yalnızca hava iyice kararmış değil, ay bile doğmuş, gökyüzünde (nasıl derler) hayli *yükselmişti* bile. Evin bahçesi boyunca yürüyordum... Etraf çok sessizdi...

Geniş yolu karşıya geçtim, tozlu ısırgan otlarının arasından dikkatlice geçtim, bahçenin alçak çitine yaslandım. Gümüş rengi ay ışığının sakinleştirdiği nefis kokulu, rutubetli bahçe sessiz, kıpırtısızdı. Eski bahçeler gibi iki bölüm bir bahçeydi. Düz iki yol bahçenin tam orta yerindeki yabani çiçeklerin sık olduğu bir tarhta birleşiyordu; sıralı yüksek ıhlamur ağaçları tarhın çevresini pek düzgün kuşatmıştı. Ihlamur ağaçlarının arasında yalnızca bir yerde iki sajenlik[2] bir açıklık vardı ve oradan alçak evin bir bölümü görünüyordu, evin iki penceresinde ışık olduğunu fark edince şaşırdım. Bahçede yer yer genç elma ağaçları vardı; onların taze yapraklarının arasından gecenin koyu mavi gökyüzü görünüyor, ayın uykulu ışığı sızıyordu. Elma ağaçlarının bulanık, silik gölgesi düşüyordu ağaran otların üzerine. Soluk ışığın altında ışıyan ıhlamur ağaçlarının yeşili bahçenin bir yanında belli belirsiz görünüyor; öte yanında ise ağaçlar daha koyu, görünmez oluyorlardı; zaman zaman, sık

2 Sajen: 2.13 m. karşılığı eski bir Rus uzunluk ölçü birimi – ç.n.

yapraklarının tuhaf hışırtısı duyuluyordu; sanki altlarındaki dar yola ya da karanlık örtülerinin altına çağırıyorlardı sizi. Gökyüzü yıldızlarla doluydu; yükseklerden mavi, gizemli ışıklarıyla göz kırpıyorlar, sanki sessiz bir dikkatle uzak yeryüzüne bakıyorlardı. Küçük, ince bulutlar arada bir ayın önüne geçip onun sakin ışımasını donuk ama parlak bir dumana çeviriyordu... Çevrede her şey derin bir uykudaydı. Nefis kokan ılık havada en küçük bir kıpırdama bile yoktu; yalnızca arada bir, üzerine bir yaprak düştüğünde suyun titrediği gibi titriyordu, o kadar... Bir istek, bir durgunluk hissediliyordu havada... Çitin üzerinden geçtim: Önümde kırmızı bir gelincik çiçeği düzgün sapını yaban otlarının arasından çıkarmıştı; açılmış taçyapraklarının derinlerinde kocaman bir gece çiyi damlası donuk parlıyordu; her şey uyuyordu çevrede, her şey huzur içindeydi; her şey uzanmış, kıpırdamadan, bir şeyi bekleyerek yukarılara bakıyordu... Bu ılık, uykulu gece neyi bekliyordu...

Bir ses bekliyordu, bu hassas sessizlik canlı bir ses bekliyordu; gelgelelim, her şey susmuştu. Bülbüller çoktan kesmişlerdi şakımayı... Uçarak geçen bir böceğin vızıltısı da, bahçenin dibindeki ıhlamurların ötesindeki havuzda küçük bir balığın şıpırtısı da, silkinen bir kuşun uykulu ıslığı da, tarlalarda uzak bir haykırışın da (ses o kadar uzaktan gelmiştir ki bunun bir insan sesi mi, bir kuşun veya yabani bir hayvanın sesi mi olduğu belli değildir), yoldan geçen bir atın toynak sesi de... bütün bu zayıf seslerin, bu hışırtıların hiçbiri derin sessizliği bozmuyordu... Beklentiye de, mutluluk beklentisine de benzemeyen, açıklanamayacak ağır bir duygu sıkıştırıyordu yüreğimi. Kıpırdamak gelmiyordu içimden, bu ay ışığı ve çiy kaplı kıpırtısız bahçenin önünde hareketsiz duruyor, yumuşak bir gölge içinde bulanık parlayan o iki pencereden gözümü ayıramıyordum ki bir anda evden müzik sesi geldi, geldi ve dalga dalga yayıldı bahçeye... Titreyen havada yankılandı... Elimde olmadan ürperdim.

Bu sesin arkasından bir kadın sesi duyuldu... Kulak kesildim ve... (şaşkınlığımı anlatamam...) iki yıl önce İtalya'da, Sorrento'da dinlemiştim bu şarkıyı ve aynı sesten... Evet, evet, aynı sesti bu...

Vieni, pensando a me segretamente

Evet, aynı sesti, tanımıştım bu sesi, aynı sesti... Şöyle olmuştu. Deniz kıyısında uzun bir süre dolaştıktan sonra otelime dönüyordum. Sokakta çabuk adımlarla yürüyordum; çoktan gece olmuştu... Bizim Rusya'da pek bilmediğimiz (!) sessizlikten ve hüzünden uzak, ışıl ışıl, görkemli, mutlu bir kadının en güzel yıllarında olduğu gibi harika bir güney gecesiydi... gökyüzünde ay elbette parlaktı; koyu mavi gökyüzünde yıldızlar kıpır kıpırdı; sarı renge varana kadar aydınlanmış yerlerde siyah gölgeler belirgindi. Bahçelerin taş duvarları sokağın iki yanı boyunca uzanıyordu. Portakal ağaçları kıvrık dallarını uzatmışlardı duvarların üzerinden, sık yapraklarının arasına gizlenmiş altın rengi iri meyveleri ay ışığında pek görkemli parlıyordu. Çoğu ağaçta beyaz çiçekler açmıştı; hava yoğun, keskin ve (anlatılmaz derecede tatlı olsa da) neredeyse ağır bir kokuyla yüklüydü. Yürüyordum, doğrusunu söylemek gerekirse, bütün bu olağanüstü şeylere alışmaya çalışırken, bir an önce otelime gitmeyi düşünüyordum ki hemen sokağın kenarındaki önünden geçmekte olduğum küçük köşkten ansızın bir kadın sesi geldi kulağıma. Ses bilmediğim bir şarkı söylüyordu. Ve bu seste öylesine bir yakarış, şarkının sözlerinde öylesine tutkulu ve sevinç dolu bir bekleyiş vardı ki o anda ister istemez durdum, başımı kaldırıp baktım. İki penceresi vardı köşkün ama ikisinin de jaluzisi inikti ve aralarından belli belirsiz mat bir ışık sızıyordu. Ses iki kez "vieni, vieni" diye tekrarladıktan sonra sustu. Sanki halının üzerine düşen bir gitarın tellerinden çıkan hafif bir ses, bir giysi hışırtısı duyuldu, döşeme tahtası gıcırdadı. Pencerelerden birinin jaluzisinin aralarından sızan ışık söndü... Biri gelip yaslanmıştı pencereye. İki adım geri çekildim. Birden gürültüyle açıldı jaluzi; beyazlar giymiş uzun boylu bir kadın pek güzel başını aceleyle çıkardı pencereden ve kollarını bana doğru uzatarak seslendi: "*Sei tu?*"[3] Şaşırdım, ne diyeceğimi bilemedim ama tanımadığım kadın o anda geri çekildi, jaluziyi kapadı, ışık tamamen söndü, anlaşılan öteki odaya geçmişti. Olduğum yerde kalakalmıştım, uzun süre gelememiştim kendime. Kadının yüzü inanılmaz güzeldi. Yüzünü öylesine canlı hatırlıyordum, yüzünün her çizgisi gözümün önündeydi; bende yarattığı etki anlatılamaz derecede güçlü ve derin olmuş-

3 (İt.) Sen misin?

tu... O anda, bu yüzü ömrümün sonuna kadar unutamayacağımı hissetmiştim. Ayın ışığı doğrudan köşkün duvarına, kadını gördüğüm penceresine vuruyordu ve aman Tanrım ay ışığında iri, simsiyah gözleri nasıl parlamıştı! Yarı salık simsiyah saçları kalkık, yuvarlak omzuna ne güzel dökülmüştü! Öne eğdiği esnek bedeninde nasıl bir utangaç gevşeklik! Bana seslendiğinde sesinde, telaşlı ama yine de berrak fısıldayışında nasıl bir yumuşaklık vardı! Olduğum yerde uzun bir süre kıpırdamadan durduktan sonra nihayet biraz geri çekildim, karşı duvarın dibine geçtim ve oradan karşıdaki köşke aptal aptal bakmaya başladım. Dinliyordum... Gergin bir dikkatle dinliyordum... Kâh karanlık pencerenin arkasında biri sakin, soluk alıyormuş gibi geliyordu bana, kâh oradan bir elbise hışırtısı, sakin bir gülüş duyar gibi oluyordum. Neden sonra uzaktan yaklaşmakta olan bir ayak sesi duydum... Sokağın başında benim boyda biri göründü, çabuk adımlarla aynı köşkün daha önce fark etmediğim bahçe kapısına yürüdü, çevresine bakınmadan, kapıyı demir tokmağıyla iki kez çaldı, bekledi, bir kez daha çaldı, mırıldanarak şarkı söylemeye başladı: "*Ecco ridente...*"[4] Kapı açıldı... Adam sessizce içeri süzüldü. Ben şöyle bir silkindim, başımı salladım, kollarımı iki yana açtım ve şapkamı sertçe kaşlarımın üzerine indirip, canım sıkkın, otelime doğru yürüdüm. Ertesi gün köşkün önünden günün en sıcak saatinde, saat ikide geçtim, boşuna geçmiş oldum, bir şeye yaramadı ve o akşam, Tassov müzesini bile görmeden ayrıldım Sorrento'dan.

Şimdi okur, İtalya'da duyduğun o sesi, dinlediğim o şarkıyı bir anda Rusya'nın en ücra köşelerinden birinde, bozkırın ortasında duyunca kapıldığım şaşkınlığın ne kadar büyük olabileceğini tahmin etsin artık... O zaman da böyle bir geceydi; o zaman olduğu gibi ses de şimdi olduğu gibi ansızın, ışık olan yabancı bir odadan gelmişti ve gene o zaman da tek başıma idim, yanımda kimse yoktu. Kalbim duracak gibi çarpıyordu. "Rüya mı görüyorum?" diye düşünüyordum. Ve işte gene o son sözcük duyuldu: "Vieni..." Şöyle geçirdim içimden: "Pencere de mi açılacak yoksa? Sanırım, gene bir kadın var orada..." Pencere açıldı. Bir kadın göründü. Aramızda elli adım olmasına, o anda bir bulut ayın önünü hafiften ka-

4 (İt.) İşte neşeli...

pamış olmasına karşın, o anda tanıdım kadını. Evet, o kadındı bu, Serronto'daki tanımadığım kadın... Ama çıplak kollarını önce olduğu gibi uzatmamıştı. Sessizce kavuşturdu kollarını, pencereye dayayıp sessiz, kıpırdamadan uzaklara, bahçeye bakmaya başladı. Evet, o kadındı bu; onun unutamadığım, bir eşini görmediğim yüz hatları, gözleriydi... Beyaz giysisi şimdi de sarmıştı bedenini. Ama sanki Sorrento'da olduğundan biraz şişmandı. Her şeyinde bir sevgiye güven, dinginlik, görkemli bir güzellik, mutluluğun sakinliği vardı. Uzun süre kıpırdamadan baktı, sonra dönüp arkasına, odaya baktı ve birden doğrulup üç kez yüksek, çın çın öten bir sesle haykırdı: "*Addio!*"[5] Onun bu hoş sesi bahçenin ıhlamur ağaçlarının üzerinde, benim arkamda tarlalarda, her yerde uzun süre giderek zayıflayarak yankılandı, sonunda duyulmaz oldu ... Çevremde her şey kadının sesiyle bir süre dolmuş, yankılanarak ona cevap vermişti. Sonra pencereyi kapadı kadın ve birkaç saniye sonra evde ışıklar söndü.

Kendime gelir gelmez (itiraf edeyim, öyle çabuk olmadı bu,) hemen bahçede eve doğru yürüdüm, kapalı avlu kapısının üzerinden baktım; avluda bir olağanüstülük yoktu; köşede sundurmanın altında bir araba duruyordu. Yarısına kadar kurumuş çamur kaplı ön bölümü ay ışığında beyazımsı görünüyordu. Evin pencerelerinin panjurları her zaman olduğu gibi kapalıydı. Söylemeyi unuttum, yaklaşık üç haftadır Glinnoye köyüne uğramamıştım. Yarım saatten fazla, ne yapacağıma karar veremeden dolaştım tahta perdenin önünde, öyle ki sonunda, avlunun yaşlı köpeğinin dikkatini çektim; hayvan havlamadan, yarı kör gözlerini kırpıştırarak tuhaf tuhaf bakmaya başladı bana. Onun neyi ima ettiğini anlayıp uzaklaştım oradan. Ama yarım versta gitmemiştim ki birden arkamda nal sesleri duydum... Birkaç dakika sonra kara yağız bir atla, kargaburunlu, kaşlarının üzerine indirdiği kasketinin altından bıyığı pek gösterişli görünen biri tırısla geçti yanımdan, ileride yoldan sağa sapıp ormana daldı, gözden kayboldu. "Galiba o bu", diye geçirdim içimden, kalbim tuhaf bir biçimde çarptı. Onu tanımıştım sanki; gerçekten de, Sorrento'da bahçe kapısından girdiğini gördüğüm adamı hatırlatmıştı bana. Yarım saat sonra Glinnoye'de, dos-

5 (İt.) Elveda!

tumu uyandırdım ve hemen, komşu çiftliğe yeni gelenlerle ilgili sorular sormaya başladım ona. Gelenlerin kadın çiftlik sahipleri olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

Sabırsızca sordum:

"Peki ama, nasıl kadın çiftlik sahipleri?"

Dostum muhtar pek sakin, "Nasıl olacak," dedi, "basbayağı, çiftliğin kadın sahipleri."

"Peki, nasıl sahipleri?"

"Bildiğiniz gibi sahipleri."

"Rus sahipleri mi?"

"Başka nasıl olur? Elbette Rus..."

"Yabancı değiller mi?"

"Nasıl yani?"

"Buraya ne zaman geldiler? Çok oluyor mu?"

"Elbette yeni geldiler."

"Çok kalacaklar mı?"

"Kimse bilmiyor bunu."

"Çok zenginler mi?"

"Bunu da bilen yok. Zengin olsalar gerek..."

"Yanlarında hiç erkek yok mu?"

"Erkek mi?"

"Evet, erkek."

Muhtar içini çekti. Esneyerek karşılık verdi:

"Ah, ah Tanrım! Erkek yok... hayır... galiba erkek yok yanlarında, evet, yok." Birden ekledi: "Olup olmadığını kimse bilmiyor!"

"Peki, başka nasıl komşularınız var burada?"

"Herkesin bildiği gibi... her çeşit komşu var."

"Her çeşit mi? İsimleri nedir?"

"Kimin? Kadın çiftlik sahiplerinin mi, komşuların mı?"

"Kadın çiftlik sahiplerinin."

Muhtar tekrar içini çekti.

"İsimleri mi ne?" diye mırıldandı. "Tanrı bilir isimlerinin ne olduğunu! Yaşlı olanın adı galiba Anna Fyodorovna, ötekinin ise... hayır, onun adını bilmiyorum."

"Peki, hiç değilse, soyadları nedir?"

"Soyadları mı?"

"Evet, soyadları, kimlerdendirler?"

"Kimlerden olduklarını yemin ederim, bilmiyorum."

"Genç midirler?"

"Yo, hayır. Genç değiller."

"Nasıl yani?"

"Evet, küçük olanı kırkını geçkin."

"Saçmalıyorsun..."

Muhtar bir an sustu.

"Ne diyebilirim..." dedi. "Siz daha iyi biliyorsunuzdur. Biz bilemeyiz."

Can sıkıntısıyla yükselttim sesimi:

"Hep aynı şeyi söylüyorsun! Bilmiyorum, bilmiyorum!"

Böyle cevaplar vermeye başlayan bir Rus insanından doğru dürüst bir şey öğrenilemeyeceğini tecrübelerimden bildiğim için (üstelik, benim muhtar uykudan yeni kalkmıştı ve cevap verirken her seferinde önce gözlerini çocuksu bir şaşkınlık içinde iri iri açarak, tatlı uykunun ilk balı sürülü dudaklarını birbirinden ayırarak hafifçe öne eğiliyordu) boş ver anlamına kolumu salladım, yemek yemeyeceğimi söyleyip samanlığa gittim.

Uzun süre uyuyamadım. Sürekli soruyordum kendi kendime: "Kimdir o kadın? Rus mudur? Rus ise neden İtalyanca konuşuyor? Muhtar onun genç olmadığını söylüyor.. Evet, saçmalıyor... Hem o şanslı adam kim? Gerçekten de akıl ermez bir durum... Ama ne tuhaf bir durum! İki karşılaşmanın peş peşe olması mümkün mü? Ama kesinlikle öğreneceğim..." Böylesine düzensiz, kopuk kopuk şeyler düşünürken uykuya daldım ve tuhaf rüyalar gördüm... Kâh, öğlen sıcağında çölde bir yerlerde dolaşıyordum... birden karşımda, kızgın, sarı kumun üzerinde bir gölge gördüm... Başımı kaldırdım, o kadın, benim güzelim... bembeyaz giysiler içinde, uzun, beyaz kanatlarıyla havada uçuyor ve beni yanına çağırıyor... Arkasından koşuyorum; o rahat ve hızlı uçuyor ama ben havaya yükselemiyorum, boşuna kollarımı uzatıyorum ona... Uçarken şöyle diyor bana: "Addio... Neden kanatların yok senin... Addio..." ve her yandan "Addio!" sesleri yükseliyor. Her kum tanesi cıvıldayarak sesleniyor bana: "Addio..." Ben de sabırsız, haykırıyorum... ve sivrisinekten korunmaya çalışıyormuşum gibi elimi kolumu sallayarak kovma-

ya çalışıyorum kumları... bakışlarımla o kadını arıyorum... ama bu arada o gökyüzünde bir bulut olmuştur, sakin sakin güneşe doğru yükselmektedir; güneş titriyor, sallanıyor, gülüyor, altın rengi ipliklerini uzatıyor ona ve işte, iplikler sarıyor onu, kadın o ipliklerin içinde eriyor, çılgınlar gibi avazım çıktığınca bağırıyorum: "Güneş değil, güneş değil bu, İtalyan örümceği. Rusya'ya girebilmesi için kim verdi ona pasaport? Ben ortaya çıkaracağım foyasını: Başkalarının bahçelerinden nasıl portakal çaldığını gördüm..." Kâh, dar bir dağ patikasında yürüyordum sanki... Acele ediyorum: Bir yere yetişmem gerekiyor, duyulmamış bir mutluluk bekliyor beni; ansızın kocaman bir kaya yükseliyor önümde. Bir geçit arıyorum: Sağa gidiyorum, sola gidiyorum, geçebileceğim bir yer yok! Ama birden kayanın arkasından bir ses geliyor: *Passa, passa quei colli...* Çağırıyor bu beni ses, hüzünlü çağırışını tekrarlıyor. Büyük bir keder içinde küçük olsun bir açıklık arıyorum... Ne yazık ki yok! Dimdik bir duvar, her yer granit... Ses pek hüzünlü tekrarlıyor: *Passa quei colli...* Yüreğim sızlıyor, dümdüz kayaya dayıyorum göğsümü, büyük bir öfkeyle tırmalıyorum onu... Birden önümde karanlık bir geçit beliriyor... Sevinç içinde öne atılıyorum... Biri bağırıyor bana: "Yağma yok! Geçemezsin buradan..." Bakıyorum: Karşımda Lukyanıç duruyor, parmağını sallayarak tehdit ediyor beni, elini kolunu sallıyor... Hemen ellerimi ceplerime sokuyorum: Para verip susturmak istiyorum onu ama ceplerimde hiç para yok... "Lukyanıç, diyorum, Lukyanıç, izin ver geçeyim, sonra karşılığını vereceğim sana." Lukyanıç cevap veriyor bana: "Yanılıyorsunuz, sinyor (Tuhaf bir ifade beliriyor yüzünde.) Ben avlunuzdaki uşağınız Lukyanıç değilim. Ünlü gezgin şövalye Don-Kişot Lamançski olarak bilin beni; bir ömür Dulcinea'mı aradım ama bulamadım, sizin kendi Dulcinea'nızı bulmanıza da dayanamam ..." Hüngür hüngür ağlayan bir ses duyuluyor tekrar: "*Passa quei coli...*" Öfkeyle bağırıyorum: "Çekilin sinyor!" Üzerine saldırmaya hazırım... Ama şövalyenin uzun kılıcı kalbime saplanıyor... ölüyorum, sırtüstü yere uzanıyorum... kıpırdayamıyorum ve görüyorum: Elinde lambayla yanıma yürüyor o kadın, lambayı başının üzerine pek güzel kaldırıyor, karanlıkta bakınarak dikkatli yürüyor, yanıma geliyor, üzerime eğiliyor... Aşağılayıcı bir tavırla gülerek şöyle diyor: "İşte o soy-

tarı! Kim olduğumu öğrenmeye çalışan buydu işte!" Ve lambasından kızgın bir yağ damlası yaralı kalbimin üzerine damlıyor... "Ruh hastası!" diye haykırıyorum, uyanıyorum...

Bütün gece gözüme uyku girmedi, ortalık daha aydınlanmamıştı ki ayaktaydım. Hemen giyindim, tüfeğimi aldım, doğru o çiftliğe gidiyordum. Sabırsızlığım öylesine büyüktü ki bildiğim o avlu kapısına vardığımda şafak yeni yeni söküyordu. Çevrede çayır kuşları cıvıldıyor, akağaçlarda kargalar ötüyordu; evde herkes derin uykudaydı. Tahta perdenin ötesinde köpek bile horluyordu. Sıkıntılı bir bekleyiş içinde, sinirlerim neredeyse öfkeye yakın derecede bozuk, sabah çiyi kaplı otların üzerinde dolaşıyor, duvarlarının arkasında öylesine gizemli birini saklayan alçak, külüstür küçük evden gözümü ayırmıyordum... Birden çitin kapısı gıcırdayarak açıldı ve eşikte Lukyanıç göründü. Üzerinde çizgili bir Kazak gocuğu vardı. Saçı başı karmakarışık, uzun yüzü her zaman olduğundan daha asıktı. Bana şaşırmış gibi şöyle bir baktıktan sonra kapıyı kapamak istedi.

Hemen seslendim ona:

"Bir dakika, azizim, dur!"

Lukyanıç boğuk bir sesle, tane tane, "Bu saatte ne istemiştiniz?" dedi.

"Söylesene, dediklerine göre, hanımefendin gelmiş, öyle mi?"

Lukyanıç bir an sustu.

"Evet, geldi..."

"Yalnız mı?"

"Kız kardeşiyle."

"Dün konukları yok muydu?"

"Yoktu."

Ve kapıyı kendine doğru çekti.

"Dur, dur azizim... Lütfen..."

Lukyanıç öksürdü, soğuktan gocuğuna sarındı.

"Neden sordunuz?"

"Söylesene, senin hanımefendin kaç yaşlarındadır?"

Lukyanıç kuşkulu baktı yüzüme.

"Hanımefendim kaç yaşında mı? Bilmiyorum. Kırkını geçmiş olmalı..."

"Kırkını ha! Peki, kız kardeşi kaç yaşında?"

"O kırkın altında."

"Demek öyle! Peki, güzel midir?"

"Kim, kız kardeşi mi?"

"Evet, kız kardeşi."

Lukyanıç gülümsedi.

"Kime göre güzeldir, bilemem ama benim için güzel değil."

"Yani nasıl?"

"Çok çirkin. Biraz sıska."

"Demek öyle! Peki, onlarla birlikte başka biri gelmedi mi?"

"Başka kimse gelmedi. Kim gelmiş olabilir?"

"Haklısın, gelmiş olamaz!.. Ben..."

Yaşlı adam sözümü kesti:

"Ah beyim! Anlaşılan uzun uzun konuşamayacağım sizinle. Baksanıza hava çok soğuk! İzin verin bana..."

"Dur, dur... al şunu..."

Önceden hazırladığım bir çeyrek rubleyi uzatacak oldum ona ama elim birden kapanan kapıya çarptı. Gümüş madeni para yere düştü, yuvarlanarak ayaklarımın dibine geldi.

"Ah moruk düzenbaz," diye düşündüm, "Don-Kişot Lamançski! Anlaşılan, kimseye bir şey söylememeni tembihlemişler sana... Ama dur bakalım, atlatamazsın sen beni..."

Ne pahasına olursa olsun, işin peşini bırakmamaya, her şeyi öğrenmeye kararlıydım. Yarım saat sonra, ne yapacağımı bilemeden, kapının önünde aşağı yukarı dolaşıyordum. Sonunda, önce köye gidip çiftliğe kimin geldiğini, oranın kime ait olduğunu öğrenmeye, sonra tekrar oraya dönmeye ve (nasıl derler) durum aydınlanana kadar oradan ayrılmamaya karar verdim. Kadın çıkacak mıydı evden, nihayet bir hayal gibi değil de, gündüz gözüyle, yakından görebilecek miydim onu? Köy bir versta ötedeydi, hemen çabuk adımlarla oraya doğru yürümeye başladım. İçimde tuhaf bir heyecan vardı; huzursuz geçen gecenin sonrasında sabahın insanı dinçleştiren havası bir canlılık vermişti bana. Köyde, işe gitmekte olan iki köylüden, onlardan öğrenebileceğim her şeyi öğrendim. Özellikle de şunu: Gitmekte olduğum köyle çiftliğin adı Mihaylovskoe idi; köy de, çiftlik de binbaşı karısı dul Anna Fyodorovna Şlıkova'ya aitti, onun hiç evlenmemiş kız kardeşi Pelageya Fyodorovna Badayeva da An-

na Fyodorovna'nın yanındaymış, ikisi de pek genç değilmiş, zenginmiş, hemen hiç evlerinde kalmıyorlarmış, sürekli yurtdışına falan gidiyorlarmış; evde iki hizmetçi kızdan, bir aşçıdan başka kimseyi tutmuyorlarmış, Anna Fyodorovna birkaç gün önce Moskova'dan kız kardeşiyle gelmiş... Köylülerin bu son söylediği çok şaşırttı beni: Tanımadığım o kadınla ilgili köylülere de, kimseye bir şey söylememeleri talimatının verilmiş olmasını düşünmek zordu. Kırk beş yaşında dul bir kadın olan Anna Fyodorovna Şlıkova ile dün gördüğüm genç, çok güzel kadının aynı kişi olmasını düşünebilmek kesinlikle olanaksızdı. Anlatılanlara göre Pelageya Fyodorovna çok güzelmiş... üstelik benim Sorrento'da gördüğüm kadının Pelageya, hatta Pelageya Badayeva olduğu düşünülebilirdi... Omuz silktim, can sıkıntısıyla gülümsedim. Oysa dün bu evde görmüştüm de onu... Kendim görmüştüm, gözlerimle görmüştüm. Düşünüyordum. Canım sıkkın, öfkeli ama daha da kararlı, hemen çiftliğe dönmek niyetindeydim... ama saate baktım: Daha altı olmamıştı. Beklemeye karar verdim. Galiba evde herkes hâlâ uyuyordu... Bu saatte evin çevresinde dolaşmam hiç gereği yokken, kuşku uyandırabilirdi; ayrıca, önümde bir çalılık vardı, onun ötesinde de bir kavak koruluğu görünüyordu... Şuna hakkım vardı: Beni heyecanlandıran düşüncelerime karşın, içimde soylu avcılık tutkum sönmek bilmiyordu. "Bir kuşa rastlayabilir miyim acaba, zaman geçirmiş olurum", diye düşünüyordum. Çalılığa girdim. Ama ne yalan söyleyeyim, rastgele yürüyordum, hatta mesleğin prensiplerine hiç aldırmadan sürekli köpeğe bakmıyor, oradan kırmızı ibikli, simsiyah bir çulluk çıkar umuduyla, sık çalıların üzerinden seslenmiyor, bir işe yaramasa da, durmadan saatime bakıyordum. Nihayet saat dokuz oldu. "Vakit tamamdır!" diye mırıldandım, çiftliğe gitmek için tam dönmüştüm ki gerçekten de, iki adım ötemde sık çalıların arasından simsiyah, kocaman bir çulluk çıktı; ateş ettim, kanadının altından yaraladım onu; tam yere düşecekti ki toparladı kendini, kanatlarını çırparak kavaklığa doğru uçmaya başladı, ağaçların üzerinden geçmek için yükselmeye çalıştı ama buna gücü yetmedi, pat diye çalılığa düştü. Böyle bir ava boş vermem kesinlikle bağışlanamazdı. Hemen arkasından koştum, koruya girdim, köpeğim Dianka'ya işaret ettim, birkaç saniye sonra güçsüz gıdaklamalar, çırpınış-

lar duydum. Zavallı çulluk işini bilen köpeğimin pençelerinin altındaydı. Yaralı kuşu aldım Dianka'nın elinden, av çantama koydum, bakındım, olduğum yerde çakılı kaldım... Ağaçlar çok sıktı, kuşun düştüğü yere kadar güçlükle yürümüştüm; biraz ötede bir araba yolu kıvrılarak uzuyordu ve o yolda benim güzel ile bir gün önce yanımdan atla geçen erkek (bıyıklarından tanımıştım onu) at yan yana bana doğru geliyorlardı. Sakin, konuşmadan, el ele ağır adımlarla sürüyorlardı atlarını. Atlar uzun boyunlarını öne uzatmış, yan yana, birbirine neredeyse sürtünerek tembel tembel yürüyorlardı. Bir anlık korkumdan... özellikle korkumdan, kendime geldikten sonra. Birden kapıldığım o andaki duyguma başka bir isim veremiyorum... gözlerimi dikip bakmaya başladım güzel kadına. Ne göz kamaştırıcı bir güzelliği vardı! Zümrüt yeşili ortamda zarif bedeni nasıl büyüleyici bir güzellikle bana doğru geliyordu! Yumuşak gölgeler, yansımalar gri, uzun giysisinin üzerinden de, hafif yana eğik ince boynundan da, soluk pembe yüzünden de, alçak şapkasının altından pek hoş dökülen parlak siyah saçlarından da pek yavaş, sessiz geçiyorlardı... Ama yüz hatlarındaki o tutkuyu, sessizliğe varan bir tutku dolu o mutluluğu nasıl anlatmalı! Başını yanındaki erkeğe doğru eğmiş gibiydi; kirpiklerinin yarım kapadığı simsiyah gözlerini ıslak, altın rengi kıvılcımlar aydınlatıyordu; bir yere bakmıyordu bu mutlu gözler, ince kaşlar üzerlerine inmişti. Belli belirsiz, çocuksu bir gülümseme... derin bir sevincin gülümsemesi dolaşıyordu dudaklarında; fazla mutluluk onun bu gülümsemesini hafiften yormuş, kırmıştı sanki; bilindiği gibi, fazla büyük açan bir çiçek sapını kırar.. Elleri hareketsizdi: Biri yanındaki erkeğin elindeydi, öteki atın boynunda. Kadını inceleyebilmiştim, erkeği de... Rus'a hiç benzemeyen uzun boylu bir erkekti. Yanındaki kadına rahat, neşeli ve fark edebildiğim kadarıyla, gizlemediği bir gururla bakıyordu. Hain adam, seyrediyordu onu... kendinden pek memnundu ama yeterince mutlu da, duygulu da, (özellikle duygulu) değildi... Evet, gerçekte hangi insan hak eder böylesi bir candan bağlılığı, hangi en güzel ruh başka bir ruha böylesi bir mutluluğu tattırabilir... İtiraf etmem gerekirse, kıskanıyordum o adamı!.. Bu arada önümden geçiyorlardı... Köpeğim birden yola atladı, havlamaya başladı... Kadın irkildi, çabucak bakındı ve beni görünce kırbacını hızla indirdi atının en-

sesine. At burnundan gürültülü soludu, şaha kalktı, iki ayağını öne atıp dörtnala kalktı... Erkek de hemen mahmuzladı kara yağız atını. Birkaç saniye sonra yola çıktığımda ikisi de altın rengi uzaklarda... düz tarlalarda, eyerlerinde düzenli sallanarak dörtnala gidiyorlardı... ama çiftliğe doğru değil...

Bir süre baktım arkalarından... Çok geçmeden, ufkun karanlık çizgisinde güneşin ışığında son bir kez daha göründükten sonra, tepenin arkasında gözden kayboldular. Bir süre öylece durdum, durdum, sonra kavaklığa girdim, gözlerimi ellerimle kapayıp yolun kenarına oturdum. Tanımadığınız insanlarla karşılaştıktan sonra, onların yüzünü hatırlayabilmeniz için gözlerinizi kapamanızın gerektiğini biliyordum... o anda yüz hatları belirgin gelir gözünüzün önüne. Herkes bilir bunun böyle olduğunu. Yüzler ne kadar tanıdığınız yüzlerse, onların gözünüzün önüne gelmesi o kadar zor olur, dolayısıyla sizde yarattıkları izlenim de o kadar belirsiz... Hatırlarsınız onları ama göremezsiniz... kendi yüzünüzü de asla getiremezsiniz gözünüzün önüne... Küçük bir ayrıntıyı bilirsiniz ama yüzünüzün bütününü hayır... Bunun için kapamıştım gözlerimi ve o anda tanımadığım kadını da, yanındaki erkeği de, onların atlarını da, her şeyi görür gibi olmuştum... gülümseyen erkeğin yüzü özellikle açık seçik, belirgindi gözümün önünde. Bakmaya başladım onun yüzüne... kızıl bir karanlığın içinde uzaklaşıyor, dağılıyordu, onun arkasından kadının yüzü de dağılıyor, uzaklaşıyor, bir daha geri gelmek istemiyordu. Ayağa kalktım. "Neyse, önemli değil," diye geçirdim içimden, hiç değilse gördüm onları, açık açık gördüm... Şimdi isimlerini öğrenmek kalıyor." Onların isimlerini öğrenmek! Ne yersiz, değersiz bir merak! Ama yemin ederim, hissettiğim merak değildi: Evet, böylesine tuhaf bir rastlantıdan sonra onların isimlerini, en azından kim olduklarını kesinlikle öğrenebileceğimden emindim. Öte yandan, önceki sabırsız şaşkınlığım da yoktu artık: Yerini biraz utandığım bulanık, hüzünlü bir duygu almıştı... Kıskanıyordum...

Çiftliğe dönmek için acele etmiyordum. Doğrusu, başkalarının sırlarını öğrenmeye çalışmayı yakıştıramıyordum kendime. Üstelik, birbirini seven çiftin gündüz, güneş ışığı altında bu beklenmedik olsa da, tekrar söylüyorum, karşıma tuhaf çıkışı beni sakinleş-

tirmek bir yana, sanki soğutmuştu da. Bu olayda herhangi bir olağanüstülük, güzellik görmüyordum... gerçekleşemeyecek rüyaya benzeyen bir şeydi bu...

Tekrar, öncekinden daha büyük bir istekle avlanmayı sürdürdüm ama pek öyle heyecanlı değildim. Bir şeyler çıktı, yarım saat oyalandım... Genç bıldırcınlar ıslıklarıma karşılık vermiyordu, bunun nedeni yeterince "nesnel" ıslık çalamıyor olmam olabilirdi... Güneş iyice yükselmişti, (saat on ikiydi), çiftliğe doğru yürümeye başladım.Hiç acele etmiyordum. Ve işte, sonunda tepeden o alçak evi gördüm... Kalbim tekrar hızlı çarpmaya başladı. Oraya yaklaştım... o arada Lukyanıç'ı görünce gizli bir sevinç hissettim içimde. Daha önce de olduğu gibi, kulübesinin önünde tahta sırada oturuyordu. Avlu kapısı kapalıydı... panjurlar da öyle...

Uzaktan seslendim Lukyanıç'a:

"Merhaba, dayı! Güneşlenmek için mi çıktın, ısınıyorsun, öyle mi?"

Lukyanıç zayıf, kuru yüzünü döndü bana, bir şey söylemeden kasketini çıkardı. Yanına gittim.

Gönlünü almak amacıyla tekrarladım:

"Merhaba, dayı, merhaba!" Önümde yerde benim yeni çeyrekliği görünce ekledim: "Ne o, görmedin mi yoksa bunu?"

Ve yerdeki, çimenlerin arasından yarısı görünen gümüş parayı gösterdim ona.

"Gördüm."

"Neden almadın onu?"

"Benim param olmadığı için almadım."

Şaşırmıştım. Çeyrekliği yerden alıp tekrar ona uzattım.

"Amma da yaptın, dostum! Al şunu, çay içersin."

Lukyanıç sakin, gülümseyerek karşılık verdi:

"Çok iyisiniz. İstemez, şöyle böyle yaşayıp gidiyorum işte... Çok iyisiniz."

Çekinerek, "Seve seve daha çoğunu da verebilirim sana," dedim.

"Neye karşılık? Zahmet etmeyin, bu yaptığınız için çok teşekkürler. Bununla kocaman bir ekmek alırım. Bu kadarı yeter bana."

Yerinden kalkıp elini kapıya uzattı.

Neredeyse umutsuz bir tavırla, "Dur, dur ihtiyar!" dedim. "Bu-

gün pek suskunsun... Hiç değilse, hanımefendin kalktı mı, kalkmadı mı, onu söyle..."

"Kendileri kalktılar."

"Ve... evde mi?"

"Hayır, yoklar, efendim."

"Bir yere konuk mu gitti?"

"Hayır, Moskova'ya döndüler."

"Nasıl yani? Moskova'ya mı? Ama kendisi bu sabah burada değil miydi?"

"Evet, buradaydı."

"Gece de buradaydı?"

"Evet, buradaydı."

"Ayrıca, buraya da yeni gelmemiş miydi?"

"Yeni gelmişti."

"Öyleyse, nasıl oluyor, dostum?"

"Bundan bir saat önce Moskova'ya dönmeye karar verdiler."

"Moskova'ya mı?"

Donup kalmıştım. Lukyanıç'a bakıyordum: Ne yalan söyleyeyim, böyle bir şey beklemiyordum...

Lukyanıç da bana bakıyordu... Kurnaz bir yaşlı adam gülümsemesi kuru dudaklarını büzmüş, hüzünlü bakan gözlerini aydınlatmıştı.

Neden sonra sordum:

"Kız kardeşiyle birlikte mi gitti?"

"Evet, kız kardeşiyle."

"Yani şu anda evde kimse yok mu?"

"Yok..."

Birden, "Bu ihtiyar bana yalan söylüyor," diye düşündüm. "Böyle kurnaz gülümsemesi boşuna değil."

"Bak ne diyeceğim, Lukyanıç," dedim, "bana bir iyilik yapmak ister misin?.."

"İstediğiniz nedir?" diye mırıldandı.

Sorularımdan sıkılmaya başladığı belliydi.

"Evde kimsenin olmadığını söylüyorsun; içeriyi gösterebilir misin bana? Çok sevinirdim..."

"Yani odaları mı dolaşmak istiyorsunuz?"

"Evet, odaları."

Lukyanıç bir süre sustu, düşündü, neden sonra cevap verdi:

"Olur, buyurun..."

Ve eğilip kapıdan girdi. Arkasından yürüdüm. Küçük avluyu geçip evin önündeki merdivenin sallanan basamaklarını çıktık. İhtiyar kapıyı itti; kilitli bile değildi: Anahtar deliğinden düğümlü bir ip sarkıyordu... Eve girdik. Alçak tavanlı beş altı odalı bir evdi ve panjurların arasından sızan loş ışıkta görebildiğim kadarıyla, odaların mobilyası oldukça sade ve eskiydi. Odalardan birinde (bahçeye bakan odada) çok eski bir piyano vardı... Eğik kapağını kaldırdım piyanonun, tuşlara dokundum: Tatsız, tıslamalı bir ses çıktı ve o anda (bu küstahlığımdan yakınıyor gibi) kesildi. Evde birilerinin buradan yeni çıktığını gösteren bir belirti yoktu. Ayrıca sanki bir ölüm kokusu, ağır bir hava vardı içeride. Ancak yerdeki bir kâğıt parçası beyazlığıyla, oraya yeni düştüğünü anlatmaya çalışıyordu. Kâğıdı aldım yerden; bir mektup parçasıydı bu; bir yüzünde çabuk bir kadın el yazısıyla şöyle yazıyordu: "*Se taire?*"[6] Kâğıdın öteki yüzünde şu sözcüğü okudum: "*bonheur...*"[7] Pencerenin önündeki küçük, yuvarlak masanın üzerinde bardakta yarı solmuş bir buket çiçek ve yeşil, buruşuk bir kurdele vardı... Hatıra olarak aldım kurdeleyi. Lukyanıç duvar kâğıdı kaplı dar bir kapıyı açtı.

Elini uzatarak, "İşte burası yatak odası, bu odanın arkasında oda hizmetçisi kız için bir oda daha var, başka oda da yok..."

Koridora döndük.

Asma kilitli, geniş, beyaz bir kapıyı göstererek sordum Lukyanıç'a:

"Burası ne odasıdır?"

Lukyanıç boğuk bir sesle cevap verdi:

"Burası mı? Bir oda işte..."

"Peki ama, ne odası?"

"Basbayağı bir oda işte... Kiler..."

Ve Lukyanıç antreye yürüyecek oldu.

"Kiler mi?" dedim. "Oraya bakabilir miyim?.."

Lukyanıç pek isteksiz, "Gerçekten, çok tuhaf şeyler istiyorsunuz

6 (Fr.) Susmak mı?

7 (Fr.) Mutluluk...

beyim!" dedi. "Neye bakacaksınız orada? Sandıklar, eski kap kacak... işte, kiler dediğiniz yerde başka ne olur?.."

Hiç de hoş olmayan ısrarımdan en azından için için utanç duyarak ısrar ettim:

"Gene de, lütfen göster bana orayı, ihtiyar; sana bir şey söyleyeyim mi, ben... köyde böyle bir evim olsun istiyorum da..."

Kendimden utanıyordum. Sözümün sonunu getiremedim.

Lukyanıç ak saçlı başını göğsünün üzerine indirmiş, karşımda ayakta duruyor, kaşlarının altından bana pek tuhaf bakıyordu.

"Hadi göster," dedim.

Neden sonra karşılık verdi Lukyanıç:

"Pekâlâ."

Anahtarı çıkardı, isteksizce açtı kapıyı.

Kilerin içine baktım. Gerçekten de, ilgi çekecek herhangi bir şey yoktu orada. Duvarlarda neredeyse asık yüzlü, öfkeli bakan eski portreler asılıydı. Yerlerde bir sürü eski püskü şey vardı.

Lukyanıç canı sıkkın, sordu:

"Tamam mı, gördünüz mü?"

Hemen karşılık verdim:

"Tamam, teşekkür ederim!"

Kapıyı kapadı. Ben antreye, oradan da avluya çıktım.

Lukyanıç beni avlu kapısına kadar yolcu ettikten sonra "Dileğinizi yerine getirdim," diye mırıldanarak kulübesine doğru yürüdü.

Arkasından seslendim:

"Dün burada olan hanımefendi kimdi? Kendisini bugün kavak korusunda gördüm."

Niyetim, beklemediği soruyla onu şaşırtmak, ondan hazırlıksız olduğu bir cevap almaktı. Ama yaşlı adam yalnızca gülümsedi, kulübesine girip kapıyı çarparak kapadı.

Tekrar Glinnoye'ye döndüm. Utanmış bir çocuk gibi mahcuptum.

"Hayır," dedim kendi kendime, "besbelli, bu bilmeceyi çözemeyeceğim. Boş vereceğim! Bütün bunları düşünmeyeceğim artık."

Bir saat sonra eve gidiyordum. Canım sıkkındı, sinirliydim...

Aradan bir hafta geçti; tanımadığım o kadınla, yanındaki erkekle, onlarla karşılaşmamla ilgili anılarımı kafamdan silmeye ne kadar çalışırsam da, bir türlü silemiyordum, tekrar tekrar geliyorlar-

dı aklıma, yemek sonrası sineklerin sıkıcı ısrarıyla rahatsız ediyorlardı beni... Esrarlı bakışlarıyla, açık vermemek için dikkatli konuşmasıyla, soğuk-hüzünlü gülümsemesiyle Lukyanıç da sık sık geliyordu aklıma. Evin kendisi, onu hatırladığımda yarı açık panjurlarının arasından sanki gözlerini dikmiş, kurnaz kurnaz bakıyordu bana, sanki şöyle diyordu:

"Hâlâ bir şey bildiğin yok senin!" Ve sonunda artık dayanamadım, güzel bir gün Glinnoye'ye gittim, Glinnoye'den yayan... nereye mi gittim? Okur kolaylıkla anlayacaktır nereye gittiğimi.

Şunu itiraf etmeliyim ki o gizemli çiftliğe yaklaşırken büyük bir heyecan vardı içimde. Evin görünümünde herhangi bir değişiklik yoktu: Aynı kapalı pencereler, aynı hüzünlü, mahzun görünüm; ancak, kulübenin önünde tahta sırada Lukyanıç'ın yerinde aba kumaştan uzun kaftanlı, kırmızı gömlekli, yirmi yaşlarında bir uşak oturuyordu. Kıvırcık saçlı başını eline dayamış, arada öne arkaya sallanarak, irkilerek uyukluyordu.

Yüksek sesle, "Merhaba, arkadaş!" dedim.

Hemen ayağa fırladı, şaşkın gözlerini dikti bana.

Tekrar, "Merhaba, arkadaş!" dedim. "İhtiyar nerede?"

Delikanlı mırıldandı:

"Hangi ihtiyar?"

"Lukyanıç."

"Ha, Lukyanıç!" Yan tarafa baktı. "Lukyanıç'la mı görüşmek istemiştiniz?"

"Evet. Nerededir, evde mi?"

Delikanlı bir süre sustuktan sonra, "Hayır," dedi. "O... nasıl söylesem size... aslında..."

"Hasta mı?"

"Hayır."

"Öyleyse?"

"Artık yok Lukyanıç."

"Nasıl yani?"

"Yani... kötü bir şey... oldu."

Ne diyeceğimi bilemedim.

"Öldü mü?" diye sordum.

"Kendini astı."

Ellerimi çırparak dehşet içinde haykırdım:

"Kendini astı mı?"

Bir şey söylemeden uzun uzun baktık birbirimizin yüzüne.

Neden sonra sordum:

"Ne zaman?"

"Bugün beşinci gün. Dün gömdüler onu."

"Neden yaptı böyle bir şeyi?"

"Tanrı bilir. Rahat bir insandı, maaşı vardı; bir eksiği yoktu, hanımefendiler akrabalarıymış gibi çok iyi bakıyorlardı ona. Hanımefendilerimize Tanrı uzun ömür versin! Neden böyle bir şey yaptığını insanın aklı almıyor. Şeytan aldatmış olmalı ihtiyarı..."

"Nasıl yapmış bunu?"

"Basbayağı yapmış, almış ipi ..."

"Daha önce kimse bir şeyler fark etmemiş mi?"

"Nasıl anlatsam size... Önemli bir şeyi yoktu... Her zaman içine kapanıktı zaten, yüzü asıktı. Arada bir sızlanıp duruyordu... Canının sıkıldığını söylüyordu. Doğrusu, yaşı da bayağı ilerlemişti... Son zamanlarda çok dalgındı, düşüncelere dalıyordu. Köye, bize geliyordu; ben yeğeniyim: 'Bak, yeğenim Vaysa,' diyordu, 'gelsene sen, geceyi bende geçir!' – 'Ne diyorsun sen dayıcığım? Neden?' – 'Bir korku, bir sıkıntı var içimde.' Gidiyordum ona, bazen avluya çıkıyordu, eve uzun uzun bakıyor, başını sallıyor ve derinden içini çekiyordu... O günden, yani hayatına son verdiği günden bir gün önce gene geldi bize, benden gece onda kalmamı istedi. Birlikte buraya geldik. Sedirde biraz oturdu, sonra dışarı çıktı. Baktım uzun süre geri gelmedi, avluya çıkıp seslendim: 'Dayıcığım! Hey, dayı, neredesin?' Cevap vermedi. Nerededir acaba, eve gitmiş olmasın?' diye düşündüm ve eve gittim; hava kararmıştı. Kilerin önünden geçiyordum ki içeriden bir gıcırtı geldi; kapıyı açtım; baktım pencerenin dibinde büzülmüş, oturuyor. 'Burada ne yapıyorsun dayıcığım?' dedim. Dönüp öyle bir bağırdı ki bana... 'Sana ne, görmüyor musun, tıraş oluyorum!' diye bağırdı. Sesi hırıltılıydı; bakışları çok korkunçtu, gözleri karanlıkta kedi gözleri gibi parlıyordu. Birden tüylerim diken diken oldu; o anda neden o kadar korktuğumu bilemiyorum... Belki de o anda şeytan eline geçirmişti onu. 'Karanlıkta mı tıraş oluyorsun dayı?' diye sordum. O sı-

rada dizlerim bile titremeye başlamıştı. 'Tamam, hadi sen git şimdi,' dedi. Ayrıldım yanından. Kendi de çıktı kilerden, kapısını kilitledi. Ve birlikte kulübeye döndük. Korkum bir anda geçmişti. 'Dayıcığım, kilerde öyle ne yapıyordun?' diye sordum. Birden telaşlandı. 'Sen karışma, sesini kes!' dedi ve sedire çıktı. Şöyle düşündüm: 'İyisi mi, hiç konuşmayayım onunla, bugün biraz hasta galiba.' Ve ben de uzandım sedire. Gece lambası köşede yanıyordu. Yattığım yerde, biliyor musunuz, dalmak üzereydim ki... Birden kapının gıcırdadığını duydum... ve biraz aralandı kapı... Dayım arkası duvara dönük yatıyordu, belki hatırlıyorsunuzdur, kulakları iyi duymazdı. Birden fırladı yerinden... 'Kim seslendi bana, ha kim? Beni almaya geldi, beni!' Ve şapkasını almadan avluya koştu. 'Neyi var?' diye geçirdim içimden; suçluyum, dönüp uyudum. Sabah uyandığımda... Lukyanıç kulübede yoktu... Dışarı çıkıp seslenmeye başladım; bir cevap alamadım. Bekçiye sordum: 'Dayımı gördün mü?' – 'Hayır, görmedim,' dedi. 'Hiçbir yerde yok dayım...' dedim. Bekçi 'Öyle mi?' dedi. İkimiz de korktuk. 'Hadi, Fedoseiç gidip eve bakalım, belki oradadır,' dedim. Vasiliy Timofeiç 'Gidelim,' dedi. Ama korkudan yüzünde renk kalmamıştı. Eve girdik... Kilerin önünden geçiyordum ki baktım, kapıda asma kilit açık, çengele asılı duruyor ama kapı içeriden kilitli... Fedoseiç hemen arkaya koştu, pencereden baktı. 'Vasiliy Timofeiç!' diye bir çığlık attı. 'Bacakları sarkıyor...' Pencereye koştum. Evet, Lukyanıç'ın bacaklarıydı o sarkanlar. Odanın orta yerinde asmıştı kendini... Mahkemeye haber verdik, geldiler... İpten indirdik onu: On iki düğüm atmıştı ipe."

"Peki, mahkemeden gelenler ne dediler?"

"Ne mi dediler? Hiçbir şey... Lukyanıç'ın kendini ne sebeple asmış olabileceğini uzun uzun düşündüler... Ortada herhangi bir neden yoktu. Ve o anda aklının başında olmayabileceğine karar verdiler. Son zamanlarda zaten hep başının ağrıdığını söylüyordu ..."

Delikanlıyla yaklaşık yarım saat konuştum. Çok üzülmüştüm. Ne yalan söyleyeyim, bu köhne eve içimde bağnaz, gizli bir korku olmadan bakamıyordum... Bir ay sonra köyümden ayrıldım... O korkuyu, o gizemli iki karşılaşmayı bir ölçüde unutmuş gibiydim.

II

Aradan üç yıl geçti. Bu üç yılın büyük bölümünü Petersburg'da ve yurtdışında geçirdim. Arada köyüme uğramış olsam da, orada birkaç günden fazla kalmadım, öyle ki Glinnoye'ye de, Mihaylovsko'ye de gitmek fırsatım olmadı. O güzel kadınla hiçbir yerde bir an için de olsa, karşılaşmadım. Bir gün, bu üç yılın sonlarına doğru Moskova'da bayan Şlıkova ve kız kardeşi Pelageya Badayeva ile (bu günahkârın o güne kadar uydurma biri sandığı Pelageya Badayeva ile) bir tanıdığımın evindeki akşam yemeğinde karşılaştım. İki kadın da artık genç de, güzel de değillerdi. Konuşmaları zekice, neşeliydi: Çok seyahat etmiş ve bu seyahatlerinden çok yarar sağlamışlardı; davranışlarında doğal bir rahatlık vardı. Ancak, benim tanıdığım kadınla yanındakinin arasında kesinlikle ortak bir şey yoktu. Beni tanıştırdılar onlarla. Bayan Şlıkova ile sohbet ediyorduk (kız kardeşi Petersburg'a yeni gelmiş bir jeologla konuşuyordu). Bayan Şlıkova'ya, falanca bölgeden komşusu olduğum için sevindiğimi söyledim.

"Ya!" dedi, "benim de orada, Glinnoye köyü yakınlarında küçük bir çiftliğim var."

"Evet, evet," dedim... "Sizin Mihaylovskoye çiftliğinizi biliyorum. Uğruyor musunuz oraya?"

"Ben mi? Çok seyrek."

"Üç yıl önce orada mıydınız?"

"Bir dakika! Sanırım, oradaydım. Evet, evet, oradaydım."

"Kız kardeşinizle mi, yalnız mı?"

Şlıkova yüzüme baktı.

"Kız kardeşimle... Bir hafta kalmıştık orada. İşlerimiz için, anlarsınız ya... Ama bir şey yapamadık."

"Hım... Sanırım, komşularınız çok az orada."

"Evet, çok az. Zaten komşum olsun istemem ben."

"Söyler misiniz?" dedim, "sanırım o yıl oradaki çiftliğinizde üzücü bir olay oldu. Lukyanıç..."

Bayan Şlıkova'nın gözleri o anda dolu dolu oldu. Hemen sordu:

"Tanıyor muydunuz onu? Ne büyük bir acı! Harika, çok iyi bir ihtiyardı... Düşünebiliyor musunuz, ortada hiçbir neden yokken..."

"Evet, evet," diye mırıldandım. "Çok acı bir olaydı..."

Bayan Şlikova'nın kız kardeşi yanımıza geldi. Jeologun Volga kıyılarının oluşumuyla ilgili bilimsel açıklamalarından sıkılmış olmalıydı.

Şlıkova kız kardeşine döndü.

"Düşünsene, Pauline, Lukyanıç'ı *monsieur* tanıyormuş."

"Gerçekten mi? Zavallı ihtiyar!"

"Siz oradayken, bundan üç yıl önce Mihaylovskoye çevresinde birçok kez avlanmıştım. Görmüştüm sizi."

Pelapeya biraz şaşırmış gibi sordu:

"Ben de sizi gördüm mü?"

Kız kardeşi hemen araya girdi:

"Elbette!"

Ve ısrarla baktı kız kardeşinin gözlerine.

"Ah, evet, evet... tamam!" diye karşılık verdi Pelageya.

"Aha," diye geçirdim içimden, "senin Mihaylovskoye'de olduğunu hiç sanmıyorum, canım."

Birden, sarı saçları kabarık, bakışları donuk, uzun boylu, genç biri söze karıştı:

"Pelageya Fyodorovna, bize bir şarkı söyler miydiniz acaba?"

Badayeva, "Doğrusu, bilemiyorum," dedi.

Heyecanla ayağa kalktım, yüksek sesle,

"Şarkı söylüyor musunuz siz?" dedim. "Tanrı aşkına... Ah, Tanrı aşkına bir şarkı söyleyin bize."

"Hangi şarkıyı söylememi isterdiniz?"

Kayıtsız, rahat görünmeye çalışarak, "İtalyanca bir şarkı var... dedim, *Passa que'colli* diye başlıyor... onu biliyor musunuz?

Pelageya çok masum, cevap verdi:

"Biliyorum. Onu mu söylememi istiyorsunuz? Elbette söylerim."

Ve piyanonun başına geçti. Hamlet gibi gözlerimi dikip bakmaya başladım Bayan Şlıkova'ya. Şarkının ilk sözcükleriyle birlikte titredi gibi geldi bana ama şarkıyı piyanoda sonuna kadar sakin çaldı. Badayeva şarkıyı güzel söylüyordu. Şarkı bitti, olağan bir alkış duyuldu. Bir şarkı daha söylemesini istemeye başladılar ama iki kız kardeş birbirine göz kırptı ve kapıya yürüdüler. Odadan çıktıklarında şu sözcük geldi kulağıma: "*Importun*,"[8]

8 (İt.) Sırnaşık.

"İyi oldu!" diye geçirdim içimden ve Moskova'da bir daha karşılaşmadım onlarla.

Aradan bir yıl geçti. Sürekli kalmak üzere Petersburg'a taşınmıştım. Kış geldi; maskeli balolar başladı. Bir gün gecenin saat on birinde bir arkadaşımın evinden çıkarken kendimi öylesine karamsar hissediyordum ki soylular kulübünde maskeli baloya gitmeye karar verdim. Nedenini yalnız Tanrı bilir, yüzümde mütevazı-kaderci bir ifadeyle (genelde fark edebildiğim kadarıyla, böyle durumlarda en aklı başında çoğu insanın yüzünde de aynı ifade oluyor) sütunların, aynaların önünde uzun süre yürüdüm; arada bir, işi şakaya vurarak dantelli giysilerin, eskimiş eldivenlerin arasından sallanarak geçiyor, kimi zaman onlarla birlikte yürüyordum. Boruların uğultusuna, kemanların çığlıklarına kulak veriyordum. Sonunda kendimi yeterince sıktıktan, başımın ağrımasına neden olduktan sonra tam eve gitmek istiyordum ki... birden... durdum. Bir sütuna yaslanmış siyah giysili bir kadın gördüm. Yanına gittim ve... okurlarım inanacaklar mı bana? Hemen tanıdım onu... Neyinden tanımıştım onu: Maskesindeki yatay aralıktan bana doğrulttuğu uzun bakışından mı, omuzlarının, kollarının nefis biçiminden mi, bedeninin göz kamaştıran hatlarından mı, ya da, nihayet, o anda içimden gelen gizemli bir sesten mi... söyleyemeyeceğim ama tanımıştım onu. Kalbim çarparak birkaç kez geçtim önünden. Olduğu yerde kıpırdamadan duruyordu; duruşunda öylesine bir hüzünlü umutsuzluk vardı ki bir İspanyol aşk şarkısını hatırladım:

Hüzünlü bir resimim ben,
Duvara yapışmış.[9]

Kadının yaslandığı sütunun arkasına geçtim, kulağına eğilip fısıldadım:

"Passa que'colli..."

Birden ürperdi, hızla bana döndü. Gözlerimiz birbirine öylesine yakın geldi ki korkudan gözbebeklerinin büyüdüğünü fark edebildim. Şaşkınlık içinde yavaşça elini uzattı bana, gözlerimin içine baktı.

---

9 (It.) *Soy un cuadro de tristeza,*
Arrimado a la pared.

Gözlerimi gözlerinden ayırmadan, tane tane şöyle dedim:

"184* yılının 6 Mayısı'nda... Sorrento'da, gecenin saat onunda, *Délif Croce*[10] sokağında, sonra Rusya'da ...ski ilinin, Mihaylovskoye köyünde, 22 Temmuz 184* yılında..."

Bütün bunları Fransızca söylemiştim. Kadın biraz geri çekildi, şaşkın bakışıyla yukarıdan aşağı süzdü beni, fısıldadı: "*Venez*..."[11] Çabuk adımlarla çıktı salondan. Onun arkasından da ben.

Konuşmadan yürüyorduk. Onun yanında yürürken hissettiklerimi anlatabilecek güçte değilim. Ansızın gerçeğe dönen inanılmaz güzel bir rüyaydı bu... Ölmek üzere olan Pygmalion'un gözünün önünde kaidesinden inip canlı bir kadına dönüşen bir Afrodit heykeli... İnanamıyordum, soluk almakta zorlanıyordum. Birkaç odadan geçtik... Sonunda bir odada durdu, pencerenin önündeki küçük kanepeye oturdu. Yanına oturdum.

Başını yavaşça, bütünüyle bana çevirdi ve dikkatle yüzüme baktı.

"Sizi... *o* gönderdi!" diye mırıldandı.

Sesi zayıf, kararsızdı...

Sorusu çok şaşırtmıştı beni. Duraksayarak, "Hayır, o göndermedi," dedim.

"Tanıyor musunuz onu?"

Gizemli, mağrur bir tavırla cevap verdim:

"Tanıyorum, evet tanıyorum."

Rolümü sürdürmek istiyordum.

İnanmıyormuş gibi baktı yüzüme, bir şey söylemek istedi, başını önüne eğdi.

"Sorrento'da bekliyordunuz onu," diye devam ettim, "Mihaylovskoye'de buluştunuz, birlikte atla dolaştınız..."

"Peki, nereden..." diye başlayacak oldu.

Sözünü kestim:

"Biliyorum... her şeyi biliyorum..."

"Yüzünüz sanki hiç yabancı değil bana..." diye devam etti ama, hayır...

"Hayır, tanışmıyoruz."

"Peki, istediğiniz nedir?"

10 (İt.) Haç.

11 (Fr.) Gidelim.

Israrlı, tekrarladım:

"Evet, her şeyi biliyorum."

Böyle güzel bir başlangıçtan yararlanmamın gerektiğini düşünmeme karşın, sürekli "biliyorum, biliyorum" dememin de komik kaçmaya başladığının farkındaydım ama heyecanım o kadar büyüktü, bu beklenmedik karşılaşma beni öylesine şaşırtmıştı ki kendimi bütünüyle kaybetmiştim, başka bir şey söyleyemiyordum. Ayrıca, bildiğim başka bir şey de yoktu. Aptallık ettiğimi hissediyordum; başlangıçta her şeyden haberdar biri olduğumu göstermek çabamın beni gülümsenen bir aptal durumuna düşürmekte olduğunu görüyordum... Ama yapabileceğim bir şey yoktu. Bir kez daha,

"Evet, her şeyi biliyorum," dedim.

Yüzüme baktı, hızla ayağa kalktı, uzaklaşmak istedi.

Ama fazlasıyla korkunç bir şey olurdu bu. Kolundan tutup durdurdum onu.

"Tanrı aşkına," diye başladım, "oturunuz, beni dinleyiniz..."

Bir an düşündükten sonra oturdu.

Heyecanla devam ettim:

"Her şeyi bildiğimi söyledim size ama doğru değildi bu... Hiçbir şey bilmiyorum, kesinlikle hiçbir şey; sizin kim olduğunuzu da, onun kim olduğunu da bilmiyorum. Biraz önce sütunun dibinde söylediğimi tuhaf, anlaşılmaz bir rastlantıya verin. Sanki şaka gibi, neredeyse aynı biçimde iki kez karşılaştım sizinle ve istemeden, belki de gizli kalmasını istediğiniz bir olaya tanık oldum..."

Ve en küçük bir şeyi gizlemeden, açık açık her şeyi anlattım ona: Sorrento'da da, Rusya'da da onu gördüğümü, Mihaylovskoye'de yaptığım soruşturmaları, Moskova'da onun kız kardeşi Şlıkova ile konuştuklarımı bile.

Konuşmamı bitirdikten sonra ekledim:

"Artık her şeyi biliyorsunuz. Üzerimde nasıl derin, nasıl sarsıcı bir etkinizin olduğunu anlatmayacağım size: Sizi gören bir erkeğin hayranınız olmaması imkânsızdır. Öte yandan, benim üzerimde bıraktığınız etki konusunda ise bir şey söylemeyeceğim... Sizi iki kez nasıl koşullarda gördüğümü hatırlayınız... İnanın, çılgınca umutlara dalacak değilim ama bugün sizi görünce kendimi kaptır-

dığım o anlaşılmaz heyecanımı anlayışla karşılayın, bir an için de olsa, ilginizi çekmek için başvurduğum aptalca kurnazlığımı bağışlayın..."

Yaptığım bu utangaç açıklamayı başı önünde dinledi. Neden sonra şöyle dedi:

"Benden istediğiniz nedir?"

"Benim mi? Bir şey istemiyorum sizden... Şu anda öyle mutluyum ki... Başkalarının sırlarına büyük saygım vardır."

"Öyle mi? Ama şu ana kadar sanki..." Bir an sustuktan sonra devam etti: "Bununla birlikte... size sitem etmek istemiyorum. Sizin yerinizde kim olsa aynı şeyi yapardı. Öte yandan rastlantılar bizi öylesine ısrarla buluşturmuş ki... ve bu sizinle biraz açık yürekli olmam hakkını kazandırıyor size. Dinleyin: Ben ilk önüne çıkan erkeğe yüreğindeki acıları, duyguları anlatmak için maskeli balolarda dolaşan anlaşılamamış, mutsuz kadınlardan değilim... Kimsenin bana acımasına ihtiyacım yok: Yüreğim öldü benim ve buraya onu tam anlamıyla gömmek için geldim."

Mendilini gözlerine götürdü.

Kendini biraz zorlayarak devam etti:

"Umarım, bu dediklerimi maskeli balolarda olağan duygu boşalması olarak almazsınız. Bunun bana göre olmadığını anlamış olmalısınız..."

Gerçekten de, ses tonundaki yapmacık bütün yumuşaklığa karşın, sesinde korkutucu bir şey vardı.

Rusça devam etti:

"Ben bir Rus'um..." O ana kadar Fransızca konuşuyordu. "Rusya'da az kalmış olsam da... Soyadımı bilmenize gerek yok. Anna Fyodorovna eski bir arkadaşımdır. Mihaylovskoye'ye onun kız kardeşiymişim gibi geldim... O zamanlar *onunla* sağda solda görüşebilmemin imkânı yoktu... Dedikodular almış yürümüştü... Aramızda bazı engeller vardı, evliydi...Bu engeller ortadan kalktı ama soyadını alacağım o kişi, yani bizi birlikte gördüğünüz o kişi terk etti beni."

Eliyle bir hareket yapıp bir an sustu...

"Sanırım tanımıyorsunuz onu? Kendisiyle hiç karşılaşmadınız, değil mi?"

"Karşılaşmadım."

"Bu arada zamanının büyük bölümünü yurtdışında geçirdi. Ama şimdi burada..." Bir an sustuktan sonra ekledi: "Benim bütün hikâyem bu işte... Gördüğünüz gibi, esrarengiz, özel bir yanı yok."

Çekinerek kestim sözünü:

"Ya Serronto?"

Tane tane, "Onunla Sorrento'da tanıştım," dedi.

Ve düşünceye daldı.

İkimiz de sustuk. Tuhaf bir mahcubiyet çökmüştü üzerime. Onun yanında, hayallerimi süsleyen, beni öylesine heyecanlandıran, etkileyen o kadının yanında oturuyordum... onun yanında oturuyor ve yüreğimde bir soğukluk, ağırlık hissediyordum. Bu karşılaşmadan bir şey çıkmayacağını, onunla benim aramda derin bir uçurumun olduğunu, ayrıldıktan sonra bir daha görüşmeyeceğimizi biliyordum. O, başını önüne eğmiş, ellerini dizlerinin üzerine bırakmış, sakin, kayıtsız oturuyordu. Onulmaz kederin bu kayıtsızlığını çok bilirdim, bir daha geri gelmeyecek mutluluğu bu önemsemezliği de! Maskeli çiftler geçiyordu önümüzden; 'tekdüze ve çılgın' valsın kâh uzaktan boğuk sesi geliyordu, kâh keskin haykırışlar duyuluyordu. Neşeli balo müziği ağır ve hüzünlü heyecanlandırıyordu beni. Şöyle düşünüyordum: "Bu kadın gerçekten de, bir zamanlar uzak bir köy evinin penceresinde görkemli güzelliğini olanca parlaklığıyla gördüğüm o kadın mı?.." Oysa zaman da hiç değiştirmemişti onu sanki. Maskenin dantelinin kapamadığı yüzünün alt bölümünde neredeyse çocuksu bir tazelik vardı ama bir heykel soğuğunun esintisi geliyordu oradan... Afrodit tekrar kaidesine dönmüştü ve bir daha inmeyecekti oradan. Kadın birden doğruldu, bitişikteki odaya baktı ve ayağa kalktı.

"Elinizi verin bana," dedi, hemen gidelim buradan.

Salona döndük. Öyle hızlı yürüyordu ki arkasından zor yetişiyordum. Bir sütunun yanında durdu.

"Burada bekleyelim," diye fısıldadı.

Soracak oldum ona:

"Birini mi arıyorsunuz?"

Ama ilgilenmedi benimle: Israrlı bakışını kalabalığa dikmişti. Siyah kadifenin altından iri, simsiyah gözleri karanlık, tehditkâr bakıyordu.

Onun baktığı yere bakınca her şeyi anladım. Kolonlarla duvarın oluşturduğu koridorda, ormanda onun yanında gördüğüm o erkek yürüyordu. Hemen tanımıştım onu; hiç değişmemiş gibiydi. Siyah bıyığı gene öyle göz alıcıydı, kahverengi gözlerinde gene öyle sakin, kendine güven dolu bir neşenin ışığı vardı. Hiç acele etmeden, ince bedenini hafifçe yana yatırmış, koluna girdiği yanındaki kadına bir şeyler anlatıyordu. Önümüzden geçerken birden başını kaldırdı, önce bana, sonra yanımdaki kadına baktı ve galiba tanıdı onu, çünkü kaşları hafiften titremişti, gözlerini süzmüştü, belli belirsiz ama dayanılmaz küstah bir gülümseme dolaşmıştı dudaklarında... Yanındaki kadına doğru eğildi, iki sözcük fısıldadı kulağına; kadın hemen dönüp baktı, masmavi gözleriyle ikimizi süzdü, hafifçe gülümsedi, yanındaki erkeğe sitemli salladı parmağını. Erkek tek omzunu kaldırdı, kadın kırıtarak sokuldu ona...

Dönüp yanımdaki kadına baktım. Uzaklaşan çiftin arkasından bakıyordu. Birden elimden elini çekti, kapıya doğru koştu. Arkasından gidecektim ama o dönüp bana öyle bir baktı ki öne eğilerek selam verebildim ona yalnızca, olduğum yerde kaldım. Onun arkasından gitmemin büyük aptallık olacağını anlamıştım.

On beş dakika sonra bir arkadaşıma şöyle diyordum:

"Söylesene, dostum, uzun boylu, bıyıklı şu adamın Petersburg'daki adresini biliyor musun?"

"Onun mu? Kendisi bizim buralarda çok seyrek ortaya çıkan oldukça esrarengiz bir yabancıdır. Neden sordun?"

"Öylesine sordum işte!.."

Eve döndüm. Tanımadığım o kadınla bir daha karşılaşmadım. Sevdiği erkeğin kim olduğunu bildiğime göre, ondan kadının kim olduğunu öğrenebilirdim ama yapmak istemedim bunu. Yukarıda da söylediğim gibi, bir rüya gibi gelip geçti hayatımdan o kadın ve kayboldu...

Hanımefendinin Kendi Bürosu

(Собственная Господская Контора)

Glafira İvanovna'nın girdiği, her gün iki saatten fazla zamanını geçirdiği odaya, at ahırının yanındaki ek yapıda bulunan "babadan kalma asıl büro"dan ayırmak için "Hanımefendinin kendi bürosu" diyorlardı. Hanımefendinin sekreteri Levon İvanov ya da hanımefendi Glafira İvanovna'nın deyimiyle Lêon (Gençliğinde Fransızca öğretmişlerdi Levon İvanov'a, oldukça iyi Fransızca konuşuyordu) sürekli "Hanımefendinin kendi bürosu"nda oturuyordu; ne var ki Glafira İvanovna büroda onunla yalnızca Rusça konuşurdu. Levon'dan başka "Hanımefendinin kendi bürosu"na rapor vermek için her sabah baş kâhya ile baş uşak da gelirdi. Oraya sık sık muhtar da, seyrek olarak müdür Vasiliy Vasilyeviç de çağrılırdı. Çiftlikle ilgili bütün ödemeler, bütün alım satım işleri "Babadan kalma" büroda görüşülürdü, bu yüzden orası her zaman kalabalık olurdu. Hesaplar için köyden veya kentten gelmiş birtakım kişiler, iş görüşmesi için bekleyen yabancılar veya komşular, çiftlik elemanları, köylüler, muhtarlar, polisler vb... sabahtan akşama kadar orada ayakta durur veya otururlardı.

"Babadan kalma" büro temizliğiyle de, kokusuyla da hiç hoş değildi. Kimi zaman mumların ışığı orada bodrumda veya hamamda olduğu gibi maviydi. "Hanımefendinin kendi bürosu" ise tersine, temizliğiyle de, derli toplulluğuyla da çok farklıydı: Burası üç pen-

ceresiyle aydınlık, geniş bir odaydı. Pencerelerden birinin önünde sekreterin yeşil çuha kaplı masası vardı. Duvarlar boyunca dışbudak tahta dolaplar diziliydi; odanın tam ortasında, özellikle yükseltilmiş bölümde ceviz ağacından bir çalışma masası vardı, bu masanın arkasındaki geniş, yumuşak koltuk hanımefendinin kendi koltuğuydu; hemen yanında ama biraz altta yine oldukça rahat başka bir koltuk vardı, o koltuk müdür Vasiliy Vasilyeviç'in koltuğuydu. Hanımefendinin çalışma masasının tam karşısında duvarda, çiftliğini ona bırakan ve Glafira İvanovna'nın da çiftlik yönetimini örnek aldığı, zamanında pek ünlü amcasının pembe Fransız kaftanının düğmeleri parlak, saçları pudralı bir portresi asılıydı.

"Hanımefendinin kendi bürosu"nda üç kişi vardı. Onlardan biri dalgın bakışlı, sarışın, yüzü veremli gibi sapsarı, genç sekreter Levon, veya Lêon'du; kendi masasının önünde ayakta duruyor, bir defterin sayfalarını çeviriyordu; öteki, saçlarına kır düşmüş, siyah kaşları sarkık, yüzü asık ve kurnaz, ellisini geride bırakmış baş kâhya Kintilian'dı, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, sürekli önüne, yere bakıyordu. Üçüncü kişi, simsiyah sakalıyla, taptaze yanaklarıyla, geniş, bembeyaz alnıyla, neşeli, parlak gözleriyle yakışıklı bir genç olan muhtar Pavel ise rahat bir tavırla kapıya yaslanmış, ayakta duruyordu. Üzerindeki giysi gerçi köylü giysi de, tüccar giysisi de değildi, sakalı da vardı ama kendisi bir köylü değildi. Glafira İvanovna, uşaklıktan muhtarlığa yükseltmişti onu. Bununla birlikte şimdilik yalnızca hanımefendinin yaşadığı Vvedenskoye köyüne bakıyordu ama yetkileri gün geçtikçe, saat geçtikçe artmaktaydı, hanımefendinin lütufları yağmur gibi dökülüyordu üzerine. Şurada daha en çok iki yıl olmuştu ki kendisinden önceki Nikifor'u çeşitli ayak oyunlarıyla gözden düşürüp onun yerine geçen Kintilian'ın canının çok sıkılmasına sebep olarak, Pavel hızla zirveye tırmanmaktaydı.

Bu üç kişi Glafira İvanovna odaya girinceye kadar birbirleriyle hiç konuşmadılar; yalnızca Pavel bir ara Levon'a bahçede yapılanların listesini çıkarıp çıkarmadığını sormuştu; Levon da evet anlamına başını eğerek karşılık vermişti. Nihayet hanımefendi içeri girince üçü birden doğruldu, yerlere kadar eğildi. Kintilian ile Pavel ellerini arkaya attılar, Levon elini hafifçe masaya dayadı. Glafira

İvanovna sessizce, hiç acele etmeden yüksekçe yapılmış yere çıktı, koltuğu biraz geri çekip oturdu, yüzünde pek ciddi bir ifadeyle koltuğa yerleşti, bir süre sustuktan sonra Levon'a döndü, eliyle emreder bir hareket yaptı ve "Başla!" dedi.

Levon masadan defteri aldı, birkaç sayfa çevirdi, öksürdü ve ince, biraz sıkıntılı bir sesle başladı:

"184* yılı 12 Temmuz gününün tarla ve öteki işleri.

Dünkü 11 Temmuz salı köylülerin hanımefendi için çalışma günüydü. Vvedenskoye köylüleri toplam 134 kişi çayırlarda ot biçtiler..."

Hanımefendi sert bir ses tonuyla kesti Levon'un sözünü:

"Neden okuyorsun bana sen bunları?"

"Emrettiğiniz gibi, tarla işleriyle öteki işlerden... başlıyorum," diye mırıldandı Levon.

"Bugün bunları istemiyorum."

Levon defteri bıraktı.

"Dün köylerden gelen raporlar oldu mu?"

"Üç rapor geldi efendim: Lisitsına'dan, Gagino'dan, Kirillovo'dan."

"Lisitsına'dan gelen raporu oku bana."

"Raporun kendini mi, özetini mi emredersiniz efendim?"

"Raporu oku."

Ve hesap boncuklarını takırdatmaya başladı Glafira İvanovna...

Odada bulunanların hiç hoşuna gitmedi bu sesler. Hanımefendi boncuklarla hesap yapmaya başladığında bunun sonunun iyi olmayacağını, bir fırtınanın kopacağını biliyorlardı. Yüzleri değişmişti; hanımefendisinin yüzüne her zaman cesaretle bakabilen Pavel bile gülümsemesini tutmuştu.

Levon masadan yazılı bir kâğıdı aldı, aynı ses tonuyla başladı.

"Lisitsino köyü muhtarı Yevstigney Semyonov'un raporudur.

1. Paragraf. Hanımefendimiz Glafira İvanovna Gagina hazretlerinin mülkü Lisitsino ve Kondratovo köylerinde Tanrı yardımıyla her şey yolundadır. 2. Paragraf. Dün..."

Glafira İvanovna tekrar kesti Levon'un sözünü:

"Hepsini okuma bana... Yalnızca, arı kovanlarıyla ilgili neler yazmış, onu oku..."

Levon rapora hızlı bir göz gezdirdikten sonra cevap verdi:

"Arı kovanlarıyla ilgili bir şey yok efendim raporda."

Glafira İvanovna yüksek sesle, "Çok güzel!" dedi. Ve hesap boncuklarını daha çabuk takırdamatya başladı. "İyi bir muhtar şu Yevstigney Semyonov, kimse bir şey diyemez!" Glafira İvanovna Kintilian'a döndü: "O muhtarı oraya *sen* atamıştın, değil mi?" Lisitsino muhtarını daha önce Nikiforov atamıştı ama Kintilian susmayı, bir şey söylememeyi uygun buldu. "Çok sert bir azarlama ve özel bir uyarıda bulunmak gerekiyor ona."

Levon eğildi, not defterine kurşun kalemle iki sözcük yazdı.

Bir sessizlik oldu.

Levon çekinerek sordu:

"Devamını okumamı emreder misiniz efendim?"

Hanımefendi cevap vermedi, hesap boncuklarını şakırdatmayı sürdürdü. Levon alnına düşen saçını düzeltti, başını önüne eğdi. Odaya bir ölüm sessizliği çökmüştü... Yalnızca, odaya girmiş kocaman bir yeşil sineğin pencerenin camında acıklı vızıldaması duyuluyordu.

Dalmış olduğu derin düşüncelerden uzun bir süre sonra kurtulan Glafira İvanovna,

"'Hanımefendinin notları'nı çıkar," dedi. "Dün sana yazdırdıklarımı oku."

Levon masasının gözünden kapağında "Hanımefendinin notları" yazan mavi bir defter çıkardı, defteri açtı, okudu:

"Haziranın on biri, Pazartesi.

İlk olarak: Adamlarım için yeni bir düzen istiyorum; *göçmenlerin* durumuna getireceğim adamlarımı; benim göçmenlerim değişik işler yapacak, ev işleri, dışarı işleri, her türlü iş... onlar için taş evler yaptıracağım; atölyeler, dikim atölyeleri, dantel atölyeleri gibi, dokuma, kireç atölyeleri... ve işi o kadar ileri götüreceğim ki Vvedenskoye atölyeleri Rusya'nın her yerinde ünlü olacak; işe yaramayan adamlarımı ise satacağım ya da değişik yerlere dağıtacağım. Benim göçmenlerimin başkanı Kurpiyan Semyonov olacak."

Levor durdu. Hanımefendi sordu ona:

"Bunun için nasıl bir not düşülmüş?"

"Görüş benimsenmiştir. Kupriyan konusu halledildi."

Hanımefendi bir süre sustu.

"Devam et."

"'İkinci olarak: Türk hiçbir zaman, hiçbir şekilde hayvan bakıcılığından başka işe verilmeyecek; asla bir işte başkan yapılmayacak, sürekli Türk ve çoban olarak kalacak.' Not: Yerine getirildi.

'Üçüncü olarak: İneklerimi görmek için toplattırdım... Vay! Vay! Nasıl inekler bunlar? Peki ama İsviçreli'nin dediği gibi, bir sağımda iki kova süt veren ineklerim neden olmasın benim? *Je réglerai, tout cela, je réglerai.*[1] Tirol'dan bir koyun bakıcısı getirteceğim, Liflyanka ilinden göçmen Polonyalı Alman bir kadın alacağım; hepsini yapacağım bunların, ondan sonra görsün herkes.' Not... not yok."

"Not yok mu?" diye sordu Glafira İvanovna. "Burada nasıl bir notun olması gerektiğini ben söyleyeceğim sana. Yaz..." Glafira İvanovna, Levon'a dikte etmeye başladı: "'Gerçek bir müdüre sahip olduğumda bütün bunlar yapılacak, kesinlikle yapılacak. Ama Vasiliy Vasilyeviç'le olmaz bu... Böyle bir müdür lazım değil bana, böylesi işime yaramaz benim, o kadar...' Şimdi devam et."

Levon "o kadar"ın sonuna kocaman bir soru işareti koyduktan sonra tekrar okumaya başladı:

"'Dördüncü olarak: Her adamıma şu soru sorulacak: Sen yılda ne kadar gelir sağladın, görevin neydi, ne iş yaptın ve ne kadar harcama yaptın? Onun vereceği cevaba göre, adamın sağladığı yarara ya da memnuniyete göre hareket edilecek; yarar veya memnuniyet yoksa uzaklaştırılacak.' Not: Birinci maddeye aktarıldı."

Hanımefendi sesini yükseltti:

"Ne demek birinci maddeye aktarıldı?"

Levon, "Birinci maddede, orada da adamlarınızdan söz ediliyor," dedi.

"Nasıl, birinci maddede neden söz ediliyor? Burada, her adama sorulacak, diyor, orada ise genel olarak adamlardan söz ediliyor. Mesela, benim emrettiğim soruyu en azından bir adama sordunuz mu?"

Sekreter mahcup, mırıldandı:

"Hayır efendim, hiç sormadık."

---

1 (Fr.) Bütün bunları yoluna koyacağım, yoluna koyacağım.

"Cevap verin bana: Neden sormadınız?"

Kimse cevap vermedi.

Glafira İvanovna'nın yüzü asıldı.

"Sizlerden çektiğim yetmedi mi?" diye devam etti. "Daha ne kadar kulak asmayacaksınız sözüme?"

Levon titrek bir sesle, "Notları ben düzenlemiyorum efendim," dedi. Müdürle kâhyayı gösterdi. "Onlar düzenliyorlar, ben yalnızca kaydediyorum."

"Senin düzenlemediğini biliyorum. Birinci maddeye! Neden birinci maddeye aktardıklarını biliyorum: Birinci maddeye ha!" Glafira İvanovna birden Kintilian'a döndü. "Mesela sordum sana: *Sen* ailenle birlikte kaça mal oluyorsun bana? Her çeşidinden neler harcanıyor *senin* için? Ve ne kadar yarar sağlıyorsun bana? Ne kadar hoşnut kaldım senden? Bu arada, cebine ne kadar indirdiğini de sormuyorum!"

Kintilian yalnızca dudaklarını sıktı.

Hanımefendi, Kintilian'ı göstererek devam etti:

"Emrim yerine getirilsin, önce ondan başlansın. Baş kâhya o olduğuna göre, herkese örnek olsun... Pekala, devam et!"

"'Beşinci olarak: Sabrım tükeniyor artık... Görüşmem, konuşmam gerekiyor, kiminle mi...'" Levon sesini biraz alçaltıp devam etti: "'Öyle sanıyorum ki benim özellikle aradığım insan kendisidir...' Efendim, buraya bir tamam notu düşmüşsünüz."

"Tamam, biliyorum... Devam et."

"'Altıncı olarak: Yıllık ödemelerini yapmamış oyuncu çocukların annelerine, çocuklarına mektup yazmaları, borçlarını hemen ödemeleri, yoksa geri getirilip burada çalıştırılacakları uyarısında bulunulacak. Olmazsa, gereken önlemler alınacak.' Not: Çocukların annelerine durum bildirildi.

'Yedinci olarak: Vasiliy Vasilyeviç'e şunu göstermek isterim ki o hiç yokmuş gibi yürütebilirim ben işleri. Kendim yürütebilirim, ben kendim... Yoksa her şey eskiden olduğu gibi devam edecek. Ona ihtiyacım yok benim, elimden geleni yaparsam yeter... İstemem!"

"Yeter!" dedi Glafira İvanovna. "Böyle boş şeylerle zaman harcamaya değmez, işimize devam edelim..."

Ve tekrar düşüncelere daldı Glafira İvanovna. Ancak arada bir dudaklarını gererek hesap boncuklarıyla oynarken birden başını kaldırıp haykırdı:

"Kintilian Andreyev!"

Yaşlı adam ürperdi.

"Buyurunuz hanımefendi!"

"Vesayet kuruluna yılda ne kadar ödediğimi söyleyebilir misin bana?"

Kintilian hiç duraksamadan cevap verdi:

"Gümüş ruble olarak on dört bin küsur."

"Peki, bütün borç ne kadar?"

"Yaklaşık iki yüz on bin."

"Yaklaşık! Küsur! Ne biçim cevaplar bunlar? Yaklaşık! Yoksa bunun için mi, bana 'yaklaşık!' cevaplar vermen için mi baş kâhya yaptım seni?"

Yaşlı adam cevap verdi:

"Emrederseniz, defterime bakıp hemen kesin rakamları söyleyebilirim size efendim."

"Böyle önemli şeyleri aklınızda tutmanız gerekir, yoksa deftere bakıp söylemeniz değil! Düzensizlik bu... Ne zaman son vereceğim ben bu düzensizliklere! Peki, bu yıl hiç ödeme yapmadık mı?"

"Yapmadık efendim."

"Peki, geçen yılın parası tam olarak ödendi mi?"

"Hayır efendim, ödenmedi... Uyarı yazısı geldi bize..." Hemen arkasından ekledi Kintilian: "İki bin dört yüz otuz ruble ve birkaç kapik..."

"Anlaşılan ceza ödeyeceğim, öyle mi?"

"Galiba, efendim."

"Peki, vesayet kuruluna ödeme neden yapılmamış? Para mı yoktu?"

"Para vardı efendim ama başka giderlere aktarıldı."

"Özellikle hangi giderlere?"

"Evinizin masraflarına, inek alımına; bildiğiniz gibi efendim, Vasiliy Vasilyeviç... Kendileri yaptılar bu ödemeleri."

Glafira İvanovna sesini yükseltti:

"Yine Vasiliy Vasilyeviç! Bıktım sizin şu Vasiliy Vasilyeviç'iniz-

den! Bana Vasiliy Vasilyeviç'in bahsini etmeyin diye kaç kez söyledim size! Özellikle burada, benim kendi büromda! Adını duymak istemiyorum o Vasiliy Vasilyeviç denen adamın!"

Ve ayağa kalktı Glafira İvanovna, odanın içinde birkaç kez aşağı yukarı gidip geldi.

Sekreterinin önünden geçerken birden durdu.

"Otur ve yaz," dedi. "Sizler de dinleyin."

Levon oturdu, uzun bir mürekkep kalemi aldı eline, yalnızca ucunu azıcık soktu mürekkebe ve başını sola eğdi.

Glafira İvanovna şöyle başladı:

"Hanımefendinin planı..." Levon'un mürekkep kaleminin kâğıtta gıcırdadığı duyuldu. "Çiftliğin bütünü dörde bölünecek:

Birinci bölüm hanımefendinin yönetiminde olacak.

İkince bölüm borçların ödenmesine ayrılacak." Sordu Glafira İvanovna: "Yazdın mı?"

"Ayrılacak," diye tekrarladı sekreter.

"*Üçüncü* bölüm çocukların olacak ve yönetimi Dimitri Petroviç'e verilecek.

Dördüncü bölüm tarım, ekonomi, gelirler için ayrılacak ve orada tarımı geliştirme araştırmaları yapılacak."

"Araştırmaları yapılacak," diye tekrarladı sekreter.

Hanımefendi, Kintilian'la Pavel'e döndü.

"Duydunuz mu?"

Kintilian ile Pavel bir ağızdan cevap verdiler:

"Duyduk efendim."

Sekreter ayağa kalktı.

"Şimdi, imzalamam gereken kâğıtları verin bana."

Kintilian "Babadan kalma asıl bürodan" gelirken yanında getirdiği kırmızı maroken çantayı almak için pencereye yürümüştü ki Glafira İvanovna haykırarak durdurdu onu:

"Ah, Akıl defterim! Akıl defterimi unuttum!"

Kintilian yerine döndü, hanımefendi cebinden küçük not defterini çıkardı. Deftere bakmadan,

"Evet, sırası gelmişken," dedi, "Babkovo'daki evimin kapıcısı kimdi? Nikita Golanets değil mi?"

Kintilian, "Evet efendim," diye karşılık verdi.

"Tamam, bundan böyle Nikita Golonets Babkovo'daki evimde kesinlikle kapıcılık yapmayacak. Benim için ölmüştür o!"

Muhtar, sekreter, müdür ister istemez hep birlikte kaldırdılar başlarını.

"Benim için artık ölmüştür o! Sonunda fark ettim, bu adam hangi köydeyse, o köyde kesinlikle yangın çıkıyor. O Lisitsıno'dayken ek bina yandı kül oldu. Kapıcılık görevinden çıkarın onu, yıllık ödeme aldığımız bir köye yollayın."

"Başüstüne efendim," dedi Kintilian.

"Şimdi akıl defterime bakalım..." Hanımefendi başka bir defteri açtı önünde, yüksek sesle okumaya başladı: "'İşaretli sayfa.' Evet, Tul'dan sayfa yerlerini belirlemek için zamanı belli eden baskısı ve üzerinde belirgin bir biçimde 'burası' yazılı olan sayfa yerlerini işaretleme kâğıtları ısmarlanacak. Bunu senden istiyorum Pavel."

Pavel pek neşeli, "Emriniz yerine getirilecektir efendim," dedi.

Glafira İvanovna Pavel'in yüzüne sevecen bakarak ekledi:

"Farkındayım, bahçede bir şeyleri yoluna koydun, yolları tertemiz olmuş... teşekkür ederim."

Pavel öne eğilerek selam verdi. Mırıldandı:

"Yararlı bir şeyler yapmak beni mutlu ediyor, hanımefendi anacığım."

"Güzel, güzel.

Şimdi ikinci: 'Yulaf ve saman.' Dört gün önce komşum İvan Yeremeiç konuk geldi bana, topu topu iki saat kaldı... Kim söylemişti ona beni ziyaret etmesini? Atlarına yulafı iki çeyrek ve dört kile, samanı ise bir pud[2] ve yirmi funt[3] olarak veriyorlarmış. Korkunç bir şey bu! Soruyorum size, kimin işidir bu?"

"Baş uşağın," dedi Kintilian.

"Saçmaladın: Baş uşağın işi midir? Baş uşak evle ilgilenir, atlarla değil."

Kintilian söylediğini düzeltti:

"Yulaf ve samanı ahırların yöneticisi verir."

"Bizde bunu yapan kimdir?"

"Saraç İpat."

---

2 Pud: 16,3 kg karşılığı eski bir Rus ağırlık ölçü birimi – ç.n.

3 Funt: 409,5 gr karşılığı eski bir Rus ölçü birimi – ç.n.

"Demek İpat'a yulaf ve samanı sen veriyorsun!.. Bu kadar önemli bir görevi var yani. Peki sen neye bakıyorsun? Tutalım ki hayvanlara verilen yemi sen tartamıyorsun ama yine de ne kadar verildiğini bilmelisin. Nikifor'un işi değil bu... Öyle anlaşılıyor ki ahırların yönetimini de Pavel'e vermem gerekecek." Hanımefendi Pavel'e dönüp ekledi: "Aklıma gelmişken, Nikifor'u hangi köye gönderdiniz?"

"Valuhino'ya."

"Valuhino'ya... Bugün bunu hatırlat bana Levon."

"Şimdi gelelim üçüncüsüne: 'Neden Aleksey'i değil de, Fyodor'u gönderdiklerini soracağım?' Evet; matmazeli almak için Moskova'ya emrettiğim gibi neden, Aleksey değil de, o beyinsiz ihtiyar Fyodor gönderildi?"

"Aleksey'in marangozhanede işi çıktı."

"Ben bir şey emrettiğimde, emrimi yerine getireceksiniz, fikir yürütmeyeceksiniz. Kim değiştirdi benim emrimi?"

"Öyle bir şey yok efendim."

"Kim yaptı bunu?"

Kintilian ezildi büzüldü ama cevap vermedi.

"Sana soruyorum: Kim?"

Kintilian ağzını açacak oldu ve bir şey söylemeye cesaret edemedi ama hanımefendinin yüzüne baktı.

Çabucak karşılık verdi:

"Vasiliy Vasilyeviç öyle dedi efendim."

Glafira İvanovna tekrar yükseltti sesini:

"Gene! Gene Vasiliy Vasilyeviç! Bu kadarı da fazla artık! Her yerde, her yerde bu Vasiliy Vasilyeviç çıkıyor karşıma! Bitirmeliyim bu işi! Dayanılacak gibi değil!"

Glafira İvanovna hırsla çaldı çıngırağı.

Suslik girdi odaya.

"Hemen Vasiliy Vasilyeviç'i bul, hemen yanıma gelmesini söyle; ayrıca Agrafena'ya da söyle, bir bardak su getirsin bana."

"Başüstüne efendim!" diye haykırdı Suslik ve gözden kayboldu.

Hanımefendi devam etti:

"Şimdi siz de gidin. Kâğıtları sonra imzalarım."

Glafira İvanovna tekrar dolaşmaya başladı odanın içinde.

Antreden çıkarlarken muhtar şöyle dedi baş kâhyaya:

"Kintilian Andreiç, Vasiliy Vasilyeviç'i karıştırmanıza hiç gerek yoktu.

Yaşlı adam kolunu sallayarak, canı sıkkın, karşılık verdi:

"Eh! Her zaman aynı şey... Baksanıza bugün hava ne güzel..."

Muhtar gülümsedi.

"Ama kapikleri çok güzel söylediniz..."

"Doğrusu, siz de not kâğıtları konusunda... çok iyiydiniz..."

Ve Kintilian "Babadan kalma asıl büro"ya doğru yürüdü.

Pavel sordu Levon'a:

"Siz nereye?"

"Odama gidip biraz uyuyacağım. Çok yoruldum."

Pavel yalnız kaldı. Bir an düşündü, sert bir amir tavrı takındı ve kollarını iki yana genişçe açıp bahçeye yürüdü.

Bu arada Suslik koşarak Vasiliy Vasilyeviç'in kaldığı ek binaya gitti, çalışma odasına daldı, soluyarak şöyle dedi:

"Hanımefendinin yanına gidiniz."

Bu arada Vasiliy Vasilyeviç kaymaklı üçüncü bardak çayını henüz bitirmek üzereydi. Sigara dumanını ağzından dışarı üfledikten sonra çay tabağını dudaklarına götürüyordu ki Suslik girmişti kapıdan. Vasiliy Vasilyeviç hemen masaya bıraktı çay tabağını, kaşlarını çatıp telaşlı bir tavırla sordu Suslik'e:

"Beni yanına mı istiyor hanımefendi?"

"Evet efendim. Hemen gelmenizi emrettiler."

"Kendisi nerede?"

"Bürosunda efendim."

Vasiliy Vasilyeviç bir an sustu, birden ayağa kalktı. Seslendi:

"Hey, Yuşka! Giyineceğim, redingotum ve kravatım!"

Uşağı Vasiliy Vasilyeviç'in giyinmesine yardım etti. Vasiliy Vasilyeviç aynanın karşısında saçlarını taradı redingotunun önünü ilikledi, kasketini giydi ve kapının önüne çıktı. Arkasından ayrılmayan Suslik'e başını çevirip bakmadan, alçak sesle sordu:

"Neler oldu? Yoksa... Bir şey mi oldu orada?.."

Pek uyanık çocuk manalı karşılık verdi:

"Galiba öyle, efendim..."

Vasiliy Vasilyeviç daha da alçak sesle, "Kızgın mı hanımefendi?" diye sordu.

"Kendileri çok kızgınlar efendim," dedi Suslik.

Vasiliy Vasilyeviç elini göğsüne götürüp iki kez derin soluk aldı.

"Aman Tanrım! Tanrım!" diye fısıldadı.

Yavaş adımlarla arka kapıdan, Glafira İvanovna'nın, Agrafina'nın getirdiği bardaktan zaman zaman bir yudum su içtiği "Hanımefendinin kendi bürosu"na yürüdü.

İki Arkadaş

(Два Приятеля)

Yirmi altı yaşında bir genç olan Boris Andreiç Vyazovnin 184* yılının ilkbaharında, Rusya'nın orta kuşağı illerinden birindeki köyüne geldi. "Ailesiyle ilgili durumlar" gereği devlet hizmetinden yeni ayrılmıştı, çiftçilik yapmak niyetindeydi. Elbette, güzel bir düşünceydi bu! Ne var ki çoğu zaman olduğu gibi, Boris Andreiç de bunu isteyerek yapmamıştı. Geliri her yıl giderek azalmış, borçları büyümüştü: Devlet görevini, başkentte yaşamını sürdürmesinin, yani o güne kadar yaşadığı gibi yaşamasının olanaksız olduğunu görmüş, bağrına taş basıp kararını vermiş, "ailesiyle ilgili durumlar"ı düzeltmek için birkaç yıllığına, bir anda bu ücra köyde bulmuştu kendini.

Vyazovnin arazisini perişan, çiftliğini bakımsız buldu, evi neredeyse harap bir durumdaydı; kâhyayı değiştirdi, uşakların, hizmetçilerin ücretlerini düşürdü; kendisi için iki üç oda temizlettirdi, çatının akan birkaç yerini onarttı. Bununla birlikte, ne yapmak niyetinde olduğunu gösteren sert birtakım önlemler almadı... Önce yavaş yavaş çiftliğin durumunu öğrenmeye, işin aslına girmeye çalışıyordu. Şunu da itiraf etmek gerekir ki işin aslına girmeye pek öyle özel bir kararlılıkla girdiği de yoktu, hiç acele etmiyordu. Alışık olmadığı için köyde canı çok sıkılıyordu; sabahları çoğu zaman, önündeki uzun bütün bir gün ne yapacağını, nereye gidece-

ğini bilemiyordu. Komşusu hayli çoktu ama tanışmıyordu onlarla ama onlara yakınlaşmak istemediğinden değildi bu; nasıl olduysa, onlarla bir araya gelememişti; nihayet, ancak sonbaharda en yakın komşularından biriyle tanıştı. Yeni tanıştığı komşusunun adı Pyotr Vasiliç Krupitsın'dı. Bir zamanlar süvarideymiş ve teğmen olarak emekliye ayrılmıştı. Onun köylüleriyle Vyazovnin'in köylüleri arasında iki buçuk desyatinalık[1] bir çayırla ilgili yıllardır süren bir anlaşmazlık vardı. İş sık sık kavgalara kadar varıyordu. Kuru ot balyaları gizlice bir yerden bir yere aktarılıyor; değişik tatsızlıklar çıkıyordu ve Krupitsın birilerinden Boris Andreiç'in uysal bir insan olduğunu öğrenip onunla görüşmek amacıyla kalkıp evine kendisi gelmemiş olsaydı bu anlaşmazlık belki daha uzun yıllar sürecekti. İki komşunun bu görüşmesi çok güzel sonuçlar verdi: Bir kere, iş toprak sahiplerinin karşılıklı memnuniyetiyle hemen, temelli tatlıya bağlandı; sonra, ikisi de birbirinden hoşlandı, sık görüşmeye başladılar ve kışa girdiklerinde neredeyse ayrılmaz iki arkadaş olmuşlardı.

Bununla birlikte, arkadaşların ortak yanları azdı. Vyazovnin zengin biri olmasa da, zengin bir aileden geliyordu, iyi bir öğrenim görmüştü, üniversitede okumuştu, birkaç yabancı dil biliyordu, kitap okumayı seviyordu ve genelde kültürlü bir insan sayılabilirdi. Krupitsın ise tersine, yarım yamalak Fransızca biliyordu, gerekmedikçe eline bir kitap almazdı, daha çok, okumamış insanlar sınıfından sayılırdı. İki arkadaş dış görünüşleriyle de birbirine pek az benziyorlardı: Vyazovnin hayli uzun boyluydu, zayıf, sarışındı, bir İngiliz'i andırıyordu; bedeninin, özellikle ellerinin çok temiz olmasına dikkat ederdi, şık giyinir, kravatlarıyla caka satardı... Başkent alışkanlıkları! Krupitsın ise, tersine, kısa boylu, hafif kambur, esmer, siyah saçlıydı; yaz kış üzerinde uzun, cepleri dolu, bronz rengi çuha bir paltoyla dolaşırdı. "Kir tutmadığı için seviyorum bu rengi", diyordu. Çuhanın rengi gerçekten kir tutmuyordu ama çuhanın kendi çok kir tutuyordu. Vyazovnin güzel yemekler yemeyi seviyordu, güzel yemekler yemenin, damak zevkine sahip olmanın ne demek olduğundan söz etmeyi pek seviyordu. Krupitsın önüne konan her şeyi yerdi, yeter ki yenebilecek bir şey

1 Desyatina: 1,09 hektar karşılığı eski bir Rus yüzölçümü birimi – ç.n.

olsun... Çorbayla lapa mı koydular önüne, lapayı çorbaya katar, ikisini birlikte kaşıklardı. Bol yağlı Alman çorbası mı geldi önüne, hiç fark etmezdi... onun da içine boşaltırdı lapayı, iştahla mideye indirirdi... Kvası,[2] kendi deyimiyle öz babasını sevdiği kadar sever, Fransız şarabından, özellikle kırmızısından nefret eder, ekşi olduğunu söylerdi. Krupitsın, genelde titiz olmaktan çok uzak biriydi, oysa Vyazovnin günde üç mendil değiştirirdi. Sözün kısası, yukarıda söylediğimiz gibi, birbirlerine hiç benzemiyorlardı. Yalnızca tek ortak yanları vardı: İkisi de iyi niyetli, sade insanlardı. Krupitsın öyle doğmuştu; Vyazovnin ise sonra öyle olmuştu... Ayrıca, ikisi de herhangi bir şeyi özellikle pek fazla sevmezdi, yani herhangi bir şeye aşırı düşkünlüğü veya bağımlılığı yoktu. Krupitsın, Vyazovnin'den altı yedi yaş büyüktü.

Günleri oldukça tekdüze geçiyordu. Genel olarak sabahları (ama çok erken değil, saat dokuzdan sonra) Boris Andreiç, üzerinde önü açık kırmızı robdöşambrı, kar gibi beyaz gömleği, saçları taralı, yıkanmış, elinde bir kitap ve çayı otururken birden kapı açılıyor, odaya her zamanki özensiz kıyafetiyle Pyotr Vasiliç giriyordu. Vyazovna (Boris Andreiç'in köyünün adı böyleydi) ile onun köyünün arası yarım verstaydı. Öyleyken, Pyotr Vasiliç geceleri sık sık Boris Andreiç'in evinde kalıyordu. Sabahları ikisi aynı anda "Günaydın! Nasıl, iyi uyuyabildiniz mi?" diyordu. O sırada Fedyuşka (Fedyuşka, resmî uşak kıyafetli, saçları ensesinde, ilkbaharda erkek su çulluğunun ibiği gibi dimdik, uykulu, on beş yaşlarında bir çocuktu) Pyotr Vasiliç'e Buhara kumaşından robdöşambrını getiriyordu; Pyotr Vasiliç önce ıhladıktan sonra robdöşambrını giyiyor, çayını alıyor, piposunu yakıyordu. Sohbete başlıyorlardı; gayet sakin, arada susup bir süre dinlenerek konuşuyorlardı. Havalardan, bir gün öncesinin olaylarından, tarlalardaki işlerden, tahıl fiyatlarından söz ediyorlardı; aynı zamanda çevredeki kadın erkek çiftlik sahiplerinden bahsediyorlardı. Tanışmalarının ilk zamanlarında Pyotr Vasiliç, Boris Andreiç'e başkent hayatıyla, bilimle, genel kültürle, yani yüksek konularla ilgili sorular sormayı bir borç biliyor, bunu zevkle bile yapıyordu. Boris Andreiç'in cevapları ilginç geliyordu ona, çoğu zaman şaşırtıyor, heye-

2 Kvas: Bozaya benzer bir Rus içeceği – ç.n.

canlandırıyordu onu ama aynı zamanda sanki biraz yoruyordu da; öyle ki çok geçmeden böyle şeyler sormayı bırakmıştı; zaten Boris Andreiç de kendi açısından, eskiyi hatırlamaktan pek hoşnut değildi... Pyotr Vasiliç daha sonraları birden (ama seyrek olarak) Boris Andreiç'e, örneğin elektrikli telgraf hakkında sorular sormaya başladı ve Boris Andreiç'in pek anlaşılır olmayan cevapları karşısında susuyor, şöyle diyordu: "Evet, çok ilginç" ve artık uzun süre bir daha böyle bilimsel sorular sormuyordu ona. Aralarında sık sık şöyle konuşmalar geçiyordu. Sözgelimi, Pyotr Vasiliç bir gün piposunun dumanını içine çekip burun deliklerinden dışarı verdikten sonra sordu:

"Sahi, Boris Andreiç, evinizin arka kapısında gördüğüm şu yeni kız kimin nesidir?"

Bu kez Boris Andreiç piposunu ağzına götürüp dumanını iki kez üfledikten, soğumuş çayını kaymakla içtikten sonra mırıldandı:

"Hangi kız?"

Pyotr Vasiliç hafiften yana eğildi, pencereden dışarı, avluya baktı (o anda köpek yalınayak bir çocuğu baldırından ısırmıştı) bakarak karşılık verdi:

"Sarışın... güzelce bir kız."

Biraz sonra, Boris Andreiç

"Ya!" dedi, "yeni çamaşırcı kadın olmalı."

Pyotr Vasiliç şaşırmış gibi, "Nereden geldi?" diye sordu.

"Moskova'dan. Orada çamaşırcılık eğitimi aldı."

İkisi de sustu.

Pyotr Vasiliç piposunda, külün altında kuru kuru çıtırdayarak yanan tütüne dikkatle bakarak tekrar sordu:

"Kaç çamaşırcı kadınınız var sizin, Boris Andreiç?"

Cevap verdi Boris Andreiç:

"Üç."

"Üç mü? Benim yalnızca bir çamaşırcı kadınım var. Onun bile, çoğu zaman yapacak işi olmuyor. Bende çamaşırların nasıl yıkandığını siz de biliyorsunuz zaten!"

Karşılık verdi Boris Andreiç:

"Hım!"

Konuşma bir süre kesildi.

Sabah kahvaltısına kadar zaman böyle geçiyordu. Pyotr Vasiliç özellikle sabah kahvaltısı yapmayı seviyor ve saat on iki oldu mu insanın canının yemek çektiğini söylüyordu ve gerçekten de o saatte yemeğini öylesine neşeli, iştahlı yiyordu ki onu öyle yerken gören bir Alman'ın bile karnı acıkırdı. Pyotr Vasiliç kahvaltıyı da öyle yapıyordu! Boris Andreiç çok daha az yiyordu: Tavuk köftesi veya tereyağında, büyük paralar verdiği ve için için nefret ettiği (oysa onsuz ağzına bir lokma koyamayacağını söylerdi) baharatlı rafadan iki yumurta yeterdi ona. Kahvaltıdan sonra, hava güzelse, iki arkadaş yemeğe kadar çiftliği dolaşıyor veya düpedüz yürüyüş yapıyor, atlara bakmaya vb. gidiyorlardı. Bazen Pyotr Vasiliç'in köyüne kadar yürüyor, seyrek olarak onun küçük evine de uğruyorlardı.

Pyotr Vasiliç'in evi küçük, çok eskiydi, bir toprak sahibinin evinden çok, basit bir uşak barakasını andırıyordu. Serçe ve alakarga yuvalarının çepeçevre kuşattığı saman çatısını yeşil yosun kaplamıştı. Bir zamanlar kesilmiş iki kavak kütüğünden biri geriye kaykılmış, biri yere yatmış, orada dal budak salmıştı. Kısacası, Pyotr Vasiliç'in evi dışarıdan da, içeriden de berbat durumdaydı. Ama umurunda değildi Pyotr Vasiliç'in: Bekâr ve böyle şeyleri kendine dert etmeyen bir insan olarak hayatın konforunu önemsemez, gerektiğinde yağmurdan, soğuktan korunabileceği küçük bir yerinin olmasını yeterli görürdü. Çiftlik işlerini kâhya kadını Makedoniya yürütüyordu. Makedoniya orta yaşlı, çok gayretli, hatta dürüst ama sakar bir kadındı. Bir şeyi tutamazdı elinde: tabak çanağı düşürüp kırar, çamaşırlar elinde yırtılıverirlerdi, yemek de doğru dürüst pişmiyor ya da altı yanıyordu. Pyotr Vasiliç "Kaligula" diyordu ona.

Doğuştan konuksever bir insan olan Pyotr Vasiliç evinde konuk ağırlamayı, olanaklarının kısıtlı olmasına karşın, konuklarını yedirip içirmeyi pek severdi. Özellikle Boris Andreiç ona konuk geldiğinde onu ağırlamak için telaşlanıyor, koşturuyordu. Ama hizmette kusur etmemek için neredeyse havalarda uçacak olan Makedoniya'nın sayesinde yoksul Pyotr Vasiliç'in ikramı genelde yetersiz oluyor, çoğu zaman, Pyotr Vasiliç, son derece haklı olarak, bu ikramın mideye *iyi gelmediğini* söylemesine karşın, kurutulmuş bayat balık ve bir kadeh votka ile sınırlı kalıyordu. Dolaştıktan son-

ra iki arkadaş Boris Andreiç'in evine dönüyorlar, hiç acele etmeden yemeklerini yiyorlardı. Yemeklerini kahvaltı yapmamışlar gibi iştahla, doyasıya yedikten sonra Pyotr Vasiliç sakin bir köşeye çekiliyor, iki saatçik uyuyordu; Bu arada Boris Andreyiç yurtdışından gelen dergileri, gazeteleri okuyordu. Arkadaşlar akşam tekrar bir araya geliyordu: Aralarında böyle bir dostluk oluşmuştu! Bazen oturup karşılıklı kâğıt oynuyorlardı, bazen sabahları olduğu gibi sohbet ediyorlardı; kimi zaman Pyotr Vasiliç'in duvarda asılı gitarı aldığı, pek güzel tenor sesiyle değişik romanslar söylediği oluyordu. Pyotr Vasiliç müziği çok seviyordu; hatta Beethoven'in adını heyecanlanmadan söyleyemeyen, sürekli, Moskova'dan bir piyano getirtmeyi düşünen Boris Andreiç'den bile çok... Pyotr Vasiliç'in hüzünlü, kederli olduğu zamanlar, alayda görevdeyken söylediği romansları söylemek gibi bir alışkanlığı vardı... Özellikle duygulanarak şu dizeleri mırıldanırdı:

Fransız yemek yedirmiyor sana,
Emir erin hazırlıyor yemeğini...
Ünlü Rode çalmıyor,
Katalani şarkı söylemiyor...
Borazan kalk çalıyor,
Başçavuş elinde raporla geliyor...

Boris Andreiç bazen eşlik ediyordu ona ama sesi hiç güzel değildi. Arkadaşlar gece saat dokuzdan sonra, (bazen daha erken) ayrılıyorlardı... ama ertesi gün tekrar aynı şeyler oluyordu.

İşte, bir gün Pyotr Vasiliç her zamanki alışkanlığıyla Boris Andreiç'in karşısında hafiften yana dönük otururken onun yüzüne oldukça ısrarlı bakarak, pek dalgın, şöyle diyordu:

"Bir şeye aklım ermiyor, Boris Andreiç..."

"Neye?" diye sordu beriki.

"Şuna... Genç, zeki, kültürlü bir insansınız: Neden köyde yaşıyorsunuz?"

Boris Andreiç hayretle baktı konuğuna. Bir süre sonra cevap verdi:

"Biliyorsunuz, Pyotr Vasiliç, maddi durumun iyi olsaydı... Maddi durumum burada kalmaya mecbur ediyor beni, Pyotr Vasiliç."

"Maddi durumunuz mu? Şu anda durumunuzda bir şey yok... Çiftliğinizin geliri başkentte yaşamanıza yeter. Bir devlet hizmetine girersiniz."

Bir süre düşündükten sonra ekledi Pyotr Vasiliç:

"Sizin yerinizde olsam mızraklı süvariye girerdim."

"Mızraklı süvariye mi? Neden özellikle mızraklı süvariye?"

"Size mızraklı süvari daha çok yakışır gibi geliyor bana da, ondan..."

"Peki, siz hafif süvaride değil miydiniz?"

Pyotr Vasiliç pek canlı, "Ben mi?" dedi. "Elbette hafif süvarideydim, hem de nasıl bir hafif süvari alayında!.. Bütün dünyayı arasanız öyle bir hafif süvari alayı daha bulamazsınız! Altın değerinde bir alaydı! Komutanlarla arkadaş gibiydik... Ne iyi insanlardı! Ama size... bilmiyorum... bence siz mızraklı süvariye girmelisiniz. Sarışınsınız, beliniz ince: Çok yakışır size..."

"Ama izin verin, Pyotr Vasiliç, biliyorsunuz ki ordunun yasalarına göre önce öğrenci rütbesiyle başlamam gerekir. Bu yaşta benim için biraz zor olur bu. Hem sanırım, bu yaşta kabul etmezler de beni."

Pyotr Vasiliç, "Orası da doğru," dedi. Başını önüne eğdi. "Öyleyse siz de evlenin."

Sonra birden kaldırdı başını.

Boris Andreiç yüksek sesle, "Bugün çok değişik şeyler söylüyorsunuz, Pyotr Vasiliç!" dedi.

"Neden değişik olsun? Böyle yaşamanızın ne anlamı var? Beklediğiniz nedir? Boşuna zaman geçiriyorsunuz. Söyler misiniz, böyle beklemenin ne faydası var size? Neden evlenmiyorsunuz?"

"Evet, bir faydası yok..." dedi Boris Andreiç.

Pyotr Vasiliç beklenmedik bir biçimde birden heyecanlandı, arkadaşının sözünü kesti:

"Hayır, izin verin... Günümüzde gençlerimiz evlenmekten neden korkarlar, bilmem! Düpedüz aklım almıyor bunu. Siz benim evlenmemiş olmama bakmayın, Boris Andreiç. Belki evlenme önerisi de yapmışımdır ama kabul etmediler."

Pyotr Vasiliç sağ elinin işaret parmağını kaldırıp üst tarafını Boris Andreiç'e çevirdi.

"Sizin durumunuzda evlenmez olur mu insan?"

Boris Andreiç dikkatli baktı Pyotr Vasiliç'in yüzüne.

Pyotr Vasiliç sormaya devam etti:

"Bekârlık hoşunuza mı gidiyor yoksa? Olacak şey değil! Hoşa gidecek nesi var bekârlığın? Gerçekten, şaşıyorum günümüzün gençlerine."

Pyotr Vasiliç piposunu koltuğun kenarına vurdu, kuvvetlice üfledi içine.

Boris Andreiç tane tane, "Benim evlenmek istemediğimi kim söyledi size, Boriç Andreiç?" diye sordu.

Pyotr Vasiliç, parmakları üzeri madeni pullu, koyu kırmızı kadife tütün kesesinin içinde, öylece kaldı. Boris Andreiç'in söylediği şaşırtmıştı onu.

"Evet," diye devam etti Boris Andreiç, "ben hazırım evlenmeye; bir kız bulun, hemen evleneyim."

"Gerçekten mi?"

"Gerçekten."

"Yemin eder misiniz?"

"Ne diyorsunuz siz, Pyotr Vasiliç; yemin ederim, ciddiyim."

Pyotr Vasiliç piposunu doldurdu.

"Pekala, Boris Andreiç," dedi. "Bir kız bulacağım size."

"Güzel," dedi Boris Andreiç, "ama bakın ne diyeceğim, sahi, neden evlendirmek istiyorsunuz siz beni?"

"Çünkü, bakıyorum da sizin bir şey yapacağınız yok."

Boris Andreiç gülümsedi.

"Oysa ben kendimi bu konuda usta sanıyordum."

Pyotr Vasiliç, "Beni yanlış anladınız," dedi.

Ve konuyu değiştirdi.

Pyotr Vasiliç iki gün sonra komşusunun evine her zamanki paltosuyla değil, karga kanadı renginde, beli dar, düğmeleri küçük, kol yenleri uzun bir redingotla geldi. Boyalı bıyığı neredeyse simsiyahtı, önde iki uzun sucuk parçası gibi toplu, pomatlı saçları parlıyordu. Geniş, atlas bantlı, kadife kravatı boynunu sıkıca sarıyor, Pyotr Vasiliç'in bedeninin üst bölümüne neşeli, görkemli bir ciddiyet veriyordu.

"Bu kıyafetinizin anlamı nedir?" diye sordu Boris Andreiç.

Boris Vasiliç, koltuğa hiç de her zamanki rahatlığıyla değil, pek ciddi otururken karşılık verdi:

"Bu kıyafetime gelince... arabanızı hazırlamalarını söyler misiniz? Sizinle bir yere gideceğiz."

"Nereye?"

"Nişanlınıza."

"Ne nişanlısına?"

"Önceki gün konuştuklarımızı unuttunuz mu?"

Boris Andreiç gülümsedi ama şaşırmıştı da.

"Ne diyorsunuz siz, Pyotr Vasiliç, yalnızca bir şakaydı o konuştuklarımız."

"Şaka mı?"

"Peki, ciddi olduğunuza nasıl yemin ettiğinizi hatırlıyor musunuz? Hayır, kusura bakmayın Boris Andreiç, sözünüzü tutmak zorundasınız. Gereken önlemleri almış durumdayım."

Boris Andreiç daha da şaşırdı.

"Yani ne gibi önlemler?" diye sordu.

"Yo, korkmanıza gerek yok... Bir şey yok! Yalnızca, pek hoş bir hanımefendi komşumuza bugün ikimizin kendilerini ziyaret etmek istediğimizi haber verdim."

"Kimdir bu komşumuz?"

"Acele etmeyin, öğreneceksiniz. Önce giyinin, atları arabaya koşulmalarını söyleyin."

Boris Andreiç kararsız, şöyle bir bakındı.

"Sahi, Pyotr Vasiliç, yapmak istediğiniz nedir sizin? Şu havaya baksanıza."

"Havada bir şey yok. Her zaman böyledir hava."

"Uzak bir yere mi gideceğiz?"

"On beş versta."

Bir süre sustu Boris Andreiç.

"Önce kahvaltımızı yapsaydık bari!" dedi.

"Kahvaltı bir şey değil, hemen yaparız kahvaltımızı. Bakın ne diyeceğim, Boris Andreiç, hemen gidip giyinin, siz giyinirken ben bir şeyler atıştırırım. Birazcık votka, bir parça havyar, yeter bana... Dul hanımefendinin evinde doyururlar bizi, bunun için telaşa gerek yok."

Boris Andreiç odasının kapısına yaklaştığında dönüp sordu:

"Dul muymuş hanımefendi?"

Pyotr Vasiliç başını salladı.

"Göreceksiniz, göreceksiniz."

Boris Andreiç odasına girdi, arkasından kapıyı kapadı. Pyotr Vasiliç yalnız kalınca araba için de, kahvaltı için de gereken talimatları verdi.

Boris Andreiç'in giyinmesi hayli uzun sürdü. Pyotr Vasiliç hafiften yüzünü buruşturarak bir bardak votka içti, Boris Andreiç odasının kapısında göründüğünde, canı sıkılıyormuş gibi, ikinci bardağı içiyordu... Boris Andreiç özenerek giyinmişti. Üzerinde parlak-gri pantolonuyla da, geniş kravatıyla da, koyu mavi, güzel yeleğiyle de pek uyumlu, usta bir terzinin diktiği belli şık, mat, bol, siyah bir redingot vardı; yeleğinin son ilmeğine çengelle tutturulmuş altın kösteğin ucu, pek mütevazı, yan cebinde gözden kayboluyordu; ince çizmeleri pek hoş gıcırdıyordu ve Boris Andreiç'in kapıda görünmesiyle birlikte yeni iç çamaşır kokusu Ess'bouquet kokusuyla birlikte dolmuştu havaya. Pyotr Vasiliç'in ağzından yalnızca bir "a!" çıktı ve hemen şapkasına uzandı.

Boris Andreiç gri, parlak, ince deri eldivenini önce içine üfledikten sonra bembeyaz sol eline geçirdi; eldivenli eliyle, biraz sinirliymiş gibi, kendine dörtte bir kadeh votka koydu, içti; nihayet şapkasını aldı, Pyotr Vasiliçle antreye çıktı.

Arabaya bindiklerinde Boris Andreiç, "Bunu yalnızca siz istediğiniz için yapıyorum," dedi.

Boris Andreiç'in şıklığından etkilendiği belli Pyotr Vasiliç, "Tutalım ki ben istediğim için," dedi. "Ama sonra belki teşekkür edeceksiniz bana."

Arabacıya, nereye gideceğini söyledi. Araba hareket etti.

Pyotr Vasiliç, iki arkadaşın taş gibi kıpırdamadan oturdukları hayli uzun bir sessizlikten sonra, "Sofiya Kirillovna Zadneprovskaya'nın evine gidiyoruz," dedi. "Adını duydunuz mu?"

"Galiba duydum," diye cevap verdi Boris Andreiç. "Ne o, onunla mı evlendirmeyi düşünüyorsunuz beni?"

"Neden olmasın? Çok zeki, varlıklı, başkentlilere özgü tavırları olduğunu söyleyebileceğim bir kadındır. Ayrıca, bakın... oraya gitmemiz size herhangi bir zorunluluk yüklemiyor."

"Daha neler!" dedi Boris Andreiç. "Peki, kaç yaşında bu kadın?"

"Yirmi beş veya yirmi yedi, daha fazla değil. Dedikleri gibi, tam kıvamında!"

Zadneprovskaya'nın çiftliğine kadar yol on beş versta değil, dolu dolu yirmi beş vestaydı; öyle ki Boris Andreiç epey üşümüş, sonunda kızarmış burnunu kaputunun kunduz kürkünün içine sokmuştu.

Pyotr Vasiliç soğuktan pek etkilenmezdi; özellikle de güzel giyimli olduğu zamanlar çoğunlıkla terlerdi bile. Bayan Zadneprovkaya'nın yeri yazlığı andıran, yeşil çatılı, yeni, beyaz, kent stili, fazla büyük olmayan bir bahçesi ile avlusu olan küçük bir evdi. Moskova'nın dış mahallelerinde böyle yazlıklara sık rastlanır; taşrada daha seyrektirler. Bayan Zadneprovskaya'nın buraya yeni yerleştiği belliydi. İki arkadaş arabadan indiler. Dış kapıda onları boz pantolonlu, gri frakının düğmeleri armalı, bir uşak karşıladı; oldukça güzel döşeli ama köylü sandalyelerinin olduğu antrede gene öyle kıyafetli başka bir uşak karşıladı onları. Pyotr Vasiliç hanımefendiye kendisinin ve Boris Andreiç'in geldiklerini haber vermesini söyledi. Uşak, hanımefendiye haber vermek için gitmedi, kendisine, konukları içeri buyur etmesinin önceden emredilmiş olduğunu söyledi.

Konuklar uşağın arkasından yürüdüler, bir kanaryanın kulakları sağır edercesine şakıdığı yemek odasından geçip, moda bir Rus mağazasından alınmış, oturanın rahat etmesi amacıyla pek kurnazca, eğri büğrü imal edilmiş mobilya döşeli konuk salonuna girdiler. Aradan iki dakika geçmeden bitişik odadan bir ipek giysi hışırtısı geldi; kapının örtüsü kalktı ve ev sahibesi canlı adımlarla girdi salona. Pyotr Vasiliç topuklarını birbirine vurarak Boris Andreiç'i ona takdim etti.

Ev sahibesi Boris Andreiç'e şöyle bir bakıp, rahat, samimi bir tavırla, "Sizinle tanıştığıma çok sevindim," dedi. "Uzun zamandır beklediğim bir şeydi bu. Bana böylesine hoş bir tanışmayı sağladığı için Boris Vasiliç'e müteşekkirim... Rica ediyorum, oturunuz."

Ev sahibesi alçak kanepeye giysisi hışırdayarak oturdu, arkasına yaslandı, pek sevimli potinlerin olduğu ayaklarını öne uzattı, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturdu. Yeşil giysisinin üzerinde parlak deriden, beyaz, şanjanlı, dalga dalga birkaç şerit vardı.

Boris Andreiç onun karşısına, sandalyeye oturdu. Pyotr Vasiliç ise biraz uzağa yerleşmişti. Sohbet başladı. Boris Andreiç dikkatle Sofiya Krillovna'yı inceliyordu. Zarif, uzun boylu, ince belli, esmer ve hayli güzel bir kadındı. Yüzünün ifadesinde, özellikle, Çinlilerinki gibi uçları kalkık, iri, parlak gözlerinin ifadesinde cesaretle ürkeklik karışımı değişik bir şey vardı ve kesinlikle bunun doğal olduğu söylenemezdi. Kâh gözlerini kısıyor, kâh birden iri iri açıyordu; dudaklarında sürekli, kayıtsız görünmeye çalışan bir gülümseme dolaşıyordu. Sofiya Kirillovna'nın hareketleri çok özgür, neredeyse katıydı. Bununla birlikte, Boris Andreiç onun dış görünüşünden hoşlanmıştı; yalnızca, ona yaman bir çocuk havası veren basık saç stilini sevmemişti. Ayrıca, onun Rusçayı da çok temiz ve doğru konuştuğunu fark etmişti... Boris Andreiç

Gülümsemesini bilmeyen kırmızı bir ağız gibi,
Gramer hataları olmadan

diyen Puşkin'in görüşünü paylaşır, Rusçayı sevmemenin olanaksız olduğunu düşünürdü. Kısacası, Sofiya Kirillovna, kalbi kırık asker kökenli yaşlı bekar erkeklerin yaman kadın diye yücelttikleri kadınlardandı.

Köyde yaşamın sıkıcılığından konuşmaya başlamışlardı.

Sofiya Kirillovna özellikle "s" harflerini belirgin biçimde telaffuz ederek şöyle diyordu:

"Burada bir canlılık yok, düpedüz, iki kelime edecek birini bulamıyorsunuz... Çevrede insanların nasıl yaşadıklarını, ne yaptıklarını doğrusu anlayamıyorum." Yüzünü buruşturarak ekledi: "Tanışmaktan haz duyabilecekleriniz ise bana hiç uğramıyorlar, hüzünlü yalnızlığımda yapayalnız bırakıyorlar beni..."

Boris Andreiç hafifçe öne eğildi, mırıldanarak sıkıntılı bir tavırla özür diledi; Pyotr Vasiliç "Ne demiştim ben size? Kadının çantada keklik olduğu ortada..." der gibi şöyle bir baktı ona.

"Sigara içiyor musunuz?" diye sordu Sofiya Kirillovna.

"İçiyorum... ama..."

"Öyleyse buyurun... ben de içiyorum."

Ev sahibesi böyle dedikten sonra masanın üzerindeki büyük,

gümüş sigara tabakasını aldı, içinden bir sigara aldıktan sonra tabakayı konuklarına uzattı. İki konuk birer sigara aldı. Sofiya Kirillovna çıngırağı çaldı, gelen kırmızı yelekli çocuğa sigaraları yakmasını söyledi. Çocuk kristal tepside mumu getirdi. Sigaralar tütmeye başladı.

Dul kadın başını hafifçe geri attı, ince sigara dumanı yukarı doğru yükselirken devam etti:

"Bakın, belki inanmayacaksınız ama burada kadınların sigara içmemelerinin gerektiğini düşünenler bile var. Hele ata binmek... Tanrı korusun! Düpedüz taşlarlar sizi!" Kısa bir süre sustuktan sonra ekledi: "Evet, toplumsal düzey düşüklüğü ve uydurma birtakım etik kuralların sonucu burada her şey acımasızca yargılanıyor."

Pyotr Vasiliç, "Özellikle hanımefendiler şikâyetçiler bu durumdan," diye ekledi.

"Evet," dedi dul kadın. "Böylelerinin diline düşmek bir felaket! Neyse ki böyleleriyle tanışmıyorum; onların dedikoduları benim bomboş sığınağıma giremiyor."

Boris Andreiç sordu:

"Peki, sıkılmıyor musunuz?"

"Sıkılmak mı? Hayır. Okuyorum... Kitaplardan bıktığımda hayaller kuruyorum, geleceği düşünüyorum, geleceğimle ilgili sorular soruyorum kendime."

Pyotr Vasiliç, "Fal bakıyorsunuz galiba?" diye sordu.

Dul kadın hoşgörülü bir tavırla gülümsedi.

"Neden fal bakmayayım ki. Bunun için yeterince yaşlıyım."

Pyotr Andreiç itiraz etti:

"Hayır, hiç de öyle değil, efendim!"

Sofiya Kirillovna gözlerini süzerek baktı ona.

"Neyse, kapatalım bu konuyu," dedi ve birden Boris Andreiç'e döndü. "Bakın mösyö Vyazovnin, eminim Rus edebiyatıyla ilgileniyorsunuzdur?"

"Evet... elbette, ben..."

Vyazovnin kitap okumayı seviyordu, ne var ki aslında Rusça kitapları isteksiz ve az okurdu. Özellikle yeni edebiyatı pek bilmiyordu: Puşkin'de kalmıştı...

Ev sahibesi sordu:

"Söyler misiniz lütfen, Marlinski[3] son zamanlarda neden böyle acımasız oldu? Bence büyük haksızlık onun yaptığı. Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?"

Boris Andreiç karşılık verdi:

"Elbette, büyük bir yazardır Marlinski."

"Aynı zamanda şairdir de. Bir dünyası... büyüleyici, harika bir dünyası var oysa günümüzde herkes günlük, sıradan şeyler yazıyor. Söyler misiniz, ne var bu günlük yaşamda, burada, yeryüzünde..."

Sofiya Kirillovna böyle derken kollarını iki yana açarak çevresini gösteriyordu.

Boris Andreiç pek anlamlı baktı Sofiya Kirillovna'ya.

"Ben sizin gibi düşünmüyorum. Çok güzel şeyler görüyorum ben burada."

Son sözcüğü üzerine özellikle basarak söylemişti.

Sofiya Kirillovna birden gülmeye başladı; Pyotr Vasiliç de birden kaldırmıştı başını. Bir an düşündü, tekrar sigarasını içmeyi sürdürdü. Sohbet başladığı gibi, yemek saatine kadar aynı şekilde, konuşma taraflar için gerçekten ilgi çekici olduğu gibi, sürekli bir konudan başka bir konuya atlayarak devam etti. Bu arada evlilikten, evliliğin iyi ve kötü yanlarından, genelde kadınların yaşamından da söz edilmişti. Sofiya Kirillovna büyük bir kararlılıkla evliliğe karşı duruyordu, (öyle ki sonunda heyecanlanmış, coşmuş, konuklar ona hemen hiç itiraz etmemiş olsalar da), Marlinski'yi övmeyi ısrarla sürdürmüştü. Arada yeni edebiyatın güzelliklerinden söz ediyordu. Artistik, sanatsal, koşullanmış gibi sözcükleri de pek sık kullanıyordu.

Nihayet, sesini yükselterek şöyle bitirdi sözünü:

"Kadınlar için özgürlükten... düşüncelerinin, duygularının, davranışlarının özgürlüğünden değerli bir şey olamaz..."

Yüz ifadesi yavaş yavaş hoşnutsuzluğa dönüşmekte olan Pyotr Vasiliç kesti onun sözünü:

"Öyle ama, izninizle sorabilir miyim, özgürlük kadının ne işine yarayacak? Ne yapacak özgürlüğü?"

"Ne demek, ne yapacak? Peki, sizce erkeğin ne işine yarıyor? Evet, doğru, sizler erkeksiniz, baylar..."

---

3 Aleksandr Aleksandroviç Bestujev - Marlinski (1797-1837): Byronist Rus yazar, eleştirmen, yayıncı – ç.n.

Pyotr Vasiliç tekrar kesti Sofiya Kirillovna'nın sözünü:

"Evet, erkeğin de işine yaramaz."

"Nasıl, yaramaz mı?"

"Evet, basbayağı yaramaz. Pek övülen şu özgürlük denen şeyi ne yapacak insan? Özgürdür insan, bilinen bir şey bu, ya canı sıkılır ya da aptallıklar yapar..."

Sofiya Kirillovna pek manalı gülümseyerek, "Öyleyse, sizin canınız sıkılıyor," dedi; "çünkü, bildiğim kadarıyla kafası çalışan biri olduğunuza göre, aptallıklar yapacağınızı düşünemeyeceğime göre, canınız sıkılıyordur..."

Pyotr Vasiliç pek sakin, karşılık verdi:

"Zaman zaman o da oluyor, öteki de."

"Bu güzel işte! Ama canınızın sıkılmasına, bana bugün sizi evimde görmek mutluluğunu verdiği için müteşekkirim..."

Ve ev sahibesi, cümlesini böylesine ustaca çevirdiğine pek memnun bir tavırla kendini hafifçe kanepenin arkalığına atıp alçak sesle ekledi:

"Gördüğüm kadarıyla, arkadaşınız paradoksları pek seviyor, monsieur Vyazovnin."

Boris Andreiç karşılık verdi:

"Hiç dikkatimi çekmedi."

"Neyi seviyormuşum ben?" diye sordu Pyotr Vasiliç.

"Paradoksları."

Pyotr Vasiliç Sofiya Kirillovna'nın gözlerinin içine baktı ama bir şey söylemedi; sadece şöyle geçirdi içinden: "Ben senin neyi sevdiğini biliyorum..."

Kırmızı yelekli çocuk girdi kapıdan, yemeğin hazır olduğunu haber verdi.

Ev sahibesi kanepeden kalkarken, "Buyurunuz," dedi.

Hep birlikte yemek odasına geçtiler.

Konuklar yemekten hoşlanmadılar. Yemeklerin çok çeşitli olmasına karşın, Pyotr Vasiliç aç kalktı masadan; öte yandan, gerçi yemekler masaya ısıtılmış kaplarda sac kapaklarla kapalı getiriliyordu ama ağzının tadını bilen biri olan Boris Andreiç de hoşlanmamıştı yemeklerden. Masaya altın ve gümüş rengi etiketleriyle pek gösterişli şişelerde gelen şaraplar da kötüydü. Sofiya Kirillovna durma-

dan anlatıyor, ancak zaman zaman, servis yapan adamlarına anlamlı bakışlar atıyor, İngiltere'de bütün kadınların şarap içtiğini, burada ise bunun yakışıksız sayıldığını söyleyerek şarabını yudumluyordu. Ev sahibesi yemekten sonra Boris Andreiç'le Pyotr Vasiliç'i tekrar konuk salonuna davet etti, kahve mi, çay mı tercih ettiklerini sordu. Boris Andreiç çay istedi ve bir fincan çay içtikten sonra, "iyi ki kahve istememişim..." diye geçirdi içinden. Pyotr Vasiliç ise kahve istedi ve kahvesini içtikten sonra çay istedi, bir yudum aldıktan sonra fincanı tepsiye geri bıraktı. Ev sahibesi oturuyor, sigarasını tüttürüyordu; heyecanlı bir sohbete daha başlamaya hazır olduğu belliydi: Gözleri parlıyordu, esmer yanakları kızarmıştı. Ama konuklar onun heyecanlı sözcüklerine bezgin karşılık veriyorlardı; daha çok sigaralarıyla ilgiliydiler, salonun köşelerine yönelttikleri bakışlarından anlaşıldığı kadarıyla, gitmeyi düşünmekteydiler. Bununla birlikte, Boris Andreiç akşama kadar kalmaları önerisini kabul etmişti: Sofiya Kirillovna'nın biraz cilve de kokan "Benim herhangi bir bayan arkadaşım olmadığına inanmıyor musunuz?" sorusu üzerine onunla yeni bir tartışmaya girmişti. Ama Pyotr Vasiliç açıkça, bir an önce eve gitmek istiyordu. Kalktı Pyotr Vasiliç, antreye gitti, arabayı hazırlamalarını söyledi. İki arkadaş nihayet vedalaşırlarken ev sahibesi onları tutmaya, kibarca, evinde çok az kaldıklarını söylemeye başlayınca Boris Andreiç bedenini kararsız bir tavırla öne eğerek, yüzünde buna gücenmiş gibi bir ifadeyle, Sofiya Kirillovna'nın sitemlerinin kendisini etkilediğini söylerken; Pyotr Vasiliç ısrarla geri geri kapıya doğru giderken mırıldanıyordu: "İmkânsız efendim, gitmemiz gerekiyor efendim, işlerimiz var efendim, çok geç oldu." Bu arada ev sahibesi birkaç gün sonra tekrar gelecekleri konusunda söz aldı onlardan ve İngiliz usulü *shakehands*[4] için iki arkadaşa elini uzattı. Boris Andreiç önce davranıp onun elini kuvvetlice sıktı. Sofiya Kirillovna gözlerini kısıp gülümsedi. Bu arada Pyotr Vasiliç antrede paltosunu giymişti bile.

Araba köyden henüz çıkmamıştı ki sessizliği ilk bozan o oldu, haykırdı:

"Olmaz, olmaz, hayır, olmaz, olamaz!"

Boris Andreiç sordu ona:

4 (İng.) El sıkışma.

"Ne olamaz? Ne demek istiyorsunuz?"

Pyotr Vasiliç hafif dönüp yan tarafa bakarak tekrarladı:

"Hayır, olamaz, olamaz!"

"Bunu Sofiya Kirillovna için söylüyorsanız, ben sizinle aynı görüşte değilim: Çok sevimli bir kadın; iddialı ama sevimli."

"Daha neler! Elbette, sırf, sözgelimi... Oysa ben ne için tanıştırmak istedim sizi onunla?"

Boris Andreiç cevap vermedi. Susuyordu.

"Evet, söylüyorum size, olmaz... Farkındayım. İnsanın kendinden 'Ben bir epikürüstim,' diye söz etmesi hoşuma gider. Ayrıca, izin verin: Bakın, ağzımın sağ tarafında iki dişim eksik benim, bundan kimseye söz ediyor muyum? Ben söylemeden de herkes görüyor bunu. Üstelik, ne biçim ev sahibeliği yaptı bize? Kafamızı şişirdi. Hayır, bence istediğin kadar rahat, teklifsiz tekellüfsüz, okumuş olursan ol, kibarlık göster, her şeyden önce iyi bir ev sahibesi olmasını bil... Hayır, olmaz, olmaz, size gelmez bu kadın! O kırmızı yeleklerle, kalpaklı tabaklarla kimse gözünüzü boyayamaz sizin."

"Yani benim gözümün boyanması mıdır sizin için önemli olan?" diye sordu Boris Andreiç.

"Evet, sizin ne istediğinizi biliyorum ben. Artık biliyorum."

"İnanın, beni Sofiya Kirillovna ile tanıştırdığınız için müteşekkirim size."

"Öyle olması güzel ama tekrar ediyorum, olmaz..."

İki arkadaş eve geç vakit döndüler. Boris Andreiç'in evinden ayrılırken Pyotr Vasiliç elini tuttu onun, şöyle dedi:

"Yine de bırakmayacağım sizi, söz verdiniz bana, sözünüzü tutmanızı isteyeceğim."

Boris Andreiç karşılık verdi:

"Elbette, emrinizdeyim."

"Çok güzel!"

Ve gitti Pyotr Vasiliç.

Aradan her zaman olduğu gibi bir hafta daha geçti. Ama bu arada Pyotr Vasiliç tam bir gün hiç uğramadı, bir yerlere gitti. Sonunda bir sabah gene daha önce olduğu gibi giyinmiş kuşanmış geldi, tekrar Boris Andreiç'e bir yere konuk gitmeyi önerdi. Bir süre-

dir böyle bir öneriyi sabırsızlıkla beklediği belli Boris Andreiç öneriyi hemen kabul etti.

Boris Andreiç kızağa, Pyotr Vasiliç'in yanına otururken sordu:

"Şimdi nereye götürüyorsunuz beni?"

Sofiya Kirillovna'yı ziyaretlerinden bu yana kış bastırmıştı.

Pyotr Vasiliç bir süre bir şey söylemedikten sonra cevap verdi:

"Boris Andreiç, şimdi sizi çok saygın bir ailenin evine götürüyorum, Tihonduyevler'in evine... Çok saygın bir ailedir. Yaşlı adam albaydı, harika bir insandır. Karısı da çok iyidir. Güzel eğitim almış çok sevimli iki kızları var, aile de varlıklı. Kızların hangisini beğeneceğinizi bilmiyorum: Biri hareketli, öteki biraz daha sakin; ne yalan söyleyeyim, sakin olanı fazlasıyla çekingen, ürkek. Ama ikisinin de aklı başında. Göreceksiniz."

"Tamam, göreceğim," dedi Boris Andreiç.

Şöyle geçirdi içinden: "Sanki *Onyegin*'deki[5] Larinler ailesi..."

Bunu hatırladığı için mi, yoksa başka bir nedenle mi, nedense, yüz hatları bir süre umutsuz ve sıkıntılı bir görünüm aldı.

Kayıtsız bir tavırla sordu:

"Babanın adı nedir?"

"Kalimon İvanıç," diye cevap verdi Pyotr Vasiliç.

"Kalimon! Ne tuhaf bir isim!.. Ya annenin?"

"Annenin adı Pelageya İvanovna."

"Peki, kızların?"

"Birinin adı gene Pelageya, ötekinin Emerentsiya."

"Emerentsiya mı? Hayatımda böyle bir isim duymadım... Baba adı da Kalimon olduğuna göre, demek Emerentsiya Kalimonovna..."

"Evet, isim olarak biraz tuhaf... Ama hoş bir kız! Kısacası, dürüst, erdemli bir kız olduğunu söyleyebilirim."

"İnsaf edin, Pyotr Vasiliç! Şiir gibi konuşuyorsunuz! Peki, kızların hangisi oluyor bu Emerentsiya? Sessiz olan mı?"

"Hayır, öteki... Kendiniz de göreceksiniz."

Vyazovnin yüksek sesle bir kez daha, "Emerentsiya Kalimonovna!" diye tekrarladı.

Pyotr Vasiliç alçak sesle, "Annesi ona 'Emérance,' diyor."

"Peki, kocasına da Galimon mu?"

---

5 Puşkin'in *Yevgeniy Onyegin* şiir-romanından söz ediliyor – ç.n.

"Böyle bir şey duymadım. Acele etmeyin, göreceksiniz."

"Bekliyorum."

Tihoduyevlerin evine de, Sofiya Kirillovna'nın evine olduğu gibi, yaklaşık yirmi beş versta yol vardı. Ne var ki onların eski evi aşırı rahat tavırlı dul kadının pek şık evine hiç benzemiyordu. Çok geniş, kararmış bir kalas yığınını andıran, pencere camları koyu, hantal bir binaydı. Ama iki yanında iki sıra yüksek akağaçlar vardı; çatısının üzerinden kocaman ıhlamur ağaçlarının kahverengi tepeleri görünüyordu; ev her yandan ağaçlarla çevrili gibi görünüyordu. Bu ağaçlar yazın çevreyi herhalde canlandırıyordu ama kışın bir hüzün veriyor olmalıydılar... Evin içinin insanda uyandırdığı izlenimin de neşeli olduğu söylenemezdi: Orada her şey iç karartıcı, soluk, cansızdı; her şey gerçekte olduğundan eski görünüyordu. İki arkadaş geldiklerinin içeriye haber verilmesini istediler; konuk salonuna aldılar onları. Ev sahipleri, konukları karşılamak için ayağa kalktılar ama uzun bir süre yalnızca el kol hareketleriyle selamladılar onları; konuklar ise yalnızca gülümseyerek, öne eğilip selamlayarak karşılık verdiler: Salona yabancıların girdiğini gören beyaz dört fino yattıkları yastıkların üzerinden fırlamış, korkunç bir şekilde havlamaya başlamışlardı... Mendilleri, daha başka bir şeyleri sallayarak susturmaya çalışıyorlardı öfkeli köpekleri; salona giren hizmetçi kız içlerinden en yaşlı ve öfkeli olanı sandalyenin altından alıp yatak odasına götürmek zorunda kalmış, bu arada sağ elini köpeğin ısırmasına da engel olamamıştı.

Pyotr Vasiliç ortalığın sakinleşmesinden yararlanıp Boris Andreiç'i ev sahiplerine tanıttı. Karı koca bir ağızdan bu tanışmaya çok sevindiklerini söylediler. Daha sonra Kalimon İvanıç, Palenka ve Emenka diyerek kızlarıyla tanıştırdı Boris Andreiç'i. Konuk salonunda gençlik yıllarını gerilerde bırakmış iki bayan daha vardı; birinin başında bağcıklı takke vardı, ötekinin ise siyah atkı ama Kalimon İvanıç onları Boris Andreiç'le tanıştırmayı gerekli görmedi.

Kalimon İvanıç elli beş yaşlarında, uzun boylu, şişman, ak saçlı biriydi; yüz ifadesinde herhangi bir özellik yoktu: Kalın, sade yüz hatlarında kayıtsızlık, iyi niyetlilik ve tembellik vardı. Ufak tefek, zayıf karısının kızıla çalan saçlarının bağcıklı yüksek takkesinin altından döküldüğü küçük, yıpranmışlık okunan yüzün-

den bir endişe hiç eksik olmuyordu; yüzü çok eskilerde kalmış bir nazlılığın izlerini taşıyordu. Kızlardan biri, siyah saçlı, esmer olanı Pelageya kaşlarının altından bakıyor, çekingen duruyordu; öteki, sarışın, şişman, al yanakları tombul, tazecik, ağzı küçücük, küçük burnu kalkık, küçücük gözleri pek tatlı bakan Emerentsiya ise pek girişken, hareketliydi. Konuklarla ilgilenmek görevinin onda olduğu, bu görevini de severek yerine getirdiği belliydi. İki kız kardeşin üzerinde de, en küçük el kol hareketlerinde kalkan mavi kurdelelerin olduğu beyaz giysi vardı. Mavi Emerentsiya'ya yakışmıştı ama Polenka'ya pek gitmemişti... Evet, gerçi güzel bir kız olduğu söylenemezdi ama elbette ona da yakışacak bir şeyler olsa gerekti. Konuklar oturdular; ev sahipleri, yüzlerinde en dürüst insanların bile ilk tanışma anında yüzünde olan o yapmacık, zorlamalı, alışıldık ifadelerle sorular soruyorlardı onlara. Konuklar da aynı şekilde cevaplar veriyorlardı. Her şey hayli sıkıcı bir izlenim yaratıyordu. Doğuştan pek hazırcevap biri olmayan Kalimon İvanıç sordu Boris Andreiç'e:

"Bizim ellere taşınalı çok oldu mu?"

Oysa Boris Andreiç aynı sorunun cevabını Pelageya İvanovna'ya yeni vermişti. Pelageya İvanovna pek kibar bir ses tonuyla (evlerine ilk kez gelen konukların yanında her zaman kullanılan ses tonuyla) dalgınlığı yüzünden sitem etti kocasına. Kalimon İvanıç biraz mahcup oldu, ekoseli mendiline gürültülüce sümkürdü. Bu ses finolardan birini heyecanlandırdı, fino havlamaya başladı ama Emerentsiya hemen koştu, okşayarak sakinleştirdi onu. Aynı Emerentsiya, ne diyeceklerini pek bilemeyen anne babasına da başka bir yardımda bulundu: Mütevazı ama kararlı bir tavırla gidip Boris Andreiç'in yanına oturdu, ona önemsiz olsa da, sevimli, neşeli cevaplar gerektiren sorular sormaya başladı. Ortam hemen rahatladı, yalnızca Polenka'nın katılmadığı bir sohbet başladı. Polenka ısrarla önüne, yere bakıyordu; bu arada Emerentsiya ise "Bakın, bakın, ben ne nazik, sevimli bir kızım, herkese karşı ne kadar sevimli, yakınım!" der gibi pek zarif bir biçimde kolunu havaya kaldırıyordu. Çok hoş bir kız olduğu için yayvan yayvan konuşuyor gibiydi. Boris Andreiç önceleri özel bir şey söylemediği halde, tatlı rahatlığını gülüşünde yansıtarak uzun uzun gülüyordu; daha son-

ra, Boris Andreiç, sözlerinin başarılı olduğunu gördükçe gerçekten espriler yapmaya, komik şeyler söylemeye başlayınca daha çok gülmeye başlamıştı... Pyotr Vasiliç de gülüyordu. Vyazovnin bu arada müziği çok sevdiğini söyledi.

"Ah, ben de seviyorum müziği, çok seviyorum!" diye haykırdı.

Pyotr Vasiliç araya girdi:

"Siz yalnızca sevmiyorsunuz müziği, aynı zamanda çok iyi de bir müzisyensiniz..."

"Gerçekten mi?" diye sordu Boris Andreiç.

"Evet," dedi Pyotr Vasiliç. "Emerentsiya Kalimonovna da, Pelageya Kalimonovna da güzel şarkı söylerler, piyano çalarlar, özellikle de Emerentsiya Kalimovna."

Bunu duyunca Polenka'nın yüzü kıpkırmızı oldu, neredeyse ayağa fırlayacaktı, Emerentsiya ise alçakgönüllü bir tavırla başını önüne eğdi.

Boris Andreiç, "Ah, *mesdemoiselles*," dedi, "lütfeder misiniz acaba... o zevki tattırır mısınız bana..."

Emerentsiya, "Ben, doğrusu... bilemiyorum..." diye fısıldadı. Pyotr Vasiliç'e kaçamak şöyle bir baktıktan sonra pek sitemli, ekledi: "Ah, siz yok musunuz!"

Ama Pyotr Vasiliç, kibar bir insan olarak hemen ev sahibesine döndü, "Pelageya İvanovna," dedi, "kızlarınızın bize bir şeyler çalmasına veya şarkı söylemesine izin verir miydiniz acaba?"

Pelageya İvanovna karşılık verdi:

"Seslerinin bugün nasıl olduğunu bilmiyorum, elbette deneyebilirler..."

Kızların babası, "Deneyin bakalım," diye mırıldandı, deneyin.

"Ama, anneciğim, nasıl olur..."

Pelageya İvanovna pek ciddi bir tavırla mırıldandı:

"*Emerans, kan je di...*"[6]

Çoğu annede olduğu gibi Pelageya İvanovna'da da (Fransızca biliyor olsalar bile), başkalarının yanında çocuklarına lehçeli bir Fransızcayla emirler veya talimatlar vermek alışkanlığı vardı. Aslında, kendisi bu dili hiç de iyi konuşamadığı ve telaffuzu kötü olduğu için bu daha da tuhaf kaçıyordu.

6 (Fr.) *Quand je vous dis*: Sana söylüyorum.

Emerentsiya ayağa kalktı. Uysal bir tavırla sordu:

"Ne söyleyeceğiz, maman?"

"Sizin o düetinizi söyleyin: Çok güzel bir düettir..." Pelageye İvanovna Boris Andreiç'e dönüp devam etti: "Kızlarımın sesi birbirine benzemez: Emerentsiya'nın sesi tizdir..."

"Soprano mu yani?"

"Evet, evet, soprano. Ama Polenka'nın sesi kontralto."

"A! Demek kontralto! Çok güzel..."

Polenka kendini zorlayarak,

"Bugün söyleyemeyeceğim," diye mırıldandı. "Sesim kısık."

Sesi gerçekte, kontraltodan çok bas gibiydi.

Pelageya İnanovna, "Ya! Bu durumda Emerans, sen bir arya söyle bize," dedi, "bildiğin şu ünlü İtalyan aryasını... Polenka da piyanoda eşlik etsin sana."

Baba onayladı:

"Hadi bakalım, her zaman olduğu gibi gırtlaktan, gırtlaktan."

Anne açıkladı:

"Coşkulu..."

İki kız piyanoya yürüdü. Polenka kapağını açtı, nota defterini sehpaya koydu, oturdu; Emerentsiya ise Boris Andreiç'le Pyotr Vasiliç'in bakışları altında belli belirsiz ama pek sevimli görünmeye çalışarak, arada bir mendilini dudaklarına götürerek kız kardeşinin yanında bir süre dikildi. Sonra aryayı genç kızların çoğu zaman söylediği gibi, sesini fazla yükseltmeden söylemeye başladı. Sözcükleri açıkça anlaşılamayacak biçimde söylüyordu, ancak, burundan söylenmesi gereken bazı sözcüklerden İtalyanca söylediği anlaşılıyordu. Ama Emerentsiya aryanın sonunda gerçekten öylesine gırtlaktan söylemeye başladı ki Kalimon İvanıç coştu, koltuğundan kalktı, "Harika!" diye haykırdı. Bu arada Emerentsiya aryanın sonunu olması gerekenden kısa bitirdi, öyle ki aryanın sonunu kız kardeşi piyanoda tek başına tamamladı. Ne var ki bu, Boris Andreiç'in büyük haz duymasına, Emerentsiya'ya övgüler yağdırmasına engel olmadı. Pyotr Vasiliç ise iki kez "Çok, çok güzel!" diye tekrarladıktan sonra ekledi:

"Şimdi bir şeyler de Rusça söyleyebilir misiniz bize? Mesela *Bülbül*'ü veya *Bayanın Bluzu*'nu... ya da herhangi bir Çingene şarkısı?

Aslını isterseniz, ne yalan söyleyeyim, bu yabancı şeyler, pek biz Ruslara göre değil..."

Kalimon İvanıç, "Çok haklısınız," dedi.

Anne önceki soğuk tavrıyla, alçak sesle,

""Bayanın bluzu"nu *şante*..."[7] dedi.

Kalimon İvanıç karşılık verdi:

"Hayır, hayır, *Bayanın Bluzu* olmaz... *Biz iki Çingeneyiz* ya da *Çıkarıp At Şapkanı, Eğil Yerlere Kadar*... Biliyor musun bu şarkıyı?"

Emerentsiya itiraz etti:

"Her zaman böyle yapıyorsun, babacığım!"

Ve *Çıkarıp At Şapkanı* şarkısını söylemeye başladı, güzel de söyledi. Kalimon İvanıç şarkıyı onunla birlikte söylüyordu, Pyotr Vasiliç ise coşmuştu.

"Bu başka bir şey işte!" dedi. "Tam bize göre! Coşturdunuz bizi, Emerentsiya Kalimovna!.. Artık usta bir şarkıcı olduğunuzu söyleyebilirsiniz!"

Emerentsiya itiraz etti:

"Ah, ne kadar hoşgörülüsünüz!"

Ve dönüp yürümek istedi. Annesi, "*Aprezan le*[8] *Bülbül*'ü..." dedi.

Emerentsiya *Çıkarıp At Şapkanı* kadar güzel olmasa da, gene hayli başarılı *Bülbül*'ü de söyledi.

Pelageya İvanovna,

"Şimdi sıra piyanoda dört el sonatınızı çalmanıza geldi," dedi. "Ama bu kez olduğu gibi değil, daha güzel çalmalısınız, yoksa, korkarım, Bay Vyazovnin'in canını sıkarsınız..."

Boris Andreiç, "Rica ederim..." dedi.

Ama Polenka hemen kapadı piyanonun kapağını, Emerentsiya ise yorulduğunu söyledi. Boris Andreiç ona övgülerini tekrarlamayı sürdürdü.

Emerentsiya şöyle karşılık verdi ona:

"Ah, *monsieur* Vyazovnin, sanırım hayatınızda böyle şarkıcılar dinlememişsinizdir. Sanırım, onları dinledikten sonra beni... Doğrusu, buraya geldiğinde Bomerius bana demişti ki... Evet, sanırım Bomerius'un adını duymuşsunuzdur?"

---

7 (Fr.) *Chantez*: Söyle.

8 (Fr.) *A présent*: Şimdi de.

"Hayır, duymadım, kimdir bu Bomerius?"

"Ah, insaf! Harika bir kemancıdır kendisi, Paris konservatuarında keman eğitimi aldı, inanılmaz bir müzik ustasıdır... Bir gün şöyle dedi bana: '*Madomoiselle*, bu sesinizle iyi bir öğretmenden şan dersleri almış olsaydınız düpedüz çok fevkalade olurdu...' Düpedüz, parmaklarımı tek tek öptü... Ama burada kimden ders alabilirdim ki?"

Ve içini çekti Emerentsiya.

Boris Andreiç kibarca karşılık verdi ona:

"Evet, haklısınız... Ama sizdeki bu yetenekle..."

Ne diyeceğini bilemedi Boris Andreiç, daha da kibarca yan tarafa baktı.

Pelageya İvanovna, "Emerance, *demandé, purkua ke-le-dine*."[9]

"*Qui, maman*,"[10] dedi Emerentsiya.

Ve kapıdan pek zarif bir hareketle zıplayarak çıktı.

Salonda konuklar olmasaydı öyle sıçramazdı. Bu arada Boris Andreiç, Polenka'ya döndü. Şöyle geçirdi içinden: "Bunlar Larinler ailesi ise, bu kız Tatyana mı oluyor?"

Polenka'nın yanına yürüdü. Boris Andreiç ona doğru yürürken Polenka korkuyla bakıyordu konuğa.

"Piyanoda kız kardeşinize harika eşlik ettiniz," dedi, "harikaydı!"

Polenka cevap vermedi ama kulaklarına kadar kıpkırmızı olmuştu.

"Düetinizi dinleyemediğim için çok üzgünüm... Hangi operadandı o düetiniz?"

Polenka'nın gözleri telaşlı bakıyordu.

Vyazovnin bir süre bekledi onun cevabını; Polenka cevap vermiyordu.

Bir süre sonra sordu Boris Andreiç:

"Daha çok ne tür müziği seviyorsunuz? İtalyan müziğini mi, Alman müziğini mi?"

Polenka başını önüne eğdi.

Pelageya İvanovna'nın heyecanlı fısıltısı duyuldu:

"Pelaji, *reponde donk*."[11]

---

9 (Fr., bozuk) *Demandez, pourquoi le dîner:* Yemeğin ne olduğunu sor.

10 (Fr.) Olur.

11 (Fr.) *Repondéz donc*: Cevap versene.

Hemen cevap verdi Polenka:

"Her çeşidini."

Soru sormaktan bıkmayan Boris Andreiç sormaya devam etti:

"Sanat çok çeşitlidir..."

Polenka cevap verdi:

"Evet, efendim."

İkisinin arasında konuşma kısa sürdü.

Polenka'nın yanından giderken düşünüyordu Boris Andreiç: "Hayır, nasıl bir Tatyana bu! Düpedüz titriyor..."

Zavallı Polenka ise o gece yatağına girerken, oda hizmetçisi kıza yaşlı gözlerle, o gün konuğun ona müzikle ilgili sorular sorduğundan ama ne cevap vereceğini bilemediğinden, eve konuklar geldiğinde kendini çok fena hissettiğinden yakınıyordu: O zaman annesi hep sitem ediyormuş ona, konukların gelmesinden aldığı bütün zevk buymuş işte ...

Boris Andreiç yemekte Kalimon Andreiç'le Emerentsiya'nın arasında oturuyordu. Yemek sade ama karın doyuran gerçek bir Rus yemeğiydi ve Pyotr Vasiliç'in ağız tadına, dul kadının aşırı gösterişli yemeklerinden çok daha uygundu. Onun yanında Polenka oturuyordu ve ürkekliğini sonunda üzerinden atmış kızcağız Boris Andreiç'in sorularına en azından, cevaplar verebiliyordu. Bu arada Emerentsiya yanında oturan konuğunu öylesine meşgul ediyordu ki Boris Andreiç sonunda yorulmuştu. Emerentsiya'nın bir alışkanlığı vardı: Ağzına bir lokmayı soldan götürürken, lokmayla oynuyormuş gibi, başını sağa çeviriyordu ve bu alışkanlığı Boris Andreiç'in hiç hoşuna gitmemişti; onun sürekli kendinden, bu arada yaşamının en küçük ayrıntılarından pek heyecanlı söz etmesinden de hiç hoşlanmamıştı ama kibar bir insan olarak duygularını hiç dışa vurmuyordu, öyle ki masanın karşısından onu izlemekte olan Pyotr Vasiliç, Emerentsiya'nın onun üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığı konusunda bir karar veremiyordu.

Yemekten hemen sonra Kalimon İvanıç'ın üzerine bir dalgınlık geldi ya da daha doğrusu durgunlaştı; bu saatte yatmak alışkanlığı vardı ama yine de, konukların kalkmak istediklerini fark edince birkaç kez şöyle demişti: "Peki ama neden, baylar, niçin? Kâğıt oynamayacak mısınız?.." Ne var ki konukların sonunda şapkaları-

nı aldığını görünce pek memnun oldu. Pelageya İvanovna ise tersine, heyecanlanmış, ısrarla konukları tutmaya çalışıyordu. Emerentsiya da annesini destekliyor, konukları kalmaları için ikna etmeye çalışıyordu; bu arada Polenka bile "*Mais, messieurs...*"[12] demişti. Pyotr Vasiliç ne evet, diyordu, ne hayır... sürekli, arkadaşına bakıyordu. Boris Andreiç ise ısrarla eve dönmeleri gerektiğini söylüyordu. Kısacası, Sofiya Kirillovna'nın evinde vedalaşırken olanın tam tersi bir durumdu... Ve konuklar, en kısa zamanda tekrar geleceklerine söz verip sonunda yürüdüler. Emerentsiya hoş bakışlarla yemek odasına kadar izledi onları; Kalimon İvanıç ise antreye kadar yürüdü konuklarla ve Boris Andreiç'in uşağının efendisinin kürkünü giydirişini, kaşkolünü bağlayışını, kalın çizmelerini giydirişini izledikten sonra odasına çekildi, hemen yatıp uyudu. Bu arada, annesinden sitem işiten Polenka üst kata odasına çıkmıştı, (biri bağcıklı takkeli, öteki siyah atkılı) ağzı var dili yok iki kız, Emerentsiya'nın yeni başarısından övgüyle söz etmeye başlamıştı.

Arkadaşlar kızakta konuşmadan gidiyorlardı; rakun kürkü yakalığını kaldırmış arkadaşı Pyotr Vasiliç'e sırtı dönük oturan Boris Andreiç gülümsüyor, arkadaşının bir şey söylemesini bekliyordu.

"Yine aynı şey! Olmadı!" diye haykırdı Pyotr Vasiliç.

Ama bu kez sesinde sanki bir kararsızlık vardı ve kürkünün yakalığı üzerinden Boris Andreiç'e bakmaya çalışarak sordu:

"Öyle değil mi?"

Boris Andreiç gülerek karşılık verdi:

"Öyle."

Boris Vasiliç, "Ben de öyle düşünmüştüm," dedi. Bir süre sustuktan sonra ekledi: "Peki ama, neden olmadı? Neyi eksik bu kızın?"

"Doyumsuz. Oysa her şeyi fazlasıyla var..."

"Nasıl yani, fazlasıyla?"

"Öyle işte!"

"İzin verin, Boris Andreiç, ne demek istediğinizi anlayamadım. Kültürel yönden demek istiyorsanız, neden kötü olsun bu? Kişiliğine, davranışlarına gelince..."

Boris Andreiç, "Ah, Pyotr Vasiliç," dedi. "Her şeyi açık seçik gö-

12 (Fr.) Ama, beyefendiler...

rebilen bir insansınız ama bu mırmır konuşan Emerentsiya'nın nasıl bir şey olduğunuzu anlayamamış olmanıza şaşıyorum. Kızın o yapmacık tatlı gülümsemesini, kendini beğenmişliğini, üstün meziyetlerine pek mütevazı güvenini, size bulutların üzerinden bir melekmiş gibi hoşgörülü bakışını... Daha ne söyleyeyim! İlle de evlenmek zorunda olsam, kız kardeşini yeğlerdim: Hiç değilse o susmasını biliyor!"

Çaresiz Pyotr Vasiliç alçak sesle karşılık verdi:

"Haklısınız, kuşkusuz öyle."

Boris Andreiç'in birden böyle söylemesi şaşırtmıştı onu.

"Hayır," diye geçirdi içinden, "Vyazovnin'le tanışmasından bu yana ilk kez böyle düşünüyordu. Bana göre değil bu iş... dersimi aldım."

Öte yandan Boris Andreiç ufkun beyaz çizgisi üzerinde asılı duran aya bakarak şöyle düşünüyordu: "Ve bu da Onyegin'den...Yus-yuvarlak, pırıl pırıl... ama benim Lenskim de, ben de, Onyegin de daha güzel!"

Seslendi:

"Yürü, yürü Laryuşka."

Ve Laryuşka, (ak sakallı arabacı) kırbaçladı atları.

Boris Andreiç uşağın yardımıyla kızaktan indikten sonra, evinin kapısının önündeki merdiveni çıkarken şakacı bir tavırla sordu Pyotr Vasiliç'e:

"Demek olmadı? Öyle değil mi, Pyotr Vasiliç?"

Ama Pyotr Vasiliç cevap vermedi, yatmak için evine gitti.

Ertesi gün Emerentsiya ise bir arkadaşına şöyle yazıyordu (Mektuplaştığı çok arkadaşı vardı): "Dün bize yeni bir komşumuz konuk geldi, soyadı Vyazovnin. Çok yakışıklı, sevimli biri. Çok kültürlü olduğu belli ve aramızda kalması koşuluyla bir şey söyleyeyim mi sana? Bu işi başaracağım... Oldukça etkiledim kendisini. Ama hemen telaşlanma, *mon amie*:[13] Benim kalbim pek çarpmadı, Valentin için korkacak bir şey söz konusu değil."

Bu Valentin ilde lisede öğretmendi. Kentte olumsuz bir yaşam sürüyordu, köyde ise Emerentsiya'ya platonik ama umutsuz bir aşkın peşindeydi.

13 (Fr.) Dostum.

İki arkadaş ertesi sabah, her zaman olduğu gibi bir araya geldi ve yaşam eski düzeninde devam etmeye başladı.

Aradan iki hafta geçti. Boris Andreiç her gün yeni bir ziyaret önerisi bekliyordu ama görünüşte Pyotr Vasiliç onu evlendirmek niyetinden bütünüyle vazgeçmiş gibiydi. Boris Andreiç zaman zaman, ima yollu, her şeyin üç kez denenmesi gerektiğini söyleyerek dul kadından, Tihoduyevler'den, konu açmasına karşın, Pyotr Vasiliç onun imalarını görmezden geliyordu. Ve nihayet Boris Andreiç bir gün dayanamadı artık, şöyle dedi:

"Ne oluyoruz, Pyotr Vasiliç? Galiba, verdiğiniz sözü size hatırlatmak sırası şimdi bende, öyle mi?"

"Ne sözünü?"

"Hatırlamıyor musunuz, beni evlendirmek istiyordunuz? Bekliyorum."

Pyotr Vasiliç oturduğu sandalyede şöyle bir döndü.

"Ama çok müşkülpesentsiniz siz," dedi, "kimseyi beğenmiyorsunuz! Ne yapacağını şaşırıyor insan! Anlamak çok zor sizi! Anlaşılan... bizim buralarda sizin beğenebileceğiniz bir kız yok."

"İşte bu çok kötü, Pyotr Vasiliç! Bu kadar çabuk pes etmemeliydiniz. İlk iki denememizde olmadı, her şey bitti demek değildir bu. Ayrıca, dul kadını da beğenmemiş değildim. Bana yardım etmek istemezseniz, kendim giderim ona..."

"Ne diyeyim, yolunuz açık olsun."

"Bakın Pyotr Vasiliç, gerçekten evlenmek istiyorum ben. Bir yere daha götürün beni."

"Öyle ama, çevrede gidebileceğimiz başka bir yer yok."

"Sizin bu dediğiniz olacak şey değil, Pyotr Vasiliç. Yani komşularımızın hiç birinde güzel bir kızı olan kimse yok mu?"

"Olmaz olur mu, elbette var ama size göre değiller."

"Birini söyleyin."

Pyotr Vasiliç piposunun kehribar ağızlığını ısırdı. Neden sonra cevap verdi:

"En azından Veroçka[14] Barsukova var, ondan iyisini ne yapacaksınız? Ama size göre değildir."

14 İsimlerin, Türkçede (Fatma-Fatoş, İbrahim-İbo) olduğu gibi Rusçada da samimiyet, sevimlilik vb. anlamı taşıyan değişik şekilleri vardır. Burada sözü edilen Veroçka isminin Vera olduğu gibi – ç.n.

"Neden?"

"Çok saf, sadedir."

"Öylesi daha iyi, Pyotr Vasiliç!"

"Babası da çok tuhaf biri."

"Bunun önemi yok... Pyotr Vasiliç, dostum, tanıştırın beni bu kızla... adı neydi?..."

"Barsukova."

"Ever, Barsukova'yla... lütfen..."

İki gün sonra onların evine gidiyorlardı.

Barsukovların ailesi iki kişiden oluşuyordu: Elli beş yaşında baba ve on dokuz yaşında kızı Veroçka. Pyotr Vasiliç'in baba için tuhaf demesi boşuna değildi: Gerçekten de, birinci sınıf bir tuhaf adamdı. Devlet okulunu parlak bir başarıyla bitirdikten sonra devlet hizmetine denizcilik alanında girmiş, kısa süre sonra üstlerinin dikkatini çekmiş ama emekliye ayrılmış, evlenip köye yerleşmiş, zamanla yavaş yavaş tembelliğe alışmış, kendini bırakmış, sonunda değil bir yere gitmek, odasından bile çıkmaz olmuştu. Üzerinde tavşan kürkü kısa gocuğu, ayağında arkalıksız terlikleri, elleri şalvarının ceplerinde, günlerce odasında bir aşağı bir yukarı şarkı söyleyerek ya da ıslık çalarak dolaşıyor ve ona kim ne derse desin, gülümseyerek her zaman şöyle cevap veriyordu: "Brau, brau", yani bravo, bravo!

Sözgelimi, evine gelen bir komşu (aslında komşuları seve seve uğruyorlardı ona, çünkü ondan daha konuksever, konuk ağırlamaya düşkün biri daha yoktu dünyada) şöyle diyordu ona:

"Biliyor musunuz, Stepan Petroviç... biliyor musunuz, dediklerine göre Belevo'da çavdarın fiyatı otuz rubleye çıkmış."

Çavdarını daha yeni yedi buçuk rubleye satmış olan Stepan Petroviç, karşılık veriyordu:

"Brau, brau!"

"Peki, komşunuz Pavel Fomiç'in kumarda yirmi bin kaybettiğinden haberiniz var mı?"

Gene sakin, karşılık veriyordu Barsukov:

"Brau, brau!"

Köşede oturan başka bir konuk söze karışıyordu:

"Şlıkovo'da fiyatlar düşüyormuş."

"Brau, brau!"

"Lapin'in kızı çiftliğin kâhyasıyla kaçmış..."

"Brau, brau, brau!"

Her zaman böyleydi. Atının aksamaya başladığını, bir Yahudi'nin mal getirdiğini, duvardaki duvar saatini sattıklarını, hizmetçi çocuğun çizmelerini çıkarıp bir yerlere attığını haber veriyorlardı ona... Aldıkları cevap yalnızca "Brau, brau!" oluyordu. Bununla birlikte, evinde önemli herhangi bir düzensizlik olmuyordu: Köylüler işlerini yapıyorlardı, dolayısıyla sağdan soldan borç almıyordu. Barsukov'un dış görünüşü de iyiydi: Yuvarlak yüzü, kahverengi iri gözleri, düzgün burnu, pembe dudakları gençliğin canlılığıyla neredeyse şaşırtıcıydı. Kar gibi bembeyaz saçları bu canlılığı daha çok ortaya çıkarıyordu; hafif bir gülümseme dudaklarından hemen hiç eksik olmuyordu, gülümsemesi yalnızca dudaklarıyla sınırlı kalmıyor, yanaklarındaki gamzelerine de yayılıyordu; hiçbir zaman gülmüyor ama çok seyrek olarak, arada bir isterik kahkahalar atıyor ve sonra, her seferinde kendini hasta hissediyordu. Her zamanki "Brau!" ünleminden başka, çok seyrek olarak ve gerektiğinde, mümkün olduğunca kısaltarak, bir şeyler söylediği de oluyordu.

Kızı Veroçka yüzden de, saçlarının açık sarı renginden ötürü daha koyu görünen gözlerinin ifadesiyle de, gülümsemesiyle de babasına çok benziyordu. Kısa boylu, zarifti; hiçbir şeyiyle özel bir çekiciliği yoktu ama insanın kendi kendine "İşte iyi bir kız", demesi için ona bakmak, sesini duymak yeterliydi. Baba kız birbirini çok seviyorlardı. Evin bütün işi Veroçka'nın elindeydi ve her şeyle severek ilgileniyordu... başka bir şeyle ilgilendiği yoktu. Pyotr Vasiliç'in onun için saf, sade demesi boşuna değildi.

Pyotr Vasiliç'le Boris Andreiç Barsukov'un evine geldiklerinde Barsukov her zamanki alışkanlığıyla odasında aşağı yukarı dolaşmaktaydı. Hem konuk odası hem de yemek odası denebilecek bu oda (çünkü orada hem konukları kabul ediyorlardı hem de yemek masasını hazırlıyorlardı) Stepan Petroviç'in küçük evinin yaklaşık yarısını kaplıyordu. Mobilyası güzel değildi ama rahattı: Hayli geniş, yumuşak, üzerinde çok sayıda yastığın olduğu kanepe bir duvarı boydan boya kaplıyordu. Çevredeki çiftlik sahiplerinin hepsinin iyi bildiği bir kanepeydi bu. Öteki odalarda yalnızca sandalye-

ler, küçük birtakım masalar ve dolaplar vardı; öteki odaların hepsi soğuktu ve o odalarda kimse oturmuyordu. Veroçka'nın küçük yatak odası bahçeye bakıyordu; orada da mobilya olarak, onun tertemiz karyolasından, aynalı tuvalet masasından ve bir koltuktan başka bir şey yoktu; ayrıca her köşe üzerlerini Veroçka'nın kendi eliyle tek tek yazdığı likör şişeleriyle, reçel kavanozlarıyla doluydu.

Antreye girdiklerinde Pyotr Vasiliç içeriye kendisiyle Boris Andreiç'in geldiğinin haber verilmesini söyleyecekti ki redingotunun eteği uzun hizmetçi çocuk ona şöyle bir baktıktan sonra, "İzin verin," diyerek kürkünü çıkarmaya koyulmuştu. İki arkadaş Stepan Petroviç'in odasına girdi. Pyotr Vasiliç ev sahibiyle Boris Andreiç'i tanıştırdı.

Stepan Petroviç elini sıktı Boris Andreiç'in. "Memnun oldum... çok sevindim," dedi. Üşümüşsünüzdür... Votka?" Ve küçük masanın üzerindeki mezeleri göstererek tekrar odanın içinde dolaşmaya başladı.

Boris Vasiliç bir kadeh votka içti, onun arkasından Boris Andreiç de içti ve ikisi birlikte, çok sayıda yastığın olduğu kanepeye oturdu. Oturur oturmaz, uzun yıllardır bu divanda oturuyor, ev sahibiyle eskiden beri tanışıyor gibi geldi Boris Andreiç'e. Barsukov'un evine gelen herkes aynı şeyi hissederdi.

O gün yalnız değildi Stepan Petroviç; zaten onu yalnız bulmak çok seyrek mümkün olurdu. Yanında buruşuk yüzlü, kartal burunlu, huzursuz bakan gözleri fıldır fıldır, yakın zamana kadar sıcak bölgelerde küçük bir memur olarak çalışmış, o sıralar mahkemelik, içi geçmiş bir ihtiyar vardı. Bir eliyle kravatını, ötekiyle frakının önünü tutarken konukların oturmasını bekliyor, içini derinden çekerek şöyle diyordu:

"Ah, Stepan Petroviç, Stepan Petroviç! Bir insanı suçlamak kolaydır ama şu deyimi biliyorsunuzdur: 'Dürüstü de günahkârdır, sahtekâr olanı da günahkâr, herkes günahkâr, biz de öyle'."

Stepan Petroviç, "Brau..." diyordu ki birden sustu ve şöyle ekledi:

"İğrenç bir deyim."

İçi geçmiş ihtiyar karşılık verdi:

"Kim ne diyebilir? Elbette iğrenç ama elden ne gelir? Yokluk

zor şey: Dürüstlüğünü de alıp götürüyor insanın... Bakın, durumumun ayrıntılarını öğrenmek isterlerse, o soylu kişilere her şeyi anlatabilirim..."

Boris Andreiç sordu ev sahibine:

"Sigara içebilir miyiz?"

Ev sahibi evet anlamına eğdi başını.

Yaşlı adam devam ediyordu:

"Hiç kuşku yoktur ki belki birçok kez ben de hem kendime, hem başkalarına öfkelenmişimdir, yani, nasıl desem, soylu bir öfkeye kapılmışımdır..."

Stepan Petroviç yaşlı adamın sözünü kesti:

"Aşağılık insanların uydurduğu bir şey."

Yaşlı adam ürperdi.

"Yani, Stepan Petroviç, nasıl oluyor bu? Soylu öfke denen şeyi aşağılık insanların uydurduğunu mu söylemek istiyorsunuz?"

Stepan Petroviç evet anlamına bir kez daha eğdi başını.

Yaşlı adam sustu ve birden kahkahalarla gülmeye başladı. O arada, ağzında tek dişinin olmadığı ama düzgün konuşabildiği anlaşılmıştı.

"Ha-ha... Stepan Petroviç, siz her zaman aynı şeyi söylersiniz. Geçenlerde bizim avukat sizin güzel kelime oyunları yaptığınızı söylüyordu."

"Brau, brau!" diye karşılık verdi Barsukov.

O anda kapı açıldı, odaya Veroçka girdi. Elindeki yuvarlak, yeşil tepside iki fincan kahve ve kaymak kabı vardı; kararlı, yumuşak adımlarla yürüyordu. Koyu gri giysisi ince bedenini pek zarif sarmıştı. Boris Andreiç'le Pyotr Vasiliç aynı anda kalktılar kanepeden; Veroçka elindeki tepsiyi bırakmadan, öne eğilerek selamladı onları, sonra masaya yürüdü, tepsiyi bıraktı, "Buyurun, kahveleriniz," dedi.

Babası, "Brau, iki kahve daha," diye mırıldandı. Konukları göstererek ekledi:

"Boris Andreiç, kızım."

Boris Andreiç bir kez daha öne eğilerek selam verdi genç kıza.

Veroçka, Boris Andreiç'in gözlerinin içine bakarak sakin, sordu:

"Kahve alır mıydınız? Yemeğe daha bir saat var çünkü."

"Seve seve," dedi Boris Andreiç.

Veroçka Krupitsın'a döndü.

"Ya siz, Pyotr Vasiliç?"

"Ben de alırım."

"Hemen. Uzun zamandır uğramıyordunuz bize, Pyotr Vasiliç..."

Boris Andreiç arkasından baktı Veroçka'nın ve arkadaşının kulağına eğilip fısıldadı:

"Evet, çok sevimli bir kız!.. Ayrıca, davranışları da ne rahat!.."

"Alışkanlık!" dedi Pyotr Vasiliç. "Burası aşevi gibidir, biri kapıdan çıkarken bir başkası girer."

Pyotr Vasiliç'i doğrularcasına, o anda yeni bir konuk girdi odaya. İriyarı ya da eskilerin deyimiyle, bizim oralarda sayıları çok olan, ablak yüzlü, dudakları da gözleri de iri, saçı başı karmakarışık, okkalı adamlardandı. Yüz hatlarında yerleşik bir hoşnutsuzluk ifadesi (tatsız bir ifadeydi bu) vardı. Çok sade giyimliydi ve yürürken bütün bedeniyle sağa sola yalpalıyordu. Hemen kanepeye çöktü, ancak oturduktan sonra, odada bulunanlardan hiçbirine bakmadan, "Merhabalar," dedi.

"Votka mı alacaksınız?" diye sordu Stepan Petroviç.

Yeni konuk cevap verdi:

"Hayır! Almayacağım, votka içecek durumda değilim." Çevresine bakınıp, ekledi: "Merhabalar, Pyotr Vasiliç."

Pyotr Vasiliç karşılık verdi:

"Merhabalar, Mihey Miheiç. Nereden böyle?"

"Nereden mi? Elbette, kentten. Öyle ya, sizin bir sıkıntınız yok, ne diye kente gidesiniz ki..." Parmağını mahkemelik yaşlı adamdan yana uzatarak ekledi: "Bu beyefendinin vesayeti yüzünden, ahır boşalsın diye atlarımın hepsini kente gönderdim!"

Kendisinden böylesine küçümser bir tavırla söz edilen yaşlı adam, "Mihey Miheiç'e en derin saygılarımı sunarım," dedi.

Mihey Miheiç şöyle bir baktı ona. Kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup karşılık verdi:

"Yalnızca şunu söyle sen bana... sonunda ne zaman asacaklar seni?"

Yaşlı adam gücenmiş gibi, "Olabilirdi! Evet, neredeyse olabilirdi! Devletimiz vatandaşlarına hoşgörülüdür! Mahkemeye düştüğünüz

için neden üzülüyorsunuz? Sonunda bir şey olmaz! Ancak biraz canınız sıkılır, hepsi o kadar: Artık *haben zi gevezen* yok..." Mihey Miheiç bir şey yakalamış gibi kolunu savurdu, sonra elini cebine soktu. "Numara yapıyorsunuz! Sizler yok musunuz, sizler! Komşularınızı bile soyarsınız!"

Yaşlı adam itiraz etti:

"Şaka ediyorsunuz, şunu kabul etmek istemiyorsunuz ki vermek isteyen verir, verileni de alırlar... Ben kimseden zorla bir şey almadım, açıklamasını yaptığım gibi, yalnızca bir kişi katıldı..."

Mihey Miheiç alay eder gibi, "Elbette," dedi, "tavşancık yağmurdan sakalınızın altına sığındı, damla su gelmiyor üzerine. Kabul et, bizim avukat fena haşladı seni, değil mi? Hı? Gerçekten çok fena, değil mi?"

Yaşlı adam şöyle bir silkindi. Neden sonra söylendi:

"İnsan terbiye edilmeye gelmez."

"Çok doğru!"

"Ama gene de mümkündür ki..."

Mihey Miheiç onun sözünü kesti:

"İyi insan az bulunur..." Stepan Petroviç'e döndü. "Bu gençler içmekten başka bir şey bilmiyorlar, felaket bir şey!"

Karşılık verdi Stepan Petroviç:

"Brau, brau!"

Veroçka tekrar, tepside iki fincan kahveyle girdi kapıdan.

Mihey Miheiç öne eğilerek selam verdi ona.

Babası, "Bir kahve daha," dedi.

Boric Andreiç kahvesini alırken sordu Veroçka'ya:

"Neden kendiniz zahmet ediyorsunuz?"

"Ne zahmeti?" dedi Veroçka; bu işi büfeciye bırakmak istemiyorum: Benim yaptığım kahvenin daha iyi olacağını düşünüyorum.

"Elbette öyledir, sizin yaptığınız kahvenin..."

Ama Veroçka onun iltifatlarının sonunu dinlemeden hemen döndü, Mihey Miheiç'e kahvesini götürdü.

Mihey Miheiç kahvesini içerken şöyle dedi:

"Duydunuz mu, Marfa İlyiniçna konuşamıyormuş, öylece yatıyormuş."

Stepan Petroviç durdu, başını kaldırdı.

Mihey Miheiç devam etti:

"Nasıl olur, nasıl olur? Felç olmuş... Biliyorsunuz, boğazına çok düşkündü. Önceki gün yemek masasında oturuyormuş, konukları da varmış... Botvinya[15] servisi yapılıyormuş, iki tabak yemiş, üçüncüyü istemiş... sonra, bilirsiniz, birden dönüp arkasına bakmış, hiç acele etmeden 'Botvinya verin lütfen, herkes yemek bekliyor...' demiş ve demesiyle birlikte sandalyesinden yere yuvarlanması bir olmuş. Koşup kaldırmak istemişler kendisini, neyinin olduğunu sormuşlar... Elini kolunu sallayarak bir şeyler anlatmaya çalışmış, konuşamıyormuş. Ayrıca, dediklerine göre, bölge sağlık memurumuz da oradaymış... Yerinden fırlayıp bağırmaya başlamış: 'Doktor! Doktora haber verin!' Adamcağız ne yapacağını bilememiş! Elinden başka ne gelebilirdi zaten?! Öyle ya, yalnızca ölülerle ilgilenir o..."

Barsukov pek dalgın, "Brau, brau!" diye mırıldandı.

Bir sandalyenin ucuna ilişmiş Veroçka söze karıştı:

"Bugün bizde yemekte de botvinya var."

Hemen sordu Mihey Miheiç:

"Neyli? Mersin balıklı mı?"

"Hem mersin balıklı hem kurutulmuş balıklı."

"Bu güzel işte. Kışın botvinya yemenin iyi olmadığını söylerler, soğuk yemek çünkü. Saçma bu, değil mi, Pyotr Vasiliç?"

Cevap verdi Pyotr Vasiliç:

"Tamamen saçma, öyle ya, burası, bu oda da sıcak değil mi?"

"Çok sıcak."

"Öyleyse, sıcak odada neden soğuk yemek yenmesin? Anlayamıyorum."

"Ben de anlayamıyorum."

Konuşma böyle uzun süre devam etti. Ev sahibi hemen hiç söze karışmıyor, odanın içinde dolaşmayı sürdürüyordu. Yemekte herkes karnını tıka basa doyurdu: Sade pişirilmiş olsalar da, yemekler çok lezzetliydi. Veroçka masanın başında oturuyor, tabaklara botvinya koyup herkese veriyor, konukların nasıl yediklerini izliyor, her birinin isteğini hemen yerine getirmeye çalışıyordu. Vyazovnin onun yanında oturuyor, gözlerini ayırmadan ona bakıyor-

15 Bir çeşit soğuk sebze yemeği – ç.n.

du. Veroçka babası gibi değildi, konuşurken gülümsemeden edemiyordu, bu çok da yakışıyordu ona. Vyazovnin arada bir sorular soruyordu ona. Asıl amacı ondan herhangi bir cevap almak değil, onun o gülümsemesini görmekti.

Yemekten sonra Mihey Miheiç, Pyotr Vasiliç, gerçek adı Onufriy İlyiç olan yaşlı adam kâğıt oynamak için masaya oturdular. Mihey Miheiç, onunla alay etmeyi sürdürüyor olsa da, Onufriy İlyiç'e artık o kadar sert davranmıyordu. Ona öyle sert davranmasının nedeni belki de, yemekte fazladan bir kadeh içmiş olmasıydı. Gerçi kâğıtların her dağıtışından önce bütün asların, kozların Onufriy'e gideceğini, bu bürokrat beyefendinin kâğıtları karıştırdığını, ellerinin kâğıt çalmakta usta olduğunu söylüyordu ama daha sonra, onunla birlikte küçük bir şilem yapınca Mihey Miheiç birden beklenmedik biçimde övmeye başladı onu:

"Ancak, kim ne derse desin, gene de saçma adamın tekisin. Ama Tanrı biliyor ya, seviyorum seni; çünkü, bir kere, huyum böyle... sonra, mantıklı düşünecek olursak, senden kötüleri de var, hatta şöyle de diyebilirim: Bir bakıma sen düzgün bir adamsın da."

Mihey Miheiç'in bu söyledikleri karşısında heyecanlanan Onufriy İlyiç karşılık verdi:

"Çok doğru buyurdunuz Mihey Miheiç, gerçekten de öyle ama, kuşkusuz, baskılar..."

Mihey Miheiç onun sözünü kesti:

"Hadi dağıt kâğıtları, dağıt... Ne baskılarından söz ediyorsun! Ne baskılarıymış?! Tanrı'ya dua et ki şu anda Pugaçov Kulesi'nde zincire vurulu değilsin... Hadi dağıt kâğıtları..."

Onufriy İlyiç gözlerini hızlıca kırpıştırarak, sağ elinin başparmağını ve uzun, ince dilini daha da hızlı oynatarak kâğıtları dağıtmaya başladı.

Bu arada Stepan Petroviç odanın içinde dolaşıyor, Boris Andreiç ise Vera'nın yanından ayrılmıyordu. Aralarındaki konuşma zaman zaman kesilerek (Vera sık sık odadan çıkıyordu) devam ediyordu ve öylesine önemsiz şeylerden söz ediyorlardı ki hatırlaması bile zordu. Boris Andreiç ona komşularının kimler olduğunu, sık sık mı bir yerlere gittiğini, ev işlerinden hoşlanıp hoşlanmadığını soruyordu. Onun neler okuduğu sorusuna genç kız şöyle cevap veriyordu:

"Okumak isterdim ama hiç zamanım olmuyor." Bu arada gece geç vakit uşak gelip arabanın hazır olduğunu haber verince Boris Andreiç gideceği, bu hoş, dürüst gözlere, bu aydınlık gülümsemeye daha fazla bakamayacağı için üzüldü. Stepan Petroviç kalmasını isteseydi, herhalde gitmez, kalırdı ama bunu yapmadı Stepan Petroviç; ne var ki bunun nedeni yeni konuğunun ziyaretinden hoşnut olmadığından değil, evinde şöyle bir düzenin kurulu olduğundandı: Geceyi onun evinde geçirmek isteyenler yatağının hazırlanmasını hizmetçilere kendileri söylerlerdi. Mihey Miheiç ile Onufriy İlyiç öyle yapmışlardı; hatta ikisi aynı odada yatmışlardı, gece yarısına kadar aralarında konuşmuşlardı: Derinden gelen sesleri öteki odadan duyuluyordu; daha çok Onufriy İlyiç konuşuyordu; sanki uzun uzun bir şeyler anlatıyor ya da karşısındakini ikna etmeye çalışıyordu; karşısındaki ise arada bir kâh şaşkınlık, kâh onaylar bir ses tonuyla "Hım!" diye mırıldanıyordu. Sabah kalktıklarında birlikte Mihey Miheiç'in köyüne, oradan da, yine birlikte, kente gittiler.

Dönüş yolunda Pyotr Vasiliç de, Boris Andreiç de uzun süre konuşmadılar. Pyotr Vasiliç kızağın ninni gibi gelen çıngırak sesiyle, düzenli sallanışıyla bir ara dalmıştı bile.

Neden sonra seslendi ona Boris Andreiç:

"Pyotr Vasiliç!"

Uyku sersemliğiyle sordu Pyotr Vasiliç:

"Ne var?"

"Neden bir şeyler sormuyorsunuz bana?"

"Ne sormamı istiyorsunuz?"

"Öbür seferlerde olduğu gibi, ne düşündüğümü...."

"Veroçka ile ilgili falan mı?"

"Evet!"

"Şu işe bakın! Onu tavsiye ettim mi ki ben size? Size yaramaz Veroçka..."

"Yanlış düşünüyorsunuz. Bütün o Emerentsiyalarınızdan da Sofiya Kirillovnalarınızdan da daha çok hoşlandım ondan."

"Ne diyorsunuz?"

"Evet, öyle."

"Ama insaf! Çok saf, sade bir kız o...İyi bir ev kadını olabilir; sizin istediğiniz öyle biri mi?"

"Neden olmasın? Belki de benim aradığım daha çok, öyle biridir."

"Ne diyorsunuz siz, Boris Andreiç! Rica ederim! Daha Fransızca bile bilmiyor!"

"Bilmiyorsa ne olmuş? Fransızcası olmayan bir şey yapamaz mı yani?"

Pyotr Vasiliç bir süre sustu, bir şey söylemedi.

"Sizden... böyle bir şeyi hiç beklemiyordum; yani... bana öyle geliyor ki şaka ediyorsunuz."

"Hayır, şaka etmiyorum."

"Öyleyse, sizi anlamak mümkün değil! Oysa ben onun ancak bir köylüyle evlenebileceğini düşünüyordum. Bununla birlikte, fena bir kız da değildir..."

Pyotr Vasiliç şapkasını düzeltti, başını yastığa dayayıp uykuya daldı. Boris Andreiç Veroçka'yı düşünmeyi sürdürüyordu. Hep onun o gülümsemesi, gözlerinin munis bakışı geliyordu gözünün önüne. Aydınlık, soğuk bir geceydi, kar elmas gibi, mavimsi alev alev parlıyordu; gökyüzünde yıldızlar ışıl ışıldı, kızağın altında kar hışırdıyor, ıslık çalıyordu; ağaçların buz kaplı yaprakları ay ışığında camdanmış gibi parlıyor, hafiften çatırdıyordu. Böyle zamanlarda insanın hayal gücü çalışır. Vyazovnin de aynı şeyi hissediyordu. Kızak evinin önünde duruncaya kadar ne hayaller kurdu!.. Ama aklından çıkmıyordu Veroçka, gizliden, onun hayallerine eşlik ediyordu.

Daha önce de söylendiği gibi, Veroçka'nın Boris Andreiç'te bıraktığı izlenim Pyotr Vasiliç'i şaşırtmıştı ama iki gün sonra aynı Boris Andreiç ona kesinlikle Barsukov'un evine gitmek istediğini ve kendisi gelmek istemezse oraya yalnız gideceğini söylediğinde şaşkınlığı bir o kadar daha arttı. Pyotr Vasiliç elbette buna sevindiğini ve oraya onunla gitmeye hazır olduğunu söyledi ve iki arkadaş tekrar gittiler Borisov'un evine, tekrar bütün bir günü orada geçirdiler. İlk gittiklerinde olduğu gibi, Stepan Petroviç'in odasında gene birkaç konuk vardı ve Veroçka gene kahveyle, yemekten sonra reçelle ağırlıyordu konukları ama Vyazovnin bu kez önceki gelişlerinde olduğundan daha çok konuşuyordu genç kızla, yani daha çok konuşan o idi. Geçmiş günlerini, Petersburg'u, seyahatlerini anlatıyordu ona; yani aklına gelen her şeyden söz ediyordu. Ve-

roçka sakin bir merakla ve gülümseyerek, onun yüzüne bakarak ama ev sahibeliği görevini de bir an aksatmadan dinliyordu onu: Konuklardan birinin bir ihtiyacı olduğunu fark eder etmez hemen kalkıyor, gereken her şeyi getiriyordu. Veroçka gidince Vyazovnin yerinden kalkmıyor, sakin sakin bakınıyordu. Veroçka dönünce yine onun yanına oturuyor, elişini alıyor, Boris Andreiç de onunla konuşmasını sürdürüyordu. Stepan Petroviç odanın içinde dolaşıyor, onların yanına geliyor, Vyazovnin'in anlattıklarını dinliyor, "Brau, brau!" diye mırıldanıyordu... ve zaman çabuk geçiyordu... Bu gelişlerinde Vyazovnin Pyotr Vasiliç'le geceyi orada geçirdi ve ancak ertesi gün gece geç vakit eve döndüler... Ayrılırken Vyazovnin Veroçka'nın elini sıktı. Veroçka'nın yüzü hafiften kızardı. O güne kadar hiçbir erkek sıkmamıştı elini... ve "Besbelli, Petersburg'da böyle yapıyorlardır", diye geçirdi içinden.

İki arkadaş sık sık gitmeye başladılar Stepan Petroviç'in evine; özellikle Boris Andreiç çok alışmıştı oraya. Bazen oraya gitmeyi çok istiyordu... Bir şey onu oraya çekiyordu... Öyle ki yalnız gittiği bile oluyordu... Giderek daha çok hoşlanıyordu Veroçka'dan; artık iki dost olmuşlardı; Boris Andreiç onu fazlasıyla soğuk, aklı başında bir dost olarak kabullenmeye başlamıştı. Pyotr Vasiliç ise ona Veroçka'dan söz etmez olmuştu... Ama bir sabah her zaman yaptığı gibi, bir şey demeden onun yüzüne uzun uzun baktıktan sonra pek anlamlı, şöyle dedi:

"Boris Andreiç!"

"Ne var?" dedi Boris Andreiç.

Nedenini bilmeden, yüzü hafiften kızarmıştı.

"Size bir şey söylemek istiyorum, Boris Andreiç... Bakın... doğrusu... sözgelimi, herhangi bir... bir tatsızlık olursa..."

Boris Andreiç karşılık verdi:

"Ne demek istiyorsunuz? Anlayamadım..."

"Veroçka konusunda..."

"Veroçka kousunda mı?"

Boris Andreiç'in yüzü daha çok kızarmıştı.

"Evet. Bakın, bir tersliği fazla sürdürmek iyi sonuç vermez... yani küçük düşürmek... Sizinle açık konuştuğum için bağışlayın beni ama bir dost olarak bunu kendime bir görev sayıyorum..."

Pyotr Vasiliç'in sözünü kesti Boris Andreiç:

"Nereden çıkardınız bunu, Pyotr Vasiliç? Veroçka katı prensipleri olan bir kızdır; ayrıca, aramızda en olağan bir dostluktan başka bir şey yok."

Pyotr Vasiliç şöyle dedi:

"Eh, yeter artık Boris Andreiç! Sizin gibi kültürlü bir insanın, evinin dört duvarından başka bir şey görmemiş köylü bir kızla ne dostluğu olabilir..."

Boris Andreiç bir kez daha kesti arkadaşının sözünü:

"Hâlâ aynı şeyi söylüyorsunuz! Kültürlü olmakla ne alakası var bunun, anlayamıyorum."

Boris Andreiç yavaş yavaş kızmaya başlamıştı.

Pyotr Vasiliç pek sabırsız, karşılık verdi:

"Bakın, ne var ki Boris Andreiç, eğer durum öyleyse, şunu söylemek zorundayım size, gerçeği benden gizlemeye hakkınız vardır ama kusura bakmayın, beni kandıramazsınız. Benim de gözlerim var, görüyorum. Dün," bir gün önce ikisi de Stepan Petroviç'in evindeydiler, "birçok şeyi gördüm..."

Boris Andreiç, "Özellikle nedir gördüğünüz?" diye sordu.

"Sizin onu sevdiğinizi ve hatta kıskandığınızı gördüm."

Pyotr Vasiliç'in yüzüne baktı Vyazovnin.

"Peki, o da beni seviyor mu?"

"Bunu kesin söyleyemem ama doğrusu, sevmiyor olması tuhaf olurdu."

"Kültürlü olduğum için mi, demek istiyorsunuz?"

"Hem onun için, hem zengin olduğunuz için. Ayrıca, dış görünüşünüz de hoşuna gitmiş olabilir. Ama en önemlisi zenginliğiniz."

Vyazovnin kalkıp pencereye gitti. Birden Pyotr Vasiliç'e dönüp sordu:

"Onu kıskandığımı nereden çıkardınız?"

"Çünkü dün, o boş gezenin boş kalfası Karantyev gidene kadar sanki kendinizde değildiniz."

Vyazovnin cevap vermedi ama arkadaşının doğru söylediğinin farkındaydı. Karantyev üniversiteyi bitirmemiş neşeli, zeki, heyecanlı ama yoldan büsbütün çıkmış, her şeyini yitirmiş bir gençti. Tutkuları neyi var neyi yok, hepsini tüketmişti; çok genç yaşta ona

akıl verecek kimsesi kalmamıştı. Çingene yüzüne benzeyen bir yüzü vardı, aslında her şeyiyle Çingene'ye benziyordu, Çingeneler gibi şarkı söylüyor, dans ediyordu. Önüne gelen kadına âşık oluyordu. Veroçka'dan çok hoşlanıyordu. Barsukov'un evinde tanışmıştı onunla Boris Andreiç, önce hayli yakınlık göstermişti ona ama bir gün onun söylediği şarkıyı dinlerken Veroçka'nın yüzündeki ifadeyi fark edince onun hakkında başka şeyler düşünmeye başlamıştı.

Boris Andreiç arkadaşının yanına geldi, karşısında durup şöyle dedi:

"Pyotr Vasiliç, itiraf etmek zorundayım... sanırım, haklısınız. Uzun zamandır öyle bir şey hissediyordum ve gözümün açılmasına yardımcı oldunuz. Sanki Veroçka'ya karşı ilgisiz değilim ama bakın ne diyeceğim size, Pyotr Vasiliç, bunun ne sakıncası olabilir? Veroçka'nın da, benim de, ikimizin de etik olmayan bir şey istediğimiz yok; sanırım daha önce de söyledim size, onda bana karşı herhangi özel bir istek görmüyorum."

"Gene aynı şey," dedi Pyotr Vasiliç, çok kurnazsınız.

Boris Andreiç bir an sustuktan sonra,

"Peki, ne yapmalıyım, Pyotr Vasiliç," dedi.

"Ne mi yapmalısınız? Oraya gitmeyeceksiniz."

"Öyle mi diyorsunuz?"

"Elbette öyle diyorum... Onunla evlenemezsiniz!"

Vyazovnin tekrar bir süre bir şey demedi. Neden sonra yüksek sesle sordu:

"Peki, neden evlenemezmişim onunla?"

"Nedenini söyledim size, Boris Andreiç: Sizin denginiz değil o kız."

"Ben öyle düşünmüyorum."

"Öyle düşünmüyorsanız, nasıl biliyorsanız öyle yapın, evlenin... Vasiniz değilim ben sizin."

Ve Pyotr Vasiliç piposuna tütün koymaya başladı.

Boris Andreiç pencerenin içine oturdu, düşüncelere daldı.

Pyotr Vasiliç engel olmuyordu ona ve pek sakin, piposunun dumanını ağzından küçük bulutlar gibi üflüyordu. Neden sonra kalktı Boris Andreiç, gözle görünür bir heyecanla kızağının hazırlanmasını söyledi.

"Nereye?" diye sordu Pyotr Vasiliç.

Boris Andreiç soğuk bir tavırla, "Barsukovlara," dedi.

Pyotr Vasiliç piposunun dumanını üfledi.

"Benim de sizinle gelmemi ister miydiniz?"

"Hayır, Pyotr Vasiliç. Bugün yalnız gitmek istiyorum. Veroçka'nın kendisiyle her şeyi açık açık konuşacağım."

"Nasıl isterseniz."

Boris Andreiç'i yolcu ederken düşünüyordu Pyotr Vasiliç: "İşte, sen ne dersen de, iş şakadan ciddiye döndü..." Kanepeye yerleşirken ekledi: "Heyecan aradığı için yapıyor bunu!"

Aynı günün gecesi Pyotr Vasiliç arkadaşının dönmesini beklemeden, kendi evinde tam yatmaya hazırlanıyordu ki odaya birden üstü başı kar içinde Boris Andreiç daldı ve doğrudan onun boynuna atıldı.

"Dostum benim, Pyotr Vasiliç, kutla beni!" diye haykırdı. İlk kez ona *sen* diye hitap ediyordu. "Kabul etti... babası da kabul etti!

Pyotr Vasiliç şaşırmıştı.

"Nasıl... ne diyorsunuz?" diye mırıldandı.

"Evleniyorum!"

"Veroçka ile mi?"

"Evet, Veroçka ile... Her şey kararlaştırıldı, sonuçlandırıldı."

"Olamaz!"

"Ne biçim adamsın sen!.. Söylüyorum sana, her şey kararlaştırıldı."

Pyotr Vasiliç çıplak ayaklarına aceleyle terliklerini geçirdi, geceliğini giydi, seslendi:

"Makedoniya! Bize çay getir!" Ve ekledi: "Her şey bittiyse, konuşacak bir şey yok demektir; size mutluluklar dilerim! Ama anlat bana lütfen, nasıl oldu bu?"

İlginç olan, o andan sonra iki arkadaşın, birbirlerine karşı her zaman öyleymişler gibi, senli benli olmasıydı.

Vyazovnin, "Hemen anlatayım," dedi.

Ve anlatmaya başladı.

Olay şöyle olmuştu: Boris Andreiç, Stepan Petroviç'in evine gittiğinde, her zaman olduğunun tersine, yanında hiç konuğu yoktu, kendisi de odanın içinde dolaşmıyor, geniş Volter koltuğunda otu-

ruyordu: Hastaydı. Hasta olduğu zamanlar hiç konuşmazdı; bu yüzden, odaya giren Vyazovnin'e gülümseyerek başını hafifçe eğmiş, ona üzerinde yiyecek bir şeylerin olduğu sağdaki masayı ve Veroçka'yı gösterdikten sonra gözlerini kapamıştı. Vyazovnin'in beklediği de buydu zaten: Hemen Veroçka'nın yanına oturdu, onunla alçak sesle konuşmaya başladı. Konu Stepan Petroviç'in sağlığından açıldı.

Veroçka fısıldayarak:

"Hasta olduğunda çok korkuyorum... Her zaman böyledir: Ne şikâyet eder, ne bir şey ister; tek sözcük alamazsınız ağzından. Hasta olduğunu bile söylemez."

Sordu Vyazovnin:

"Ve siz çok seviyorsunuz onu, değil mi?"

"Kimi? Babamı mı? Evet, dünyada her şeyden çok... Tanrı korusun, ona bir şey olursa... Sanırım, ölürüm."

"Bu demek oluyor ki ondan ayrılamaz mısınız?"

"Ayrılmak mı? Neden ayrılacağım ondan?"

Boris Andreiç Veroçka'nın yüzüne baktı.

"Bir kız sürekli baba evinde kalamaz ki..."

"A! Neden söz ettiğinizi anladım... O konuda içim rahattır... Kim alır beni?"

Boris Andriç az kaldı "Ben!" diyecekti ama tuttu kendini.

Veroçka, her zamanki gülümsemesiyle Boris Andreiç'in yüzüne bakarak sordu:

"Ne o, düşünceye daldınız?"

"Düşünüyorum da," dedi Boris Andreiç, düşünüyorum da..." Ve birden ses tonunu değiştirip sordu Veroçka'ya: "Karantyev'le ne zamandır tanışıyorsunuz?"

"İnanın, hatırlamıyorum... Daha çok, babamla görüşmeye gelir. Yanılmıyorsam ilk kez geçen yıl geldi bize."

"Söylesenize, hoşlanıyor musunuz ondan?"

Veroçka bir an düşündükten sonra cevap verdi:

"Hayır."

"Niçin?"

Veroçka pek saf, cevap verdi:

"Kılıksız, pasaklı biri. Ama iyi bir insan olabilir, çok güzel de şarkı söylüyor... Onu dinlerken insanın kalbi bir tuhaf oluyor."

"Ya!" dedi Vyazovnin. Bir süre bekledikten sonra ekledi: "Peki, kimden hoşlanıyorsunuz?"

"Hoşlandığım çok insan var... sizden de hoşlanıyorum."

"Hoşlanacaksınız elbette, arkadaşız çünkü. Peki herkesten çok hoşlandığınız biri var mı?"

"Çok meraklısınız!"

"Siz de çok soğuk."

Pek masum, sordu Veroçka:

"Nasıl yani?"

"Bakın..." diye başladı Vyazovnin.

Ama o anda Stepan Petroviç koltukta şöyle bir döndü.

Boris Andreiç fısıldayarak devam etti:

"Bakın ne diyeceğim," kalbinin çarpmasını boğazında hissediyordu, "size çok önemli... bir şey söylemek istiyorum... ama burada olmaz."

"Nerede?"

"Bitişik odada."

Veroçka ayağa kalkarken sordu:

"Ne söyleyeceksiniz? Demek bir sır bu söyleyeceğiniz?"

"Evet, bir sır."

"Sır," diye tekrarladı Veroçka.

Ve şaşkınlık içinde bitişik odaya geçti.

Vyazovnin sıtma nöbeti geçiriyormuş gibi titreyerek takip etti onu.

Veroçka merakla sordu:

"Peki, nedir bu sır?"

Boris Andreiç konuyu biraz dolaştırarak açmak niyetindeydi ama o pek sevdiği gülümsemeyle hafifçe heyecanlanmış Veroçka'nın yüzünü, öylesine yumuşak bakan aydınlık gözlerini görünce kendine hakim olamadı ve kendinden bile hiç beklemediği, tamamen hazırlıksız bir tavırla açıkça sordu Veroçka'ya:

"Vera Stepanovna, benim karım olmak ister miydiniz?"

Veroçka kulaklarına kadar kıpkırmızı oldu, sordu:

"Nasıl yani?"

Vyazovnin bir şey düşünmeden tekrarladı:

"Benim karın olmak ister misiniz?"

Vera düşmemek için pencerenin pervazına tutunarak fısıldadı:

"Ben... ben bilmiyorum, hiç beklemiyordum... bu öyle..."

Ve odadan dışarı attı kendini, koşarak yatak odasına gitti.

Boris Andreiç olduğu yerde, kıpırdamadan bir süre ayakta durdu, büyük bir mahcubiyet içinde, Stepan Petroviç'in olduğu odaya geçti. Masanın üzerinde *Moskova Haberleri* gazetesi duruyordu. Gazeteyi aldı, oturup sayfalarına, orada neler yazdığını anlamadan, hatta kendi içinde nelerin olup bittiğini de bilemeden, bakmaya başladı. On beş dakika öyle oturdu; sonra arkasında hafif bir hışırtı duydu, dönüp bakmadan, odaya Vera'nın girdiğini hissetti.

Aradan birkaç saniye daha geçti. *Moskova Haberleri*'nin sayfasının arkasından baktı. Vera pencerenin önünde arkası dönük ve (besbelli, yüzü bembeyaz) oturuyordu. Boris Andreiç neden sonra cesaretini topladı, ayağa kalktı, Vera'nın yanına gitti, yanındaki sandalyeye oturdu...

Stepan Petroviç koltukta, başını arkaya atmış, kıpırdamıyordu.

Vyazovnin kendini zorlayarak, "Affedersiniz, Vera Stepanovna," dedi, "suçluyum, öyle birden söylememem gerekirdi... ama... elbette bir mazeretim olamaz..."

Veroçka susuyordu.

Boris Andreiç devam etti:

"Olan oldu artık ama cevabınızı öğrenmek isterdim..."

Veroçka sessizce önüne eğdi başını; yanakları tekrar kızardı.

"Vera Stepanovna, bir sözcük..."

Veroçka, "Doğrusu, ne diyeceğimi bilmiyorum, Boris Andreiç..." diye başladı. "Babama bağlı bu..."

Birden Stepan Petroviç'in sesi duyuldu:

"Ne o, hasta mısın Veroçka?"

Ürperdi Veroçka, hemen kaldırdı başını. Stepan Petroviç'in ona doğrulttuğu bakışında bir endişe vardı. Veroçka hemen babasının yanına gitti.

"Bana bir şey mi sordunuz babacığım?"

Stepan Petroviç sorusunu tekrarladı:

"Hasta mısın?"

"Kim? Ben mi? Hayır... Neden öyle düşündünüz?"

Babası ısrarlı baktı Veroçka'nın yüzüne. Bir kez daha sordu:

"İyisin, değil mi?"

"Elbette iyiyim babacığım, *siz* nasılsınız?"

Stepan Petroviç sakin, "Brau, brau," diye mırıldanarak tekrar kapadı gözlerini.

Veroçka kapıya yürüdü. Boris Andreiç durdurdu onu.

"Hiç değilse, babanızla konuşmama izin verin."

"Nasıl isterseniz," diye fısıldadı Veroçka, "ama yalnızca şunu söyleyeyim size, bana öyle geliyor ki Boris Andreiç, sizin denginiz değilim ben."

Boris Andreiç elini tutmak istedi Veroçka'nın ama o elini çekti, kapıdan çıktı.

Boris Andreiç "Çok tuhaf!" diye geçirdi içinden, "o da Pyotr Vasiliç'in dediğini diyor!"

Stepan Petroviç'le yalnız kalınca Boris Andreiç onunla daha sakin konuşmaya, yaşlı adamı böylesine beklenmedik bir öneriye olabildiğince hazırlamaya karar verdi. Ama anlaşıldı ki Veroçka'yla olduğundan çok daha zordu bu. Stepan Petroviç'in biraz ateşi vardı ve uyuklamasına uyuklamıyordu, düşüncelere dalmış da değildi ama Boris Andreiç'in konuşmayı yavaş yavaş asıl konuya getireceğini umduğu değişik sorularına isteksiz ve bir süre bekledikten sonra cevaplar veriyordu... Kısacası, Boris Andreiç bütün bu imalarının bir işe yaramadığını görünce ister istemez, konuya doğrudan girmeye karar verdi.

Konuşmaya hazırlanarak birkaç kez cesaretini topladı ama durdu, tek sözcük söyleyemedi.

Nihayet, "Stepan Petroviç," diye başladı, "size çok şaşıracağınız bir öneride bulunmak niyetindeyim."

Stepan Petroviç gayet sakin,

"Brau, brau," diye karşılık verdi.

"Bu hiç aklınıza gelmeyecek bir öneri."

Stepan Petroviç gözlerini açtı.

Boris Andreiç devam etti:

"Yalnız, lütfen, kızmayacaksınız bana..."

Stepan Petroviç'in gözleri daha da iri açıldı.

"Ben... ben sizden, kızınız Vera Stepanovna'ın benimle evlenmesine izin vermenizi rica ediyorum..."

Stepan Petroviç birden kalktı Volter koltuğundan...

"Nasıl?" diye sordu.

O da aynı Veroçka'nın ses tonuyla, yüz ifadesiyle sormuştu bunu.

Boris Andreiç önerisini tekrarlamak zorunda kaldı:

Stepan Petroviç gözlerini Boris Andreiç'in yüzüne dikti, bir şey söylemeden uzun uzun baktı ona. Öyle ki Boris Andreiç sonunda kendini rahatsız hissetti.

"Vera'nın haberi var mı bundan?" diye sordu Stepan Petroviç.

"Her şeyi açıkladım kendisine, size sormamı söyledi."

"Yani şimdi de bana mı açıklamış oluyorsunuz?"

"Evet, aynen öyle."

Stepan Petroviç, "Bir dakika bekleyin," dedi.

Odadan çıktı.

Boris Andreiç tuhaf adamın odasında yalnız kaldı. Şaşkın bir durumda bir duvarlara, bir döşemeye bakıp dururken dış kapının önünde ansızın birkaç atın toynak sesleri duyuldu, dış kapıya vuruldu, kalın bir ses "Evde mi?" diye sordu, ayak sesleri duyuldu ve odaya daha önceden tanıdığımız Mihey Miheiç girdi.

Boris Andreiç can sıkıntısından, donup kaldı.

Mihey Miheiç kanepeye çökerken haykırdı:

"Çok sıcak burası! A, merhabalar! Stepan Petroviç nerede?"

"Dışarı çıktı, şimdi gelir."

Mihey Miheiç kendine bir kadeh votka koyarken, "Dışarıda korkunç bir soğuk var," dedi.

Daha bir yudum almıştı ki heyecanla şöyle ekledi:

"Gene kentten geliyorum."

Vyazovnin can sıkıntısını belli etmemeye çalışarak sordu:

"Kentten mi?"

"Kentten," diye tekrarladı Mihey Miheiç, "ve hep o haydut Onufriy'in yüzünden... Düşünün, bir sürü şey söyleyip kafamı şişirdi, hayallere kapıldım, 'aman ne güzel!..' diye düşündüm. 'Sizin için kimsenin düşünemediği bir kurnazlık geldi aklıma,' dedi, 'çok para kazanacaksınız'; onun bu kurnazlığı yirmi beş rubleme mal oldu... Kente de boşuna gitmiş, atlarımı o kadar yormuş oldum."

"Anlatsanıza!" diye mırıldandı Vyazovnin.

"Söylüyorum size, söylüyorum... haydut o adam, bir haydut. So-

kağa silahsız çıkmaması gereken bir haydut. Doğrusu, polis neye bakar, anlayamıyorum. İnanın, dünyanın başına bir bela bu adam, başka bir şey değil..."

Odaya Stepan Petroviç girdi. Mihey Miheiç, Onufriy yüzünden başına gelenleri bu kez ona anlatmaya başladı.

"Neden kimse haddini bildirmez bu adama, anlamıyorum!" diye haykırdı."

Stepan Petroviç birden kahkahalarla gülmeye başladı.

"Haddini bildirmez..." diye tekrarladı.

Ona bakarak Mihey Miheiç de gülmeye başladı ve aynı şeyi tekrarladı:

"Evet, özellikle haddini bildirmek gerekiyor ona!"

Ama Stepan Petroviç kendini kahkahalar atarak kanepeye bırakınca Mihey Miheiç, Boris Andreiç'e döndü, kollarını hafiften iki yana açarak mırıldandı:

"Her zaman böyledir bu adam, durup dururken, nedendir Tanrı bilir, birden kahkahalar atmaya başlar... İşte böyle kibirli biridir..."

Veroçka telaşlı, gözleri kıpkırmızı, girdi odaya.

Alçak sesle uyardı Mihey Miheiç'i:

"Bugün biraz rahatsız babam."

Mihey Miheiç "evet" anlamına başını eğdi, bir parça peynir attı ağzına. Stepan Petroviç nihayet sustu, kanepede doğrulup bir an dinlendikten sonra odanın içinde dolaşmaya başladı. Boris Andreiç onunla göz göze gelmemeye çalışıyor, iğneler üzerindeymiş gibi oturuyordu. Mihey Miheyiç tekrar Onufriy İlyiç'e atıp tutmaya başladı.

Yemeğe oturduklarında Mihey Miheyiç konuşmayı hâlâ sürdürüyordu. Nihayet akşamüzeri Stepan Petroviç, Boris Andreiç'i elinden tutup, bir şey söylemeden kendi odasına götürdü.

Yüzüne bakarak sordu ona: "İyi bir insan mısınız siz?"

Boris Anderiç cevap verdi:

"Dürüst, onurlu bir insanım, Stepan Petroviç. Bu konuda size garanti verebilirim... ve kızınızı seviyorum."

"Seviyor musunuz? Gerçekten mi?"

"Seviyorum ve onun sevgisini hak etmeye çalışacağım."

Tekrar sordu Stepan Petroviç:

"Üzmeyeceksiniz onu, değil mi?"

"Hiçbir zaman!"

Stepan Petroviç'in yüzünde acılı bir kırışıklık belirdi.

"Tamam, bakın..." dedi, "seviyorsunuz onu... kabul ediyorum."

Boris Andreiç kucaklamak istedi Stepan Petroviç'i ama yaşlı adam durdurdu onu, şöyle dedi:

"Sonra... pekala."

Ve dönüp duvara doğru yürüdü. Onun ağladığını fark etti Boris Andreiç.

Stepan Petroviç yüzü duvara dönük, gözyaşlarını sildi ve sonra döndü, konuk salonuna yürürken Boris Andreiç'in yanından, ona bakmadan, her zamanki gülümsemesiyle şöyle mırıldanarak, geçti:

"Lütfen... bu günlük yeter... yarın... gereken her şeyi... yarın konuşuruz..."

Ve konuk odasına gitti.

Boris Andreiç hemen, "Tamam, tamam," dedi.

Konuk odasına geçince Veroçka ile bakıştı.

İçinde büyük bir sevinç, aynı anda bir belirsizlik vardı. Mihey Miheiç oradayken Stepan Petroviç'in yanında uzun süre kalamazdı oysa her şeyden emin olmayı çok istiyordu... ama öte yandan, bir an önce Pyotr Vasiliç'e gitmek de istiyordu. Yarın geleceğini söyleyerek oradan ayrılıyordu ki antrede Veroçka'yla vedalaşırken elini öptü. Veroçka baktı onun yüzüne.

"Yarın görüşmek üzere," dedi Boris Andreiç.

Veroçka sakin, karşılık verdi.

"Güle güle."

Boris Andreiç, Pyotr Vasiliç'e her şeyi anlattıktan sonra, yatak odasında aşağı yukarı dolaşırken, "Bak aklıma ne geldi, Pyotr Vasiliç," dedi: "Genç bir insan genelde niçin evlenmez? Özgür yaşamını boyunduruk altına sokmaktan korkar da ondan... Şöyle düşünür: 'Aceleye ne gerek var! Daha zamanım var, belki daha iyisini bulurum.' Ve çoğu zaman öykü şöyle biter: Ya bekâr biri olarak yaşlanır ya da ilk önüne çıkanla evlenir; bunun tek nedeni kendini beğenmişlik ve kibirdir! Tanrı sana sevimli, iyi bir kız göndermişse fırsatı kaçırmayacaksın, fazla titizlik yapmayacaksın, mutluluğu yakalayacaksın. Eş olarak Veroçka'dan iyisini bulamam ben.

Eğitim yönünden eksikliği varsa, bu konuda bir şeyler yapmak görevi de bana düşüyor. Oldukça ağırkanlı bir insan ama hiç önemi yok... Tersine! İşte bunun için hemen verdim kararımı. Sen de evlenmemi istiyordun." Bir an sustu, düşündükten sonra devam etti:

"Eğer yanıldıysam, o da o kadar büyük bir felaket sayılmaz! Hayatta daha ne büyük felaketler oluyor!"

Pyotr Vasiliç arkadaşını bir şey söylemeden, pek hamarat Makedoniya'nın hazırladığı iğrenç çayı çatlak bardaktan zaman zaman yudumlarken dinliyordu.

Boris Andreiç sonunda geldi, onun karşısında durdu,

"Neden susuyorsun?" diye sordu. "Ciddi şeyler söylediğimin farkında değil misin yoksa? Evet, hak vermiyor musun bana?"

Bir süre sustuktan sonra cevap verdi Pyotr Vasiliç:

"Evlenme önerisinde bulunmuşsun... Babası onayını vermiş, kız reddetmemiş, bu durumda konuşacak bir şey kalmamış demektir. Her şey iyi olacağa benziyor. Artık düğünü düşünmek gerekir, fikir yürütmek değil; neyse, sabah ola, hayır ola...Yarın her şeyi gerektiği gibi konuşuruz. Hey! Kim var orada? Boris Andreiç'i yolcu edin."

Boris Andreiç, "Hiç olmazsa kucakla beni, kutla," dedi, "doğrusu, çok tuhafsın!"

"Kucaklamasına seve seve kucaklarım seni."

Ve Boris Andreiç'i kucakladı Pyotr Vasiliç.

"Mutlu bir hayat dilerim sana!"

Arkadaşlar ayrıldılar.

Pyotr Vasiliç yatağına yattıktan bir süre sonra, öte yana dönüp mırıldandı: "Her şey, her şey askerlik yapmamış olduğundan! Rahat yaşamaya alışmış, dünyanın düzeninden haberi yok."

Boris Andreiç bir ay sonra Veroçka ile evlendi. Düğünün daha geciktirilmemesini ısrarla isteyen kendisiydi. Pyotr Vasiliç sağdıcı oldu. Vyazovnin bu bir ay süresince her gün gitti Stepan Petroviç'in evine ama Veroçka ile ilişkilerinde herhangi bir değişiklik yoktu: Veroçka ona karşı şimdi daha çekingendi, hepsi o kadar... Boris Andreiç "Yuriy Miloslavski"yi[16] getirdi Veroçka'ya, bir-

16 *Yuriy Miloslavski veya 1612'de Ruslar*: Rus tarihî romanı – ç.n.

kaç bölümünü de kendi okudu ona. Zagoskin'in romanını sevdi Veroçka ama onu okuyup bitirdikten sonra başka bir roman istemedi. Karantyev bir kez, artık başka birinin nişanlısı olan Veroçka'yı görmeye geldi ve doğrusunu söylemek gerekirse, geldiğinde sarhoştu; bir şey söylemek istiyor gibi, sürekli Veroçka'nın yüzüne baktı; şarkı söylemesini rica ettiler, hüzünlü bir şarkı söyledi, arkasından hareketli bir şey daha... gitarı kanepeye attı, herkesle vedalaştı, kızağına bindi, samanların üzerine yüzükoyun uzandı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı, on beş dakika sonra ise ölü gibi uyuyordu.

Düğünden bir gün önce Veroçka pek mahzundu. Stepan Petroviç de üzgündü. Boris Andreiç'in ondan, evine taşınmasını isteyeceğini umuyordu ama Boris Andreiç bu konuda tek sözcük etmemişti ona ve tersine, Stepan Petroviç'e, bir zaman için Vyazovna'ya yerleşmesini teklif etmişti. Yaşlı adam bu teklifi kabul etmemişti; kendi odasına alışmıştı, Veroçka haftada en azından iki kez onu ziyaret edeceğine söz vermişti. Babası pek hüzünlü karşılık vermişti ona:

"Brau, brau!"

Ve işte, evli bir erkekti artık Boris Andreiç. Başlangıçta her şey çok güzeldi. Veroçka, bulunmaz bir ev kadını olarak, evini düzene koymuştu. Boris Andreiç onun sessiz, sakin hamaratlığından, her zamanki aydınlık, munis tavırlarından pek hoşlanıyor, ona "Benim Hollandalı küçük hanımım" diyor, Pyotr Vasiliç'e sürekli, mutluluğun ne demek olduğunu ancak yeni anladığını söylüyordu. Bu arada şunu da belirtmek gerekir, Pyotr Vasiliç, Boris Andreiç'in düğününden sonra ona eskiden olduğu gibi sık uğramıyor, Boris Andreiç onu eskiden olduğu gibi çok severek konuk ediyor olsa, Veroçka onu içtenlikle seviyor olsa da, onların evinde öyle uzun süre kalmıyordu.

Pyotr Vasiliç, kendisine karşı artık soğuk olduğunu söyleyerek ona dostça sitem eden Vyazovnin'e şöyle diyordu:

"Senin eski hayatın yok artık, sen evli bir erkeksin, ben ise bekâr. Rahatsız edebilirim sizi."

Vyazovnin önceleri itiraz etmiyordu ama bir süre sonra yavaş yavaş, Krupitsın olmadan evde canının sıkıldığını fark etmeye baş-

ladı. Karısı hiçbir şeyine engel olmuyordu; tersine, Boris Andreiç bazen onun evde varlığını bütünüyle unuttuğu bile oluyordu. Ne var ki Veroçka'ın yüzüne sevgiyle bakmasına, onun her zamanki sessiz yürüyüşüyle yanından geçerken yakalayıp elini öpmesine (her seferinde kesinlikle gülümsüyordu Veroçka) karşın, bazen sabahtan öğlen yemeğine kadar onunla tek sözcük konuşmuyordu. Onun bu gülümsemesi, Boris Andreiç'in sevdiği o naif gülümsemesiydi; gelgelelim, yalnızca bir gülümseme yeter miydi?

İkisinin arasında ortak çok az şey vardı, Boris Andreiç bunu fark etmeye başlamıştı.

Bir gün kanepede, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, otururken düşünüyordu Boris Andreiç:

"Bir şey söyleyemezsin, karımın altyapısı yok."

Evlenme önerisinde bulunduğu gün Veroçka'nın "Sizin denginiz değilim ben," sözünü unutamıyordu.

Boris Andreiç düşünmeyi sürdürüyordu:

"Bir Alman veya bir bilim adamı olsaydım ya da zamanımın büyük bölümünü alan bir işim olsaydı, böyle bir kadına sahip olmak benim için bir şans sayılırdı ancak bu durumda! Yanlış mı yaptım yoksa?.." Bu son soru beklediğinden büyük acı veriyordu ona.

Aynı günün sabahı Pyotr Vasiliç geldiğinde yine onlara engel olabileceğini söylediğinde Boris Andreiç kendini tutamamış, haykırmıştı:

"İnsaf yani! Hiç de engel olmuyorsun bize! Tersine, sen buradayken ikimiz de daha neşeli oluyoruz..."

Neredeyse "daha rahat," diyecekti ama tuttu kendini. Aslında gerçekten de öyleydi...

Boris Andreiç, Pyotr Vasiliç'le tıpkı düğünden önce sohbet ettikleri gibi konuşuyordu. Veroçka konuşabiliyordu Boris Andreiç'le, ona büyük bir saygısı vardı ve kocasına kesin bağlılığına karşın, ona ne diyebileceğini, onu nasıl meşgul edebileceğini bilemiyordu...

Ayrıca, kocasının Pyotr Vasiliç'in yanında daha canlı olduğunun da farkındaydı. Sonunda öyle olmuştu ki Pyotr Vasiliç, Boris Andreiç'in evinde kesinlikle aranan, istenen kişi durumuna gelmişti. Veroçka'yı kızı gibi seviyordu; ayrıca, böylesine munis bir in-

sanı sevmemek olanaksızdı. Ve bir gün Boris Andreiç, insan yaradılışının zayıflığıyla Pyotr Vasiliç'e bir dost olarak gizli düşüncelerini, endişelerini açınca, Pyotr Vasiliç onu nankörlükle suçladı, ona Veroçka'nın erdemlerini sayıp döktü; bir gün de Boris Andreiç'in, zamanında Pyotr Vasiliç'in onların birbirinin dengi olmadıkları sözünü hatırlatması üzerine, duygulanarak, aslında onun Veroçka'nın dengi olmadığını söylemişti.

"Onda bir şey bulamadım," diye mırıldanmıştı Boris Andreiç.

"Nasıl, bir şey bulmadın? Olağanüstü bir şey bulmayı mı bekliyordun onda? Harika bir eş buldun, daha ne istiyorsun? Bu yeter sana!"

Acele karşılık vermişti Vyazovnin:

"Haklısın."

Vyazovnin'in evinde her şey eskiden olduğu gibi sakin, sessizdi; çünkü Veroçka ile değil tartışmak, karı koca arasında herhangi bir anlaşmazlığa girmek bile mümkün değildi. Ama her şeyde içsel bir ayrılık hissediliyordu. İnsanoğlunun varlığında görünmez bir iç yarasının etkisi her zaman olurdu. Veroçka'nın yakınma alışkanlığı yoktu; bu yüzden hiçbir şey için Vyazovnin'i suçlamıyordu; dolayısıyla, Veroçka'nın onunla bir arada olmaktan sıkıldığı düşüncesi Bosris Andreiç'in aklına bile gelmiyordu. Veroçka'nın durumunu açıkça anlayan iki kişi vardı: Yaşlı babası ve Pyotr Vasiliç. Kızı ona geldiğinde Stepan Petroviç çok değişik bir iç acısıyla okşuyordu onu, gözlerinin içine bakıyordu; hiçbir şey sormuyordu ona ama sık sık göğüs geçiriyor, odanın içinde dolaşıyordu ama "brau, brau" deyişinde eskiden olduğu gibi bir iç huzuru yoktu artık. Kızından ayrıldıktan sonra sanki birden solmuş, zayıflamıştı. Veroçka'nın ruhunda olup bitenleri açıkça anlayan ikinci kişi Pyotr Vasiliç'ti: Bir şey kaçmıyordu gözünden. Veroçka'nın, kocasının onunla çok ilgilenmesini, hatta onunla konuşmasını istediği falan yoktu; ancak, kendisinin Boris Andreiç'e yük olduğu düşüncesi ağır geliyordu ona. Boris Vasiliç bir gün duvarın dibinde, yüzü duvara dönük, öylece ayakta dururken bulmuştu onu. Çok benzediği babası gibi, o da gözyaşlarını kimsenin görmesini istemez, aynı odadaysa, ağlayacağı zaman yüzünü başka yana çevirirdi... Pyotr Vasiliç sessizce geçip gitmişti yanından ve sonra, Veroç-

ka'ya yüzü duvara dönük neden öyle durduğunu bildiğini en küçük bir imayla bile belli etmemişti. Pyotr Vasiliç öte yandan, Vyazovnin de sürekli sıkıştırıyordu: Kuşkusuz, arkadaşına, "Bütün bunları söylemiştim ben sana!" gibi onu küçük düşürecek, incitecek, gereksiz tek sözcük (bu arada şunu da belirtelim, en iyi kadınlar bile duygulu anlarında söylemeden edemezler böyle sözcükleri) söylemiyordu. Ne var ki kayıtsızlığı, sıkıntılı duruşu yüzünden acımasızca saldırıyordu Boris Andreiç'e ve sitemlerinde bir gün öylesine ileri gitti ki Boris Andreiç karısına koştu ve endişeyle yüzüne bakmaya, ona sorular sormaya başladı. Veroçka, kocasına öyle munis baktı, sorularına öyle sakin cevaplar verdi ki Boris Andreiç içinde büyük bir heyecanla uzaklaştı Veroçka'nın yanından, Pyotr Vasiliç'e sitemler etti ama hiç değilse Veroçka'nın herhangi bir şeyden kuşkulanmıyor olması içini rahatlatmıştı... Kış böyle geçti.

Böyle ilişkiler uzun süre devam etmezler: Ya ayrılmayla sonuçlanırlar ya da bazen düzelirler...

Kendisinin haksız olduğunu hisseden çoğu insanda görüldüğünün aksine, Boris Andreiç hiç de sinirli, müşkülpesent olmamıştı, zeki bazı insanların yaptığı gibi, basitleşmiyor, alay da etmiyor, düşüncelere de dalmıyordu. Yalnızca, bir yerlere (elbette bir zaman için) gitmeyi düşünüyordu.

Sabahleyin yataktan kalkarken kendi kendine mırıldanıyordu: "Seyahat!" Yatağa girerken fısıldıyordu: "Seyahat!" ve bu sözcükte onun için büyüleyici bir heyecan gizli oluyordu. Bir ara oyalanmak için Sofiya Kirillovna'ya gidecek oldu ama onun pek manalı konuşmaları, aşırı samimi, nazlı tavırları, gülümsemeleri fazla sıkıcı geldi ona. Fransızca döktüren dul kadına bakarak "Veroçka'nın yanında bu nedir!" diye düşünmüştü. Gelgelelim, öyle bir Veroçka'dan uzaklara bir yere gitmek düşüncesi de terk etmiyordu onu...

İlkbaharın (denizlerin ötesinden kuşları bile çeken ilkbaharın) kokusu Boris Andreiç'in son kuşkularını da savurup dağıttı, başını döndürdü. O zamana kadar sözü bile edilmemiş çok önemli, ertelenemeyecek birtakım işleriyle ilgilenmek bahanesiyle Petersburg'a gidecekti... Veroçka ile vedalaşırken birden kalbinin sıkıştığını hissetti: Sessiz, iyi yürekli karısından ayrılmak hüzünlendirdi

onu, gözlerinden yaşlar boşaldı, dudaklarını koyduğu Veroçka'nın solgun alnını ıslattı gözyaşları ...

"Çabuk döneceğim, çok çabuk döneceğim, canım!" dedi.

Ve onu Pyotr Vasiliç'e emanet edip arabaya bindi. Duyguluydu, hüzünlüydü... Köyünden iki versta uzakta şose yola çıkınca söğütlerin ilk tatlı yeşilini görünce bütün hüznü bir anda dağıldı; anlaşılmaz, neredeyse genç heyecanı her şeyi unutturmuştu ona; göğsü öne çıkmış, gözleri uzaklara bakmaya başlamıştı.

"Hayır," diye haykırdı, "farkındayım,

Aynı kızağa koşamazsın
Bir atla birlikte ürkek bir geyiği..."

Ama nasıl bir *attı* Boris Andreiç?

Vera yalnız kaldı. Ama önce, Pyotr Vasiliç sık sık ziyaret ediyordu onu, en önemlisi de, yaşlı babası çok sevdiği evini bırakmış, kızının evine taşınmıştı. Üçü birlikte çok iyi geçiniyorlardı. Hoşlandıkları şeyler de, alışkanlıkları da çok uyuşuyordu! Öte yandan, Vyazovnin'i unutmuş olmadıkları gibi, tersine, sanki her an yanlarındaymış gibi hissediyorlardı: Sürekli onun zekâsından, iyi kalpliliğinden, kültüründen, davranışlarının sadeliğinden söz ediyorlardı. Yokluğunda Boris Andreiç'i sanki daha çok sever olmuşlardı. Güzel havalar başladı; günler uçarcasına; hayır, tıpkı aydınlık, masmavi gökyüzünün yükseklerinde parlak bulutlar gibi sakin, mutlu geçiyordu. Vyazovnin seyrek mektup yazıyordu; mektuplarını büyük bir hazla tekrar tekrar okuyorlardı. Boris Andreiç her mektubunda yakında geleceğini yazıyordu... Ve sonunda bir gün ondan şöyle bir mektup aldı Pyotr Vasiliç:

> Sevgili arkadaşım, dünyanın en temiz yürekli insanı dostum Pyotr Vasiliç! Bu mektubuma nasıl başlayacağımı çok düşündüm ama en iyisi, her şeyi doğrudan, açıkça söylemek sana, ben yurtdışına gidiyorum. Bu haberin seni şaşırtacağını, hatta kızdıracağını biliyorum: Benden bunu hiç beklemezdin ve haklı olarak, benim kafasız, ne yaptığını bilmez biri olduğumu söyleyeceksin ve hiç de kendimi haklı çıkarmaya da çalışmak niyetinde değilim; hatta şu anda yüzümün kızardığını hissediyorum.

Ama az biraz hoşgörüyle dinle beni. Bir kere, kısa bir zaman için gidiyorum, hem öylesine iyi bir grupla ve avantajlı koşullarla ki tahmin edemezsin; ikincisi, şundan en küçük bir kuşkum yok ki son kez bir aptallık edip, her şeyi görmek, denemek tutkumu tatmin ettikten sonra artık ailesine bağlı, evcil, iyi biri olduğumu ve kaderimin bana hak etmediğim bir mutluluğu, Veroçka gibi bir kadını vermesinin değerini bildiğimi kanıtlayacağım sana. Lütfen, buna onu da inandır ve bu mektubu göster kendisine. Şu anda ona ayrı mektup yazamayacağım: Buna gücüm yok, tren Stettin'e uğradığında oradan yazacağım Veroçka'ya ama şimdilik söyle kendisine, oraya geldiğimde ayaklarına kapanacağım, aptal kocasına kızmaması için yalvaracağım ona. Onun melek huyunu bilirim, affedecektir beni ama dünyadaki her şeyin üzerine yemin ediyorum, üç ay sonra, kesinlikle daha sonra değil, Vyazovna'ya döneceğim ve hayatımın sonuna kadar bir daha kimse çıkaramayacak beni oradan. Hoşça kal ya da yakında görüşmek üzere... Seni kucaklıyorum, Veroçka'mın küçücük, güzel ellerini öpüyorum. Stettin'den, bana mektuplarınızı hangi adrese göndereceğinizi yazacağım. Öngörülmeyen herhangi bir durum karşısında veya çiftlikle ilgili verilecek her türlü kararda dağlar gibi güveniyorum sana.

Boris Vyazovnin

Not: Adamlarıma emir ver, odamın duvar kâğıtlarını sonbahara kadar yenilesinler... duydun mu beni?... kesinlikle unutma.

Yazık! Boris Andreiç'in bu mektubunda sözünü ettiği hayallerinin hiçbiri gerçekleşmeyecekti. Birçok işi, telaşı yüzünden Veroçka'ya mektup yazamadı; Hamburg'tan bir mektup gönderdi ona. Mektubunda, birkaç imalathaneyi görmek, birkaç konferansa da dinleyici olarak katılmak amacıyla Paris'e gitmek niyetinde olduğunu yazıyor, mektuplarını önceden *poste restante*[17] göndermesini istiyordu. Vyazovnin, Paris'e sabahleyin geldi ve gün boyu bulvarları, Tuileries parkını, Barış meydanını, La Palais-Royal'i dolaştıktan, hatta Vandalome sütunlarına çıktıktan, ağırbaşlı ve *habi-*

17 (Fr.) Talep üzerine alınması koşuluyla.

tué[18] bir konuk olarak yemeğini Befuro'da yedikten sonra akşam, meraklı biri olarak şu "kankan"ın nasıl bir şey olduğunu, bu dansı Parislilerin nasıl oynadıklarını görmek için Chateau de Fleur'a gitti. Danstan hoşlanmadı Boris Andreiç ama kankan oynayan Parisli kadınlardan birini, çok hareketli, uzun boylu, kalkık burunlu, gözleri fıldır fıldır birini pek beğendi. Sık sık kadının yanına gidip duruyordu, önce onunla bakışmaya, sonra karşılıklı gülüşmeye, daha sonra da konuşmaya başladı... Yarım saat sonra ise kadın onun koluna girmiş, yürüyorken, ona *son petit nom: Julie*,[19] diyor ve karnının aç olduğunu *à la Maison d'or, dans un petit cabinet particulier*[20] bir akşam yemeğinden daha güzel bir şeyin olamayacağını söylüyordu. Boris Andreiç hiç aç değildi; ayrıca, matmazel Juli ile akşam yemeği yemek düşüncesi de yoktu... Şöyle geçirdi içinden: "Burada âdet böyleyse, sanırım, gitmem gerekecek." "*Partons!*"[21] dedi. Ama o anda biri hayli acıtırcasına bastı ayağına. Haykırarak dönüp baktı, karşısında kısa boylu, geniş omuzlu, boyun atkısı sıkıca bağlı, sivil giysili, redingotunun düğmeleri boydan boya ilikli, pantolonu asker pantolonu, orta yaşlı biri duruyordu. Burnunun üzerine indirdiği şapkasının altından boyalı bıyığı iki parça olarak görünüyordu; Kıllı elleri pantolonunun ceplerindeydi. Bir piyade subayı olduğu belli adam dik dik bakıyordu Vyazovnin'in yüzüne. Gri gözlerinde, yassı, sert yanaklarında, mavimsi, çıkık elmacık kemiklerinde, genelde bütün yüzünde çok küstah, kaba bir ifade vardı.

"*Siz* ayağıma mı bastınız?" dedi Vyazovnin.

"*Oui, monsieur.*"[22]

"Ama böyle hallerde... insanlar özür dilerler."

"Ya özür dilemek istemiyorsam, *monsieur le Moscovite*?"[23]

Parisliler hemen tanırlar Rusları.

"Yani bana hakaret etmek mi istediniz?" diye sordu Vyazovnin.

---

18 (Fr.) Her zamanki.

19 (Fr.) Onun adı: Juli.

20 (Fr.) "Altın ev"de küçük, ayrı bir kabinde.

21 (Fr.) Gidelim.

22 (Fr.) Evet efendim.

23 (Fr.) Rus beyefendi.

"*Oui, monsieur*: Burnunuzun biçiminden hoşlanmadım çünkü."

Matmazel Juli araya girdi:

"*Fi, le gros jaloux*!"[24]

Piyade subayının onun yabancısı olmadığı belliydi.

Vyazovnin şaşırmış gibi, "Bu durumda..." diye başladı...

Subay kesti onun sözünü:

"Bu durumda düello etmemiz gerektiğini mi söylemek istiyorsunuz? Elbette. Çok güzel, efendim. Buyurun, kartım..."

Vyazovnin'in şaşkınlığı hâlâ geçmemişti, "Buyurun benimki de bu," diye karşılık verdi.

Kartvizitinin parlak yüzeyine, saatinin kösteğine takmak için yeni satın aldığı altın kalemle *Hôtel des Trois Monarques*[25] No: 46 yazıp, uykudaymış gibi, kalbi çarparak uzattı subaya.

Subay başını eğerek aldı kartviziti. Düello tanıklarını g... m-r... (Vyazovnin'in kartını sağ gözüne yaklaştırdı) m-r de Vyazovnin'e göndermekten onur duyacağını söyleyip, kartını verdikten sonra Chateau de Fleur'dan çıkan Boris Andreiç'e sırtını dönüp uzaklaştı. Matmazel Juli durdurmak istedi onu ama Boris Andreiç çok sert baktı ona... Mamzel Jüli onu bıraktı, hâlâ ellerini cebinden çıkarmamış, bıyığını oynatıp duran, hiç gülümsemeyen öfkeli subayın yanına oturdu, uzun süre ona bir şeyler anlatmaya başladı.

Vyazovnin sokağa çıkınca gördüğü ilk gaz lambasının altında, subayın ona verdiği kartı bir kez daha büyük bir dikkatle okudu. Kartta şöyle yazıyordu: "*Aleksandre Leboeuf, capitaine en second au 83ème de ligne.*"[26]

Oteline döndüğünde "Bunun kötü herhangi bir sonucu olur mu?" diye düşünüyordu. Gerçekten düello mu edeceğim onunla ve ne için? hem de Paris'e geldiğimin ertesi günü! Ne saçmalık bu!" Veroçka'ya, Pyotr Vasiliç'e birer mektup yazmak için oturdu... ama hemen yırttı attı yazdıklarını. "Saçmalık! Komedi!" diye tekrarladı ve yattı. Ama o sırada düşünceleri değişti, ertesi gün kahvaltıda mösyö Lebyof'a çok benzeyen, (Fransız piyade subaylarının hepsi birbirine benzer) ama ondan çok daha genç iki ki-

24 (Fr.) Tüh, şişko kıskanç.

25 (Fr.) Üç Hükümdar Oteli.

26 (Fr.) Aleksandr Lebyof, kurmay yüzbaşı 83. sınır alayı.

şi geldi yanına, isimlerini söyleyerek (birinin adı m-r Lecoq, ötekinin m-r Pinochet idi ve ikisi de "au 83-me de ligne"de teğmendi.) Boris Andreiç'e kendilerini "*de Notre ami M. Leboeuf*"[27] düello tanıkları olarak tanıttılar. Mösyö Lebyof'un kendilerini gerekli önlemleri almak üzere gönderdiğini, zira, hiçbir şekilde özür dilenmesini kabul etmeyeceğini söylediler. Vyazovnin subaylara, Mösyö Lebyof'un arkadaşlarına kendi açısından açıklamada bulundu, Paris'e yeni geldiği için henüz kendine bir düello tanığı bulamadığını ("Öyle ya, bir tanık yeterli midir?" deyince Bay Pinochet "Elbette yeter" diye cevap vermişti) dolayısıyla iki subaydan ona dört saat süre tanımalarını rica etti. Subaylar bakıştılar, omuz silktiler ama kabul edip kalktılar.

Bay Pinochet (iki düello tanığından daha heyecanlı olanın ve görüşmeyi yürütmesi istenenin o olduğu belliydi.. Mösyö Lecoq'un ise evet anlamına mırıldanmaktan başka bir şey yaptığı yoktu), kapıdan çıkarken birden durdu, şöyle dedi:

"*Si Monsieur le désire,*"[28] dedi, "*si monsieur le désire,*" diye tekrarladı. O sırada Vyazovnin sık sık aynı ifadeyi kullanan Moskovalı kuaförü mösyö Galisi'yi hatırlamıştı. "Alayımızın subaylarından birini, '*à un gentleman*' (bay Pinochet bu sözcüğü Fransızlar gibi '*jantleman*' olarak telaffuz etmişti)[29] hizmet edebilecek, onu zor durumdan kurtaracak birini önerebiliriz size... *Le lieutenant Barbichon un garçon très devoué,*[30] o sizin haklarınızı yürekten savunacaktır... *Prendra à cœur vos intérêts.*"

Vyazovnin önce şaşırdı bu öneriye ama Paris'te hiç tanıdığının olmadığını düşününce Bay Pinochet'e teşekkür etti, Bay Barbichon'u bekleyeceğini söyledi. Bay Barbichon, Boris Andreiç'i çok bekletmedi. Bu *tréc dévoué*[31] çok girişken, olağanüstü girişken, faal biri biriydi. "*Cet animal de Leboeuf n'en fait jamais d'autres... C'est un Othello, monsieur, un véritable Othello*",[32] dedikten sonra sordu

27 (Fr.) Dostumuz Bay Lebyof'un.

28 (Fr.) Sizin için uygunsa, beyefendi.

29 (İng.) Bir centilmene.

30 (Fr.) Çok iyi, güvenilir biri olan teğmen Barbişon'u.

31 (Fr.) Çok güvenilir kişi.

32 (Fr.) Lebyof denen bu hayvan her zaman yapar bunu... Bir Othello'dur o, beyefendi, gerçek bir Othello.

Vyazovnin'e: "*N'est-ce pas,vous désirez que l'affaire soit sérieuse?*"[33] [ve cevabı beklemeden haykırdı: "*C'est tout ce que je désirais savoir! Laissez-moi faire.*"[34]

Ve olayı öylesine ustaca düzenledi, Vyazovnin'in haklarını öylesine yürekten benimsedi ki hayatında hiç eskrim yapmamış çaresiz Boris Andreiç iki saat sonra Vincennes ormanının içinde yeşil bir düzlükte, redingotunu çıkarmış, gömleğinin kollarını sıvamış, elinde kılıç, onun gibi üstünü çıkarmış düşmanının iki adım karşısında ayakta dikiliyordu. Parlak güneş altındaydı bu sahne. Vyazovnin buraya nasıl oldu da geldi, bir türlü anlayamıyordu. İçinden şöyle geçirmeyi sürdürüyordu: "Ne saçmalık bu! Ne büyük bir saçmalık!" Ve çocukça bir yaramazlığa katılmış gibi kendine kızıyordu... ve sıkıntılı bir gülümseme geliyordu içinden; karşısında dikilen Fransız'ın dar alnından, kısa kesilmiş simsiyah saçlarından gözlerini ayıramıyordu.

Kalın bir ses duyuldu:

"*Tout est prêt...*"[35]

Arkasından ince bir ses geldi:

"*Allez!*"[36]

Bay Lebyof'un yüzünde öfkeliden çok, vahşi bir ifade vardı.

Vyazovnin kılıcını salladı... (Pinochet ona, hiç eskrim yapmamış olmasının kendisine büyük avantaj, *des grands avantages* sağlayacağını söylemişti!) ve o anda tuhaf bir şey oldu; Vyazovnin bir takırtı, bir ayak sesi duydu, bir şeyin parladığını gördü ve göğsünün sağ tarafında soğuk, uzun bir şeyin olduğunu hissetti... onu oradan çekip çıkarmak, "İstemem!" demek istedi ama o anda yerde yatıyordu, tuhaf, hatta komik bir duygu vardı içinde: Sanki dişini çekiyorlardı... Daha sonra altından yer kayıyormuş gibi oldu... Birinci ses şöyle dedi: "*Tout s'est passé dans les règles, n'est-ce pas, messieurs?*"[37] Öteki ses cevap verdi: "*Oh, parfaitement!*"[38] Ve pat!

---

33 (Fr.) Sanırım, olayın ciddi olmasını istiyorsunuzdur.

34 (Fr.) Öğrenmek istediğim bu kadar. Bırakın yapayım.

35 (Fr.) Her şey hazır...

36 (Fr.) Başlayınız.

37 (Fr.) Her şey yasalara uygun yapıldı, öyle değil mi, baylar.

38 (Fr.) Oh, tamamen.

Her şey dağıldı, kayboldu... Ancak, pek hüzünlü, şöyle mırıldanabildi Vyazovnin... "Veroçka!"

Akşama doğru "çok güvenilir kişi" onu des Trois Monarques Oteli'ne getirdi ve Boris Andreiç o gece öldü. Şimdiye kadar hiçbir gidenin geri dönmediği o ülkeye gitti. Son ana kadar hiç gelemedi kendine, ancak iki kez şöyle fısıldamıştı: "Hemen geleceğim... önemli bir şey değil bu... şimdi köye..." Otel sahibinin çağırdığı Rus papaz Rus elçiliğine her konuda bilgi verdi ve ertesi gün, "Paris'e gelmiş bir Rus'la ilgili şanssız olay" bütün gazetelerde vardı.

Kocasının son mektubunda yazdıklarını Veroçka'ya anlatmak Pyotr Vasiliç için hiç de kolay olmamıştı ama Vyazovnin'in öldüğü haberi ona ulaştığında ne yapacağını tamamen bilemez oldu. Haberi önce Mihey Miheiç okumuş ve hemen, tekrar barıştığı Onufriy İlyiç'le birlikte arabasına atlamış, Pyotr Vasiliç'e gelmişti. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, daha antredeyken seslenmişti: "Düşünsenize, ne büyük bir felaket!" vb... Pyotr Vasiliç uzun süre inanmak istemedi ama artık kuşku etmek olanaksız olduğunda, bir gün bekledikten sonra Veroçka'ya gitti. Pyotr Vasiliç'in perişan, bitik halini görünce Veroçka o kadar korktu ki neredeyse yere yığılacaktı. Pyotr Vasiliç onu korkunç habere alıştırmayı düşündü ama gücü yetmedi buna, oturup ağlamaya başladı...

"O öldü, öldü..." diye mırıldandı.

* * *

Aradan bir yıl geçti. Kesilen bir ağacın kökü yeni sürgünler verir, en derin yaralar zamanla iyileşir; ölüm hayatın yerine geçtiği gibi, hayat da ölümün yerine geçer, onu unutturur... Veroçka'nın yüreği de biraz dinlenmiş, iyileşmişti.

Bu arada Vyazovnin de unutulamaz değildi (öyle insanlar var mıdır?), Veroçka da hayat boyu aynı duyguya bağlı kalacak biri değildi (öyle insanlar var mıdır?). Vyazovnin'le herhangi bir zorlama sonucu veya tutkuyla evlenmiş değildi; sadıktı ona, benimsemişti onu ama bütünüyle vermemişti ona kendini, onun için yürekten, çok üzülüyordu ama aşırı değil... daha ne olabilir? Pyotr Vasiliç ona gidip gelmeyi kesmemişti; eskiden olduğu gibi, onun en yakın dostuydu ve bunun içindir ki bir gün Veroçka ile baş ba-

şa kaldığında onun yüzüne pek sakin bakarak, ona karısı olmayı önerdi... Veroçka karşılık olarak gülümsedi ve elini uzattı Pyotr Vasiliç'e. Düğünden sonra hayatları o güne kadar olduğu gibi devam etti: Hiçbir değişiklik olmadı. Aradan on yıl geçti. İhtiyar Barsukov onların yanında kalıyor ve torunlarından bir adım ayrılmıyor. Üç torunu var: İki kız, bir oğlan. Her birinin arasında bir yaş var. Yaşlı adam onlarla konuşuyor bile; özellikle de, onun adını verdikleri en sevdiği kıvırcık saçlı, gözleri simsiyah erkek torunu Stepan'la... Ufak yaramaz dedesinin ona kıyamayacağını bildiği için, o odanın içinde "Brau, brau!" diyerek dolaşırken kızdırmaktan hiç korkmuyordu dedesini. Onun bu yaramazlıkları evde herkesi çok neşelendiriyordu. Zavallı Vyazovnin bugüne kadar hâlâ unutulmuş değil. Pyotr Vasiliç hatırasına büyük değer veriyor, ondan her zaman pek duygulanarak söz ediyor ve bir şey olduğunda kesinlikle şöyle diyor:

"Toprağı bol olsun, Boris Andreiç çok severdi bunu ya da böyle bir alışkanlığı vardı." Pyotr Vasiliç'in de, karısının da, evde herkesin de tekdüze, sakin, huzurlu bir yaşamı var; mutluluğun tadını çıkarıyorlar... yeryüzünde başka türlü bir mutluluk da yok zaten...

Mumu

(Муму)

Moskova'nın uzak sokaklarından birinde kolonları beyaz, asma katlı, eğik balkonlu, gri bir evde bir zamanlar çok sayıda hizmetçisi, uşağı olan dul bir hanımefendi yaşıyordu. Erkek çocukları Petersburg'da devlet dairelerinde çalışıyordu, kızları ise evliydi. Evden seyrek çıkıyor, ihtiyarlığının aşırı tutumlu, sıkıcı yıllarını tek başına yaşıyordu. Yağmurlu, tatsız geçen bir gün daha çoktan bitmişti oysa önünde geceden bile karanlık bir akşam bekliyordu onu.

Hizmetçiler, uşaklar kalabalığının içinde en ilginç olanı, on iki verşok[1] boyunda, bahadır yapılı, doğuştan sağır-dilsiz avlu görevlisi Gerasim'di. Hanımefendi, Gerasim'i, en ağır işlere en uygun köylü olarak bilindiği köyünden, kardeşlerinden ayrı, tek başına yaşadığı küçük kulübesinden evine aldırmıştı. Gerasim, Tanrı vergisi olağanüstü gücüyle dört kişinin yaptığı işi tek başına yapardı, her işi becerirdi; onu çalışırken seyretmek büyük haz verirdi insana: Kocaman ellerini karasabanın üzerine dayayıp (sabanı at çekmiyor da kendi itiyormuş gibi), toprağın yumuşak bağrını yararak tarla sürer, Petrov günü tırpanı genç akağaç korusunu kökünden sarsarcasına savur, harman döverken kocaman tokmağı durmaksızın kaldırıp indirirken omuzlarının uzun, sert kasları manivela gi-

1 4,4 cm. karşılığı eski bir Rus uzunluk ölçü birimi – ç.n.

bi iner kalkardı. Sürekli sessizliği dayanılmaz çalışmasına görkemli bir ciddiyet verirdi. Gösterişli bir erkekti, sağır-dilsiz olmasa her kız koşarak evlenirdi onunla... Ve işte, Moskova'ya getirmişlerdi Gerasim'i, çizmeler almışlardı ona, yazlık kaftan, kışlık gocuk diktirmişlerdi, bir çalı süpürgesi, bir kürek vermişlerdi eline, avlu görevlisi olarak görevlendirmişlerdi.

Önceleri pek hoşnut değildi bu görevinden. Çocukluğundan beri tarla işlerine, köy hayatına alışmıştı. Engeli nedeniyle insanlardan daima uzak durduğu için, verimli bir toprakta yetişmiş bir ağaç gibi dilsiz ve güçlü büyümüştü... Kente götürülürken kendisine böyle ne yapılmakta olduğuna akıl erdirememişti. Genç, sağlıklı bir boğa da aynı şeyi hisseder: Onu boy atmış otların karnına değdiği çayırından alıp, semiz bedenini, kâh kıvılcımlı bir dumanın, kâh dalga dalga buhar bulutlarının sardığı bir tren vagonunda, demir tekerleklerin takırtısı, düdük çığlıkları arasında onu böyle hızla nereye götürdüklerine akıl erdiremez boğa!.. Köydeki ağır işlerden sonra buradaki yeni görevi Zasimov'a şaka gibi geliyordu. Yarım saatte işini bitiriyor, sonra avlunun orta yerinde dikilip, ağzı açık, önünden gelip geçenin yüzüne, bu tuhaf durumunun açıklamasını bekliyormuş gibi bir süre bakıyor, sonra birden yürüyüp kuytu bir yere gidiyor, süpürgesini, küreğini kendinden uzağa atıyor, yüzükoyun yere uzanıyor, yakalanmış yabani bir hayvan gibi kıpırdamadan öylece saatlerce yatıyordu. Ancak, insanoğlu her şeye alışır, sonunda Gerasim de kent hayatına alışmıştı. İşi çok değildi; bütün görevi avluyu her zaman temiz tutmak, günde iki kez fıçıyla su getirmek, gerektiğinde mutfak için odun taşıyıp kırmak, yabancıları eve sokmamak, geceleri de bekçilik yapmaktı. Doğrusu, görevini hakkıyla yapıyordu: Avluda en küçük bir yonga veya çöp olmuyordu; su taşıması için ona verilmiş sıska beygir yağmurlu havalarda su dolu fıçıların olduğu arabayla bir yerde çamura saplandığında hemen omzunu dayayıp destek oluyordu hayvana ve yalnızca beygir değil, çekmeye çalıştığı araba da çamurdan çıkıveriyordu; odun keserken balta cam gibi çınlıyordu elinde, her yana odun kıymıkları saçılıyordu; avluya giren yabancılara gelince, bir gece yakaladığı iki hırsızı kafa kafaya öyle vurmuştu ki daha sonra polise teslim edildiklerinde çevrede herkes büyük saygı duy-

maya başlamıştı ona; hırsızlıkla, dolandırıcılıkla ilgisi olmayan yabancılar bile gündüz sokaktan geçerlerken korkunç avlu görevlisini görünce ona el sallıyor, (onların sesini duyacakmış gibi) yüksek sesle sesleniyorlardı. Gerasim'in evdeki hizmetçilerle, uşaklarla ilişkisi dostça olmasa da (herkes korkuyordu ondan çünkü) yakındı; hepsini akrabası gibi görüyordu. El kol hareketleriyle anlaşıyorlardı onunla, anlıyordu onları, her dediklerini eksiksiz yapıyordu ama kendi haklarını da bilmiyor değildi, yemek masasında onun yerine oturmaya kimse cesaret bile edemiyordu. Gerasim genelde sert, ciddi tabiatlıydı, her şeyin düzenli olmasını isterdi; horozlar bile (Tanrı korusun!) yanında kavga edemezlerdi. Kavga ettiklerini görürse hemen bacaklarından yakaladığı gibi havada birkaç kez savurarak döndürdükten sonra ikisini de ayrı tarafa fırlatırdı. Hanımefendinin avlusunda kazlar da vardı ama, bilindiği gibi, kazlar mağrur, mantıklı kuşlardır; Gerasim saygı duyuyordu onlara, yakından ilgileniyor, besliyordu... İşinin erbabı bir kaz bakıcısından farksızdı...

Mutfağın üstünde küçücük bir oda vermişlerdi ona. Kendi kafasına göre düzenlemişti odasını: Dört kütük ayak üzerinde kalın meşe tahtalarından, üzerine yüz pud[2] koysanız, bana mısın demeyecek tam bir bahadır ranzası yapmıştı kendine; ranzanın altında kocaman bir sandık vardı; köşede gene öyle sağlam, küçük bir masa duruyordu, masanın yanında ise üç ayaklı, öyle sağlam ve alçak bir iskemle vardı ki Gerasim bazen kaldırıp hızla yere bırakıyordu onu ve gülümsüyordu. Odanın kapısının kilidi kalaçı[3] andırıyordu ama siyah kalaçı... Bu kilidin anahtarını Gerasim her zaman kuşağına bağlı, yanında bulunduruyordu. Odasına kimsenin girmesini istemiyordu.

Böyle, aradan bir yıl geçti, yılın sonunda Gerasim'in hayatında pek büyük olmayan bir değişiklik oldu.

Yanında avlu görevlisi olduğu hanımefendi her konuda eski yaşam biçimini sürdürüyordu ve evinde çok sayıda çalışan bulunduruyordu: Evinde yalnızca çamaşırcı kadınları değil, dikişçileri de, marangozları da, erkek terzileri de, kadın terzileri de vardı; bir sa-

2 Pud: 16,3 kilo karşılığı eski bir Rus ağırlık ölçü birimi – ç.n.

3 Kalaç: Rusların kilit biçiminde pişirilen bir çeşit buğday ekmeği – ç.n.

raç bile vardı evde, veterinerlik ve insanlar için doktorluk yapıyor, hatta hasta olduğunda hanımefendinin tedavisiyle de ilgileniyordu; nihayet Kapiton Klimov adında uslanmaz ayyaş bir kunduracı da vardı. Klimov kendini hep aşağılanmış, değeri yeterince bilinmemiş, kültürlü biri olarak görüyor, Moskova'da bir başkent adamı olarak değil, ücra bir taşra köyünde işsiz güçsüz yaşaması gerektiğini düşünüyor; içkili olduğu zamanlar da, göğsünü yumruklayarak, tane tane konuşarak, efkârından içtiğini söylüyor, bu kez daha çok içiyordu. Ve işte bir gün avlu amiri Gavrila (onun gri, küçük gözlerine, ördek burnuna bakarak herkes Gavrila'nın dünyaya her yerde amir olmak için geldiğini düşünürdü) hanımefendinin odasına girdiğinde Klimov'un durumunu hanımefendiye anlattı. Hanımefendi, daha bir gün önce uşakların sokaklarda bir yerde bulup eve getirdikleri Kapiton'un bu durumuna çok üzüldü.

Birden şöyle dedi:

"Bak ne diyeceğim, Gavrila, evlendirsek nasıl olur onu, sen ne düşünüyorsun bu konuda? Belki toparlar kendini."

"Evlendirseniz elbette iyi olur, efendim! Mümkündür, efendim!" diye cevap verdi Gavrila. "Hatta çok iyi olur, efendim."

"Peki ama, kim evlenmek ister onunla?"

"Haklısınız, efendim. Ancak, siz nasıl uygun görürseniz, efendim... Nasıl desem, belki düzelir, bir işe yarayabilir. Aslında yararlanabiliriz kendisinden..."

"Tatyana'dan hoşlanıyor galiba?"

Gavrila itiraz edecek oldu ama tuttu kendini, bir şey söylemedi.

Hanımefendi enfiyesini pek hoşnut çekerek kararını verdi:

"Evet!.. Tatyana'yı versinler ona. Duydun mu beni?"

"Başüstüne, efendim," dedi Gavrila.

Hanımefendinin yanından çıktı. Gavrila odasına dönünce (odası ek binadaydı ve neredeyse tıka basa, saç kaplama sandıklarla doluydu) önce karısını dışarı yolladı, sonra pencerenin önüne oturdu, düşüncelere daldı, endişeliydi. Hanımefendinin bu beklenmedik emrinin onu çok şaşırttığı belliydi. Nihayet ayağa kalktı, adamlarına seslendi, Kapiton'a haber vermelerini, onun yanına gelmesi söyledi. Kapiton geldi...Ancak, aralarında ne konuştuklarını okura anlatmadan önce, Kapiton'la evlenmesi gereken Tatyana'nın na-

sıl biri olduğunu, hanımefendinin bu kararının avlu amirini neden endişelendirdiğini kısaca anlatmamızın yararlı olacağını düşünüyoruz.

Yukarıda sözü geçen çamaşırcı Tatyana (yetenekli, işinin erbabı olduğu için kendisi yalnızca iç çamaşırları yıkamakla görevliydi) yirmi sekiz yaşında, sol yanağında küçük benleri olan ufak tefek, zayıf, sarışın bir kadındı.

Sol yanakta benler Rus halkı arasında kötüye, mutsuz bir hayata işaret sayılır... Tatyana'nın hayatı da övünebileceği bir hayat değildi. İlk çocukluk yıllarından beri hep ezilmişti; her zaman iki kişinin işini yapmıştı, hiç kimse tatlı iki sözcük söylememişti ona; kötü giydirmişlerdi onu, en küçük maaşı almıştı; akrabası yok gibiydi: İşe yaramadığı için köyde bırakılmış yaşlı bir kâhya amcası vardı, öteki amcaları, dayıları da her köylü gibi, tarlalarda çalışıyordu. Bir ara güzeldi Tatyana ama güzelliği çabuk sönmüştü. Oldukça uysal, daha doğrusu, ürkek bir kızdı, kendini pek umursamazdı, çevresindekilerden ise ölesiye korkardı; düşündüğü tek şey işini bir an önce nasıl bitireceğiydi, hiçbir zaman kimseyle konuşmaz, neredeyse hiç karşısına çıkmadığı hanımefendinin adını duyunca korkusundan titrerdi. Gerasim'i köyden getirdiklerinde onun iri bedenini görünce korkusundan donup kalmıştı ve ne olursa olsun, onunla karşılaşmamaya çalışıyor, hatta evden çamaşırhaneye koşarken onun yanından geçmesi gerektiğinde gözlerini yumuyordu. Gerasim önceleri dikkat etmiyordu Tatyana'ya ama sonraları onu gördüğünde gülümsemeye, daha sonra yüzüne bakmaya, nihayet gözlerini ondan ayırmamaya başlamıştı. Onun yüzünün munisliği için mi, ürkek davranışları için mi, bilinmez, hoşlanıyordu Tatyana'dan! Ve işte bir gün, Tatyana, hanımefendinin kolalı bluzunu açık elleri üzerinde dikkatle taşıyarak avludan geçiyordu... kuvvetli bir el koluna yapıştı; Tatyana dönüp bakınca bir çığlık attı: Karşısında Gerasim duruyordu. Aptal aptal gülümseyerek, pek sevecen mırıldanarak, ona kuyruğunda ve kanatlarında altın varaklı süsler olan horoz şeklinde bir kurabiyeyi uzatıyordu. Tatyana almayacak oldu kurabiyeyi ama Gerasim zorla onun eline tutuşturdu kurabiyeyi, başını sallayarak yürüdü ve giderken dönüp bir kez daha tekrar, çok dostça mırıldandı. O günden sonra

Tatyana'yı sürekli rahatsız etmeye başladı: Tatyana nereye giderse gitsin, o da orada oluyor, karşıdan ona doğru gülümseyerek, mırıldanarak, elini kolunu sallayarak yürüyor, koynundan hemen bir kurdele çıkarıp ona uzatıyor, süpürgesiyle önündeki tozu temizliyordu. Zavallı kız ne yapacağını bilemiyordu. Dilsiz avlu görevlisinin yaptıklarını çok geçmeden evde herkes öğrenmişti. Alay ediyorlardı Tatyana ile, takılıyorlardı ona, iğneli sözler söylüyorlardı. Ama Gerasim'e takılan da, bir şey söyleyen de pek yoktu: Şakaya gelmezdi Gerasim; ayrıca, onun yanında Tatyana'ya da bir şey diyemiyorlardı. Kız ister istemez onun himayesine girmiş gibiydi. Her sağır-dilsizin olduğu gibi, Gerasim'in sezgileri de güçlüydü, kendisiyle veya Tatyana ile alay edildiğini hemen anlıyordu. Bir gün Tatyana'nın amiri durumunda olan çamaşırcıbaşı kadın yemekte Tatyana'ya takılmaya, onu iğnelemeye başlamış, işi o kadar ileri götürmüştü ki zavallı kız ne yana bakacağını bilemeden, neredeyse ağlamaklı olmuştu. Gerasim birden ayağa fırlamış, kocaman elini uzatıp çamaşırcıbaşı kadının başına koymuş, onun yüzüne büyük bir öfkeyle bakmış, kadının başını masaya bastırmıştı. Herkes susmuştu. Gerasim tekrar kaşığını eline almış, çorbasını içmeyi sürdürmüştü. Herkes alçak sesle mırıldanmış, çamaşırcıbaşı kadın masadan kalkıp hizmetçiler odasına gitmişti. Başka bir gün de Kapiton'u, (biraz önce sözünü ettiğimiz Kapiton'u) Tatyana ile biraz fazla samimi konuşurken görünce el işaretiyle onu yanına çağırmış, kolundan tutup araba ambarına götürmüş, köşede duvara dayalı bir araba okunu ucundan yakalayıp hafiften tehdit edercesine ama çok manalı, Kapiton'a doğru sallamıştı. O günden sonra kimse Tatyana ile samimi konuşamaz olmuştu. Her zaman böyle yapıyordu Gerasim.

Çamaşırcı başı kadın ise hizmetçiler odasına girer girmez bayılmış ve genelde her zaman ustalıkla yaptığı gibi, hemen o gün hanımefendiye Gerasim'in bu kaba davranışını anlatmıştı ama tuhaf kaprisleri olan hanımefendi, çamaşırcıbaşı kadının bu aşırı alınganlığına kahkahalarla gülmüş, Gerasim'in kocaman eliyle onun başını masaya nasıl bastırdığını tekrar anlattırmış, ertesi gün de Gerasim'e bir ruble göndermişti: Güvenilir, güçlü kuvvetli bir bekçi olduğu için seviyordu onu. Gerasim bu durumu için çok kor-

kuyordu hanımefendiden ama gene de onun kendisine merhamet edeceğini umuyor ve ona gitmeyi, Tatyana ile evlenmesine izin vermesini dilemeyi düşünüyordu. Hanımefendinin karşısına düzgün bir kıyafetle çıkmak için, avlu amiri ona söz verdiği yeni kaftanı bekliyordu ki birden, aynı hanımefendinin aklına Tatyana'yı Kapiton'la evlendirmek fikri gelmişti.

Avlu amiri Gavrila'nın hanımefendi ile konuştuktan sonra neden öyle endişeli olduğunu okur şimdi çok kolay anlayacaktır. Pencerenin önünde otururken düşünüyordu Gavrila: "Hanımefendi elbette seviyor Gerasim'i (Gavrila çok iyi biliyordu bunu, bu yüzden de ona her zaman yumuşak davranıyordu), sesi soluğu çıkmayan bir insan; hanımefendiye Gerasim'in Tatyana'dan hoşlandığını söylesem mi acaba? Öyle ya, dürüst bir adam, iyi bir koca olur. Peki ama öte yandan, ya bu, Tanrı affetsin, orman devi Tatyana'yı Kapiton'a vereceklerini öğrenirse neler yapmaz... Evde kırılmadık bir şey bırakmaz. Oturup bir şey de anlatamazsın ona. Böyle şeytan birini nasıl yola getirebilirim ben?..

Kapiton'un odaya girmesiyle Gavrila'nın düşüncelerinin ipliği koptu. Havai kunduracı ellerini arkasına attı, küstah bir tavırla sırtını kapının yanında, duvarın köşesine dayadı, sağ bacağını öne, sol bacağının önüne çapraz attı, başını sağa sola salladı. "İşte geldim," dedi. "Ne istemiştiniz?"

Gavrila baktı Kapiton'a, parmaklarıyla pencerenin pervazını tıklatmaya başladı. Kapiton fersiz, ufak gözlerini kıstı ama bakışını önüne indirmedi, "İşte geldim, karşındayım, ne diye öyle bakıyorsun yüzüme?" der gibi hafiften gülümsedi, her yana dağınık açık gri saçlarını eliyle düzeltti.

Gavrila, "Çok güzel," dedi. Bir an sustuktan sonra ekledi: "Güzel, kimse aksini söyleyemez!"

Kapiton dar omuzlarını kaldırmakla yetindi. Şöyle geçirdi içinden:

"Sanki sen benden daha mı iyisin?"

Gavrila sitemli bir tavırla devam etti:

"Kendine bir baksana, kendine baksana, bu halin nedir, neye benzediğinin farkında mısın?"

Kapiton yırtık pırtık redingotuna, yamalı pantolonuna sakin,

şöyle bir göz attı, delik çizmelerine özellikle dikkatli baktı, daha dikkatli, öne pek cakalı uzanmış sağ ayağındaki çizmesinin sivri burnuna baktı, sonra tekrar avlu amirine doğrulttu bakışını.

"Ne oldu?"

"Ne mi oldu?" diye tekrarladı Gavrila. "Ne oldu, ha? Bir de soruyorsun! Şeytandan farkın yok, gene günah işledim... evet, şeytana benziyorsun."

Kapiton çabuk çabuk kırpıştırdı gözlerini.

Tekrar "Küfredin, tamam, küfredin Gavrila Andreiç!" diye geçirdi içinden.

Gavrila devam etti:

"Evet, galiba gene sarhoşsun, sarhoşsun, değil mi? Ne? Hadi cevap versene."

Kapiton karşılık verdi:

"Sağlık durumum iyi olmadığı için gerçekten alıştım alkollü içkilere."

"Sağlığı iyi olmadığı için içiyormuş!.. Hak cezayı vermiyorlar sana da ondan içiyorsundur. Üstelik, Petersbug'da eğitim görmüş adamsın... Orada çok şey öğrenmişsin... Ama hâlâ yediğin ekmeği hak ettiğin yok."

"Gavrila Andreiç, bu konuda yalnızca Tanrı yargılayabilir beni, başka hiç kimse yargılayamaz. Yalnızca o bilir benim nasıl bir insan olduğumu, bu dünyada yediğim ekmeği de hak edip etmediğimi. Ayrıca, sarhoşluğuma gelince, benim hiç suçum yoktur bunda, bir arkadaşımdır bunun tek suçlusu. O kandırdı beni, yoldan çıkardı, sonra da çekip gitti, ben de..."

"Sen de sap gibi ortada kaldın... Ah, çılgın adam!" Avlu amiri devam etti: "Ama asıl mesele bu değil, bak ne diyeceğim sana... Hanımefendi..." Bir an sustu Gavrila, "hanımefendi seni evlendirmek istiyorlar. Ne dediğimi duydun mu? Evlenince uslanacağını düşünüyorlar. Anlıyor musun ne dediğimi?"

"Anlamaz olur muyum, efendim."

"Evet. Bence, kendini toparlamana yarayacak evlenmen. Hanımefendi böyle düşünüyorlar. Tamam mı? Evlenmeyi kabul ediyor musun?"

Kapiton sırıttı.

"Evlenmek bir insan için iyi şeydir, Gavrila Andreiç; bana soracak olursan, seve seve evlenirim."

"Tamam," dedi Gavrila. Şöyle geçirdi içinden:

"Bir şey diyemezsin, adam doğru söylüyor." Yüksek sesle devam etti:

"Ancak, bir şey var, kendileri kötü bir nişanlı buldular sana."

"İzninizle sorabilir miyim, kimi?..."

"Tatyana'yı."

"Tatyana'yı mı?"

Kapiton iri iri açtı gözlerini, Gavrila'ya doğru bir adım attı.

"Ne o, neden telaşlandın öyle? Tatyana'dan hoşlanmıyor musun yoksa?"

"Hoşlanmaz olur muyum, Gavrila Andreiç! Fena kız değildir, çalışkan, sessiz de... Ama siz de biliyorsunuz, Gavrila Andreiç, o bozkır maymunu, o orman devi peşinden ayrılmıyor kızın..."

Avlu amiri Kapiton'un sözünü sıkıntılı bir tavırla kesti:

"Biliyorum, kardeşim, biliyorum, ancak şu da var..."

"İnsaf edin, Gavrila Andreiç! Adam öldürür beni, vallahi öldürür, sinek gibi ezer beni; nasıl kocaman elleri var, ellerinin ne kadar iri olduğunu siz de biliyorsunuz... Elleri Minin'in, Pojarski'nin[4] ellerinden farksız. Üstelik sağır, nasıl vurduğunu duymuyor! Sanki rüyadaymış gibi yumrukçuklarını savurup duruyor. Ve yatıştırmanın da imkânı yok onu. Neden soracak olursanız? Çünkü, Gavrila Andreiç, adam sağır, üstüne üstlük bir de süzme aptal. Evet, Gavrila Andreiç, vahşi bir hayvan o, bildiğini okuyan bir yaratık, hatta daha kötüsü... bir çeşit odun: Neden onun gazabını üzerime çekmek zorunda olayım? Elbette umurumda olmaz: Bir işim var, başımdan birçok şey geçti, bir Kolomensk çömleği gibi sıvandım... ama öyle ya, gene de bir insanım, adi bir çömlek değil."

"Biliyorum, biliyorum, anlatma bana bunları..."

Kunduracı heyecanla anlatmayı sürdürüyordu:

"Tanrım! Bu sıkıntılarım ne zaman bitecek benim, Tanrım? Ne zaman, Tanrım? Umutsuz bir zavallıyım ben! Kaderim, benim kaderim, düşünüyorum da... Çocukluğumda Alman patronumdan

4 Minin (yaklaşık 1570- 21 Mayıs 1616) ve Pojarski (1 Kasım 1578-30 Nisan 1642) Rus ulusal kahramanları – ç.n.

dayak yerdim, hayatımın en güzel çağında kardeşim perişan etti beni, işte şimdi bu yaşta da neler çekiyorum..."

Gavrila, "Yeter artık, salak," dedi. "Şimdi bunlardan söz etmenin ne gereği var?"

"Nasıl, neden, Gavrila Andreiç! Dayaktan korktuğum yok benim, Gavrila Andreyiç. Biri duvara dayayıp vursa bana, herkes görse bunu, benim için fark etmez... Ama bu öyle değil..."

Gavrila sabırsızca kesti kunduracının sözünü:

"Tamam, hadi git sen."

Kapiton dönüp yürüdü, odadan çıktı.

Avlu amiri seslendi arkasından:

"Tutalım ki Gerasim yok, o zaman kabul eder misin?"

"Onaylıyorum," dedi Kapiton ve gitti.

En zor durumlarda bile etkileyici konuşmaktan vazgeçmezdi.

Avlu amiri odanın içinde bir kez gidip geldi.

Neden sonra, "Tatyana'ya söyleyin, buraya gelsin," diye seslendi.

Birkaç dakika sonra Tatyana neredeyse sessizce odaya girdi, kapının eşiğinde durdu.

Alçak sesle, "Ne emretmiştiniz, Gavrila Andreiç?" diye sordu.

Avlu amiri gözlerini dikerek baktı ona.

"Evet, Tatyanacığım," dedi, "evlenmek ister misin? Hanımefendi sana bir koca adayı buldu."

"Başım üstüne, Gavrila Andreiç." Tatyana kararsız bir tavırla devam etti: "Peki, kimi koca adayı olarak uygun görmüşler benim için?"

"Kunduracı Kapiton'u."

"Başım üstüne, efendim."

"Ama biliyorsun, dağınık, havai biridir. Hanımefendi bu konuda sana güveniyor."

"Başım üstüne, efendim."

"Ancak bir sıkıntı var... Gerasim denen şu sağır seninle çok ilgileniyor. Neyinle kendine bağladın sen o ayıyı? Öyle ya, belki de öldürür seni o ayı..."

"Öldürür, Gavrila Andreiç, kesinlikle öldürür."

"Öldürür... Farkındayız. Peki, sen nasıl söyleyebiliyorsun bunu? Seni öldürmeye hakkı var mı?"

"Bilmiyorum, Gavrila Andreiç, hakkı olup olmadığını bilmiyorum."

"Hayret! Peki, sen ona herhangi bir vaatte bulunmadın, değil mi?.."

"Ne gibi, efendim?"

Avlu amiri cevap vermedi, şöyle düşündü: "Çok safsın!"

"Pekala," dedi, "seninle sonra konuşuruz, şimdi git, Tatyanacığım; farkındayım, çok yumuşak başlı bir kızsın sen."

Tatyana döndü, kapının pervazına hafifçe yaslanarak çıktı.

Avlu amiri şöyle geçirdi içinden: "Hanımefendi yarın belki unutur bile bu evlilik işini, ben de ne diye bu kadar telaşlandım ki? Yola getirmesini biliriz biz o pisliği... Olmazsa polise haber veririz..."

Birden yüksek sesle seslendi karısına:

"Ustinya Fyodorovna! Semaveri koyar mısınız, lütfen..."

Tatyana o gün bütün gün hiç çıkmadı çamaşırhaneden. Önce ağladı, sonra gözyaşlarını sildi, her zaman olduğu gibi işiyle ilgilendi. Kapiton, asık yüzlü bir arkadaşıyla gece geç saatlere kadar bir meyhanede oturdu, ona Petersburg'da önemli bir kişinin evinde çalıştığını, orada bir eksiğinin olmadığını, evin düzeniyle kendisinin ilgilendiğini ama küçük bir yanlışı yüzünden kovulduğunu, çok içmeye başladığını, kadın kısmına gelince, her türlü kadınla ilgisi olduğunu uzun uzun anlattı... Asık yüzlü arkadaşı yalnızca "evet" anlamına başını sallayarak dinliyordu onu; Kapiton sonunda bu nedenle yarın intihar etmek zorunda olduğunu söylediğinde asık yüzlü arkadaşı artık yatma zamanının geldiğini anladı. Ve kabaca, sessizce ayrıldılar.

Bu arada, avlu amirinin beklediği olmadı. Hanımefendi, Kapiton'u evlendirmek işini o kadar ciddiye almıştı ki her zaman gece faytoncuları gibi geceleri uyuyamayıp gündüzleri uyuduğu için, evinde kalan evsiz barksız arkadaşlarından biriyle sabahlara kadar yalnızca bu konuyu konuşuyordu. Gavrila rapor vermek üzere sabah çayından sonra odasına girdiğinde hanımefendinin ona ilk sorusu şu oldu:

"Düğün işinden ne haber?" Gavrila elbette, durumun son derece iyi olduğu, Kapiton'un bugün Tatyana'nın yanına gideceği cevabını verdi. Hanımefendi biraz rahatsızdı, konunun üzerinde fazla

durmadı. Avlu amiri odasına döndü, heyeti topladı. Tatyana itiraz etmiyordu kuşkusuz ama Kapiton herkesin duyacağı kadar yüksek sesle, kendisinin iki veya üç değil yalnızca bir başının olduğunu söylüyordu... Kadın hizmetçiler bölümünün önünden ayrılmayan Gerasim ise önünden gelip geçenin yüzüne sert sert bakıyordu; kendisi için kötü bir şeylerin planlandığını hissettiği belliydi. Heyette bulunanlar (aralarında, önemli durumlarda herkesin saygıyla akıl danıştığı, oysa her akıl danışana her zaman "evet, öyle, evet, evet" diye cevap veren, lakabı Kuyruk amca olan yaşlı büfeci de vardı) önce, tedbir olarak, her ihtimale karşı Kapiton'u su temizleme makinesiyle kilere kilitledikten sonra düşünmeye başladılar. Kuvvete, zora başvurmak elbette kolaydı ama Tanrı korusun! Ya gürültü çıkar, hanımefendi rahatsız olursaydı... Kötü olurdu o zaman! Ne yapmalıydılar? Uzun uzun düşündüler, sonunda karar verdiler. Gerasim'in sarhoşlardan nefret ettiğine birçok kez tanık olmuşlardı... Avlu kapısının önünde otururken, kasketinin siperliği kulağının üzerinde, yalpalayarak sokaktan geçen sarhoşlara nefretle bakardı. Verdikleri karar şöyleydi: Tatyana'ya sarhoş taklidi yapmayı öğretecekler, sonra ona Gerasim'in yanından yalpalanarak, sallanarak geçmesini söyleyeceklerdi. Kızcağız uzun süre razı olmadı buna ama sonunda ikna ettiler onu. Ayrıca, peşini bırakmayan Gerasim'den başka türlü kurtulamayacağının kendi de farkındaydı. Tatyana kabul etti. Kapiton'u kilerden çıkardılar: Olay aslında onunla ilgiliydi çünkü. Gerasim avlu kapısının dibinde bir kütüğün üzerinde oturuyor, küreğiyle toprağı eşeliyordu... Her köşeden, pencere perdelerinin arkasından herkes ona bakıyordu...

Plan inanılmaz başarılı oldu, iyi sonuç verdi. Tatyana'yı görünce Gerasim önce, her zaman olduğu gibi, pek yumuşak bir mırıltıyla başını öne eğerek selamladı onu; sonra dikkatli bakınca, elindeki küreği düşürdü, ayağa fırlayıp onun yanına gitti, yüzünü onun yüzüne iyice yaklaştırdı... Tatyana korkusundan daha çok ayakta sallanmaya başladı, gözlerini kapadı... Gerasim kolundan tuttu onu, çabuk adımlarla avluyu geçirdi, onunla birlikte heyetin bulunduğu odaya girdi, doğrudan Kapiton'a doğru itti onu. Tatyana donup kalmıştı... Gerasim bir an durdu, Tatyana'nın yüzüne baktı, kolu-

nu "adam sen de" der gibi salladı, gülümseyerek, ağır adımlarla çıkıp küçük odasına gitti... Bütün bir gün çıkmadı odasından. Onun küçük odasının kapısındaki çatlaktan içeri bakmış olan arabacı Antipka bir süre sonra gördüklerini şöyle anlatıyordu:

"Gerasim eli yanağında, yatağında oturuyor, arada bir sakin, düzenli mırıldanıyor ve şarkı söylüyor, yani arabacıların veya nehirde halatla gemi çeken yedekçilerin pek hüzünlü uzun havalar söylerken yaptıkları gibi, gözleri kapalı, öne arkaya sallanıyor."

Gerasim'i öyle görünce Antipka dehşete kapılmış, hemen kapıdan uzaklaşmıştı. Ertesi gün Gerasim çıktı odasından. Belirgin bir değişiklik yoktu onda. Yalnızca biraz yüzü asıktı ama Tatyana'ya da, Kapiton'a da dönüp bakmıyordu. Aynı günün akşamı ikisi, koltuk altında birer kazla hanımefendinin odasına gittiler, bir hafta sonra da evlendiler. Düğün günü Gerasim'in davranışlarında herhangi bir değişiklik yoktu; sadece, nehirden susuz dönmüştü: Nasıl olmuşsa, yolda su fıçısını kırmıştı; gece de at ahırında atını öylesine bastırarak tımar etmişti ki zavallı hayvan bir ot sapının rüzgârda sallandığı gibi sallanmış, onun demir yumrukları altında yere yuvarlanmıştı.

Bütün bunlar ilkbaharda olmuştu. Aradan, Kapiton'un kendini bütünüyle içkiye verdiği bir yıl geçti. Hiçbir işe yaramadığı için, onu karısıyla birlikte, köylere gidecek yük arabalarından birine bindirip uzak bir köye göndermeye karar verildi. Arabanın yola çıkacağı gün önce pek tafralı, kendisini nereye gönderirlerse göndersinler, isterlerse köylü kadınların su kenarında sopalarla vurarak çamaşır yıkadıkları bir yere göndersinler, gene de içeceğini söylüyordu ama sonra yelkenleri suya indirdi, kendisini kara cahil insanların arasına gönderiyor oldukları için yakınmaya başladı ve sonunda öylesine sindi, zavallılaştı ki şapkasını bile giyemez oldu; iyi yürekli biri şapkasını geçirdi başına, siperini düzeltti ve eliyle tepesini bastırdı. Artık her şey hazır olduğunda, köylüler dizginleri ele almış, "Yolunuz açık olsun!" komutunu bekliyorlardı ki Gerasim odasından çıktı, Tatyana'nın yanına gitti, bir yıl önce onun için satın aldığı kırmızı mendili hatıra olarak verdi ona. Hayatının bütün tersliklerini, yanlışlarını o ana kadar büyük bir kayıtsızlıkla karşılayan Tatyana artık tutamadı kendini, ağlamaya başladı, ara-

baya bindikten sonra Gerasim'le Hıristiyanlık usulü, üç kez öpüştü. Gerasim kent çıkışına kadar onu geçirmek istedi, arabanın yanından yürümeye başladı ama Kırım Geçidi'nde birden durdu, el salladı ve nehir boyunca yürümeye başladı.

Akşam olmak üzereydi. Gerasim nehir boyunca ağır ağır yürüyor, suya bakıyordu. Ansızın kıyıda çamurun içinde bir şey çabalıyor gibi geldi ona. Eğilip bakınca bütün çabalamasına karşın çamurun içinden bir türlü çıkamayan, sırılsıklam, sıska bedeni tir tir titreyen beyaz, siyah benekli küçük bir köpek yavrusu gördü. Gerasim baktı zavallı eniğe, bir eliyle yakaladı onu, koynuna soktu ve geniş adımlarla eve döndü. Küçük odasına girdi, kurtardığı eniği yatağına koydu, üzerine kalın gocuğunu örttü, önce saman getirmek için at ahırına koştu, sonra bir tas süt için mutfağa... Odasına dönünce gocuğunu dikkatlice kaldırdı, samanı yaydı, sütü ranzanın kenarına koydu. Zavallı yavru henüz üç haftalıktı, gözleri yeni açılmıştı; bir gözü ötekinden daha büyük bile görünüyordu. Henüz tastan içmeyi beceremiyordu, yalnızca titriyor, gözlerini kapıyordu. Gerasim iki parmağıyla başını hafifçe tutup ağzını süte değdirdi. Yavru hemen mırıldanarak, titreyerek iştahla, şapır şupur içmeye başladı. Gerasim uzun uzun baktı ona, birden güldü... Bütün gece yavruyla uğraştı, yerine yerleştirdi onu, nihayet pek mutlu, onun yanına uzandı, sakin, derin bir uykuya daldı.

Hiçbir anne yavrusuyla, Gerasim'in köpeğiyle ilgilendiği gibi ilgilenemezdi. (Yavru dişiydi.) İlk zamanlar çok güçsüz, cılız ve çirkindi ama çok geçmeden biraz toparlandı, güzelleşti, sekiz ay sonra ise, kendisini kurtaran Gerasim'in olağanüstü bakımı sayesinde İspanyol cinsi uzun kulaklı, tüylü kuyruğu boru gibi, iri gözleri çok anlamlı, çok güzel bir köpek oldu. Gerasim'e aşırı bağlıydı, yanından bir adım ayrılmıyordu ve Gerasim nereye giderse, kuyruğunu sallayarak arkasından gidiyordu. Gerasim köpeğine bir isim bile vermişti (sağır dilsizler, mırıldanmalarının dikkati kendilerine çektiğini bilirler) Mumu diyordu ona. Evde herkes sevmişti köpeği, onlar da Mumu diye sesleniyorlardı ona. Çok akıllı bir köpekti, herkese çok yakındı ama yalnızca Gerasim'i seviyordu. Gerasim ise kendinden geçercesine, deli gibi seviyordu onu... Onu başkaları okşadığında kıskanıyordu: Aslında onun başına bir şey ge-

leceğinden mi korkuyordu, yoksa onu kıskanıyor muydu, kimse bilmiyordu...Mumu sabahları eteğinden çekeleyerek uyandırıyordu Gerasim'i, arasının çok iyi olduğu beygiri dizgininden çekerek yanına getiriyor, yüzünde pek mağrur bir ifadeyle onunla birlikte nehre gidiyor, onun süpürgesinin, küreğinin başında nöbet tutuyor, odasına kimseyi sokmuyordu. Gerasim onun girip çıkması için odasının kapısına özel bir delik açmıştı ve Mumu Gerasim'in odasında yalnızca kendisinin ev sahibesi olduğunu hissediyor gibiydi, bu yüzden de oraya girince büyük bir hazla hemen ranzaya atlıyordu. Geceleri hemen hiç uyumuyor ama akılsız herhangi bir avlu köpeği gibi arka ayaklarının üzerine oturup, başını kaldırıp, gözlerini kapayıp sırf can sıkıntısından yıldızlara doğru havladığı gibi boşu boşuna, gereksiz, genellikle de yalnızca üç kez havlamıyordu... Hayır! Mumu'nun ince sesi hiçbir zaman boş yere duyulmuyordu. Havladığında ya bir yabancı avlu çitine yaklaşmış ya da bir yerden kuşkulu bir ses, bir hışırtı gelmiş oluyordu... Sözün kısası, iyi bekçilik yapıyordu Mumu. Gerçi avluda ondan başka bir köpek daha vardı. Siyah benekli, boz, çok yaşlı, erkek bu köpeğin adı Volçok'tu. Onun zincirini hiçbir zaman, geceleri bile çözmüyorlardı. Aslında çok yaşlı olduğu için kendi de özgür olmaya hiç hevesli değildi: Kulübesinde yan gelip yatıyor, ancak arada bir kısık, neredeyse duyulmayan bir sesle havlıyor ve bunun bir şeye yaramayacağını hissediyor gibi hemen susuyordu. Mumu hanımefendinin evine hiçbir zaman girmiyor, Gerasim odalara odun taşırken daima geride kalıyor, kulaklarını dikip, içeriden gelen en küçük odun sesine başını birden kâh sağa, kâh sola çevirerek taşlıkta sabırsızca...

Bir yıl daha böyle geçti. Gerasim avludaki işlerini yapıyordu, hayatından memnundu ama birden hiç beklenmedik bir şey oldu... Güzel bir yaz günü hanımefendi, sürekli evinde kalan evsiz barksız konuklarıyla salonda aşağı yukarı dolaşıyordu. Neşesi yerindeydi, gülüyor, şakalar yapıyordu; evsiz barksız konuklar da gülüyor, şakalar yapıyorlardı ama durumdan pek mutlu değillerdi: Hanımefendinin neşeli olmasını istemezlerdi, çünkü, böyle durumlarda hanımefendi önce, onların da hemen neşelenmelerini ister ve birinin yüzünün neşeyle aydınlandığını görmezse kızardı; ay-

rıca, bu neşeli anları çok sürmezdi, genelde böyle anların yerini karamsar, tatsız bir ruh hali alırdı. Hanımefendi o gün pek mutlu kalkmıştı yataktan; iskambil falında dört kız çıkmıştı: Bu çok arzu ettiği bir şeydi (sabahları her zaman iskambil falı açardı), çay da özellikle güzel demliydi, bunun için oda hizmetçisi övgü ile birlikte bir ruble bahşiş bile almıştı. Ve hanımefendi buruşuk dudaklarında tatlı bir tebessümle salonda dolaşırken pencereye yaklaşmıştı. Pencerenin önündeki küçük bahçenin ortasında çiçek tarhında Mumu yatmış, bir kemik parçasını kemiriyordu. Hanımefendi gördü bunu.

"Tanrım!" diye haykırdı, "bu köpeğin ne işi var bahçede?"

Hanımefendinin, yüzüne bakarak böyle haykırdığı zavallı konuk, emir altında her insanın, amirinin bir haykırışını nasıl yorumlayacağını bilemediğinde genellikle kapıldığı o sıkıntılı telaşa kapıldı.

"Bil...bil...bilmiyorum, efendim," diye kekeledi. "Sanırım, dilsizinkidir."

Hanımefendi bağırdı:

"Tanrım! Aman ne sevimli bir köpek bu! Söyleyin, hemen buraya getirsinler onu. Uzun zamandır mı o adamın bu? Şimdiye kadar nasıl oldu da görmedim bu köpeği? Söyleyin, hemen bana getirsinler onu."

Evsiz barksız konuk hemen antreye attı kendini.

"Hey, hey! Çabuk buraya getirin Mumu'yu. Şu anda küçük bahçede."

"İsmi Mumu mu?" diye sordu hanımefendi, "ismi de çok hoşmuş."

Evsiz barksız konuk, "Evet, çok, efendim!" dedi. Seslendi:

"Çabuk olun, çabuk!"

Uşak pozisyonunda olan güçlü kuvvetli, genç Stepan koşarak bahçeye gitti, Mumuyu yakalamak istedi ama Mumu çevik bir hareketle kurtuldu elinden, kuyruğunu kaldırıp tabanları kaldırdı, soluğu, o sırada mutfakta bir fıçıyı ellerinde çocuk trampeti gibi çevirerek, silkeleyerek temizlemekte olan Gerasim'in yanında aldı. Stepan arkasından koştu, sahibinin ayakları dibinde onu yakalamaya çalışıyordu ama çevik köpek yabancı birinin onu yakala-

masına izin vermiyor, sıçrayıp, Gerasim'in çevresinde fır dönüyordu. Bütün bu sahneyi Gerasim gülümseyerek izliyordu; sonunda Stepan can sıkıntısıyla doğruldu, işaretle Gerasim'e çabuk çabuk, hanımefendinin onun köpeğini istediğini anlatmaya çalıştı. Gerasim biraz şaşırdı ama Mumu'yu yanına çağırdı, kucağına alıp Stepan'a verdi. Stepan köpeği alıp konuk salonuna götürdü, parkenin üzerine bıraktı. Hanımefendi okşayıcı sözlerle yanına çağırdı Mumu'yu. Hayatında böyle rahat, gösterişli bir ortamda bulunmamış olan Mumu çok korktu, kapıya koşacak oldu ama görevine sadık Stepan'ın itmesi karşısında titremeye başladı, duvarın dibine sindi.

Hanımefendi:

"Mumu, mumu, hanımına gel, diyordu, gel yanıma, aptal köpek... korkma..."

Ama Mumu pek hüzünlü çevresine bakınıyor, yerinden kıpırdamıyordu.

Hanımefendi:

"Yemesi için bir şeyler getirin verin ona," dedi. "Ne aptal bir köpek bu! Hanımefendisine gelmiyor. Neden korkuyor ki?"

Evsiz barksız konuklardan biri ürkek, sevecen bir sesle, "Henüz alışamadı size," dedi.

Stepan bir tabakla süt getirdi, Mumu'nun önüne koydu ama Mumu sütü koklamadı bile, hâlâ bakınarak titriyordu.

"Ah, ne güzel bir şeysin sen!" dedi hanımefendi.

Mumu'nun yanına gidip eğildi, başını okşamak istedi ama Mumu başını sertçe kaçırdı ve ona dişlerini gösterdi. Hanımefendi hemen çekti elini...

Bir an sessizlik oldu. Mumu şikâyet ediyormuş, özür diliyormuş gibi alçak sesle ciyakladı... Hanımefendi yerine geçti, yüzünü astı. Köpeğin ani hareketi korkutmuştu onu.

Evsiz barksız konukların hepsi bir ağızdan haykırdı:

"Ah! Tanrı korusun, az kaldı ısıracaktı sizi!" Mumu hayatında hiç kimseyi ısırmamıştı. "Ah, ah!"

Hanımefendi, "Götürün onu buradan!" dedi. Ses tonu değişmişti. "İğrenç köpek! Ne kötü bir hayvanmış!"

Ve yavaşça dönüp odasına gitti. Evsiz barksız konuklar çekingen, bakıştılar, onun arkasından yürüyecek oldular ama hanıme-

fendi durdu, soğuk soğuk baktı onlara, "Neden geliyorsunuz peşimden?" dedi. "Çağırmadım ki sizi."

Ve gitti.

Evsiz barksız konuklar Stepan'a umutsuzca gitmesi için işaret ettiler; Stepan Mumu'yu aldı, hemen kapının dışına, doğrudan Gerasim'in ayaklarının dibine attı onu; yarım saat sonra evin içinde derin bir sessizlik vardı, yaşlı hanımefendi kanepesinde yüzü fırtına bulutlarından da karanlık, oturuyordu.

Kimi zaman ne küçük şeyler insanın canını sıkıyor!

Hanımefendi'nin sinirleri akşama kadar bozuktu, hiç kimseyle konuşmadı, kâğıt oynamadı ve geceyi çok kötü geçirdi. Ona her zaman verdikleri kolonyadan değişik bir kolonya verdiklerini, yastığının sabun koktuğunu söyledi, çamaşırcıbaşı kadına bütün çamaşırları tek tek koklattı; kısacası, çok sinirliydi, "kızgındı." Ertesi sabah odasına Gavrila'nın her zaman olduğundan bir saat önce gelmesini emretti.

Gavrila, içinde bir korkuyla odasının kapısından girer girmez hanımefendi, şöyle başladı:

"Söylesene bana, bütün gece avluda havlayıp duran, beni uyutmayan köpek neyin nesidir?"

Gavrila sesi hafiften titreyerek, "Köpek mi efendim... hangi köpek, efendim, belki dilsizin köpeğidir, efendim," diye kekeledi.

"Kimindir, dilsizin mi, yoksa başkasının mı, bilmiyorum, bildiğim bir şey varsa, o da beni uyutmadığıdır. Ayrıca, evde bu kadar köpeğin olmasını da aklım almıyor! Bilmek istiyorum. Bizim bir avlu köpeğimiz yok mudur?.."

"Evet, var, efendim. Volçok var, efendim."

"Öyleyse, başka köpeği ne yapacağız? Ortalığı karıştırmaktan başka bir işe yaradığı yok. Avlu amirinin görevi nedir? Ayrıca, dilsizin köpek neyine? Onun avlumda köpek beslemesine kim izin verdi? Dün pencereden bakıyordum, çiçek bahçesinde bir köpeğin yatmış, oraya getirdiği iğrenç bir şeyi kemirmekte olduğunu gördüm. Oysa orada çiçeklerim var benim..."

Hanımefendi bir an sustuktan sonra devam etti:

"O köpek bugün defedilecek evimden... duydun mu beni?"

"Duydum, efendim."

"Hemen bugün. Hadi git şimdi. Günlük raporunu vermen için sonra çağıracağım seni."

Gavrila çıktı.

Avlu amiri konuk salonundan geçerken, her şeyin yerli yerinde olması için çıngırağı bir masadan alıp ötekine koydu, kaz burnunu hafifçe çekti ve antreye çıktı. Antrede Stepan, yerinde, battaniye gibi üzerine aldığı setresinin altından çıplak ayaklarını uzatmış, savaş tablosunda ölü bir asker gibi uyuyordu. Avlu amiri dürterek uyandırdı onu, yüksek sesle, Stepan'ın yarı esneyerek, yarı gülerek karşıladığı bir emir verdi ona. Avlu amiri uzaklaştı, Stepan yerinden fırladı, kaftanını, çizmelerini giydi, kapıdan çıkıp taşlıkta durdu. Aradan beş dakika geçmemişti ki Gerasim, yanından hiç ayrılmayan Mumu ile, sırtında kocaman bir bağ odunla göründü. (Hanımefendi yatak odasının, oturma odasının yazın bile ısıtılmasını emretmişti.) Gerasim kapının önünde yan döndü, omzuyla itti kapıyı, sırtındaki yükle içeri girdi. Mumu her zaman olduğu gibi, içeri girmemişti. Stepan uygun ilk anda, bir çaylağın civcivin üzerine çöktüğü gibi birden atıldı onun üzerine, göğsüyle yere bastırdı, kucağına aldı, şapkasını bile giyinip, Mumu ile birlikte avluya koştu, ilk gördüğü arabaya bindi, dörtnala avcılar pazarına gitti. Orada hemen bir müşteri buldu, fiyatı, köpeği en az bir hafta bağlı tutmak koşuluyla, elli kapiğe indirdi, hemen eve döndü. Eve yaklaşınca arabadan indi ve avluyu dolanıp arka sokakta çitin üzerinden avluya atladı. Gerasim'le karşılaşmamak için ön kapıdan girmeye cesaret edememişti.

Oysa korkusu boşunaydı: Gerasim avluda değildi. Evden çıkınca gözü hemen Mumu'yu aramıştı, köpeğinin onun dönüşünü beklemediği o güne kadar hiç olmamıştı, sağa sola koşup seslenerek her yerde aramıştı onu... Odasına, saman ambarına koşmuş, sokağa bakmıştı... her yerde aramıştı köpeğini. Hiçbir yerde yoktu! Uşaklara, hizmetçilere, avluda olan herkese koşmuş, umutsuz el kol hareketleriyle yerden yarım arşın[5] yüksekliği göstererek, köpeği tarif ederek, onlara Mumu'yu sormuştu... Bazıları Mumu'nun nereye kaybolduğunu bilemiyor, ona yalnızca başını sallayarak, bazıları ise biliyor, gülerek karşılık veriyordu; avlu amiri çok sert

5 Arşın: 71 cm karşılığı eski bir Rus uzunluk ölçü birimi – ç.n.

bir tavırla arabacılara bağırmaya başlamıştı ki Gerasim koşarak çıkıp gitmişti avludan.

Döndüğünde hava kararmak üzereydi. Yorgun görünümünden, bitkin yürüyüşünden, toz içinde üst başından bütün Moskova'yı koşarak dolaştığını tahmin etmek zor değildi. Gelip hanımefendinin penceresinin önünde durdu, yedi kişinin toplanmış olduğu taşlığa şöyle bir baktı, döndü, bir kez daha "Mumu!" diye mırıldandı. Mumu'dan cevap gelmedi. Gerasim uzaklaştı oradan. Herkes arkasından baktı ama içlerinde gülümseyen, bir şey söyleyen olmadı... Pek meraklı arabacı Antipka ise ertesi sabah mutfakta sağırın bütün gece inlediğini anlatıyordu.

Bir sonraki gün Gerasim ortalarda hiç görünmedi, öyle ki onun yerine suya arabacı Potap gitmek zorunda kaldı (bundan hiç hoşlanmamıştı Potap). Hanımefendi, Gavrila'ya emrinin yerine getirilip getirilmediğini sordu. Gavrila getirildiği cevabını verdi. Ertesi gün Gerasim odasından çıktı, işinin başına geçti. Öğlen yemeğine geldi, kimseyle konuşmadan, kimseyle selamlaşmadan yemeğini yiyip çıktı. Her sağır dilsizinki gibi zaten donuk olan yüzü şimdi tamamen taş gibiydi. Yemekten sonra gene bir yerlere gitti ama uzun süre kaybolmadı, biraz sonra döndü, doğru saman ambarına yürüdü. Gece oldu, mehtaplı, güzel bir geceydi. Gerasim samanların üzerine uzanmış, sürekli derin derin soluyarak, durmadan sağına soluna dönerek yatıyordu, birden bir şeyin onu uzun gömleğinin eteğinden çekelemekte olduğunu hissetti; zangır zangır titremeye başladı ama başını kaldırıp bakmadı, hatta gözlerini daha sıkı kapadı ama işte, bir kez daha, öncekinden daha güçlü çekelemişti; birden ayağa fırladı... Boynunda bir parça iple Mumu karşısında duruyordu. Ses vermeyen göğsünden uzun bir sevinç çığlığı koptu; Mumu'yu yakaladı, kollarının arasında sıktı; bu arada Mumu onun burnunu, gözlerini, bıyığını, sakalını yalıyordu...Gerasim bir an durdu, düşündü, dikkatlice aşağı indi, bakındı, kendisini kimsenin görmediğinden emin olunca sessizce odasına gitti. Gerasim daha önce de, köpeğinin kendiliğinden bir yere gidip kaybolmadığını, hanımefendinin emriyle onu bir yere götürmüş olabileceklerini biliyordu. Hanımefendinin adamları işaretle ona köpeğin hanımefendiyi nasıl ısırdığını anlatmışlardı. Bu-

nun için önlemini aldı. Mumu'nun karnını önce ekmekle doyurdu, sonra uzun uzun sevdi onu, yatırdı, sonra sabaha kadar, Mumu'yu daha iyi nasıl saklayabileceğini düşündü. Nihayet, köpeği gün boyu odasında tutmaya, ancak arada bir yanına uğramaya, geceleri de onu dışarı çıkarmaya karar verdi. Kapıdaki deliği eski kaputuyla sıkıca kapadı ve hava yeni yeni aydınlanmaya başlamıştı ki bir şey olmamış gibi, yüzünde (masum bir kurnazlık!), gene o üzgün ifadeyle odasından çıktı. Zavallı sağır dilsiz, Mumu'nun havlayarak kendini ele vereceğini hiç düşünmemişti: Dolayısıyla, dilsizin köpeğinin geri geldiğini, odasında kapalı olduğunu evde herkes çok geçmeden öğrenmişti ama Gerasim'e acıdıkları, biraz da ondan korktukları için, ona sırrını öğrendiklerini belli etmiyorlardı. Yalnızca avlu amiri ensesini kaşıyor, önemsemez bir tavırla kolunu sallıyordu:

"Neyse, Tanrı yardımcısı olsun! Umarım hanımefendinin haberi olmaz bundan!" Ayrıca, sağır o gün çalıştığı gibi sıkı hiçbir zaman çalışmamıştı: Bütün avluyu kazıyarak tertemiz yapmış, bir tane bırakmadan bütün yabani otları ayıklamış, çiçek bahçesinin çitindeki her kazığı tek tek yoklayıp, sağlam olmayanları toprağa iyice gömmüştü. Sözün kısası, öylesine gayretli çalışıyor, koşturuyordu ki onun bu hevesli çalışması hanımefendinin gözünden de kaçmamıştı. Gerasim gün boyunca iki kez gizlice bir koşu odasına gitmiş; gece olunca Mumu ile saman ambarında değil, odasında yatmış ve gecenin saat ikisinde köpeğini temiz havada dolaştırmaya çıkarmıştı. Onunla avluda hayli uzun süre dolaştı, tam odasına dönmeyi düşünüyordu ki ara sokak tarafındaki çitte ansızın bir hışırtı oldu. Mumu kulaklarını dikti, hırladı, çite gitti, kokladı ve yüksek sesle havlamaya başladı. Sarhoşun biri orada çitin dibine kıvrılıp geceyi geçirmeyi düşünmüştü. O sırada, hanımefendi uzun süren bir "sinirsel heyecandan" sonra uykuya dalmak üzereydi: Aşırı bol çeşitli, doyurucu bir akşam yemeğinden sonra bu çeşit heyecana sık kapılırdı. Köpek havlaması uyandırdı onu; kalbi çarpmaya başladı, duracak gibi oldu. "Kızlar, kızlar!" diye inledi. Kızlar!" Korkuya kapılan oda hizmetçileri koşarak onun yatak odasına daldılar. Hanımefendi kollarını sıkıntılı, iki yana açarak "Oh, oh, ben ölüyorum! diyordu. Gene, gene o köpek!.. Doktora adam yollayın.

Beni öldürmek istiyor bunlar... Köpek, gene köpek! Ah!" Ve başını arkaya attı hanımefendi, bu bayıldı anlamına geliyor olmalıydı. Doktora, yani ev hekimi Hariton'a koştular. Yumuşak ökçeli çizme giymekten ve hanımefendinin nabzına pek kibar, yumuşak bakmaktan başka bir özelliği olmayan bu hekim günde on dört saat uyur, geri kalan zamanda ahlayıp puflar, bir de gün boyu hanımefendinin suyuna taflan damlatırdı. Hekim Hariton hemen koşarak geldi, tüy yakıp dumanıyla hanımefendiyi uyandırdı ve hanımefendi gözlerini açınca hemen gümüş bir tepside her zamanki damlasını verdi ona. Damlaları aldıktan sonra hanımefendi ağlamaklı bir sesle tekrar köpekten, Gavrila'dan, kaderinden, bu zavallı, yaşlı kadını hiç kimsenin düşünmediğinden, ona kimsenin acımadığından, herkesin onun ölmesini istediğinden yakınmaya başladı. Bu arada şanssız Mumu havlamayı sürdürüyor, Gerasim de boşuna onu çitten uzaklaştırmaya çalışıyordu. Hanımefendi "İşte... işte... gene başladı..." diye mırıldandı, tekrar gözleri kaydı. Hekim, hizmetçiye bir şey fısıldadı, kadın antreye koştu, dürterek Stepan'ı uyandırdı, Stepan Gavrila'yı uyandırmaya koştu, Gavrila heyecanla, evde herkesin yataktan kaldırılmasını emretti.

Gerasim dönüp bakınca pencerelerde ışıkları, birtakım gölgelerin koşuşmakta olduğunu gördü ve kötü bir şeylerin olduğunu hissedip Mumu'yu koltuğunun altına aldı, odasına koştu, kapıyı kilitledi. Birkaç saniye sonra beş kişi kapısına yüklendi, kilitli olduğunu görünce durdu. Gavrila korkunç şeyler yapmayı denedi, adamlara sabaha kadar oradan ayrılmamalarını, nöbet tutmalarını söyledikten sonra kadın hizmetçiler odasına koştu, birlikte çay, şeker ve başka birtakım yiyecek çaldığı kafa dengi yaşlı Lyubov Lyubimovna ile hanımefendiye, köpeğin nasıl olduysa geri geldiği ama yarın onu kesinlikle öldürecekleri, lütfen öfkelenmemesi, rahat olması haberini gönderdi. Hanımefendi herhalde o kadar çabuk sakinleşmiş olmazdı, hekim o arada suyuna on iki yerine tam kırk damla damlatmıştı ve taflan etkisini göstermişti, on beş dakika sonra hanımefendi mışıl mışıl uyuyordu. Gerasim ise yüzü bembeyaz, ranzasında yatıyor, Mumu'nun ağzını sıkıca kapalı tutuyordu.

Ertesi sabah hanımefendi hayli geç uyandı. Gavrila, Gerasim konusunda kesin kararı öğrenmek için hanımefendinin uyanmasını

bekliyor, bu arada kendini büyük bir öfke patlamasına da hazırlıyordu. Ama öyle bir şey olmadı. Hanımefendi yatağında sakin sakin yatarken evsiz barksız yaşlı konuğa haber yolladı, yanına gelmesini emretti.

Sakin, güçsüz bir sesle şöyle dedi ona:

"Lyubov Lyubimovna..." Hanımefendi bazen kendisinin ezilmiş, kimsesiz bir zavallıymış gibi bir tavır takınmayı severdi; böyle yaptığında evdekilerin ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilemediklerini söylemeye gerek yok kuşkusuz. "Lyubov Lyubimovna, ne durumda olduğumu biliyorsunuz, canım. Lütfen, gidip Gavrila Andreiç'e sorun: Kendisi için küçük bir köpek, hanımefendisinin huzurundan, hatta hayatından daha değerli midir?" Çok duygulu, üzgünmüş gibi ekledi: "Böyle bir şeye inanmak istemem; gidin, canım, lütfen gidin sorun bunu Gavrila Andreiç'e."

Lyubov Lyubimovna, Gavrila'nın odasına gitti. Aralarında neler konuştukları bilinmiyor ama birkaç dakika sonra bir uşak ve hizmetçi kalabalığı avluda Gerasim'in odasına doğru yürüyordu. Gavrila, rüzgâr olmamasına karşın, elinde kasketiyle en öndeydi. Yanında uşaklar, aşçılar vardı; Kuyruk amca pencereden bakıyor, kalabalığa talimatlar veriyordu, yani yalnızca kollarını sallıyordu; kalabalığın arkasında, yarısı başka avlulardan gelmiş çocuklar atlayıp zıplıyor, oynuyordu. Gerasim'in odasına çıkan dar merdivende bir nöbetçi oturuyordu; kapının önünde ayakta, ellerinde sopalarla iki kişi daha vardı. Merdiveni kalabalık grup basamakları boydan boya kaplayarak çıktı. Gavrila kapıyı yumruklayarak bağırdı:

"Kapıyı aç."

Boğuk bir havlama sesi duyuldu ama cevap gelmedi.

Gavrila tekrar bağırdı:

"Kapıyı aç diyorlar sana!"

Stepan aşağıdan seslendi:

"Ama, Gavrila Andreiç, biliyorsunuz, kulakları duymaz onun."

Herkes güldü.

Yukarıdan karşılık verdi Gavrila:

"O zaman ne yapacağız?"

"Kapısında bir delik var," dedi Stepan, "sopayı delikten içeri sokup sallayın."

Gavrila eğildi.

"Deliği kaput gibi bir şeyle tıkamış."

"Kaputu içeriye doğru it."

O anda boğuk havlama tekrar duyuldu.

Kalabalıkta gülerek şöyle diyenler oldu:

"Bakın, görüyorsunuz işte, kendini ele veriyor."

Gavrila kulağının arkasını kaşıdı. Neden sonra,

"Hayır, kardeş," dedi, "kaputu içeri itmek istiyorsan, gel kendin yap bunu."

"Tamam, izin verin bana!"

Ve Stepan yukarı çıktı, sopayı aldı, paltoyu iterek içeriye attı, sopayı sokup "Gel, gel!" diye seslenerek içeride sallamaya başladı. O sopayı sallıyordu ki odanın kapısı birden ardına kadar açıldı. Kalabalık paldır küldür merdivenden aşağı attı kendini, kaçmaya başladı, en önde de Gavrila vardı. Kuyruk amca pencereyi kapadı.

Gavrila avludan seslendi:

"Hey, hey, hey, bana bak!"

Gerasim kıpırdamadan kapıda duruyordu. Kalabalık merdivenin dibinde toplanmıştı. Gerasim yukarıdan aşağıdaki Alman kaftanlı, elleri belinde insancıkların yüzlerine bakıyordu; kırmızı köylü gömleğinin içinde onların karşısında bir dev gibi görünüyordu. Gavrila bir adım öne çıktı.

"Bak ne diyeceğim sana, kardeşim," dedi, "kızma bana ama..."

Ve el hareketleriyle ona hanımefendinin onun köpeğini kesinlikle evde istediğini anlatmaya çalıştı. "Hemen şimdi ver onu bana, yoksa sonun kötü olacak..."

Gerasim baktı onun yüzüne, köpeği gösterdi, ilmik işareti yapıp eliyle kendi boğazını gösterdi ve avlu amirinin yüzüne sorar gibi baktı.

Gavrila "evet" anlamına başını sallayarak, "Evet, evet," dedi, "evet, kesinlikle."

Gerasim bakışını önüne indirdi, sonra birden silkindi, ayaklarının dibinden ayrılmayan, pek masum kuyruğunu sallayan, merakla kulaklarını dikmiş Mumu'yu gösterdi, boynuna ilmik geçirilip öldürmek işaretini tekrarladı ve Mumu'yu öldürme işini kendi üzerine alacağı anlamına göğsünü çok anlamlı bir şekilde yumrukladı.

Gavrila kolunu sallayarak karşılık verdi ona:

"Evet, oyalamaya, aldatmaya çalışıyorsun bizi."

Gerasim baktı ona, küçümser bir tavırla gülümsedi, tekrar göğsünü yumrukladı ve kapıyı çarparak kapadı. Herkes bir şey söylemeden şaşkın şaşkın bakıştı.

"Bu ne demek oluyor?" diye sordu Gavrila. "Kapıyı mı kapadı?"

Stepan, "Kendi haline bırakın onu, Gavrila Andreiç," dedi. "Söylediğini yapacaktır. Öyle biridir... Söz verdiyse, kesin yapar. Bu bakımda bizlere benzemez o... Bundan emin olabilirsiniz. Evet, emin olabilirsiniz."

Herkes başını sallayarak tekrarladı:

"Evet, öyledir. Kesin yapar dediğini."

Kuyruk amca pencereyi açtı, o da aynı şeyi söyledi: "Evet."

"Tamam, bakalım," dedi Gavrila. Ama nöbetçinin gene de nöbete devam etmesini söyledi. Görevi bahçıvanlık olan sarı pamuklu kumaş kaftanlı, soluk yüzlü bir uşağa dönüp ekledi: "Hey, Yeroşkacığım! Ne yapacağını biliyor musun? Kalın bir değnek alacaksın eline ve merdivende oturacaksın, bir şey olursa hemen koşup haber vereceksin bana!"

Yeroşka bir değnek aldı ve merdivenin en alt basamağına oturdu. Birkaç meraklının ve çocukların dışında herkes dağıldı. Gavrila eve döndü; Lyubov Lyubovna'ya, hanımefendiye her şeyin gerektiği gibi yapıldığını iletmesini söyledi ve her ihtimale karşı, arabacıyı mahalle bekçisine gönderdi. Hanımefendi mendiline bir düğüm atıp üzerine kolonya döktü, kokladı, onunla şakaklarını ovaladı, çay içti ve kırk damla taflanın etkisi hâlâ geçmiş olmadığı için tekrar uykuya daldı.

Bu telaştan bir saat sonra Gerasim'in odasının kapısı açıldı ve Gerasim dışarı çıktı. Üzerinde bayramlık kaftanı vardı, boynuna bağladığı ince bir iple Mumu yanındaydı. Yeroşka kenara çekilip yol verdi ona. Gerasim avlu kapısına yürüdü. Avludaki çocukların hepsi ses çıkarmadan ona bakıyordu. Gerasim dönüp kimseye bakmıyordu. Şapkasını gözlerinin üzerine indirmişti. Gavrila gözlemci olarak Yeroşka'yı onun arkasından yolladı. Yeroşka uzaktan, onun köpeğiyle aşevine girdiğini gördü ve aşevinin kapısında beklemeye başladı.

Aşevinde Gerasim'i tanıyorlardı, el kol hareketlerinden ne demek istediğini anlıyorlardı. Etli bir çorba söyledi ve elleriyle masaya destek yaparak oturdu. Mumu hemen yanındaki sandalyenin altında ayakta duruyor, zeki, ufacık gözleriyle pek sakin, Gerasim'e bakıyordu. Tüyleri pırıl pırıldı Mumu'nun: Daha yeni temizlendiği, tarandığı belliydi. Gerasim'e çorbasını getirdiler. Çorbaya ekmek doğradı, etleri küçük küçük parçaladı ve tabağı yere, Mumu'nun önüne koydu. Mumu her zamanki kibarlığıyla, ağzını yemeğe neredeyse dokundurmadan yemeye başladı. Gerasim uzun uzun baktı ona, birden iri iki gözyaşı damlası döküldü gözlerinden, biri köpeğin dik, küçük alnına düştü, biri çorbaya. Gerasim eliyle sildi yüzünü. Mumu tabaktaki çorbanın yarısını yedikten sonra yalanarak geri çekildi. Gerasim kalktı, çorbanın parasını ödeyip, garsonun tuhaf bakışları eşliğinde aşevinden çıktı.Yeroşka, Gerasim'i görünce hemen köşeye çekilip saklandı, Gerasim onu görmeden önünden geçtikten sonra tekrar arkasından yürüdü.

Gerasim, Mumu'nun ipini bırakmadan sakin yürüyordu. Sokağın başına gelince bir şey düşünüyormuş gibi durdu ve sonra birden çabuk adımlarla Kırım Geçidi'ne doğru yürümeye başladı. Yolda, ek bölüm yapılmakta olan bir evin inşaatına girdi, oradan koltuğunun altında iki tuğlayla çıktı. Kırım Geçidi'nde sahile döndü, kürekleri içinde, kamışlara bağlı iki sandalın olduğu yere kadar yürüdü (daha önce orada görmüştü o sandalları) Mumu ile birlikte birine atladı. Sebze bahçesinin köşesindeki kulübeden topal, yaşlı bir adam çıktı, bağırdı ona. Bu arada Gerasim başını arkaya atarak var kuvvetiyle küreklere öyle asılıyordu ki akıntıya karşı bile olsa, bir anda kıyıdan yüz kulaç açılmıştı. Yaşlı adam durup uzun uzun baktı arkasından, sırtını önce sol eliyle, sonra sağ eliyle kaşıdı ve topallayarak kulübesine döndü.

Gerasim durmadan kürek çekiyordu. Moskova artık gerilerde kalmıştı. Kıyıda çayırlar, bağlar, bahçeler, tarlalar, koruluklar, köy evleri uzanıyordu. Uzakta bir köy göründü... Gerasim kürekleri bıraktı, karşısında bölme tahtasında oturan Mumu'ya baktı, (Mumu kayığın dibinde su olduğu için çıkmıştı oraya) güçlü ellerini onun sırtına koyup hareketsiz, öylece kaldı. Bu arada dalgalar kayığı ağır ağır geri, Muskova'ya doğru götürüyordu. Neden sonra Gerasim

ayağa kalktı, yüzünde tuhaf bir telaşla, acele, tuğlaları iple birbirine bağladı, bir ilmik yapıp Mumu'nun boynuna geçirdi, kayığın dışına doğru uzattı, son bir kez daha baktı ona... Mumu saf saf, güvenle, hiç korkmadan, kuyruğunu hafifçe sallayarak bakıyordu sahibine. Gerasim başını öte yana çevirdi, gözlerini kapadı ve kollarını açtı... bir şey duymadı Gerasim ... ne suya düşen Mumu'nun attığı çığlığı, ne suya çarpmasının şapırtısını; onun için hayatının en gürültülü günü, bizlerin çok sakin, sessiz bir gecesi gibi sessizdi ve gözlerini tekrar açtığında gene, birbirini izleyen küçük dalgalarla sürükleniyordu nehirde, gene dalgalar kayığın kenarına çarpıyordu ve ancak arkada, uzakta, kıyıya yakın yerlerde birtakım kabartılar vardı.

Gerasim'i artık tamamen göremez olduğunda Yeroşka eve dönmüş, bütün gördüklerini anlatmıştı.

"Pekala," demişti Stepan, "demek suda boğdu köpeğini. Artık rahat olabiliriz. Gerasim bir söz verdiyse..."

Gün boyunca Gerasim'i gören olmadı. Öğlen yemeğe gelmedi. Akşam oldu; akşam yemeğinde de onun dışında herkes vardı.

Şişko çamaşırcı kadın ince sesiyle mırıldanıyordu:

"Çok tuhaf bir insan şu Gerasim! Pis bir köpek için bu kadar üzülmeye değer mi!.. Doğrusu, değmez!"

Stepan dolu bir kaşık pirinç lapasını ağzına götürürken sesini yükseltti:

"Hayır, Gerasim buradaydı..."

"Nasıl? Ne zaman?"

"Bundan iki saat önce. Nasıl olur? Avlu kapısında karşılaştım onunla; avludan dışarı çıkıyordu. Köpeği ne yaptığını soracak oldum kendisine ama canının çok sıkkın olduğu belliydi. İtti beni; anlaşılan yanına sokulmamı istemedi, o orman devi 'çekil başımdan' der gibi öyle bir itti ki beni aman aman!.." Stepan zoraki gülümseyerek ensesini kaşıdı. "Evet," diye ekledi, "doğrusu, eli çok ağır..."

Stepan'ın anlattıklarına gülenler oldu, yemekten sonra herkes dağıldı, gidip yattı.

O sırada T... şosesinde, sırtında bir bohça, elinde uzun bir sopayla dev gibi biri sağlam, çabuk adımlarla yürüyordu. Gerasim'di

bu. Sağına soluna bakmadan acele evine, köyüne, doğduğu yere gidiyordu. Zavallı Mumu'yu nehirde boğduktan sonra koşarak küçük odasına dönmüş, küçük birtakım eşyasını eski bir çula sarıp bohça yapmış, omzuna atmış, yola çıkmıştı. Onu Moskova'ya getirdikleri yolu hatırlıyordu; hanımefendinin onu aldırdığı köy şoseden ancak yirmi versta içerideydi. Şosede sarsılmaz bir yürekli-likle, aynı anda hem umutsuz, hem sevinçli bir kararlılıkla yürüyordu. Yürüyordu; göğsü sevinçle doluydu; gözleri tutkuyla, dosdoğru öne bakıyordu. Acelesi vardı Gerasim'in, yaşlı anacığı köyünde bekliyordu onu sanki, yabancı ellerde yıllarca dolaşmış, yabancı insanların arasında yıllarca hasret çekmiş oğlunu yanına çağırıyordu... Sakin bir yaz gecesi başlamıştı; bir tarafta, güneşin battığı tarafta gökyüzü hâlâ beyazdı, kaybolmakta olan günün son kızıllığı pek zayıftı orada... öte tarafta ise koyu mavi, gri bir karanlık yükselmekteydi. Gece o yandan gelmekteydi. Yüzlerce bıldırcın şarkı söylüyordu her yanda, yarış edercesine birbirlerine sesleniyorlardı... Gerasim duyamıyordu onları, güçlü bacaklarının onu yanlarından geçirdiği ağaçların duygulu gece hışırtısını da duyamıyordu ama karanlık çökmüş tarlalardan gelen olgunlaşmış çavdarın tanıdık kokusunu hissedebiliyor, karşıdan (doğduğu köyünden) esen rüzgârın onun yüzünü ne yumuşak okşadığını, saçlarında, sakalında nasıl oynadığını hissediyordu; önünde beyaz uzanan yolu (dümdüz, ok gibi evine giden yolu); gökyüzünde parlayan, ona yolunu gösteren sayısız yıldızı görüyordu. Ve sonra bir aslan gibi güçlü, canlı hissetti kendini Gerasim: Güneş yeni doğmuş, (Moskova'dan otuz beş versta uzakta) tekrar yürümeye başlayan genç adamı rutubetli kızıl ışığıyla canlandırmıştı...

İki gün sonra köyünde, kulübesindeydi Gerasim. Onun kulübesine yerleştirilmiş eski asker çok şaşırdı. Tasvirlerin karşısında haç çıkardıktan sonra hemen muhtara koştu. Muhtar önce şaşırdı ama ot biçme zamanı yeni başlamıştı...

Gerasim gibi bulunmaz bir işçinin eline hemen bir tırpan verdiler; eskiden olduğu gibi ot biçmeye gitti. Tırpanı savuruşunu seyretmek için köylüler toplanmış, onu seyrediyorlardı...

Moskova'da, Gerasim'in kaçmasının ertesi günü aramaya başlamışlardı onu. Odasına gitmişler, her yere bakmışlar, durumu

Gavrila'ya bildirmişlerdi. O da gidip bakmıştı Gerasim'in odasına, omuz silkip, sağır dilsizin kaçtığını ya da aptal köpeğiyle kendini nehre atıp boğulduğunu düşünmüştü. Durumu polise, hanımefendiye bildirmişlerdi. Hanımefendi çok kızmıştı, ne pahasına olursa olsun, onu bulmalarını emretmişti, onun köpeğini öldürmesini hiçbir zaman emretmediğini söylemiş ve nihayet alçak Gavrila'yı öyle bir haşlamıştı ki avlu amiri bütün gün (Kuyruk amca onu "Boş ver!" diye yatıştırmaya çalışırken) başını iki yana sallayarak şöyle mırıldanmıştı: "Ah, ah!"

Sonunda köyden, Gerasim'in köye döndüğü haberi geldi. Hanımefendi biraz sakinleşti; önce onun hemen Moskova'ya geri getirilmesi emrini verdi ama sonra böyle nankör bir insanı evinde istemediğini söyledi. Zaten kısa bir süre sonra da öldü, varislerinin ise Gerasim'i umursadıkları yoktu: Annelerinin bütün uşaklarını, hizmetçilerini dağıttılar.

Gerasim küçük kulübesinde yersiz yurtsuz bir köylü olarak hâlâ tek başına yaşıyor; eskiden olduğu gibi gücü kuvveti yerinde, eskiden olduğu gibi gene dört kişinin işini tek başına yapıyor ve gene eskiden olduğu gibi ağırbaşlı, sessiz, ciddi. Ama komşuları onun Moskova'dan döndükten sonra kadınlarla hiç ilgilenmediğinin, onlara dönüp bakmadığının ve yanına hiçbir köpeği almadığının farkındalar. Erkekler kendi aralarında şöyle konuşuyorlar: "Bununla birlikte adam mutlu, kadını ne yapacak, ayrıca köpek de ne işine yarayacak, hırsızı zorlasan sokamazsın kulübesine!" Sağır dilsiz Gerasim'in bahadır gücü üzerine işte böyle söylentiler dolaşıyordu köyde.

Faust

(Dokuz Mektupta Bir Öykü)

(Фауст)

Entbehren sollst du, sollst entbehren![1]
"Faust" (1. bölüm)

BİRİNCİ MEKTUP

Pavel Aleksandroviç V.'den Semyon Nikolayeviç V.'ye...
M...oye köyü, 6 Haziran 1850.

Sevgili dostum, buraya dört gün önce geldim ve söz verdiğim gibi kalemi elime aldım, sana yazıyorum. Sabahtan beri yağmur çiseliyor: Dışarı çıkmak olanaksız; ayrıca, canım da seninle sohbet etmek istedi. İşte, yine (söylemesi çok korkunç) tam dokuz yıldır uğramadığım eski yuvamdayım. Bu dokuz yılda neler, neler oldu! Doğru, ne dersen de, bambaşka biri oldum. Evet, gerçekten: Büyük ninemin konuk salonundaki köşelerinde tuhaf kıvrımlar olan mat aynayı hatırlıyorsundur; sürekli, o aynanın yüz yıl önce neler gördüğünü düşünürdün. Buraya gelince onun karşısına geçip kendime baktım ve elimde olmadan şaşırdım. Birden, son zamanlarda ne kadar yaşlandığımı, değiştiğimi fark ettim. Ne var ki yaşlanan yalnız ben değilim. Zaten çok eski olan küçük evim harabeye dönmüş, zor ayakta duruyor, sağı solu yamulmuş, sanki biraz toprağa gömülmüş. Kâhya kadınım iyi yürekli Vasilyevna (sanırım unut-

1 (Alm.) Vazgeçeceksin, onsuz yapacaksın.

mamışsındır onu: Ne güzel reçellerle ağırlardı seni), artık iyice çöktü, iki büklüm oldu; beni görünce çığlık bile atamadı, ağlamaya da başlayamadı, yalnızca ah vah etmeye, öksürüp aksırmaya başladı, bitkin bir durumda sandalyesine çöktü, elini kolunu salladı. İhtiyar Terentiy hâlâ dinç gösteriyor; eskiden olduğu gibi dik duruyor, yürürken, hâlâ aynı sarı pamuklu kumaş pantolonunun sardığı, senin bakarak birçok kez duygulandığın yukarıdan bağcıklı keçi köselesi, gıcırdayan aynı potinleriyle bacaklarını savurarak yürüyor... Ama, Tanrım! Bacaklarında o pantolonu şimdi nasıl sarkıyor! Saçları nasıl ak! Yüzü nasıl buruş buruş! Ve benimle konuşurken, bitişik odada birtakım hazırlıklar yaparken, emirler verirken ne gülesim geliyor, acıyorum ona. Ağzında diş kalmamış, konuşurken sanki ıslık çalıyor, tıslıyor. Ama bahçe çok güzel: Küçücük leylak, akasya, hanımeli fidanları (hatırlıyor musun, birlikte dikmiştik onları) büyümüş, kocaman olmuşlar; akağaçlar, akasyalar dal budak salmış; iki yanında ıhlamur ağaçları olan bahçe yolları özellikle çok güzel olmuş. Seviyorum bu yolları, ıhlamur ağaçlarının altındaki havanın gri yeşil rengini, hoş kokusunu çok seviyorum; koyu renk toprakta yer yer alacalı ışık lekelerini (biliyorsun, bahçemde yollarda kum yoktur) seviyorum. Çok sevdiğim meşe fidanı artık kocaman bir meşe ağacı olmuş. Dün öğlen sıcağında bir saatten fazla oturdum gölgesinde, bankta. Çok mutluydum. Otlar ne güzel boy atmışlardı; her şey altın rengi, güçlü ve yumuşaktı; gölgede bile öyleydi... Ya kuş sesleri! Sanırım, kuşları çok sevdiğimi unutmamışsındır. Kuğular durmadan kuğuruyorlardı, bir sarıasma serçesi arada bir ıslık çalıyor, bir ispinoz pek hoş şakıyor, karatavuklar kızıyor, cır cır ediyor, bir guguk kuşu uzaktan karşılık veriyordu; bir ağaçkakan çıldırmış gibi, ansızın çığlıklar atıyordu. Bu yumuşak, uyumlu uğultuyu uzun süre dinledim, yerimden kıpırdamak istemiyordu canım, uyuşmuş gibiydim, duygulanmıştım. Hem yalnızca bahçe değildi büyüyüp gelişen: Karşıma sürekli, eskiden tanıdığım küçük çocuklar olduklarını bir türlü hatırlayamadığım kocaman, iriyarı delikanlılar çıkıyor. Senin pek sevdiğin Timoşacık da tahmin edemeyeceğin kadar

kocaman bir Timofey olmuş. O zamanlar onun sağlığıyla ilgili endişelerin vardı, verem olduğundan kuşku ediyordun ama şimdi iri, pamuklu kumaş redingotunun dar kollarından dışarı sarkan kıpkırmızı ellerini, kalın adalelerini görsen!.. Ensesi boğa ensesi gibi, gür saçları sapsarı... tam bir Herkül! Ama yüzü ötekilere oranla daha az değişmiş, boyut olarak bile pek fark etmemiş ve güleç yüzünde senin o zamanlar dediğin "uykulu" gülümsemesi hâlâ duruyor. Oda hizmetçisi olarak aldım onu yanıma; Petersburg'daki oda hizmetçimi Moşkova'ya yolladım: Canımı çok sıkıyordu, başkentli davranışlarıyla üstünlük sağlamaya çalışıyordu bana. Köpeklerimden hiçbirini bulamadım, hepsi ölmüş. En çok yaşayanı Nefka olmuş ama o da, Argos'un Ulisses'i beklediği gibi beklememiş beni;[2] eski sahibini, av arkadaşını göremeden kapanmış gözleri. Şavka iyi, yine öyle, kısık sesle havlıyor, tek kulağı yine yırtık, kuyruğunda da yine, her zaman olduğu gibi dulavrat otlarıyla dolaşıyor. Senin eski odana yerleştim. Evet, güneş alıyor ve sineği bol; ayrıca, öteki odalara göre daha az eski ev kokusu var. Çok tuhaftır! Biraz ekşi, ağır küf kokusu hayal dünyamı çok etkiliyor: Bu kokudan hoşlanmadığımı söylemeyeceğim, hiç de öyle değil ama hüzünlendiriyor beni, nihayet can sıkıntısı veriyor. Senin gibi ben de seviyorum üzerinde madeni armalar olan göbekli komodinleri, arkalıkları yuvarlak, yamuk ayaklı beyaz koltukları, üzeri sinek pisliği dolu pembe cam karpuz avizeleri... Sözün kısası, dededen kalma her türlü mobilyayı... ama karşımda sürekli onları görmeye dayanamıyorum: Tedirgin bir can sıkıntısı (evet aynen öyle!) doluyor içime. Yerleştiğim odanın mobilyası son derece sade, olağan; ancak, köşedeki tozlu, yeşil camından içindeki eskiden kalma çanak çömleğin görünmediği raflı, dar, uzun dolabı olduğu yerde bıraktım ve duvara, (hatırlıyor musun, Manon Lesko[3] dediğin siyah çerçeveli bir kadın portresi vardı) işte o portreyi astırttım. Bu dokuz yıl içinde biraz kararmış ama gözleri gene öyle dalgın, kurnaz, zarif

2 Homeros'un *Ilyada*'sında Ulysses uzun yıllar dışarılarda dolaşırken köpeği agros sahibini beklemiş, o geldikten sonra hemen ölmüştü – ç.n.

3 Provo'nun *Kavaler de Grie ve Manon Lesko* (1731) romanının kadın kahramanı – ç.n.

bakıyor, dudakları gene öyle hoppa ve elemli gülümsüyor, ince parmaklarının arasındaki gülün taçyapraklarının yarısı gene öyle yolunmuş. Odamın perdeleri çok oyalıyor beni. Bir zamanlar yeşildiler ama güneşten artık sararmışlar: Üzerlerinde siyah boyayla "Darlenkurov Dervişi'nin" resimleri var. Perdelerden birinde bu derviş kocaman sakallı, gözleri yuvalarından uğramış ve ayağında sandaletler, yaralı bir genç kızı dağa götürüyor; bir başka perdede dört yiğit başlarında berelerle, omuzlarında yastıklarla bir kavgaya tutuşmuşlar; içlerinden biri ölmüş arka planda yatıyor; anlayacağın, korkunç şeyler oysa odada öylesine sakin bir hava var ki perdelerden hoş gölgeler vuruyor tavana... Bu odaya yerleştim yerleşeli bir rahatlık geldi üzerime; canım bir şey yapmak istemiyor, kimseyi görmek istemiyorum, bir şeyleri hayal etmek gelmiyor içimden, bir konuda fikir yürütmeye üşeniyorum ama düşünmeye üşenmiyorum: Senin de çok iyi bildiğin gibi, bunların ikisi ayrı şeydir. Önce çocukluk anılarım üşüştü üzerime... Nereye gidersem gideyim, neye bakarsam bakayım her yerde olanca parlaklıklarıyla, en küçük ayrıntılarına varana dek, belirgin, kıpırtısız çıkıyorlar karşıma... Sonra bu anıların yerini başkaları alıyor, sonra... sonra usulca uzaklaşıyorum geçmişten ve göğsümde yalnızca uykulu bir ağırlık çöküyor. Düşünsene! Göledin bendinde bir söğüt ağacının dibinde otururken hiç beklenmedik biçimde birden ağlamaya başladım ve oradan geçmekte olan, bana merakla baktıktan sonra yüzünü bana dönmeden yerlere kadar eğilerek selam verip yürüyerek uzaklaşan köylü bir kadından utanmasaydım, yaşıma başıma bakmadan, daha uzun süre ağlayacaktım. Buradan gidinceye, yani eylüle kadar o andaki duygumun devam etmesini çok isterdim, (elbette artık ağlamayacağım) ve komşulardan biri beni ziyaret etmeye kalkışırsa buna canım çok sıkılır. Neyse ki böyle bir tehlike söz konusu değil; iyi görüştüğüm komşum yok. Beni anladığını sanıyorum; deneyimlerinden, yalnızlığın çoğu zaman iyi olduğunu biliyorsun...

Ama canım sıkılmayacak. Yanımda birkaç kitap getirdim, buradaki kitaplığım da yeterince iyi. Dün bütün dolapları aç-

tım, küflenmiş kitaplarımı uzun süre karıştırdım. Daha önce dikkatimi çekmemiş ilginç çok şey buldum: 70'li yılların el yazması bir *Kandid* çevirisini; aynı yılların belletenlerini, dergilerini; "Bukalemunun zaferi" (yani Mirabeau'yu); "*Le Paysan perverti*" vb...[4] Çocuk kitapları buldum: Benim de, babamın da ve hatta, düşünebiliyor musun, büyükannemin de: Çok çok eski, alacalı bez ciltli bir Fransız gramerinin içinde iri harflerle şöyle yazıyor: *Ce livre appartient à Mlle Edoxie de Lavrine*[5] ve altında tarih var: 1741. Bir zamanlar yurtdışından getirdiğim kitaplar da gördüm, bunların arasında Goethe'nin "Faust"u da var. Bir zamanlar "Faust"un kelimesi kelimesine ezberimde olduğunu (elbette birinci bölümünün) belki bilmiyorsundur; okumaya doyamıyordum onu... Ama o günler, o düşler değişti, son dokuz yılda Goethe'yi elime hiç almadım diyebilirim. Çok iyi bildiğim o küçücük kitabı (berbat bir 1828 baskısıydı) görünce nasıl anlatılamaz bir duyguya kapıldım, bilemezsin! Aldım onu, yatağıma uzanıp okumaya başladım. O nefis birinci bölüm nasıl etkiledi beni! Mefistofeles'in ortaya çıkışı, söyledikleri... Hatırlıyor musun: "Hayatın dalgalarında, yaradılışın kasırgasında" içimde uzun zamandır yaşamadığım bir titremeye, coşku soğukluğuna sebep oluyorlardı. Her şeyi hatırladım: Gençlik yıllarımı hatırladım: Berlin'i de, üniversite öğrencilik yıllarımı da, *fraulein* Clara Stich'i de, Zendelman'ı Mefistofel rolünde de, Radziwill'in müziğini de, her şeyi... Uzun süre uyuyamadım: Gençlik yıllarım hayal gibi geldi gözlerimin önüne; ateş gibi, zehir gibi dolaşıyordu damarlarımda, yüreğim genişliyordu, sıkışıyordu, bir şey keman telleri gibi geriliyordu içimde, istekler kabarıyordu...

Evet, neredeyse kırk yıllık arkadaşın küçük evinde tek başına otururken işte böyle hayallere kaptırıyordu kendini! Beni öyle gören biri neler düşünürdü? Ne düşünebilirdi? Öyle görünmekten hiç utanmazdım. Utanmak... Bu da gençliğin bir belirtisidir ama neden yaşlanmaya başladığımı düşündüğümü biliyor musun? Şundan: Şimdi önümde neşeli duygularımı ço-

4 (Fr.) Köylünün ahlâksızlaşması.

5 (Fr.) Bu kitap matmazel Edoxie Lavrine'ye aittir.

ğaltmaya, büyütmeye, hüzünlü olanları azaltmaya çalışıyorum oysa gençliğimde tam tersini yapıyordum. Kimi zaman hüznümü bir hazine gibi taşıyordum yanımda, neşelenmeyi kendime yakıştıramıyordum...

Öyleyken, bana öyle geliyor ki bütün hayat deneyimime karşın, dünyada henüz denemediğim bir şey daha var ve bu "bir şey" de neredeyse en önemli olanı.

Eh, amma uzun yazdım! Hoşça kal! Bir dahaki sefere kadar hoşça kal! Sen Petersburg'da neler yapıyorsun? Aklıma gelmişken: Köydeki aşçım Saveliy'in selamı var sana. O da yaşlandı ama çok fazla değil, şişmanladı, biraz da cildi sarktı. Yine çok güzel haşlama soğanlı tavuk çorbası, üzeri desenli peynirli poğaça, senin çok sevdiğin, bütün bir gün pişmesini ayakta beklediğin ünlü bozkır yemeği pigus yapıyor. Ayrıca, kızartmaları da eskiden olduğu gibi öyle kuru yapıyor ki istersen tabağa tak tak vur, sanki karton... Neyse, hoşça kal!

Dostun P. B.

İKİNCİ MEKTUP

Aynı kişiden aynı kişiye
M...oye köyü, 12 Haziran 1850

Sevgili dostum, sana çok önemli bir haberim var. Dinle! Dün yemekten önce biraz dolaşmak istedim... ama bahçede değil; kente doğru yürümeye başladım. Herhangi bir amacın olmadan uzun, dümdüz bir yolda çabuk adımlarla yürümek çok hoş bir şey. Sanki bir iş yapıyormuşsun, acelen varmış gibi geliyor sana. Baktım, karşıdan bir fayton geliyor. İçimde bir korkuyla "Bana geliyor olmasın?" diye düşündüm... Ama hayır: Faytonda tanımadığım, bıyıklı biri vardı. Rahatladım. Ama fayton yanımdan geçerken adam sürücüye durmasını söyledi, kibarca çıkardı şapkasını ve daha da kibarca, benim falanca mı (ismimi söyledi) olduğumu sordu. Bunun üzerine ben de durdum ve sorguya çekilmekte olan bir zanlının cesaretiyle cevap ver-

dim: "Evet benim!" Bıyıklı adama koyun gibi bakarak "Bir yerde gördüm mü ben bu adamı?" diye geçirdim içimden.

Adam faytondan inerken sordu:

"Beni tanıyamadınız mı?"

"Tanıyamadım efendim."

"Ama ben hemen tanıdım sizi."

Biraz konuşunca onun bizim üniversiteden arkadaşınız Priimkov olduğu anlaşıldı, hatırlıyor musun Priimkov'u? Sevgili Semyon Nikolayeviç, biliyorum, şu anda şöyle düşünüyorsundur: "Çok önemli dediğin bu muydu? Hatırladığım kadarıyla, Priimkov kötü, aptal biri olmasa da, hayli boş biriydi." Evet, öyle, sevgili dostum ama konuşmamızın sonunu dinle.

"Ben," dedi, "köyünüze, bize komşu geldiğinize çok sevindim. Ama sevinen yalnızca ben değilim."

Sordum:

"İzninizle sorabilir miyim, başka kim gösterdi bu inceliği, geldiğime sevindi?.."

"Karım."

"Karınız mı?"

"Evet, karım: Sizi çok eskiden tanıyor."

"Eşinizin adını öğrenebilir miyim?"

"Vera Nikolayevna; kızlık soyadı Yeltsova'dır..."

Elimde olmadan haykırdım...

"Vera Nikolayevna!"

İşte, mektubumun başında sana sözünü ettiğim çok önemli haber bu...

Ama belki bunun da önemli bir haber olmadığını düşünüyorsundur... Geçmişimle ilgili bazı şeyler anlatmam gerekiyor sana... çok eski geçmişimle ilgili.

Seninle birlikte 180... yılında üniversiteyi bitirdiğimizde ben yirmi üç yaşındaydım. Sen devlet hizmetine girdin; ben ise, senin de bildiğin gibi, Berlin'e gitmeye karar verdim. Ancak, Berlin'de ekimden önce yapabileceğim bir şey yoktu. Yazı Rusya'da, köyde geçirmek, son kez doya doya tembellik etmek, sonra da ciddi olarak çalışmaya başlamak istiyordum. Bu son niyetimi ne ölçüde gerçekleştirebildiğimi burada anlatma-

mın gereği yok... Soruyordum kendime: "Peki, yazı nerede geçirmeliyim?" Kendi köyüme gitmek istemiyordum: Babam kısa bir süre önce ölmüştü, köyde yakın akrabalarımdan kimse yoktu, yalnızlıktan, canımın sıkılacağından korkuyordum... İşte bunun içindir ki bir akrabamın, dayımın, beni T*** ilindeki çiftliğinde konuk etmek önerisini kabul ettim. Dayımın hali vakti yerindeydi, iyi niyetli, sade bir insandı, büyük toprak sahibiydi. Onun yanına yerleştim. Dayımın ailesi çok genişti: İki oğlu, beş kızı vardı. Ayrıca, evinin içi çok kalabalıktı. Sürekli konuklar geliyordu ama ev yine de pek neşesizdi. Günler gürültülü geçiyordu, yalnız kalmanın, kafa dinlemenin olanağı yoktu. Her şey hep birlikte yapılıyordu, herkes bir şeyle ilgilenmeye, bir şeyler düşünmeye çalışıyordu ve günün sonunda herkes yorgunluktan bitkin düşüyordu. Tatsız bir hayattı bu. Gitmeyi düşünmeye başlamıştım, yalnızca dayımın isim gününün kutlanmasını bekliyordum ama tam o gün baloda Vera Nikolayevna Yeltsova'yı gördüm.

O zaman on altı yaşındaydı. Annesiyle birlikte, dayımın çiftliğinden beş versta ötede küçük bir çiftlikte yaşıyorlardı. Babası (babasının mükemmel bir insan olduğunu söylüyorlardı) kısa zamanda albaylığa yükselmiş, daha da yükselecekmiş ama avda bir arkadaşının yanlışlıkla ateş etmesi sonucu genç yaşta ölmüş. Babası öldüğünde Vera Nikolayevna bebekmiş. Annesi de olağanüstü bir kadınmış: Birkaç dil konuşabiliyormuş, çok bilgiliymiş. Severek evlendiği kocasından yedi veya sekiz yaş büyükmüş; kaçarak evlenmiş onunla. Kocasını kaybetmenin büyük acısını hayatının sonuna kadar yaşamış (Priimkov'un anlattığına göre, kızının evlenmesinden hemen sonra ölmüş) ve yalnızca siyah giysiler giymiş. Manalı, esmer yüzünü çok iyi hatırlıyordum. Gür saçları ağarmıştı, ışığı sönük gibi iri gözlerinin bakışı sertti, ince burnu kalkık. Babası (Ladanov'du babasının adı) on beş yıl İtalya'da kalmıştı. Vera Nikolayevna'nın annesi Albanolu, sıradan köylü bir kadından doğmaydı ve Ladanov'un kaçırdığı kadıncağızı doğumun ertesi günü, nişanlısı İtalyan öldürmüştü... Zamanında bu olayın büyük yankısı olmuştu. Ladanov, Rusya'ya döndükten sonra uzun sü-

re yalnızca evinden değil, odasından bile çıkmamıştı, kimyayla, anatomiyle, büyüyle ilgileniyor, insan hayatını uzatmaya çalışıyormuş, ruhlarla ilişki kurmanın, ölüleri geri çağırmanın mümkün olduğunu düşünüyormuş... Komşuları onun bir büyücü olduğunu düşünüyorlarmış. Ladanov kızını çok seviyormuş, her şeyi kendi öğretmiş ona ama kaçarak Yeltsov'la evlenmesini hiçbir zaman affedememiş, onu da, kocasını da görmek istememiş, ikisini de her zaman lanetle anmış ve yapayalnız ölmüş. Bayan Yeltsova dul kalınca bütün boş zamanını kızının eğitimine vermiş, neredeyse kimseyle görüşmüyormuş. Ben Vera Nikolayevna ile tanıştığımda o, (düşünebiliyor musun?) hayatında hiçbir kentte bulunmamış, yaşadığı ilin merkezine bile gitmemişti.

Vera Nikolayevna olağan Rus genç kızlarına hiç benzemiyordu: Özel bir şey vardı onda. Her şeyden önce, onun bütün davranışlarındaki, konuşmalarındaki tuhaf sakinlik şaşırtmıştı beni. Hiçbir şeyi önemsemiyordu, endişe etmiyordu, sakin ve akıllı cevaplar veriyor, dikkatle dinliyordu. Yüzündeki ifade bir çocuğunki gibi içten, yalansız ama dalgın olmasa da, biraz soğuk ve tekdüzeydi. Neşeli olduğu anlar seyrekti ve neşesi başkalarının neşesine benzemiyordu: Her şeyinde masum bir ruhun aydınlığı, içten neşesi hissettiriyordu kendini. Kısa boyluydu, çok düzgün, ince bir yapısı vardı, yüz hatları düzgün, zarifti, alnı dümdüzdü, saçları parlak siyah, burnu annesininki gibi biçimli, dudakları oldukça kalın; siyah tonda gri gözleri hoş kokan kalkık kirpiklerinin altından pek dik bakıyordu. Elleri küçük ama çok güzeldi: Birtakım yetenekleri olan insanların böyle elleri olmaz... ve gerçekten de,Vera Nikolayevna'nın özel hiçbir yeteneği yoktu. Sesi yedi yaşında bir kız çocuğununki gibi tizdi. Dayımın balosunda tanıştırdılar beni onunla ve birkaç gün sonra da ilk kez gittim onların evine.

Bayan Yeltsova çok tuhaf, kişilik sahibi, direşken, aklı başında bir kadındı. Benim üzerimde güçlü bir etkisi vardı: Hem saygı duyuyordum ona, hem korkuyordum kendisinden. Her şeyi sistemliydi, kızını da belli bir sistemle yetiştirmişti ama özgürlüğünü hiçbir zaman kısıtlamamıştı. Kızı seviyordu onu ve

her şeyine kesin inanıyordu. Bayan Yeltsova'nın ona bir kitap verip şöyle demesi yetiyordu: "Şu sayfayı okuma." Vera Nikolayevna bir önceki sayfayı okuyunca yasaklanan sayfaya bakmıyordu bile, bir sonraki sayfaya geçiyordu. Ama bayan Yeltsova'nın *idées fixes*,[6] korkuları vardı. Sözgelimi, hayallerine dokunacak her şeyden ateşten korkar gibi korkardı. Kızı, on yedi yaşına kadar tek bir öykü, tek bir şiir okumamış olmasına karşın, coğrafya, tarih, hatta doğa bilimleri konularında bilgisiyle beni, belki de bildiğin gibi, hiç de kötü bir bilim adamı adayı olmayan beni sık sık şaşırttığı oluyordu. Bir gün bayan Yeltsova'yla, onu sohbete çekmek zor olsa da (konuşmayı hiç sevmezdi), korkuları üzerine konuşmayı denedim. Başını salladı yalnızca. Neden sonra şöyle dedi:

"Şiir okumanın hem yararlı, hem güzel olduğunu söylüyorsunuz... Bence hayatta bir seçim yapmak gerekir: Yararlıyı mı, güzel olanı mı seçeceksiniz; kesin kararınızı vermeli, kararınızdan dönmemelisiniz. Bir zamanlar ben de bu ikisini bir araya getirmek istemiştim... İmkânsız bir şeydir bu ve mahvolmaya veya adiliğe götürür kişiyi."

Evet, bayan Yeltsova dürüst, mağrur ve fanatizme, batıl inançlara uzak olmayan çok ilginç bir kadındı. Bir gün "Hayattan korkuyorum," demişti bana. Ve gerçekten, korkuyordu hayattan; hayatın temelini oluşturan ve seyrek olarak ama ansızın dışa vuran gizli güçlerden korkuyordu. Böyle şeylerle karşılaşanların durumu hiç iyi değildir! Bu güçler Yeltsova'yı da korkunç etkilemişti: "Annesinin ölümünü, kocasının ölümünü, babasının ölümünü düşünsene... Kim korkmaz! Kadıncağızın gülümsediğini hiç görmedim. Sanki kendini bir yere kilitlemiş, anahtarını da suya atmıştı. Hayatında çok acılar çekmiş ve anlaşılan, çektiklerini hiçbir zaman hiç kimseyle paylaşmamış, her şeyi içinde saklamıştı. Duygularını kimseye açmamaya kendini öylesine alıştırmıştı ki kızına olan tutkulu sevgisini dışa vurmaya bile çekiniyordu; benim yanımda bir kez bile öpmemişti kızını, her zaman 'Vera,' demişti ona, hiçbir zaman 'Veracığım' dememişti. Bir sözcüğünü hatırlıyorum; bir

6 (Fr.) Sabit fikirleri.

gün biz günümüz insanları hepimizin tükenmiş olduğumuzu söylemiştim ona... Şöyle karşılık vermişti: "Hiçbir şey için kendini tüketmeye değmez, insan kendini zorlamalı ya da bir şeye dokunmamalı..."

Yeltsova'ya gelen giden çoktu ama ben çok sık ziyaretine gidiyordum. İçimden, onun kendini bana yakın hissettiğinin farkındaydım; Vera Nikolayevna'dan da çok hoşlanıyordum. Birlikte sohbet ediyor, yürüyüşlere çıkıyorduk... Annesi engel olmuyordu bize; Vera Nikolayevna hep annesinin yanında olmak istiyordu, kendi açımdan ben de baş başa kalmak ihtiyacını pek duymuyordum. Vera Nikolayevna'nın sesli düşünmek gibi tuhaf bir huyu vardı; kendisini gün boyu şaşırtan, etkileyen şeyler üzerine gece uyurken yüksek sesle konuşuyordu. Bir gün yüzüme dikkatle bakarak ve her zamanki alışkanlığıyla kolunu sakince bir yere dayayarak şöyle dedi: "B.'nin iyi biri olduğunu düşünüyorum ama ona güvenmek imkânsız." Aramızdaki ilişki çok dostça, iyiydi. Ama bir gün aydınlık gözlerinin derinlerinde, çok uzaklarda tuhaf bir şey, bir hoşluk ve sevecenlik görür gibi oldum... Ama yanılmış olabilirdim.

Bu arada zaman geçiyordu, yola çıkmaya hazırlanmam gerekiyordu. Ama sürekli oyalanıyordum. Kimi zaman, böylesine bağlandığım bu güzel kızı kısa bir süre sonra artık göremeyeceğimi hatırlayınca, düşününce fena oluyordum... Berlin benim için çekiciliğini yitirmeye başlamıştı. İçimde olan biteni kendime itiraf etmeye cesaretim yoktu ya da içimde neler olup bittiğinin bilincinde değildim, ruhumu duman kaplamış gibiydi. Ve nihayet bir sabah benim için her şey açık seçik ortaya çıktı. Şöyle geçirdim içimden: "Başka ne arayacaksın, neye yöneleceksin? İşte, gerçek elinde. En iyisi burada kalıp onunla evlenmek değil mi?" Ve düşün, bu evlilik düşüncesi o zaman hiç korkutmamıştı beni. Tersine, sevindirmişti bile. Üstelik niyetimi aynı gün açıkladım ama normal olarak bekleneceği gibi Vera Nikolayevna'ya değil, Yeltsova'ya. Yaşlı kadın baktı yüzüme.

"Hayır," dedi, "sevgili dostum, siz Berlin'e gidin, biraz daha yetiştirin kendinizi. İyi bir gençsiniz ama Vera'ya göre bir koca olamazsınız."

Başımı önüme eğdim, yüzüm kıpkırmızı oldu ve şimdi daha çok şaşıracaksın, o anda hak verdim Yeltsova'ya. Bir hafta sonra ayrıldım köyden ve o zamandan sonra bir daha ne annesini, ne de Vera Nikolayevna'yı gördüm.

Durumumu kısaca anlattım sana, biliyorum çünkü, "ayrıntılardan" hazzetmezsin. Berlin'de çok kısa zamanda unuttum Vera Nikolayevna'yı... Ama itiraf ediyorum, onunla ilgili bu beklenmedik haber heyecanlandırmıştı beni. Onun bu kadar yakınımda bulunması, komşum olması, birkaç gün içinde onu göreceğim düşüncesi heyecanlandırmıştı beni. Geçmiş gökten düşer gibi birden çıkmıştı karşıma. Priimkov beni özellikle, eski arkadaşlığımızı yeniden başlatmak amacıyla ziyaret ettiğini ve en kısa zamanda beni evinde görmeyi ümit ettiğini söyledi. Kendisinin süvari subayı olduğunu, teğmenken emekliye ayrıldığını, benim çiftliğimden sekiz versta ötede bir yer aldığını, çiftlik işleriyle ilgilendiğini, üç çocuğunun olduğunu ama ikisinin öldüğünü, beş yaşında bir kızının olduğunu anlattı.

"Karınız beni hatırlıyor mu?" diye sordum.

Priimkov hafif duraksayarak karşılık verdi:

"Evet, hatırlıyor; elbette, o zamanlar henüz çocuk olduğunu söyleyebiliriz ama annesi çok övüyordu sizi, eşimin de toprağı bol olsun annesinin her sözcüğüne nasıl değer vererek andığını bilemezsiniz... Yeltsova'nın, Vera'ya göre olmadığımla ilgili söylediklerini hatırladım... Priimkov'a yukardan bakarak 'Demek sen ona göreydin,' diye geçirdim içimden. Priimkov birkaç saat oturdu bende. Çok iyi, sevimli bir insan, çok alçakgönüllü konuşuyor, çok içten bakıyor; sevilmeyecek biri değil... Ama onu tanıdığımız günlerden bu yana zekâsı pek gelişmemiş. Kesinlikle ziyaret edeceğim onu, belki de yarın. Vera Nikolayevna'dan nasıl bir kadın çıktığını çok merak ediyorum."

Ah hain arkadaşım benim, sanırım şu anda direktör masanda otururken gülüyorsundur bana ama ben Vera Nikolayevna'nın bende bırakacağı izlenimi gene de yazacağım sana. Hoşça kal!

Bir sonraki mektupta görüşmek üzere.

Dostun P.B.

M...oye köyü 16 Haziran 1850

Evet, kardeşim, Vera Nikolayevna'nın evindeydim, gördüm onu. Her şeyden önce olağanüstü bir durumdan söz etmeliyim sana: İster inan, ister inanma, sen bilirsin, Vera Nikolayevna yüzden de beden olarak da neredeyse hiç değişmemiş. Karşıdan bana doğru gelirken az kaldı "Ah!" diye haykıracaktım: On yedi yaşında bir genç kız gibiydi, işte o kadar! Yalnızca gözleri değildi bir kızın gözleri. Aslında genç kızken de çocuk gözleri gibiydi gözleri, çok aydınlıktı. Ama aynı sakinlik, aynı aydınlık, sesi de aynıydı, alnında tek kırışık yoktu, sanki bu aradan geçen yıllarda bir yerlerde karın içinde yatmıştı. Oysa şu anda yirmi sekiz yaşında ve üç çocuk doğurmuştu... İnanılacak gibi değil! Sakın peşin fikirli olduğum için abarttığım gelmesin aklına lütfen. Tersine, ondaki bu "değişmezlik" hiç hoşuma gitmedi.

Yirmi sekiz yaşında eş ve anne olan bir kadının genç bir kız gibi olmaması gerekir: Vera Nikolayevna çok şeyler yaşamış. Çok iyi karşıladı beni; gelişim Priimkov'u ise düpedüz sevindirdi: İyi niyetli bu adam, samimi olabileceği insanlar arıyor sanki. Evleri çok güzel ve temiz. Vera Nikolayevna genç bir kız gibi de giyinmişti: Beyazlar içindeydi, belinde mavi bir kuşak vardı, boynunda altın, ince bir zincir. Kızı çok sevimli ama ona hiç benzemiyor; daha çok anneannesini andırıyor. Konuk salonunda kanepenin üzerinde duvarda yaşlı kadının, ona şaşırtıcı biçimde benzeyen bir portresi asılı. Salona girer girmez dikkatimi çekti bu portre. Sanki dikkatli, sert bakıyordu bana. Oturduk, geçmişi hatırladık, biraz konuştuk. İster istemez arada Yeltsova'nın portresine takılıyordu gözüm. Vera Nikolayevna portrenin tam altında oturuyordu: En çok orada oturmayı seviyordu. Benim şaşkınlığımı düşün: Vera Nikolayevna bu yaşa kadar tek roman, (tek şiir, onun deyimiyle) uydurma bir eser okumamıştı! İnsan aklının yüce hazlarına onun bu kayıtsızlığına üzüldüm. Akıllı, tahmin ettiğim kadarıyla, ince duyguları olan bir kadında düpedüz, bağışlanamaz bir şeydi bu.

"Ne o, hiçbir zaman öyle kitapları okumamayı prensip mi edindiniz kendinize?" diye sordum.

"Hayır," dedi, "Okumaya zamanım olmadı."

"Demek zamanınız olmadı! Şaşırdım!" Priimkov'a dönüp devam ettim: "Hiç değilse siz okumaya yönlendirseydiniz eşinizi."

Priimkov, "Bunu seve seve yapardım, ancak..." diye başlayacak oldu.

Ama Vera Nikolayevna kesti sözünü:

"Numara yapma. Sen de pek sevmezsin şiiri."

Priimkov karşılık verdi:

"Şiiri, tamam, pek sevmem ama romanları, örneğin..."

"Peki," dedim, "akşamları ne yapıyorsunuz, neyle vakit geçiriyorsunuz? Kâğıt mı oynuyorsunuz?"

Vera Nikolayevna cevap verdi:

"Bazen oynuyoruz, hem zaman geçireceğimiz az mı şey var? Okuyoruz: Şiirin dışında, okuyacak çok iyi şeyler var."

"Şiiri neden bu kadar küçümsüyorsunuz?"

"Küçümsemiyorum. Çocukluğumda böyle hayali, uydurma şeyleri okumaya alışmadım. Anneciğim öyle olmasını istiyordu; daha sonra yaşadıkça daha çok inandım ki anneciğimin her yaptığı, her söylediği doğruydu, kutsal bir gerçekti."

"Ancak, siz ne derseniz, nasıl düşünürseniz düşünün, ben sizinle aynı fikirde değilim. Ve hiç kuşkum yok, kendinizi en temiz, en yasal bir hazdan boşuna mahrum ediyorsunuz. Öyle ya, müziği, resmi kabul ediyorsunuz, yadsımıyorsunuz. Peki, şiiri neden yadsıyorsunuz?"

"Yadsımıyorum. Henüz tanışmadım şiirle, asıl neden bu..."

"Öyleyse bu işi ben üzerime alıyorum! Anneniz hayattayken güzel sanat eserleriyle tanışmanızı yasaklamış size."

"Evet, evlenince anneciğim bana koyduğu bütün yasakları kaldırdı üzerimden ama okumak hiç gelmedi aklıma... Nasıl dediniz? Yani roman okumak..."

Vera Nikolayevna'yı şaşkınlık içinde dinliyordum. Bu kadarını beklemiyordum.

Sakin bakışıyla bakıyordu yüzüme. Yüksek sesle,

"Size bir kitap getireceğim!" dedim.

Bir süre önce okuduğum *Faust* gelmişti aklıma.

Vera Nikolayevna pek sakin, çekti içini. Biraz çekinerek sordu bana:

"Bu... bu George Sand'ın değil, değil mi?"

"Ya! demek onun adını duydunuz? Onun olsa ne fark eder? Hayır, ben size başka bir yazarın eserini getireceğim. Almancayı unutmadınız, değil mi?"

"Hayır, unutmadım."

Priimkov araya girdi:

"Bir Alman gibi konuşuyor."

"Çok güzel! Getireceğim size onu... Size ne harika bir kitap getirdiğimi göreceksiniz."

"Tamam, göreceğim. Ama şimdi bahçeye çıkalım. Nataşa sabırsızlanıyor çünkü."

Vera Nikolayevna kızının başındakinin aynı (ama biraz daha büyüğü) yuvarlak, hasır bir çocuk şapkası koydu başına ve bahçeye çıktık. Vera Nikolayevna ile yan yana yürüyorduk. Temiz havada, yüksek ıhlamurların gölgesinde, özellikle şapkasının altından bana bakmak için dönüp başını biraz geriye attığında yüzü çok daha sevimli görünüyordu. Arkamızdan gelen Priimkov, önümüzde zıplayarak koşan küçük kız olmasaydı, otuz beş değil, yirmi üç yaşında olduğumu, daha yeni Berlin'e gitmeye hazırlandığımı, dahası, o anda bulunduğumuz bahçenin Yeltsova'nın bahçesi olduğunu düşünebilirdim. Sonunda tutamadım kendimi, edindiğim izlenimi açtım Vera Nikolayevna'ya.

"Görünüş olarak çok az değiştiğimi söylüyorlar," dedi. "Bunun yanında, ruhsal yönden de değişmedim."

Küçük bir Çin evi gördük.

Vera Nikolayevna, "Bizim Osipovko'da böyle bir ev yoktu," dedi. "Ama böyle döküntü olduğuna bakmayın. İçerisi çok güzel ve serindir."

O küçük eve girdik. Şöyle bir göz gezdirdim.

"Bakın ne diyeceğim Vera Nikolayevna," dedim, "adamlarınıza söyleyin, bir daha gelişime kadar buraya bir masa, birkaç sandalye getirsinler. Burası gerçekten harika. Burada kitap

okuyacağım size... Goethe'nin *Faust*'unu... Size nasıl bir şey okuyacağımı göreceksiniz..."

Vera Nikolayevna pek saf,

"Evet, sinek olmuyor burada," dedi, "peki ne zaman geleceksiniz?"

"İki gün sonra."

"Tamam, söyleyeceğim."

Bizimle arkamızdan küçük eve giren Nataşa ansızın bir çığlık attı, yüzü bembeyaz geri çekildi.

Vera Nikolayevna sordu ona:

"Ne oldu?"

Nataşa parmağıyla köşeyi göstererek, "Ah anneciğim," dedi, "baksana ne korkunç bir örümcek var orada!.."

Vera Nikolayevna köşeye baktı, gri duvarda kocaman bir örümcek tırmanıyordu.

"Korkacak ne var kızım?" dedi. "İnsanı ısırmaz o, bak..."

Vera Nikolayevna, ben onu durdurmayı başaramadan, çirkin böceği eline almış, avucunda bir an dolaşmasına izin verdikten sonra yere atmıştı.

"Çok cesaretlisiniz!" diye haykırdım.

"Bunun cesaretle ne alakası var?" dedi. "Bu zehirli örümceklerden değildir."

"Anlaşılan, eskiden olduğu gibi, doğa konusunda hâlâ çok bilgilisiniz. Ama ben yine de elime almazdım onu."

Vera Nikolayevna, "Korkacak bir şey yok," diye tekrar etti.

Nataşa bir şey söylemeden baktı ikimize, gülümsedi.

"Annenize ne çok benziyor!" dedim.

Vera Nikolayevna dudaklarında içten bir gülümsemeyle karşılık verdi:

"Evet... Bu çok mutlu ediyor beni. Umarım yalnızca yüzden benzemez anneme!"

Yemeğe çağırdılar bizi, yemekten sonra eve döndüm.

Yemekler çok güzel ve lezzetliydi. Bunu parantez içinde özellikle senin için belirtiyorum! Yarın *Faust*'u götüreceğim onlara. İhtiyar Goethe ile başarısız olmaktan korkuyorum. Her şeyi ayrıntılarıyla yazacağım sana.

Peki, şimdi bütün "bu olanlar" üzerine ne düşünüyorsun? Beni çok etkilediklerini, Vera Nikolayevna'ya âşık olmaya hazır olduğumu falan mı? İlgisi yok kardeşim! Kendimi biliyorum, aklım başımda benim! Ettiğim aptallıklar yeter, öyle bir şey olamaz! Hayata yeni baştan başlayacak çağda değilim. Ayrıca, daha önce de böyle kadınlardan hoşlandığım çok oldu... Hem nasıl kadınlar!

İçim titriyor, yüreğim acıyor
Hayranlık duyduklarımdan utanıyorum.

Ancak, ne olursa olsun, bu komşuluktan çok memnunum; zeki, sade, aydınlık bir insanla görüşmek olanağına sahip olmak mutlu ediyor beni. Daha sonra nelerin olacağını zamanı geldiğinde öğreneceksin.

Dostun P. B.

DÖRDÜNCÜ MEKTUP

Aynı kişiden aynı kişiye
M...oye köyü 20 Haziran 1850

Sevgili dostum, *Faust*'u okuma işi dün oldu ve olması gerektiği gibi geçti. Önce şunu söylemek için acele ediyorum sana: Beklenmedik bir başarıydı... yani "başarı" sözcüğü olmadı burada. Evet, dinle: Yemek vakti gittim oraya. Masada altı kişiydik: Vera Nikolayevna, Priimkov, kızı, mürebbiye (pek bir anlamı olmayan beyazlı kadın), ben ve temiz, yorgun yüzü sakalsız, yüzündeki ifade son derece sakin, dürüst, gülümsediğinde dişsiz olduğu görülen, kahverengi, kısa redingotlu, yaşlı, hindiba kahvesi kokan bir Alman... Yaşlı bütün Almanlar öyle kokar zaten. Tanıştırdılar beni onunla: Priimkov'un komşusu H... prens ailesinde Almanca öğretmeni Schimmel adında biri. Anlaşılan Vera Nikolayevna'nın büyük saygısı vardı ona ve okumaya katılması için onu da davet etmiş. Yemeğe çok geç oturduk ve uzun süre kalkmadık masadan, sonra do-

laşmaya çıktık. Hava çok güzeldi. Sabahleyin yağmur yağmış, rüzgâr uğuldayarak esmişti, akşama doğru düzelmişti. Vera Nikolayevna ile açıklık bir yere çıktık. Tam başımızın üstünde yükseklerde büyük, pembe bir bulut vardı; bulutun üzerinde boydan boya, duman gibi gri şeritler uzanıyordu; en ucunda kâh kaybolan, kâh göz kırpan bir yıldız görünüyordu, biraz daha ötede gökyüzünün hafiften kızarmış mavisinde hilal şeklinde ay bembeyazdı. O bulutu gösterdim Vera Nikolayevna'ya.

"Evet," dedi, "çok güzel ama siz şuraya bakın."

Dönüp baktım. Ufka yaklaşmış güneşin önünü koyu mavi kocaman bir bulut kapamıştı; görünüşüyle ateş püsküren bir yanardağı andırıyor, üst yanı gökyüzüne geniş bir demet gibi uzanıyordu; erguvan rengi bir ışık her yandan sarmıştı onu ve yalnızca bir yerinde, tam ortasında güneş kızgın bir kraterden çıkıyormuş gibi gösteriyordu kendini...

Priimkov, "Fırtına geliyor," dedi.

Ama konudan saptım. Son mektubumda yazmayı unuttum sana: Priimkovlar'ın evinden eve dönünce, orada "Faust"tan söz ettiğime pişman olmuştum; Almanlar söz konusu olduğuna göre, Schiller'den başlamak çok daha iyi olurdu. Özellikle, Grehten'le tanışma sahnesine kadar olan ilk sahneler korkutuyordu beni. Mefistofeles konusunda da içim rahat değildi. Ama "Faust"un etkisi altındaydım ve başka bir şeyi isteyerek okuyamazdım. Hava iyice kararınca küçük Çin evine gittik; bir gün önce orayı düzene koymuşlardı. Kapının tam karşısında, küçük kanepenin önünde üzeri kilim kaplı küçük, yuvarlak bir masa vardı. Her yana sandalyeler, koltuklar yerleştirilmişti; masada bir lamba yanıyordu. Küçük kanepeye oturdum, kitabı çıkardım. Vera Nikolayevna biraz uzağa, kapının önünde bir koltuğa oturdu. Kapının hemen dışında karanlıkta, lambayla aydınlatılmış yeşil bir akasya dalı hafiften sallanıyordu; gecenin havası arada bir esintiyle doluyordu odaya. Priimkov masaya, benim yanıma, Alman onun yanına oturdu. Mürebbiye Nataşa ile evde kalmıştı. Kısa bir giriş konuşması yaptım: Doktor Faust'un eski efsanesinden, Mefistofel'in anlamın-

dan, Goethe'in kendinden söz ettim; ben okurken bir şeyi anlamayan olursa lütfen beni durdurup sormasını rica ettim. Sonra öksürdüm... Priimkov şekerli su isteyip istemediğimi sordu. Bana bu soruyu sormanın kendisine büyük haz verdiği her şeyinden belliydi. İstemediğimi söyledim. Odanın içinde derin bir sessizlik vardı. Gözlerimi kitaptan kaldırmadan okumaya başladım. Rahat değildim, kalbim hızlı çarpıyor, sesim titriyordu. Duygulanıp yüksek sesle heyecanını ilk gösteren Alman oldu ve ben okuduğum sürece yalnızca o bozdu sessizliği... Arada bir şöyle diyordu: "Harika! Yüce bir şey! Burası çok derin işte!" Fark ettiğim kadarıyla, Priimkov sıkılıyordu: Almancası oldukça zayıftı ve şiiri sevmediğini de gizlemiyordu zaten!.. İstese kalkıp gidebilirdi! Yemekte, o olmadan da okuyabileceğimizi ima etmek istemiştim kendisine ama içim elvermemişti, bir şey söylememiştim. Vera Nikolayevda yerinden kıpırdamıyordu; belli etmeden iki kez bakmıştım ona. Gözleri dikkatli ve doğrudan bana bakıyordu; yüzü soluk gibi gelmişti bana. Grehten ve Faust'la ilk tanıştığı anda koltuğun arkalığından ayrılmış, kollarını önünde kavuşturmuş, sonuna kadar o durumda kıpırdamadan kalmıştı. Priimkov'un midesinin bulandığını hissediyordum, bu önce dokundu bana ama biraz sonra unuttum onu, heyecanla, kendimi vererek okumayı sürdürdüm... Ben yalnızca Vera Nikolayevna için okuyordum: İçimde bir ses onun *Faust*'tan hoşlandığını söylüyordu. Okumayı bitirdiğimde (müzikal bölümü atlamıştım: Orası biçim olarak daha çok ikinci bölüme dahildi; bu arada *Brochen Geceleri*'nden bazı bölümleri de geçmiştim)... Son sözcük "Henry!" duyulduğunda Alman heyecanla şöyle dedi: "Tanrım! Ne güzeldi!" Okumanın bittiğine sevindiği belli Priimkov (zavallı!) hemen ayağa kalktı, derin bir soluk aldı, kendisine bu hazzı tattırdığım için teşekkürler etmeye başladı... Cevap vermedim: Ben Vera Nikolayevna'ya bakıyordum... Onun ne diyeceğini duymak istiyordum. Vera Nikolayevna ayağa kalktı, kararsız adımlarla kapıya yürüdü, eşikte bir an durdu ve sakin, bahçeye çıktı. Arkasından koştum. Yeni birkaç adım atmıştı; beyaz giysisi gölgede yeni parlamıştı ki seslendim arkasından:

"Neyiniz var? Hoşunuza gitmedi mi?"

Vera Nikolayevna durdu.

"Bu kitabı bana bırakabilir misiniz?" dedi.

"Sizin olmasını isterseniz, hediye bile ederim onu size, Vera Nikolayevna."

"Minnettar olurum."

Ve uzaklaşıp gözden kayboldu Vera Nikolayevna.

Priimkov ile Alman yanıma geldiler.

Priimkov, "Çok sıcak!" dedi. "Boğucu bir hava var! Karım nereye gitti?"

"Sanırım eve," dedim.

"Bence yemek saati gelmiştir," dedi Priimkov. Bir an sustuktan sonra bana dönüp ekledi:

"Çok güzel okuyorsunuz."

"Vera Nikolayevna galiba çok hoşlandı *Faust*'tan," dedim.

Priimkov karşılık verdi:

"Ah, kesinlikle!"

Eve gittik.

Priimkov bizi karşılayan oda hizmetçisi kadına sordu:

"Hanımefendi nerede?"

"Yatak odasına çıktılar."

Priimkov yatak odasına çıktı. Ben Schimmel'le terasa çıktım. Yaşlı adam gökyüzüne baktı. Enfiyesini çekerken tane tane konuşarak şöyle dedi:

"Ne çok yıldız var!" Enfiyesini bir kez daha çekerek ekledi: "Bunların her biri bir dünya."

Cevap vermeyi düşünmedim, bir şey söylemeden gökyüzüne bakmakla yetindim. Gizli bir şaşkınlık geriyordu ruhumu... Yıldızlar gerçekten bize bakıyorlarmış gibi geliyordu bana. Beş dakika sonra Priimkov geldi, yemek odasına davet etti bizi. Çok geçmeden Vera Nikolayevna da geldi. Yemek masasına oturduk.

Primimkov bana, "Veracığıma bakın," dedi.

Baktım Vera Nikolayevna'ya.

"Ne o? Bir değişiklik fark etmediniz mi?"

Vera Nikolayevna'nın yüzünde gerçekten de bir değişiklik fark etmiştim ama neden, bilmiyorum, şöyle cevap verdim:

"Hayır, bir değişiklik yok."

Priimkov devam etti:

"Gözleri kıpkırmızı."

Sustum, bir şey söylemedim.

"Düşünebiliyor musunuz, yukarı çıkıp yatak odasına girdiğimde ağlıyordu. Uzun zamandır yaptığı bir şey değildir bu. Onun son kez ne zaman ağladığını söyleyebilirim size: Oğlumuz Saşa öldüğünde." Gülümseyerek ekledi Priimkov: "Sizin o *Faust*'unuzla ne yaptığınızı görün işte."

Vera Nikolayevna'ya döndüm.

"Demek, Vera Nikolayevna," diye başladım, "size dediklerimde haklı olduğumu gördünüz..."

Vera Nikolayevna sözümü kesti:

"Bu kadarını beklemiyordum ama haklı olup olmadığınızı Tanrı bilir. Anneciğim belki de bunun için böyle kitaplar okumamı yasaklamıştı, belki biliyordu..."

Cümlesinin sonunu getirmedi Vera Nikolayevna.

Sordum:

"Neyi biliyordu? Söyleyin."

"Kitapların beni nasıl yapacağını... Çok utanıyorum: Neden ağladığımı bilmiyorum. Neyse, sonra uzun uzun konuşuruz sizinle. Birçok şeyi tam anlayamadım."

"Neden durdurup sormadınız bana?"

"Sözcüklerin hepsini anladım, anlamlarını da ama..."

Vera Nikolayevna sözünün sonunu getirmedi, düşüncelere daldı. O anda birden çıkan rüzgârın bahçede ağaçların yapraklarını hışırdattığı duyuldu. Vera Nikolayevna ürperdi, yüzünü açık pencereye döndü.

Priimkov, "Fırtınanın gelmekte olduğunu söylemiştim!" dedi. "Sen nenen öyle ürperdin Veracığım?"

Vera Nikolayevna bir şey söylemeden baktı kocasına. Güçsüz ve uzaklarda çakan şimşeğin aydınlığı vurmuştu kıpırtısız yüzüne.

Priimkov devam etti:

"Hep şu *Faust*'un yüzünden. Yemekten hemen sonra yatmak gerekiyor... öyle değil mi, Bay Schimmel?"

İyi niyetli Alman, "Manevi bir hazdan sonra bedensel istirahat çok iyi gelir, çok yararlıdır," dedi.

Ve bir küçük kadeh votka içti.

Yemekten sonra dağıldık. Vera Nikolayevna ile vedalaşırken elini sıktım; eli soğuktu. Benim için hazırlanmış odaya gittim, soyunmadan, yatağa girmeden önce pencerenin önünde uzun süre ayakta durdum. Priimkov tahmininde yanılmamıştı, fırtına gelmiş ve bastırmıştı. Rüzgârın uğultusunu, yağmur damlalarının camları dövdüğünü, gürültüsünü duyuyor, şimşek her çaktığında yakında, gölün hemen kenarında yeni yapılmış kilisenin nasıl aydınlandığını görüyordum. Kilise kâh beyaz fonda siyah, kâh siyah fonda siyah beyaz görünüyor, sonra tekrar karanlığa gömülüyordu... Ama benim düşüncelerim başka yerlerdeydi. Vera Nikolayevna'yı, *Faust*'u okuyup bitirince bana ne diyeceğini düşünüyordum, onun gözyaşlarını düşünüyor, beni nasıl dinlediğini hatırlıyordum...

Fırtına çoktan dinmişti, yıldızlar vardı gökyüzünde, çevreye bir sessizlik çökmüştü. Bilmediğim bir kuş aynı figürü peş peşe üç dört kez tekrarlayarak değişik seslerle ötüyordu. Tek başına çın çın öten sesi gecenin derin sessizliğinde çok tuhaf yankılanıyordu ve ben hâlâ yatmamıştım...

Sabahleyin konuk salonuna ilk ben indim ve geçip Yeltsova'nın portresinin önünde durdum. Alaycı bir üstünlük düşüncesiyle şöyle geçirdim içimden: "Ne elde ettin, kazancın ne oldu? İşte yasak bir kitap okudum kızına!" Ve birden yine öyle geldi bana... sen de fark etmişsindir, portreler genelde bakanın gözlerinin içine bakar gibidirler... oysa bu kez yaşlı kadın sanki sitemli baktı bana.

Hemen dönüp pencerenin önüne gittim ve Vera Nikolayevna'yı gördüm. Şemsiyesi omzunda, başında beyaz, ince bir başörtü, bahçeye doğru gidiyordu. Hemen çıktım evden, selam verdim ona.

"Bütün gece gözüme uyku girmedi," dedi. "Başım ağrıyor; biraz hava almak için çıktım, belki geçer."

"Dün akşamki okumadan olmasın?" diye sordum.

"Elbette ondandır. Okumaya alışık değilim. Sizin o kitabı-

nızda kendimi kurtaramadığım çok şey var." Elini alnına götürüp ekledi: "Başımı yakıyorlar gibi geliyor bana."

"Bu çok güzel," dedim, "ama kötü olan şu: Bu uykusuzluğunuzun, baş ağrınızın böyle kitapları okumak isteğinizi yok etmesinden korkuyorum."

Vera Nikolayevna,

"Öyle mi sanıyorsunuz?" dedi. Yürürken yabani yasemin fidanından bir dal kopardı. "Bunu Tanrı bilir! Bana öyle geliyor ki bu yola bir kez adım atan artık geri dönmez."

Kopardığı dalı birden kenara attı.

"Gidip kameriyede oturalım," diye ekledi. "Ayrıca, size bu kitaptan kendim söz edeceğim zamana kadar lütfen söz etmeyin bana... ondan."

"Faust" adını söylemekten korkuyor gibiydi.

Kameriyeye girip oturduk.

"Size *Faust*'tan söz etmeyeceğim," diye başladım, "ama izin verin, sizi kutlayayım, size imrendiğimi söyleyeyim."

"Bana mı imreniyorsunuz?"

"Evet; size, şimdi sizi tanıdıkça, tadacağınız hazları düşündükçe imreniyorum size! Goethe'den başka büyük şairler de var: Shakespeare, Schiller... ayrıca Puşkin... onunla da tanışmalısınız."

Vera Nikolayevna susuyor, şemsiyesinin ucuyla kumda bir şeyler çiziyordu.

Ah, dostum Semyon Nikolayeviç! Vera Nikolayevna'nın o anda ne kadar sevimli olduğunu bilseydin: Hafif eğik, yorgun, neredeyse saydam soluk ve gökyüzü gibi aydınlık bir iç karışıklığı! Uzun uzun konuştum, anlattım, sonunda sustum ve oturup sessiz, baktım ona...

Vera Nikolayevna önüne, yere bakıyor, şemsiyesinin ucuyla kumda kâh bir şeyler çiziyor, kâh çizdiklerini siliyordu. Birden koşan bir çocuğun ayak sesi duyuldu: Nataşa koşarak girdi kameriyeye. Vera Nikolayevna doğruldu, ayağa kalktı, aşırı bir sevgiyle sarıldı kızına... Şaşırmıştım. Sonra Priimkov geldi. Ak saçlı ama özenli, dinç Schimmel dersini kaçırmamak için ortalık aydınlanmadan gitmişti. Çay içmek için eve gittik.

Ama yoruldum artık. Bu mektubu bitirmemin zamanı geldi. Yazdıklarım belki saçma, bulanık gelmiştir sana. Ben de kendimi bulanık hissediyorum. Bir tuhaflık var üzerimde. Neyim var, bilemiyorum. Arada duvarları çıplak, küçük bir oda geliyor gözümün önüne, bir lamba, açık bir kapı; gecenin taze havasının kokusu, orada, kapının yanında da dikkatli, genç, küçük bir yüz, hafif beyaz giysiler... Onunla neden evlenmek istediğimi şimdi çok iyi anlıyorum: Sanırım, şimdiye kadar düşündüğüm gibi, Berlin'e gitmeden önce, o kadar aptal değilmişim. Evet Semyon Nikolayeviç, arkadaşınızın ruhsal durumu şu anda çok tuhaf. Biliyorum, bütün bunlar geçecek... ama geçmezse ne olacak? Geçmezse... Ancak, gene de bir şikâyetim yok. Kendimden hoşnutum. Bir kere, çok güzel bir akşam geçirdim; sonra, bir ruhu uyandırdıysam, bunun için kim suçlayabilir beni? Yaşlı kadın Yeltsova duvara çivili ve bir şey söyleyemez, susmak zorunda. Yaşlı kadın!.. Onun hayatının ayrıntılarının hepsinden haberim yok ama baba evinden kaçtığını biliyorum. Demek boşuna bir İtalyan kadından doğmamış. Kızını garantiye almak istemiş... Bakacağız.

Kalemi bırakıyorum artık. İnsanları alaya almayı seversin sen; lütfen, benimle ilgili ne düşünürsen düşün ama mektubunda alay etme benimle. Eski dostuz seninle, birbirimize kıymamalıyız... Hoşça kal!

Dostun P. B.

BEŞİNCİ MEKTUP

Aynı kişiden aynı kişiye

M...oye köyü 26 Temmuz 1858

Uzun zamandır yazmadım sana, sevgili Semyon Nikolayeviç; sanırım bir aydan fazladır. Yazacak bir şey yoktu, tembellik ettim. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu ara hemen hiç hatırlamadım seni. Ama bana yazdığın son mektubundan şu anlamı çıkardım ki benim hesabıma haklı olmayan, yani tamamen haksız şeyler düşünüyorsun. Vera'ya (artık samimiyiz, ondan Vera

Nikolayevna diye söz etmek tuhafıma gidiyor) âşık olduğumu sanıyorsun; yanılıyorsun. Elbette sık görüşüyorum onunla, çok hoşlanıyorum kendisinden... Kim hoşlanmaz böyle bir kadından? Benim yerimde sen olsaydın, görmek isterdim seni. Harika bir şey! Çocuk saflığının yanında keskin bir zekâ, aydınlık, sağlıklı bir mantık, doğuştan bir güzellik duygusu, doğruya, yüceye sürekli bir yöneliş, her şeyi, basit olanı bile, gülünç olanı bile anlama yeteneği ve bütün bunların üzerinde, beyaz melek kanatları gibi, sakin bir kadın zarafeti... Başka ne diyeyim sana! Bu bir ay içinde onunla çok okuduk, çok sohbet ettik. Onunla birlikte kitap okumak daha önce tatmadığım bir haz. Yeni ülkeler keşfediyormuşsun gibi bir şey. Hiçbir şey heyecanlandırmıyor onu: Gürültülü her şey yabancı ona, sakin bir aydınlık var onda ve bir şeyden hoşlandığında yüzünde öylesine asil, hoş... özellikle hoş bir ifade oluyor ki... Vera küçük çocukluğundan beri yalan nedir bilmemiş: Gerçeğe, doğruya alışmış, doğruyla yaşıyor, soluk alıyor, bu yüzdendir ki şiirde de yalnızca gerçek doğal geliyor ona ve hemen, hiç zorlanmadan, gerilmeden tanıdık bildik bir şey olarak tanıyor onu... Çok büyük bir erdem, mutluluk! Bunda annesinin etkisini yadsımak olanaksız. Vera'ya bakarken kaç kez düşünmüşümdür: Evet, Goethe haklı: "Dürüst insan belirsiz isteklerinde doğru yolun neresi olduğunu her zaman hissedemez."[7] Ama yalnızca bir şey can sıkıyor: Kocası hep çevremizde dolaşıp duruyor. (Aptal aptal gülme lütfen, temiz dostluğumuzu aklında bile olsun lekeleme...) Priimkov ancak benim flüt çalabildiğim kadar anlıyor şiirden ama karısının dibinden ayrılmak istemiyor, bir şeyler öğrenmek de istiyor. Kimi zaman Vera da sabrımı zorluyor; birden tuhaflaşıyor: Ne okumak istiyor, ne konuşmak, sohbet etmek... örgü örüyor, Nataşa ile ilgileniyor, kâhya kadınla bir şeyler yapıyor, birden mutfağa koşuyor ya da kollarını kavuşturup düpedüz oturuyor, pencereden dışarı bakmaya başlıyor, bu da olmazsa Nataşa'nın dadısıyla kâğıt oynuyor... Fark ettim: Bu durumda üzerine düşmeye gelmiyor, kendine gelene, konuşmaya başlayana ya da kitabı eline alana kadar beklemek gerekiyor. Kendine güveni çok

7 *Faust* I. bölümün girişi – ç.n.

güçlü ve bu çok hoşuma gidiyor. Hatırlarsın, gençlik yıllarımızda bir kız bize elinden geldiğinde, bizim sözcüklerimizi tekrarladığında ve biz bundan hoşlandığımızda olayın ne olduğunun farkına varmadan hiç üzerinde durmazdık... Ama bu... öyle değil: Bu bambaşka bir şey. Vera bir şeyi kabul etmiyor; bilginle, üstünlüğünle korkutamıyorsun onu; seninle tartışmıyor ama teslim olmuyor. *Faust*'u birçok kez konuştuk onunla: Ama (çok tuhaftır!) Grehten'den bir kez bile söz etmiyor, yalnızca benim anlattıklarımı dinliyor, o kadar. Mefistofeles bir şeytan olarak korkutmuyor onu ama "her insanda olabilecek şey gibi..." korkutuyor. Kendi böyle diyor. Bu "bir şey"in bizim refleks dediğimiz şey olduğunu anlatmaya çalışıyorum ona ama refleksin Almanca sözcük anlamını anlayamadı: Vera yalnızca Fransızca "*réflexion*"[8] sözcüğünü biliyor ve bunun yararlı olduğu fikrine alışmış. Aramızdaki ilişki çok ilginç! Birçok bakış açısından şunu söyleyebilirim: Büyük bir etkim var onun üzerinde, sanki eğitiyorum onu ama kendisi bunu fark etmeden, birçok konuda iyiye yönlendiriyor beni. Sözgelimi, yalnızca onun sayesinde geçenlerde ne kadar çok ünlü şiir kitabımın olduğunun farkına vardım. Onun bu tür kitaplara kayıtsız olduğunu da artık sanmıyorum. Evet, ben değiştim artık, daha iyi, daha mantıklı oldum. Vera'ya yakın olmak, onunla görüşmek, bir yandan da aynı kalmak, değişmemek imkânsızdır.

"Bütün bunların sonucunda ne olacak?" diye soracaksın bana. Evet, inan, bu konuda hiçbir şey bilmiyorum. Eylüle kadar çok güzel vakit geçireceğim, sonra da gideceğim. Sanırım benim için ilk aylar kolay geçmeyecek... Sonra alışacağım. Yaşını başını almış bir erkekle genç bir kadının (nasıl olursa olsun) ilişkisinde duyguların fark edilmeden nasıl değişeceğini biliyorum. İkimizin de içinin tam anlamıyla rahat olduğunu bilmesem geri çekebilirdim kendimi. Evet, bir gün aramızda tuhaf bir olay geçti. Nasıl oldu, neden neydi, bilmiyorum; hatırlıyorum, *Onyegin*'i okuyorduk, Vera'nın elini öptüm. Hafifçe geri çekildi, yüzüme baktı (hayatımda hiç kimse bakmamıştı bana öyle: Hem derin bir düşünce, hem dikkat hem de bir çeşit sert-

8 (Fr.) Düşünme, tefekkür, ölçüp biçme.

lik vardı bakışında)... birden kıpkırmızı oldu yüzü, kalkıp gitti. O gün bir daha baş başa kalmadık. Benden kaçıyordu, tam dört saat kocasıyla, dadıyla, mürebbiyeyle kâğıt oynadı! Ertesi gün bana birlikte bahçeye çıkmamızı önerdi. Bütün günü gölün kenarında geçirdik. Bir ara bana bakmadan alçak sesle şöyle fısıldadı: "Lütfen bir daha yapmayın bunu!" ve hemen arkasından bir şey anlatmaya başladı... Çok utanmıştım.

İtiraf etmek zorundayım, aklımdan hiç çıkmıyor Vera ve sanıyorum, sana yazmamım nedeni de onu düşünmek, ondan söz etmek istemem... Atların sesli soluklarını, nal seslerini duyuyorum. Arabamı getirdikleri anlamına geliyor bu. Onlara gidiyorum. Arabaya bindiğimde arabacı nereye gideceğimi artık sormuyor bile, dosdoğru Priimkovlar'a götürüyor beni. Onların köyüne iki versta yol var, ana yoldan sapınca kavak korusunun ötesinde birden onların çiftliği görünüyor... Evlerinin pencerelerini gördüğümde her seferinde içime bir sevinç doluyor. Schimmel (kimseye bir zararı olmayan bu yaşlı adam seyrek geliyor onlara, Tanrı'ya şükür, Prens H...leri ancak bir kez gördüm onlarda)... Schimmel ona özgü mütevazı mağrur tavrıyla Vera'nın evini göstererek boşuna şöyle demiyordu: "Kutsal bir evdir burası!" Evet, bir melek yaşıyordu bu evde...

Kanadınla ört üstümü,
Yüreğimdeki heyecanı sakinleştir,
Büyülenmiş ruhum için,
Gölgesinde huzur bulacaktır...

Ama bugünlük yeter; yoksa Tanrı bilir, neler gelecektir aklına. Bir sonraki mektubuma kadar hoşça kal... Bundan sonraki mektubumda ne yazacağım sana? Hoşça kal! Aklıma gelmişken, Vera hiçbir zaman hoşça kal demiyor, her seferinde "eh, hadi hoşça kalınız", diyor. Bu müthiş hoşuma gidiyor.

Dostun P. B.

NOT: Hatırlamıyorum, bir zamanlar onunla evlenmek istediğimi Vera'nın bildiğini söyledim mi sana...

Aynı kişiden aynı kişiye
M...oye köyü 10 Ağustos 1850

Kabul et, benden ya umutsuz ya da coşkulu bir mektup bekliyordun... Ama öyle değil. Bu mektubum da öncekiler gibi olacak. Yeni bir şey olmadı ve galiba olmayacak da. Birkaç gün önce gölde kayıkla geziyorduk. O geziyi anlatacağım sana. Kayıkta üç kişiydik: O, Schimmel ve ben. Vera'nın bir yere giderken neden bu ihtiyarı yanına aldığını anlayamıyorum. H...ler kızıyorlar Schimmel'e, derslerini boşladığını, aksattığını söylüyorlar. Ama bu kez neşesi yerindeydi. Priimkov bize katılmamıştı: Başı ağrıyordu. Hava inanılmaz güzel, harikaydı: Masmavi gökyüzünde dağınık, bembeyaz bulutlar, her yer aydınlık, ağaç yaprakları hışırdıyor, kıyıda dalgalar şıpırdıyor, dalgaların üzerlerinde beyaz yılanlar, canlılık ve güneş! Önce Alman'la ben kürek çekiyorduk, sonra yelkeni açtık, hızlı gitmeye başladık. Kayığın burnu suya dalıyor, arkasında izi köpük köpük hışırdıyordu. Vera dümene geçti, kayığa yön veriyordu. Başına bir atkı bağlamıştı: Rüzgâr şapkasını uçurabilirdi. Atkının altından saç bukleleri çıkmış, havada hafiften uçuşuyorlardı. Güneşte yanmış eliyle dümeni sıkı tutuyor, arada yüzüne gelen su damlalarına gülümsüyordu. Ben kayığın içinde, onun ayaklarının dibinde oturuyordum; Alman piposunu yakmış ve düşünebiliyor musun, oldukça hoş bas bir sesle şarkı söylüyordu. Önce çok eski bir şarkı söyledi: "*Freut euch des Lebens*",[9] sonra "Sihirli flüt"ten bir arya, daha sonra *Aşkın A-B-C'si* diye bir romans... *Das A-B-C der Liebe*. Bu romansta alfabenin bütün harfleri A, B, C diye başlayarak son harfe kadar, anlaşılacağı üzere... Schinnel hepsini ince esprilerle süsleyerek *Ven ih dih*![10] *U, fau Be, ikc – Max eynen kniks*![11] diye bitirerek hepsini pek duygulu söylüyordu. Ama "bağırsak" söz-

9 (Alm.) Hayatı sevin.

10 (Alm.) *Wenn ich dich sehe!:* Seni gördüğüm zaman!

11 (Alm.) *Mach' einen Knix!:* Öne eğilerek selam ver!

cüğünde sol gözünü nasıl kurnaz kırptığını görmeliydin! Vera gülümsedi, işaret parmağını tehdit ediyor gibi salladı ona. Bay Schimmel'in gençliğinde sevimli biri olduğu belliydi. Piposunun külünü avucuna döktü, iki parmağını tütün kesesine sokup piposunun ağızlığını yandan pek çalımlı ısırarak şöyle dedi: "Bir zamanlar ben de yaman bir delikanlıydım! Ben üniversitedeyken... oho-ho!.." Başka bir şey söylemedi. Ama nasıl bir "oho-ho" idi bu! Vera bir üniversiteli şarkısı söylemesini istedi ondan ve o söyledi: *Knaster, den gelben*,[12] ama son notayı değiştirdi. Keyfi yerindeydi. Bu arada rüzgâr kuvvetlenmiş, dalgalar oldukça büyümüş, kayık hafif yan yatmıştı. Kırlangıçlar çevremizde alçaktan uçuyorlardı. Yelkeni çevirdik, kayık zikzak yapmaya başladı. Rüzgâr birden yön değiştirdi, toparlanamadık, bir dalga bordayı aştı, kayık yalpaladı. Ve o anda Alman ne becerikli olduğunu gösterdi; elimdeki ipi çekip aldı, yelkeni olması gereken duruma getirdi, bu arada şöyle dedi: "Bizim Cuxhaven'de böyle yaparlar!" dedi. *So macht man's Guxhafen*!

Vera korkmuş olmalıydı, çünkü yüzü bembeyazdı ama her zamanki alışkanlığıyla tek sözcük söylemiyordu. Eteklerini toplamış, çoraplarını çıkarıp kayığın kenarına koymuştu. O anda birden Goethe'nin unutamadığım bir şiiri geldi aklıma... Hatırlarsın: "Dalgaların üzerinde binlerce yıldız göz kırpıyor" ve yüksek sesle okumaya başladım şiiri... "Gözlerim, neden kapanıyorsunuz?" mısrasına gelince Vera yavaşça kaldırdı gözlerini (onun hemen ayaklarının dibinde oturuyordum. Yukarıdan bana baktı), rüzgârdan gözlerini kırpıştırarak uzun uzun baktı bana... O sırada birden yağmur çiselemeye başlamıştı, gölün üzerinde kabarcıklar oluşturuyordu. Paltomu önerdim Vera'ya; alıp omuzlarına attı paltomu. Sahile, (iskeleye değil) çıktık ve eve kadar yürüdük. Vera'nın koluna girmiştim. Hep bir şeyler söylemek istiyordum ona ama söyleyemiyor, susuyordum. Ama, hatırlıyorum, evdeyken neden her zaman yavru bir kuşun annesinin kanatlarının altına girdiği gibi, Bayan Yeltsova'nın portresinin altında oturduğunu

12 (Alm.) Ağızlık için sarı tütün.

sordum. "Benzetmeniz çok haklı," diye karşılık verdi. Onun kanatlarının altından çıkmayı hiçbir zaman istemedim." Tekrar sordum: "Özgür olmayı istemiyor muydunuz yani?" Cevap vermedi.

Bu gezimizi sana neden anlattığımı bilmiyorum; acaba belleğimde, geçmiş günlerin en aydınlık olaylarından biri olarak kaldığı için olmasın? Hem de ne olay! Öylesine mutlu, sessiz neşeliydim, gözyaşlarım, belli belirsiz ve mutlu gözyaşlarım nasıl boşalmak istiyordu gözlerimden!

Evet! Düşünsene, ertesi gün bahçede kameriyenin önünden birden genç, berrak bir kadın sesi duyuyorum; şarkı söylüyordu: *Freu't euch des Lebens...* Kameriyenin kapısından içeri baktım: Vera idi bu şarkıyı söyleyen. "Bravo!" diye haykırdım. Sesinizin bu kadar güzel olduğunu bilmiyordum!" Mahcup oldu Vera, sustu. Şaka bir yana, gerçekten çok güzel, güçlü bir soprano sesi var. Sanırım, sesinin güzel olduğundan kuşkusu da yok. Dokunulmamış daha ne çok hazineler var onda! Kendi de bilmiyor bunu. Ama günümüzde böyle kadınların çok az olduğu bir gerçek değil midir?

12 ağustos.

Dün çok tuhaf bir konuşma geçti aramızda. Konu önce hayaletlerden açıldı. Düşünebiliyor musun: Hayaletlere inanıyor Vera ve bunun nedenlerinin olduğunu söylüyor. Yanımızda oturmakta olan Priimkov bakışını önüne indirdi, onun dediğini onaylıyormuş gibi salladı başını. Sorular sormaya başladım Vera'ya ama çok geçmeden fark ettim ki bu konuyu konuşmaktan hoşlanmıyor. Hayal gücünden, hayal gücünün etkinliğinden söz etmeye başladık. Gençlik yıllarımda (hayatında mutluluğu tatmamış veya o anda mutlu olmayan her insanın genelde yaptığı gibi) mutluluğu çok hayal ettiğimi, bu arada sevdiğim kadınla Venedik'te birkaç hafta geçirmenin ne büyük bir mutluluk olacağını düşündüğümü anlatmaya başladım. Özellikle geceleri çoğu zaman Venedik'i düşünürdüm; öyle ki hayalimde canlandırdığım bir tablonun gözümün önü-

ne gelmesini istediğim anda bunun için yalnızca gözlerimi kapamam yeterli oluyordu. İşte şöyle bir tablo geliyordu gözlerimin önüne: Gece, mehtap, ay ışığı bembeyaz, nefis bir koku... Limon kokusu mu sandın? Hayır, vanilya ve kaktüs kokusu, ayna gibi dümdüz bir deniz, zeytin ağaçlarıyla kaplı yamyassı bir ada; adanın tam sahilinde mermer, pencereleri açık, küçük bir ev; nereden geldiği belli olmayan bir müzik; evin içinde koyu yeşil yapraklı ağaçlar, tavana asılı bir lambanın ışığı; pencerelerden birinden altın saçaklı kadife, ağır bir manto sarkıyor, bir ucu denize değiyor; yanında bir erkek oturuyor, birlikte Venedik'in göründüğü tarafa bakıyorlar. Bütün bunlar önümde öylesine açık seçik beliriyordu ki sanki hepsini gözlerimle görüyordum. Vera hayallerimle ilgili anlattıklarımı dinledikten sonra, kendisinin de hayaller gördüğünü ama onun hayallerinin değişik olduğunu söyledi: Bazen, Afrika'nın çöllerinde bir gezgin olarak, bazen, Kuzey Buz Denizi'nde Franklyn'in izlerini ararken hayal ediyormuş kendini; karşılaşacağı mahrumiyetleri, mücadele edeceği zorlukları çok canlı hayal ediyormuş...

Kocası, "Çok fazla seyahat kitabı okudun da ondandır," dedi.

"Olabilir," diye karşılık verdi Vera; "ama hayal kuracaksan, olamayacak şeylerin hayalini kurmanın ne anlamı var?"

"Neden olmasın?" dedim. "Zavallı olamayacak şeylerin ne suçu var?"

"Ben onu demek istemedim," dedi Vera. "Kendinin, kendi mutluluğunun hayalini kurmanın ne anlamı var demek istedim. Bunu düşünmeye değmez; nasıl olsa gelmeyecektir size, ne diye koşacaksınız peşinden?! Sağlık gibi bir şeydir o: Onu fark etmiyorsan, demek ki vardır."

Vera'nın bu söylediği şaşırttı beni. Bu kadının çok büyük bir ruhu var, inan bana... Konu Venedik'ten İtalya'ya ve İtalyanlara geçti. Priimkov odadan çıktı. Vera ile yalnız kaldık.

"Sizin damarlarınızda da İtalyan kanı dolaşıyor," dedim.

"Evet," diye karşılık verdi. "İster misiniz, büyükannemin portresini göstereyim size?"

"Lütfedersiniz."

Vera odasına gitti, oradan oldukça büyük bir madalyon getirdi. Madalyonu açınca Yeltsova'nın babasıyla, Albanolu bir köylü olan karısının birlikte, çok güzel yapılmış minyatür resmini gördüm. Vera'nın dedesinin kızıyla benzerliği şaşırttı beni. Yalnız, beyaz bir pudra bulutuyla kaplı yüz hatları kızının yüz hatlarından çok daha belirgin, sert ve keskindi; gri, ufak gözlerinde ise somurtkan bir inatçılığın ışığı vardı. Ama İtalyan kadının hoş, bir gül gibi açık yüzü iri açılmış, mutlu gülen kocaman gözleriyle, kırmızı dudaklarıyla apaydınlıktı! İnce, duygulu burun delikleri sanki biraz önceki öpüşmelerin etkisiyle titriyordu; esmer yanaklarından da sıcaklık, sağlık, gençlik ve genç kadın gücü fışkırıyor gibiydi... Bu alın hiç düşünmemişti, iyi ki düşünmemişti! Üzerinde Albana'ya özgü bir kıyafet vardı; usta ressam saçlarının arasına küçük, parlak gri yansımalı simsiyah bir üzüm dalı kondurmuştu. Bu Dionysos süsü yüzüne olağanüstü bir güzellik vermişti. Onun yüzü bana kimi hatırlatıyor, biliyor musun? Siyah çerçevede benim Manon Lesko'yu. En şaşırtıcı olanı da şu: Bu portreye bakarken Vera'nın yüzden ona hiç benzemediğini ama kimi zaman onun gibi gülümsediğini, baktığını fark ettim...

Evet, tekrar söylüyorum: Onun içinde nelerin gizli olduğunu kendi de, dünyada hiç kimse de bilmiyor...

Aklıma gelmişken söyleyeyim! Yeltsova kızının düğününden önce Vera'ya belki de onun hayatı tanıması için, Vera'ya bütün hayatını anlatmıştı: Annesinin ölümünü, vb... özellikle dedesi, bu gizemli Ladanov hakkında duydukları etkilemişti. Hayaletlere inanması acaba bundan mıydı? Çok tuhaftır! Kendisi öylesine temiz, zekiydi ama karanlık, yeraltıyla ilgili her şeyden korkuyor, her şeye inanıyordu...

Ama yeter artık. Bütün bunları anlatmama ne gerek vardı sana? Ancak, yazmış bulunuyorum artık, varsın, gelsin sana.

Dostun P. B.

Aynı kişiden aynı kişiye
M...oye köyü 22 ağustos.

Son mektubumdan on gün sonra tekrar aldım elime kalemi... Ah benim dostum, artık gizleyemeyeceğim... Kötüyüm! Çok seviyorum Vera'yı! Bu uğursuz sözcüğü buraya yazarken içimin acıyla nasıl titrediğini bilemezsin! Çocuk değilim artık, bir genç de değilim; insanları kandırmanın neredeyse imkânsız olduğu yaşta da değilim, kendimi kandırmama ise değmez. Her şeyi biliyorum, açıkça görüyorum. Kırkıma merdiven dayadığımın, onun başkasının karısı olduğunun, kocasını sevdiğinin farkındayım. Çok iyi biliyorum ki bütün benliğimi saran bu zavallı duygum bana gizli ıstıraplar çektirmekten, yaşam gücümü bütünüyle tüketmekten başka bir şeye yaramayacak; her şeyi biliyorum, hiçbir umudum yok ve hiçbir şey beklemiyorum ama kendimi daha rahat hissetmeme yetmiyor bu. Ona olan duygumun giderek güçlendiğini bundan bir ay önce fark etmeye başladım. Bu bir bakıma huzursuz ediyordu beni, bir bakıma da sevindiriyordu... Ama yaşadığımın, bir daha geri gelmeyecek gençlik gibi bir şey olduğunu düşünebilir miydim? Neler söylüyorum! Evet, hiç böyle sevmedim ben! Manon Lesko, Fretilonlar... evet sevmiştim onları. Öyle sevgilileri kolaylıkla unutabilirsin ama şimdi... bir kadını sevmenin ne demek olduğunu ancak şimdi anladım. Bunu söylemekten bile utanıyorum ama ne yaparsın ki öyle... Utanıyorum... Kim ne derse desin, aşk bencilliktir ama benim yaşımda bencillik affedilemez: İnsanın otuz yedi yaşında yalnızca kendi için yaşaması olmaz; çevresine yararlı olmak için, görevini yerine getirmek için yaşamalıdır. Ve işime başlamayacaktım... İşte gene darmadağın oldu her şey! İlk mektubumda sana yazdıklarımı hatırlıyorum; bende neyin eksik olduğunu biliyorum! Bu darbe nasıl ansızın indi kafama! Duruyor, bir şey düşünmeden geleceğime bakıyorum: Tam gözlerimin önünde siyah bir perde asılı; ruhumda bir ağırlık, korku var! Kendi-

mi tutabiliyorum, yalnızca başkalarının yanında değil, yalnızken de görünüşte sakinim. Evet, bir çocuk gibi huysuzlanacağım bir şey yok ortada! Ancak, yüreğime bir kurt girdi, gece gündüz kemiriyor onu. Sonu nereye varacak bunun? Şimdiye kadar yanımda değilken özlüyordum Vera'yı, heyecanlanıyordum, onun yanında hemen sakinleşiyordum... Şimdi onun yanındayken de huzursuzum, işte bu korkutuyor beni. Ah, dostum, insanın gözyaşlarından utanması, onları saklamak zorunda olması çok acı!.. Yalnızca gençlikte ağlamak olur; yalnızca gençlere yakışır ağlamak...

Bu mektubu tekrar okuyamam; bir inilti gibi kopup geldi içimden. Başka bir şey de ekleyemem ona, bir şey daha anlatamam sana... Zaman ver bana: Kendimi toparlayayım, kendime geleyim... O zaman olgun bir erkek gibi konuşacağım seninle ama şimdi başımı göğsüne koymak istiyorum ve...

Ah Mefistofeles! Sen de yardım edemezsin bana. Kendimle alay etmek için, bir yıl sonra, altı ay sonra bu yakınmalarımın, bu dertlenmelerimin ne kadar komik, tatsız olduğunu hatırlamak için duruyorum... Hayır, Mefistofeles'in de gücü yok buna, dişleri de keskin değil... Hoşça kal.

Dostun P. B.

SEKİZİNCİ MEKTUP

Aynı kişiden aynı kişiye
M...oye köyü Eylül 1850

Sevgili dostum Semyon Nikolayeviç!
Son mektubum çok etkilemiş seni. Duygularımı abartmaya her zaman ne kadar yatkın olduğumu bilirsin. İstemeden yapıyorum bunu: Kadınsı bir huy! Kuşkusuz, yıllar sonra geçecek ama içimi çekerek itiraf ediyorum, henüz düzelmiş değilim. Ama bu konuda rahat ol. Vera'nın üzerimdeki etkisini yadsımayacağım ama tekrar söylüyorum: Bunda bir olağanüstülük yok. Buraya gelmek istediğini yazıyorsun, hiç gereği yok. Tanrı bilir niçin, bin

versta yolu gelmek... Çılgınlık olur bu! Ama dostluğunun bu yeni kanıtı için müteşekkirim sana ve inan bana, hiç unutmayacağım bunu. Buraya gelmen şu bakımdan da yersiz, çünkü yakında Petersburg'a gelmek niyetimdeyim. Senin kanepende oturup çok şey anlatacağım sana ama inan, şu anda bir şey anlatmak gelmiyor içimden: Tekrar gevezelik etmenin, ortalığı karıştırmanın gereği yok. Yola çıkmadan tekrar yazacağım sana. Evet, en kısa zamanda görüşmek üzere. Sana sağlık, güzel günler dilerim; seni çok seven P. B.'nin geleceğini dert etme kendine.

DOKUZUNCU MEKTUP

Aynı kişiden aynı kişiye
P...oye köyü 10 Mart 1853

Mektubuna uzun süredir cevap yazamadım; bu günler hep senin son mektubunu düşündüm. O mektubu sana yazdıranın sıradan bir merak değil, gerçek bir dost ilgisinin olduğunu hissettim ama yine de kararsızdım: Senin tavsiyene mi uysaydım, yapmamı istediğin şeyi mi yapsaydım? Sonunda kararımı verdim ve her şeyi anlatacağım sana. Senin de düşündüğün gibi, itirafım rahatlatacak mı beni, bilmiyorum; ancak, bana öyle geliyor ki hayatımı her zaman değiştiren şeyi senden gizlemeye hakkım yok; hatta, bunu yaparsam sanırım suçlu da olurdum... Çok yazık! Ve hüzünlü ortak sırrımıza inanmasaydım, hâlâ çok değer verdiğim, o unutulmaz, sevimli gölgenin karşısında daha çok suçlu bile olurdum. Sanırım, şu dünyada Vera'yı hatırlayan tek insan sensin ve onu bilmeden, yanlış yargılıyorsun: Buna dayanamıyorum. Her şeyi öğrenmelisin. Yazık! İki sözcükle anlatmak mümkün bunu. Aramızda olan şey şimşek gibi bir anda oldu bitti, ölümü de, felaketi de yıldırım gibi getirdi

Vera'yı kaybettiğimden, hayatımın sonuna kadar terk etmeyeceğim bu ıssız, ücra köşeye yerleştiğimden bu yana aradan iki yıldan fazla zaman geçti ve belleğimde her şey öylesine canlı, yaralarım o kadar taze, acım o kadar büyük ki...

Yakınmayacağım. Yakınmalar hüznü arttırıyor ama benim hüznümü değil. Anlatacağım sana.

Aklıma korkularını dağıtmak estiği, sana Petersburg'dan ayrılmanı tavsiye ettiğim son mektubumu hatırlıyor musun? Fazla yapmacık bulmuştun onu, yakında görüşeceğimize inanmamıştın: Haklıydın. Sana o mektubu yazdığım günden bir gün önce sevildiğimi öğrenmiştim.

Bu sözcükleri yazdıktan sonra, öykümü sonuna kadar yazmaya devam etmemin ne kadar zor olacağını anladım: Vera'nın öldüğü düşüncesi bir o kadar daha acı verecekti bana, onun hatırası içimi yakacaktı... Ama kendime hakim olmaya çalışacak, ya yazmayı bırakacaktım ya da gereksiz sözcükler kullanmayacaktım.

İşte Vera'nın beni sevdiğini böyle öğrendim. Önce şunu söyleyeceğim sana, (ve inanacaksın bana) o güne kadar kesinlikle öyle bir şeyden şüphelenmiyordum. Evet, kimi zaman derin düşüncelere dalıyordu, oysa daha önce hiç yapmadığı bir şeydi bu. Ama onun öyle neler düşündüğünü bilemiyordum. Sonunda, bir gün, 7 Temmuz günü (unutamayacağım bir gündür bu) bir şey oldu. Onu ne çok sevdiğimi, durumumun ne kadar kötü olduğunu biliyorsun. Gölge gibi dolaşıyordum ortalarda, kendime bir yer bulamıyordum. Evde kalmak istedim ama dayanamadım, Vera'ya gittim. Odasında yalnız buldum onu. Priimkon evde değildi: Ava gitmişti. Vera'nın odasına girdiğimde ısrarla baktı yüzüme ve selamıma karşılık vermedi. Pencerenin önünde oturuyordu; kucağında, hemen tanıdığım bir kitap vardı: *Faust*. Vera'nın yüzünde yorgun bir ifade vardı. Karşısına oturdum. Faust'la Grehten'in birlikte oldukları, Grehten'in Faust'a Tanrı'ya inanıp inanmadığı sahneyi yüksek sesle okumamı rica etti. Kitabı alıp okumaya başladım. Okumam bitince Vera'nın yüzüne baktım. Başını koltuğun arkalığına yaslamış, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, gene öyle ısrarlı bakıyordu bana.

O anda kalbimin neden öyle hızlı çarpmaya başladığını bilmiyorum.

Vera tane tane mırıldandı:

"Bana ne yaptınız siz!"

Şaşırmıştım.

"Nasıl?" dedim.

"Evet, bana ne yaptınız!" diye tekrarladı.

"Sizi böyle kitapları okumaya ikna ettiğimi mi söylemek istiyorsunuz?"

Bir şey söylemeden ayağa kalktı Vera, kapıya yürüdü. Arkasından baktım.

Kapının eşiğinde durdu, bana döndü.

"Sizi seviyorum," dedi. "İşte bunu yaptınız bana!"

Kan başıma hücum etti... Vera, "Sizi seviyorum, size âşığım," diye tekrarladı.

Odadan çıktı, arkasından kapıyı kapadı. O anda nasıl olduğumu anlatmayacağım sana. Hatırlıyorum, bahçeye çıktım, kuytu bir köşeye gittim, bir ağaca yaslandım ve orada öyle ne kadar durduğumu bilmiyorum. Donup kalmıştım; mutluluk duygusu arada bir dalga dalga doluyordu yüreğime... Hayır, bundan bahsetmeyeceğim. Priimkov'un sesi durgunluğumdan çıkardı beni; adam yollayıp benim geldiğimi haber vermişlerdi ona. Avdan dönmüş, beni aramaya çıkmıştı. Bahçede beni başımda şapkasız, yalnız bulunca eve dönmemizi istedi. "Karım konuk salonunda, onun yanına gidelim," dedi. Konuk salonunun kapısının eşiğinde neler hissettiğimi tahmin edersin. Vera odanın köşesinde gergefin önünde oturuyordu. Kaçamak şöyle bir baktım ona, sonra uzun süre önümden kaldırmadım bakışımı. Çok sakindi Vera, bu çok şaşırttı beni; konuşurken sesinde bir telaş, endişe de yoktu. Sonunda bakabildim ona. Göz göze geldik... Yüzü hafif kızardı, gergefin üzerine eğildi. Ben bakmayı sürdürdüm ona. Şaşkın bir hali vardı; hiç de neşeli olmayan bir gülümseme kıpırdatıyordu dudaklarını.

Priimkov dışarı çıktı. Vera birden kaldırdı başını ve hayli yüksek sesle sordu bana:

"Bu durumda ne yapmak niyetindesiniz?"

Ne diyeceğimi bilemedim ve boğuk bir sesle hemen, dürüst bir insan olarak yapmam gerekeni yapmak, uzaklaşmak niyetinde olduğumu söyledim, arkasından ekledim: "Çünkü seviyorum sizi, Vera Nikolayevna, sanırın uzun zamandır farkın-

dasınızdır bunun." Tekrar başını gergefin üzerine eğdi ve düşünceye daldı. Bir süre sonra devam etti:

"Sizinle konuşmam gerekiyor; bu akşam çaydan sonra küçük evimize gelin... biliyorsunuz, *Faust*'u okuduğunuz ev..."

Ancak, bunu öylesine açık, anlaşılır söylemişti ki o anda odaya giren Priimkov nasıl bir şey duymamıştı, hâlâ bilemiyorum. O gün sakin, sıkıntılı geçti. Vera bazen, kendine şöyle soruyormuş gibi bakınıyordu: "Uyuyor muyum ben?" Ama aynı anda bir kararlılık vardı bakışında. Ben ise... ben gelemiyordum kendime. "Vera seviyor beni!" bu sözcükler sürekli dönüp duruyordu kafamın içinde ama ne olduklarını bilemiyordum ve kendimi de, Vera'yı da anlayamıyordum. Böylesine beklenmedik, böylesine sarsıcı bir mutluluğa inanamıyordum; zorlanarak hatırlıyordum geçmişi ve ben de uykudaymışım gibi bakınıyor, konuşuyordum...

Çaydan sonra, evden fark edilmeden nasıl çıkacağımı düşünmeye başladığımda Vera birden bahçede dolaşmak istediğini söyledi ve kendisine katılmamı rica etti. Kalktım, şapkamı aldım, Vera'nın arkasından yürüdüm. Konuşamıyordum, güçlükle soluk alıyor, Vera'nın söyleyeceği ilk sözcüğü bekliyordu, bir açıklama yapmasını umuyordum ama susuyordu Vera. Hiç konuşmadan Çin evine kadar yürüdük, sessizce içeri girdik ve orada (nasıl oldu hâlâ bilmiyorum, anlayamıyorum) bir anda birbirimize sarıldık. Görülmemiş bir güç Vera'ya doğru atmıştı beni, onu da bana doğru... Arkaya toplu kıvırcık saçlarının çevrelediği yüzü, günün sönmekte olan ışığında bir anda kendinden geçercesine bir coşkunluk ve hoşnutlukla aydınlandı ve dudaklarımız birleşti... Öpüştük...

Bu öpüşmemiz ilk ve son oldu.

Vera bir anda çıktı kollarımın arasından ve iri iri açılmış gözlerinde büyük bir dehşetle kendini geri attı...

Titreyen sesiyle şöyle dedi:

"Arkanıza bakın, bir şey görmüyor musunuz?"

Hemen dönüp baktım.

"Bir şey yok. Bir şey mi gördünüz yoksa?"

"Şimdi görmüyorum ama gördüm."

Vera derin derin ama seyrek soluk alıyordu.

"Kimi gördünüz? Ne gördünüz?"

Vera zangır zangır titriyordu. Tane tane konuşarak, "Annemi," dedi.

Üşümüş gibi ben de ürperdim; suçluymuşum gibi dehşete kapılmıştım. O anda bir suç işlememiş miydim acaba?

"Bırakın!" dedim, "ne diyorsunuz siz? İyisi mi, şunu söyleyin siz bana..."

Vera sözümü kesti:

"Hayır, Tanrı aşkına, hayır!" Başını ellerinin arasına aldı. "Delilik bu... Aklımı yitiriyorum... Şakaya gelmez bu... Ölüm bu... Hoşça kalın..."

Elimi uzattım ona. Elimde olmadan haykırdım:

"Durun, Tanrı aşkına biraz durun." Ne dediğimin farkında değildim, ayakta bile durmakta zorlanıyordum. "Tanrı aşkına... Çok acımasızsınız!"

Yüzüme baktı.

"Yarın, yarın akşam," dedi. "Bugün olmaz, rica ediyorum... Bugün evinize gidin... Yarın akşam gölün kıyısındaki bahçe kapısına gelin. Orada olacağım, oraya geleceğim..." Heyecanla ekledi: "Sana yemin ediyorum, geleceğim..." Gözleri parlıyordu. "Hiç kimse durduramayacak beni, yemin ediyorum, durduramayacak! Her şeyi anlatacağım sana, yeter ki bugün bırak beni."

Bir şey söyleyecek oldum ama o arada Vera gözden kaybolmuştu.

Sarsılmıştım, olduğum yerde kalakalmıştım. Başım dönüyordu. Bütün varlığımı dolduran çılgın sevincin içinden hüzünlü bir duygu çıkmıştı... Çevreme bakındım. Ortasında ayakta durduğum karanlık, rutubetli oda alçak tavanıyla, koyu duvarlarıyla korkunç geldi bana.

Hemen dışarı çıktım, ağır adımlarla eve doğru yürüdüm. Vera terasta bekliyordu beni. Yaklaştığımda eve girdi ve hemen yatak odasına çıktı.

Arabama binip evime gittim.

O geceyi, ertesi günü akşama kadar nasıl geçirdiğimi anlatmak imkânsız. Şu anda hatırladığım yalnızca, yüzüm ellerimin

arasında, yüzükoyun yattığımı... Vera'nın öpüşmemizden önceki gülümsemesini ve kendi kendime şöyle fısıldadığımı hatırlıyordum: "İşte, sonunda Vera..."

Bir de Vera'nın bana naklettiği, Yeltsova'nın söylediği sözcükleri hatırlıyordum. Annesi bir gün şöyle demişti Vera'ya: "Bir buz parçasısın sen, erimediğin sürece taş gibi sert, sağlamsın ama erirsen iz kalmaz senden."

Ayrıca şu geliyordu aklıma: Bir gün Vera'yla beceri ve yeteneğin ne olduğu üzerine konuşuyorduk.

"Ben yalnızca bir şeyi becerebiliyorum," dedi Vera, "son ana kadar susmayı."

Dediğinden o zaman bir şey anlamamıştım.

"Ama korkusu ne anlama geliyor?.." diye soruyordum kendime. "Gerçekten gördü mü yoksa Yeltsova'yı? Hayal gücü!" diye düşünüyordum. Tekrar beklemeye başlıyordum.

İşte o gün bir mektup yazdım sana... Ama kafamda neler vardı, hatırlaması bile korkunç... Nasıl ustaca yazdım o mektubu...

Akşam, güneş daha batmadan bahçe kapısının elli adım ötesinde, gölün yakınındaki ağaçların yüksek, gür olduğu söğütlükteydim. Evden yürüyerek gelmiştim. Yüz karamı kabul ediyorum: Korku, en ödlek bir korku doldurmuştu göğsümü, sürekli irkiliyordum... ama pişmanlık duyduğum yoktu. Ağaçların arkasına gizlenmiş, gözlerimi ayırmadan bahçe kapısına bakıyordum. Açılmıyordu. İşte güneş de batmıştı, işte hava kararmaya başlamıştı; işte yıldızlar görünmüştü ve gökyüzü kararmıştı. Gelen giden yoktu. Titremeye başlamıştım. Gece oldu. Daha fazla sabredemedim, dikkatlice çıktım söğütlükten, usulca yürüdüm bahçe kapısına. Bahçe sessizdi. Alçak sesle seslendim Vera diye, bir kez daha seslendim, üçüncü kez daha... Karşılık veren olmadı. Aradan yarım saat daha geçti, bir saat geçti; ortalık iyice kararmıştı. Bekleyecek halim kalmadı; kapıyı kendime doğru çektim, çabucak açtım ve bir hırsız gibi, parmaklarımın ucuna basarak eve doğru yürüdüm. Ihlamurların gölgesinde durdum.

Evin neredeyse bütün pencerelerinde ışık vardı; insanlar odalarda gidip geliyorlardı. Bu şaşırttı beni: Yıldızların donuk ışı-

ğında gördüğüm kadarıyla saat on bir buçuğu gösteriyordu. Birden evin arkasından araba sesleri geldi, avludan bir araba çıktı.

"Anlaşılan, konuklar vardı," diye geçirdim içimden. Vera'yı görebilmek umudumu bütünüyle yitirip bahçeden çıktım ve hızlı adımlarla evime doğru yürüdüm. Karanlık bir eylül gecesiydi ama hava ılıktı, rüzgâr yoktu. İçimdeki can sıkıntısı da, üzüntü de biraz dağılmıştı ve eve hızlı yürümekten oldukça yorgun ama gecenin sakinliğiyle rahatlamış, mutlu, neredeyse neşeli geldim. Yatak odama girdim, Timofey'i gönderdim, soyunmadan yatağa attım kendimi ve düşüncelere daldım.

Hayallerim önce neşeliydi ama biraz sonra kendimde tuhaf bir değişiklik fark ettim. İçimi kemiren bilemediğim bir kasvet, derin bir huzursuzluk hissetmeye başladım. Bunun nereden geldiğini anlayamıyordum ama sanki yakında bir felaket beni tehdit ediyormuş, sanki sevdiğim biri o anda acı çekiyormuş, beni yardıma çağırıyormuş gibi bir şeyler hissediyordum. Masanın üzerinde mumun küçük alevi kıpırtısızdı, duvar saatinin sarkacı ağır ağır, düzenli tik tak ediyordu. Başımı elime dayayıp odamın yalnız alacakaranlığına bakmaya başladım. Vera'yı düşünüyordum ve içim sızlamaya başlamıştı: Öylesine sevindiğim her şey, olması gerektiği gibi, bir mutsuzluk, çıkışı olmayan bir felaket gibi görünüyordu bana. İçimdeki kasvet giderek büyüdü, büyüdü; daha fazla yatamadım; o anda, biri yine yalvararak beni yardıma çağırıyor gibi geldi bana... Başımı kaldırdım ve ürperdim; Gerçekten de yanılmıyordum sanki. Sanki uzaklardan acıklı bir çığlık geliyor, pencerelerin karanlık camlarını titretiyordu. Dehşete kapıldım: Yatağımdan fırlayıp pencereyi açtım. Açık seçik bir inilti doldu odaya ve sanki başımın üzerinde dönmeye başladı. Bu iniltiye, dehşet içinde sonuna kadar kulak verdim. Sanki uzaklarda bir yerde birinin boğazını kesiyorlardı ve zavallı boşuna yardım istiyordu. Koruda bir baykuş bağırıyordu, bu inilti başka birinden mi geliyordu, o anda fark edemiyordum ama bu uğursuz sese Mazel Koçubey[13] gibi bağırarak karşılık verdim.

13 Mazel Koçubey (1640-1708): Kazak ordu komutanı. Sahte ihbar suçundan Temmuz 1708'de idam edildi – ç.n.

"Vera, Vera! Beni çağıran sen misin?" diye haykırdım.

Uykulu Timofey şaşkın bir durumda girdi odama.

Kendimi toparladım, bir bardak su içtim, bitişik odaya geçtim. Ama uyuyamıyordum. Kalbim pek sık olmasa da, çok kötü çarpıyordu. Artık mutluluk hayalleri kuramıyordum; artık inanmıyordum mutluluğa.

Ertesi gün akşam yemeğinden önce Priimkov'un evine gittim. Endişeli bir yüzle karşıladı beni.

"Karın hasta," dedi, "yatıyor; doktora adam yolladım."

"Neyi var Vera'nın?"

"Bilmiyorum. Dün akşam bahçeye çıktı ama birden geri döndü. Kendinde değildi. Oda hizmetçisi koşarak geldi odama. Gidip, karıma neyi olduğunu sordum. Bir cevap vermedi, öylece yatıyordu. Gece sayıklamaya başladı. Anlaşılmaz bir şeyler sayıklıyordu, sizden söz ediyordu. Oda hizmetçisi çok tuhaf bir şey söyledi bana: Sözde Vera bahçede toprağı bol olsun annesinin hayalini görmüş; annesi karşıdan kollarını açmış, ona doğru geliyormuş."

Bunu duyunca neler hissettiğimi düşünebiliyor musun?

Priimkov devam etti:

"Elbette, saçmaydı bu ama itiraf etmek zorundayım, karıma daha önceleri de böyle tuhaflıklar olmuyor değildi."

"Söyler misiniz, Vera Nikolayevna'nın durumu çok mu ağır?"

"Evet, çok ağır: Gece daha kötüydü; şu anda kendinde değil."

"Doktor ne dedi?"

"Doktor hastalığının ne olduğunun henüz bilinmediğini söyledi..."

12 mart.

Sevgili dostum, başladığım gibi yazmaya devam edemeyeceğim: Bu çok zor oluyor benim için, yaramı çok kötü deşiyor. Doktorun deyimiyle, hastalık belirlendi ve Vera bu hastalıktan öldü. O uğursuz günkü bir anlık görüşmemizden iki hafta sonra kapadı gözlerini. Ölmeden önce bir kez daha gördüm onu. O hatıramdan acı bir hatıram olmadı. Doktordan, umut olmadığı-

nı öğrenmiştim. Bir gece geç vakit, evde herkes yattıktan sonra gizlice yatak odasının kapısına gittim, kapının aralığından baktım ona. Vera yatağında gözleri kapalı yatıyordu. Zayıflamış, ufacık kalmıştı, yanaklarında sıtma kızarıklıkları vardı. Taş kesilmiş gibiydim, uzun uzun baktım ona. Birden açtı gözlerini, baktı bana, bir süre öylece baktıktan sonra bir deri bir kemik kalmış kolunu uzattı bana... ve öyle korkunç bir sesle,

Aydınlık yerde ne istiyor o,
Bunu... işte bunu...[14]

diye okudu ki dönüp koşarak kaçtım oradan. Vera hastalığı süresince hep "Faust"u ve kâh Marta diye, kâh Grehten'in annesinin adıyla annesini sayıkladı.

Vera öldü. Cenazesinde bulundum. O günden sonra her şeyi terk edip temelli olarak buraya yerleştim.

Şimdi düşün bakalım, neler anlattım sana; Vera'yı, genç yaşta toprağa giren Vera'yı düşün. Nasıl oldu bu? Bir ölünün canlıların hayatına bu anlaşılmaz karışmasının nasıl açıklanacağını bilemiyorum, hiçbir zaman da bilemeyeceğim; ancak, kabul et ki beni toplumdan uzaklaşmak zorunda bırakan, senin dediğin gibi, kaprisli bir iç sıkıntısı nöbeti değildir. Tanıdığın, bildiğin insan değilim ben artık: Daha önce inanmadığım birçok şeye şimdi inanıyorum. O günden bugüne o şanssız kadını (az kaldı kızı diyecektim), onun geçmişini, biz körlerin kör talih diye yüceltttiğimiz kaderinin ona oynadığı gizli oyunu çok düşündüm. Yeryüzünde yaşayan her canlının, ölümünden sonra dünyada ne kadar izinin kalacağını kim bilebilir? Bir insanın kaderinin çocuklarının, torunlarının kaderine nasıl bağlarla bağlı olduğunu, hangi isteklerinin onlara geçeceğini, hangi suçlarının cezasını onların çekeceğini kim söyleyebilir? Hepimiz "bilinmeyen"in karşısında uysal olmak, başımızı eğmek zorundayız.

Evet, Vera yok oldu, ben hayattayım. Hatırlıyorum, ben küçükken evimizde şeffaf mermerden çok güzel bir vazo vardı, saf beyazlığında en küçük bir leke yoktu. Bir gün odada yalnızdım,

14 (Alm.) *Was will er an dem heiligen*
Ort, Der da... der dort... ("Faust" 1.bölüm. Son sahne.)

vazonun bulunduğu kaideyi sallamaya başladım... Vazo birden düştü, paramparça oldu. Korkudan her yanım buz kesti, parçaların önünde kıpırdamadan öylece ayakta duruyordum. Babam girdi odaya, beni öyle görünce "Ne yaptığını gördün mü?" dedi. Bizim o güzel vazomuz evimizde olmayacak artık. Yok oldu, bir daha olmayacak." Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bir cinayet işlemişim gibi hissediyordum kendimi.

Büyüdüm ve düşüncesizliğim yüzünden, bin kez değerli bir şeyi daha yok ettim...

Kendime boşuna şöyle diyorum: "Böyle birdenbire bir sonuç bekleyemezdim, bu birdenbirelik beni bile şaşırttı, Vera'nın nasıl bir insan olduğundan en küçük bir kuşkum yoktu." Evet, son dakikaya kadar susabiliyordu Vera. Ondan, evli bir kadını sevdiğimi anladığım anda kaçmalıydım ama kaçmadım, kaldım; harika bir insanı paramparça ettim ve şimdi sessiz bir umutsuzluk içinde yaptığıma bakıyorum.

Evet, Yeltsova kıskanarak sakınıyordu kızını. Sonuna kadar korudu onu ve sakıncalı ilk adımını attığında mezara, yanına aldı onu.

Artık bitirmem gerekiyor... Anlatmam gerekenlerin yüzde birini anlatmadım sana ama benim için bu kadarı da yetti. Ruhumun derinliklerinden çıkıp gitmiş olan her şey, bırak, tekrar dönsün oraya... Bitirirken şunu söyleyeceğim sana:

Son yıllarda yaşadıklarımdan bir kanıya vardım: Yaşam şakaya da, eğlenmeye de gelmez, bir zevk de değildir yaşam... ağır bir iştir... Yadsıma, sürekli yadsıma... İşte gizli anlamı, çözümü yaşamın: Ne denli yüce, sevilen olurlarsa olsunlar düşüncelerin, hayallerin gerçekleştirilmesi her zaman bir görevdir... İnsanın kendini görev duygusunun zincirlerine, demir zincirlerine vurmadan uğruna ısrarla çalışması, uğraşması budur işte; faaliyet alanında sona kadar düşüp kalkmadan gidemez oysa gençliğimizde şöyle düşünürüz: Ne kadar özgür olursak o kadar iyidir, o kadar ileri gidersin. Gençlik için böyle düşünmek bağışlanılabilir ama gerçeğin acımasız yüzü sonunda karşına dikildiğinde, gözlerinin içine baktığında bu yalanda teselli bulmak utanılacak bir şeydir.

Hoşça kal! Önce şunu söylemeliydim: Mutlu ol; şimdi şöyle diyeceğim sana: Yaşamaya çalış, sanıldığı gibi kolay değildir. Üzgün olduğun zamanlar değil, düşündüğün zamanlar hatırla beni ve Vera'nın hayali ruhunda her zaman olanca temizliğiyle, erdemiyle olsun... Tekrar hoşça kal.

Dostun P. B.

Han

(Постоялый двор)

İki taşra kasabası arasındaki, kasabaların ikisinden de geçen B... büyük şosesi üzerinde bir süre öncesine kadar iki kasabaya da yaklaşık aynı mesafede, üç atlı arabacıların (özellikle yük taşıyan köylü arabacıların, tüccar satıcıların, işportacıların, kısacası, yılın her mevsimi yollarımızı aşındıran her türlü satıcının) çok iyi bildiği büyük bir han vardı. Yoldan geçen her araba uğrardı oraya; kimi zaman bir çiftlik sahibinin besili altı at koşulu kupa arabasının pek mağrur, uğramadan geçtiği olurdu; avludaki arabacılar, uşaklar hiç yabancısı olmadıkları bu kupa arabasını meraklı bakışlarla izlerdi ya da bir gezgin eski püskü arabasıyla hanın avlusuna girer, yorgun atını çözer, kendisine saman ve ekmekten başka bir şey veremeyen köylü han sahibine birkaç kapik öderdi. Hikâyemizi anlatmaya, sözünü ederek başladığımız bu hanın konumunun elverişli olmasından başka birçok iyi yanı daha vardı: Çıkrıkları gıcırdayan, zincire bağlı kovalarıyla, çok iyi suyuyla iki kuyusu; geniş avlusunda kalın kalaslar üzerinde birkaç sundurması; ambarında bol miktarda samanı; büyük bir Rus sobasının ısıttığı (böyle sobaların boruları da öyle kocaman olur) oturma salonu ve nihayet, duvar kâğıtlarının alt bölümleri yırtık, boyalı ahşap bir divanı, gene öyle iki sandalyesi, hiçbir zaman açılmayan, yılların tozuyla kaplı pencere içlerinde saksılarda ıtır çiçeği olan temiz iki oda-

sı vardı. Bu hanın başka hizmetleri de söz konusuydu: Hemen yakınında bir nalbant, biraz ötede bir değirmen vardı; ayrıca bu handa lezzetli, bol yağlı yemekler pişiren, yemeklere gereken her şeyi koymakta cimrilik etmeyen şişman, al yanaklı aşçı kadının sayesinde en güzel yemekleri yemek mümkündü; en yakın meyhane ancak yarım versta ötedeydi; meyhanenin sahibi meyhanesinde, külle karışık olsa da, aşırı sert, içenin burnunu kaşındıran çok güzel enfiye tütünü bulundururdu... Sözün kısası, o hanın müşterisinin bol olmasının böyle birçok nedeni vardı... Önemli olan da buydu: Yoldan geçen herkes seve seve uğruyordu oraya. Hanın ünlü olmasının bir nedeni de, çevrede orayla ilgili çok şeyin, sahibinin, müşterilere çok iyi davrandığıyla ilgili birçok şeyin anlatılıyor olmasıydı. Gerçi bu söylenenlerin bazılarının doğru olmadığı da bir gerçekti.

Hanın sahibi Naum İvanov bir ticaret adamıydı. Orta boylu, şişman, hafif kambur, geniş omuzluydu; kocaman, yuvarlak bir başı vardı, görünüşte en çok kırkında gösteriyor olmasına karşın, kıvırcık saçlarına kır düşmüştü; ablak yüzü taze, sıradandı ama alnı beyaz, düzgündü; parlak mavi, ufak gözleri kaşlarının altından bakıyordu: Aynı zamanda bakışı çok seyrek görünen bir biçimde tuhaf, oldukça tuhaftı. Başı her zaman öne eğikti, güçlükle oynatabiliyordu başını; bunun nedeni belki de boynunun çok kısa olmasıydı. Koşar gibi ama kollarını sallamadan, yumrukları sıkılı yürüyordu. Gülümsediğinde (çok sık gülümsüyordu ama açıkça değil de, sanki kendi kendine gülümsüyordu), iri dudakları hiç de hoş olmayan bir biçimde aralanıyor, sağlam, bembeyaz dişlerini ortaya çıkarıyorlardı. Kesik kesik, sanki hüzünlü bir sesle konuşuyordu. Sakalını kesiyor, ortalarda Almanlar gibi dolaşmıyordu. Her zaman hayli eski bir kaftan oluyordu üzerinde, potinlerini çorapsız, çıplak ayağına giyiyordu. İşleri için sık sık bir yerlere gidiyordu. İşleri çoktu: At alıp satıyor, toprak kiralıyor, bostanların bakımını üstleniyor, bahçeler satın alıyor, genellikle çeşitli şeylerin alım satımıyla ilgileniyordu ama nereye giderse gitsin, oralarda uzun süre kalmıyordu. Özellikle gözlerindeki ifadeyle çok benzerlikleri olan bir çaylak gibi, yuvasına dönüyordu. Yuvasıyla çok yakından ilgileniyordu; her işe yetişiyor, herkesi dinliyor, emirler

veriyor, gerekeni veriyor, gerekeni alıyor, hesapları kendi tutuyor, hiç kimseye fazladan bir kapik vermiyor, kimseden de fazladan bir kapik almıyordu.

Müşteriler onunla sohbet etmiyorlardı, zaten kendisi de boş konuşmaktan hoşlanmıyordu. Sözcükleri tane tane söyleyerek şöyle diyordu: "Bana sizin paranız lazım, size de benim aşım, sizinle çocuk büyütecek değilim; geçerken uğradınız, yemeğinizi yediniz, karnınızı doyurdunuz, yolunuz açık olsun. Yorgunsan yat uyu, gevezelik etme." Çalışanları boylu boslu, sağlıklı ama uysal, işini bilir insanlardı; patronlarından çok korkuyorlardı. Ağzına içki koymazdı ama bayramlarda adamlarının her birine votka içmeleri için birer on kapiklik verirdi; diğer günler içki içmeleri yasaktı. Naum gibi insanlar kısa zamanda zengin olurlar... ama onun eriştiği parlak parasal duruma kadar... Naum İvanov'un kırk veya elli bini olduğu biliniyordu. Naum İvanov doğru yoldan çıkmazdı...

Öykümüzü başlattığımız zamanın yirmi yıl öncesinde büyük şosenin aynı yerinde aynı han gene vardı. Ancak, Naum İvanov'un evine bir asilzade çiftlik sahibinin evi görünümünü veren koyu kırmızı tahta çatısı o zamanlar yoktu; yoksul görünümlü bir binaydı, avlusunda sundurmaların üzeri samandı, tomruktan duvarlarının yerinde de örme duvarlar vardı; ön cephesi de oymalı sütunlar üzerinde üç köşeli klasik Yunan stili değildi ama gene de kendi halinde, oldukça geniş, sağlam, sıcak bir handı ve yolcular seve seve uğrarlardı oraya. Sahibi o zamanlar Naum İvanov değil, yakındaki çiftliğin sahibesi Lizaveta Prohorovna Kuntse'in köylülerinden Akim Semyonov adında biriydi. Bu Akim anlayışlı, eli açık biriydi; gençlik yıllarında sıska iki beygirle yük taşıma işine girmiş, bir yıl sonra besili üç atla dönmüştü; evet, o zamandan sonra da neredeyse bütün hayatı şoselerde yük taşımakla geçmiş, Kazan'a, Odessa'ya, Orenburg'a, hatta Varşova'ya, yurtdışında Leipzig'e bile yük taşımış, sonunda güçlü kuvvetli üçer at koşulu kocaman iki yük arabasıyla dönmüştü. Bu evsiz barksız yaşamdan, dolaşmaktan artık bıktığı için mi, bir aile kurmak istediğinden mi (uzaklara gittiği bir keresinde karısı da, çocukları da ölmüştü) nedendir bilinmez, eski mesleğini bırakmaya, bir han işletmeye karar vermişti. Hanımefendisinin de iznini alıp, onun adına büyük şose üzerin-

de yarım desyatina[1] yer satın almış, orada bir han yaptırmıştı. İşleri iyi gidiyordu, bol para kazanıyordu; Rusya'nın her yanında yıllarca dolaşmış olmanın verdiği tecrübenin büyük faydası olmuştu ona. Müşterilere, özellikle, çoğunu tanıdığı eski meslektaşları yük arabacılarına nasıl davranması gerektiğini biliyordu. Han sahibi için en önemli müşteriler onlardı; çok yemek yerlerdi, kendilerine de, atlarına da iyi davranılmasını isterlerdi. Akim'in ünü yüz versta çevrede yayılmıştı... Müşteriler Akim'e, hanın kendisinden sonraki sahibi, hizmette onunla kıyas bile edilemeyecek Naum'a olduğundan çok daha severek uğruyorlardı; Akim'in işleri daha çok eski usuldü, sıcak ama pek o kadar temiz değil... Samanı pek iyi değildi, hafif ıslaktı, yemekleri de yarı yarıya karışık pişiriliyordu. Onun zamanında masaya sobanın üzerinde daha fazla kalması gereken, malzemesinin eksik konduğu, aşçı kadının hiç ilgilenmediği belli yemekler geliyordu... öyle ki fiyatları düşürmek veya yemeği veresiye vermek zorunda kalıyordu, buna hiç itiraz etmiyordu bile, yani böylece iyi, hoş görür bir patron olmuş oluyordu. Sohbetlerinde, ikramlarında da çok yumuşaktı; semaverin başında konuşmaya bazen o kadar dalıyordu... özellikle Petersburg'u, Çerkes bozkırlarını ya da yabancı ülkeleri anlatmaya başladığında herkes kulak kesiliyordu. Evet, anlaşılacağı üzere, iyi bir arkadaşla içmeyi seviyordu ama elbette, kendini kaybedene kadar değil, (müşterilerin dediği gibi) ortama uymak için... Tüccarların hepsi de, kuşağını beline sarmadan yola çıkmayan, haç çıkarmadan odaya girmeyen, önce selam vermeden kimseyle konuşmayan "eski kafalı" denen insanlar da çok yakınlık gösteriyorlardı ona; Akim'in sempati toplayan yalnızca dış görünüşü vardı: Uzun boylu, biraz zayıftı, orta yaşlı olsa da, dinçti; uzun, sevimli, düzgün bir yüzü vardı; alnı geniş, açıktı, burnu dik ve ince, dudakları küçüktü. Kahverengi, iri gözlerinin bakışı aydınlık, sevecendi, başının tepesinde çok seyrek kalmış saçları boynunun çevresinde bukle bukleydi; Akim'in ses tonu çok hoş ama biraz zayıftı. Gençliğinde çok güzel şarkı söylüyormuş ama kışın açık havada çok seyahat ettiği için ses telleri bozulmuş. Ama konuşması çok akıcı ve tatlıydı. Güldüğünde gözlerinin çevresinde (yalnızca iyi yürekli insanlarda görülen) çok se-

1 1.09 hektar karşılığı eski bir Rus yüzölçümü birimi – ç.n.

vimli, ışıltılı kırışıklar oluşuyordu. Akim'in hareketleri çoğunlukla yavaştı ve çok görmüş geçirmiş insanlarda olduğu gibi, belli bir kararlılıktan da, ağırbaşlı bir kibarlıktan da yoksun değildi.

Akim, (ya da sık sık, özellikle de her pazar kesinlikle) gittiği çiftlik sahibesinin evinde akşam ayininden sonra ona hitap ettikleri gibi, Akim Semyonoviç, herkese karşı mı çok iyiydi, yoksa dünyada birçok kimsenin mahvolmasına sebep olan kadın düşkünlüğü gibi bir zayıflığı mı, bilinmez, sonunda mahvetmişti onu; Akim'in bu zayıflığı bir zaman sonra öylesine aşırı olmuştu ki kalbi kadın bakışına karşı koyamamaya, kendi de sonbaharda yağan ilk karın güneş çıktığında eridiği gibi, erimeye başlamıştı... Ve sonunda bu aşırı tutkusu yüzünden fazla para harcar olmuştu.

Akim büyük şosede han açmasının ilk yılında avlusunun düzenlenmesiyle, handa işlerin yoluna konmasıyla ve yeni yerleşilen her yerde kaçınılmaz olan meşgalesiyle o kadar meşguldü ki kadınları düşünecek zamanı hiç olmamıştı. Aklına arada bir birtakım günah içeren düşünceler geliyorduysa da, çok önemsediği, saygı duyduğu bazı din kitaplarını okuyarak (yük taşımaya yeni başladığında okumayı öğrenmişti) ya da alçak sesle ilahiler mırıldanarak ya da başka dinsel uğraşlarla o düşünceleri kafasından kovuyordu. Bu arada kırkına merdiven dayamıştı... bu yaşlarda her türlü tutku zayıflar, durulur... bu arada evlenme çağı da geçiyordu. Ve Akim, kendi deyimiyle, bu "deliliğinin" içinde coştuğunu düşünmeye başlamıştı... besbelli, kaderden kaçış yoktu.

Akim'in çiftlik sahibesi, Alman kökenli yüzbaşı kocası öldüğü için dul kalmış Lizaveta Prohorovna, Kuntse, Mitava kentinin yerlisiydi; çocukluğunun ilk yıllarını da orada geçirmişti; kalabalık, yoksul ailesi Mitava'da kalmıştı, Lizaveta Prohorovna yoksul ailesiyle çok az ilgileniyordu. Piyade subayı kardeşi geçerken bir ara uğramıştı evine ve geldiğinin ikinci günü öylesine öfkelenmişti ki az kaldı dövecek olmuştu ev sahibesini, üstelik şöyle demişti: *Du, Lumpenmamselle.*[2] oysa bir gün önce gayet bozuk Rusçasıyla "Kız kardeşim ve velinimetim" diye söz ediyordu ondan. Lizaveta Prohorovna eski bir mimar olan kocasının ona bıraktığı çok güzel durumda çiftliğinden hemen hiç çıkmıyordu; kendi yönetiyordu çiftliği, çok iyi

2 (Alm.) Bir kaltaksın sen.

de yönetiyordu. Lizaveta Prohorovna kendi çıkarına olan en küçük bir fırsatı kaçırmıyor, her şeyden kendisi için bir yarar sağlıyordu; olağanüstü bir Alman yeteneğiyle çiftliği için beş harcanacak yerde bir harcayarak işini hallediyordu; başka her konuda ise tam bir Rus olmuştu. Evinde çok sayıda hizmetçi vardı; yediği ekmeği hak eden kız hizmetçisi özellikle çoktu: Sabahtan akşama kadar el işinden başını kaldıramıyorlardı. Lizaveta Prohorovna arkasında resmî arabacı üniformalı uşağın ayakta durduğu kupa arabasıyla dolaşmayı seviyordu; kendisine dedikodular, söylentiler ulaştırılmasından hoşlanıyor, kendi de çok güzel dedikodu yapıyordu; yardımlarıyla birini sevindirmeyi, sonra da sevindirdiği insanı zor duruma düşürmeyi seviyordu; sözün kısası, Lizaveta Prohorovna tam bir Rus toprak sahibesi asilzade gibi davranıyordu. Akim'i azat etmişti. Akim özgürlüğünün karşılığı önemli miktarda yıllık parasını düzenli olarak ödüyordu. Lizaveta Porohovna lütfedip konuşuyordu Akim'le, onunla şakalaşıyordu bile, hatta evine davet ediyordu onu... Ne var ki o evde bir felaket beklemekteydi Akim'i.

Lizaveta Prohorovna'nın evinde yirmi yaşında, Dunyaşa adında yetim bir kız vardı. Dunyaşa güzelce, endamı yerinde, uyanık bir kızdı; düzgün olmasalar da, yüz hatları birilerinin hoşuna gidebilirdi: Cildi tazeydi, gür, sarı saçları, canlı gri gözleri vardı; küçük burnu kalkık, dudakları kırmızıydı; özellikle rahat, yarı şakacı, yarı çekici bir yüz ifadesi vardı... ve bütün bunların hepsi bir çeşit, hayli sevimliydi. Bununla birlikte, yetim olmasına karşın, davranışları ciddi, belirli ölçüde kibirliydi: Köklü bir aileden geliyordu; ölen babası Aferiy otuz yıl baş uşaklık yapmıştı, dedesi Stepan ise uzun yıllar önce ölmüş olan süvari çavuşu ve prens bir toprak sahibinin oda hizmetçiliğini yirmi yıl yapmıştı. Dunyaşa güzel giyiniyordu, gerçekten çok güzel olan kollarını pek hoş sallıyordu. Dunyaşa bütün hayranlarına pek yukarıdan, küçümser tavırlarla, kibirli gülümseyerek bakıyor, onları lütfediyormuş gibi dinliyor, cevap vermeyi uygun görürse çoğunlukla şöyle ünlemlerle karşılık veriyordu: Evet! Ya! Demek öyle! Ben ha! Daha neler!.. Bu tür ifadeler hemen hiç eksik olmuyordu dilinden. Dunyaşa yaklaşık üç yıl Moskova'da eğitim görmüş ve başkentlerde bulunmuş her oda hizmetçisi kıza özgü bu tavırlarını orada kapmıştı. Ondan söz

ederken herkes, kimi zaman aksaklıkları olsa da, kişilik sahibi bir kız olduğunu (hizmetçiler için büyük önemi olan bu sıfatı) kullanıyordu. El işinde de iyiydi, ne var ki bütün bunlara karşın, pek kurnaz, burnunu her işe sokan yaşlı, kadın baş oda hizmetçisi Kirillovna'nın yüzünden Lizaveta Prohorovna ona yeterince iyi davranmıyordu. Hanımefendisinin üzerinde Kirillovna'nın büyük etkisi vardı, rakiplerini hanımefendiden büyük bir ustalıkla uzaklaştırmayı beceriyordu.

Akim işte bu Dunyaşa'ya abayı yakmıştı! Hem de daha önce hiçbir kadına olmadığı kadar. İlk kez kilisede görmüştü onu: Kız Moskova'dan yeni dönmüştü... Daha sonra hanımefendinin evinde birkaç kez karşılaştı onunla, daha sonra, bir akşam kâhyanın evinde, öteki saygın uşaklarla birlikte Akim'in de davetli olduğu çayda görüştüler. Uşaklar, onun kendilerinden olmamasına, üstelik sakal bırakmış olmasına karşın, Akim'i önemsemezlik etmediler; kültürlü, okuma yazması olan biriydi Akim, en önemlisi de, parası vardı; ayrıca, bir köylü gibi giyinmiyordu, siyah aba kumaştan uzun kaftanı, ince deri çizmeleri, boynunda da atkısı vardı. Gerçi uşaklar kendi aralarında Akim'in onlardan olmadığının belli olduğunu konuşuyorlardı ama gene de saygılı davranıyorlardı ona. İşte Dunyaşa, kâhyanın evinde o gece, Akim'in yanaşmak için bütün dil dökmelerinin tek sözcüğüne bile karşılık vermemiş olsa, ancak bu köylünün burada ne işi var diye, ona şaşırmış gibi yandan şöyle bir bakmış olsa da, Akim'in seven kalbini tam anlamıyla fethetmişti. Bütün bunlar Akim'in içini daha çok alevlendirmekten başka bir şeye yaramamıştı. Evine döndükten sonra uzun uzun düşünmüş ve Dunyaşa ile evlenmeye karar vermişti... Öylesine "kaptırmıştı!" kendini kıza... Ama beş gün sonra Kirillovna genç kızı odasına pek sevecen bir tavırla çağırıp ona Akim'in (söze nasıl gireceğini çok iyi biliyordu yaşlı kadın) şu sakallı, köylü Akim'in kendisiyle evlenmek istediğini söylediğinde, Dunyaşa'nın yan yana oturmanın bile kendisi için küçültücü olduğunu düşündüğü adamın onunla evlenmek istediğini duyduğunda nasıl bir öfkeye kapıldığını nasıl anlatmalı?!

Dunyaşa'nın yüzü önce kıpkırmızı oldu, sonra kendini zorlayarak kahkahalar attı, sonra ağlamaya başladı ama Kirillovna saldırı-

sını öylesine ustaca yürüttü, onun evdeki durumunu öylesine açık seçik hissetmesini sağladı, ona Akim'in efendiliğini, zenginliğini, candan bağlılığını öylesine güzel anlattı ve nihayet hanımefendisinin de bu evliliği arzu ettiğini öylesine anlamlı ima etti ki Dunyaşa yüzünde dalgın bir ifadeyle odadan çıktı, Akim'le karşılaştığında onun gözlerinin içine çok dikkatli baktı ama başını öte yana çevirmedi. Bu âşık adamın inanılmaz cömertçe hediyeleri Dunyaşa'nın son kararsızlığını da silip süpürdü, yok etti... Bunu öğrenen Akim'in, sevinçten Lizaveta Prohorovna'ya büyük bir tepside yüz şeftali getirmesi üzerine Lizaveta Prohorovna onun Dunyaşa ile nikâhlanmasına izin verdi ve bu nikâh kıyıldı. Akim masraftan kaçınmıyordu ve bir süre öncesine kadar hizmetçi kızlar obasında yetim gibi oturan, evlendiği günün sabahı Kirillovna onun başına tacını koyarken durmadan ağlayan yeni gelin kısa zaman sonra sakinleşti... Hanımefendi kilisede omuzlarına alması için kendi şalını vermişti ona ama Akim aynı gün, hanımefendininkinden bile daha güzel bir şal almıştı Dunyaşa'ya.

Böylece evlenmiş oldu Akim ve genç karısını kendi evine götürdü... Birlikte yaşamaya başladılar. Çok geçmeden Dunyaşa'nın kötü bir ev kadını, kocasına kötü bir eş olduğu anlaşıldı. Hana uğrayan bir subay ona bakarsa, iltifatlar ederse bir işe elini sürmüyor, büyük semaverin arkasından kalkmıyor, pek üzgün, hüzünlü, orada öylece oturuyordu. Sık sık ya alışverişe kasabaya ya da hana dört versta uzaktaki hanımefendinin evine gidiyordu. Hanımefendinin evinde vakit geçiriyordu; hizmetçi kızlar güzel giysilerine imrenerek bakıyorlardı; Kirillovna çay ikram ediyordu ona; Lizaveta Prohorovna bile konuşuyordu onunla... Ne var ki bu ziyaretlerinde Dunyaşa için üzücü olaylar da olmuyor değildi... Örneğin, hizmetçi bir kız olmadığı için artık şapka giyemiyordu, sinsi Kirillovna'nın dediği gibi, bir tüccar karısı olarak Dunyaşa başını atkıyla örtmesi gerektiğini düşünüyordu ...

Akim sık sık, tek akrabası, çok yaşlı, ailesi olmayan köylü amcasının dediklerini hatırlıyordu.

Bir gün sokakta karşılaştıklarında şöyle demişti ona amcası:

"Ne haber, Akim kardaş? Duyduğuma göre, evleniyormuşsun?.."

"Evet; ne olmuş?"

"Ah Akim, Akim! Artık bizler gibi köylü değilsin sen, elden ne gelir, o kız da sana uygun biri değil."

"Nedenmiş?"

Yaşlı adam, Dunyaşa'nın gözüne girmek için Akim'in artık kısa kestiği (ama bütünüyle tıraş etmeyi kabul etmemişti...) sakalını göstererek karşılık vermişti:

"İşte bunun için..."

Akim mahcup olmuş, başını önüne eğmişti; amcası dönüp, omuzları yırtık gocuğunun önünü kapamış, başını sallayarak uzaklaşmıştı.

Evet, Akim çoğu kez derin düşünmüş, mırıldanmış, içini çekmişti... ama güzel karısına sevgisi hiç eksilmemişti; Dunyaşa ile övünüyordu; özellikle, diyelim öteki kadınlarla ya da on altı yaşında ailesinin baskısıyla evlendirildiği eski karısıyla değil... soyluların evlerindeki hizmetçi kızlarla bile kıyasladığında Dunyaşa ile gurur duyuyordu: "Yetmez mi, böyle bir fıstığa sahip olmuşum!.." Dunyaşa'nın sevecen küçücük bir sözcüğü büyük haz veriyordu ona... Öyle ya, nasıl olsa karısı zamanla alışacaktı ona, yakınlaşacaktı... Üstelik, tavırları çok güzeldi, kimse kötü bir sözcük söyleyemezdi onun için.

Birkaç yıl böyle geçti. Gerçekten de, yeni hayatına alıştı Dunyaşa. Akim yaşlandıkça ona daha çok bağlanıyordu, güveniyordu; köylülerle evlenmeyen arkadaşları sıkıntı içindeydiler, ya yokluk çekiyorlardı ya da kötü ellere düşmüşlerdi... Akim zenginleştikçe zenginleşiyordu. Her istediği oluyordu... mutluydu; yalnızca bir şeye üzülüyordu: Tanrı çocuk vermiyordu ona. Dunyaşa artık yirmi beşini geçmişti; herkes saygıyla Avdotya Arefyevna diye hitap ediyordu ona. Ama gene de gerçek bir ev hanımı olamamıştı oysa evini seviyordu, gelen giden erzakla ilgileniyordu, işçileri kontrol ediyordu... Gerçi bütün bunları üstünkörü yapmaktaydı, hanın temizliğiyle, düzeniyle gerektiği gibi ilgilenmiyordu. Bununla birlikte hanın en büyük odasında Akim'in portresinin yanında, kendisinin ısmarladığı, kilise papazının evde yetişmiş ressam oğluna yaptırttığı yağlıboya portresi asılıydı. O portrede üzerinde beyaz giysi, başında sarı şal, boynunda altı sıra iri inci gerdanlık, kulaklarında küpeler, her parmağında yüzükler vardı. Gerçi ressam onu çok şiş-

man, al yanaklı yapmıştı; gri gözleri ise resimde siyah ve biraz şaşıydı ama kolayca tanımak mümkündü onu... Papazın oğlu Akim'i ise hiç iyi yapamamıştı: Sanki biraz karanlık, *à la Rembrandt* olmuştu; o kadar ki bazı müşteriler portresinin önüne gelip duruyor, bakıyor, bakıyor, bir şeyler mırıldanıyordu. Avdotya hayli özensiz giyinmeye başlamıştı; büyük atkısını omuzlarına atıyor, atkının altında gelişigüzel bir entariyle oturuyordu. Rahata kavuşan her Rus gibi, üzerine uykulu bir tembellik çökmüştü...

Bunun yanında Akim'in de, karısının da işleri gayet iyi gidiyordu. Bolluk içinde yaşıyorlardı, herkes örnek bir karı koca olduklarını söylüyordu. Gelgelelim, üzerine bir okun doğrultulduğu anda burnunu temizlemeyi sürdüren bir sincap gibi, insanoğlu da başına gelecekleri bilemez ve birden sudan çıkmış balığa döner...

Bir sonbahar akşamı Akim'in hanına manifaturacı bir işportacı geldi. Yüklü iki arabayla Moskova'dan yola çıkmış, kent kent dolaşarak Harkov'a gelmişti. Çiftlik sahiplerinin, özellikle çiftlik sahiplerinin karılarının, kızlarının kimi zaman büyük bir sabırsızlıkla yolunu gözlediği işportacılardan biriydi. Artık yaşlanmış bu işportacının yanında iki de arkadaşı ya da daha doğrusu, iki işçisi vardı. İşçilerden biri soluk yüzlü, zayıf, kamburdu; öteki ise genç, yakışıklı, yirmi yaşında sempatik... Önce akşam yemeklerini yediler, sonra oturup çay içtiler; işportacı han sahibine onlarla birlikte birer bardak içmeyi teklif etti, han sahibi teklifi reddetmedi. İki yaşlı adam arasında (Akim elli altısına merdiven dayamıştı) kısa sürede bir sohbet başladı. İşportacı komşu toprak sahiplerini sordu. Bu konuda Akim'den daha iyi bilgi kimse veremezdi ona. Kambur işçi ikide bir arabalara bakmak için avluya çıkıyordu, daha sonra gidip yattı. Avdotya öteki işçiyle konuşmaya başladı... Genç işçinin yanında oturuyor, az konuşuyor, daha çok onun anlattıklarını dinliyordu. Gencin konuşmasından hoşlandığı belliydi: Yüzüne bir canlılık gelmiş, yanakları kızarmıştı, sık sık, mutlu, gülüyordu. Genç işçi hemen hemen hiç kıpırdamadan, kıvırcık saçlı başı önüne eğik, oturuyor; sakin, sesini yükseltmeden, acele etmeden konuşuyordu. Oysa ufak, aydınlık, mavi gözleri Avdotya'ya yiyecek gibi bakıyordu; Avdotya başlangıçta gözlerini kaçırıyordu ondan ama sonra kendi de onun yüzüne bak-

maya başlamıştı. Bu genç delikanlının yüzü Kırım elması gibi taze ve pürüzsüzdü; sık sık gülümsüyor, beyaz parmaklarını yeni yeni siyah tüylenmeye başlamış çenesinde dolaştırıyordu. İşportacıların konuştuğu gibi rahat, kendinden emin tavırlarla, sürekli Avdotya'nın yüzüne ısrarlı, kayıtsız bakarak konuşuyordu... Birden Avdotya'ya biraz daha yaklaşıp, yüzünde herhangi bir değişiklik olmadan şöyle dedi ona:

"Avdotya Arefyevna, dünyada sizden güzeli yok; sanırım sizin için ölmeye hazırım."

Avdotya bir kahkaha attı.

Akim sordu ona:

"Neden gülüyorsun?"

Avdotya çok rahat, "Çok komik şeyler anlatıyor," dedi.

Yaşlı işportacı dişlerini göstererek gülümsedi.

"He, he, he, evet; benim Naum çok şakacıdır. Ama bakmayın siz ona, efendim."

Avdotya başını sallayarak cevap verdi:

"Evet! Çok şakacı! Ama gene de dinleyeceğim anlatacaklarını."

İşportacı, "He, he, elbette, efendim," dedi. "Öyle ama," hemen arkasından ekledi: "Özür dilerim efendim, çok mutlu olduk ama geç oldu, yatmalıyız..."

Ve kalktı işportacı.

Akim de kalkarken, "Biz de çok mutlu olduk efendim," dedi, "yani içki ısmarladığınız için; iyi geceler diliyoruz size. Hadi kalk, Avdotyacığım."

Avdotya sanki pek isteksiz kalktı, onun arkasından Naum da kalktı... herkes dağıldı.

Akim'le Avdotya yatak odası olarak da kullandıkları odaya çekildiler. Akim hemen horlamaya başladı. Avdotya uzun süre uyuyamadı... Önce yüzü duvara dönük, sakin yatıyordu, bir zaman sonra kıpırdamaya, yorganı üzerinden atmaya, tekrar çekmeye başladı... sonra uyukladı. Birden avluda gür bir erkek sesi yükseldi: yanık ama hüzünlü olmayan, sözcükleri tam anlaşılamayan bir şarkı söylüyordu. Avdotya gözlerini açtı, dirseğine dayanıp dinlemeye başladı... Şarkı devam ediyordu... Sonbahar havasının içinde uzayıp gidiyordu.

Akim başını kaldırdı.

"Kimdir bu şarkı söyleyen?" diye sordu.

Avdotya cevap verdi:

"Bilmiyorum."

Akim bir süre dinledikten sonra, "Hiç de fena söylemiyor," dedi. "Güzel söylüyor. Gür bir sesi var." Ekledi: "Bir zamanlar işte ben de böyle şarkılar söylerdim ama o sesim yok artık. Gerçekten güzel söylüyor çocuk. Adı Naum mu, neydi?"

Ve öte yana döndü Akim, derinden bir soluk aldı, tekrar uykuya daldı.

Avluda şarkı daha uzun süre devam etti... Avdotya dinliyor, dinliyordu; nihayet sanki birden kesilir gibi oldu şarkı ve yeniden pek güzel yükseldi, yavaş yavaş sustu. Avdotya haç çıkardı, başını yastığa koydu... Aradan yarım saat geçti... Avdotya doğruldu, usulca indi yataktan...

Akim uyku arasından sordu ona:

"Nereye gidiyorsun karıcığım?"

Avdotya durdu.

"Lambayı açacağım," dedi, "nedense uyuyamıyorum..."

Uykuya dalarken mırıldandı Akim:

"Dua etseydin ya..."

Avdotya lambanın yanına gitti, açmaya çalışırken yanlışlıkla söndürdü onu; yatağa dönüp yattı. Sesler kesildi.

İşportacı ertesi sabah erkenden adamlarıyla birlikte ayrıldı handan. Avdotya uyuyordu. Akim yarım versta onlarla birlikte gitti: Değirmene uğraması gerekiyordu. Hana dönünce karısını giyinik buldu. Yalnız değildi Avdotya: Yanında bir gün önceki delikanlı Naum vardı. Pencerenin önünde, masanın yanında ayakta, konuşuyorlardı. Avdotya, Akim'i görünce bir şey söylemeden hemen çıktı odadan; Naum, patronunun sözde sedirde unuttuğu eldivenlerini almak için geri geldiğini söyledi, o da çıktı odadan.

Şimdi okurlara, bizler yanlarında değilken Avdotya ile Naum'un neler konuştuğunu anlatacağız: Avdotya çok sevmişti Naum'u. Bunun bu kadar çabuk nasıl olduğunu açıklamak zordur; ayrıca, kocasına ihanet etmek ihtimali dedikodusu bu zamana kadar birçok kez karşısına çıkmış olmasına karşın, öyle bir şey yapmadığını

açıklamak ise çok daha zordur. Daha sonra, Naum'la ilişkisi ortaya çıkınca çevrede birçok kişi delikanlının ilk akşam Avdotya'nın çayına büyüleyici bir iksir damlattığını söylüyordu, (bizim buralarda bunun böyle olduğuna kesinlikle inananlar hâlâ vardır), hatta, bir süre sonra sözde Avdotya'nın sanki zayıflamaya başladığından bile fark ediliyormuş bu.

Ne olduysa olmuştu, bir süre sonra Naum, Akimov'un avlusunda çok sık görünmeye başlamıştı. Önceleri patronuyla uğruyordu hana, üç ay sonra ise yalnız, kendi mallarıyla gelmeye başladı; daha sonra onun yakın kasabalardan birine yerleştiği söylentileri dolaştı; daha sonra ise bir hafta geçmiyordu ki Naum'un besili bir at koşulu, kendi kullandığı boyalı, sağlam arabası şosede görünmesin... Akim'le onun arasında özel bir dostluk falan yoktu; herhangi bir tatsızlık da fark edilmiyordu. Akim özel bir yakınlık göstermiyordu ona ve onunla ilgili söylediği yalnızca, aklı başında, işine koşturan biri olduğuydu. Avdotya'nın gerçek duygularından kuşkulandığı yoktu ve şimdiye kadar olduğu gibi, karısına güveniyordu.

Böyle, aradan iki yıl daha geçti.

Ve bir yaz günü yemekten önce, saat ikide, çeşitli kremler, allıklar, pudralar sürünmesine karşın, bu iki yılda yüzü birden kırışıklarla dolan, rengi solan Lizaveta Prohorovna katlanan şemsiyesini alıp, yanında fino köpeğiyle evinin pek düzenli küçük Alman bahçesinde dolaşmaya çıkmıştı. İki sıra yıldız çiçekleri arasında kum yolda giysisi hafiften hışırdayarak, küçük adımlarla yürürken, eskiden tanıdığımız Kirillovna koşarak arkasından geldi, saygılı bir tavırla B... kasabasından bir tüccarın kendisiyle görüşmek istediği haberini verdi. Kirillovna eskiden olduğu gibi hanımefendisinin gözdesiydi (aslında hanımefendi Kuntse'nin çiftliğini *o* yönetiyordu) ve bir süre önce, esmer yüzünün hatlarına çok daha keskinlik veren beyaz bağcıklı beyaz takke takmasına izin verilmişti.

"Tüccar mı?" diye sordu hanımefendi. "Ne istiyormuş?"

Kirillovna yapmacık sokulgan bir ses tonuyla cevap verdi:

"Ne istediklerini bilmiyorum efendim; sanırım, sizden bir şeyinizi satın almak istiyor."

Lizaveta Prohorovna konuk salonuna döndü, her zamanki yeri-

ne, yüksek arkalıklı, bir sarmaşığın pek güzel dolandığı koltuğuna oturdu ve B...li tüccarı salona almalarını söyledi.

Salona Naum girdi, öne eğilerek selam verdikten sonra kapıda durdu.

Lizaveta Prohorovna sordu ona:

"Duyduğuma göre, benden bir şey satın almak istiyormuşsunuz?"

Bunu sorarken içinden şöyle geçirmişti: "Ne yakışıklı bir erkek bu tüccar!"

"Evet efendim," dedi Naum.

"Satın almak istediğiniz nedir?"

"Hanınızı satmayı düşünür müydünüz?"

"Hangi hanımı?"

"Şosedeki, buraya pek uzak olmayan hanınızı."

"Ama benim değildir o han. Akimov'undur."

"Sizin olmaz olur mu efendim? Yeri sizindir."

"Tutalım ki yeri benimdir... benim üzerime tapuludur ama yapı onundur."

"Tamam işte efendim. Yerinizi satar mısınız bana?"

"Nasıl satabilirim orayı?"

"Basbayağı satarsınız efendim. İyi fiyat veririm."

Lizaveta Prohorovna bir an sustuktan sonra,

"Doğrusu, çok tuhaf," dedi, "nasıl böyle bir öneride bulunabiliyorsunuz bana?" Ekledi Lizaveta Prohorovna: "Peki, ne kadar vereceksiniz? Yani bunu kendim için değil, Akim için soruyorum."

"Bütün bina ve yeri için, elbette avlusundaki her şeyiyle birlikte iki bin verebilirim, efendim."

Lizaveta Prohorovna itiraz etti:

"İki bin ruble mi? Çok az."

"İyi bir fiyat verdim size efendim."

"Peki, Akim'le konuştunuz mu?"

"Onunla konuşmamın ne gereği var? Yer sizin, dolayısıyla, sizinle konuşmam gerekir."

"Ama söyledim size... Doğrusu, ne demek istediğimi anlayamıyor olmanız çok tuhaf!"

"Neden anlayamıyor olayım efendim; anlıyorum..."

Lizaveta Prohorovna, Naum'un yüzüne baktı, Naum, Lizaveta Prohorovna'nın yüzüne.

Sordu Naum:

"Peki efendim, sizin öneriniz ne olacak?"

"Benim önerim..." Koltuğunda şöyle bir kıpırdadı Lizaveta Prohorovna. "Söyledim size, iki bin çok az, ayrıca..."

"İzin verirseniz, üzerine yüz daha koyalım."

Lizaveta Prohorovna ayağa kalktı.

"Gördüğüm kadarıyla, siz yanlış konuşuyorsunuz. O yeri satamayacağımı söyledim size. Bunu yapamam... yani satmak istemiyorum..."

Naum gülümsedi, bir şey söylemedi. Hafiften omuzlarını kaldırarak mırıldandı:

"Tamam, siz bilirsiniz efendim..." Öne eğilerek selam verdi. "İzninizle..."

Kapının kolunu tuttu.

Lizaveta Prohorovna ona döndü, belli belirsiz duraksayarak şöyle dedi:

"Bununla birlikte... Bir dakika bekleyin." Çıngırağı çaldı: Kirillovna geldi. "Kirillovna, söyle, konuğa çay versinler." Başını hafifçe eğerek ekledi: "Sizinle tekrar görüşeceğim."

Naum bir kez daha öne eğilerek selam verip Kirillovna ile çıktı.

Lizaveta Prohorovna odanın içinde iki kez gidip geldi, tekrar çıngırağı çaldı. Bu kez odaya hizmetçi Kazak çocuk girdi. Lizaveta Prohorovna ona Kirillovna'nın gelmesini söyledi. Birkaç saniye sonra Kirillovna yeni keçi derisi potinlerini neredeyse gıcırdatarak geldi.

Lizaveta Prohorovna zoraki gülümseyerek sordu ona:

"Tüccarın bana nasıl bir teklifte bulunduğunu duydun mu? Doğrusu, çok saçma!"

Kirillovna siyah gözlerini kıstı.

"Hayır efendim, duymadım efendim... Nasıl bir teklifte bulundu size?"

"Akimov'un hanını satın almak istiyor."

"Nasıl yani efendim?"

"Basbayağı... Akim ne der buna? Öyle ya, orayı Akim'e vermiştim."

"Ama ne diyorsunuz siz, hanımefendi? Orası sizin değil mi? Bizler hepimiz de sizin değil miyiz? Neyimiz varsa, her şeyimizle sizin değil miyiz?"

Lizaveta Prohorovna patiska mendilini çıkarıp sinirli bir tavırla burnunu sildi.

"Sen ne diyorsun Kirillovna? Akim kendi parasını verip satın almıştı benden orayı."

"Nasıl, kendi parasını? Nereden kendi parası oluyormuş size verdiği para? O parayı kim vermişti ona, siz vermediniz mi? Üstelik bunca zaman da kullandı toprağınızı... Siz lütfedip izin verdiğiniz için... Ayrıca, onda bol paranın olmadığını mı sanıyorsunuz siz, hanımefendi? Evet, sizden çok parası vardır onun, inanın bana, yemin ederim, efendim."

"Elbette öyledir ama gene de böyle bir şey yapamam... Nasıl satabilirim orayı?"

Kirillovna devam etti:

"Neden satamayacakmışsınız efendim? İzninizle, tüccarın size ne kadar vermeyi teklif ettiğini öğrenebilir miyim?"

Lizaveta Prohorovna sakin, cevap verdi:

"İki binden biraz fazla."

"İlk anda iki bin teklif ettiğine göre, daha çoğunu verecektir, efendim. Peki, sonra Akim'i ne yapacaksınız? Ondan aldığınız yıllık azat parasını düşüreceksiniz... Bunun için minnettar kalacaktır size."

"Elbette, yıllık ödemesini indirmem gerekecek. Ama hayır, Kirillovna, olmaz, nasıl yapabilirim böyle bir şeyi..." Lizaveta Prohorovna odanın içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladı... "Hayır, imkânsız bu, bana yakışmaz... Hayır, lütfen kapat bu konuyu, bir daha da açma... Yoksa üzersin beni..."

Ne var ki heyecanlanan Lizaveta Prohorovna'nın istememesine karşın, konuşmayı sürdürdü Kirillovna. Yarım saat sonra da, büfede semaverin başında bıraktığı Naum'un yanına döndü.

Naum, önündeki boş bardağı kibirli bir tavırla tabağına ters çevirerek,

"Ne diyeceksiniz bana, hanımefendi?" dedi.

Kirillovna karşılık verdi:

"Şunu söyleyeceğim ki... hanımefendi sizi görmek istiyor."

"Başüstüne efendim," dedi Naum.

Kalktı, Kirillovna'nın arkasından konuk salonuna yürüdü.

Onun arkasından kapı kapandı...

O kapı tekrar açıldığında ve Naum öne eğilerek odadan geri geri çıktığında her şey halledilmişti; Akim'in avlusu artık Naum'undu. Banknot olarak iki bin sekiz yüz rubleye satın almıştı orayı. Tapu işlemlerini en kısa zamanda bitirmek ve işlemler bitene kadar olayı gizli tutmak konusunda anlaşmışlardı. Lizaveta Prohorovna kaparo olarak yüz ruble almıştı. Aracılık ettiği için Naum iki yüz ruble de Kirillovna'ya vermişti. Arabasına binerken düşünüyordu: "Yeri ucuza kapattım... çok iyi oldu."

Hanımefendinin evinde anlattığımız olay olurken Akim odasında, tek başına pencerenin önünde peykede oturuyor, canı pek sıkkın, sakalını sıvazlıyordu... İyi niyetli birçok tanıdığının artık gözünü açmasının zamanının geldiğini ima etmelerine karşın, karısının Naum'a olan yakınlığından kuşkulanmadığını yukarıda söylemiştik. Elbette, karısının bir zamandır sanki biraz dik başlı olduğunu fark etmemiş olamazdı ama bilindiği gibi, kadın kısmı inatçı, kaprisli olurdu. Hatta, evde bir şeylerin gerektiği gibi olmadığını hissettiği zamanlar boş verdiği de oluyordu; yani olay çıkarmak istemiyordu; yıllar iyi niyetliliğini azaltmamıştı, üstelik uyuşuk yapmıştı onu. Ama o gün canı sıkkındı; bir gün önce sokakta handa işçisi bir kızla komşu bir kadının konuşmasını duymuştu...

Kadın işçi kıza pazar günü ona neden gelmediğini sormuştu: "Çok bekledim seni," gibi bir şeyler söylemişti.

Kız şöyle karşılık vermişti:

"Gelmesine gelecektim ama hanımefendiye yakalandım... Kahretsin!"

Komşu kadın uzatarak, "Yakalandın mı?.." diye sormuştu. Elini yanağına götürdü. "Peki ama nerede yakalandın, anacığım?"

"Papazın kendir tarlasının arkasında. Hanımefendi arkadaşı Naum'la oradaymış, karanlıkta görmedim onları, hiç aklıma gelir miydi... Anlayacağın, yakalandım."

Komşu kadın bir kez daha tekrarlamıştı:

"Demek yakalandın... Peki, ne yapıyorlarmış orada, anacığım? Öyle dikiliyorlar mıydı?"

"Evet, öyle dikiliyorlardı, bir şey yapmıyorlardı. Hanımefendi beni görünce sordu: 'Nereye gidiyorsun böyle koşarak? Hemen eve dön!' Ben de döndüm."

"Demek döndün," demişti kadın. Bir an susmuştu. "Neyse, hoşça kal, Fetinyuşkacığım," diye eklemişti.

Ve yoluna gitmişti.

Bu duyduklarının hiç iyi etkisi olmadı Akim'in üzerinde. Avdotya'ya olan sevgisi soğumasına biraz soğumuştu ama işçi kızın söyledikleri canını çok sıkmıştı. Oysa kızın dediği doğruydu: Gerçekten de, Avdotya o gece, kendisini boy atmış uzun kendirlerin koyu karanlığının yola düştüğü yerde bekleyen Naum'un yanındaydı. Gecenin çiyi kendirleri tepeden aşağı ıslatmıştı; çevreye insanı sersemleten bir kendir kokusu çökmüştü. Ay yeni doğmuştu, koyu, mat sisin içinde kocaman, kızıl görünüyordu. Naum daha uzaktan duymuştu Avdotya'nın çabuk ayak sesini, ona doğru yürümüştü. Avdotya, koşmaktan yüzü soluk, gelmişti Naum'un yanına; ayın ışığı vurmuştu yüzüne.

"Evet, getirdin mi?" diye sordu Naum.

Avdotya kararsız bir sesle,

"Getirmesine getirdim..." diye cevap verdi, "ama Naum İvanov..."

Naum kesti onun sesini:

"Getirdiysen ver..."

Ve elini uzattı Avdotya'ya.

Avdotya atkısının altından bir paket çıkardı. Naum hemen aldı paketi, koynuna soktu.

Avdotya bakışını Naum'un yüzünden ayırmadan, tane tane, şöyle dedi:

"Naum İvanov... Ah, Naum İvanov, senin için ruhumu günahkâr yaptım...""

İşte tam o sırada işçi kız gelmişti yanlarına...

Evet, Akim peykede oturuyor, canı sıkkın, sakalını sıvazlıyordu. Avdotya bir ara odaya girdi ve hemen çıktı. Akim yalnızca şöyle bir bakmıştı ona. Biraz sonra Avdotya tekrar girdi odaya, dolaptan kapitone ceketini aldı, tam kapıdan çıkıyordu ki Akim artık sabredemedi, kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı:

"Kadınlar neden bu kadar acelecidirler, bilmem... Ne kadar söyler-

sen söyle, bir an yerlerinde oturamazlar. Onlara göre şey değil oturmak. Sabah, akşam demeden sağa sola gider gelirler. Öyle işte..."

Avdotya duruşunu değiştirmeden kocasının dediklerini sonuna kadar dinledi ancak "akşam" sözcüğünü duyunca düşünüyormuş gibi hafiften çevirdi başını.

Neden sonra sanki üzgün, "Ne oldu Semyonıç," dedi. "Biliyorum, konuşmaya başladığın her zaman hemen..."

Kolunu "adam sen de der" gibi sallayarak çıktı odadan, kapıyı çarparak kapadı. Avdotya aslında Akimov'un sözüne pek değer vermezdi; kimi zaman akşamları müşterilerle sohbet etmeye veya onlara bir şeyler anlatmaya başladığında esnemeye başlar ya da sessizce odasına çekilirdi. Akim kapanan kapıya baktı... Alçak sesle söylendi:

"Bir şey söyleyecek olduğumda karşımda kapalı kapı oluyor... Bunun için de çok az konuşuyorum onunla... Nedir bu? O da senin gibi bir insan işte..." Ve ayağa kalktı Akim; düşündü, göğsüne bir yumruk indirdi...

O olaydan sonra birkaç gün oldukça tuhaf geçti. Akim, ona bir şey söylemeye hazırlanıyormuş gibi sürekli karısına bakıyordu; karısı da karşılık olarak kuşkulu bakıyordu kocasına; üstelik, zorunlu olarak ikisi de susuyordu; öte yandan bu suskunluk genellikle Akim'in evde kadınların yapması gereken bir işin aksamasıyla ilgili söylenmesiyle bozuluyordu. Avdotya çoğu zaman tek sözcükle olsun karşılık vermiyordu ona. Bununla birlikte, Akim'in bütün iyi niyetli zayıflığı sayesinde (nihayetinde her türlü açıklamanın bir yararı olmayacağı o olaya kadar) onunla Avdotya arasında bir açıklamanın yapılabilmesi olasıydı.

Ama, özellikle bir sabah (tarlalarda yaz işleri başladığı için handa tek müşteri yoktu) Akim'le karısı kahvaltıya yeni oturmuşlardı ki bir arabanın hızla yoldan avluya girdiği, gelip hanın kapısı önünde durduğu duyuldu. Akim pencereden baktı, yüzünü buruşturdu, başını önüne indirdi. Naum gayet sakin indi arabadan. Avdotya gelenin kim olduğunu bilmiyordu ama holden onun sesi gelince kaşığı elinde hafiften titremişti. Naum avluya bakan işçiye atı bağlamasını söylüyordu. Biraz sonra odanın kapısı açıldı, Naum girdi odaya.

"Günaydın," dedi.

Şapkasını çıkardı.

"Günaydın," diye karşılık verdi Akim. "Nereden böyle?"

"Misafirlikten." Naum peykeye oturdu. "Hanımefendinin yanından geliyorum."

Akim yerinden hâlâ kalkmadan sordu:

"Hanımefendinin yanından mı?"

"Evet, bir iş görüşmesi yaptım kendileriyle. Avdotya Arefyevna, saygılarımı sunarım."

"Hoş geldiniz, Naum İvanov," diye karşılık verdi Avdotya.

Bir sessizlik oldu. Sessizliği Naum bozdu:

"Çorba mıdır önünüzdeki?.."

Akim'in yüzü birden bembeyaz oldu:

"Evet, çorbadır ama sana yok."

Naum şaşırmış gibi baktı Akim'in yüzüne.

"Ne demek, sana yok?"

"Sana yok, demek." Akim'in gözleri parladı, masaya bir yumruk indirdi. "Benim evimde sana hiçbir şey yok, duydun mu beni?"

"Ne diyorsun sen Semyonıç, ne diyorsun? Neyin var senin?"

"Benim bir şeyim yok ama *sen* can sıkmaya başladın artık, Naum İvanov, işte o kadar." Yaşlı adam ayağa kalktı, zangır zangır titriyordu. "Çok sık boy göstermeye başladın burada, işte bu..."

Naum da ayağa kalktı, gülümseyerek,

"Hey arkadaşım, ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin?" dedi. "Avdotya Arefyevna, neyi var bunun?"

Akim titreyen bir sesle bağırmaya başladı:

"Sana söylüyorum, hemen defol buradan, duydun mu beni? Avdotya Arefyevna'ya niçin soruyorsun... Sana söylüyorum, duyuyor musun... defol buradan!"

Naum pek manalı, sordu:

"Bana ne söylediğinin farkında mısın?"

"Defol git buradan! İşte bunu söylüyorum sana. Kapı orada... Anlıyor musun? Yoksa kötü olacak!"

Naum bir adım öne attı.

O ana kadar kıpırdamadan masada oturan Avdotya kekeleyerek araya girdi:

"Kavga etmeyin beyler..."

Naum baktı Avdotya'ya.

"İçiniz rahat olsun Avdotya Arefyevna, kavga edecek bir şey yok ortada!" Akim'e dönüp devam etti: "Evet, kardeş, nasıl bağırmaktı o öyle! Evet. Gerçekten, sesin çok yüksek çıktı!" Naum tane tane konuşarak devam etti: "İnsanı başka birinin evinden, hem de kovduğun insanın kendi evinden kovmak görülmüş şey midir?"

Akim, "Başka birinin evinden demek de ne demek oluyor?" dedi. "Kendi evi dediğin kimin evi?"

"En azından, benim."

Ve gözlerini kıstı Naum, beyaz dişlerini göstererek gülümsedi.

"Nasıl, senin evin? Burası benim evim değil mi yoksa?"

"Ne kadar anlayışsızsın, kardeşim... Buranın benim olduğunu anlatmaya çalışıyorum sana."

Akim'in gözleri fal taşı gibi açıldı. Neden sonra sorabildi:

"Neler saçmalıyorsun sen? Aklın başında değil galiba?"

Naum, artık sabrı tükenmiş gibi yükseltti sesini:

"Seninle konuşacağım bir şey yok..." Cebinden dörde katlı, damgalı bir kâğıt çıkardıktan sonra devam etti: "Görüyor musun bu kâğıdı, görüyor musun? Tapu senedi bu, anlıyor musun, tapu senedi, senin evinin ve avlunun tapusu; hanımefendin Lizaveta Prohorovna'dan satın aldım burayı; dün B...'de tapu işlemlerini tamamladık, yani buranın sahibi artık sen değilsin, benim." Kâğıdı tekrar cebine koyarken ekledi: "Bugün tasını tarağını topla, yarın buralarda görmeyeyim seni, duydun mu?"

Akim yıldırım çarpmış gibi ayakta duruyordu. Neden sonra mırıldandı:

"Haydut, haydut herif... Hey, Fedka, Mitka, kadın, kadın, tutun şunu, sıkı tutun, bırakmayın!"

Akim ne diyeceğini bilemiyordu.

Naum gözdağı verircesine, "Dikkat et, dikkat et," dedi, "dikkatli ol ihtiyar, bir aptallık etme..."

Akim ağlamaklı, bağırıyordu:

"Vur şuna, vur şuna kadın!" Naum'un üzerine yürümek istiyor ama yerinden kıpırdayamıyordu. "Canavar, haydut... Karım yet-

medi sana, bir de evimi, her şeyimi alıyorsun... Ama dur sen... bunu yapamayacaksın... Gideceğim, her şeyi anlatacağım... Nasıl... neden satıyor... Sen dur hele... dur..."

Şapkasını almadan koşarak sokağa çıkıyordu.

Dış kapıda çarpıştığı hizmetçi kadın sordu ona:

"Nereye gidiyorsunuz Akim Semyonıç, böyle acele nereye?"

"Hanımefendinin yanına!" diye bağırdı Akim. "Çekil yolumdan! Hanımefendiye gidiyorum..."

Naum'un, avluya bakanların henüz avluya almadıkları arabasını görünce hemen atladı arabaya, dizginleri kaptı, atı var gücüyle kırbaçlayarak dörtnala hanımefendinin evine doğru sürdü.

Yol boyunca sürekli kendi kendine konuşuyordu:

"Anacığım Lizaveta Prohorovna neden yaptınız bana bunu? Yanlış bir şey yapıp canınızı mı sıktım acaba?"

Bu arada durmadan kırbaçlıyordu atı. Karşılaştığı herkes kenara çekilip yol veriyordu ona ve dönüp arkasından uzun uzun bakıyordu.

Akim on beş dakikada vardı Lizaveta Prohorovna'nın evine; kapının önüne sürdü arabayı, arabadan atlayıp doğrudan antreye daldı.

Yerinde tatlı tatlı uyuklamakta olan uşak korkuya kapıldı, mırıldandı:

"Neyin var senin?"

Akim yüksek sesle cevap verdi:

"Hanımefendiyi görmem lazım, hanımefendiyi görmeliyim!"

Uşak ne diyeceğini bilemedi.

"Bir şey mi oldu?" diye başlayacak oldu...

"Hayır, bir şey olmadı ama benim hemen hanımefendiyi görmem gerekiyor."

Daha çok şaşıran uşak oturduğu yerden ağır ağır doğrulurken mırıldandı:

"Ne oldu? Ne oldu?"

Akim bir anda toparlandı... Sanki başından aşağı bir kova suyu boca etmişlerdi.

Yerlere kadar eğilerek selam verdi,

"Hanımefendiye Pyotr Yevgrafıç'ın kendisiyle görüşmek istedi-

ğini haber veriniz lütfen... Yani Akim'in kendilerini görmek istediğini..."

Uşak, "Tamam... şimdi gidip... haber vereceğim..." diye mırıldandı.

Ve içeri yürüdü.

Akim başını önüne eğdi, mahcup olmuş gibiydi... Antreye girdiği anda bütün kararlılığı bir anda kaybolmuştu.

Kendisine Akim'in geldiği haber verilince Lizaveta Prohorovna da ne diyeceğini bilemedi. Kirillovna'ya hemen odasına gelmesini haber vermelerini emretti.

Kirillovna gelir gelmez hemen şöyle dedi ona:

"Onu kabul edemem, asla kabul edemem. Ne söyleyeceğim ona?" Çok üzgün, heyecanlı, ekledi: "Onun kesinlikle buraya geleceğini, ağlayıp sızlayacağını söylemiştim sana, söylemiştim..."

Kirillovna gayet sakin, karşılık verdi:

"Neden kabul edeceksiniz ki onu efendim... Ne gereği var... Ne diye rahatsız olasınız?"

"Peki ne yapmalıyım?"

"İzin verirseniz, ben konuşurum onunla."

Lizaveta Prohorovna başını kaldırdı.

"Lütfen yap bunu Kirillovna. Konuş onunla. Kendisine de ki... bunun böyle olmasının benim için daha iyi olduğunu... ama onu da ödüllendireceğimi söyle... Ne söylenmesi gerektiğini biliyorsun zaten. Lütfen yap bunu Kirillovna."

"Siz merak etmeyin hanımefendi," dedi Kirillovna.

Potinlerini gıcırdatarak gitti.

Aradan on beş dakika geçmemişti ki potinlerin gıcırtısı tekrar duyuldu ve Kirillovna yüzünde aynı sakin ifade, gözlerinde aynı kurnaz bakışla girdi kapıdan.

"Ne oldu?" diye sordu hanımefendi. "Ne dedi Akim?"

"Bir şey demedi efendim. Siz nasıl isterseniz öyle olması gerektiğini söyledi. Size sağlıklar, mutluluklar diledi, kendisi yaşlanmış zaten, nasıl olsa yüz yıl yaşayacak değilmiş..."

"Şikâyetçi değil miymiş?"

"Hiç, efendim. Neden şikâyetçi olacak ki?"

Biraz şaşırmış gibi sordu Lizaveta Prohorovna:

"Öyleyse niçin gelmiş?"

"Kendisine vereceğiniz ödülden önce, yıllık ödemesini, yani gelecek yıl... ne kadar ödeyeceğini öğrenmek için gelmiş".

Lizaveta Prohorovna rahatlamış gibi,

"Anlaşılan istekleri var," dedi, tamam... "Seve seve... Söyle kendisine, ödüllendireceğim onu. Sana da teşekkür ederim Kirillovna. Anladığım kadarıyla, iyi bir adammış." Ekledi: "Dur. Benden şunu ver kendisine..." Lizaveta Prohorovna çalışma masasının gözünden üç rublelik bir banknot çıkardı. "Al şunu, ona ver."

"Başüstüne efendim," dedi Kirillovna.

Ve sakin yürüyüp odasına geçti; gene sakin, banknotu karyolasının başucundaki sac kaplı küçük sandığa koydu. Bütün parasını o sandıkta saklardı ve hiç de az değildi parası.

Kirillovna verdiği bilgiyle Lizaveta Prohorovna'yı rahatlatmıştı ama Akim'le arasında geçen konuşma gerçekte Lizaveta Prohorovna'ya anlattığı gibi değildi. Aslında şöyle olmuştu:

Akim'in hizmetçiler odasına gelmesini söyledi. Akim önce, Kirillovna ile değil, Lizaveta Prohorovna'nın kendisiyle görüşmek istediğini söyleyerek oraya gitmeyecek oldu ama sonunda boyun eğip, arka kapıdan Kirillovna'nın yanına gitti. Odada Kirillovna yalnızdı. Akim kapıdan girince birden durdu, kapının yanında duvara yaslandı, bir şey söyleyecek oldu... ama söyleyemedi.

Kirillovna dik dik onun yüzüne bakıyordu.

"Akim Semyonıç siz misiniz?" diye sordu. "Hanımefendiyi mi görmek istiyordunuz?"

Akim yalnızca başını eğerek karşılık verdi, başka bir şey söylemedi. Kirillovna, "Bu imkânsız, Akim Semyonıç," dedi. "Ne için görmek istiyorsunuz hanımefendiyi? Olan olmuştur, bu sizin kendisini rahatsız etmenizden başka bir şeye yaramayacaktır. Hanımefendi şu anda kabul edemezler sizi, Akim Semyonıç."

Bir süre sessiz durduktan sonra karşılık verdi Akim:

"Kabul edemezler," dedi. Tane tane, ekledi: "Demek öyle, kabul edemezler, insanın evini satmak öyle kolay mıymış? İnsanın evini satacaksınız..."

"Bakın ne diyeceğim size Akim Semyonıç... Biliyorum, her zaman aklı başında bir insan gibi davranmışsınızdır... Bu konuda ka-

rar verecek kişi mal sahibidir. Onun verdiği kararı değiştirmek de kimsenin elinde değildir. Bu konuda yapabileceğiniz bir şey yok. Burada sizinle ne kadar konuşursak konuşalım, bir faydası olmaz. Öyle değil mi?"

Akim ellerini arkasına attı.

Kirillovna devam etti:

"En iyisi, siz hanımefendiden yıllık azat paranızda indirim yapmasını dileseniz daha akıllılık etmiş olmaz mısınız, onu düşünün..."

Akim ses tonunu değiştirmeden tekrar aynı şeyi söyledi:

"Demek, insanın evini satacaksınız..."

"Akim Semyonıç, söyledim size: İmkânsız. Bunu benden iyi siz de biliyorsunuz."

"Tamam. Hiç değilse, yerimin ne kadara gittiğini söyleyin bana."

"Ne kadara gittiğini bilmiyorum Akim Semyonıç; onun için size bir şey söyleyemeyeceğim..." Ekledi: "Neden ayakta duruyorsunuz, otursanıza."

"Böyle durabilirim... Biz köylülere göre değildir oturmak; sağ olun..."

"Ne köylüsünden bahsediyorsunuz Akim Semyonıç? Bir tüccarsınız siz, kimse uşaklarla bir tutamaz sizi. O kadar önemsiz biri olarak görmeyin kendinizi. Çay içer miydiniz?"

"Hayır, teşekkür ederim, canım istemiyor. Hiç değilse köyde küçük evim kaldı bana." Duvardan ayrılarak ekledi: "Bunun için de teşekkürler. Hoşça kalın hanımefendi."

Ve dönüp çıktı odadan. Kirillovna önlüğünü aşağı doğru çekerek düzeltti, hanımefendinin odasına gitti.

Akim avlu kapısının önünde durup, dalgın, kendi kendine mırıldandı:

"Demek birden tüccar oluverdim." Kolunu adam sen de, anlamına sallayarak acı acı gülümsedi. "Ne yaparsın! Eve gideyim!"

Ve buraya geldiği Naum'un arabasını bütünüyle unutup, şosede hana doğru yürümeye başladı. Daha ilk versta yolu yürümemişti ki ansızın, hemen yanında bir araba sesi duydu. Biri seslendi ona:

"Akim, Akim Semyonıç!"

Başını kaldırıp baktı Akim, çok iyi tanıdığı, lakabı "Köstebek"

olan kilise zangocu ufak tefek, kambur, küçük burnu kalkık, gözleri pek iyi görmeyen Yefrem'i gördü. Üstü açık eski bir arabada bir demet samanın üzerinde, göğsünü arabacı yerinin kenarına dayamış, oturuyordu. Sordu Akim'e:

"Eve mi gidiyorsun?"

Akim durdu.

"Evet," dedi.

"İster misin, götüreyim seni?"

"Olabilir, götür."

Yefrem kenara çekildi, Akim arabaya çıkıp onun yanına oturdu. Görünüşte Yefrem'in neşesi yerindeydi. Sicimden dizginlerinin ucuyla kırbaçladı atını; at yorgun bir tırısla, durmadan kafasını kaldırarak yürümeye başladı.

Aralarında tek sözcük konuşmadan bir versta kadar gittiler. Akim başı önünde oturuyordu; Yefrem ise atını kâh dehleyerek, kâh kırbaçlayarak kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Birden sordu Akim'e:

"Böyle şapkasız nereden, Semyonıç?" Ve onun cevabını beklemeden, alçak sesle devam etti: "Handa unutmuş olmalısın şapkanı. Horoz gibisindir, bilirim seni, öyle olduğun için de severim... Kimseyle dalaşmazsın, uysalsın, kimsenin arkasından konuşmazsın; evcimen bir insansın ama gene de bir horozsun, horoz... Bu işleri bırakmanın zamanı geldi de geçiyor... İğrenç bir işin var çünkü senin..." Birden haykırdı: "Hoppala! Şu işe bakın!"

Yakınlardan bir yerden bir kadın sesi gelmişti, kadın onlara sesleniyordu:

"Durun, durun!"

Akim dönüp sesin geldiği tarafa baktı. Tarlalardan arabaya doğru bir kadın koşarak geliyordu. Yüzü öylesine soluk, perişandı ki önce tanıyamadı onu.

Kadın soluk soluğa, elini kolunu sallayarak tekrar seslendi:

"Durun, durun!"

Akin ürperdi: Onun karısıydı bu. Dizginlere yapıştı.

Yefrem, "Neden duracağız?" dedi. "Kadın için durulur mu? Bırak dizginleri, hadi bırak!"

Ama Akim durdurmuştu arabayı.

Bu arada Avdotya koşarak yola kadar geldi, yüzükoyun tozların içine yığıldı.

Ağlayarak, şöyle diyordu:

"Anam babam Akim Semyonıç, beni de kovdu evden!.."

Tekrar haykırdı Yefrem:

"Şu işe bakın!"

"Seni evden mi kovdu?" diye sordu Akim.

Avdotya hıçkıra hıçkıra ağlayarak cevap verdi:

"Evet kovdu anam babam, kocacığım. Kovdu beni, babacığım. Bu ev artık benim, çık git buradan, hemen git," dedi.

Yefrem,

"Çok önemli, evet... önemli!" dedi.

Akim arabadan inmeden, pek üzgün, mırıldandı:

"Peki sen orada kalmayı mı düşünüyordun?"

"Ne kalması!" dedi Avdotya. "Ah, babacığım!" Dizlerinin üzerinde doğrulmaya çalışırken tekrar yere kapaklandı. "Ama biliyorsun ki ben... Öldürsen beni Akim Semyonıç, şurada öldürsen..."

Akim kederli, karşılık verdi:

"Öldürmem ben seni Arefyevna! Sen kendin yaptın yapacağını! Benim yapabileceğim bir şey yok."

"Ne diyorsun sen, Akim Semyonıç... paraları... senin paralarını... Ama yok artık senin paran... Ben, bu lanetli kadın döşemenin altından hepsini aldı, götürüp o Naum alçağına verdi... bu lanetli kadın... Paralarını nereye sakladığını neden söyledin bana, bu lanetli kadına? Ve o alçak senin paranla evini aldı elinden... Aşağılık herif..."

Hıçkırıklardan konuşmasına devam edemedi.

Akim başını ellerinin arasına aldı. Neden sonra haykırdı:

"Vay! Demek bütün paramı... paramı da, yerimi de... ne yaptın sen kadın... Ah! Döşemenin altından aldın... aldın... Öldüreceğim seni yılan kadın..."

Arabadan atladı...

Böyle beklenmedik bir olay karşısında yavaş yavaş ayılan sarhoş Yefrem peltek peltek, "Semyonıç, Semyonıç, vurma ona, ilişme ona..." diye mırıldandı.

Avdotya Akim'in ayaklarının dibinde yerlerde sürünerek çığlıklar atıyordu:

"Hayır babacığım, vur bana babacığım, öldür bu lanetliyi. Vur, onun dediğine bakma..."

Akim durdu, şöyle bir baktı Avdotya'ya, birkaç adım geri çekildi, yolun kenarında otların üzerine oturdu.

Kısa bir sessizlik oldu. Avdotya başını çevirip baktı ona.

Yefrem arabada ayağa kalkıp, "Semyonıç," dedi, "hey Semyonıç", "yeter artık... Olan olmuş... yapacak bir şey yok." Kendi kendine konuşuyormuş gibi devam etti: "Tüh, ne tuhaf bir olay... Kahrolası kadına bak hele..." Arabanın kenarından Avdotya'ya doğru eğilip devam etti: "Kocanın yanına git, görmüyor musun, adamın durumu çok kötü..."

Avdotya kalktı, Akim'in yanına gitti, tekrar ayaklarına kapandı.

"Babacığım," diye mırıldandı.

Akim kalktı, arabanın yanına yürüdü. Avdotya onun kaftanının eteğine yapıştı.

Öfkeyle bağırdı Akim:

"Defol!"

Onun tekrar yanına oturacağını gören Yefrem,

"Nereye gideceksin?" diye sordu.

"Beni eve götüreceğini söylemiştin," dedi Akim. "Öyleyse şimdi kendi evine götür beni... Çünkü benim evim yok artık... Elimden aldılar onu."

"Tamam, o zaman benim eve gidiyoruz. Kadını ne yapacağız?"

Akim bir şey söylemedi.

Avdotya ağlayarak araya girdi:

"Ama ben, ben ne olacağım? Beni kime bırakıyorsun... Ben nereye gideceğim?"

Akim dönüp ona bakmadan karşılık verdi:

"Onun yanına git sen, benim paralarımı götürüp verdiğin adamın yanına... Hadi sür Yefrem!"

Yefrem ata dizginin ucuyla vurdu, araba hareket etti, Avdotya hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı...

Yefrem, Akim'in hanından bir versta ötedeki, zangocu olduğu köyde, zengin bir tüccarın varislerinin yeni yaptırdığı beş kubbeli kilisenin küçük papaz evinde kalıyordu. Yol boyunca Akim'e hiçbir şey söylemedi; arada bir yalnızca başını salladı, şöyle sözcükler

mırıldandı: "Ah sen!" ya da "Eh sen!" Akim oturduğu yerde, biraz Yefrem'den öte yana dönük, kıpırdamıyordu. Sonunda geldiler Yefrem'in evine. Arabadan önce Yefrem atladı. Evden altı yaşlarında, entarisinin kemeri düşük bağlanmış küçük bir kız çocuğu çıktı, çığlıklar atarak koştu ona doğru:

"Baba! Baba!"

Yefrem sordu ona:

"Annen nerede?"

"Küçük odada uyuyor."

"Bırak uyusun. Akim Semyonıç, içeri buyurunuz."

(Burada belirtmemiz gerekir, Yefrem yalnızca sarhoşken "sen" diye hitap ederdi ona oysa Akim'e hemen herkes "siz" diye hitap ederdi.)

Akim zangocun evine girdi.

"Şuraya, peykeye oturunuz lütfen," dedi Yefrem. Odanın çeşitli köşelerinden üzerleri kül kaplı sıska iki kediyle birlikte birden ortaya çıkan üç küçük çocuğa bağırdı: "Çabuk çıkın odadan, yaramazlar! Hemen! Pişt!" Konuğu peykeye oturturken devam etti: "Şöyle buyurun Akim Semyonıç, buraya... Bir emriniz olur muydu?"

En sonunda konuştu Akim:

"Bak ne diyeceğim, Yefrem, bir şarap alabilir miyim?"

Yefrem şöyle bir silkindi.

"Şarap mı? Hemen. Benim evimde şarap yoktur ama şimdi bir koşu peder Feodor'a giderim. Onda her zaman bulunur... Şimdi getiririm..."

Kulaklarını kapayan şapkasını geçirdi başına, gözden kayboldu.

Akim arkasından seslendi:

"Biraz fazla olsun, parasını veririm. Hâlâ o kadar param vardır."

Bir kez daha tekrarladı Yefrem:

"Şimdi getiririm!"

Kapının dışında gözden kayboldu. Gerçekten de, çok geçmeden koltuğunun altında, birinin mantarı daha önce açılmış, iki büyük şişeyle döndü, şişeleri masanın üzerine koydu, yeşil iki küçük bardakla bir parça ekmek ve tuz getirdi.

Akim'in karşısına otururken,

"İşte bunu seviyorum ben," dedi. "Hayatta hiçbir şeye üzülmeye

değmez." Akim'e de, kendine de şarap koydu... konuşmaya başladı... Avdotya'nın yaptığına çok şaşırmıştı. "Gerçekten, inanılır gibi değil," diyordu. "Nasıl olmuş? Anlaşılan, adam kadını kendine âşık etti... Ne dersiniz? İnsanın karısına göz kulak olmasının ne kadar önemli olduğu bundan belli işte. Göz açtırmayacaksın ona... Ama gene de evinize bir uğrasanız fena olmayacak; sanırım, birçok şeyiniz vardır orada."

Yefrem böyle daha birçok şey söyledi; içtiği zamanlar susmak bilmezdi.

Bir saat sonra Yefrem'in evinde bunlar oluyordu işte. Çenesi düşen ev sahibinin sorularına da, söylediklerine de içki alemi süresince tek sözcükle karşılık vermeyen Akim peş peşe bardakları devirmiş, sonra büyük Rus sobasının üzerine çıkıp, yüzü kıpkırmızı, acılı, derin bir uykuya dalmıştı. Çocuklar çok yadırgamışlardı onu, Yefrem ise... Ne çare! Yefrem de uyuyordu ama oldukça erkeksi, güçlü kuvvetli karısının onu kilitlediği çok dar ve soğuk kilerde... Yefrem karısının yanına gidecek, onu tehdit etmek değil de, bir şeyler anlatmak isteyecek olmuştu ama konuşması öylesine anlamsız ve anlaşılmazdı ki kadın durumu hemen kavramış, yakasından tuttuğu gibi onu gereken yere götürmüştü. Bununla birlikte, Yefrem kilerde çok güzel, hatta sakin uyuyordu. Alışkanlık!

Kirillovna, Akim'le konuşmasını Lizaveta Prohorovna'ya olduğu gibi anlatmamıştı... Aynı şeyi Avdotya için de söylemek mümkündü. Hiç de, Akim'e söylediği gibi kovmamıştı onu evden Naum. Avdotya'yı kovmaya hakkı yoktu... Hanı boşaltmaları için eski sahiplerine zaman tanımak zorundaydı. Üstelik, Avdotya ile arasında bambaşka şeyler geçmişti.

Akim hanımefendiye gideceğini bağırarak sokağa koştuğunda Avdotya dönüp Naum'un gözlerinin içine bakmış, ellerini ovuşturarak, şöyle demişti:

"Tanrım! Naum İvanov, ne diyorsunuz? Evimizi mi satın aldınız siz?"

"Satın aldıysam ne olmuş?" diye sormuştu Naum.

Avdotya susmuş, birden ne diyeceğini şaşırmıştı.

"Paraya niçin ihtiyacınızın olduğu anlaşılıyor..."

"Çok doğru buyurdunuz efendim." Tekerlek sesini duyunca eklemişti:

"Eh, evet, anlaşılan kocanız benim arabamla gidiyor. Ne adam!"

Avdotya bağırmaya başlamıştı:

"Soygunculuk sizin bu yaptığınız! Öyle ya, bizim, kocamın parasıydı o para, han da bizimdi."

Naum sözünü kesmişti Avdotya'nın:

"Hayır efendim, Avdotya Arefyevna. Han sizin değildi, bunu nasıl söyleyebiliyorsunuz? Han hanımefendinin toprağındaydı, dolayısıyla hanımefendinindi ama evet, para sizindi; ancak, siz ve kocanız, şöyle diyebilirim, o kadar iyi niyetliydiniz ki tümünü bana bağışladınız ve her zaman minnettar kalacağım size, bir gün paranızı iade etmek imkânım olursa, seve seve yapacağım da bunu. Ancak, gördüğünüz gibi, bundan böyle köy köy dolaşmayacağım."

Bütün bunları çok sakin, hatta gülümseyerek söylemişti Naum. Avdotya,

"Tanrım!" diye bağırmaya başlamıştı. "Nedir bu başımıza gelen? Nedir? Bundan böyle kocamın yüzüne nasıl bakacağım? Bir alçaksın sen!" Naum'un genç, kanlı canlı yüzüne nefretle bakarak devam etmişti: "Senin için ruhumu günahkâr ettim, senin yüzünden bir hırsız oldum; sokağa attın bizi, alçak, rezil! Bundan sonra ortalarda eşek gibi dolaşmak kalıyor bana, aşağılık, alçak, vicdansız, sahtekâr herif, mahvettin beni..."

Hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı Avdotya.

Naum, "Üzülmeyin Avdotya Arefyevna," demişti, "bir şey söyleyeceğim size: Herkes başına geleni çeker, insanın daima uyanık olması gerekir."

Hıçkırıklar arasından şöyle diyordu Avdotya:

"Şimdi nereye gideceğiz biz, nereye sığınacağız?"

"Ben bunu bilemem efendim."

"Canıma kıyacağım, vicdansız adam; evet, evet, canıma kıyacağım..."

"Hayır, bunu yapmayacaksınız Avdotya Arefyevna; buna ne gerek var... evet, farkındayım, şimdi yavaş yavaş gitmeliyim buradan, yoksa daha çok üzüleceksiniz... Hoşça kalın efendim; yarın gere-

keni yaparız..." Avdotya gözyaşları arasından hâlâ canına kıyacağını söylerken Naum konuşmaya devam ediyordu: "İzin verirseniz, işçilerinizi bugün göndereceğim." Pencereden dışarı bakınca eklemişti: "Evet, bu arada gidiyorlar zaten, yoksa, Tanrı korusun, bir terslik olurdu... Böylece işler sakin yürüyecek. Siz de lütfen, bugün eşyalarınızı toplayıverin, adamlarınız yardım etsinler size. Hoşça kalın."

Öne eğilerek selam verip, çıkmış, işçileri toplamıştı.

Avdotya peykenin üzerine bırakmıştı kendini, sonra göğsünü masaya dayayıp üzerine eğilmiş, elini kolunu sallamaya başlamıştı; daha sonra birden ayağa fırlamış, kocasını aramaya çıkmıştı... Onların karşılaşmasını anlattık.

Akim onu orada yolun kenarında yalnız bırakıp Yefrem'le gittikten sonra Avdotya olduğu yerde öylece durup uzun süre ağladı. Doyasıya ağladıktan sonra hanımefendinin evine doğru yürüdü. Eve girmek çok acı verdi ona, hizmetçi kızlar odasına girmek ise daha da büyük bir acı... Kızların hepsi sevgiyle karşıladılar onu, durumuna üzüldüler. Onları görünce gözyaşlarını tutamadı Avdotya; şiş ve kızarmış gözlerinden yaşlar seller gibi boşaldı. Bitkin bir durumda, kendisine gösterilen iskemleye çöktü. Kızlar, Kirillovna'ya haber vermek için odasına koştular. Kirillovna geldi, Avdotya'ya çok iyi davrandı ama Akim'i olduğu gibi, onu da hanımefendinin karşısına çıkarmadı; Avdotya da Lizaveta Prohorovna ile görüşmek için ısrar etmedi. Yalnızca, nereye gideceğini bilemediği için gelmişti hanımefendinin evine.

Kirillovna semaveri koymalarını söyledi. Avdotya uzun süre çay içmeyi reddetti ama sonunda kızların ricaları, ısrarı üzerine, ilk bardağın arkasından dört bardak daha içti. Kirillovna konuğun biraz rahatladığını, yalnız arada bir irkildiğini, hafiften hıçkırdığını görünce, hanı ne zaman boşaltacaklarını, nereye taşınmak niyetinde olduklarını, eşyalarını ne yapacaklarını sordu ona. Bunun üzerine Avdotya tekrar ağlamaya, ölmekten başka bir şey istemediğini söylemeye başladı ama Kirillovna, kafası çalışan bir kadın olarak o anda susturdu Avdotya'yı, boşuna zaman kaybetmemesini, hemen bugün her şeyini toplayıp, Akimov'un köydeki, onun evlenmesine karşı çıkan yaşlı amcasının kaldığı küçük evine taşımasını tavsiye

etti; ayrıca, hanımefendinin izniyle ona bir araba ve yardım edecek birkaç kişi verileceğini bile söyledi.

Kirillovna dudaklarına ekşi bir gülümseme kondurarak şöyle de eklemişti:

"Size gelince, canımın içi, burada sizin için her zaman bir yerimiz vardır; ayrıca, tekrar başınızı sokabileceğiniz bir yuva sahibi olacağınız güne kadar sizi burada konuk etmekten büyük mutluluk da duyarız. Önemli olan hüzne kapılmamanızdır. Tanrı verdi, Tanrı aldı, derler... Bir gün tekrar verecektir; her şey Tanrı'ya bağlı... Kuşkusuz, Lizaveta Prohorovna kendi açısından satmak durumundaydı hanınızı ama sizi unutmayacak, mükâfatlandıracaktır da: Akim Semyonıç'a öyle söyledi... Akim Semyonıç nerede şimdi?"

Avdotya, Akim'in onu görünce çok öfkelendiğini, ona bağırıp çağırdığını, sonra da zangoç Yefrem'in evine gittiğini anlattı.

Kirillovna pek anlamlı, "O zangocun ha!" dedi. "Tamam, anlıyorum, şu anda durumu çok kötü olmalı, bugün bulamayız onu. Ne yapsak? Bir şeyler düşünmemiz gerekiyor..." Hizmetçi kızlardan birine döndü: "Malaşkacığım, Nikador İlyiç'e söyle, buraya gelsin."

Görünüm olarak oldukça ufak tefek, kâhya tavırlı Nikador İlyiç hemen geldi, Kirillovna'nın dediklerini dikkatlice dinledikten sonra "Başüstüne," dedi ve gerekeni yaptı. Avdotya'ya üç at arabasıyla üç köylü verdiler; köylülerin yanına kendi isteğiyle, üç köylüden "daha çok işe yarayacağını" söyleyen dördüncü bir köylü daha katıldı ve Avdotya onlarla birlikte hana doğru yola çıktı. Orada, önceki işçileriyle kadın işçisi Fetinya'yı büyük bir endişe ve korku içinde buldu...

Naum'un iri yarı üç adamı sabahtan beri avludaydılar ve hiç ayrılmamışlardı oradan, hanı büyük bir dikkatle bekliyorlardı; Naum'un talimatıyla o kadar dikkatli ki yeni bir arabanın tekerleklerinin lastikleri kaşla göz arasında kaybolmuştu...

Eşyalarını toplamak zavallı Avdotya'ya çok ağır geliyor, çok acı veriyordu. Avdotya, elinde bastonuyla ortalarda dolaşıp durmaktan, öteki çalışanlara bakmaktan, yere tükürmekten başka bir şey yapmayan "daha çok işe yarayacak" adamın yardımlarına karşın,

o gün her şeyini toplamayı yetiştiremedi, geceyi handa geçirmesi gerekti. Fetinya'ya yatacağı odadan çıkmamasını rica ettikten sonra yattı ama ancak sabaha karşı şöyle böyle uyuyabildi, uykusunda bile gözyaşları yanaklarından süzülüyordu.

Bu arada Yefrem kilerde her zaman olduğundan çabuk uyandı, kapıyı yumruklamaya, kendisini kilerden çıkarmaları için seslenmeye başladı. Karısı kapının dışından, onun henüz tam ayılmadığını söyleyerek önce oradan çıkarmak istemedi onu ama Yefrem içeriden, ona Akim'le ilgili çok ilginç şeyler anlatacağını söyleyerek karısını meraklandırdı. Kadın kapının sürgüsünü çekti. Yefrem bildiği her şeyi anlattı ona ve sonra ayılıp ayılmadığını sordu.

Karısı cevap verdi:

"Orasını Tanrı bilir... Git kendin gör, konuğun sobanın üzerinden hâlâ inmiş değil. Akşam o kadar nasıl içtiniz! Yüzüne baksan göreceksin, maskaraya benziyorsun; saçların da saman dolu!"

Yefrem elini saçında gezdirerek itiraz etti:

"Saçlarında bir şey yok..."

Yefrem odaya girdi. Akim uyanmıştı; büyük Rus sobasının üzerinde ayaklarını sarkıtmış, oturuyordu; onun yüzü de çok kötü, saçı başı karmakarışıktı. Çok içmeye alışık olmadığı için, yüzü buruşmuş gibiydi.

Sordu ona Yefrem:

"Nasıl, Akim Semyonıç, iyi uyudunuz mu?.."

Akim donuk donuk baktı ona. Kısık bir sesle sordu:

"Ne dersin Yefrem kardeş, yine aynı şeyi yapalım mı?"

Yefrem birden baktı Akim'in yüzüne... O anda içinde bir titreme hissetti; orman kenarında avını bekleyen bir avcının, avının kaçmasına sebep olan köpeğinin havlamasını duyduğunda hissettiği duygunun bir benzeriydi içinde hissettiği.

Neden sonra sordu:

"Nasıl... yine?"

"Evet; yine..."

Yefrem "Karım görür," diye geçirdi içinden, "sanırım izin vermez." Sonra yüksek sesle şöyle dedi:

"Neyse, önemli değil... acele etmeyin."

Evden çıktı ve ustaca aldığı önlemler sonucu hiç fark ettirmeden, eteğinin altında kocaman bir şişeyle döndü...

Akim şişeyi aldı... Ama Yefrem, akşam olduğu gibi, onunla içmedi; karısından korkuyordu ve Akim'e, handa neler olduğuna, eşyalarını ne yaptıklarına, bir şeylerini çalıp çalmadıklarına bakmak için gideceğini söyledi ve sabah yemini vermediği atına atladı (oysa koynundakinden anlaşıldığı kadarıyla, hiç de kendini unutmuş değildi), hana doğru yola çıktı.

O gittikten hemen sonra Akim tekrar sobanın üzerine uzanıp tekrar ölü gibi uyudu... Yefrem dört saat sonra döndüğünde uyanması için onu dürtmeye, ona inanılmaz birtakım olaylar mırıldanmaya, her şeyin hallolduğunu, tasvirlerin falan duvarlardan indirilip götürüldüğünü, taşınma işinin tamamlandığını, herkesin onu aradığını ama kendisinin (Yefrem'in) buna engel olduğunu... vb. vb. anlatmaya başladığında, bile uyanamadı ya da en azından, uyuyor gibi yaptı. Ne var ki bütün bunları anlatması pek o kadar uzun sürmedi. Karısı tekrar kilere kapadı onu ve Yefrem gene "içtiği" için kocasına da, konuğa da büyük bir öfkeyle ranzaya çıkıp yattı... Ama her zaman olduğu gibi, sabah olmadan uyanıp sobanın üzerine baktığında Akim orada değildi... Akim zangocun avlu kapısından çıkarken horozlar henüz ikinci kez ötmemişti ve gece öylesine karanlıktı ki yukarılarda gökyüzü belli belirsiz grileşiyor, kenarlarda karanlıkta kayboluyordu. Sokağa çıktığında yüzü soluktu Akim'in ama çevresine canlı gözlerle bakıyordu ve yürüyüşünden sarhoş olduğu belli değildi... Eski yerine, artık kesinlikle başka birinin, Naum'un olan hana doğru yürüyordu.

Akim Yefrem'in evinden gizlice çıktığında Naum da uykuda değildi. Uyumuyordu: Gocuğunu katlayıp başının altına koymuş, soyunmadan, peykede yatıyordu. Vicdanı sızlıyor muydu... Hayır! Akimov'un eşyalarının toplanmasına, arabalara yüklenmesine sabahtan beri büyük bir soğukkanlılıkla yardım etmişti; ona sitem etmeyecek kadar üzgün olan Avdotya ile birçok kez konuşmuştu... Vicdanı rahattı ama birtakım düşünceler, hesaplar kafasını karıştırmaktaydı. Bu yeni işe girmekle iyi edip etmediğini düşünüyordu: O güne kadar han işletmeciliği yapmamıştı... Böyle bir yeri bile olmamıştı; uyuyamıyordu. Düşünüyordu: "Fena bir iş değil... ama

sonrası nasıl olacak..." Akşamüzeri Akimov'un eşyaları yüklü son arabayı da gönderdikten sonra (Avdotya ağlayarak yürümüştü arabanın arkasından) avluyu, odaları, bodrumu, samanlıkları, gözden geçirmiş, tavan arasına çıkmış, kendi işçilerine birçok kez her şeye göz kulak olmalarını söylemiş, akşam yemeğinden sonra odasında yalnız kaldıktan sonra da gözüne bir türlü uyku girmemişti. Öyle olmuştu ki o gün müşterilerden geceyi handa geçirmek isteyen çıkmamıştı; buna çok sevinmişti Naum. Yattığı yerde sağa sola dönüp dururken düşünüyordu: "Yarın değirmenciden kesinlikle bir köpek, biraz sert bir köpek almalıyım; öyle ya, onlar kendi köpeğini alıp götürdüler..." Birden başını kaldırdı... Pencerenin dibinden biri geçti gibi gelmişti ona... Kulak kabarttı... Ses seda yoktu. Yalnızca, bir cırcır böceğinin sobanın arkasında cır cır ettiği, bir farenin bir yerleri kemirdiği, bir de kendi soluk alışı duyuluyordu. Köşedeki yakıp tasvirin önüne astığı küçük cam lambanın pek cansız ışıttığı bomboş odada çıt çıkmıyordu... Başını indirdi ve bu kez kapı gıcırdadı gibi geldi ona... sonra avlunun çiti sallandı... Artık dayanamadı Naum, yattığı yerden fırladı, bitişik odanın kapısını açtı ve seslendi: "Fyodor, hey Fyodor!" Cevap veren olmadı... Naum hole çıktı, ayağı yere uzanmış Fyodor'a takılınca az kaldı düşecekti. İşçi uyku arasında homurdanarak şöyle bir döndü; Naum dürterek uyandırdı onu.

"Ne oldu, ne istemiştiniz?" dedi Fyodor.

Naum fısıldadı:

"Ne bağırıyorsun, sessiz ol. Hepiniz uyuyorsunuz, pis herifler! Bir şey duymadınız mı?"

"Duymadık," dedi Fyodor. "Ne oldu?"

"Ötekilerin hepsi de mi uyuyor?"

"Onlar sizin söylediğiniz yerde uyuyorlar... Bir şey mi oldu yoksa..."

"Sus, benimle gel..."

Naum kapıyı usulca açıp avluya çıktı... Dışarısı zifiri karanlıktı... Sundurma ve direkleri karanlıkta yalnızca, karanlıktan daha yoğun kara oldukları için seçilebiliyordu.

Fyodor alçak sesle, "Feneri yaksak mı?" dedi.

Ama Naum kolunu salladı, sessiz solumaya çalışıyordu... Önce,

insanların olduğu her yerde her zaman işitilen gecenin seslerinden başka bir ses duyulmuyordu: Bir at yulaf yiyor, bir domuz uyku arasında birtakım sesler çıkarıyor, bir yerlerde bir insan horluyordu ama ansızın, avlunun sonundaki tahta perdenin oradan şüpheli bir ses geldi kulağına...

Sanki biri orada kımıldıyor, derin derin soluyor veya üflüyordu... Naum omzunun üzerinden Fyodor'a baktı, kapının önündeki merdivenden dikkatle inip sesin geldiği yere doğru yürüdü... Giderken iki kez durdu, dinledi, tekrar ses çıkarmadan yürümeye başladı... Birden irkildi... On adım ileride zifiri karanlığın içinde nokta gibi bir ateş parlamıştı: bir kor kömürdü bu ve kor kömürün hemen yanında bir an dudakları iri birinin yüzü belirdi... Naum, farenin üzerine atılan kedi gibi sessizce atıldı ateşe doğru... Uzun boylu biri aceleyle kalktı yerden ona doğru koştu ve az kaldı Naum'un ayaklarını yerden kesti, onun elinden kurtulmaya çalıştı ama Naum olanca gücüyle yapışmıştı ona... Avazı çıktığınca bağırdı: "Fyodor, Andrey, Petruşka! çabuk buraya gelin, buraya! Yangın çıkarmak isteyen bir hırsız yakaladım!..." Naum'un yakaladığı adam elinden kurtulmak için debeleniyor, çırpınıyordu... Ama bırakmıyordu onu Naum... Fyodor yardımına yetişti.

Naum bağırdı ona:

"Fener, çabuk fener! Koş feneri getir, öteki adamları da uyandır, acele et! Şimdilik başa çıkarım onunla, elimden kurtulamaz, üzerine otururum... Acele et! Onu bağlamamız için bir kuşak da getir."

Fyodor eve koştu... Naum'un yakaladığı adam debelenmeyi birden kesti... Boğuk bir sesle konuşmaya başladı:

"Anlaşılan karımı, paralarımı, hanımı aldığın yetmedi, beni de öldürmek istiyorsun."

Naum, Akim'in sesini tanıdı.

"Sen miydin dostum," diye mırıldandı, "pekala, bekle bakalım!"

"Bırak beni," dedi Akim. "Aldıkların yetmedi mi sana?"

"Yetip yetmediğini yarın mahkemede göreceksin..."

Ve Naum Akim'i daha sıkı tuttu.

Adamlar koşarak iki fener ve iple geldiler... Naum kararlı bir sesle "Bağlayın onu!" dedi... Adamlar tuttular Akim'i, ayağa kaldırdılar, ellerini arkasında bağladılar... İçlerinden biri küfür etme-

ye başlayacak oldu ama hanın eski sahibini tanıyınca sustu, ötekilerle bakıştı.

O sırada Naum feneri yere yaklaştırıp, "Vay, vay," dedi, "çömlekle getirdiği şu kömüre bakın. Bunu nereden aldığını öğrenmemiz gerekiyor... Baksanıza, çalı çırpı da toplamış..." Naum, üzerine basarak ateşi dikkatlice söndürdü. "Üstünü başını güzelce ara, Fyodor!" diye ekledi. "Belki başka bir şeyler daha vardır üzerinde..."

Fyodor başını göğsünün üzerine indirmiş, kıpırdamadan duran Akim'in üzerini bastıra bastıra aradı.

Akim'in koynundan eski bir mutfak bıçağı çıkaran Fyodor,

"Bir bıçak var burada," dedi.

"Vay canına!" diye haykırdı Naum, "Neler koymuşsun sen aklına! Çocuklar, tanıksınız... Beni bıçaklamayı koymuş aklına, hanı da yakacakmış... Sabaha kadar bodruma kilitleyin onu, oradan kaçamaz... Bütün gece ben kendim nöbet tutacağım başında, yarın da ortalık aydınlanır aydınlanmaz doğru polise götürüp teslim edeceğiz kendisini... Ve siz tanıksınız, duydunuz mu?"

Akim'i bodruma attılar, üzerine kapıyı kilitlediler... Naum, kapının önüne iki adamını dikti, kendi de yatmadı.

Bu arada Yefrem'in karısı davetsiz misafirin gittiğinden emin olunca, dışarıda hava daha yeni yeni aydınlanıyor olsa da, hemen yemek pişirme işine girişmişti... Günlerden pazardı. Ateş almak için sobanın önüne oturunca külün içinden daha önce birinin ateş aldığını fark etti. Sonra bıçağı alacak oldu, bulamadı bıçağı; daha sonra dört çanağından birinin eksik olduğunu gördü. Herkes hiç de boşuna Yefrem'in karısının kafası çalışan bir kadın olduğunu söylemiyordu. Bir an durup düşündü, sonra kilere, kocasının yanına gitti. Onu uyandırması kolay olmadı, ona neden onu uyandırdığını anlatmak daha da zor oldu... Zangocun karısının her söylediğine Yefrem hep aynı cevabı veriyordu:

"Gittiyse gitti, yolu açık olsun... Bu durumda ben ne yapabilirim? Çanakla bıçağı götürdüyse, kendi bileceği şey... ben ne yapabilirim?"

Ama nihayetinde kalktı, karısının anlattıklarını dikkatle dinledikten sonra bu durumun iyi olmadığına, bir şeyler yapmak gerektiğine karar verdi.

Zangocun karısı, "Evet," dedi, "durum hiç iyi değil; öfkesinden, sanırım kötü bir şeyler yapacak... Akşam fark ettim, uyuyamıyordu, sobanın üzerinde öylece yatıyordu. Gidip neler oluyor bir baksaydınız Yefrem Aleksandrıç, nasıl olurdu?.."

"Bakın ne diyeceğim size Ulyana Fyodorovna," dedi Yefrem, "ben hemen şimdi hana gideceğim, siz de bir iyilik yapın, anacığım, kendime gelmem için bir bardakçık şarap verin bana."

Ulyana bir an düşündü. Sonunda kararlı,

"Tamam," dedi, "bir bardak şarap vereceğim sana, Yefrem Aleksandrıç ama daha fazlasını istemeyeceksin..."

"İçiniz rahat olsun, Ulyana Fyodorovna, istemeyeceğim."

Ve Yefrem bir bardak şarabı içip kendine geldikten sonra atına binip hana doğru yola çıktı.

Hanın avlu kapısına geldiğinde hava yeni aydınlanmıştı ve kapıda at koşulu bir araba duruyordu ve Naum'un işçilerinden biri arabacı yerinde, elinde dizginler, oturuyordu.

Yefrem sordu işçiye:

"Nereye gideceksin?"

İşçi isteksiz cevap verdi:

"Kasabaya."

"Niçin?"

İşçi yalnızca omuz silkti, cevap vermedi. Yefrem atından indi, hana girdi. Holde giyinik, şapkası başında Naum'la karşılaştı.

Yefrem, "Yeni patronu yeni işyeriyle kutlarım," dedi. Naum'u tanırdı. "Böyle sabah sabah nereye?"

Naum soğuk bir tavırla karşılık verdi:

"Tam da kutlayacak şeyi buldunuz! Daha ilk gün neredeyse yanıyordu hanım..."

Yefrem ürperdi.

"Nasıl yani?"

"İşte öyle, iyi bir adam çıktı, hanı yakmaya kalkıştı. Neyse ki tam zamanında yakaladım onu, şimdi de kendisini kasabaya götürüyorum."

Yefrem çekingen, sordu:

"Akim'i mi yoksa?"

"Akim olduğunu nereden biliyorsun? Gece çanakta ateşle gel-

miş, avluya girmiş, ateş yakıyordu... Adamlarımın hepsi tanık. Görmek istiyor musun kendisini? Hemen kasabaya götürmemiz gerekiyor onu."

"Babacığım Naum İvanıç," dedi Yefrem, "bırakın onu, zavallı ihtiyarı temelli mahvetmeyin. Bu büyük günahı işlemeyin Naum İvanov. Düşünün... umutsuzluğa kapılmış adamcağız, anlaşılan ne yaptığının farkında değildi..."

Naum sözünü kesti Yefrem'in:

"Saçmalamayın! Nasıl bırakabilirim onu!.. Yarın gelir, gene yakmaya kalkışır hanı..."

"Akim öyle bir şey yapmaz, Naum İvanov, inanın bana. İnanın, böylesi sizin için daha iyi, sıkıntısız olacak... Bir sürü soruşturma, duruşmalar, mahkemeye çıkacaksınız... siz de biliyorsunuz..."

"Mahkemeye çıkacaksam ne olmuş? Mahkemeden korkmam ben."

"Babacığım Naum İvanıç, mahkemeden korkulmaz mı..."

"Eh, yeter artık; farkındayım, sabah sabah sarhoşsun, oysa bir de pazar bugün."

Yefrem birden hiç beklenmedik biçimde ağlamaya başladı.

"Evet, sarhoşum, itiraf ediyorum," diye mırıldandı. "Ama İsa'nın kutsal pazar günü hatırına affedin onu."

"Neyse sulu göz, gidelim."

Ve Naum kapıya yürüdü.

Yefrem onun arkasından giderken yalvarıyordu:

"Avdotya Arefyevna için affedin onu."

Naum bodruma gitti, kapısını ardına kadar açtı. Yefrem Naum'un arkasından korkulu bir merakla uzattı başını ve pek derin olmayan bodrumun bir köşesinde Akim'i güçlükle fark edebildi.

Eski zengin işadamı, çevrede herkesin saygı duyduğu adamcağız elleri arkasında bağlı, samanların üzerinde bir suçlu gibi oturuyordu... Sesleri duyunca başını kaldırdı... Bu son iki gün içinde, özellikle bu son gece korkunç derecede zayıflamışa benziyordu... Balmumu gibi sarı alnının altında gözleri derine kaçmış, kupkuru dudakları kararmıştı... Yüzü tamamen değişmişti: Kaba ve ürkek, tuhaf bir ifade vardı yüzünde.

"Kalk, dışarı çık," dedi Naum.

Akim kalktı, adımını kapının eşiğinden dışarı attı.

Yefrem haykırdı:

"Akim Semyonıç, mahvettin kendini, dostum!.."

Bir şey söylemeden baktı ona Akim.

"Neden şarap istediğini bilseydim, vermezdim sana; inan vermezdim; hepsini kendim içerdim!" Yefrem, Naum'un koluna yapışıp devam etti: "Ne olursunuz, Naum İvanov, lütfedin, bırakın onu, gitsin."

Naum gülerek karşılık verdi:

"Şu işe bak!" Akim'e dönüp şöyle dedi: "Hadi dışarı çıksana. Ne bekliyorsun?"

Akim,

"Naum İvanov..." dedi.

"Ne var?"

"Naum İvanov," diye tekrarladı Akim. "Bak ne diyeceğim, Naum İvanov: Sana zarar vermek istedim; aslında seni de, beni de Tanrı yargılayacak. Biliyorsun, neyim var, neyim yok hepsini aldın elimden. Şimdi de istersen mahvedebilirsin beni; ancak, bak ne diyeceğim sana: Şimdi beni serbest bırakırsan, evet, istersen yapabilirsin bunu! Ne istersen yapabilirsin... kabulümdür, başarılar dilerim sana. Ama yemin ediyorum, serbest bırakırsan, şikâyet etmezsen beni... Her şey senin olsun, bir talebim olmayacak senden!"

Böyle dedikten sonra gözlerini kapadı Akim ve sustu.

"Nasıl, nasıl" dedi Naum, "Nasıl inanayım sana!"

Yefrem girdi araya:

"Yemin ederim, doğru söylüyor, yapar bunu... Akim Semyonıç'in nasıl bir insan olduğunu biliyorum ben, kefilim ona, gerçekten, kefilim!"

Naum sesini yükseltti:

"Saçma! Hadi gidelim!"

Akim onun yüzüne baktı.

"Sen nasıl dersen öyle olsun, Naum İvanov. Sen bilirsin. Ancak, çok büyük bir yükün altına giriyorsun, öyle diyorsan, öyle olsun, gidelim..."

Bu kez Naum dik dik baktı Akim'in yüzüne, şöyle geçirdi için-

den: "Evet, en iyisi salıvermek onu, cehennemin dibine kadar yolu var! Yoksa, öyle anlaşılıyor ki insanlar çiğ çiğ yiyecekler beni. Avdotya da peşimi bırakmayacağa benziyor..." Naum bunları düşünürken kimse bir şey söylememiş, sesini çıkarmamıştı. Arabada oturan, avlu kapısının aralığından her şeyi gören işçi yalnızca başını sallıyor, dizginlerle oynuyordu. Öteki iki işçi ise hanın kapısının önünde ayakta dikiliyor, onlar da susuyordu.

"Beni dinle, ihtiyar," dedi Naum, eğer seni bırakırsam ve (başıyla işçilerini gösterdi) şu gençlere herkese, seninle anlaştığımızı söylemelerini emredersem... anlayabiliyor musun beni, anlaştığımızı... tamam mı?"

"Söyledim sana, her şey senin olsun..."

"Ne ben sana borçlu olacağım, ne de sen bana, öyle mi?"

"Evet, ne sen bana borçlu olacaksın, ne de ben sana."

Naum yine sustu.

"Yemin et!"

"Yemin ediyorum," dedi Akim.

Naum, "Biliyorum, bu yaptığıma pişman olacağım ama neyse!.. Uzat ellerini."

Akim sırtını döndü; Naum Akim'in ellerini çözerken ekledi:

"Bak, ihtiyar, unutma, bağışladım seni, bunu hiç unutma!"

Duygulanan Yefrem tane tane mırıldandı:

"Çok iyisin Naum İvanov, Tanrı karşılığını verecektir sana!"

Akim şişmiş, üşümüş ellerini ovuşturdu, avlu kapısına yürüyecek oldu...

Naum birden, nasıl derler, terslendi, anlaşılan Akim'i serbest bıraktığına pişman olmuştu...

"Unutma, yemin ettin," diye bağırdı arkasından.

Akim döndü, avluda şöyle bir göz gezdirdikten sonra pek üzgün, mırıldandı:

"Hepsi temelli senin olsun... hoşça kal."

Ve Yefrem'le birlikte sessizce sokağa çıktı. Naum "boş ver," der gibi kolunu salladı, arabadan atı çözmelerini söyledi ve eve döndü.

Yefrem, Akim'in şosede sağa doğru yürüdüğünü görünce,

"Nereye gidiyorsun, Akim Semyonıç?" dedi. "Benim eve gelmeyecek misin yoksa?"

"Hayır," diye karşılık verdi Akim, "gidip karım ne yapıyor, ona bakacağım."

"Sonra bakarsın... Şimdi kutlamak için biraz..."

"Hayır, teşekkür ederim, Yefrem... Bu kadarı yeter. Hoşça kal..."

Ve Akim arkasına bakmadan yürüdü.

Şaşıran zangoç,

"Hayret!" diye mırıldandı! "Bu kadarı da olur mu? Onun için yemin bile ettim, kefil oldum ona!" Canı sıkkın, devam etti: "Kendisi için yemin etmeme karşılık bunu yapacağını hiç beklemezdim. Tüh!"

Bıçağı ve çanağı almayı unutmuştu, hana döndü... Naum adamlarına eşyalarının kendisine verilmesini söyledi ama konuğu olmasını önermedi bile. Zangoç canı çok sıkkın ve tamamen ayılmış olarak evine döndü.

Karısı sordu ona:

"Ne oldu, buldun mu onu?"

"Buldum," dedi Yefrem, "elbette buldum: Al çanağını, bıçağını da."

Karısı üzerine basa basa sordu:

"Ya Akim?"

Yefrem başını eğdi.

"Akim," dedi. "Amma da adammış! Üstelik yemin ettim onun için, kefil oldum ona, ben olmasaydım cezaevini boylayacaktı, bari bir bardak şarap ısmarlasaydı... Ulyana Fyodorovna, hiç değilse siz bir bardak şarapla gönlümü hoş edin."

Ulyana Fyodorovna onun gönlünü hoş etmedi:

"Gözüm görmesin seni," dedi.

Bu arada Akim yolda sakin, sessiz adımlarla Lizaveta Prohorovna'nın evine doğru yürüyordu. Kafasını hâlâ tam toparlayabilmiş değildi. Kesin bir ölümden o anda yeni kurtulmuş bir insanın olduğu gibi, onun içinde de her şey titriyordu. Kurtulduğuna inanamıyordu. Boş boş sağına soluna, gökyüzüne, ılık havada uçuşan çayır kuşlarına bakıyordu. Bir gün önce Yefrem'in evinde, sobanın üzerinde kıpırdamadan yatmış olsa da, hiç uyuyamamıştı; önce, uğradığı dayanılmaz hakaretin acısını, çılgın ve güçsüz can sıkıntısının öfkesini... şarapla dindirmek istemişti. Gelgelelim, şarap

tam anlamıyla iyileştirememişti onu; kalbi çok hızlı çarpıyordu ve ona böylesi bir darbe vuran düşmanından intikamını nasıl alabileceğini düşünmeye başlamıştı... Düşündüğü yalnızca Naum'du, Lizaveta Prohorovna hiç aklına gelmiyordu; Avdotya'yı ise unutmuştu. Akşama doğru içinde intikam ateşi çılgınca yanmaya başlamıştı ve bu sakin, yumuşak huylu adam gecenin geç saatlerini büyük bir sabırsızlıkla beklemeye başlamış ve elindeki çanakta ateşle, bir kurdun avının üzerine saldırdığı gibi, eski evini yakmaya, yok etmeye koşmuştu... Ama yakalamışlardı onu işte... Bodruma kapatmışlardı... Geceydi. O korkunç gece neler düşünmüştü, neler... Böyle anlarda insanların içinden nelerin geçtiğini, çektiği ıstırapları anlatmak hiç de kolay değildir; onları çekenin içinde sözcüklere dökülmedikleri, sessiz oldukları için, onları anlatmak daha da zordur... Sabahleyin Naum Yefrem'le birlikte yanına geldiklerinde Akim sanki biraz rahatlamıştı... "Her şey mahvoldu," diye düşündü, her şey bitti!" ve ne olursa olsun, der gibi kolunu salladı... Dünyaya çok iyi niyetli biri olarak gelmiş olmasaydı, o anda çok kötü şeyler düşünürdü ama kötülük Akim'e göre bir şey değildi. Beklemediği, hak etmediği bir felaket karşısında umutsuzluğun verdiği şaşkınlıkla suç olan bir şey yapmaya karar vermişti. Gerçekleşmeyen bu suç derinden sarsmıştı onu ve ağır bir yorgunluk çöktürmüştü üzerine... Kabahatinin bilincine varınca dünya işlerinin tümünden koparmıştı kendini ve kederli, üzgün, dualar etmeye başlamıştı. Önceleri fısıldayarak dua ediyordu, daha sonra, belki de farkında olmadan yüksek sesle şöyle demişti: "Tanrım!" ve gözlerinden yaşlar boşalmıştı... Uzun süre ağladıktan sonra nihayet sakinleşmişti... Dün akşam yaptığının cezasını çekmiş olsa ihtimaldir ki düşünceleri değişebilirdi... Oysa birden özgürlüğüne kavuşmuştu... ve şimdi, perişan bir halde ama sakin, karısıyla buluşmaya gidiyordu.

Akim'in yürüdüğü, Avdotya'nın olduğu köye giden yoldan sola sapınca Lizaveta Prohorovna'nın evi bir buçuk versta ötedeydi. Akim hanımefendinin çiftliğine dönen yolun köşesinde duracak oldu ... ama durmadı, düz yürüdü. Önce yaşlı amcasının kaldığı köydeki evine uğramaya karar vermişti.

Akim'in küçük, hayli harap evi köyün neredeyse en sonunday-

dı. Kimseyle karşılaşmadan geçti köyün içinden. Herkes kilisede ayindeydi. Yalnızca yaşlı, hasta bir kadın pencereyi açmış, arkasından uzun süre bakmış, bir de elinde boş kovayla kuyuya koşan küçük bir kız çocuğu yanından geçerken aval aval, sonra arkasından uzun uzun bakmıştı. Karşılaştığı ilk erkek, aradığı yaşlı amcası oldu. İhtiyar sabahtan beri izbe evin penceresinin önündeki tümsekte oturmuş, enfiyesini çekerek güneşte ısınmıştı. Sağlığı iyi değildi, bu yüzden kiliseye gitmemişti; birden karşısında Akim'i gördüğünde, kendisi gibi yaşlı, gene hasta bir tanıdığını görmeye gitmek için yerinden yeni kalkmıştı... Durdu, Akim'in yaklaşmasını bekledi ve yüzüne bakarak, "Merhaba, Akimciğim!" dedi.

"Merhaba," diye karşılık verdi Akim.

Ve yaşlı adamın yanından geçip eve yürüdü... Avluda onun atları, ineği, arabası vardı; tavukları da ortalarda dolaşıyordu... Bir şey söylemeden eve girdi. Yaşlı adam da geldi arkasından. Akim yumruklarıyla abanarak peykeye oturdu. Yaşlı amcası kapıda ayakta durmuş, üzgün, ona bakıyordu.

"Kadın nerede?" diye sordu Akim.

Hemen karşılık verdi yaşlı adam:

"Hanımefendinin evinde. Orada kalıyor. Senin hayvanlarını, sandıklarını, neyin varsa hepsini getirip buraya bıraktı, kendi oraya gitti. Onu görmeye gidecek misin?"

Akim bir şey demedi, susuyordu.

Neden sonra mırıldandı yaşlı adam:

"Git gör onu."

Amcası duvarda çiviye asılı şapkasını alırken Akim içini çekerek,

"Ah amca, ah!" dedi. "Düğünden önce bana ne dediğini hatırlıyor musun?"

"Her şey Tanrı'nın istediği gibi olur, Akimciğim."

"Hatırlıyorsundur, benim artık bir köylü olmadığımı söylemiştin ama görüyorsun, neler oldu şimdi... Çırılçıplak, çulsuz ortada kalıverdim..."

"İnsanlar kötü, Akimciğim, o vicdansızı biri yola getirebilseydi... Bir beyefendi veya başka biri veya polis... Ama kimden korkusu vardır ki onun? Kurt, avına ne yapacağını iyi bilir..."

Ve şapkasını aldı yaşlı adam, çıktı.

Kocasının amcasının onu görmek istediğini söylediklerinde Avdotya kiliseden yeni dönmüştü. Yaşlı adamı daha önce çok az görmüştü: Hana çok seyrek uğrardı yaşlı adam, daima insanlara uzak dururdu, enfiye çok içerdi, konuşmayı pek sevmezdi.

Avdotya onun yanına gitti.

"Ne istiyorsun, Petroviç, bir şey mi oldu yoksa?"

"Bir şey olmadı, Avdotya Arefyevna; kocanız sizi sordu da..."

"Yani eve mi geldi?"

"Evet, geldi."

"Şimdi nerede?"

"Köyde, evde oturuyor."

Avdotya korkuya kapıldı. Yaşlı adamın doğrudan gözlerinin içine bakarak sordu:

"Ne dersin, Petroviç, çok mu kızgın?"

"Kızgın olduğunu görmedim."

Avdotya başını önüne eğdi.

"Hadi gidelim," dedi.

Şalını başına aldı ve ikisi birlikte yola çıktı. Köye kadar hiç konuşmadan yürüdüler. Eve yaklaştıklarında Avdotya öylesine korkmaya başlamıştı ki dizleri titriyordu.

"Babacığım Petroviç," dedi, "Sen önden gir... kendisine benim geldiğimi söyle."

Petroviç eve girdi ve Akim'i onu bıraktığı aynı yerde derin düşüncelere dalmış buldu.

Başını kaldırıp sordu Akim:

"Ne oldu, gelmedi mi yoksa?"

"Geldi," dedi ihtiyar. "Avlu kapısında bekliyor..."

"Buraya yolla onu."

Yaşlı adam çıktı, elini salladı Avdotya'ya, "İçeri gir," dedi.

Kendisi tekrar pencerenin önündeki tümseğe oturdu. Avdotya titreyerek açtı odanın kapısını, eşiği geçip durdu.

Akim baktı ona.

"Evet, Arefyevna," dedi, "Şimdi ne yapacağız?"

"Suçluyum," diye fısıldadı Avdotya.

"Boş ver Arefyevna, hepimiz günahkâr insanlarız. Söylenecek bir şey yok!"

Avdotya ince bir sesle, "O aşağılık cani ikimizi de mahvetti," dedi. Gözlerinden yaşlar boşalmıştı. "Sen onun bu yaptığını yanına bırakma Akim Semyonıç, paranı al ondan. Beni düşünme. Tanıklık etmeye, parayı ona borç olarak benim verdiğimi yemin ederek söylemeye hazırım. Lizaveta Prohorovna'nın hanımızı satmak hakkı vardı ama o alçak neyle satın aldı orayı... Paranı bırakma onda, hepsini geri al."

Akim pek üzgün, karşılık verdi:

"Ondan parayı geri alamam artık... Aramızda anlaştık."

Avdotya şaşırdı.

"Nasıl?"

"Öyle işte... Biliyor musun sen?" dedi Akim. Gözleri dolu dolu olmuştu. "Geceyi nerede geçirdiğimi biliyor musun? Bilmiyorsun, değil mi? Naum'un bodrumunda, koyun gibi ellerim ayaklarım bağlı... İşte öyle o bodrumdaydım bu gece. Evini yakmak istiyordum ve yakaladı beni, Naum yakaladı... Kafası çok çalışıyor, çok uyanık! Bugün beni kasabaya götürecekti ama insafa geldi, bağışladı... Anlayacağın, ondan paramı geri almamam gerekiyor... Öyle ya, paramı kendisinden istediğimde, ya 'ben mi aldım senin paranı?' derse... Ne diyebilirim o zaman? Paramı döşemenin altından alıp karım vermedi mi sana? 'Saçmalamış senin karın!' derse? Zaten bir sürü dedikodu var seninle ilgili, Arefyevna? İyisi mi sesini çıkarma diyorum sana, sus."

Avdotya korktu, tekrar fısıldadı:

"Suçluyum Semyonıç, suçluyum."

Akim bir süre sustu, sonra şöyle dedi:

"Önemli olan o değil, seninle benim ne yapacağımız önemli. Bir evimiz yok artık... Paramız da yok..."

"Bir yolunu buluruz, Akim Semyonıç; Lizaveta Prohorovna'ya yalvarırız, yardım eder bize, Kirillovna söz verdi bana."

"Olmaz, Arefyevna, sen Kirillovna ile konuş, birbirinizi seversiniz, o, hanımefendiye rica etsin. Sana şunu söyleyeyim: Sen burada kal, rahat et; ben gideceğim. İyi ki çocuğumuz olmadı, ben tek başıma bir şeyler yaparım. Tek başıma olduktan sonra aç kalmam."

"Neler söylüyorsun sen, Semyonıç, gene yük taşımacılığı mı yapacaksın?"

Akim acı acı gülümsedi.

"İyi arabacıyımdır. Üzerime yoktur! Sen de tam adamını bulmuşsun... Hayır Arefyevna, evlenmek dediğin çok önemli bir şeydir... Yaşlılara göre değildir... Ben burada kalmak istemiyorum, Arefyevna, işte o kadar. Beni parmakla göstermelerini istemiyorum... Anlayabiliyor musun beni? Günahlarımın cezasını çekmek istiyorum, Arefyevna, işte bunun için gidiyorum."

Avdotya çekinerek sordu:

"Nasıl günahların var senin, Semyonıç?"

"Nasıl günahlarım olduğunu ben biliyorum, kadınım."

"Peki, beni kime bırakıp gideceksin, Semyonıç? Kocasız ne yapacağım? Nasıl yaşayacağım?"

"Kime mi bırakıp gideceğim? Eh, Arefyevna, nasıl böyle bir şey söyleyebiliyorsun, anlamıyorum. Benim gibi bir kocayı, üstelik ihtiyar, iflas etmiş bir kocayı ne yapacaksın? Yanlış düşünüyorsun! Daha önceleri nasıl yaptıysan, bundan sonra da öyle yapacaksın. Bize kalan her şey de senin olsun, o bile!.."

Avdotya pek üzgün, itiraz etti:

"Bildiğin gibi, Semyonıç, bunu çok iyi biliyorsun..."

"Haklısın. Ama şunu bil ki Arefyevna, kızmadım sana. Hayır, böyle bir durumda nasıl kızabilirdim... İnsanın önce durumu kavraması gerekir ... Suçluydum ve cezalandırıldım." Akim göğüs geçirdi. "Gülü seviyorsan dikenine katlanacaksın. Yaşlandım artık, ruhumu düşünmemin zamanı geldi de geçiyor... Tanrı aklımı başıma toplamamı istedi. Gördüğün gibi, bu ihtiyar bunak zevki için, genç bir kadınla evlenip gününü gün etmek hevesine kapıldı... Hayır, moruk, önce dualar oku sen, secde et, yokluk çek, orucunu tut... Hadi artık git sen, anacığım. Yorgunum, biraz uyuyacağım."

Ve Akim inleyerek sedire uzandı.

Avdotya bir şeyler söylemek istiyordu, bir süre ayakta durdu, Akim'e baktı ve dönüp çıktı... Bu işten bu kadar ucuz kurtulabileceğini hiç beklemiyordu.

Pencerenin önündeki tümsekte kamburu çıkmış oturmakta olan Petroviç'in yanından geçerken sordu ona yaşlı adam:

"Ne o, dövmedi mi seni?" Avdotya bir şey söylemeden uzakla-

şırken, yaşlı adam gülümseyerek mırıldandı kendi kendine: "Anlaşılan dövmedi."

Ve sakalını karıştırarak enfiyesini çekmeyi sürdürdü.

Akim niyetini gerçekleştirdi. Ufak tefek işlerini kısa zamanda halletti, anlattığımız konuşmadan birkaç gün sonra vedalaşmak için yol kıyafetiyle, geçici olarak Lizaveta Prohorovna'nın avlusundaki kulübeye yerleşmiş olan karısına uğradı. Vedalaşmaları uzun sürmedi... O sırada yanlarında olan Kirillovna, Akim'e hanımefendiye görünmesini tavsiye etti; Akim hanımefendinin odasına gitti. Lizaveta Prohorovna biraz mahcup karşıladı onu ama hoşgörüyle elini öpmesine izin verdi, nereye gitmek niyetinde olduğunu sordu. Akim önce Kiev'e, oradan da nereye olursa gideceğini söyledi. Lizaveta Prohorovna iltifat etti ona ve gitmesine izin verdi. Ondan sonra Akim, her gittiği yerden hanımefendisi Lizaveta Prohorovna'ya sağlık dualarıyla birlikte kutsal şaraplı ekmek yollasa da... evine çok seyrek uğradı. Dindar insanların toplandığı her yerde Akim'i daha çökmüş, zayıflamış ama yüzü daha mutlu, canlı görmek mümkündü: Kutsal Sergey'in Kilisesi'nde de, Beyaz Sahillerde de, Optina Manastırı'nda da, uzak Valaama'da da; her yerde...

Bir yıl, haç taşıyan bir grupla Meryem Ana'nın Korennaya ikonasına giderken geçiyordu yanınızdan; ertesi yıl, kendisi gibi kutsal yerleri dolaşan insanlarla birlikte Mtsensk'de mucizeler yaratan Nikolay Kilisesi'nin önünde, sırtında heybesi, otururken görüyordunuz... Hemen her ilkbaharda uğruyordu Moskova'ya...

Sakin, acelesiz ama kesintisiz adımlarla bir uçtan bir uca dolaşıyordu ülkeyi; Kudüs'e gittiğini söyleyenler bile vardı... Tam anlamıyla sakin, mutlu görünüyordu ve onunla konuşmak olanağını bulanlar onun tam bir din adamı, aklı başında bir insan olduğunu söylüyordu.

Bu arada Naum'un hanında durum olabildiğince iyiydi. Naum işiyle yakından, akıllıca ilgileniyor, giderek daha zengin oluyordu. Çevrede, onun hanı nasıl ele geçirdiğini, Avdotya'nın, kocasının parasını gizlice ona verdiğini bilmeyen yoktu. Soğuk, sert tavırları yüzünden kimse sevmiyordu Naum'u... Pek sitemli anlattıklarına göre sözde bir gün Akim penceresinin dibine gelip ondan sada-

ka istemiş, Naum "Allah versin" diye terslemiş Akim'i, bir şey vermemiş... ama herkes Naum'dan daha mutlu birinin olamayacağını düşünüyordu; tarlalarında ekin komşusununkinden çok güzeldi; arıları bol bal veriyordu; tavukları bile daha çok kuluçkaya yatıyordu, sığırları hiç hastalanmıyordu, atları topallamıyordu... Avdotya uzun süre onun adını duymak istememişti (Lizaveta Prohorovna'nın önerisini kabul etmiş, evine tekrar baş el işi kadını olarak girmişti); ancak, Avdotya'nın Naum'a olan öfkesi zamanla biraz dinmişti; sıkıntıların, yoksulluğun onu Naum'a başvurmak zorunda bıraktığını, Naum'un ona yüz ruble verdiğini söyleyenler vardı... Burada Avdotya'yı fazla acımasız yargılamayacağız: Yoksulluk zordur; yaşamındaki beklenmedik sert değişim yaşlandırmış, sindirmişti Avdotya'yı. Öylesine çabuk nasıl değiştiğine, güzelliğini yitirdiğine, ruhen nasıl çöktüğüne inanmak zordu...

Okur şöyle soracaktır:

"Bütün bunların sonunda ne oldu?"

Şu oldu: İşlerini beş yıl başarıyla yürüten Naum, hanını pek iyi bir fiyata bir esnafa sattı... Görünürde şöyle önemsiz bir durum olmasaydı hanını satmayı asla düşünmezdi: Köpeği peş peşe iki gece penceresinin dibinde uzun uzun ulumuştu; iki gece de avluya çıkmış, uluyan köpeğine bakmış, başını sallamıştı. Naum ertesi gün kasabaya gitti ve aynı gün, uzun zamandır hanında gözü olan bir esnafla pazarlıkta anlaştı, hanı sattı... Aradan bir hafta geçtikten sonra bölgeyi terk etti, uzak bir yere gitti. Hanın yeni sahibi hana yerleşti... Sonra ne mi oldu? O gece han yanıp kül oldu, handan geriye hiçbir şey kalmadı ve hanın Naum'dan sonraki sahibi iflas etti. Okurun, bu yangından sonra çevrede nasıl söylentilerin dolaştığını tahmin etmesi hiç de zor olmayacaktır... Herkes ısrarla şöyle diyordu: "Anlaşılan, adam sırrını beraberinde götürdü..." Naum'la ilgili değişik dedikodular çıkmıştı: Sözde tahıl ticaretine başlamış, çok zengin olmuştu... Ama ne kadar zaman için? Ne sütunlar yıkılmıştır dünyada, kötü eninde sonunda ettiğini bulmuştur...

Lizaveta Prohorovna için söylenecek çok bir şey yok... Kendisi hâlâ hayatta ve bu çeşit insanlarda sık sık görüldüğü gibi, hemen hiç değişmedi, pek yaşlanmadı bile, yalnızca biraz zayıfladı sanki;

öte yandan, çocuğu yokken, kimseye de bağlı değilken, kim için ne biriktirmekte olduğunu anlayabilmek kolay olmasa da, elinin sıkılığı hâlâ devam ediyor. Söz arasında sık sık Akim'i anıyor ve onun kişiliğini öğrendikten sonra Rus köylüsüne çok saygı duymaya başladığını söylüyor. Kirillovna hatırı sayılır bir para karşılığında özgürlüğünü satın aldı, sarışın, genç bir garsonla aşk evliliği yaptı, şimdilerde kocasından çok çekiyor... Avdotya eskiden olduğu gibi, Lizaveta Prohorovna'nın hizmetçi kızlar bölümünde kalıyor ama önemini birkaç basamak kaybetmiş durumda, eski püskü şeyler giyiniyor, üstü başı da pek temiz değil. Başkentli şık giyimli oda hizmetçisi kız davranışlarından, varlıklı han sahibi karısı alışkanlıklarından izi kalmadı onda... Kimsenin ilgilendiği yok kendisiyle, böyle olması hoşuna da gidiyor. İhtiyar Petroviç öldü, Akim ise hâlâ dolaşıyor ve onun böyle daha ne kadar dolaşacağını yalnızca Tanrı biliyor.

SONSÖZ

TURGENYEV'İN *GEREKSİZ BİR ADAMIN GÜNCESİ* NOVELLASINA DAİR

JUDITH ARMSTRONG

Babalar ve Oğullar'ın yayımlanmasından sonra Turgenyev'in hem sağ hem sol kanattan eleştirmenlerce bombardımana tutulması olayı, bugün romanın edindiği şöhreti aratmayacak kadar kötü bir şöhrete sahiptir. Fakat Turgenyev'in, eleştirmenlerin gözünde sahip olduğu görüşler dışındaki fikirlere de değer verdiği, on yıl sonra yaptığı buruk bir yorumdan anlaşılabilir. Ya. P. Polonski'ye *İlkbahar Selleri*'nden bahsederken şunları söyler Turgenyev:[1]

> Öyküme (aramızda kalsın) kimsenin hayran olacağını sanmıyorum. Titizlikle anlatılmış bir aşk hikâyesi, toplumsal ya da siyasi meselelere hiç kafa yorduğu yok; günümüzün sorunlarından hiç bahsetmiyor. Halbuki ne kadar olsa, o kadar iyi; yanılmıyorsam elbette.

Belki de Turgenyev, 1850 tarihli novellası "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ne yazdığı incelemede Drujinin'in takındığı aptal, küçümseyici tavrı anımsıyordu. Eleştirmen yazısında "Turgenyev çoğu zaman en önemli öykülerinin havasını aşk maceraları yazmaya olan eğilimiyle bozar," diye yazmış ve aşk hikâyesinin öyküyü "yuttuğunu" dile getirmişti.[2]

---

1 L. Schapiro'dan (ed.) alıntı: Turgenyev, *Spring Torrents*, Londra, 1972, "Eleştirel Yazı", s. 199.

2 A.V. Drujinin, alıntılayan V. Zelinski, *sobranie kritičeskih materialov dlja izučenija proizvedenij I. S. Turgeneva*, Moskova, 1916, s. 356.

Bugün "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ni okuyan pek az kimse kalmıştır; hatta herkesçe benimsenmiş "gereksiz/lüzumsuz adam" tabirinin asıl kaynağı olduğu bile pek bilinmez. Halbuki Turgenyev bu öyküsünü çok sevmiş, editörüne memnun kalacağı temennisiyle teslim etmiş, "*con amore*"[3] yazdığını itiraf etmişti. Bunlardan yola çıkarak öyküsünde kendisine yakın konular işlediği, bu öyküyle onlara mercek tuttuğu sonucuna varmak mümkündür.

"Gereksiz Bir Adamın Güncesi" gerçekten de Turgenyev ve bazı genç çağdaşlarının, özellikle Herzen'in 1840'larda meşgul olduğu bir konunun somutlaşmış hali; aynı zamanda Belinski'nin yeni gelişen Rus romanına olan eleştirel etkisinin de bir ürünüydü. Dolayısıyla, dönemin genç Ruslarının siyasi pasifliğini gözlemlemeye dayalı bu meşgalenin ortaya çıkardığı türün bir çeşit *Bildungsroman* olduğu söylenebilir; gelgelelim buradaki *Bildung*,[4] yalnızca 1850'den sonra Rus yazınında "gereksiz adam" olarak tanınacak bir olguya özeldi. Bu durum aslında sözkonusu olguyu düşünmeye adanmış çeyrek asırlık bir ilginin meyve vermesiydi. Örneğin Herzen'in 1846-1847 tarihli *Kto vinovat?* (Suçlu Kim?) romanında iki erkek karakter hayattan elini eteğini çeker; yüzeysel olarak bakıldığında birbirine benzer görünen bu iki adam arasındaki farklara odaklanarak Herzen, pasifliğin kaynağına dair düşüncelerini ifade eder. Öğretmen Krutsifersk küçük bir taşra kasabasında evlilik hayatı sürmekten, ufkunun kişisel, duygusal, hatta ailevi meselelerle sınırlanmasından memnundur. Bu kendi seçimidir. Beltov ise imzasını atacağı önemli bir toplumsal eylemin hayalini kurmaktan, bunun hayata katkısı olacağı düşüncesinden asla vazgeçmez; başarısızlığının sebebi hem kendi doğası hem de yeteneğini, gücünü ve geniş ufkunu bastırmaya zorlayan hayatın kendisidir. Ancak genlerden ve toplumsal şartlanmalardan ibaret alışıldık listeye Belinski eleştirmen sıfatıyla bir etken daha eklemişti: Çağdaş Rus yazınına dair en kapsamlı yazılarından birinde romana dair bir yorumda bulunurken, Beltov'un başarısızlığını yanlış yetiştirilmesine bağlamış, zihninin asil hayallerle doldurulduğunu söylemişti. "Pek çok şeyden haberi olsa da," diyordu Belinski, "Beltov faydalı faaliyetlere nereden erişeceğini bilmiyordu". Beltov doğuştan yetenekli olsa da, meslek sahibi olmayışının doğasında yarattığı tahribatı anlatmadığı için yazara sitem eder Belinski; yetiştirilme-

3 (İt.) Aşk ile.

4 (Alm.) Gelişme, yetişme.

ye ve karaktere yazar tarafından vurgu yapılmış olsa, okurun bu meseleleri daha iyi anlayacağını söyler. Beltov'un bir siyasi dış etkenin kurbanı olarak temize çıkarılmasını reddeder ve kahramanını bir çeşit yüce varlık olarak resmettiği için Herzen'i eleştirir; kahramanın kendisi dururken tüm suçu topluma yıkan görüşü asla kabul etmez.

Herzen'in siyasi durumları karakter oluşumu meselesinden ayıramadığı 1847'de başladığı ve 1851'de ek bir metinle tamamladığı "Dolg prejde vsego" (Aslolan Vazifedir) başlıklı bir başka öyküsünden anlaşılabilir. Bu öyküde kahramanın hayatındaki umutsuzluk kendini inkâr etme fikrine olan romantik bağlılıkla kısmen açıklanabilse de, asıl mesele Rus hayatının kaçınılmaz çıkmazlarıdır. "Bu karakter ve içinde yetiştiği şartlar; toprağımız, daha doğrusu bataklığımız, bizi aşağı çeker, gücümüzü emer, sonunda her kişiyi hiç karşı koyması gerekmeden hasta eder; işte bunu hikâyemde göstermek istedim," diye yazmıştır.[5]

Turgenyev, rejim ve birey arasındaki ilişkiye ilgi beslediği 1840'larda, Rus hayatının kasvetli etkilerine dair bu varsayımları paylaşmaktaydı. Örneğin 1845 yılında yazdığı *Perepiska*'da (Sohbet), kahramanın davranışlarına gerekçe olarak mevcut şartları suçlamaya hazırdır. Fakat bu eseriyle "Gereksiz Bir Adamın Güncesi" arasında yazdığı "Bretyor" (Kavgacı Bir Adam) ve "Gamlet Şigrovskogo uyezda" (Şigrıy Bölgesinde Bir Hamlet) öyküleri, Turgenyev'in Herzen'in katı siyasi görüşünden uzaklaşıp Belinski'nin *Kto vinovat?*'a yazdığı eleştiride satır arasında sorduğu sorulara yöneldiğini gösterir; karakterlerin sosyopolitik geçmişlerinden ziyade psikolojileriyle ilgilenmeye başlamıştır. "Bretyor"da karakteri Luçkov'un yoksulluk ve istismar içinde büyüdüğü için kaba, görgüsüz ve bencil olduğunu söyler; diğer bir deyişle Turgenyev çevrenin etkisi olarak yalnız en dolaysız sosyal şartları ele alır; zaten hemen arkasından da çok daha fazla ilgisini çeken bir meseleye geçer. Bu da insanda özbilincin, kişinin kendi dar ve bencil karakterinin ötesinde bir ideale önyargısız bir şekilde inanmasına bağlı olduğu fikridir. Luçkov yalnız kendi başına gelen talihsizlikleri ve yanlışlıkları düşündüğü için adi ve acımasızdır; Luçkov'un karşılaştırıldığı Kister ise idealist olduğu için cömert ve güler yüzlüdür; hiçbir önyargısı olmadan, insanlığın iyiliği için hayaller kurar. Ancak bu hoş ve bir anlamda örnek karakterini abartılı ve sahte bir vazife bilinci lekeler; bu yüz-

5 A.I. Gertsen, *Sobranie sočninenij v tridstady toma*, Moskova, 1954-1965, cilt VI, s. 298.

den dostu Luçkov için Maşa'ya yönelik hislerinden vazgeçer. Turgenyev bu davranışı acımasızca yargılar, bu eylemin Kister'i mutlu etmediğini ve hatta sonuna yol açtığını gösterir; hatta eylem Luçkov'un katılaşmış kalbini yumuşatmayı bile başaramaz. Maşa'ya da bir faydası olmaz, çünkü onun da Luçkov'u beğendiğine dair bir delil yoktur; onun Maşa'da uyandırdığı tek his meraktır. Bu mesele şüpheyle ele alınır ve yalnızca Turgenyev'in sebepleri yanlış fedakârlığın kahramanlık olduğuna dair şüphelerini bize gösterir: Önemli olan, siyasi meseleleri bir kenara bırakıp onun için daha dolaysız olan çocukluk etkileriyle ilgilenmesi (bu konuyu dokunaklı ve bir ölçüde otobiyografik eseri *İlk Aşk*'ta tekrar maharetli bir şekilde ele alacaktır) ve özbilinç ile idealizm arasındaki ilişkiye dair fikirlerinin gelişmesidir.

"Şigrıy Bölgesinde Bir Hamlet"te çevrenin etkisine dair sorusunun peşinden gider ve kahramanın başarısızlık hissini gençken aklını dolduran romantik fikirlere, özellikle de müdavimi olduğu Moskova "çevreleri"ndeki idealistliğin uyandırıcı ama değersiz etkisine bağlar. Ancak konuştuğu kişi kendisini abartmakla itham ettiğinde hikâyedeki "Hamlet" hemen geri adım atar, böylece Turgenyev'in, kahramanın hayatında dış etkenlerin ne kadar egemen olduğuna dair tahminlerini de haklı çıkarır. "Hamlet"in karakterindeki kusurlar –ahlâkında ve ilkelerindeki yönelimsizlik– kendine aittir; bunlar uyumsuz olsa da, doğuştan gelen özelliklerdir. Davranışlarından da anlaşıldığı gibi, onu harekete geçiren tek güdüsü sefa düşkünlüğüdür; toy bir pervasızlıkla çıktığı keyif gezintileri, Moskova'da girdiği boş sohbetler, kendini meşgul ettiği anlamsız olduğu her halinden belli işler. Ne var ki onu sonunda bu benmerkezciliği reddetmeye iten bir vicdanı ya da vicdanlılığı vardır ki, bunun sayesinde Moskova'da edindiği başarıya sırtını dönüp, yurtdışından ülkesine döndükten sonra, taşraya kendisini gömebilir. "Bir anda uyanıverdi vicdanım," der, "ve bütün o anlamsız laflardan, lakırdılardan öyle utandım ki..."

Ancak şöhreti ve başarıyı reddetmesi onu o kadar memnun etse de, mutluluk getirmez. Taşrada acınacak halde olduğunu itiraf eder; "zincire bağlanmış bir köpek yavrusu gibi". Öykünün sonucu baştaki sorunu çözmez; "Bretyor"da olduğu gibi, alay edilmese de, bu reddediş faydalı bir şeymiş gibi de gösterilmez; inkâr edilemez ama bir kıymeti varsa, tam olarak anlaşılmamaktadır. Belli ki Herzen'in çağdaş siyasi iklimin yıpratıcılığını ve mutlak bir kendini reddedişin sebep olduğu sebepsiz

zararı resmettiği "Dolg prejde vsego" eseri sırasında yaşanan anlaşmazlıktan beri, Turgenyev bu meseleyi kafasında tartmaktan hiç vazgeçmemiştir. Bu meseleyi ele alırken birinci durumu görmezden gelir ve karakterin aile geçmişine ve iç dünyasına, psikolojik durumuna daha çok vurguda bulunur.

1840'ların genç Rusu'nun ortaya çıkışını ve çöküşünü anlatan birkaç novellanın sonucu, tüm yolların çıktığı nokta da "Gereksiz Bir Adamın Güncesi" olur. Turgenyev'in bu ortaya çıkışı anlatmasını inceleyen kaynaklardan bazıları da bunu yazarın yaşamından yola çıkarak yapmışlardır.

Turgenyev'in çocukluğu hakkında en çok bilinen, eserleri açısından da önemli olan bir konu, annesi Varvara Petrovna'nın katı mizacıdır. Ebeveyn ve çocukları arasındaki doğal sevgiyi doğaya aykırı, acımasız davranışların kurutabileceğini bizzat yaşamıştı; çocuğuna sevgisini ifade edemeyen, hatta deneyimleyemeyen bir annenin ya da babanın oğlu olmanın etkilerini de gözlemleyebilmişti. Turgenyev annesinin ölümüne dahi üzülememiş, yalnız, annesi ile çocukları arasında asla yeşermeyecek olan sevginin ardından yas tutmuştu.

Gaddar yaradılışlı bir babaya (ister karısını aldatması, ister aşırı kumar düşkünlüğü olsun) dair deneyimler de bazı eserlerinde, özellikle de *İlk Aşk*'ta görülebilir. Her zaman ötekileri mat etmeyi başaran, önüne çıkanı umursamazca, güvenle bertaraf eden güçlü ve yenilmez şeytan tüylü adam örneği, Turgenyev için mutsuz anne kadar önemli bir etkendi; bu ikisinin karışımı Turgenyev'e kimi insanların aşkı fethedip kendi amaçları için kullanabileceğini, kimilerininse ebediyen bu insanların kurbanı olacağını öğretmişti. *İlk Aşk*'ta sevgiyi ve dolayısıyla hayatı fethedebilme becerisi iradenin bir neticesidir ki sahip olan kişiye hem özgürlük hem de iktidar sağlar. Yalnız babalar sahiptir buna, oğullar değil; Bazarov da bunu sonradan öğrenir.

Bu olumsuz dersin aksine, mutlu bir çocukluk motifi Turgenyev'in bu ve diğer tüm eserlerinde karşımıza çıkar: çocuğun taşradaki mesut hayatı. Nehir kenarında ve bahçedeki gezintiler, yetişkin adamın felsefeci zekâsından süzülür, aslında etrafına kayıtsız doğanın bonkörlüğü ile muammalı karşılaşmalara dönüşür; gelgelelim düşüncenin kendiliğindenliği öldürmesinden evvel doğanın hazları basit, rahat ve anlıktır. Hem *İlk Aşk*'ta hem de *İlkbahar Selleri*'nde, dış dünyanın derin düşüncelerden uzak, faydalı mutluluğu, doğanın verebildiği ve alabildiği şeyler üzerine

yetişkin bir zihnin varsayımlarına açılan kapı olur. Delikanlının gezintileri, yetişkinin kozmik arayışlarının kaynaklarından birine dönüşür.

Turgenyev 1843'te Pauline Viardot ile tanıştığında, evli bir kadın olması ne ona âşık olmasını engellemiş ne de sonraki kırk yıl hislerinden vazgeçirebilmiştir; bunu tüm dünya bilir. Bu yazı için iki şey önemlidir: birincisi, bu olayda dizginleri elinde tutan erkek bir rakibi değil, Pauline'in kendisidir; ikincisi, Haziran 1850'ye gelindiğinde ilişki başta sahip olduğu bedensel tutkuyu büyük ölçüde kaybetmiştir. "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"nin arka planını oluşturan hikâye de budur.

Nisan 1849'da Pauline Viardot, Meyerbeer'in son operası "Le Prophète"in (Peygamber) Paris galasında herkesin takdirini toplamıştı. Aynı yılın mayıs ayında Turgenyev kolera olduğuna inandığı hastalığı yüzünden yataklara düştü; iyileşmek için gittiği Courtavenel'de, Pauline de genç Gounod'yu eğlendirecek ve onunla arkadaşlık edecekti. Bu olayla Turgenyev'in yazdıkları arasında paralellikler bulunuyorsa, bakmamız gereken eserler *İlk Aşk* ve *Taşrada Bir Ay*'dır; çünkü gerçek hayatta olan bitenler sonunda "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ni gölgede bırakmıştır. Ama Turgenyev ile olan ilişkisinde –tüm ilişkilerinde olduğu gibi– muhtemelen tüm dizginleri elinde tutan Pauline, eğer mesleğine odaklanabilmek için evlenmek ve düzenli bir hayat yaşamak istediyse ve Turgenyev'in klostrofobik ve ümitsiz sevgisinden bıktığını, gayet usturuplu bir şekilde genç Gounod'dan hoşlandığını belli ederek gösterdiyse, o halde Turgenyev'in birbirlerine âşık oldukları o kısa dönemdeki mutluluğu ve kaçınılmaz olan ayrılığın beklentisini ayrı tutmuş olması ve Çulkaturin'in günlüğünde kullanmış olması kabildir. Her ne olmuş olursa olsun aralarına bir soğukluk girmiş, Turgenyev o sırada Rusya'ya dönmüştür.

Turgenyev'in Mayıs 1849'da (ya da öncesinde) geçirdiği hastalığın ciddiyetini elbette bilemeyecek olsak da, feci hastalık hastası olan, otuz yaşından itibaren geçen gençliğinin yasını tutan ve yaklaşmakta olan yaşlılık yıllarını endişe içinde bekleyen bu adamın, hastalığı sırasında ölümcül hastalığın dehşetlerini gayet iyi anladığından ve asla kurtulamadığı kolera korkusuna ilk bu dönem kapıldığından emin olabiliriz.

Turgenyev'in çocukluğundan 1850 yılına kadar geçen süredeki kaygıları ve deneyimleri dolayısıyla dört başlıkta toplanabilir. "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"nde ne kadar hafif ya da kapsamlı bir şekilde anlatılmış olursa olsunlar, bu kısa eserde fark edilmeyebilecek derinlikleri gösterir-

ler. Bu dört başlık şöyledir: kişiliğin oluşması; doğanın sahip olduğu rol; aşk hastalığı ve ölüm denen muamma.

İlk Aşk, Turgenyev'e göre ev ortamının, özellikle de anne babanın yaklaşımının, bir çocuğun gelişmesinde önem arz ettiğine işaret etmektedir. Ancak her zamanki tutumluluğu ile Çulkaturin'in anne babasını da kendi çaplarında önemli gösterir; böylelikle her biri *biçimlenmiş* bir tiplemeyi temsil ederken, çocuk üzerinde kendi etkilerine sahip olabilirler.

Sadece hikâyeye giriş niteliğinde bir role sahip olsa da, Çulkaturin'in annesi kitabın en çarpıcı –ve aynı zamanda en üzücü– karakterlerinden biridir. Turgenyev'in bu karakteri ele alışındaki acı ironiyi özetlemenin anlamı yoktur; sadece yazarın ahlâki inançlarına zıt olan iki önemli özelliğe sahip olduğunu söylemek yeterlidir. Birincisi, neşesiz erdemliliğidir ki bunu nezaketsiz kocasını utandırmak ve rezil etmek için kullanır; suçu sitem etmesi değil, aslında etmemesidir... Turgenyev'in repertuarında bu özelliği paylaşan başka bir karakteri bulmak kolay olmayacaktır, yazarın annesi de etrafındakileri bu kadar açık bir şekilde rahatsız etmemiştir. Ama fedakârlık ve çilekeşlik adı altında kendini göstermek hepimiz için tanıdık bir egoizm biçimidir. Belki Çulkaturina'ya bu sevimsiz özelliği veren Turgenyev, daha önceden incelediği ve en azından savunabilecek bazı olumlu yanlarını bulduğu egoizm biçimlerinden farklı, tamamen olumsuz bir egoizmi işaret etmek istiyordu. Dahası, bu kadın çektiği ıstırapların son derece farkında olduğu gibi, bu özelliğini çocuğuna da aktarmayı başarır; dolayısıyla Turgenyev'in, bir çocuğun karakterinin oluşmasında çevresinin olduğu kadar genlerinin de önemli olduğuna inandığını düşünmek mümkündür. Bu çarpık anne sevgisine getirilen bir diğer tezat da, annesinin kötü mizacına karşılık Pauline Viardot'nun annesinde bulduğu samimi ve yakın sevgi olur; Pauline yokken bile onu ailenin bir ferdi gibi gösteren kadın, Turgenyev'i bağrına basmıştır.

Çulkaturina'nın karakterine eklenen bu ikinci fırça darbesi, Turgenyev'in insan doğasını anlamakta zorlanmasında önemli bir ayrıntıya işaret eder. Tüm amaçsızlığına rağmen ara vermediği hareketliliği ile bir nevi Don Quijote gibidir: eylemin düşünceden önce geldiği, başarıların yalnız maddi düzlemde ölçülebilir olduğu bir karakter. Turgenyev bu karaktere en ufak bir hayranlık besliyor idiyse –ki daha sonra onu dünyadaki Hamletler ile kıyaslayacaktı– bunu çekinmeden yapmadığı kesindi; bu özelliklerin ideal kadın tiplemesine katkıda bulunduğunu düşünmediği

de açıktır. Çulkaturina'nın eylemleri tamamen laf olsun diyedir; amaçsız bir meşgaleden ibarettir.

Çulkaturin'in babası da ne Turgenyev'in babasının ne de *İlk Aşk*'ın başkahramanının babasının bir kopyasıdır. Aslında tam tersidir: "yuvasında iktidarı olmayan, erkek olarak zayıf" bir adam olarak tasvir edilir. Kumara olan düşkünlüğü yüzünden sokulgan, hilekâr ve uysal bir adam olarak resmedilir. Aslında sevmeye ve sevgi uyandırmaya muktedir bu adam, –oğlu onu tutkuyla sever ve fırsat verildiği zaman bunu gösterir– bu özelliğini bile kumar saplantısı nedeniyle hissettiği pişmanlık yüzünden utanca çevirir. Zayıf ve çaresiz olan bu adam her açıdan bir zavallıdır ki bu özelliğini istismar edilmiş oğluna da miras bırakır. Anne babasının iki olumsuz eğilim –her hareketini baltalayan bir özfarkındalık ve derin bir özgüvensizlik– ile donattığı, sevginin var olmadığı söylenemese de ifade edilemediği ve kendiliğinden olmadığı bir atmosferde yetişen çocuk, bir dizi bakıcı ve öğretmen yardımıyla büyütülür. Bu kişilerden sözü edilen tek kişi bile ne çare ne örnek olabilmiştir; sürekli ağlayan, "üzgün, feleğin çemberinden geçmiş" bir Alman olarak tasvir edilen bakıcı, çocuğa melankolik Alman şarkıları söyler.

On iki yaşındayken babasının ani, izahsız ve korkunç bir şekilde ölümü çocukta sarsıcı dehşet ve yas duygusu uyandırır ve ne kadar zavallı bir şekilde ifade edilse de, hayatta gördüğü tek sevgiyi bu şekilde kaybeder.

Anne ve oğulun yoksulluktan Moskova'ya taşınmak zorunda kaldığı on yıllık süreyi günlük yazarı ayrıntılı bir şekilde anlatmaz, hayatı başkalarınınkine benzediği için üzerine düşmeye gerek olmadığını söyler. Bu ısrarı, Çulkaturin'in en azından bazı açılardan benzersiz değil de "tipik" olduğunu, dolayısıyla bir istisnadan ziyade neslinin temsilcisi olduğunu gösterir gibidir. Memur olur ama kısa süre sonra görevinden ayrılır; sonunda, etrafında bir grup tanıdığıyla birlikte, nezih bir yoksulluk hayatı sürer.

Çulkaturin'in aile hayatını ve sonraki yetişkinliğini her ayrıntısını vurgulayarak anlatan bu hikâye ile Turgenyev'in, Herzen ve Belinski'nin kurmaca karakterlerde gereksizliğin nedenlerine dair öne sürdükleri karşıt fikirlerin başlattığı tartışmaya girmek istediği kesindir. Hatta önceki öyküleri, "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"nden çıkarılabilecek dersi destekler niteliktedir: gereksizliğin asıl kaynağı, yetersiz bir aile yaşantısında aranmalıdır. Turgenyev için artık maddi yoksulluk değil, duygulardan ve insanı

zenginleştiren ahlâki örneklerden mahrum kalmış olmak önemlidir. Anne babanın kişiliğini miras almayı dahi tartışır; kasten *dışarıda bıraktığı* şeyler ise siyasi iklim ve romantik edebiyattır (dolayısıyla Tatyana ve Onegin'de vurgulanan okuma alışkanlıklarını ve "Kto vinovat?"ın iddialarını ciddiye almaz).

Çulkaturin'in taşrada geçirdiği sene, kayda değer bir neşeli sonuç doğurur: bu, doğada yaşamın mutluluğudur. Ne var ki bu noktada Turgenyev'in doğaya olan tavrının sürekli değiştiğini ve yaşlandıkça daha da olumsuz hale geldiğini hatırlamamız önemlidir. "Gereksiz Bir Adamın Güncesi", yalnız otuz yaşında hissettiklerini bize gösterebilir: bunlar da doğanın güzelliklerine dair çoğunlukla olumlu ve mutlu izlenimleridir. Karın yağarken birden erir gibi olduğu, sonra dona kestiği, arkasından güneş açtığı değişken mart havası, dört duvar arasında yazmakla ve ölmekle meşgul bir adamın düşüncelerine çarpıcı ve birçok açıdan açıklayıcı bir arka plan oluştursa da, doğanın başlı başına önemli olduğu iki pasaj saymamız mümkündür. İlki Çulkaturin'in çocukluğunda kavak ve huş ağaçlarının arasında, gölette ve bentlerin ardındaki kumluk alanda, pelinotunun keskin ve karabuğdayın tatlı kokularının arasında gezinirken fark ettiği şeydir: doğa sevebileceği ve sonunda sevdiği bir annedir onun için. Onun "rahminden" dünyaya adım atmıştır... Kendini ciddiye almadığı için bu tırnak işaretlerini kullanmaz ama, Liza'ya olan aşkını ilk defa fark ettiği güne denk düşen günbatımının olağanüstü tasvirinde en ufak bir ironi dahi yoktur; değil bu sevginin olası sonuçlarını, en ufak bir şüpheyi ya da korkuyu dahi aklına getirmez. Dörtlü grup korunun sonuna kadar yürümüş, Liza, Çulkaturin'in koluna girmiştir:

> Tam karşımızda kızgın sisin içinde kocaman güneş kıpkırmızıydı. Gökyüzünün yarısı kızarmış, alev alevdi; kızıllığı çukurların gölge yanlarına bile yansıyarak çayırlara dağılıyordu; nehrin yüzeyi ise, ağaçların gölgesine saklandığında, yamacın dibine ya da koruya yaslandığında ateş gibi parlak bir kurşun rengi alıyordu. Parlak güneşin altında ayakta duruyorduk.

Bu sahnenin azameti ve muhteşem güzelliği, doğanın insanın ruhunu aydınlatma gücüne Turgenyev'in en ufak bir şüphe duymadığını bize gösterir; Çulkaturin bu sırada adeta sevginin doruk noktasına taşınır; bu sevgi hâlâ saf, kavramsal ve temizdir; yüceliği ile coşku uyandırır. Do-

ğa ile sevginin nesnesi arasındaki bağlantı iki defa kurulur: ilkinde Liza doğrudan güneşe bakarken, günbatımının ateşi gözbebeklerinde yansır; ikincisinde ise birkaç dakika sonra arkalarını dönüp korudan uzaklaşırlar: "Yüzündeki kızarıklık kaybolmamıştı: Yüzüne hâlâ günbatımının kızıllığı vuruyordu sanki..."

Turgenyev ve Pauline Viardot hiç böyle bir deneyimi paylaşmışlar mıydı, bilmiyoruz, ama "tatmin değil beklenti" ile dolu bir dönemin daha iyi ifade edilmediği kesindir; şüphesiz bu sahne Çulkaturin'in yetişkin hayatının yalnızca "en mutlu" anı değil, tek mutlu anıdır.

Bu noktadan devam etmeden önce bir şeyi dile getirmek gerekiyor: Çulkaturin günlüğün başına geçtiği zamana, yani otuz yaşına kadar, "gereksiz" kelimesini kendisini tarif etmek için en uygun sözcük olarak kullanmaz. Bu kelimenin doğruluğunu ispat eden ve geçmişe dönüp baktığında gereksizliğini gösteren şey, bu ilişkisi olur. Liza'nın kasabasına gelmesinden önce kendisini yalnız "dışarıda" hissetmiştir: Doğduğunda annesi tarafından istenmemiş, daha sonra hayatta ait olabileceği bir köşe edinememiştir; dahası kendisinin öyle aşırı derecede farkındadır ki, tüm sosyal ilişkilerinde ketlenmiş hisseder, bunun üstesinden gelmek için gösterdiği garip, sahte çabalar daha da kötü sonuçlar verir; her davranışını "zerresine kadar" inceler ve korkunç bir utanç duyar; günler boyunca ıstırap içinde kendini inceleyerek, büsbütün kötü bir ruh haline girer. Sıradışı korkuları ve tuhaf davranışları yüzünden etrafındakiler ondan uzak durur; sevilmediğini ve istenmediğini düşünür ama henüz gereksiz olduğuna inanmamaktadır.

Liza'ya âşık olan ve bir anlığına da olsa bu yeni duygunun heyecanına kapılıveren, karşılık görüp görmediğine aldırmayan, Ojoginlerin evinde varlığından memnuniyet duyulan biri gibi hissetmekte haklı olan Çulkaturin, bambaşka birine dönüşür. Aşırı duyarlı, kendisinin farkında benliği yok olur, normal, rahat bir kişi olur. Turgenyev'in deyişiyle mutlu insan, "güneşin altındaki bir sinek" gibidir; doğayı gözlemlemekle, bu mutluluk halinin nedenlerini düşünmekle ilgilenmez. Zavallı Çulkaturin'in samimi gelen hatıralarını dinlerken birdenbire, Turgenyev'in kaygılarının kalbindeki felsefi sorunla karşı karşıya geliriz: Mutluluk ve beraberinde gelen farkındalık, neredeyse kimlik kaybı –güneşin yıkadığı si-

neğin ruh hali– yazar için bir entelektüelin kendini anlaması ve nesnel olması gibi durumlarla, yani "homo sapiens"in kabiliyeti ve vazifesiyle uyumsuzdur.

Bu açıdan bakıldığında, çeşitli eleştirmenlerin de dile getirdiği gibi, elimizde Turgenyev'in 1862'ye kadar Schopenhauer okuduğuna dair bir delil olmasa da, düşünme biçiminin gençliğinin felsefecisi Hegel'den çok Schopenhauer'a benzediğini, 1860'ların başından itibaren benimsediği Schopenhauerci felsefeninse bir değişimden ziyade tanıdık bulduğu bir zihne yakınlaşma olduğunu söylemek mümkündür. 1860 tarihli denemesi "Gamlet i Don-Kikhot" (Hamlet ve Don Quijote) elbette "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"ni yazdığı dönemden daha olgun bir zihnin ürünüdür ama öne sürdüğü iddialar aslında bir önceki eserde sanatsal bir dille bezediği düşüncelerin felsefi sonuçlarından ibarettir.

Dolayısıyla Çulkaturin'in günlüğünde anlatılan olaylar, Turgenyev'in "etrafıyla uyum içinde bir kişiliğin bireyci ve akılcı 'düşünce' ile uyumlu olmadığı"na[6] inandığını söyleyen Walicki'nin çok daha kısa ve öz bir şekilde dile getirdiği düşünceleri doğrular: diğer bir deyişle, Çulkaturin mutlu iken düşünemez. Gerçekten de eksiksiz bir mutluluğun yaşandığı anda kimse aklın araya girmesine izin verir mi? İnsan hem coşku içinde, hem mantıklı hissedebilir mi? Biri mutlaka diğerini yok etmez mi? "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"nin ardındaki ıstırap dolu soru da budur ve Turgenyev, Goethe'nin *Faust*'una dair yazdığı incelemede sezilebilen bir düşünceyi devam ettirir: Benmerkezci düşünceler kişinin manen ilerlemesini sağlayabilse de, bu durum kolayca karanlık yerlere sapabilir ve egoist şüphelerde kaybolmaya, insanın kaygılarının giderek daralmasına sebep olabilir. Hamlet ve Don Quijote üzerine geç döneminde yazdığı yazısında Turgenyev insanı iki bilinen türe –kendisinin farkında, düşüncelere dalmış Hamletlere ve düşünmeden hareket eden Don Quijotelere– ayırır. Bu tiplemeler, Rus entelektüelinin toplumuyla ilişkisindeki faydasızlığını açıklamak için kullanılmıştır; Turgenyev'in mevcut dönemde "Don Quijotelerden fazla Hamlet bulunduğu"na dair sözlerini, edebiyatında bir eylem adamı olarak tasvir ettiği tek kişinin Rus değil de Bulgar olması da destekler. Bu eserin adının *Arefesinde* olması da çarpıcıdır: Bahse-

6 A. Walicki, "Turgenev and Schopenhauer", *Oxford Slavonic Papers*, cilt X, 1962, s. 1-17.

dilen arefe elbette toplumsal reformun, bağımsızlığın ya da en azından eylemin öncesidir.

Elbette yazıyı bu şekilde yorumlamak kesinlikle yanlış olmaz; fakat Turgenyev için yazının altındaki felsefi fikirlerin, toplumsal anlamlar ve uygulama yolları kadar önemli olduğu çoğunlukla fark edilmez. Turgenyev her ne kadar Hamletleri eleştirse de, onlara sempati duymuyor, onların hallerinden anlamıyor değildir. Yorucu derecede kendilerini analiz etseler de, herhangi bir eyleme geçme dürtüsünü aşırı incelemeyle ve kılı kırk yaran hükümleriyle öldürseler de, varoluşun evrensel trajedisini yaşadıkları kesindir; ıstıraplarında yanılgıya yer yoktur, dünyanın karanlığını anlarlar. Yaşadıkları ıstırap, onları etrafındakilerin üstüne çıkarır.

Turgenyev denemesinde insan doğasının soyut uçlarını tartıştığını dile getirir; hayat bu uçlara kaysa da, neyse ki asla tam olarak o noktalara ulaşmaz. Filozofun zihninde aynı anda var olabilseler de, bu iki kavram mutlak biçimleriyle ne hayatta ne de edebiyatın birbirini takip etmek durumunda oldukları "gerçekliği"nde yan yana bulunabilirler. Dolayısıyla Hamlet öncesinde Ophelia'ya onu sevdiğini söylese de sonra inkâr eder; benzer bir şekilde, Çulkaturin de eleştirel becerilerini askıya aldığı üç hafta boyunca bir çeşit aşk duygusu hisseder. Gerçeğe dönüşü ve düşünceleri arasında kayboluşuyla tekrar canlanmaya başladığında anlık duygular içinde kaybolabilme halini kaybeder; korkunç bir kıskançlığa ve parçalayıcı bir öz-nefrete gömülür. Gülünç hareketlerde bulunmasına sebep olan bu duygular yüzünden tüm gece uyuyamaz hale gelir.

Çulkaturin düşünce ile kendiliğindenliğin zıt ilkelerinin bir örneği olmakla kalmaz; aynı zamanda eylemleri ve sözleriyle, aklımızda aşkın doğasına dair sorular uyandırır. Ümidini yitirdikten sonra bir anlamda "aşk"a sırtını dönen Çulkaturin, aşkın bir hastalık olduğuna inanmaya başlar; Turgenyev daha önce *Perepiska*'da ele aldığı bu konuya, *İlk Aşk* ve *İlkbahar Selleri* eserlerinde tekrar dönecektir.

Çulkaturin'in üç haftalık "aşk"ının coşkusu ve ardından sevilmemenin getirdiği sefalet duygusu sanıldığı kadar karşıt değildir. Mutluluğun ne kadar var olduğundan ya da olmadığından bağımsız olarak her iki ruh hali de kontrolün kaybedilmesini temsil ederler ki bu da katlanılmaz olmaları için yeterli sebeptir. "Aşka ya da arzuya esir olmaya karşı duyulan korku ya da nefret, Turgenyev'in hayatı boyunca eserlerinde izlenebile-

cek kırmızı bir çizgi gibidir," diye yazan Leonard Schapiro,[7] aynı zamanda bu görüşün Schopenhauer'un "kozmik irade" fikriyle yakınlığının da altını çizer; zavallı, çaresiz ölümlülerin ayaklarını yerden kesen ve onları tutkuyla imtihan eden kozmik irade, herhangi bir seçim şansları olduğu yanılgısını bir anda yok eder.

Böylece anlatıdaki birkaç hafta içinde Turgenyev hem heveskâr sevgiyi, hem karşılıksız sevgiyi yerle bir etmeyi başarır; geriye yalnız eski korkusu özverili sevgi kalmıştır ki, onun da novellanın felsefi boyutlarına bir yenisini kazandıran Bizmıyonkov karakteri ile hakkından gelir. Uyumlu ve yavan bir insan olan Bizmıyonkov benlikten ve düşünceden yoksundur. Prens ile ilişkisinde Liza'nın ümit ettiklerini gerçekleştirmek için her şeyi yapsa da, sonunda Liza'yla evlendiğinde bu bedeli ağır bir galibiyet olur. Liza onu bir *faute de mieux*[8] olarak kabul eder; okur içinse fedakârlığı sebebiyle tüm yüce fikirlerine rağmen sıkıcı, kişiliksiz bir anti-kahramandan ibarettir.

Anlaşılan kişinin kontrolü kaybetmesi nasıl insanın üstün doğasına karşı bir tehlikeyse, kendini olumsuzlaması da ona karşı işlenmiş bir ihanettir; eğer Bizmıyonkov'un geriye kalan son talip olarak Liza'yla evlenmesinde anlatılan zaferin ötesine bakabilirsek. (Turgenyev'in de bu şekilde Viardot meselesinde herhangi bir ikincilik ödülünü reddettiğinin akla gelmesi işten bile değildir.) Turgenyev'in mutluluk arayışında herhangi bir cevabı sunduğu söylenemez; içinden geldiği gibi yaşayan Liza'nın hayatı her şeye rağmen trajiktir. Diğer taraftan aklındaki iki entelektüel düşünce neredeyse dayanılmaz bir keskinliğe erişmiştir: birincisi, anlık duygular (ki Turgenyev insan mutluluğu için gerekli bir özellik olduğunu söyler) ile düşünceli öz-farkındalığın (kişiyi entelektüel anlamda yüceltse de, ona bilincin ıstırabını yaşatır) çözümsüz uyumsuzluğudur; ikincisi ise olumsuz ucunda feci bir hastalık olan egoizmin (her türlü nesnellik için gerekli, fakat kişinin aleyhine de işleyebilen temel) aynı zamanda en olumlu haliyle, gelişkin insan zekâsının doğal bir özelliği olması nedeniyle oynadığı sorunlu rol.

Bu azap dolu soruların yalnız erkekleri ilgilendirdiğini öğrenen bir kadın okurun tepkisinin ne olacağını düşünmek eğlenceli. Schiller'in *Kadın Onuru*'yla popülerleştirdiği romantik kadın imgesine uygun olarak, dü-

7 Schapiro, *a.g.e.*, s. 180.

8 (Fr.) Başka seçenek olmadığı için mecbur kalınmış, son çare.

şüncenin yıkıcı yolları Liza'nın manevi dengesini bozmaz, hatta, "zamanı geldiği için fermente olmayı bırakan taze bir şarap" gibi, âşık olmakla varlığının en yüce sebebini doğrulamış olur. Sanki bir âşkın öznesi olmaktansa nesnesi olmak daha ilginçmiş gibi, bahsi hep geçiştirilir. Ancak âdil olmamız ve Turgenyev'in etkili ve samimi mektup novellası *Perepiska*'da Rus kadının açmazına ciddi kafa yorduğunu belirtmemiz gerekir.

Çulkaturin de asıl lüzumsuzluğunu hayatının bu aşamasında gösterecektir. Öznel bir bakışla, anne babasının ve dünyadakilerin arasında gereksiz hissettiğini bilsek de, aradığı nesnel ve çürütülemeyecek delil, Liza'nın o kritik üç hafta sırasında duygularına karşılık vermemiş olması değil, *Liza'nın* en çalkantılı döneminin ondan habersiz olmuş bitmiş olmasıdır. Prens onu terk etmiş, Bizmıyonkov onu teselli etmiş olabilir, baloda ve düellodaki kaba güldürüyü andıran olaylar ne olursa olsun; ikisi Çulkaturin'in geçirdiği uykusuz geceleri ya da azap dolu zihninde her gün başına gelenlere eşlik eden hararetli yorumları ne işitmiş ne de umursamışlardır. Çulkaturin değil başrolde oynamak, oyuncular arasına dahi alınmamıştır.

Yaşadığı eziyetin tasvirini okumak son derece üzücüdür; hikâye felsefi ya da sosyolojik bir mesele değildir artık, kendisine yöneltilmiş acı bir azaptır. Çulkaturin'in uğradığı ıstırap çoğu zaman gülünçtür, büyük ölçüde gereksizdir ama, yine de geçiştirilemez. Bunun birkaç sebebi vardır: Birincisi uyandırdığı duyguların beraberinde getirdiği etkidir ki en duyarsız insan bile dokunaklı bulmaktan kendini alamaz; ikincisi de Turgenyev'in Viardot'ların arasında bir fazlalık olmaya dair korkusundan geldiğini düşündüğümüz gerçeklik hissidir. Turgenyev'in kalbini sızlatan yalnız Pauline'in sevgisini kaybetmiş olmak değildir, diye tahmin eder okur; ailede sahip olduğu "köşe"yi, Courtavenel'de mutlu günler geçirmeye devam etme ve aile hayatının keyfini sürme, "sığınacak bir çatı, barınabilecek geçici bir yuva bulma, günlük dostlukların ve yakınlığın neşesini yaşama" şansını kaybetmiş olmasıdır da. *Bu* ortamın dışına itildiği için yerlisi, ama bir yandan da yabancısı olduğu Rusya'ya dönmüştür. Bu reddedişin ötesinde tanımadığı bir salona ya da gözünü korkutan bir davete gitmiş olan herkese tanıdık gelecek yetersiz, kifayetsiz ve rezil hissetme duyguları mevcuttur. Gereksizliğin bu tezahürü belki önemsizdir ama gerçektir: Uyumsuz hisseden kişinin hayatı, bir palyaçonun gülünç ama acıklı trajikomedisini hatırlatır bize.

Bu sahneyi anlattıktan sonra hikâye, kaçmanın mümkün olmadığı şimdiki zamana döner; artık Çulkaturin'in ölümden başka düşünebileceği bir

şey kalmamıştır. Bu konu geçmişteki olayları anlatırken bazen gölgede kalsa da, asla günlük yazarının aklından tamamen çıkmaz. Yorgunluğa, can sıkıntısına ve arada yaşadığı huysuzluklara yapılan göndermeler çok incedir; ölmesini bekleyen yaşlı hemşiresinin efendisinin birkaç öteberisine konacağını anlattığında buruk bir his duyarız. Neyse ki hikâyenin üslubu asla hastalıklı bir hal almaz. Yine de, isimsiz hastalığın bedensel yıkımıyla birleştiğinde yadsınamaz olan gerçek, bir Schopenhaueryen inançtır ki buna göre "olumsuz" düşüncenin sonucu "etrafındaki her şeyi yutan bir ölümün ıstıraplı farkındalığı"dır ve ölüm sonrasında yaşam olacağına dair bir teselli de yoktur.

Günlüğün 31 Mart ve 1 Nisan tarihli son girdileri, –1 Nisan'da ölmenin ironisi Çulkaturin'in gözünden elbette kaçmaz– ölümle edebiyatta hiç karşılaşmadığımız türden yakın bir ilişki kurması sebebiyle son derece dokunaklıdır. Çoğu ölüm başkasınındır ve yas bir başkasının kaybıdır; öykü bu yönüyle yalnız *İvan İlyiç'in Ölümü* ile kıyaslanabilir; yine de gerçekte bu ikisi karşılaştırılamaz çünkü İvan İlyiç'in ölümü bir zaferken, Çulkaturin'in ölümü azap doludur.

> Ölüm geliyor, ölüm! Onun korkunç "crescendo"su duyuluyor... Vakit tamam... Vakit tamam!..
>
> (...) Sessiz bir boşluğun üzerine yarım eğilmiş olarak titriyorum, dönmeye çalışıyorum, büyük bir merakla bakınıyorum. Benim için her şey şimdi bir kat daha değerli. (...) Hayat uzaklaşıyor; sahilin bir denizcinin bakışından uzaklaştığı gibi yavaş yavaş uzaklaşıyor benden hayat.
>
> (...) Burada o, ölüm burada! Peygamberin saçlarını dalgalandıran o esinti gibi hafif bir esinti sarıyor beni...

Bu acı sonu iki şey hafifletir: ilki, günlüğün son sayfasında Puşkin'den alıntıladığı iyimser iki kupledir:

> *Varsın, tabuta girerken*
> *Genç ruh yaşasın,*
> *Ve kayıtsız doğa*
> *Sonsuzluğun rengiyle parlasın!*

Bu durum novellanın dört motifine bu kez daha pozitif bir gözle dönmemizi sağlar: gençlik – henüz sevgisiz büyümenin el sürmediği, ümidi temsil eden; doğa – tüm çocuklarına eşit derecede soğuk ama onla-

ra güzelliğini verebilen; bir kadını sevmek – yokluğuyla insanı mahkûm eden ve ölüm – mezarla varlığını belli eden; gelgelelim her insanın çarptırıldığı bu cezayı, insanın kendini yenileyebilme kabiliyeti hafifletebilir.

Doğanın verimliliğinin altını çizmek istercesine, Çulkaturin'in öldüğü gün dışarıda bize bereketliliği ve yeniden doğumu hatırlatan bir hava vardır. "Bugün çok sıcak, neredeyse bir yaz günü gibi sıcak. Her şey eriyor, dökülüyor, akıyor. (...) Her yandan buhar yükseliyor." Çürüdüğünü hissetse de, doğanın döngüsünün bir parçası olacaktır artık. Öleceği gün, güneşin parlaklığını görünce haykırır ve ekler: "Bu güçlü ışıklar sonsuzluğu soluyorlar..." Karşısında sonsuzluk mu vardır, yoksa hiçlik mi, doğa ona söylemez; yine de yol boyunca onu ısıtır ve insanlığın ondan esirgediği bir teselli sunar.

Diğer bir teselli de, ışığının sönmesiyle birlikte "gereksiz" olmayı bırakacağı düşüncesinin ona verdiği buruk tatmin duygusudur. Güneşin sıcaklığının yanında bu tatsız bir mutluluktur. Yine de gereksizliğin günlük yazarı kadar Turgenyev için de önemli olduğunu vurgular; bu yüzden bizim de artık bu mefhumu daha yakından incelememiz gerekiyor.

Bu gereksizliğin nasıl sergilendiği açıktır: Çulkaturin anne babasının yanında, memuriyet döneminde ve Liza ile birlikte olduğu zamanda –diğer bir deyişle ailesinin, ülkesinin ve sevdiği kadının yanındayken– kendisini gereksiz hissetmiştir. Bu durum prens ile olan tüm münasebetleriyle ölçülebilir: Prens ondan öyle üstündür ki düellolarını ciddiye dahi almaz ve silahını Çulkaturin'in başının yukarısına doğru, havaya ateşler. Yine de bunlar gereksizliğin kazaları oldukları için hâlâ yüzeysel sayılırlar. Bu düşüncenin özü "köşe" kelimesinde saklıdır: "Kendi köşemi daima hâlihazırda işgal edilmiş buldum." Bu sözün gerçek hayattaki anlamlarından söz etmiştik ama yine de söylediklerimiz, önemini tam anlamıyla karşılıyor sayılmaz.

Bu ifadenin derinliklerine inebilmemiz için, Turgenyev hakkında sürekli söylenen "Aşk, Turgenyev'in en büyük ahlâki ve felsefi çarpışmalarının savaş meydanı olmuştur,"[9] ya da Şigrıylı Hamlet'in şaibeli "evlilik her erkeğin köşe taşıdır" iddiaları gibi lafları kolayca kabul etmememiz gerekir. Bu düşüncelerde aşkta başarısızlık ile hayatta başarısızlık eşanlamlı tutulur. Ne Rudin Natalya'nın aşkına karşılık verebilir, ne Oblomov Olga'nın, ne Yevgeni Tatyana'nın, ne de Peçorin Vera'nın. Dolayısıyla tüm bu adam-

9 R. Dessaix, *Turgenev: The Quest for Faith*, Canberra, 1980, s. 34.

lar yetersiz, zayıf, bir anlamda âcizdirler. Bu düşüncenin ardındaki mantık yine de gülünçtür: Bir erkek kendini yalnız evliliğinde ispat etmez, ne kadar mutsuz olursa olsun; bir koca olarak feci derecede başarısız olsa da, kamusal hayata ciddi bir katkı sağlayabilir. Sözü edilen başarısızlıkların önemli olan tarafı kahramanın aşkta talihsiz olması değildir –bu kendisi ve mevzubahis hanım arasındaki kişisel bir meseledir–, evlilik sözleşmesini düzmekte başarısız olmasıdır. Bu mesele yaşadığı toplumu ilgilendirebilir, çünkü toplumsal yapıyı ayakta tutan şey aşk değil, evliliktir.

Victor Ripp, Turgenyev'in eserlerinin amacının "yalnız kurulu düzenin iktidarını göstermek değil, bu toplumda mevcut olan kötülüklerin tahrip edici etkisini de göstermek" olduğunu dile getirmiştir. "Rusya'da kamusal hayat her şeyi yutar ve eleştirel dürtü her dönemeçte ahlâki bir anlamsızlığa kayacak gibi olur."[10] Dr. Ripp, bu esas müphemliği fark eden Turgenyev'in yiten kamusal ahlâk yerine, kendilerine özgü bir sistemi temsil eden özerk bir grup kişiden oluşan domestik bir alternatif inşa ettiğini söylemektedir. Bu gruplar taşradaki "*dvoryanstvo*" [soylular sınıfı] içerisinde görülebilir; özellikle geniş aile gruplarının tek varoluş sebebi, sanki dışarıdan gelen ve bu grubu sarssa da yıkmayan bir yabancıya kapılarını açmaktır. Darya Mihaylovna'ya ait, Rudin'in misafiri olduğu taşra evi bu türün en çarpıcı örneğidir; evin kızı Natalya da bu grupların kendi kendine yetebiliyor oluşunun temsilcisidir.

Misafiri olduğu ufak topluluğu sarsan yabancı hikâyesi elbette yaygın bir arketip olsa da, Jane Austen'ın yorumlama biçimini Turgenyev'inkiyle karşılaştırmak faydalı olacaktır. *Sağduyu ve Duyarlılık*'ta Willoughby ve *Gurur ve Önyargı*'da Wickham, Marianne ve Elizabeth'i ait oldukları sınıfın ve aile yapısının beklediği yoldan bir süreliğine saptırmayı başarsalar da, sonunda her iki adamın da manen güçlü olmadığı ve bu genç hanımlar ile evlenerek onların mensubu oldukları rafine toprak sahibi çevrelere giremeyecekleri anlaşılır. Marilyn Butler'ın deyişiyle "aldatıcı, köksüz yabancı" Willoughby yeni, bireyci fikirleri temsil eder ve bu nedenle Marianne gibi bir kız için dayanılmazdır; Marianne, bu "duyarlılığın" ayağını yerden kesmesine izin vererek antisosyal, nahoş davranışlarda bulunur. Gelgelelim duyarlılık moda olmasına rağmen, özünde "bencil, solip-

10 Victor Ripp, "Turgenev as a social novelist: the problem of the part and the whole", William Mills Todd III (ed.), *Literature and Society in Imperial Russia, 1800-1914*, Stanford, 1978, s. 237-258.

sist ve potansiyel olarak anarşist"[11] olduğu için ezilir; Willoughby dışarı atılır ve Marianne dersini almış olur; hayatını ahmakça bir duyarlılıkla değil, sağduyuyla yaşamalıdır. Ancak Jane Austen'ın son derece somut bir değer sistemi olduğu, bu sistem idealize edilen bir geçmiş üzerine kurulduğu için, romanları da bu kadar açık olabilir ve mutlu, makbul sonlara varan hikâyeler anlatabilir. Diğer yandan Turgenyev geçmiş ve gelecek konusunda kaçamaklı olduğundan yabancısı da, Rudin örneğinde olduğu gibi, çevresindekileri büyüleyen bir konuşma yeteneğine ve korkunç bir zaafa sahip yertsiz yurtsuz bir adama dönüşür; başta özgürlüğü ve özerkliği simgeliyormuş gibi gözüken aile ortamı Natalya'nın mutluluğunu yerle bir eder ve bunu yaparken Marianne'de olduğu gibi sevgisinin yanlış olduğunu da söylemez, bu şekilde çelişkili olduğunu beyan eder. Turgenyev, sağlam ilkelerin olmayışının sonucu olarak Jane Austen gibi mutlu sonlar veremez; ne kahraman âşık olduğu kadının kalbinde bir "köşe" edinebilir ne de el ele, bilinçli bir şekilde yerlerini aldıkları sistemin değerlerini sürekli hale getirebilirler.

Böyle bir olasılığa inanmak istediği, *Babalar ve Oğullar*'daki olağanüstü çifte nikâh sahnesinden anlaşılabilir: bunu yapacak kadar naif olmadığını da, Arkadiy ve Nikolay ile Bazarov'un ağırlığını karşılaştırdığımızda anlayabiliriz. Yine de gönlünde yatan önemlidir. Victor Ripp Turgenyev'in muhaliflerinin, yani radikal eleştirmenlerin, en az muhafazakârlar kadar aile değerleriyle içli dışlı olduğunu bize hatırlatır. "*Ne Yapmalı?*" der (biraz abartarak), "tüm hararetli devrimciliğine rağmen neredeyse sadece aile meseleleriyle ilgilenir."

Çifte nikâhların ve ulusal siyasi programlar dahilinde "nötr odalar"ın tosladığı sınırlar, Dr. Ripp'in yazısını karamsar bir şekilde sonlandırmasına sebep olur; Turgenyev'in toplumsal bir romancı olarak öneminin, "gerçek anlamda dönüştürücü bir siyasi görüş"ü baltalayan tüm sınırları göstermesinde gizli olduğunu söyler.

Bu teori aslında "Gereksiz Bir Adamın Güncesi"nde yaşananlara dair birçok önemli şey söyler. Örneğin, Ojoginlerin yaşadığı kasaba bize ayrıntılı bir şekilde anlatılır ve taşrada oluşunun, ücralığının ve ihmal edilmişliğinin altı çizilir. Öyle yetkililer tarafından göz ardı edilmiş bir medeniyet köşesidir ki, adeta kendi kendini yönetmektedir bu yer; Bay Ojogin

11 Marilyn Butler, *Romantics, Rebels and Revolutionaries: English Literature and its Background, 1760-1880*, Oxford, 1981, s. 103-104.

yöneticisi, belediye başkanı ise devlet başkanı gibidir. Belediye başkanının düzenlediği baloya herkesin davetli olması dikkat çeker; yine de Moskova'da ya da Petersburg'da olduğu gibi bir "yüksek sosyete" hissi yoktur. Bu topluluğun fertleri, balolarda da karşımıza çıkanlar, çiftçilerden ve kasabanın eczacısından ibarettir. Kuşkusuz bu yerde prens herkesten üstündür –Liza'nın trajedisi de budur zaten– ama Çulkaturin ve Bizmıyonkov için bu yerin ahalisi başkentlerdekinden daha açık ve samimidir ve böyle bir yerde genç bir adam gerçekten kendi köşesini bulabilir. Kasabanın ücralığının altını çizen bir diğer şey de yabancılardan birinin; prensin, kasabaya bir müfettiş olarak gelmemesidir, çünkü bu yer merkezî devletin zahmete girmesine değecek kadar önemli değildir; prens orduya asker toplamak için gelmiştir; niyeti buradan bir şey almaktır, bu yeri bozmak değil. Dünyadan haberdar olan okur, prensin Liza'yla asla evlenmeyeceğini bilir, çünkü Petersburg dünyası asla O. ilininkiyle kesişemez; anne baba Ojogin'in ilk başta göremediğiyse prensin ani gidişinin bir ihanet değil, bir *kurtuluş* olduğudur. Gidişinden sonra sanki o hiç gelmemiş gibi toplumun safları kapanır, ardından tek yas tutan da Liza olur. Küçük topluluğun yapısı yıkılmaz, Nikolay rejiminin makbul evlatlarından birinin Liza ile evlenmiş olsa getirebileceği ahlâkı bozuk, konformist yasalar asla yürürlüğe girmez; Rudin'in sanatlı dilinin yalnız Basistov'u etkileyebilmesi gibi.

Gelgelelim diğer yabancı da potansiyel bir tehlikedir çünkü taşıdığı hastalık, Ojogin ailesinin cıvıl cıvıllığına bulaşabilir. Çulkaturin'in "hastalığının" ne olduğu belirsizdir, çünkü bu hastalığı hem kişiliği için kullanır hem de bu sözcükle aşkın bir hastalık olup olmadığına kafa yorar. Her halükârda hastalığı reddedilmesinin başlıca sebebidir. İlk yoruma göre, sağlıksız bir damat adayının en az yoz bir damat adayı kadar istenmiyor olduğunu anlarız. Liza'nın kayıtsızlığını gören anne ve baba Ojogin, Çulkaturin'i salonlarına kabul etseler de, aileye almazlar. Çulkaturin'in ruh hastalığı aşırı duyarlılıktır ki "bencil, solipsist ve potansiyel olarak anarşist" olduğunu gördüğümüz bu hal, aile içi dengeye ve taşra asilzadelerinin kurduğu düzen karşıtı, kendi kendini yöneten müşterekliğe karşı bir tehlikedir. Dr. Ripp'in iddiasındaki alternatif kültür, yabancıları tıpkı resmî kültür gibi dışarı atar.

Çulkaturin'in hastalığını anlatma biçimlerinden ikincisinin ilkinden daha sorunlu olduğu söylenebilir, çünkü aşkın "hastalık" olduğuna dair tüy-

leri diken diken eden eski düşünceleri lugata soksa da, sonuç aynıdır. Despotizmin hâkim olduğu bir dünyada aile bir çeşit özerklik, birlik ve uyum sağlayabiliyor, iktidara kasten eş adımlı gitmeyen ve yakın durmayan bir zümreye dönüşüyorsa, o halde aile kurumunun devam ettirilmesi elde etmeye değer bir idealdir; ancak aile kurumunun devam ettirilmesi geleneğinin ardında uygun yaştaki gençlerin birlikte olacak, evlenecek ve başka aileler yaratacak kadar birbirini sevdiğinden emin olmak yatar. Arkadiy'nin Katya ile olan evliliğinin anlamı budur; iki taraf da dengini bulmuştur. Nikolay'ın Feneçka'yla evliliğinde özellikle bu görülebilir; bu örnekteki gerçek aşk, aynı zamanda toprak sahibi sınıfla serfler arasında birliği perçinlemesi açısından ayrıca değere sahiptir.

Bu evliliklerin esas niteliği ise bir "hastalık" olmamalarıdır: Arkadiy ve Katya dosttur ve birbirine âşıktır. Düşüncesizce bir kadının koynundan diğerine geçen Nikolay ise Feneçka ile olan ilişkisinde hiç ummadığı babalık coşkusunu bulmuştur; kendisi (ve dolaylı olarak oğlu) *Perepiska*'da Aleksey tarafından anlatılan şu durumdan kurtulmuşlardır:[12]

> Aşk bir his değil, bir hastalık; zihinde ve bedende teşhis edilen bir hal. Yavaş yavaş kendini göstermez, şüpheye yer bırakmaz, şakaya gelmez, ama her seferinde aynı şekilde ortaya da çıkmaz... Aşkta ne eşitlik vardır, ne ruhların serbest birlikteliği ne de Alman profesörlerin boş zamanlarında kafa yorduğu benzer fikirler. Hayır, aşkta bir kişi köledir, diğeriyse efendi... Aşk bir prangadır, en ağırından...

Bu üç eseri –"Gereksiz Bir Adamın Güncesi", *Perepiska* ve *Babalar ve Oğullar*– beraber okuduğumuzda, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar*'daki çifte nikâh gibi çevresinde gördüğü olaylar ardındaki nesnel faydacılığı anlarız. Öznel karamsarlığı ise, bu modelin evrenselliğine ve öngörüsüne karşı duyduğu şüpheleri kayda düşmesine sebep olmuştu. Aşkın *Perepiska*'da civcive çullanan bir yırtıcı kuşa benzediğini söylediği, insana yapışan, aklını, iradesini ve kendi kaderini çizme yetisini elinden alan öbür yanını düşünürken aklında belki Pauline Viardot, belki Tatyana Bakunina, belki de Schopenhauer'in felsefesi vardı, kim bilebilir?

Böylesi bir tutku –yok edici, anarşist, hastalıklı– Turgenyev için ne uzun ömürlü bir mutluluğun kaynağı olabilir ne de her insanın –yabancılar da dâhil– kendi köşesini ya da yozlaşmış devlete karşı meşru ve giz-

12 Turgenyev, *Soçineniya*, cilt VI, s. 190.

li bir meydan okuma olan, kendi kendini yöneten mikroevrenini bulduğu sağlam ve uyumlu bir aile hayatının. Dolayısıyla bu zaptedilemez tutku, "âşık olma" hali, bir hastalık olarak; bu hastalıktan mustarip olanlar ise, ulusun devam eden ve giderek gelişen hayatına katkıda bulunmayacak gereksiz kişiler olarak resmedilirler. Hayat boyu Pauline Viardot'ya olan bağlılığına rağmen Turgenyev için gereksizliğin en önemsiz tarafının, bir erkeğin kadına olan kara sevdası olduğu tahmin edilebilir. Bu hastalığın Rus toplumuna ve toplumun daha özgün olmasını sağlayacak kurumlara olan kötü etkisinin ele alınması daha önemliydi; ama Turgenyev'in gönlünde en önemli konu otuz yaşındaki bir adamın insanın, özellikle de çoğu genç adamın kendini ait hissedemediği bir toplumdaki insanın doğasındaki gizli pınarlara dair gözlemlediği şeyleri anlamak, bunları sanatkârane bir şekilde kâğıda dökebilmekti.

"Gereksiz Bir Adamın Güncesi" asla bir başyapıt olamamışsa da, faydalı bir tabiri kazandırmaktan çok daha büyük bir öneme sahiptir. Gereksizliğin tuhaf bir çağdaş karakter tarafından nasıl deneyimlendiğini ifade eden bu öykü Rus bilincinde yankı bulmuş, yazarın hiç tahmin etmediği kadar ses getirmiştir. Yarattığı yankı bugün bile devam etmektedir.

Çeviren EMRAH SERDAN

Gereksiz Bir Adamın Güncesi, **Turgenyev'in dünya edebiyatında kalıcı bir iz bırakarak birçok yazara esin veren "Gereksiz Adam" tiplemesine kaynaklık eden unutulmaz öyküsünü de içeren bir derleme.**

Eugène Lami'nin fırçasından Turgenyev, 1844.

Gereksiz Bir Adamın Güncesi, 1840'larda Rusya'da birçok yazarın zihnini meşgul eden popüler bir toplumsal olguyu ele alır. Başına gelen talihsizliklerin sebebini yine kendisinde arayan Çulkaturin günlerini buruk bir tatminsizlik ve gereksizlik duygusuyla geçirmektedir. En yakınlarının yanında, ailesi ve sevdiği kadınla birlikteyken bile kendini gereksiz hissettiği için hiç kimse tarafından ciddiye alınmadığını düşünmektedir. Turgenyev'in keskin gözlem gücünü yansıtan bu öykü derlemesinde "gereksizlik duygusu"nun nasıl kişisel bir olgu olmaktan çıkıp modern zamanların yaygın bir toplumsal hastalığına dönüştüğünü büyük ve öngörülü bir edebiyatçının kaleminden okuyacaksınız.

"Turgenyev'in eserleri yalnız kurulu düzenin iktidarını değil toplumsal dokudaki hastalıkların tahrip edici etkilerini de gösterir."
VICTOR RIPP

THG
0135174
NFD

ISBN-13: 978-975-05-2554-4
9 789750 525544

iletişim